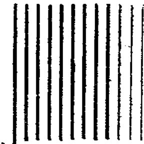
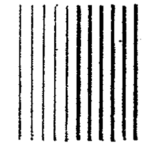
Ştefania
Popescu

Gramatică practică a limbii române cu o culegere de exerciţii

Ediţia a IV-a, revăzută şi îmbogăţită

Editura
Didactică
şi Pedagogică
R.A.
Bucureşti
1992

REFERENȚI

ELENA BOLOG, prof.;
GHEORGHE BULGĂR, prof. univ.;
VIRGIL MIHĂILĂ, prof.;
OLIVIU NEGOIȚĂ, prof.;
GEORGETA VASILE, prof.

ISBN 973-30-1408-7

Redactor: prof. MAGDALENA PANAITIU
Tehnoredactor: ELENA PETRICĂ
Coperta: CONSTANTIN GULUȚĂ

Lămuriri

Prezenta lucrare se adresează, în primul rînd, elevilor din clasele V—VIII și profesorilor de limba română care predau la aceste clase. Cartea poate fi folosită și la clasele liceale în vederea completării cunoștințelor acelor elevi care mai au nevoie de îndrumări în privința scrierii sau a exprimării corecte.

Lucrarea a fost concepută în așa fel, încît să poată fi folosită atît ca auxiliar al manualelor de limba română, cît și independent de manuale.

La elaborarea lucrării am urmărit îndeosebi obiectivele arătate mai jos:

*— înlănțuirea logică a informațiilor (în linii mari și în amănunt) în vederea înaintării fără dificultăți în însușirea materialului, pe baza principiului trecerii de la simplu la complex;**

— găsirea căilor de accesibilitate și de însușire conștientă a problemelor socotite mai dificile în privința însușirii teoriei, a analizei gramaticale și a formării deprinderilor de exprimare și scriere corectă;

— găsirea logicii interne a construcțiilor, a contextelor caracteristice, condiție esențială pentru elaborarea algoritmilor de dirijare a gîndirii elevilor și a modelelor necesare pentru formarea deprinderilor practice.

Adîncirea analizei materialului de predat în vederea realizării obiectivelor menționate m-a condus la anumite schimbări față de organizarea tradițională a întregului material de predat, față de locul unor noțiuni și categorii gramaticale, precum și la o altă organizare a transmiterii cunoștințelor și a conținutului exercițiilor.

Pentru orientarea profesorilor care vor folosi la clasele lor această lucrare voi da unele lămuriri cu privire la conținutul lucrării și la organizarea ei, la organizarea didactică a informațiilor, la felul în care urmează să fie folosit materialul, la ordinea și cerințele unor exerciții.

I. Aspecte privitoare la conținutul și organizarea lucrării

— Baza științifică a lucrării o constituie materialul dat de Gramatica Academiei, ediția a II-a, 1966.

— Lucrarea fiind destinată învățămîntului gimnazial, am folosit și în această ediție terminologia gramaticală din programa școlară, cu excepția denumirilor „complement obiect direct“ și „complement obiect indirect“, pe care le-am adoptat pentru motivul că adaosul „obiect“ clarifică pentru elevi conținutul acestor părți de propoziție, exprimate în special prin substantive, prin pronume sau prin numerale cu valoare substantivală, precum și pentru faptul că aceste denumiri corespund cu definițiile complementelor respective, care cuprind referiri la „obiectul“ spre care se îndreaptă acțiunea exprimată de verbul determinat. Am considerat, de asemenea, utilă diferențierea complementului indirect cu prepoziție de complementul indirect la dativ, folosind pentru complementul cu prepoziție denumirea „complement obiect indirect prepozițional“.

* *Principiul trecerii de la simplu la complex a fost urmărit și în ce privește* ordinea dată textelor de analizat, *așa încît profesorul de la fiecare clasă va putea aprecia la care text se poate opri, spre a se conforma programei pentru clasa respectivă.*

— *Principiul de bază aplicat în* organizarea cunoștințelor *constă în* legătura strînsă dintre morfologie și sintaxă realizată la prezentarea fiecărei părți de vorbire, *prin prevederea funcțiilor sintactice (numai a funcțiilor, acolo unde n-a fost nevoie de mai mult) și, în plus, prin apelul la alte relații decît cele prin care se realizează funcțiile sintactice ale părții de vorbire studiate. Apelul la alte relații apare în diferite locuri, în scopul stabilirii unui mijloc de control. Situații mai evidente sînt la substantiv: la p. 8—9, pentru recunoașterea valorii de substantiv, și la p. 32—41, pentru însușirea ortografiei substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural, în contexte caracteristice.*

Potrivit legăturii strînse dintre morfologie și sintaxă, încă din ediția a III-a (1983) am dat primei părți a lucrării titlul Morfosintaxa, *titlu pe care l-am folosit mai întîi în lucrarea* Limba română în școala generală — Sistem de predare și metodologie (E.D.P., 1978) *și care a fost preluat și în programa școlară pentru clasele V—VIII din 1983.*

În ce privește schimbarea ordinii de predare a unor cunoștințe *față de programa de învățămînt, menționez cazurile fără a le motiva, deoarece programa depășită nu mai este în vigoare, iar programa din 1983 a preluat majoritatea schimbărilor respective cu motivarea fiecăreia în partea introductivă a programei:* trecerea numeralului după adjectiv și a predicatului înaintea subiectului; trecerea imperativului de pe ultimul loc lîngă modul indicativ; gruparea cazurilor după formele omonime: N.Ac. —D.G. *și altele.*

În legătură cu modul de tratare a unor părți de vorbire, *țin să dau unele explicații cu privire la* pronumele reflexiv *și la* pronumele posesiv.

Punctul de plecare pentru pronumele reflexiv *a fost lămurirea valorii gramaticale de pronume reflexiv, nu cunoașterea formelor pronumelui reflexiv propriu-zis. De aceea, pronumele personale neaccentuate folosite cu valoare de pronume reflexive au fost încadrate de la început în rînd cu pronumele reflexive propriu-zise. S-a realizat astfel o ordine normală de prezentare a persoanelor, în locul ordinii răsturnate din predarea actuală, în care se pornește de la pronumele de persoana a III-a, pentru motivul că numai el este reflexiv propriu-zis. Am considerat necesar să procedez astfel, deoarece pronumele reflexiv propriu-zis, cu formă pentru o singură persoană și fără forme deosebite pentru singular și plural, nu ne oferă posibilitatea de a-i face pe elevi să înțeleagă particularitatea construcției cu pronume reflexiv* — o construcție cu trei termeni sintactici acordați în persoană și număr *(subiectul, complementul exprimat prin pronumele reflexiv și verbul determinat de acest complement).*

La stabilirea particularităților pronumelui posesiv *am evitat nota definitorie, potrivit căreia pronumele posesiv înlocuiește și numele obiectului posedat și pe al posesorului, lucru greu de înțeles de către elevi, deoarece, în realitate, nu pronumele* meu (tău, său *etc.) ține locul obiectului posedat, ci articolul posesiv. Pentru aceste motive, atît în explicații, cît și în recomandările pentru analiza pronumelui posesiv am pus pe primul plan ceea ce ține de calitatea lui de pronume, adică persoana și numărul, iar elementele prin care se face acordul cu obiectul posedat (articolul posesiv și terminația pronumelui) au fost evidențiate ca o particularitate a pronumelui posesiv. Consider că, în modul de analiză practicat în școală, cerința de a se indica numărul posesorilor și al obiectelor posedate nu-i trimite pe elevi la o analiză gramaticală, ci la o precizare a ceea ce se află pe planul realității obiective. Gramatical, pronumele exprimă prin tema lui persoana și numărul, iar prin elementele de acord dă indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.*

Cu privire la părțile volumului, precizez că partea Răspunsuri la unele exerciții, *care în edițiile anterioare se afla la sfîrșitul volumului,* nu mai apare

ca parte specială. *Răspunsurile au fost repartizate în cuprinsul volumului, la subsolul paginii imediat următoare celei la care se află textul la care s-a dat răspuns. Răspunsurile sînt numerotate cu cifre arabe, iar cifra respectivă apare și la sfîrșitul textului pentru care s-a dat răspunsul. Măsura corespunde cu procedeul folosit în unele texte de instruire programată și ea a fost luată pentru a-l ajuta pe cel care lucrează cu această carte să găsească mai ușor răspunsul de confirmare sau de infirmare a soluției date de el și în felul acesta să cîștige și timp. În cazul în care la pagina cu răspunsul a fost dată și vreo notă explicativă, aceasta apare după răspunsuri și este indicată prin asterisc.*

II. Aspecte metodice

— *Îndrumările teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sînt organizate pe unități mici de informare, urmate de exerciții aplicative legate strict de informația dată. Am adoptat această organizare a materialului ca urmare a rezultatelor obținute în predarea gramaticii limbii române prin instruire programată*, rezultate mult superioare față de cele obținute la clasele unde cunoștințele noi dintr-o lecție au fost date în bloc, potrivit practicii obișnuite. Tot de la instruirea programată am adoptat, pentru o mare parte din exerciții, lucrul direct pe manual. Unele exerciții, cum sînt cele la care se cere numai completarea locurilor libere sau sublinieri și anumite notări deasupra unor cuvinte, se vor rezolva în întregime pe textul tipărit. Altele vor fi lucrate parțial pe manual, iar restul pe caietele de teme ale elevilor. Este vorba de exercițiile la care, pe lîngă sublinieri, se cer și analize gramaticale. La aceste exerciții sublinierile se vor face pe textul tipărit, iar analizele pe caiet. Pentru exercițiile de acest fel elevii vor indica pe caiet, orientativ, ca titlu, cifra romană sub care este dată informația de care ține exercițiul respectiv și sumarul informației, iar dedesubt, numărul exercițiului și literele cu care sînt indicate textele de analizat. De exemplu:*

I. Formele neaccentuate ale pronumelui personal, comune cazurilor dativ și acuzativ, exercițiul 1, textele a — g.

În același fel se vor indica și exercițiile cu caracter creator, din indicații lipsind, bineînțeles, referința la texte.

— *În ceea ce privește ordinea exercițiilor aplicative pentru formarea deprinderilor de ortografie, textele destinate dictărilor ocupă ultimul loc, după o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor (completări de locuri libere, explicarea ortografiei prin analiză gramaticală, construcții făcute de elevi cu tema aplicării normelor de ortografie etc.). Am considerat deci dictările ca o etapă de control al însușirii ortogramelor urmărite, uneori și ca o etapă de sinteză și de control care încheie o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor asupra unor probleme de ortografie. Menționez că în intenția mea a fost ca, în cea mai mare parte, exercițiile orientate spre formarea deprinderilor de ortografie să constituie material pentru munca independentă a elevilor în clasă, considerînd că în felul acesta se vor înlătura multe din neajunsurile procedeului dictării.*

— *La exercițiile de analiză sintactică a propoziției am redus cerințele de analiză morfologică la strictul necesar, adică la ceea ce constituie* condiția morfologică a părții de propoziție analizate. *De exemplu: la analiza predicatului verbal se cere uneori numai modul la care se află verbul, iar unde este necesar*

---

* Rezultatele cercetării au fost publicate în studiul *Folosirea instruirii programate în predarea sintaxei limbii române la clasa a V-a*, din volumul *Studii de didactică experimentală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 180—223.

se mai cer diateza verbului și precizarea dacă verbul este personal sau impersonal; la analiza atributului exprimat prin părți de vorbire declinabile se cere ca analiză morfologică numai ceea ce ține de clasificarea atributului, adică: felul părții de vorbire prin care este exprimat, cazul la care se află și dacă substantivul sau înlocuitorul lui este sau nu precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională. Prin această limitare a analizei morfologice, am urmărit să se scoată pe primul plan conținutul — condiția morfologică a părții de propoziție analizate — și să se înlăture decalajul dintre timpul consumat de elevi pentru analiza morfologică și cel consumat pentru analiza sintactică, atunci cînd li se cere (cum se obișnuiește) analiza morfologică integrală. Prin această măsură se va cîștiga timpul necesar pentru mai multe exerciții cerute de formarea deprinderilor de analiză sintactică, de acord gramatical și de punctuație.

Mai consider necesară o lămurire cu privire la faptul că textele date la morfologie și la sintaxa propoziției prezintă, în majoritatea cazurilor, frazele despărțite în propoziții. Am procedat în acest fel, avînd în vedere că exercițiile de morfologie și de sintaxă a propoziției se fac mai mult în clasele a V-a și a VI-a, cînd elevii nu au încă suficiente cunoștințe de sintaxă a frazei, pentru a li se cere să despartă singuri frazele în propoziții. La unele exerciții care privesc cunoștințe ce se predau în clasele mai mari am lăsat pe seama elevilor despărțirea frazelor în propoziții. În general, au fost despărțite în propoziții frazele din textele date pentru părțile de vorbire declinabile și mai ales atunci cînd exercițiul cere analiza cazurilor și a funcțiilor sintactice. Măsura a fost luată pentru ca elevul să poată încadra cu ușurință cuvîntul de analizat în unitatea sintactică din care face parte — propoziția.

Pe de altă parte, consider că, dîndu-li-se elevilor din clasele a V-a și a VI-a să facă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor pe fraze despărțite în propoziții, acest lucru va constitui nu numai un însemnat cîștig de timp, ci și un ajutor în ce privește formarea deprinderilor de delimitare a propozițiilor din fraze, chiar în situații mai dificile, pentru elevii din clasele menționate, *întrucît n-au fost ocolite la exercițiile respective nici frazele care prezintă propoziții subordonate intercalate în regentele lor.*

Această nouă ediție a lucrării se deosebește de ediția anterioară prin unele schimbări și completări (majoritatea cu caracter practic):

— *S-au îmbogățit* problemele de ortografie și ortoepie a substantivelor, *precum* și contextele privitoare la ortografia substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural.

— *S-a introdus* conjunctivul fără „să", cu aspectul practic al ortografiei construcțiilor cu această formă verbală și unul sau două pronume neaccentuate.

— *S-au îmbogățit simțitor cunoștințele despre* atribut, *mai ales cele despre* atributul substantival.

— *S-a stabilit* corespondența deplină între sintaxa propoziției și sintaxa frazei, *introducîndu-se la sintaxa propoziției* complementul circumstanțial consecutiv, *iar la sintaxa frazei*, propoziția completivă de agent.

Această ediție aduce la capitolul „Verbul" *o schimbare în privința diatezelor*, și anume *am adoptat organizarea propusă de* Mioara Avram *în lucrarea „Gramatica pentru toți" (1986).* Schimbarea constă în *încadrarea la diateza activă a tuturor verbelor care se conjugă însoțite de pronumele reflexive*, indiferent dacă acestea au sau nu au funcție de complement direct sau indirect, făcîndu-se însă distincție între verbele însoțite de pronumele reflexive cu funcția de complement — *verbe reflexive* sau *pronominale obiective* — și cele însoțite de formele neaccentuate ale pronumelor reflexive lipsite de funcție sintactică — *verbe reflexive* sau *pronominale neobiective.* Am adoptat clasificarea Mioarei Avram întrucît o consider *o organizare logică* și *în strictă conformitate cu realitatea noastră lingvistică.** Menționez că am introdus și *verbele pronominale obiective reciproce*, a căror lipsă din edițiile anterioare aducea unele dificultăți în ce privește stabilirea criteriilor de recunoaștere a oricărui verb pronominal obiectiv.

— *La cerințele exercițiilor* a fost sporit *îndeosebi la partea de sintaxă* numărul exercițiilor de transformare a diferitelor construcții, *lucru absolut necesar pentru formarea la elevi a deprinderilor de exprimare variată, prin posibilitatea de a alege una sau alta dintr-un număr de construcții care exprimă același conținut.*

— *Informațiile privitoare la* valoarea stilistică a diferitelor părți de vorbire au fost revizuite *în lumina noilor lucrări de stilistică sau care cuprind și capitole de stilistică.*** *A fost refăcută în întregime (cu o însemnată îmbogățire a cunoștințelor) partea intitulată* Valoarea stilistică a substantivului.

Mulțumesc călduros referenților pentru propunerile prin care au contribuit la îmbunătățirea acestei lucrări.

ȘT. P.

* Dacă programa școlară va păstra *diateza reflexivă în accepția ei din 1983*, precizez următoarele: *partea* **I. a.** *și* **b.** *(p. 325—330) de sub titlul* **B. Verbe active pronominale sau reflexive** *rămîne la* **Diateza activă** *cu denumirea* **Verbe active pronominale;** *partea* **II. a.** *și* **b.**, *de la p. 331 pînă la* **Diateza pasivă** *(p. 334), cuprinde ceea ce în programa din 1983 reprezintă* **Diateza reflexivă.**

** Pentru partea de stilistică, m-am condus în special după următoarele lucrări: *Gramatica de bază a limbii române* de Ion Coteanu, București, 1982 și *Substantivul — Studii stilistice* de Eugen Câmpeanu, București, 1975.

Morfosintaxa

Părţile de vorbire şi sintaxa lor

Părţi de vorbire flexibile şi părţi de vorbire neflexibile

Din punct de vedere morfologic (al posibilităţii sau imposibilităţii cuvintelor de a-şi schimba forma în vorbire pentru a exprima relaţia cu alt cuvînt), părţile de vorbire se împart în:

părţi de vorbire flexibile — *substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul* şi

părţi de vorbire neflexibile — *adverbul, interjecţia, prepoziţia, conjuncţia.*

Cînd intră în alcătuirea unei propoziţii, *părţile de vorbire cu înţeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul* şi *unele interjecţii devin* **părţi de propoziţie.** *Articolul, prepoziţia* şi *conjuncţia* au *rolul de* **instrumente gramaticale,** ele servind la exprimarea raporturilor (relaţiilor) sintactice.

I. Părţile de vorbire flexibile

Substantivul

Substantivul este o *parte de vorbire flexibilă:* **pom, pomi; casă, case.** El exprimă **nume de obiecte.**

Prin cuvîntul *obiecte,* folosit în sens foarte larg, înţelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoaşterii.*

Obiecte ale cunoaşterii pot fi: *fiinţele* şi *lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însuşirile* (frumuseţe, uriţenie, roşul, verdele); *stările sufleteşti* (bucurie, tristeţe); *acţiunile* (muncă, luptă, defilare, mersul); *relaţiile dintre oameni* (prietenie, tovărăşie) etc.

Orice substantiv poate primi un adjectiv, *deoarece orice obiect poate avea o însuşire:* **casă înaltă, bucurie mare, înălţime ameţitoare, luptă înverşunată.** *Faptul că substantivul poate primi un adjectiv constituie un* **mijloc de control** *pentru a nu fi confundat un substantiv care denumeşte o însuşire sau o acţiune cu un adjectiv sau cu un verb.* În textul dat, substantivul poate fi însoţit sau nu de un adjectiv. Dacă nu este însoţit de adjectiv, *valoarea de substantiv poate fi verificată prin* **adăugarea unui adjectiv.** De exemplu: cuvîntul *verdele* din propoziţia **„Verdele** *este culoarea mea preferată*" poate primi un adjectiv: **„Verdele închis** *este culoarea mea preferată*". La fel, în propoziţia **„Plecarea** *lui Mihai m-a mirat*", cuvîntul *plecarea* poate primi un adjectiv: **„Plecarea grabnică** *a lui Mihai m-a mirat*". Deci, în propoziţiile date, cuvintele *verdele* şi *plecarea* sînt *substantive.*

Valoarea de substantiv a unui cuvînt *poate fi indicată şi de faptul că* **este determinat de un numeral** *sau* **poate primi un numeral: un pom, doi (trei...) pomi; o casă, două case; o luptă, două lupte.** Dar numerale nu pot primi decît substantivele care arată *obiecte numărabile.* Substantive ca *foame, sete, lapte, unt, miere, aur, plumb* — care nu au formă de plural — *nu pot primi un numeral.* Valoarea de substantiv a cuvintelor de felul acestora se poate dovedi prin *posibilitatea de a primi un adjectiv:* **foame mare, sete cumplită, unt proaspăt** etc. Deci verificarea prin *adăugarea unui adjectiv* prezintă avantajul că *poate fi aplicată oricărui substantiv.*

Posibilitatea de a însoţi orice substantiv o au şi **alte adjective** (care nu ţin de adjectivele propriu-zise), adjective *care nu arată însuşiri ale obiectelor: acest (această, aceşti, aceste), acel (acea, acei, acele)* şi altele: **acest (acel) pom, pomul acesta (acela), pomii aceştia, lupta aceasta (aceea), luptele acelea, foamea (setea) aceasta** * etc. În situaţiile în care pentru unele cuvinte nu poţi găsi cu uşurinţă un adjectiv propriu-zis, foloseşte ca mijloc de verificare unul dintre cele două adjective pronominale (de preferinţă, adjectivul *acest*): **această** *plecare* sau *plecarea* **aceasta** (după cum cere forma substantivului); **aceşti** *înţelepţi* sau *înţelepţii* **aceştia.**

Exerciţii

1. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedeşte că sînt substantive prin mijloacele de control recomandate.

Model de analiză

Un *tunet* răzleţ încercă să mai răscolească clocotitor *nemărginirile* întunecoase, dar, iute, îşi stinse neputincios, în *tăcerea nopţii* adînci, *duruitu-*i depărtat. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

tăcerea grea sau *tăcerea* aceasta.

Textele de analizat

a) Din nesfîrşite depărtări răzbăteau vibrările melancolice ale cornului, tot mai stinse... — M. Sadoveanu, *In Pădurea Petrişorului.*

b) — Înţeleg mîhnirea dumneavoastră şi e păcat...; o să vă trimit pe doi bătrîni mai veseli. — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*

c) — Fie-mi iertat, sire,... a arăta Măriei tale că aceşti viteji n-au făcut decît datoria lor patriotică. — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

d) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morţii..., se auzi o zîngănitură înfundată de cătuşe şi de lanţuri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

e) Pe frunza unui nufăr, o broscuţă se bucură şi ea de frumuseţea şi răcoarea nopţii. — Em. Gârleanu, *Mărinimie.*

f) ...bucuriile (aveau) durata ierburilor. Viaţa aceasta i-a făcut aspri, neînduplecaţi şi vestiţi luptători. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

g) Un tunet răzleţ... răscoli clocotitor nemărginirile rotunde şi un ropot... nedesluşit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cereşti. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

---

* Adjectivele *acest (acesta)* şi *acel (acela)* sînt *adjective pronominale;* ele corespund pronumelor *acesta, acela:* **Acesta (acela)** *îmi place;* **Aceştia (aceia)** *îmi plac.*

h) Mihai-Vodă se întoarce la Tîrgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. El începu îndată a se ocupa să vindece rănile și ticăloșia ce pustiirile războiului aduseseră asupra țării. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

i) O luptă-i viața, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor. — G. Coșbuc, *Lupta vieții.*

j) Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormînt a locurilor acestora... Rareori numai albastrul limpede al cerului subțire se pătează de un punct negru; e un vultur prădalnic care ochește, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprințară veveriță. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantive care denumesc *fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni* (cîte două substantive pentru fiecare sens). Substantivele să fie însoțite de adjective.

Locuțiuni substantivale

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv. Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale.**

Cele mai multe locuțiuni substantivale au rezultat *din locuțiuni verbale, prin substantivarea verbului la infinitivul lung:*

locuțiuni verbale	**locuțiuni substantivale**	**sensul locuțiunii**
a aduce aminte	*aducere*-aminte	amintire
a ține minte	*ținere* de minte	memorie
a băga de seamă	*băgare* de seamă	atenție, grijă
a(-i) *părea* rău	*părere* de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, *locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv:* poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (**aducere**-*aminte*, **aduceri**-*aminte*; **aducerea**-*aminte*, **aducerile**-*aminte*); se poate declina (N.A. **aducerea**-*aminte*, **aducerile**-*aminte*; D.G. **aducerii**-*aminte*, **aducerilor**-*aminte*); poate avea un adjectiv (*frumoase* aduceri-aminte).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*“ (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

morfologic — locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulată, N.;
sintactic — subiect.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... — A. Russo, *Cîntarea României.*

b) Și păreri de rău trecute
Cad pe inima-i trudită,
Ca un stol de păsări mute
Pe-o grădină părăsită. — G. Topîrceanu, *Noapte de iarnă.*

c) La ce statornicia părerilor de rău,
Cînd prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis? — M. Eminescu, *Despărțire.*

d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicînd numai cînd mă opream: „Și p-ormă?“... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farme-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

2. Construiește cîte o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebăgare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *părere de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcția de complement.

Substantive comune și substantive proprii

Substantivele sînt de două feluri: **comune** și **proprii.**

Substantivele **comune** *denumesc toate obiectele de același fel:* **om, munte, fluviu** etc.

Substantivele **proprii** *denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel:* **Mihai, Ceahlău, Dunărea.**

Substantivele proprii se scriu *cu literă mare la începutul cuvîntului.*

Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, *substantivele comune și cele proprii pot fi* **simple** *sau* **compuse:** *grădină, floare, floarea-soarelui, primăvară; Mihai, București, Dunărea, Mihai Viteazul, Curtea de Argeș.*

Ortografia unor substantive comune compuse

Substantivele comune compuse se împart în două categorii în ce privește *modul de scriere:* unele se scriu **cu cuvintele alcătuitoare legate într-un singur cuvînt,** iar altele **cu cuvintele separate și legate prin liniuță.**

I. *Substantive compuse care se scriu* **într-un singur cuvînt:**

— *binefacere, bunăstare* (cu sensul de „stare materială bună, prosperitate“), *bunăvoie* (folosit de obicei în expresia „de bunăvoie“ = nesilit de nimeni, din îndemnul propriu), *bunăvoință, binefăcător, binevoitor, răufăcător, răuvoitor*, primăvară, untdelemn;*

— *radioascultător, radioemisiune, radiojurnal, radioreportaj, radioreporter* etc.;

— *portaltoi, portarmă, portavion, portdrapel* etc.

Substantivele formate prin contopirea cuvintelor prezintă particularitatea că atunci cînd primul component este un *substantiv*, un *adjectiv* sau un *numeral*, ca la substantivul *primăvară*, termenul respectiv nu se mai comportă ca atunci cînd este folosit ca un cuvînt liber, adică *nu-și mai schimbă forma*

* Compusele *binefăcător, binevoitor, răufăcător* și *răuvoitor* se folosesc și ca adjective: *om binevoitor* (*răuvoitor* etc.).

și *nu mai poate primi articol hotărît*; schimbarea formei primului cuvînt ar rupe unitatea de înțeles a cuvîntului compus: „primavară, primeveri, bunastare, bunestări, bunavoință" etc. nu s-ar mai putea scrie împreună, fiindcă fiecare cuvînt a căpătat sensul lui din construcțiile cu cuvinte independente. *Fii atent la* **unitatea de sens a cuvintelor compuse prin contopire,** mai ales la cele compuse cu termenii *bună-*, *rău-* și *bine-*, la care se face deseori *greșeala de a le scrie cu liniuță între elementele componente sau chiar asemenea unor cuvinte libere.*

Exercițiu

Construiește: cîte o propoziție cu fiecare dintre substantivele compuse formate cu *bine-* și *rău-* (substantivele care cuprind elementul *-făcător* să fie la plural); propoziții în care să folosești trei compuse cu elementul *radio-* și trei cu elementul *port-*.

II. Substantive compuse care se scriu **cu elementele componente legate prin liniuță:**

— **cîine(le)-lup** *(cîini-lupi)*; **redactor(ul)-șef** *(redactori-șefi)*; **mașină-unealtă** *(mașina-unealtă, mașini-unelte)*; **zi-muncă** *(ziua-muncă, zile-muncă)*; **zi-lumină** *(ziua-lumină, zile-lumină)* etc.;

— **ciuboțica-cucului** *(ciuboțelei-cucului)*; **floarea-soarelui** *(florii-soarelui)*; **ochiul-boului**; **pasărea-paradisului** *(păsării-paradisului)* etc.;

— **cal(ul)-de-mare** *(cai-de-mare)*; **stea(ua)-de-mare** *(stele-de-mare)* etc.;

— **bună-credință** *(buna-credință, bunei-credințe)*; **rea-credință** *(reaua-credință, relei-credințe)*; **rea-voință** *(reaua-voință, relei-voințe)*; **bună-cuviință** *(buna-cuviință, bunei-cuviințe)*;

— substantive formate dintr-un numeral și un substantiv: **dublu(l)-decalitru** *(dubli-decalitri)*; **prim(ul)-ministru** sau **prim-ministrul** *(prim-miniștri(i)* sau *primii-miniștri)*; **prim(ul)-procuror** *(prim-procurorul)*. Cînd în compunere intră și elementul *vice*, acesta *nu se separă prin liniuță*: **vice***președinte*.

După cum se vede, la toate tipurile de substantive cu termenii separați prin liniuță cuvintele componente *se comportă ca și atunci cînd sînt folosite ca părți de vorbire independente, în relații de același fel cu cele din cuvintele compuse. Ceea ce trebuie observat pentru scrierea cu liniuță este faptul că din îmbinarea cuvintelor respective a rezultat un cuvînt compus cu un conținut nou care se referă la un anumit obiect — plantă, animal, persoană* etc.

Observă, de asemenea, *compusele cu adjectivele* **bună** *și* **rea,** *în comparație cu cele de la punctul I formate cu aceleași adjective.*

Substantivele compuse de mai jos, alcătuite dintr-*un verb la mod personal și un substantiv sau un pronume, sînt* **invariabile: gură-cască** sau **cască-gură, papă-lapte, tîrîie-brîu, zgîrie-brînză, nu-mă-uita** etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele compuse și explică scrierea lor cu liniuță sau ca un singur cuvînt.

a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sînt prea din topor", băgă de seamă curtezanul... Îngîmfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsesc și-n cîmp..." Mărgăritărelele nu le putea suferi...; întru cît privește barba-împăratului, îi venea rău numai cînd se gîndea la numele ei. — Em. Gârleanu, *Hoinar*.

b) Moșneagul, fiind un gură-cască... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfînt era. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

c) Era un căluț jigărit și plin de bunăvoință. — M. Sadoveanu, *Ghighiță*.

d) Unde se întorcea Ali, dădea cu ochii de binefăcătorul lui, care... îi apuca mîna și o arăta ca pe un lucru al său: „Uitați-vă, eu i-am scăpat-o". Azi așa, mîine așa, încît, în scurt, binefăcătorului îi și ieși porecla: „Omul cu trei mîini". — Em. Gârleanu, *Recunoștința*.

e) ...drept vorbind, și moș Vasile era un cîrpănos și un pui de zgîrie-brînză, ca și mătușa Mărioara. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește propoziții sau fraze: cu fiecare dintre substantivele compuse cu adjectivele *bună-* și *rea-* de la punctul II și cu substantivul *bunăvoință* (motivează folosirea liniuței sau scrierea într-un cuvînt); cu cîte două substantive din fiecare dintre celelalte tipuri de substantive compuse scrise cu liniuță.

3. Construiește propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele comune compuse de la punctul II, în alcătuirea cărora intră un numeral.

Ortografia substantivelor proprii

I. **Substantivele proprii simple** denumesc persoane — *Ion, Maria* —, animale — *Murgu, Joiana* —, localități, ape, munți — *Giurgiu, Dunărea, Carpații* —, întreprinderi — *Metalul* —, ziare — *Adevărul* — etc. Ele se scriu cu *literă mare la începutul cuvîntului.*

Substantive proprii sînt și *numele de aștri* (planete, stele, constelații): *Mercur, Venus, Pămîntul, Marte, Iupiter, Saturn, Uranus, Neptun, Soarele, Luna, Rarița* (steaua *Sirius*), *Găinușa* (numele constelației *Cloșca-cu-Pui*) etc. Se scriu deci cu inițială mare *Soarele, Pămîntul, Luna* cînd aceste cuvinte sînt folosite ca *nume ale corpurilor cerești*, precum și *numele punctelor cardinale* cînd au sensul *țările, ținuturile* (uneori și *popoarele*) *din apus, din răsărit* etc.: „Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?" (M. Eminescu, *Scrisoarea III*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple. Explică de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d* și cu literă mare cele subliniate în textele *c* și *e*.

a) De o parte și de alta a rîului se-ntinde mîndra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblînzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stînci împotriva ei. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) — Spune-mi mai întîi unde ți se arată această stea...? Manolaș îi răspunse... Adăugă că o vede deasupra celor trei stele ale Rariței.

— Amice, Rarița de care spui este Orionul, regina constelațiilor. — G. Galaction, *O stea prin fereastra lui Manolaș*.

c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gîtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a *Răsăritului*... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Departe, la *răsăritul* din fața noastră, sclipea încă ceva în umbra amurgului...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările *apusului*. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului *Apus*. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Ele (razele de soare) aleargă... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pămîntul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera... — H. Chirilei, *Soarele și viața pe Pămînt.*

g) — Știi una, moș Luca — zise Zaharia de la o vreme — Găinușa-i spre asfințit, Rarițele de-asemine*...: haidem să pornim la drum! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete, stele sau constelații și cuvintele *apusul, răsăritul* folosite ca substantive proprii.

II. **Substantivele proprii compuse** se împart în două categorii în ce privește *folosirea literei mari la inițiala cuvintelor.*

1. Substantive care *se scriu cu* **literă mare numai la începutul primului cuvînt.** În această categorie intră:

— *titlurile ziarelor, ale revistelor, ale operelor literare, științifice și artistice:* **R***omânia liberă,* **T***ineretul liber,* **V***iața românească* (revistă); **B***alade și idile* (de G. Coșbuc), **I***storia românilor prin călători* (de N. Iorga);

— *denumirile documentelor de importanță națională sau internațională:* **L***egea organizării judecătorești,* **R***egulamentul organic* etc.

Cînd în interiorul titlului se află un substantiv propriu, acesta se scrie cu literă mare: **I***storia lui* **M***ihai* **V***iteazul* (de N. Iorga).

În articolele și lucrările în care se menționează un titlu sau denumirea unui document, acesta *se subliniază sau se pune între ghilimele.* În textele tipărite titlurile și denumirile documentelor apar fie între ghilimele, fie cu alt fel de litere decît cele din restul textului.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să folosești: două titluri de ziare sau reviste; trei titluri de opere literare sau științifice; trei denumiri de documente naționale. Subliniază titlurile și denumirile sau pune-le între ghilimele.

2. *Substantive proprii compuse* care *se scriu* **cu literă mare la începutul fiecărui cuvînt,** *cu excepția cuvintelor de legătură* (articolul *al* sau *cel, prepoziția* sau *conjuncția).* La scrierea acestor compuse *trebuie observate și* **situațiile în care se folosește liniuța.**

a) La *numele de personaje din basme și povestiri, liniuța* se folosește în mai mare măsură decît la celelalte substantive proprii compuse, și anume: între două nume cu formă de nominativ-acuzativ — *Rilă-Iepurilă;* între un substantiv și alt substantiv la genitiv — *Păunașul-Codrilor, Zîna-Zorilor;* între substantiv și adjectiv — *Harap-Alb, Făt-Frumos;* între substantiv și prepoziția care leagă substantivele — *Voinic-de-Plumb;* între verb și substantiv — *Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne;* între toți termenii unor nume neobișnuit de lungi: *Jumătate-de-Om-Călare-pe-Jumătate-de-Iepure-Șchiop, Făt-Frumos-cu-Moț-în-Frunte* (personaj dintr-un basm de I.L. Caragiale).

b) Tot cu **inițială mare la ambele nume** și cu **liniuță între cuvintele componente** se scriu *prenumele* și *numele de familie compuse din două nume de persoană,* precum și *numele de familie alcătuite dintr-un nume de familie și un nume geografic: Ana-Maria, Radu-Șerban; Rădulescu-Pogoneanu, Bogdan-Duică* Gheorghe (istoric literar); *Niculescu-Buzău, Rădulescu-Motru* etc.

* Formele literare actuale sînt *de asemenea* și *de asemeni* sau, scrise cu liniuță — *de-asemenea, de-asemeni* — cînd se redă vorbirea în tempo rapid.

c) *Numele împăraților din basme, ale personalităților istorice și literare,* formate din *nume propriu de persoană* și dintr-*un substantiv comun* care arată *rangul, gradul, funcția* se scriu cu literă mare și la numele comun: *Aleodor-Împărat, Verde-Împărat, Sinan-Pașa, Șerban-Vodă, Mihnea-Vodă cel Rău, Mihai-Voievod Viteazul.* Numele rangului se leagă prin liniuță de numele persoanei. Dar în situații de felul *Împăratul Verde, voievodul Șerban,* numele rangului este un *substantiv comun.*

d) *Regula de sub a),* în ce privește *folosirea liniuței și în cazul* **prepoziției** sau *al* **adjectivului** *dintr-un substantiv compus, se aplică și* **numelor de constelații:** *Cloșca-cu-Pui, Ciobanul-cu-Oile* (numele constelației *Lira), Carul-Mare* (= *Ursa-Mare), Carul-Mic* (= *Ursa-Mică)* etc.

e) O situație asemănătoare cu aceea de la c) este la *numele proprii geografice* de felul *Broșteni-***D***eal, Domnești-***S***at, Lehliu-***G***ară,* substantivul comun fiind adăugat numelui localității în scop de identificare.

La *numele geografice* liniuța se mai folosește în cazul denumirilor alcătuite: din *două nume geografice cu formă de nominativ-acuzativ: Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Iezer-Păpușa* etc.; dintr-un *nume comun* și un *nume geografic propriu,* iar *numele comun* nu mai corespunde cu ceea ce denumește: **B***aia-Sprie,* **O***cna-Șugatag,* **P***îrîul-Cărbuna* (pădure).

f) În celelalte situații *numele proprii geografice* formate din două sau mai multe cuvinte se scriu fără liniuță de unire: *Africa Centrală, America de Nord, Orientul Mijlociu, Curtea de Argeș, Bolintinul din Vale* etc.

Întrucît în multe cazuri numele proprii geografice și teritorial-administrative cuprind în alcătuirea lor termeni generici — *muntele (munții), rîul, dealul, cîmpia, șoseaua, bulevardul, strada* etc. —, pentru scrierea corectă a cuvintelor respective trebuie cunoscute *situațiile în care numele comun generic face parte dintr-un nume propriu.* Numele generic face parte din denumire și deci se scrie cu literă mare cînd:

— *este urmat de un* **substantiv în genitiv:** *Cheile Bicazului, Podișul Transilvaniei, Munții Măcinului, Delta Dunării, Valea Jiului, Rîul Doamnei, Parcul Tineretului, Strada Arcului* etc.;

— *este urmat de un* **adjectiv:** *Munții Apuseni, Grădina Botanică, Strada Frumoasă* etc.;

— *este urmat de o* **prepoziție** *și un* **substantiv** *sau* **adverb:** *Balta fără Fund* (baltă), *Vîrful cu Dor, Cîmpia de Vest, Sîmbăta de Sus* (localitate);

— *este însoțit de un* **numeral cardinal:** *Bulevardul 1848, Strada 1907;*

— *este plasat* **după un substantiv la nominativ-acuzativ:** *Bicaz-***C***hei, Tușnad-***B***ăi, Cîndești-***D***eal, Udrești-***S***at, Lehliu-***G***ară* etc.;

— *nu are sens care să corespundă cu ceea ce denumește termenul respectiv:* **C***împia Burnas* (stradă); **D***ealul-Floreni* (localitate); **P***îrîul-Cărbuna* (pădure) etc.

3. Se scriu **cu literă mare la începutul fiecărui cuvînt,** cu excepția cuvintelor ajutătoare:

— *denumirile evenimentelor:* **C***omuna (din* **P***aris),* **R***eforma,* **R***enașterea,* **U***nirea* **P***rincipatelor* etc.;

— *denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul:* **G***uvernul* **R***omâniei,* **M***inisterul* **Î***nvățămîntului și* **Ș***tiinței,* **O***rganizația* **N***ațiunilor* **U***nite,* **F***acultatea de*

Litere, *Institutul de Lingvistică*, *Institutul de Economie Mondială*, *Muzeul Literaturii Române*, *Teatrul German de Stat*, *Uniunea Artiştilor Plastici*, *Liceul Industrial Nr. 5* etc.;

— *denumirile sărbătorilor: Crăciun(ul)*, *Paşte(le)*, *Anul Nou*, *1 Decembrie*, *1 Mai (Întîi Mai)*, *Ziua Internaţională a Femeii* etc.

Cînd un nume propriu compus începe cu articolul sau cu o prepoziţie, **articolul** sau **prepoziţia** *se scrie* **cu literă mare; *Al X-lea Congres Internaţional al Lingviştilor*, *La Om*** (vîrf de munte), ***Între Gîrle*** (stradă).

Prescurtările de felul **C.F.R.** *(Căile Ferate Române)*, **O.N.U.** *(Organizaţia Naţiunilor Unite)* se pot scrie **cu punct** *sau* **fără punct** *între literele mari* **(CFR, ONU).**

Exerciţii

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie pe caiet substantivele proprii compuse şi explică oral ortografia lor:

a) Hanul (tătarilor) se afla tot la Scărpăteşti, unde sosise şi Mustafa-Paşa cu Bogdan-Vodă. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) — Astăzi o să vorbim despre Ion-Vodă cel Cumplit, căruia i s-a mai spus şi Ion Armeanul. — Z. Stancu, *Desculţ.*

c) Petrache Poenaru a fost ales, în 1838, membru corespondent al Societăţii de Ştiinţe şi Arte din Paris, iar în 1839, membru al Societăţii de Arheologie din Atena. A fost ales, de asemenea, din 1871, membru al Societăţii Academice Române. — C. Jalbă, *Petrache Poenaru.*

d) Tatăl meu era un bărbat... frumos, vesel şi savant... Nevoind să facă politică, n-a fost decît profesor la Şcoala de Poduri şi Şosele, la Seminarul Central, director şi fondator al Şcolii de Arte şi Meserii din Bucureşti, inspector general la Căile Ferate şi la Şcoala de Agricultură de la Herăstrău. — Cincinat Pavelescu, *Mărturisiri.*

e) Statu-Palmă-Barba-Cot se repede la foc şi din cîteva înghiţituri soarbe mîncarea lui Strîmbă-Lemne din oală. Strîmbă-Lemne îl prinde de barbă, crapă un lemn şi-i pune barba acolo. Cînd vin de la vînat Tei-Legănat şi Sfarmă-Piatră, găsesc pe Statu-Palmă-Barba-Cot agăţat cu barba în lemnul cel crăpat. — Vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*

f) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie pretutindeni, nu numai în întreaga Moldovă, dar şi în Ţara Românească şi în Transilvania. În Iaşi, în ziua alegerii, Strada Mare gemea de lume... Dincolo de munţi „Gazeta Transilvaniei" prezentă în chip elogios pe Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

g) În „Cuvîntul înainte" al primei fascicule a *Revistei istorice române* arătam că ea este organul Institutului de Istorie Naţională de pe lîngă Universitatea din Bucureşti. — Const. C. Giurescu, *Amintiri.*

h) De la Gura Motrului în sus, şoseaua se încheie..., prin adînca închizătură a Oltului. Drumul nostru pe Valea Oltului se încheie la graniţa ţării, din sus de Rîul Vadului, la strunga de la Turnu Roşu, care, în vechime, purta măreţul nume de Poarta lui Traian. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

i) ...pe vremea aceea, domn în Ţara Românească era Mihai Viteazul... Văzînd el ce potop de oaste vine asupră-i, se retrase la cîteva ceasuri departe de Giurgiu, pe Valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

j) El (Motrul) coboară de sus, dinspre Culmea Frumoasă, de la poalele muntelui Oslea... şi trece pe sub zidurile Mănăstirii Strehaia... De-acolo se lasă molatic pe şes deschis pînă-n Mănăstirea Gura Motrului. Pe toată Valea Motrului..., pornind de la Cîmpia Padeşului, de pe plaiul Cloşani pînă-n şesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor". — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

k) ... intră buluc în ogradă tuşsese: Harap-Alb înainte şi ceilalţi în urmă, care de care mai chipos şi mai îmbrăcat, de se tîrîiau aţele şi curgeau oghelele după dînşii, parcă era oastea lui Papuc-Hogea-Hogegariul. Şi-atunci Harap-Alb se înfăţişează înaintea împăratului Roş. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

l) Pe Strada Berzei, mergea în copilăria mea... tramvaiul cu cai nr. 12. Venea de la Fabrica de Bere Luther, trecea prin spatele Gării de Nord, ... cotea spre dreapta, pe Strada Bucovinei, apoi prin strada Virgiliu dădea în Berzei, cobora... spre Cişmigiu, apoi spre Liceul Lazăr, ajungea, suind, la Casa de Depuneri în Calea Victoriei şi pe strada Carol în jos, apuca pe Calea Rahovei. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

m) La 1857, pe cînd se fierbea Unirea la Iaşi, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu şi alţii, au găsit cu cale să cheme la adunare şi cîţiva ţărani fruntaşi..., spre a lua şi ei parte la facerea acestui măreţ şi nobil act naţional. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

n) — A vrut să meargă pe cablu în mîini? Da, înţeleg.

Şi astfel, în acea dimineaţă..., şeful Inspectoratului Minier din Petroşani începu ancheta celei mai ciudate şi mai tragice nenorociri din cîte au fost vreodată pe Valea Jiului. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

o) Acest turn... e scump românilor... El a văzut, unul după altul, pe Mircea cel Bătrîn, Dracula-Vodă, Vlad Ţepeş, Radul cel Mare, Radul de la Afumaţi, Mihai Viteazul şi Matei Basarab, toţi voievozii noştri cei mari şi vestiţi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

p) *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedeşte că prostul are noroc;... *Povestea porcului* arată că, pentru o mamă, şi cel mai pocit prunc e un Făt-Frumos; *Fata babei şi fata moşneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viaţa şi opera).*

2. Construieşte propoziţii sau fraze ori compune un text unitar în care cuvintele *vodă, voievod, împărat, deal, vale, cîmpia, şoseaua, calea, strada* să fie folosite: 1) ca *termeni ai unor substantive proprii:* 2) ca *substantive comune* care să preceadă un substantiv propriu pe lîngă care, în anumite situaţii, ar putea forma un substantiv compus. Motivează valorile pe care consideri că le-ai dat substantivelor respective.

3. Alcătuieşte *itinerarul unei excursii* în care să fie prevăzută şi vizitarea unor întreprinderi, uzine, muzee, şcoli etc. Motivează felul în care ai scris substantivele proprii compuse.

4. Construieşte cîte două propoziţii sau fraze în care să se afle nume proprii compuse din categoriile prezentate sub II, 2.a), b) şi d). Subliniază numele proprii compuse cerute şi motivează oral ortografia lor.

Genul substantivelor

I. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin: *un* **frate**, *doi* **fraţi**;
feminin: *o* **colegă**, *două* **colege**;
neutru: *un* **drum**, *două* **drumuri**.

Exerciţiu

Subliniază substantivele din textele următoare şi analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) şi genul.

a) Granguri zglobii fluierau din vîrful arinilor, gaiţe se strigau peste poiene şi, de pe un deal pe altul, mierlele se îngînau cu melodioase glasuri. — G. Topîrceanu, *Într-o dimineaţă de primăvară.*

b) Şi trecătorii de pe podul (de) deasupra Rîului Tîrgului, soldaţi, femei, par umbre rele... Numai lumina întreagă a centrului împrăştie norul de nelămurită tristeţe care a învăluit pe neaşteptate sufletele. — N. Iorga, *Privelişti din ţară.*

c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mîhnire Cetatea Neamţului de atîtea veacuri. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Cînd m-am prezentat la poarta căminului studenţesc de pe Strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultăţii de Istorie din Bucureşti, purtam încă armă;... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniţi din Cehoslovacia. — Şt. Bănulescu, *Iarna bărbaţilor.*

II. *Diferenţa de sex pentru substantivele care denumesc fiinţe se exprimă în două feluri:*

a) prin întrebuinţarea unor *cuvinte diferite* la masculin şi feminin: *bărbat — femeie; băiat — fată; oaie — berbec; cocoş — găină* etc.;

b) prin *formarea femininului de la masculin:* **nepot — nepoată; prieten — prietenă; urs — ursoaică** sau *a masculinului de la feminin:* **vulpe — vulpoi; raţă — răţoi.**

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la feminin se numesc **substantive mobile.**

Unele substantive, nume de animale, au o **singură formă** *pentru a denumi ambele sexe: elefant, vultur, dihor, veveriţă, fluture* etc. Acestea se numesc **substantive epicene***.

Exerciţiu

Subliniază substantivele nume de fiinţe şi scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferenţa de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene. Analizează genul celor de la punctele 1 şi 2.

a) Lupii, urşii îmi fac slujbă, leii chiar mi se supun,
Adevărul d-un preţ mare, cînd le poruncesc ei spun.
— Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu.*

b) Vin ţînţarii lăutarii, gîndăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică i-aştepta-ndărătul uşii.
— M. Eminescu, *Călin* (File din poveste).

c) Jucau sîrba porumbeii,
Că e jocul lor,
Şi-au luat la joc cîrsteii
Pe-o răţuşcă — vai de mine!
Graurul juca pe vine,
Barza-ntr-un picior.

Numai cioara cu cimpoiul,
Tot izbind cu el,
Se bătea cu piţigoiul,
Iar sitarul dup-o uşă
Se certa c-o găinuşă
Pentr-un gîndăcel.
— G. Coşbuc, *Nunta în codru.*

---

* Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă *„epikoinos“ = comun*, în sensul de *nediferenţiat.* În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă *care nu face diferenţierea după sex.*

d) Însă a doua zi după asta, iaca şi mătuşa Măriuca lui moş Andrei... şi se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezeşte desdimineaţă la lucru de atîţia ani!? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Numărul substantivelor

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de acelaşi fel, adică *numărul* obiectelor. În mod obişnuit, substantivele au o formă pentru *singular*, formă care arată *un singur obiect*, şi o formă pentru *plural*, care arată *mai multe obiecte* de acelaşi fel:

— singular: *frate, copac, casă, şcoală, tablou;*

— plural: *fraţi, copaci, case, şcoli, tablouri.*

Exerciţiu

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular şi cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul şi numărul.

a) Şi mamele cîntau la urechea pruncilor din scutece, să le transmită chiar de la vîrsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cîntecul... apărării pămîntului strămoşesc! Şi taţii cîntau, înalt şi solemn, însă cu un ochi la băieţii lor, ca nu cumva în loc să cînte, să se uite la fluturii abia ieşiţi parcă din razele de soare!

„Muri-vom pînă la unul...!“

sunau cuvintele fierbinţi ca focul. — E Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Bolta şi-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe cîmpuri
Pleacă fruntea-ngîndurată. — O. Goga, *Sara.*

c) Făt-Frumos îşi spălă faţa în baia de lacrimi, apoi... se culcă să doarmă în patul cu flori... şi florile toate s-adunară... ţinînd sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredinţară taina lor unui curtenitor flutur albastru... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

d) Voi, munţilor mîndri, moşnegi cununaţi
Cu stelele bolţii albastre,
În leagănul vostru de codri şi stînci
Dorm toate poveştile noastre. — O. Goga, *În munţi.*

II. Unele substantive **au forme numai pentru singular.** În această categorie intră foarte multe **substantive proprii,** lucru explicabil, pentru că ele denumesc un singur obiect, considerat izolat: *Oltul, Constanţa* etc.; **substantive comune** care denumesc **epoci istorice, religii:** *sclavagism, feudalism, creştinism, mahomedanism, catolicism* etc.; **calităţi** sau **însuşiri:** *înţelepciune, curaj* etc.; **stări organice:** *foame, sete* etc.; **materie:** *aur, fier, zinc, miere, mazăre* etc.; **sporturi:** *fotbal, volei* şi altele.

Alte substantive **au numai forme de plural:** *cîlţi, zori, Carpaţi, Bucegi, Fîntînele* etc. Numele de localităţi cu formă de plural au înţeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

O altă categorie de substantive cu formă de plural **au alt înţeles decît substantivul cu formă de singular:** *frig* — **friguri** (denumirea unei boli); *grîu* — **grîne** (denumire generală pentru cereale); *fier* — **fiare** (cu sensul *obiecte de fier* — *fiare* vechi — sau *cătuşe, lanţuri*) etc. În cazurile de acest fel, **forma de plural** *reprezintă* **alt substantiv** *decît forma de singular.*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular şi cu două linii pe cele care au formă numai pentru plural.

a) De-aici porneşte marele braţ al Dunării — canalul Borcea — care trece prin faţa oraşului Călăraşi şi... curge între deşertul pururea însetat al Bărăganului şi suhaturile mlăştinoase ale ostrovului Balta. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

b) O, tu crai cu barba-n noduri ca şi cîlţii cînd nu-i perii,
Tu-în cap nu ai grăunţe, numai pleavă şi puzderii. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

c) Din vîrf de munţi amurgul suflă
cu buze roşii
în spuza unor nori
şi-aţîţă
jăraticul ascuns
sub vălul lor subţire de cenuşă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă*.

d) În pîntecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... şi, în sfîrşit, metalul cel mai îmbelşugat decît toate, aurul, pe care îl vezi strălucind pînă şi prin noroiul drumurilor. Astfel este Ţara Ardealului. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) Cînd au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa... şi-i poftesc în casă — I. Agârbiceanu, *Costinaş*.

f) Aşa, Ursei,
Pune-ţi botul pe genunchii mei —
Şi uită-mi-te-n ochi cu bunătate. — T. Arghezi, *Prietenie*.

g) Pe umeri pletele-i curg rîu —
Mlădie ca un spic de grîu,
Cu şorţul negru prins în brîu,
O pierd din ochi de dragă. — G. Coşbuc, *Numai una*.

h) Pe dealuri se-naltă solare
podgorii albastre şi sonde.
Rîuri, spre alte seminţii,
duc slava bucatelor blonde. — L. Blaga, *Ţară*.

i) Cum intrai, cuconul Tache îmi zise: „Îndeplineşte porunca lui vodă". Atunci luai fiarele din mîna stegarului, mă plecai şi le pusei clucerului de picioare. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construieşte şase propoziţii în care să se afle substantive care denumesc epoci istorice şi religii*.

Substantive cu sens colectiv

I. Substantivele cu sens colectiv *denumesc o totalitate de obiecte de acelaşi fel:* **muncitorime, mulţime, boierime, burghezie, nobilime, stol, roi, cîrd, grup, popor, oaste, grămadă** etc.

Substantivele cu sens colectiv nume de clase sau grupuri sociale — *muncitorime, ţărănime, boierime, nobilime etc.* — **au numai formă de singular.**

Exerciţiu

Subliniază substantivele cu sens colectiv şi analizează genul şi numărul lor.

a) — Nene Ştefane!... n-a mai rămas bieţilor creştini nici cenuşă în vatră. Fuge lumea peste Dunăre; s-au spart o mulţime de sate. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

* Fii atent la ortografia acestor substantive. Ele sînt formate cu ajutorul sufixului *-ism;* deci este g r e ş i t să scriem „feudalizm, catolicizm" etc.

b) Rîndunelele s-au adunat pe şoseaua mare, din toate streşinile împrejurimii... Nu ştiu dacă sînt cîteva mii, cîteva zeci de mii, cîteva sute de mii, cîteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pîlcurile, stolurile, roiurile şi frunzele. — T. Arghezi, *Daţi-vă jos încet*.

c) Se adunase lume în jurul lor..., mai ales că femeile ieşiseră pe la porţi ca să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la păşune, acoperind soarele care scăpăta roşu şi mare. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Care cu poveri de muncă
Vin încet şi scîrţîind;
Turmele s-aud mugind,
Şi flăcăii vin pe luncă
Hăulind.
Cu cofiţa pe-ndelete,
Vin neveste de la rîu;
Şi cu poala prinsă-n brîu
Vin cîntînd în stoluri fete
De la grîu.
— G. Coşbuc, *Noapte de vară*.

II. *Substantivele cu sens colectiv, cînd au formă de singular, se înlocuiesc cu un pronume la numărul singular:* „**Ţărănimea** a luptat pentru drepturile **ei; ea** s-a răsculat în 1907..." **Fii atent** *la acest lucru. Trebuie să te conduci după* **forma de singular a substantivului,** *nu după înţelesul lui colectiv.*

Exerciţiu

Construieşte cîte două fraze în care substantivele cu sens colectiv *boierimea, burghezia, ţărănimea, muncitorimea* să aibă funcţia de subiect al primei propoziţii, iar în a doua propoziţie, substantivul colectiv să fie înlocuit prin pronume personal.

III. *Cînd un substantiv cu sens colectiv are funcţia de subiect, verbul predicativ se pune la numărul singular sau plural, după cum substantivul colectiv are formă de singular sau de plural:* „**Stolul a** *zburat*"; „**Stolurile au** *zburat*"; „**Muncitorimea** *s-a adunat* în curtea fabricii". Chiar în construcţiile de tipul: „**Stolul** *de vrăbii* **a** *zburat*", verbul predicativ trebuie pus tot la singular, pentru că acordul predicatului se face cu subiectul *stolul* (substantiv la numărul singular), nu cu atributul „(de) *vrăbii*".

Exerciţii

1. Subliniază substantivele cu sens colectiv, apoi completează locurile libere cu predicatele propoziţiilor, exprimate prin verbele indicate înaintea fiecărui text, acordîndu-le cu numărul substantivelor pe care le-ai subliniat.

[1]) *a se tulbura;* [2]) *a căuta* (ambele verbe la perfectul simplu).

a) Oastea vizirului [1]) ...., toată năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbeşte. Mulţimea nebună de groază, îşi [2]) .... scăparea-n fugă. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

a se lăsa (la perfectul simplu).

b) Un stol de grauri ...., pieziş, în apropiere. — Em. Gârleanu, *Tovarăşii*.

[1]) *a se rupe;* [2]) *a cădea* (ambele verbe la indicativul prezent).

c) Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frînele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită [1]) .... de-olaltă
Şi [2]) ....-n mocirlă...
— G. Coşbuc, *Paşa Hassan*.

[1]) *a se aduna;* [2]) *a sta* (ambele verbe la perfectul compus).

d) [1]) .... popor de pretutindeni, umplînd împrejurimea. Toată boierimea [2]) .... lîngă tronul domniei după protocol. — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

2. Înlocuiește substantivele subliniate cu substantivele colective corespunzătoare și fă acordul predicatelor cu numărul substantivului colectiv atît în propozițiile în care subiectul este exprimat, cît și în propozițiile în care subiectul este subînțeles.

a) *Țăranii* așteptau cu răbdarea tradițională, fiindcă timpul n-are preț decît în toiul muncilor. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) *Boierii*, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) *Nobilii*... erau însă împărțiți în deosebite păreri și partide. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

3. Construiește cîte o propoziție în care subiectul să fie exprimat prin substantivele cu sens colectiv, urmate de atributele date: **turma** *de oi*, **roiul** *de albine*, **cîrdul** *de copii*, **stolul** *de rîndunele*. Subliniază predicatele și verifică acordul cu subiectul.

Declinarea substantivului

Cazurile substantivului

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: **subiect, atribut, complement** sau *poate intra în alcătuirea predicatului care arată* **ce este, cine este, cum este, al cui este** *obiectul denumit prin substantivul cu funcția de subiect.* Aceste funcții sintactice sînt exprimate prin diferite forme ale substantivului:

Casa este înaltă.	*subiect*
Zidurile **casei** sînt de cărămidă.	*atribut*

Funcțiile sintactice ale substantivului *pot fi exprimate* **numai prin forma substantivului** sau **cu ajutorul articolului hotărît** *alipit la sfîrșitul substantivului* ori *prin construcții alcătuite* **cu articolul al (a, ai, ale)** sau **cu o prepoziție:**

Cele din urmă *raze* luciră **în** *țurțurii* **de** *gheață* **ai** *streșinii*... /Era *liniște* /și *fumurile satului* suiau drepte **în** *văzduh*. /— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Subiectele *raze* și *liniște* sînt exprimate numai prin forma substantivului, fără nici un alt adaos. Subiectul *fumurile* este exprimat prin substantivul *fumuri*, căruia i s-a adăugat articolul **-le.** Complementele — (luciră) **în** *țurțurii*, (suiau) **în** *văzduh* — și atributul — (țurțurii) **de** *gheață* — sînt exprimate cu ajutorul prepozițiilor **în, de.** Exprimarea atributului—(țurțurii)... **ai** *streșinii*— s-a realizat cu ajutorul a două articole **(ai** și **-i)**, iar exprimarea atributului—(fumurile) *satului* — s-a realizat cu ajutorul articolului **-lui.**

Fără articolele sau prepozițiile folosite, substantivele respective ar fi fost lipsite de sensurile sintactice pe care le au în propoziție, pentru că textul ar fi apărut astfel: Cele din urmă raze luciră *țurțuri gheață streșini*. /...*fumuri sat* suiau drepte *văzduh*.

Formele *pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiile lui în propoziție se numesc* **cazuri.**

Formele cazurilor se numesc **forme cazuale.**

Articolul și *prepoziția* sînt părți de vorbire *cu rol de* **instrumente gramaticale** *pentru exprimarea cazurilor.*

În limba română substantivul are cinci cazuri: **nominativ, acuzativ, dativ, genitiv** și **vocativ.**

Totalitatea formelor și a construcțiilor cazuale ale unui substantiv constituie **declinarea** *acelui substantiv.*

În declinare, substantivul poate fi articulat cu articolul hotărît *(omul, oamenii, casa, casele* etc.) sau fără articol hotărît *(om, oameni, casă, case* etc.). *Declinarea substantivului cu articol hotărît* se numește **declinare articulată,** iar *declinarea fără articol hotărît* se numește **declinare nearticulată.**

Cazurile nominativ și acuzativ

Cazul nominativ

I. Substantivul *la cazul nominativ are, de obicei, funcția de* **subiect.** Avînd funcția de subiect, substantivul la nominativ arată **cine face acțiunea** sau **cine are însușirea** *exprimată prin predicat:*

Un **copil** se apropie de noi.	**Cine** *se apropie?* — (un) *copil.*
Copilul e vesel.	**Cine** *e vesel?* — *copilul.*

Exercițiu

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare. Caută subiectele exprimate prin substantive și subliniază-le. Analizează substantivele cu funcția de subiect, arătînd: felul substantivului, numărul și cazul.

a) Cerul abia se rumenise; / picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare... / Em. Gârleanu, *Mai sus!*

b) Brobonit de rouă, pămîntul doarme încă în lumina umedă și nehotărîtă a dimineții. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Zarea-și picură argintul
Pe ovezele de aur. /
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur. / — O. Goga, *Sara*.

e) Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă, /
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunînd din valuri. / — M. Eminescu, *Povestea teiului*.

II. Substantivul la nominativ poate fi *articulat* sau *nearticulat*. Prin *substantiv articulat* se înțelege substantivul articulat cu articolul hotărît enclitic: *omul, oamenii,* **casa,** *casele* etc.

Substantivul nearticulat poate fi însoțit sau nu de articolul nehotărît: În stînga se desface **o vale** largă... Din fundul acestei văi s-aude... **un vuiet...**

Se deschid **priveliști** mărețe în depărtarea zărilor. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

În analiza gramaticală, *articolul nehotărît se ia împreună cu substantivul.*

Substantivele la cazul **nominativ** *au următoarele* **forme:**

Formele articulate

		Substantive comune					Substantive proprii	
Sg.	m.	*omul*	*fratele*	*codrul*	*fiul*		*Caraimanul*	—
	n.	*dealul*	*teatrul*	*fluviul*	*paiul*	*numele*	—	—
	f.	*casa*	*basmaua*	*ziua*	*vulpea*	*cîmpia*	*Dunărea*	*Maria*
Pl.	m.	*oamenii*	*frații*	*codrii*	*fiii*		—	—
	n.	*dealurile*	*teatrele*	*fluviile*	*paiele*	*numele*	—	—
	f.	*casele*	*basmalele*	*zilele*	*vulpile*	*cîmpiile*	—	—

Formele nearticulate

Sg.	m.	(un) *om*	*frate*	*codru*	*fiu*		*Caraiman*	*Ion*
	n.	(un) *deal*	*teatru*	*fluviu*	*pai*	*nume*	—	—
	f.	(o) *casă*	*basma*	*zi*	*vulpe*	*cîmpie*	*Dunăre*	—
Pl.	m.	(niște) *oameni*	*frați*	*codri*	*fii*		—	—
	n.	(niște) *dealuri*	*teatre*	*fluvii*	*paie*	*nume*	—	—
	f.	(niște) *case*	*basmale*	*zile*	*vulpi*	*cîmpii*	—	—

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatul fiecărei propoziții și cu două linii subiectul. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate cu articolul hotărît enclitic sau nearticulate. Pentru cele nearticulate enclitic, arată dacă sînt însoțite sau nu de articolul nehotărît.

a) Ploaia nu stătuse... / Un vînt rece îndoia iarba cosită. / Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri. / — E. Barbu, *Pe ploaie.*

b) Niște sănii săgetau pe drumurile de cremene ale gerului. / Sunau clopoțeii telegarilor, spărgînd în răsunete de argint tăcerile albe. / Păduri mohorîte se zăreau, cu brazi încărcați de chiciură. / — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

c) Ziua-nflorește-albastră, în noaptea din fereastră./
Zăbranicul perdelei tresare-ncet / și trece./
Întregul cer s-așază la geamuri ca o glastră./ — T. Arghezi, *Înginare.*

d) Doar izvoarele suspină, /
Pe cînd codrul negru tace; /
Dorm și florile-n grădină — /
Dormi în pace! / — M. Eminescu, *Somnoroase păsărele.*

e) Sara pe deal buciumul sună cu jale,/
Turmele-l urc, / stele le scapără-n cale. / — M. Eminescu, *Sara pe deal.*

f) Numai moșul povestește,
Așezat pe fața vetrii — /
Dumiriți de-o pildă veche,
Îl ascultă doi cumetri. / — O. Goga, *Pace.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *patriotism, eroism, creștinism* (articulate) să aibă funcția de subiect.

III. Într-o propoziție pot fi *două sau mai multe substantive la nominativ cu funcția de subiect.* Deci o propoziție poate avea **subiect multiplu:**

Mai rămăseseră pe lîngă vetre **moșnegii, femeile** și **copiii.** — G. Galaction, *La vulturi!*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele. Dacă textul cuprinde fraze, desparte-le în propoziții. Subliniază cu două linii substantivele cu funcția de subiect. Fă analiza morfologică a acestor substantive.

a) Întîi a înflorit salcia de lîngă poartă. Pe urmă au înflorit duzii, salcîmii, corcodușii. Au înflorit cîmpurile. Berzele, rîndunelele au venit. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) În lan erau feciori și fete
Și ei cîntau o doină-n cor;
Juca viața-n ochii lor,
Și vîntul le juca prin plete. — G. Coșbuc, *Vara.*

c) Valea (Rîmnicului) se deschide ca o carte, — pe malurile-i revărsate (...) se înfig gospodării, căsuțe rare, fînețe-ngrădite cu leațuri, fîșioare de livezi. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) În toamna anului 1939, pe niște ploi putrede, am văzut cum se risipea Polonia; treceau peste Ceremuș rămășițe de regimente și lungi șiruri de mașini și care cu pribegi. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe substantive la nominativ, cu funcția de subiect. Subliniază-le și fă analiza lor morfologică.

IV. Substantivul la nominativ poate avea și *funcția de* **nume predicativ.** Substantivul la nominativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebarea **ce (cine) este?,** pusă pe lîngă subiect:

Negreșit, muncitorul *e* **stîlpul** României! — Al. Odobescu, *Muncitorul român.*	**Ce e** (**este**) muncitorul *(S)?* — *stîlpul* (României).
Prietena ei *este* **Ileana.**	**Cine este** prietena *(S)?* — *Ileana.*

Într-o propoziție pot fi *unul, două sau mai multe substantive la nominativ cu funcția de nume predicativ:* El îmi *este* **frate** și **prieten.** *Ce este* el? — *frate* și *prieten.*

Această propoziție are **nume predicativ multiplu.**

Exerciții

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele și numele predicative, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcția sintactică.

a) Avuțiile de aur sînt pieritoare; / ... munca e bogăție veșnică.../
Doina și iar doina!... cînticul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... / Trist e cînticul în sărbătorile satului: / „Birul îi greu, / podvoada e grea!..."/ Poporul e stîlpul țării... / fiecare părticică de pămînt e văpsită cu sîngele lui... / — A. Russo, *Cîntarea României.*

b) — Din sfera mea venii cu greu /
Ca să te-ascult și-acuma, /
Și soarele e tatăl meu, /
Iar noaptea-mi este muma./ — M. Eminescu, *Luceafărul.*

c) El e sol / precum se vede,/
Mă-sa l-a trimis în sat./
Vezi, / de-aceea-i încruntat,/
Și s-avîntă, / și se crede /
Că-i bărbat./ — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

d) Pămîntul nostru-i scump și sfînt,/
Că el ni-e leagăn și mormînt./ — G. Coșbuc, *Noi vrem pămînt!*

2. Construiește trei propoziții în care substantivele *feudalismul, capitalismul* și *creștinismul* să fie la cazul nominativ, cu funcția de nume predicativ.

V. Substantivul la nominativ poate avea și *funcția de* **atribut.** Substantivul la nominativ cu funcția de atribut răspunde la întrebarea *care?*, pusă pe lîngă substantivul determinat:

Și părintele *Ioan* de sub deal, Doamne, ce om vrednic... mai era! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	**Care** *părinte?* — *Ioan.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii substantivele la nominativ cu funcția de subiect și cu o linie întreruptă substantivele la nominativ cu funcția de atribut. După modelul dat mai sus, indică prin săgeată substantivele determinate de atribute exprimate prin substantive la nominativ.

a) ... și satul Humuleștii... nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Bunicul meu, Manole Crețu, la noi în Viișoara, în răzășia lui, văzuse lumina lumii./ — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*

c) Încălărat și mai semeț decît Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtînd în partea stîngă o pavăză de lemn din vremea veche, / cînd era tînăr strămoșul David. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,
Părăsit-au a lor cuiburi / și-au fugit de zile rele. / — V. Alecsandri, *Sfîrșit de toamnă.*

e) Cu noi ședea și Bodrîngă, un moșneag fără căpătîi, însă de tot hazul. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Cazul acuzativ

I. *La cazul acuzativ substantivele* **au aceleași forme ca și la nominativ.** Substantivele la cazul acuzativ pot fi folosite *fără prepoziție* sau *cu prepoziție:*

Țugurlan... se apleacă *să strîngă* **iarba.** — M. Preda, *Moromeții.*

Îmi ticăia inima, *așteptam* **pe Bănică.** — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

Substantivul *la acuzativ* **fără prepoziție** *are totdeauna funcția de* **complement obiect direct** *(arată* **obiectul** *asupra căruia se exercită* **direct** *acțiunea exprimată de verbul determinat) și răspunde la întrebarea* **ce?** pusă pe lîngă verbul determinat: **ce** *să strîngă?* — **iarba.**

Substantivul *la acuzativ cu prepoziția* **pe** *are funcția de* **complement obiect direct** *cînd arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea și răspunde la întrebarea* **pe cine?** — **pe cine** *așteptam?* — **pe Bănică.** Substantivele la acuzativ cu prepoziția **pe** și cu funcția de complement obiect direct denumesc de obicei persoane sau animale.

În analiza gramaticală *prepoziția trebuie luată cu substantivul*, pentru că ea ajută la exprimarea complementului și îi dă acestuia un anumit sens în propoziție: *pe cine?*, cînd substantivul are funcția de complement obiect direct; *cu cine?*, *la cine?*, *unde?* etc., cînd substantivul are alte funcții sintactice.

Exercițiu

Subliniază predicatele. Subliniază, după aceea, în mod diferit întîi substantivele la nominativ cu funcția de subiect, apoi pe cele la acuzativ cu funcția de complement care răspunde la întrebarea „ce?" sau „pe cine?". Notează deasupra lor cazurile (N. sau Ac.). Indică prin săgeată verbele determinate de substantivele la acuzativ. (De exemplu:

N. Ac.
Oamenii strîng *recolta).* Arată oral dacă substantivele sînt articulate sau nu.

a) Deodată o suliță de foc străbate perdeaua de arbori./Porțile zilei se deschid./— A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Cerul plumburiu de toamnă cernea o bură rece, cenușie. / Din văzduh cădea repede înserarea. / Tufele de pe marginea drumului îmbrăcau forme ciudate... / — I. Agârbiceanu, *Marin.*

c) Obrajii bunicului erau roșii și calzi. / Și surîzînd fericit, răspundea fie-sei: / — Lăsați pe copii / să vie la mine! / — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

d) — Să mergem... chiar acum la Tiță Uie, / să ne sfătuim. / Să-l chemăm și pe Lișcu Stîngaciu și pe Ivan Țînțu. / — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Viscolele vînturau / și vînzoleau zăpezile neprihănite... / Bursucii dormeau ascunși în bîrloguri... / Iepurii... rodeau tufișurile de mărunți măceși... / Pe coșurile bordeielor ciobănești..., se ridicau, negre, fuioare de fum. / — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

II. **Fii atent** *să nu confunzi acuzativul fără prepoziție cu nominativul. Atenție mai mare cer propozițiile în care subiectul nu este exprimat sau în care substantivul la acuzativ se află la începutul propoziției.* De exemplu:

N. Ac. *Ceața* a acoperit **munții.** Ac. A acoperit **văile.** Ac. N. **Văile** le-a acoperit *ceața.* ↑ complement ↑ subiect	Subiectul este subînțeles: *ceața.*

Pentru a evita greșelile, *trebuie să faci analiza în ordinea următoare: sublinierea predicatului; găsirea subiectului*, adică a substantivului la nominativ care arată *cine face acțiunea;* dacă subiectul nu este exprimat, îl scrii deasupra predicatului *(el, ea* etc.) Numai după aceste operații poți trece la *analiza celorlalte substantive.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele, apoi în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ care răspund la întrebarea *ce?* sau *pe cine?*, ținînd seama de recomandările de mai sus. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului *(eu, tu, el, ea* etc.). Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.

a) Săniile lunecau ușor, lăsînd dungi lucii, vineții..., / lemnele de foc le aduceau oamenii, așa întregi, din pădure. / — I. Agârbiceanu, *Lupul.*

b) — Nu prea cunosc locurile, / răspunse Ștefan. / Da om întreba pe un român. / Poate știe și moșneagul ista. / Moșule! știi drumul la Hîrlău?... /

Din car, moșneagul deschise doi ochi rotunzi... / nu-l cunoștea./

— Da las' / că tot ajungem noi! / zise Ștefan / și, ridicîndu-și biciul, trecu repede înainte, / ca să-și îndemne roibii. / — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău.*

c) Ziua scade, / noaptea crește /
Și frunzișul mi-l rărește. /
Bate vîntul dintr-o parte, /
Iarna-i ici, / vara-i departe... / — M. Eminescu, *Ce te legeni...*

d) De deșarte vise să nu ne-nșelăm ; /
Moarte și sclavie la străini aflăm. /
Viitor de aur țara noastră are /
Și prevăd prin secoli a ei înălțare. / — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*

e) — ... prindeți vitele!/ Au scăpat vitele!/ Vacile rupseseră țarcul făcut.../ și porniseră sălbatice, mugind.../

— Legați-l pe Vlase!.../ Băgați copiii în pod, la Vlase!/ — Șt. Bănulescu, *Mistreții erau blînzi.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *cenușă, cătușă, plajă, strajă* să fie la cazul nominativ, nearticulate, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care aceleași substantive să fie la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantivele *zi, basma, stea, perdea, rouă** la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.

III. Substantivele la acuzativ *pot fi precedate și de alte prepoziții, în afară de* **pe** — **cu, către, ca, de, de la, din, în, spre, pentru, pe la, sub** etc. —, cu ajutorul cărora substantivul poate exprima diferite complemente:

Apără-mă **de găini,** /că **de cîini** *nu mă tem.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	*compl. obiect indirect prepozițional* — **de cine** *apără(-mă)?* **de cine** *nu mă tem?*
Focul *arde* mocnit **sub cenușă.** — Z. Stancu, *Desculț.*	*compl. circ. de loc* — **unde** *arde?*
...odinioară, o mai *zărise* **ca prin sită.** — Em. Gârleanu, *Părăsită.*	*compl. circ. de mod* — **cum** *zărise?*

Substantivul la acuzativ cu prepoziția **pe** *nu este totdeauna complement obiect direct. De multe ori prepoziția* **pe** *servește la exprimarea* **complementului circumstanțial de loc:**

Se așeză **pe răzor.** — L. Rebreanu, *Ion.* **Unde** *se așeză?* — **pe răzor.**

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ, precedate sau nu de prepoziții, și indică prin săgeată verbele determinate. Analizează substantivele subliniate arătînd: cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcțiile lor sintactice.

a) Cîți domnitori și mitropoliți s-au rînduit la scaunul Moldovei, / de cînd e țara asta, / au trebuit / să treacă măcar o dată prin Humulești, spre mănăstiri. / — I. Creangă *Amintiri din copilărie.*

* Observă ortografia formei articulate, care se termină în diftongul *-ua*, nu *-oa* (*ziua, roua* etc.).

b) Iarba ne ajunge la umeri. / S-a umplut pămîntul de prepelițe... / Dacă ți-e cald, / intri în iarbă / să te scalzi. / Așa fac fetele lui Arșunel, / fug... din așternut, / aleargă pe cîmp / și intră / unde e iarba mai mare. / — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

c) — Nu te supăra, domnu Calistrat, / eu întreb pe băiat / dacă nu citește ceva pe baltag... /

— Gheorghiță,... / mi se pare / că pe baltag e scris sînge / și acesta-i omul / care a lovit pe tatu-tău. / — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) Tăcură, învăluiți de umbrele amurgului, / iar în casă, lelea Anica aprindea două făclii... / și pregătea paturi pentru oaspeți trudiți. / — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*

e) Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii conduri
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri. / — G. Topîrceanu, *Balada munților.*

f) Mumele, în glugi pe spate,
Poartă prunci cu păr bălai
Sau mioare
Lîncezioare./
Clopotele legănate
Sună depărtat pe plai./
— D. Bolintineanu, *San-Marina.*

g) Izvorul curge subțire, întinzînd... o baltă mică, / pe care uneori o împunge, ca un ac de aur, cîte o rază de soare. / În frunzișul sălciilor acestora se strîng stoluri întregi de păsări... / Nimeni altcineva nu calcă sub acest umbrar singuratic. / — Em. Gârleanu, *Musafirul.*

IV. Substantivul la *acuzativ cu prepoziție* poate determina și un substantiv. În acest caz are *funcția de atribut* și, pentru că este exprimat printr-un substantiv cu prepoziție, se numește **atribut substantival prepozițional:**

Flori **de tei** deasupra noastră
Or să cadă rînduri-rînduri. — M. Eminescu, *Dorința.*

Substantivul la acuzativ cu funcția de atribut substantival prepozițional răspunde la întrebarea *ce fel de?* sau *care?*, pusă pe lîngă substantivul determinat: **Ce fel de** *flori?* — *de tei;* florile *din grădină:* **care** *flori?* — *din grădină.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la acuzativ cu prepoziție care determină un substantiv. Indică prin săgeată substantivul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.

a) Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască fire de mătase și fire de soare și să bea apă albastră din izvorul dintre stejari. — T. Arghezi, *Basmul.*

b) Cinstite crai! A fost de mult.
Că s-a schimbat atît de-atunci:
Seninul razelor de soare
Și fața florilor din lunci...
. . . .
Zadarnic cat stolul de visuri
Ce printre paltini se pierdură
Și dorurile mele scrise
Pe fața foilor de mură,
Și toate rîsetele mele
Din alunișul din zăvoi...[1]
— O. Goga, *Reîntors.*

c) În aer e o răcoare dulce și un miros sănătos de cîmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vînt nu se simte. Deodată o suliță de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei se deschid și, în valuri, curge lumina pe văi. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești substantive la acuzativ cu prepoziție avînd funcția sintactică de atribut. Subliniază-le și indică prin săgeată substantivele determinate.

V. Substantivul la *acuzativ cu prepoziție* poate avea și *funcția de* **nume predicativ:**

— Cartea *este* **fără coperte.**

— Mobila *este* **de stejar.**

— Oamenii aceștia *sînt* **de la munte.**

Substantivul la acuzativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebări foarte variate: *cum este?*, *de (din) ce este?*, *de unde este?* etc., puse pe lîngă subiect:

Cum este cartea? — *fără coperte; De unde sînt* oamenii? — *de la munte.*

Dar la recunoașterea funcției de nume predicativ nu conduce întrebarea, ci faptul că *substantivul la acuzativ cu prepoziție arată* **o caracteristică a subiectului:** carte... *fără coperte;* mobilă... *de stejar;* oamenii... *de la munte.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la acuzativ și analizează funcția lor sintactică. Dacă au funcția de nume predicativ, subliniază-le împreună cu verbul copulativ, iar dacă au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

a) Așternutul era de niște pînză albă ca zăpada... / Perna de cap era îmbrăcată cu pînză de borangic de cea mai aleasă. / — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Istet*.

b) — Noi... sîntem în dușmănie cu primarele / și ne-o scris femeia / că ne-a luat pînă și giuncanii... / — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

c) Se vede lucru / că nici tu nu ești de împărat. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) — Of! crăișorule, crede-mă / că [să aibi tu puterea mea,]... toate ar fi după gîndul tău. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) În prima seară, zăvorî ușile și obloanele, / ochii îi jucară..., mustrînd pe ucenici la fitece mișcare./

— Încet, încet, încetinel, / că ușile nu sînt de fier. / — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

f) Cînd aș ști / că îmi vei fi de ajutor... / mai-mai că aș face / precum zici tu! / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

g) Ajunseră la un cîmp numai de flori; / fiecare floare era cu miros dulce, / de te îmbăta./[2] — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

2. Construiește patru propoziții în care să se afle substantive la cazul acuzativ, cu funcția de nume predicativ. Substantivele să fie precedate de prepoziții diferite.

[1] — „rîsetele mele *din alunișul din zăvoi*". — Atribute substantivale.

Funcțiile substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ
(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Substantivul în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor	
N.	*predicatul*	**subiect**	**— cine?**
	subiectul (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	**— cine (ce) este** *S?*
	substantivul	**atribut**	**— care?**
Ac.	*verbul*	**compl. ob. direct** *fără prep.*	**— ce?**
		compl. ob. direct *cu prep.*	**— pe cine?**
		compl. ob. indirect — *cu prep.*	**— cu (la, de etc.) cine (ce)?**
		compl. circ. de loc — *cu prep.*	**— unde? de unde? pînă unde?**
		compl. circ. de mod — *cu prep.*	**— cum?**
	substantivul	**atribut prepozițional**	**— care? ce fel de?**
	subiectul (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	**— de (din, pentru) ce, pentru (de la) cine, de unde etc. este** *S?**

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazurile nominativ și acuzativ și notează deasupra lor cazurile (N., Ac.). Indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la nominativ și la acuzativ.

a) Copilul adormi. Într-un tîrziu somnul o învinse pe Irina. Plecă capul p-o mînă. Se lipi de copilul ei și adormi. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*.

b) Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!

Căscă gura; limba i se mototoli în gît; capul îi căzu...; mîinile i se înfipseră în bani... — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

c) De sub mal, locotenentul și caporalul... auzeau respirația lui Grigore Nereja și brațele lui cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*.

d) A doua aducere-aminte... este un sat frumos, răschirat între grădini și copaci pe o vale a Codrilor Bîcului, cu un păr mare în mijloc. — A. Russo, *Amintiri*.

[2] — „un cîmp *numai de flori*". — Adverbul *numai* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintactică.

* Despre lipsa de importanță a acestor întrebări, pentru recunoașterea numelui predicativ, și despre mijlocul de recunoaștere a numelui predicativ, vezi p. 30, V, ultimul alineat.

e) Cucul, un solist vestit,
De prin alte țări venit.
Va cînta din flaut. — G. Coșbuc, *Concertul primăverii*.

f) Și deodată un arc sîngeros de lumină crescu în răsărit; o fierbere de flăcări se înălță către Steaua-Ciobanului, care se făcu albă, tot mai albă, pînă ce se topi în trandafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau curcubeie ici-colo, în cupe de flori. — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia*.

g) — Mamă, de aur sînt cerceii tăi?
— De alamă sînt. — Z. Stancu, *Desculț*.

h) Rada-i nălucire vie,
Cînd aleargă pe cîmpie. — G. Coșbuc, *Rada*.

i) ... într-o duminică..., a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi și... a zis:

— Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atîta, că... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș, și-ți vede voi ce-a scoate el din băiet... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) Urmele lor se iveau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfîrșit. Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frîntă pe-alocuri, pierzîndu-se în zare. Zăpada sfărîmicioasă stăpînea tot cuprinsul. — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

Substantive masculine

I. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în *vocala* **-u**, *precedată de două sau trei consoane, din care ultima este* **r** *sau* **l**, se scriu la nominativ și acuzativ plural nearticulat *cu un singur* **-i**, iar la forma articulată, cu **-ii**. Primul *-i* este *semnul pluralului*, iar al doilea este *articolul hotărît*.

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) codr**u**	(niște) *codri*	*codrii* (aceștia)
tigr**u**	*tigri*	*tigrii*
membr**u**	*membri*	*membrii*
cioc**lu**	*ciocli*	*cioclii*

În rostirea acestor substantive la plural forma articulată nu se deosebește de cea nearticulată („ii" se pronunță ca un singur „i"); de aceea se fac deseori greșeli în ce privește scrierea cu *-i* sau *-ii*. Pentru a nu greși, observă următoarele situații, care îți pot servi ca **mijloc de control:**

1. *Substantivul este* **nearticulat,** *deci se scrie* **cu un singur „-i":**

a. cînd este *precedat de articolul nehotărît* **niște** sau *de* **un numeral** (cardinal propriu-zis ori distributiv), de **un adjectiv nehotărît** *cu sens* **cantitativ, un adjectiv propriu-zis** ori de **un adjectiv pronominal** (în afară de *toți* și *înșiși*), toate cu funcția de atribut al substantivului pe care îl precedă;

b. cînd are funcția de *atribut construit cu prepoziția* **de;**
c. cînd *substantivul este urmat de un* **atribut** *construit* **cu articolul „ai" așezat imediat după substantivul determinat:**

a. *niște*, *(cîte) doi, trei...*, *mulți, puțini, cîțiva* etc. → *codri, tigri, membri*
buni(i) — *codri, tigri, membri*
acești, *acei, cei**, *aceiași*, *ceilalți*, *alți, unii, cutare* etc., *care, ce, cîți* → *codri, tigri, membri*

b. întinderi **de** *codri*;
dresor **de** *tigri*.

c. *codri* **ai** *Carpaților (lor)*;
membri **ai** *familiei (ai ei, ai noștri* etc.*)*.

2. *Substantivul este* **articulat,** *deci* **se scrie cu „-ii":****

a. cînd *este* **precedat** *de adjectivul pronominal* **toți** *sau* **înșiși** ori *de un* **adjectiv numeral colectiv,** *afară de „ambii", care, fiind articulat, nu admite articularea substantivului următor;*

b. cînd *este* **urmat** *de adjectivul pronominal* **toți** *sau* **înșiși;** *de un* **adjectiv numeral colectiv;** *de un* **adjectiv demonstrativ;** *de cuvîntul* **cei** *urmat de un* **adjectiv,** *de un* **numeral cardinal** *sau* **ordinal** ori *de* **altă parte de vorbire;** *de un* **adjectiv posesiv fără articolul „ai";** *de un* **pronume neaccentuat la dativul cu sens posesiv,** *legat prin liniuță de substantivul determinat* — **-mi, -ți, -i, -și** etc. *(= meu, tău, lui* sau *ei, său); de adjectivul nehotărît* **cutare;**

c. cînd *este* **urmat de** *un* **atribut** *exprimat prin* **substantiv** *sau* **pronume la genitiv fără articolul „ai":**

a. *toți, înșiși* / *amîndoi* / *toți trei**** / *tustrei* / *cîteșitrei* } *codrii*, *tigrii*, *membrii*

b. *codrii*, *tigrii*, *membrii* { *toți, înșiși* / *amîndoi, toți trei, tustrei, cîteșitrei* / *aceștia, aceia, ceilalți* / *cei mari, cei doi (trei...), cei dintîi***** / *mei, tăi, săi, noștri, voștri* / *-mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le****** / *cutare*

c. *codrii Carpaților (lor)*
membrii familiei (ei, acesteia etc.).

* Adjectivul *cei* este o formă scurtă a adjectivului *acei;* se folosește regional și se întîlnește deseori în folclor: *cei codri, cei copilandri* etc.

** Pentru termenii enumerați mai jos, la informațiile de sub a., b., c., urmărește exemplele de la literele corespunzătoare din schema dată sub informațiile menționate.

*** Termenii *toți trei, tustrei, cîteșitrei* reprezintă fiecare primul termen dintr-o serie: *toți trei, toți patru* etc.; *tustrei, tuspatru* etc.; *cîteșitrei, cîteșipatru* etc.

**** În construcțiile date *„cei" aflat după substantiv și urmat de un adjectiv sau de un numeral este articol demonstrativ.* Cuvîntul **cei** *poate fi urmat însă și de alte părți de vorbire — tigrii* **cei din cușcă (cei de acolo)** etc. Dar, *oricare ar fi cuvîntul ce urmează după* **cei, termenul care trebuie observat pentru articularea substantivului precedent este „cei",** *fiindcă* **el este acela care** (ca și adjectivul demonstrativ *aceia*, din care provine) **cere articularea substantivului de la stînga lui.**

***** Aceste pronume la dativ cu sens de adjectiv posesiv (codrii *mei, tăi, săi* etc.) sau de pronume în genitiv **(-i = lui sau ei)** se folosesc mai ales în literatura artistică, iar formele folosite de obicei sînt cele de singular.

De multe ori, se întîmplă ca *pentru ortografia substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural să conducă atît termenul dinaintea substantivului, cît și cel de după substantiv.* Cu alte cuvinte, *textul poate oferi* **două mijloace de control.** (Observația privește și tipurile de substantive masculine ce vor fi prezentate la punctele următoare.)

Exemple:

— pentru *substantivele nearticulate:* **doi (unii)** *membri* **ai** *familiei;* **acești (acei)** *arbitri* **ai** *lor;*

— pentru *substantivele articulate:* **toți (toți trei)** *membrii* **comisiei; amîndoi (tustrei)** *tigrii* **aceștia; înșiși** *cumetrii* **tăi** *(cumetrii-ți).*

3. Cînd substantivul nu se află în nici una din situațiile de la 1 și 2, date ca mijloc de verificare, trebuie să te conduci în scrierea lui după înțeles:

— dacă este vorba de *codri, tigri, membri oarecare,* substantivul nu se articulează, deci *se scrie* cu **un singur „-i“;**

— dacă este vorba de *anumiți codri, tigri, membri despre care s-a vorbit mai înainte sau care sînt cunoscuți vorbitorilor,* substantivul *se articulează,* deci *se scrie cu* **„-ii“:** „Pe munte sînt *codri*“ (codri *oarecare* sau *niște* codri); „*Codrii* coboară pînă la poalele muntelui“ *(codrii aceia,* despre care s-a vorbit mai înainte);

— dacă substantivul *este urmat de un* **atribut** *ce răspunde la întrebarea „care?“,* substantivul determinat *se articulează:*

Tigrii **de la circ (de acolo)** sînt dresați.

Scafandrii **din portul** acesta **(de aici)** au multă experiență. **Care** *tigri*? — *de la circ (de acolo);* **care** *scafandri*? — *din portul... (de aici).*

Exerciții

1. Scrie pluralul nearticulat și cel articulat al substantivelor *codru, cumătru, socru, astru,* folosind scheme și construcții ca acelea date la punctele 1 și 2. Subliniază finalul cuvintelor („-i“ sau „-ii“).

2. Analizează substantivele subliniate în texte, arătînd: genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu. Explică oral ortografia lor, ținînd seama de mijloacele de control date.

a) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii *codri* și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

b) Mii pustiuri scînteiază sub lumina ta fecioară
Și cîți *codri*-ascund în umbră strălucire de izvoară. — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

c) Soarele, de-abia răsărit, cerne peste *codrii* munților ca o pulbere fină, albăstrie. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Cîțiva *băiețandri* îngăduiți de curînd la horă... se clatină de ici, colo, abia mai ținîndu-se în picioare. — L. Rebreanu, *Ion.*

e) A fost odată... un împărat și a avut doisprezece *miniștri*... Într-o zi..., a ieșit împăratul cu *miniștrii* săi... la preumblare. — G. Cătană, *Povești poporale din Banat.*

f) Nu pot fi trecute cu vederea monografiile privind pe principalii *prim-miniștri* ai lui Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

g) Costache Negri scria... lui Cuza că, după trei ședințe ale Consiliului de *Miniștri* al Porții, nu s-a luat încă nici o hotărîre în privința investiturii. — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

h) Ceilalți *membri* ai guvernului... erau și ei tot juriști. — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

i) Ca răspuns, ministrul Cantacuzino destitui pe trei dintre *membrii* Consiliului Școlilor din Iași. — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

j) Au fost o serie de ședințe la care luau cuvîntul... șefii delegațiilor, precum și unii *membri* ai acestora. — I. Iordan, *Memorii III.*

k) Înainte de plecare, ea, doinind din frunză, cheamă
Zimbrii codrilor cei vecinici... — M. Eminescu, *Memento mori.*

l) În cazul cînd sînt nemulțumiți..., li se acordă proprietarilor dreptul de a se plînge unei comisii de *arbitri.* — T. Arghezi, *Pagini din trecut.*

m) ... în cazul cînd părțile nu ajungeau la o înțelegere, trebuia să se rezolve prin arbitraj, *arbitrii* desemnați de statul român urmînd a se întruni cu *arbitrii* desemnați de patriarhii greci. — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

3. Completează locurile libere cu forma de nominativ-acuzativ plural articulată sau nearticulată a fiecăruia din substantivele date, ținînd seama de informațiile date la I.1. și 2. Subliniază pe **-i** sau **-ii** *final* și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

codru	*niște*	.... *cutare*
ministru	*unii*	.... *înșiși*
scafandru	*acești*	.... *aceștia*
kilometru	*cei zece*	.... *cei zece*
arbitru	*cei mai buni*	.... *cei mai buni*
copilandru	*toți*	.... *toți*
cățelandru	*amîndoi*	.... *amîndoi*
cedru	*ceilalți*	.... *ceilalți*
cioclu	*acei*	.... *aceia*

4. Compune un text sau construiește propoziții ori fraze izolate în care să folosești la nominativ sau la acuzativ plural cel puțin opt substantive de tipul celor discutate mai sus. Substantivele să fie însoțite de adjective din diferitele categorii prezentate în schemele de la 1 și 2, precum și de construcții de felul celor date la 1.b. și c. și la 2.c. Adjectivele să fie alese dintre cele cu mai largă întrebuințare.
Subliniază în mod diferit substantivele articulate și pe cele nearticulate și încadrează adjectivul, iar, unde este cazul, și termenul aflat de cealaltă parte a substantivului, care, ca și adjectivul respectiv, cere articularea sau nearticularea substantivului determinat.

II. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular în diftongul *-iu (f***iu**, *surug***iu** etc.) și substantivul **copil** *se scriu la pluralul nearticulat* **cu doi -i,** iar *la forma articulată,* **cu trei -i:**

N.Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(un)	*f***iu**	(niște)	*f***ii**	*f***iii**	(aceștia)
	*surug***iu**		*surug***ii**	*surug***iii**	
	*ul***iu**		*ul***ii**	*ul***iii**	
	copil		*cop***ii**	*cop***iii*****	

La pluralul nearticulat primul **-i** *face parte din rădăcina (radicalul) cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului; al treilea* **-i** *de la pluralul articulat este articolul hotărît.*

* *Substantivul* **copil** *este singurul substantiv masculin cu singularul terminat în consoană, care prezintă* **la pluralul nearticulat doi „i“** *și* **la pluralul articulat trei „i“.** La această situație s-a ajuns prin *căderea lui „i“* de la pluralul nearticulat: de la forma *(niște)* **copili,** la care „i“ abia se simțea la auz, s-a ajuns la forma *(niște)* **copii,** și prin adăugarea articolului „i“, la forma *(toți)* **copiii.**

Dintre substantivele de tipul celor prezentate aici *o mare parte sînt alcătuite* **cu sufixul „-(a)giu“** și denumesc de obicei ocupații ale oamenilor: *barcagiu, cazangiu, camionagiu, geamgiu, macaragiu, tutungiu* etc.*; altele denumesc diferite caracteristici ale oamenilor: *mahalagiu, palavragiu* etc.

Verificarea ortografiei cu **-ii** *sau* **-iii** se poate face prin contextele date pentru substantivele *codri, tigri — codrii, tigrii*, ținînd seama de faptul că la substantivele *fiu, surugiu, barcagiu, cazangiu* etc. și *copil* avem **doi „i“** *la pluralul nearticulat* și **trei „i“** *la pluralul articulat*.

La substantivele de felul celor prezentate la acest punct (II), *pentru scrierea* c o r e c t ă *a pluralului nearticulat și a celui articulat se poate folosi ca* **mijloc de control** și **observarea modului de pronunțare a substantivului** *în contextul în care se află, fiindcă* (spre deosebire de tipul *codru*) *substantivele de sub II* **au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decît la forma nearticulată:**

Forma nearticulată		*Forma articulată*	
fii	(o silabă)	**fi-ii**	(două silabe)
u-lii	(două silabe)	u-li-ii	(trei silabe)
co-pii	(două silabe)	co-pi-ii	(trei silabe)
bar-ca-gii	(trei silabe)	bar-ca-gi-ii	(patru silabe)

O b s e r v ă *că la forma nearticulată* **secvența „ii“** din **ultima silabă se aude clar ca** fiind alcătuită din **doi „i“ asociați în diftongul „ii“**, pe cînd *la pluralul articulat* **ultima silabă,** *deși apare* **în scris cu doi „i“, se pronunță ca un singur „i“, ca vocala „i“.** Deci *articolul hotărît* de la substantivele respective *nu se aude; scrierea lui* (a celui de al treilea „i“, în cazul substantivelor articulate) *are rolul de a atrage atenția asupra modului de* **citire a formei articulate, cu un „i“ vocalic în ultima silabă,** *spre deosebire de* **citirea cu diftongul „ii“ a formei nearticulate.**

R e ț i n e că *atunci cînd* **un substantiv masculin** *cu nominativul singular în* **-iu** *sau substantivul* **copil** *apare la nominativ sau la acuzativ plural cu* **ultima silabă auzită ca un singur „i“** (ca vocala „i“), *aceasta înseamnă că* **substantivul este articulat** *și deci* **trebuie scris cu trei „i“**, repartizați (în scris) pe silabe, cum s-a arătat mai sus, în coloana a doua.

Exerciții

1. Analizează substantivele subliniate arătînd genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate sau nu. Subliniază (unde este cazul) adjectivul sau alt termen alăturat, cu funcția de atribut, care a cerut articularea sau nearticularea substantivului, apoi scrie substantivele respective la forma nearticulată și la forma articulată, despărțite în silabe, ca în tabelul din explicațiile de mai sus.

a) ... într-o vineri..., trosc-pleosc, intră în curte opt cai cu doi *surugii*... Cît te ștergi la ochi înșirară caii la trăsură...; într-o clipă eram... la capul Podului Tîrgului de Afară...; chiuiau și plesneau *surugiii*... de ridicau lumea în picioare. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

* Datorită dezvoltării tehnicii și a industriei, multe substantive din această categorie — ca *lampagiu* sau *fanaragiu* (cel care se ocupa cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi), *sacagiu* (cel care transporta cu *sacaua* — un fel de butoi — apă de băut spre a o vinde), *boiangiu* (vopsitor de lînă, de țesături etc.) și altele — nu mai circulă în limba actuală.

b) *Fiii* tăi trăiască numai în frăție...! — M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.*

c) Se produse însă brusc o boală de inimă, ale cărei efecte — după mărturia Doamnei Elena, care împreună cu cei doi *copii* adoptați, se afla lîngă el — surprinseră pe medicii cei mai experimentați. Pierea astfel, departe de țară, unul din cei mai mari *fii* ai ei. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

d) Alți deputați, între care înșiși *fiii* lui Știrbei și Bibescu..., își dădură de îndată asentimentul. — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

e) *Copiii* mei nu s-or juca
Mai mult cu frunze-n coama ta. — G. Coșbuc, *El-Zorab.*

f) ... privegheați asupră-vă ca la o candelă ce arde, ca nu *copiii* voștri și *copiii* copiilor voștri să zică de voi: blestem asupra părinților noștri care au făcut strîmbătate. — A. Russo, *Cîntarea României.*

g) Uite dincolo neamțul... lucrînd conștiincios la perechea de ghete... Pentru dînsul toți *mușteriii* sînt Măria ta, Înălțimea voastră. — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*

h) Ctitorii... alta n-au de vorbit decît bîrfeli și răutăți...: crapă de necaz că nu pot să stăpînească dumnealor pe toți *mahalagiii* noștri. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

i) ... pașa-i de taberi aproape sosit!
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit
Să-i dee scăpare. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantivele *copil, fiu, cazangiu, hangiu* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. *precedat* fiecare (la alegere, dar diferite) de unul dintre adjectivele *harnicii, aceiași, trei, mulți, cîți,-care, unii, alți*; 2. *precedat*, apoi *urmat* fiecare de unul dintre adjectivele *amîndoi, toți, toți trei, tuscinci, cîteșipatru, înșiși*; 3. *precedate*, apoi *urmate* de unul dintre adjectivele *acești(a), acei(a), ceilalți, cei mai buni*; 4. *urmate* de *un atribut substantival cu prepoziția „de“*; 5. *urmate* de *un atribut genitival* (substantival sau pronominal) *cu articolul „ai“ plasat imediat după substantivul determinat*, apoi *urmate de același atribut fără articolul „ai“*.

Subliniază la formele de plural ale substantivelor date pe „ii“ sau „iii“ și termenul care te-a condus la folosirea formei nearticulate sau a formei articulate a substantivului respectiv.

III. Toate celelalte substantive masculine *cu alte terminații la singular decît cele menționate la punctele I și II* — (un) *om, frate, ochi, tei, cal etc.* — se scriu *la* ***nominativ*** *și acuzativ plural* **cu un singur -i** *cînd sînt nearticulate* *și* **cu doi -i** *cînd sînt articulate:*

N.Ac.	*nearticulate:*	(niște)	*oameni, frați, ochi, tei, cai**;
	articulate:	(toți)	*oamenii, frații, ochii, teii, caii.*

Mijloacele de control pentru ortografia cu un singur *-i* sau cu *-ii* sînt **tot contextele prezentate** la substantivele *codru, membru, tigru etc.*, iar, *în lipsa unui context indicator pentru modul de scriere, ține seama de cele recomandate la I. 3., p. 34.*

* De la forma de singular *cal* s-a ajuns la pluralul nearticulat *cai* prin căderea lui „l“ de la forma *cali*, din aceeași cauză ca și trecerea de la pluralul nearticulat al substantivului *copil* — *copili* la *copii* (vezi explicația de la subsolul paginii 35). Căderea lui „l“ în situațiile arătate s-a produs *la cuvintele din fondul vechi. Cuvintele intrate mai tîrziu în limbă păstrează pe „l“: crocodil, portocal, șacal* etc.; pl.: *crocodili(i), portocali(i), șacali(i)* etc.

1. a. *niște* *(cîte) doi, trei...* *mulți, puțini, cîțiva* etc. *buni(i)* *acești* *acei, cei* *aceiași* *ceilalți* *alți, unii, cutare* etc. *care, ce, cîți* *ai mei (tăi, săi, noștri, voștri; lui, ei, lor)*	*oameni*, *frați* *ochi*, *arici* *tei*, *cai*	b. *Atribute substantivale* cu prepoziția **de:** grup *de oameni*; flori *de tei*; herghelie *de cai*. c. *frați* **ai** *mamei* (**ai** *ei*, **ai** *noștri* etc.)

2. a. *toți, înșiși* *amîndoi* *toți trei* *tustrei* *cîteșitrei*	*oamenii* *frații* *ochii* *aricii* *teii*, *caii*	b. *oamenii*, *frații*, *ochii*, *aricii*, *teii*, *caii*: *toți, înșiși* *amîndoi, toți trei, tustrei, cîteșitrei* *aceștia, aceia, ceilalți* *cei mari, cei doi (cei trei...), cei dintîi* *mei, tăi, săi, noștri, voștri* *-mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le** *cutare* c. *frații bunicului (lui, acestuia* etc.) *prietenii lui Ion (celor doi* etc.)

3. Ne trebuie *oameni*. | *Oameni*, cu sens general (=*oameni* oarecare);
Oamenii să fie pricepuți. | *Oamenii* despre care s-a vorbit mai înainte.

4. În afară de această verificare gramaticală, pentru substantivele discutate aici (ca și pentru cele de la punctul II) există și un **mijloc de verificare fonetică.**

Aceste substantive au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decît la forma nearticulată:

Forma nearticulată		*Forma articulată*	
frați	(o silabă)	fra-*ții*	(două silabe)
oa-*meni*	(două silabe)	oa-me-*nii*	(trei silabe)
pri-e-*teni*	(trei silabe)	pri-e-te-*nii*	(patru silabe)

După cum se vede din despărțirea cuvintelor în silabe, **-i** *de la forma nearticulată nu poate forma silabă cu consoana aflată înaintea lui, pentru că el* **nu este o vocală, ci numai un semn al pluralului.** În silabele *frați*, (oa)-*meni*, (pri-e)-*teni*, sunetele s-au grupat pentru a forma silabă în jurul vocalei „a" sau „e". La forma articulată avem o silabă în plus, datorită *articolului* **-i**, *rostit împreună cu „i", semnul pluralului, ca* **un singur „i"** (oa-me-*nii* se pronunță *oa-me-ni*); *articolul* (al doilea „i") *trebuie scris* însă, *pentru a deosebi în citire modul de pronunțare diferit de al formei nearticulate.*

Deci **un mijloc sigur de control** *pentru substantivele din această categorie poate fi despărțirea cuvintelor în silabe, ținînd seamă de felul de pronunțare a substantivului în textul dat.* Dacă sunetul „-i", auzit la sfîrșitul unui substan-

* Pentru numeralele colective, pentru construcțiile cu *cei* și pentru dativul cu sens posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat, revezi informațiile date la subsolul paginii 38.

tiv masculin la plural, formează silabă cu consoana dinaintea lui, înseamnă că substantivul este articulat, deci trebuie scris cu doi „-i": fra-*ții*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii*. Să verificăm acum, fonetic, scrierea cuvintelor în contextele date:

niște buni doi mulți acești acei ceilalți	*frați*, *oa-meni*, *pri-e-teni*	*toți* — fra-*ții*, oa-me-*nii* / pri-e-te-*nii* fra-*ții* oa-me-*nii* → *aceștia, aceia, ceilalți* pri-e-te-*nii*

Nu putem spune: niște fra-ții, niște oa-me-nii, niște pri-e-te-nii sau doi fra-ții, doi oa-me-nii, doi pri-e-te-nii etc., ci niște *frați*, *oa-meni*, *pri-e-teni* etc.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie cîte trei substantive masculine, despărțite în silabe și precedate de următoarele cuvinte: *niște, frumoșii, cinci, acești, ceilalți, mulți, toți, amîndoi, grup de, pădure de.* Explică oral ortografia.

niște — *ste-jari* .... / .... *toți* — *ste-ja-rii* .... / ....

2. Subliniază substantivele masculine la cazurile nominativ sau acuzativ plural și explică ortografia lor (de ce au fost scrise cu un singur „i" sau cu doi „i") subliniind termenul, de la stînga sau (și) pe cel de la dreapta substantivului determinat care cere (cer) articularea sau nearticularea substantivului determinat. În lipsa unor astfel de termeni, motivează oral scrierea cu „i" sau cu „ii" după indicațiile de la III.3. și, în scris, prin proba structurii (alcătuirii) ultimei silabe, procedînd ca la exemplele de la III.4., p 38.

a) — Cîți oameni ați mîncat aceste cincisprezece bucăți de pîne?
— Trei oameni, domnule judecător. — I. Creangă, *Cinci pîni.*

b) ... un obuz uriaș se înfige numai la cîțiva pași de dînsul, acoperindu-l cu pămînt împreună cu soldații de la mitralieră. — L. Rebreanu, *Catastrofa.*

c) Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremuri și ce oameni mai erau prin părțile noastre... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Bătrînii mercenari stăteau uimiți în fața neînfricării acestor oameni. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

e) ... de cînd trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd aceiași pomi. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii.*

f) Locuitorii aceștia de sub brad sînt niște făpturi de mirare, iuți și nestatornici ca apele. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Vizitatorii ceilalți ai stațiunii treceau cu respect mai pe departe, ca să nu tulbure pe acei oameni. — M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei.*

h) Oști de furnici... adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor.*

i) ... toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cîrlani. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

j) Și-n foșnet de valuri, trecem ca o săgeată prin lunca de arini, ... fug oștile de arbori și stîncile speriate. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

k) Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare... Vulturii vor să ajungă înaintea nopții. — T. Arghezi, *Vulturii.*

l) Și în ochii jupînesei Zamfirei e atîta taină...! Sînt atît de mici gropițele din obrajii ei cînd rîde! — C. Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie.*

m) Îl sărută pe amîndoi obrajii. Bătrînul îi luă capul în mîini, o privi în ochii luminoși. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

n) Și noi, frații amîndoi,... așteptam ca lumea fantastică a celor ce au ființă în povești să se trezească și să se întrupeze. — D. Anghel, *Fata din dafin.*

o) Între toți oamenii aceștia se amestecă o mulțime de profesori și de artiști de tot felul. — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*

p) Toți copacii dimprejur stăteau acum ca niște ciorchini, încărcați de zburătoare gălăgioase. — G. Topîrceanu, *Într-o dimineață de primăvară.*

q) Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți.
Tu nu m-ai cunoscut. —
M. Eminescu, *Pe lîngă plopii fără soț.*

r) Tatăl și toți trei feciorii se-nchinară lui vodă și postelnicul începu a numi pe ceilalți boieri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

s) Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru... și veni timpul seceratului, deci merg toți trei feciorii la secerat. — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

ș) Ștefan, fratele mijlociu dintre feciorii Petrei, avea opt copii. Cîteșitrei frații erau gospodari cinstiți. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera).*

t) Îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:

— Dragi nurorile mele! prindeți musca aceea, căci ea v-a omorît bărbații voștri și feciorii mei. — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

ț) Tatăl avea scrisă... în ochii săi arzoi și încruntați străşnicia caracterului său. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

u) Umbla, frate, mîndrul soare,
Umbla cerul și pămîntul
Ca săgeata și ca vîntul,
Dar toți caii-și obosea.
— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor.*

v) Orașele sub ochii-mi le văd zăcînd de-a rîndul. — Al. Macedonski, *Noaptea de noiemvrie.*

z) Nu pentru prima oară..., neputincioasa ură inventa absurdități! ...înșiși cronicarii otomani sînt mai români! — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*

3. Construiește cîte o propoziție sau frază cu fiecare dintre substantivele *munte, brad, sătean, locuitor* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. cu fiecare substantiv *precedat* de unul dintre adjectivele: *cei doi, mulți, toți, acei, înșiși;* 2. cu fiecare substantiv *urmat* de unul dintre adjectivele: *toți, înșiși, aceia, ceilalți, amîndoi;* 3. cu fiecare substantiv *urmat* de unul dintre atributele: *atribut substantival cu prepoziția „de"; atribut substantival genitival fără articolul „ai"*, apoi *cu articolul „ai";* de *atributul „noștri" fără articolul „ai"*. Subliniază substantivele și determinanții ceruți și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

IV. Încheiere:

1. Cele trei tipuri de substantive masculine a căror ortografie la nominativ și acuzativ plural a fost prezentată la punctele I, II și III *se pot reduce la două categorii de substantive în ce privește scrierea lor (în contextele date), deoarece substantivele de* **tipul I** *și cele de* **tipul III** *se scriu la nominativ și la acuzativ plural în același fel: cu* **un singur „-i"** *cînd sînt* **nearticulate** — (niște) *codri, tigri* etc.; (niște) *oameni, frați, cai* etc. — *și* **cu doi „i"** *cînd sînt* **articulate** — (toți) *codrii, tigrii* etc.; (toți) *oamenii, frații, caii* etc.* O *altă categorie* o formează **substantivele discutate la punctul II,** *care se scriu la nominativ și la acuzativ plural* **cu doi „i"** *cînd sînt* **nearticulate** și **cu trei „i"** *cînd sînt* **articulate:** (niște) *fii, surugii* etc. și *copii;* (toți) *fiii, surugiii* etc. și *copiii.*

Ținînd seama de faptul că *substantivele de la punctul II au, cu excepția substantivului „copil", aceeași terminație* **(-iu)** *la* **nominativul singular nearticulat,** pe cînd *celelalte substantive* pe care le-am grupat într-o singură categorie *au terminații foarte felurite la nominativul singular nearticulat (om, codru, frate, leu, tei, ochi* etc.), cunoștințele despre *scrierea celor două categorii de substantive la nominativ și la acuzativ plural, în contextele date,* se pot fixa mai ușor prin *formularea* **regulilor de bază** *pornind de la substantivele cu nominativul singular în* **-iu:**

(a) *Substantivele masculine* **cu nominativul singular** în **-iu** *și substantivul* **copil** *se scriu la* **forma nearticulată** *a nominativului și a acuzativului plural cu* **-ii,** *iar la* **forma articulată,** *cu* **-iii.**

(b) **Toate celelalte substantive masculine** *se scriu la* **forma nearticulată** *a nominativului și a acuzativului plural cu* **-i,** *iar la* **forma articulată,** *cu* **-ii.**

2. *Diferitele părți de vorbire* sau *construcțiile cu funcția de atribut prezentate la punctele I și III reprezintă și ele anumite* **reguli particulare** *pentru* **scrierea** *substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural* **cu** *sau* **fără articolul hotărît:**

(a) Adjectivele pronominale *toți* și *înșiși* și adjectivele numerale cu sens colectiv — *amîndoi, toți trei (toți patru...), tustrei (tuspatru...), cîteșitrei (cîteșipatru...) cer* **substantiv articulat, oricare ar fi locul lor față de substantivul determinat** *(la stînga sau la dreapta substantivului).**

(b) **Adjectivele demonstrative și adjectivul nehotărît „cutare"** *cer* **substantiv nearticulat** *cînd stau* **la stînga substantivului determinat** *și* **substantiv articulat** *cînd stau* **la dreapta substantivului.**

(c) *Cu excepția celor enumerate mai sus la 2. (a),* **adjectivele de orice fel** *(propriu-zise, numerale, nehotărîte, cu sens cantitativ* sau *fără sens cantitativ, și celelalte adjective pronominale) care stau* **la stînga substantivului** *determinat cer* **substantiv nearticulat.**

(d) *Substantivul cu funcția de* **atribut construit cu prepoziția „de"** *este totdeauna* **nearticulat:** *șir* **de** *codri,* **de** *oameni,* **de** *eroi;* **de** *fii,* **de** *cazangii,* **de** *copii.*

(e) *Atributele care răspund la întrebarea „ai cui?", construite* **cu articolul „ai",** *cer* **substantiv determinat nearticulat, dacă articolul „ai" urmează imediat după substantiv:** *codri, oameni, eroi, fii, copii* **ai** *țării* (**ai** *ei,* **ai** *acesteia,* **ai** *noștri* etc.); *atributul de la dreapta substantivului determinat,* **neînsoțit de articolul „ai",** *cere* **substantiv articulat:** *codrii, oamenii, eroii, fiii, copiii țării (ei, acesteia, noștri* etc.)**.

---

* În descrierile anterioare de la I, II și III substantivele de tipul *codru* au fost date separat de cele de la III, pentru motivul că substantivelor de tipul *codru,* avînd același număr de silabe la forma nearticulată și la cea articulată de nominativ-acuzativ plural, nu li se poate aplica și verificarea scrierii pe baza unei silabe în plus la forma articulată, verificare posibilă la substantivele de tipul III, precum și la cele de tipul II. Observarea contextelor specifice pentru forma nearticulată sau pentru forma articulată situează însă scrierea cu sau fără articol hotărît a substantivelor de la punctul I în aceeași categorie cu substantivele de la punctul III.

* Îmbinările alcătuite din termenul *toți* și un numeral cardinal — *trei, patru* etc. — *sînt construcții care cer articularea substantivului determinat numai atunci cînd cei doi termeni apar neseparați prin intercalarea altui cuvînt între ei.* O astfel de intercalare ar strica unitatea construcției și nu s-ar mai cere articularea substantivului următor. Compară construcțiile: **toți trei** *codrii, frații, fiii, copiii* etc. cu **toți** *cei (acei)* **trei** *codri, frați, fii, copii* etc. În cazul al doilea substantivul are la dreapta, alături de el, numai numeralul cardinal, care cere substantiv nearticulat. Urmările intercalării privesc numai situația de la stînga substantivului. La dreapta substantivului, după intercalare ar rămîne lîngă substantiv adjectivul *toți,* care, ca și construcția *toți trei,* ar cere tot substantiv articulat.

** La substantivele prin care am exemplificat regulile (d) și (e), ca și în schemele de la I și III, la formele care se scriu cu *-ii* sau cu *-iii,* n-am subliniat numai pe *-i* semnul pluralului sau numai articolul *-i,* ci grupul de doi sau de trei „i", pentru ca grupurile respective să se asocieze și prin memoria vizuală cu contextul care cere scrierea indicată de regula dată.

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Atuncea, amîndoi *frații** zvîrliră juvățurile... Astfel ghemul de *mîrzaci*, cu Emin Sidi Mamac, a fost răpus...

Îndată împăratul hoardelor de peste Volga... a răcnit să vină o sută de *războinici*. Și a răcnit la acei *războinici:* că-i trimite solie la tabăra unui nechibzuit ghiaur. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

b) ... ieșiră înaintea lui Alexandru toți *cetățenii* și *filozofii*... și-i spuseră cum au pierit atîția *domni* mari... pentru o femeie ce o chema Elenușa. — *Alexandria* (carte populară).

c) Lui Alexandru îi plăcură toate aceste sfaturi și trimise cărți prin toate orașele, să se strîngă *meșterii* toți. — *Alexandria* (carte populară).

d) Cu *pașii* aceștia grei, care au fost... *pașii* istoriei, *țăranii* din Voșlobani strivesc firele ierbii, dînd la iveală culoarea de dedesubt a pămîntului. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

e) „Fă cum au făcut *părinții* tăi", este o frază banală... „Vreau ca *copiii* mei să se teamă de mine...", îmi spunea de curînd o mamă: „De ce să nu facă și ei ca noi și ca *strămoșii* noștri?"... — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*

f) Cel mai amărît era însă Blăguță... Avea și el..., ca toți *oamenii*, răuvoitori care se bucurau de încurcătura în care intrase. Și toate acestea pentru *copiii* Marei. Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva; l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă... strica și pe ceilalți *copii*. — I. Slavici, *Mara.*

g) Adunîndu-se cîteșipatru *martorii*, aleseră partea cea mai largă a poienii; unul dintre *martorii* lui Neagu și boierul Iurașcu măsurară pe rînd treizeci de *pași*. — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*

h) Cu doamna, cu toți *fiii*..., cu patru *gineri*, el (Constantin Brîncoveanu) plecă în rădvan, întovărășit de două steaguri din *slujitorii* ce fuseseră ai lui. Trei *boieri* merseră cu dînsul pînă la Dunăre; nu s-au păstrat numele lor; erau *credincioșii* cei mai devotați ori cei mai siguri *chezași*. — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

i) Vă las să judecați
Cîți *miei* fură mîncați. — Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*

j) Gonit de toată lumea prin *anii* mei să trec... — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*

k) V-ați dus cu *anii*-mi...
Precum cu toamna frunzele trec. — M. Eminescu, *Amicului F.I.*

l) *Ochii* tăi spre soare cată
Și-ai tăi *ochi* mai vii s-aprind. — G. Coșbuc, *Prahova.*

m) *Boierii* înșiși nu arată să fi voit a i se alătura (lui Mihai) în această clipă. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*

n) Înșiși *istoricii* cei incriminatori recunosc toți, într-o voce, suprema popularitate a lui Ioan-Vodă. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*

o) Selim Reșit îl chemă pe bucătarul Kevil... și-l trimise să aducă din casă, împreună cu cei doi *flăcăiandri* tătari, dulciurile... Kevil și *băiețandrii* tătari așezară în fața oaspeților coșulețele cu stafide și cu smochine. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

p) ...sosim în Bumbești, așezare de *moșneni*..., care-și poartă vitele și turmele... pînă pe sub *Codrii* Sadului. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

q) Să se-mplinească visu-mi din *codrii* cei de brad. — M. Eminescu, *Strigoii.*

r) Străbatem *codrii* de *brazi* ce se lasă ca niște plete pe *umerii* Goșmanului. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

s) ...în urma revoltei ciumaților, care... au omorît zece *ciocli*, autoritatea a luat măsura de a organiza un fel de serviciu sanitar. Se înființase cîțiva *vătășei* însărcinați a însoți pe *ciocli* din casă în casă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

* Substantivele tipărite cu litere cursive sînt cele a căror ortografie trebuie explicată.

ș) Și ea (Doamna Elena Cuza) și *fiii* ei devin *membri* ai societății din Filioara. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

t) Într-o vie părăginită își făcuse culcușul o vulpe. Acolo fătase și crescuse mai multe rînduri de *pui*... Cei din urmă *pui* ai vulpii se făcuseră *cățelandri*. ... În vara următoare *cățelandrii* își făcuseră și ei fiecare cîte un culcuș. În cealaltă vară ce sosi, *cățelandrii* de vulpe se făcuseră *vulpoi*... Într-una din zile se adunaseră toți *vulpoii* și vulpile cu *cățelandrii* lor la vulpea bătrînă. — P. Ispirescu, *Vulpea firoscoasă.*

ț) Înlăuntru și în afară de poartă... *simigiii**..., împreună cu *bragagiii* arnăuți, ... făceau contrast cu *vînzătorii* de șerbet din Fanar... Era în acea zi primire mare la curte... *Cafegii*, *ciubuccii* și alți *slujbași* ai palatului... așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș. — N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi.*

Substantive feminine

Substantivele feminine terminate la nominativ și acuzativ singular în **-ie** *în hiat* (cîm-pi-e) *au la nominativ și acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:*

N.Ac.	Singular nearticulat		Plural nearticulat	Plural articulat	
(o)	*vie*	(niște)	*v***ii**	*v***ii***le*	(acestea)
	cîmpie		*cîmp***ii**	*cîmp***ii***le*	
	propoziție		*propozi***ții**	*propozi***ții***le*	
	poezie		*poez***ii**	*poez***ii***le*	

După cum se vede, *atît la pluralul nearticulat, cît și la pluralul articulat, aceste substantive se scriu* **cu doi „i"**. *Primul „-i" face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului. Scrierea cu doi „i" corespunde modului de pronunțare:* la pluralul nearticulat *cei doi „i"* formează *diftong* — **vii, cîm-pii** etc. —, iar la pluralul articulat ei apar ca *vocale în silabe diferite, urmați de articolul „-le": vi-i-le, cîm-pi-i-le* etc. Deci **mijlocul de control** *pentru scrierea corectă este* **observarea modului de pronunțare** *a cuvintelor respective.*

La substantivele de tipul celor prezentate aici *trebuie observată și* **scrierea formelor de nominativ și acuzativ singular,** *la care se fac deseori* g r e ș e l i *scriindu-se în ultima silabă la singularul nearticulat „-ie", iar la singularul articulat „-ia"*. G r e ș e l i l e de acest fel sînt *abateri de la* **regula** *potrivit căreia* **după silabă terminată în „i" se scrie „-e"** (nu: „-ie") — **vi-e, cîm-pi-e** etc. — **sau „-a"** (nu: „-ia"): **vi-a, cîm-pi-a** etc.

Exerciții

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: ***explicație, condiție, academie, observație, emoție, ciocîrlie, salcie, hîrtie.*** Subliniază cei doi „-i" și explică oral ortografia formelor de singular și a celor de plural, despărțind cuvintele în silabe.

2. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *cîmpie, propoziție, explicație, poezie* la nominativ sau acuzativ singular și plural, nearticulate, apoi articulate. Explică oral ortografia lor.

* *Simigiu* = cel care face și vinde *simiți* (un fel de covrigi presărați cu semințe de susan).

3. Analizează morfologic și sintactic substantivele subliniate și explică oral ortografia lor.

a) Cîntă *ciocîrliile*
Imn de *veselie;*
Fluturii cu miile
Joacă pe *cîmpie*.
— St. O. Iosif, *Cîntec de primăvară*.

b) Mai avea, de mă pricepi,
Herghelii de cai sirepi
Ce ca *vijeliile*
Îi împleau *cîmpiile*,
Îi păşteau *moșiile*. — M. Eminescu,
Povestea Dochiei și ursitoarele.

c) Văzînd că lucrurile se îndreaptă spre o ruptură, adăugîndu-se, între timp, şi *intervenţiile* repetate ale ambasadorilor celor cinci Puteri garante..., turcii cedară... şi, în noile *condiţii*, ... renunţară la venirea imediată a lui Cuza la Poartă. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

d) E o *operaţie* de lungă durată care are nevoie de *contribuţia* permanentă... a specialiştilor... Revista de *pedagogie* s-a arătat de la început dispusă să colaboreze în această *direcţie*, publicînd *contribuţiile* cele mai importante. — *Revista de pedagogie*, nr. 4, 1986.

Substantive neutre

I. *Substantivele neutre terminate la nominativ singular nearticulat în diftongul* **-iu** *au la nominativ şi la acuzativ plural următoarele forme nearticulate şi articulate:*

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) *fluv***iu**	(niște) *fluv***ii**	*fluv***iile** (acestea)
(un) *stud***iu**	(niște) *stud***ii**	*stud***iile** (acestea)

Primul „-i" face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului. **Fii atent** *la forma de plural articulat, la care cei doi „i" se află în interiorul cuvîntului* (*fluv***iile**, *stud***iile**) *şi care* (ca şi la substantivele feminine de tipul *cîm-pi-e, cîm-***pii**, *cîm-***pi-i***-le*) *se aud clar ca* **două vocale** *ce ţin de silabe alăturate — flu-v***i-i***-le, stu-d***i-i***-le* etc. —, *spre deosebire de cei doi „i" de la forma pluralului nearticulat, care formează împreună diftongul „ii": flu-v***ii**, *stu-d***ii** etc.

Exerciţii

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *conced***iu**, *servic***iu**, *ofic***iu**, *stud***iu**, *sed***iu**, *acvar***iu**, *solfeg***iu**, *privileg***iu**, *milen***iu**, *decen***iu**. Subliniază cei doi „-i" de la plural şi explică oral ortografia substantivelor.

2. Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare dintre substantivele *stud***iu**, *fluv***iu**, *solfeg***iu** la nominativ sau la acuzativ plural, articulate, apoi nearticulate.

3. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate şi explică oral ortografia lor.

a) Această nuvelă (Sărmanul Dionis)... s-a şi publicat apoi în „Convorbiri literare" puţin după plecarea din nou a poetului *la stud***ii** .... (Titu Maiorescu) i-a oferit din partea Junimii... un fel de bursă, cu scopul de a-şi urma mai departe la Berlin *stud***iile** de filozofie. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.*

b) Dorinţa mea a fost totdeauna de a vedea pe cei ce-şi iubesc ţara legaţi între dînşii printr-o comunitate de idei şi de *princip***ii**... Condus de aceste dorinţe..., îmi propun a trata cîteva din *princip***iile** care ar trebui să conducă societatea noastră. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

c) Pentru gospodărirea în bune *condi***ţii** (a pădurilor)..., se iau o serie de măsuri, între care... şi înfiinţarea de pepiniere pe *domen***iile** statului. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

II. *Substantivele neutre terminate la nominativ singular în diftongul* **-eu** *se împart în ce priveşte apartenenţa lor la fondul lexical vechi sau la neologisme în două categorii:*

1. *Substantivele* (puţine la număr) **din fondul lexical vechi,** *substantive care schimbă* **la nominativ-acuzativ plural** *pe „-u", semn al singularului, în diftongul „-ie":*

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) *curcub***eu*****	(niște) *curcub***eie**	*curcub***eiele** (acestea)
(un) *heleşt***eu**	(niște) *heleşt***eie**	*heleşt***eiele** (acestea)
(un) *juj***eu****	(niște) *juj***eie**	*juj***eiele** (acestea)
(un) *rest***eu******	(niște) *rest***eie**	*rest***eiele** (acestea)
(un) *zm***eu********	(niște) *zm***eie**	*zm***eiele** (acestea)

2. *Substantivele* (mult mai numeroase) **împrumutate din alte limbi,** *substantive care, în privinţa formelor de* **nominativ-acuzativ plural,** se împart în două categorii: *unele fac pluralul în „-uri" — antr***eu**, *antr***euri**; *car***eu**, *car***euri**; *defil***eu**, *defil***euri** etc. —, iar *altele în „-e"*, în loc de „-ie", ca substantivele din fondul vechi, prezentate mai sus:

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) *lic***eu**********	(niște) *lic***ee**	*lic***eele** (acestea)
(un) *muz***eu**	(niște) *muz***ee**	*muz***eele** (acestea)
(un) *trof***eu**	(niște) *trof***ee**	*trof***eele** (acestea)

La substantivele din această categorie *trebuie observat cu atenţie* **modul de pronunţare şi de scriere cu „-e"** (nu: „-ie") **la ultima silabă a formei nearticulate de nominativ-acuzativ plural** *şi* **la al doilea „e" din interiorul formei articulate,** *deoarece în aceste situaţii se face de obicei* g r e ş e a l a *de a se pronunţa*

* La formele de singular am subliniat prin litere aldine nu numai pe „-u", semn al formei de singular, ci diftongul „-eu", cu care se poate asocia mai uşor în memorie diftongul „-ie", semnul pluralului.

** *Jujeu* = „Jug mic triunghiular, pus la gîtul porcilor şi al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri şi să intre în locurile cultivate. Bucată de lemn atîrnată la gîtul cîinilor, spre a-i împiedica să alerge după vînat sau să treacă prin anumite locuri." DEX.

*** *Resteu* = „Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, cu care se închid laturile jugului pentru a reţine grumazul animalului în jug." DEX.

**** *Zmeu — zmeie* (numele unei jucării).

***** Dau o listă a substantivelor de acest tip extrase din „Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie" (1983): *apogeu, ateneu, elizeu, ghişeu, instantaneu, jubileu, liceu, matineu, mausoleu, muzeu, nucleu, planşeu, portmoneu, procedeu, traseu, trofeu, troleu, turneu.* N-am cuprins în această listă termenii ştiinţifici privind diferite clasificări (*cetaceu, crustaceu* etc.) sau alţi termeni cu care elevii se familiarizează la diferite discipline de învăţămînt.

și a se scrie „ie", în loc de „e", adică *se aplică o regulă ce privește cuvintele din fondul vechi: pronunțarea și scrierea cu* **„ie" după silabă terminată în altă vocală decît „i".***

Exerciții

1. După modelul folosit pentru exemplele de mai sus, scrie formele de nominativ-acuzativ la singular și plural a șase substantive din lista dată la nota de subsol de la pagina 45.
2. Construiește propoziții sau fraze în care alte trei substantive din lista menționată să fie folosite la pluralul nearticulat și la pluralul articulat. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii pe cei doi „e" învecinați.
3. Construiește cîte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele neutre *curcubeu, heleșteu* și *zmeu*, folosite la nominativ sau la acuzativ plural, nearticulate, apoi articulate. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii elementele prin care formele de plural ale acestor substantive se deosebesc de formele de plural ale neologismelor folosite în textele de la exercițiile 1 și 2.

Cazurile dativ și genitiv

Cazul dativ

I. Substantivul *la cazul dativ determină de cele mai multe ori un* **verb** *și are funcția de* **complement obiect indirect.** El răspunde la *întrebarea* **cui?**, pusă pe lîngă verbul determinat:

I-*am dus* **băiețelului** o minge... Cui *am dus?* — **băiețelului.**

— I. L. Caragiale, *Vizită.*

Substantivul la dativ din această propoziție arată *obiectul căruia i se atribuie alt obiect prin intermediul acțiunii exprimate de verbul determinat.* Obiectului denumit prin substantivul *băiețelului* i se atribuie de către subiect obiectul *o minge*, prin acțiunea exprimată de verbul *am dus*. De aceea, în propozițiile de acest fel, în care se află un substantiv la dativ, se află de obicei și un *substantiv la acuzativ cu funcția de complement obiect direct*, care denumește obiectul atribuit, sau *un pronume care înlocuiește substantivul la acuzativ:*

D. Ac. D. Ac.
I-am dus *băiețelului* o **minge.** *Băiețelului* i-am dus-**o.**
obiectul atribuit — ține locul subst. *o minge*

În propozițiile de felul celei analizate aici, în care *obiectul* denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect direct *este sau urmează a fi atribuit* obiectului denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect indirect, *se folosesc* **verbe care exprimă ideea de atribuire:** *a aduce, a atribui, a duce, a da, a face, a oferi, a promite* etc.

În alte propoziții, construite cu verbe ca *a cere, a lua, a fura, a răpi, a rupe, a smulge* etc., *substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect arată* **ființa** *sau* **lucrul căreia (căruia) i se ia un obiect** *exprimat prin termenul cu funcția de complement obiect direct:*

Îi *cer (iau)* **băiatului** *mingea;* **Îi** *rup (tai)* **pomului** *o creangă.*

* O-d*a*-ie, b*ă*-ie-țaș, fe-m*e*-ie, lă-m*i*-ie, v*o*-ie, gu-t*u*-ie; bă-l*a*-ie, lă-l*i*-ie, găl-b*u*-ie etc.; t*a*-ie, bîj-b*i*-ie, cr*o*-ieș-te, s*u*-ie etc. Regula se aplică și cîtorva verbe neologice: a-tri-b*u*-ie, con-tri-b*u*-ie, de-r*a*-iez.

Exercițiu

Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?*. Indică prin săgeată verbele determinate. Dacă în propoziție se află și un substantiv la acuzativ care denumește obiectul atribuit ori luat sau pronumele care înlocuiește substantivul la acuzativ cu funcția de complement obiect direct, subliniază și aceste părți de vorbire. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor care răspund la întrebarea *cui?*.

a) Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted. — M. Eminescu, *De-oi adormi.*

b) Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse și-i dădu grădinarului. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*

c) Vom da foc pădurilor și cîmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă cu clipă de sete și foame. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Închinare-oi codrilor,
ulmilor
și fagilor,
brazilor,
paltinilor,
că-mi sînt mie frățiori,
de poteri ascunzători. — *Toma Alimoș.*

e) — Babacă! te rog, babacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile. — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea.*

f) Ce este talentul? De! aceasta nu este prea ușor de spus... Apoi, voi cere voie cititorului să amînăm răspunsul la această întrebare. — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri.*

g) El (Mihai) avea apoi și a se teme ca mișelul său aliat să nu-l jertfească turcilor. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

II. *Substantivele la cazul dativ au următoarele* **forme:**

Formele articulate

		Substantive comune				*Substantive proprii*	
Sg.	m.	*omul***ui**	*frate***lui**	*codrul***ui**	*fi***ului**	*Caraimanul***ui**	**lui** *Ion*
	n.	*dealul***ui**	*teatrul***ui**	*fluviul***ui**	*nume***lui**	—	—
	f.	*case***i**	*basmale***i**	*vulpi***i**	*cîmpie***i**	*Bistrițe***i**	*Marie***i**
Pl.	m.	*oameni***lor**	*frați***lor**	*codri***lor**	*fii***lor**	—	—
	n.	*dealuri***lor**	*teatre***lor**	*fluvii***lor**	*nume***lor**	—	—
	f.	*case***lor**	*basmale***lor**	*vulpi***lor**	*cîmpii***lor**	—	—

Formele nearticulate

Sg.	m.	**unui**	*om*	*frate*	*codru*	*fiu*	(frumosului)	*Caraiman*
	n.	**unui**	*deal*	*teatru*	*fluviu*	*nume*	—	—
	f.	**unei**	*case*	*basmale*	*vulpi*	*cîmpii*	(frumoasei)	*Bistrițe*
Pl.	m.	**unor**	*oameni*	*frați*	*codri*	*fii*	—	
	n.	**unor**	*dealuri*	*teatre*	*fluvii*	*nume*	—	
	f.	**unor**	*case*	*basmale*	*vulpi*	*cîmpii*	—	

Observă că *singurele substantive care își schimbă forma la cazul dativ sînt* **substantivele feminine, la numărul singular:**

N. *casă, basma, vulpe*; D. *casei, basmalei, vulpii;* unei *case, basmale, vulpi.*

La aceste substantive cazul dativ este indicat la singular și prin forma substantivului, și prin forma articolului hotărît *(-i)* sau a celui nehotărît *(unei). La substantivele masculine și neutre, la singular și la plural, precum și la pluralul substantivelor feminine, cazul dativ este indicat numai prin formele articolului:* **-lui, -lor;** *unui, unor.*

Substantivele proprii masculine (nume de persoane), precum și *cele feminine terminate în consoană sau numele împrumutate din alte limbi primesc articolul* **lui** *înaintea substantivului:* **lui** *Ion,* **lui** *Irinel,* **lui** *Carmen,* **lui** *Jeni* etc. Celelalte substantive feminine (nume de persoane) primesc articolul hotărît la sfîrșit, ca și substantivele comune: *Anei, Mariei, Ancăi* sau *Anchii, Ilincăi* sau *Ilinchii, Olgăi* sau *Olghii* etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?*. Indică prin săgeată verbele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor a căror subliniere s-a cerut.

a) Ar fi fost mult mai bine dacă Bathori întreprindea însuși această expediție sau de da de atunci lui Răzvan un ajutor mai însemnat...

În urma acestor orînduieli, Bathori... merse la scaunul său în Alba-Iulia, vesel de triumfurile sale. El scrise de aici, în 16 noiemvrie, papei, vestindu-i de biruința dobîndită... și trimițîndu-i vreo cîteva steaguri mai însemnate luate de la turci... Pontiful mulțumi lui Bathori făgăduindu-i ajutor în bani și oameni... El trimise apoi prințului Ardealului... o sabie și o pălărie binecuvîntate. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) — Ai venit după vreo datorie? Eu, pe cît știu, am plătit lui Lipan toți banii...

... Se amestecă nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu:

— Dumneavoastră nu știți, oameni buni, că nevestei acesteia încă nu i s-a întors bărbatul acasă... — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Și a început să-i arate meșterul împărătesei fel de fel de oglinzi. S-a privit împărăteasa în ele, numai cîte o clipă, căci le dădea la o parte, necăjită cît de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*

d) Atunci fata de împărat dete apă lui Prîslea de bău și prinse mai multă putere...

Atunci Prîslea... trase paloșul și-și tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului, de sus, și o dete zgripțoroaicei. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic și merele de aur.*

e) — ... Cine a pomenit de moarte și de jaf?... Dar se cuvine să se înfățișeze, să deie samă unei femei sărmane, care umblă prin lume ca o văduvă... — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

f) Arta era un lucru necunoscut. În tot Bucureștiul nu se aflau decît un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cîntăreților de la biserică. — I. Ghica, *Din vremea lui Caragea.*

g) ...și iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni, pentru că spusese unor sergenți din regimentul său că Mircea, Mihai, Ștefan fusese(ră) niște domni viteji. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *poezie, priveliște, prietenă, femeie* să fie la cazul dativ, la singular și la plural. Fii atent la alcătuirea formelor la numărul singular.

III. În textele de la punctele I și II **substantivele la cazul dativ** *cu funcția de complement obiect indirect* s-au aflat în propoziții în care **determină verbe ce pot avea și complement obiect direct.**

Substantivul la dativ *cu funcția de complement obiect indirect* **poate determina însă și un verb care (în general sau numai în anumite contexte) nu poate avea complement obiect direct:**

Vecinului îi *vin* oaspeți. (S: oaspeți)	**Cui îi** *vin* (oaspeți)? — **vecinului.**
Lui Ion îi *convine* planul *tău.* (S: planul)	**Cui îi** *convine* (planul)? — **lui Ion.**
Mariei îi *place* muzica.* (S: muzica)	**Cui îi** *place* (muzica)? — **Mariei.**
Copiilor le *este* sete.** (S: sete)	**Cui le** *este* (sete)? — **copiilor.**

În aceste exemple am pus pe primul loc substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, fiindcă *în majoritatea propozițiilor de acest tip locul obișnuit (firesc) al substantivului la dativ este înaintea verbului determinat,* iar *termenul cu funcția de subiect stă* (ca în exemplele date) *după predicat.* Sînt posibile însă și propozițiile cu *subiectul așezat înaintea predicatului:*

S P S P

Planul tău îi *convine* **lui Ion; Laudele** *se cuvin* **tatălui** tău.***

În construcțiile de tipul celor discutate aici (la III) *termenul cu funcția de subiect arată obiectul atribuit celui denumit de substantivul la dativ ori luat de la acesta sau îndepărtat de el.*

Exerciții

1. În propozițiile cu substantive la dativ subliniază și notează cu P, S, D, predicatele, subiectele și substantivele la cazul dativ. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Indică prin săgeată verbele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la dativ.

a) Și iacă... / le sosește părinților și un copilaș. / — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe.*

b) Și cum arde focu-n stînă / Vede baciul / că lui Sandu
Și lumin-o buturugă, / Îi cad lacrime pe glugă. / — O. Goga, *La stînă.*

c) — Eu vreau / să vorbim, / să mă conving / că marfa îmi convine... / — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) — ... tovarășului dumitale i se cuvin patru lei / fiindcă patru bucăți de pîne a avut de întrecut. / Acum dară, fă bine / de înapoiește un leu tovarășului dumitale. / — I. Creangă, *Cinci pîni.*

---

* Verbul *a plăcea* poate apărea uneori și cu complement obiect direct: *Mama* **o** *place* **pe prietena** *mea* (= o simpatizează, îi e dragă).

** În propozițiile de acest fel (cu predicatul exprimat prin verbul *a fi) subiectul* poate arăta *o stare organică* **(sete, foame, frig** etc.) sau *o stare sufletească* **(dor, milă, grijă, rușine** etc.), iar *predicatul,* deci verbul determinat de substantivul la dativ cu funcția de complement obiect direct, poate fi și **a** *(i)* **se face:** *Copilului i* **s-a făcut** *foame (sete, dor, milă* etc.). (S: foame)

*** Dar, în unele situații, o astfel de schimbare a locului celor doi termeni aduce, în privința conținutului, ceva în plus, de obicei ceva subînțeles. Pentru exemplificare, compară propoziția **Copiilor le** *este sete* (S: sete) cu propoziția *Sete* (S) **le** *este* **copiilor** (se subînțelege: „nu altcuiva", „nu mie" etc.).

e) — ...Dumneata... știi tare bine / că asemenea vin îi plăcea lui Nechifor Lipan. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) I-a plăcut mult lui Negoiță tovărășia lui Manoli. / — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

g) ...puțină nădejde de zestre (avea) de la Acrivița. / Dar zestre-i trebuia lui Kir Ianulea? / — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

h) ...lui Mihu nu-i e grijă... nici de fiarele crude ale codrului. / — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

i) Voi sînteți urmașii Romei?/...
I-e rușine omenirii / să vă zică vouă oameni! / — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

j) ...cum mergea pe cale / (Pahon) nimerește niște copii / care chinuiau un pisic. / Lui Pahon i se făcu milă și de pisic. / — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești*.

2. Construiește cinci propoziții în care să se afle *un substantiv la dativ care să determine un verb ce nu poate avea complement obiect direct*. Fiecare propoziție să fie construită cu alt verb. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul **1**.

IV. *În unele construcții substantivele la cazul dativ nu au nici articol hotărît, nici articol nehotărît.* În astfel de situații, *cazul substantivului se recunoaște* **după adjectivul dinaintea lui,** *care primește articolul hotărît cu forma dativului,* sau **după forma adjectivului pronominal** *aflat înaintea substantivului,* deoarece adjectivele pronominale au la dativ aceleași terminații gramaticale, indicatoare ale dativului, ca și articolul nehotărît:

I-au adus (**i** se cuvin) laude *viteazul***ui** *(acest***ui**, *acel***ui** etc.) **ostaș.**
Le-au adus (**li** s-au adus) laude *vitejil***or** *(acest***or**, *acel***or**) **ostași.**
I-au adus laude *curajoas***ei** *(acest***ei**, *acel***ei**) **fete.**

Dacă înlăturăm adjectivul sau dacă îl punem după substantiv, substantivul va primi articolul hotărît prin care se exprimă cazul dativ:

I-au adus (**i** se cuvin) laude *ostaș***ului** *(viteaz, acestuia, aceluia).*
Le-au adus (**li** s-au adus) laude *ostașil***or** *(viteji, acestora, acelora).*
I-au adus laude *fet***ei** *(curajoase, acesteia, aceleia).*

Dacă substantivul la dativ este precedat de un adjectiv propriu-zis și de un adjectiv pronominal, acesta stă înaintea adjectivului propriu-zis și el este purtătorul terminației gramaticale care arată că substantivul este la dativ, iar dacă trecem adjectivele după substantiv, adjectivul pronominal ocupă locul de lîngă substantiv:

I-am adus laude *acest***ui** *curajos ostaș.*
I-am adus laude *ostaș***ului** **acestuia** *curajos.*

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul dativ și indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care cazul dativ al substantivului este indicat prin adjectivul care îl precedă, înlăturînd adjectivul sau punîndu-l după substantiv.

a) Surparea părintelui meu se datorește măritului domn de astăzi. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

b) Și care din ei..., umblînd pe acolo, găsește din întîmplare cîte o piatră de aceste,... apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) — De cînd stă lumea asta în jurul magaziilor? — întrebă Silvestru, fără să pară că dă vreo importanță deosebită acestui fapt. — Șt. Bănulescu, *Drumul Subțire*.

d) — Apoi, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic și pădurarului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Alexăndrel-Vodă se închină la unchegul său Vlaicu..., își puse fruntea la genunchii mătușii sale și nu uită să înfățișeze pe tovarășul său Jder acestor slăvite fețe. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

V. *Substantivul la* **dativ** *cu funcția de* **complement obiect indirect** *poate determina și* **un adjectiv** — om *credincios* **domnului** țării; măsură *conformă* **legilor;** părere *favorabilă* **propunerilor** tale etc.*

Ca și în construcțiile cu substantive la dativ care determină un verb, *și în situațiile în care cuvîntul determinat este un adjectiv substantivul la dativ poate fi precedat de* **un adjectiv propriu-zis** *sau de* **un adjectiv pronominal.** Și în astfel de situații *cazul substantivului poate fi indicat de articolul primit de adjectivul propriu-zis* — om *credincios viteazul***ui** **domnitor** (= *credincios domnitorul***ui** *viteaz*) — *sau de terminația gramaticală a adjectivului pronominal la dativ:* propunere *conformă acest***ui** **proiect** (= *proiectul***ui** *acestuia*), *acest***or** **proiecte** (= *proiectel***or** *acestora*), *acest***ei** **legi** (= *leg***ii** *acesteia*), *acest***or** *legi (legil***or** *acestora).*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la dativ și cuvîntul determinat de fiecare dintre aceste substantive. Notează substantivele respective cu *D.*, cuvîntul determinat cu *adj.* sau *vb* și indică prin săgeți relațiile sintactice ca în exemplele din explicațiile date mai sus și la subsol.

a) Din partea opusă trenului [cu care venisem,] se auzea un alt tren, / care se apropia în viteză. / — Șt. Bănulescu, *Satul de lut*.

b) Acești trimiși ai opoziției contau și pe o serie de ziare din străinătate..., / care mai publicaseră și înainte știri defavorabile administrației lui Cuza... / Erau însă și ziare favorabile lui Cuza. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

c) În ce privește pe țărani,... numele delegaților fură lăsate în alb, spre a fi completate de guvern... cu persoane ostile Unirii. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

d) Opinia publică românească era favorabilă cauzei polone. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

e) Și [dacă n-aș ști / cît ai fost de credincios tatălui meu,] de astă dată nu te-aș asculta. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

f) Acest turn... e scump românilor ca un monument / care le vorbește de timpii lor de glorie și de mărire. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

g) Urmînd unei vechi și nenorocite tradiții, opoziția face apel la puterile străine / care nu nutreau gînduri binevoitoare României. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

h) Există însă și cuvinte / care... au categorii gramaticale nespecifice părții de vorbire respective. / — *Gramatica Academiei, I, 1966*.

i) După cum sufixele sînt lexicale sau gramaticale, / se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvînt de tema specifică unui timp. / — *Gramatica Academiei, I, 1966*.

---

* **Adjectivul** *determinat de substantivul la dativ poate avea funcția de* **atribut** (ca în exemplele date) *sau funcția de* nume predicativ: Măsura *este conformă* **legilor**, Părerea *este favorabilă* **propunerilor** tale.

4*

j) ...capitolul de față... cuprinde mai ales probleme generale, comune mai multor părți de vorbire. / — *Gramatica Academiei, I, 1966.*

2. Construiește cîte o propoziție în care un substantiv la cazul dativ cu funcția de complement obiect indirect să determine adjectivele *folositor, asemănător, nefavorabil, prielnic, necesar, conform* și *potrivit.* Substantivele să fie de genuri diferite, unele la feminin singular sau plural și altele la masculin sau la neutru plural. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

Cazul genitiv

I. *La cazul genitiv substantivele* **au aceleași forme ca și la cazul dativ.** Deosebirea dintre aceste două cazuri cu forme comune constă în faptul că *substantivul la* **genitiv** *determină de obicei un* **substantiv,** *răspunde la întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?** și *are funcția de* **atribut genitival,** pe cînd *substantivul la* **dativ** *determină de obicei un* **verb,** *răspunde la întrebarea* **cui?** și *are funcția de* **complement:**

Dă-mi *creionul (cartea)* **Mariei.**	**al cui** *creion?* — **al Mariei; a cui** *carte?* — **a Mariei.**
I-*am dat* **Mariei** creionul.	**cui** *am dat?* — **Mariei.***

În cele mai multe construcții *substantivul la genitiv arată pe posesorul obiectului denumit prin substantivul determinat:*

cartea — **Mariei**

obiectul posedat — **posesorul** *obiectului* **cartea**

În alte construcții, mai ales cînd substantivul determinat denumește o acțiune, substantivul la genitiv nu arată pe posesorul unui obiect: *plecarea* **trenului;** *sosirea* **oaspeților;** *ocrotirea* **copiilor.**

Substantivul la genitiv poate sta *imediat după substantivul pe care îl determină* sau *poate fi legat de acesta prin articolul posesiv* (sau *genitival*):

copilul **vecinului;**

(un) *copil* **al vecinului;** (niște) *copii* **ai vecinului;**

(o) *casă* **a vecinului;** (niște) *case* **ale vecinului.**

Articolul posesiv este **marca gramaticală a cazului genitiv;** *chiar cînd nu este exprimat înaintea substantivului, articolul posesiv este cuprins în întrebarea de identificare a substantivului la genitiv: copilul* **vecinului; al cui** *copil?*

Folosirea articolului posesiv este obligatorie cînd între substantivul la genitiv și substantivul determinat se află alte părți de vorbire:

malul înalt **al râului;** *malul* înalt și abrupt **al râului.**

* Sub titlul „Cazul dativ", la punctul V, s-a arătat că sînt și unele construcții în care substantivul la dativ determină *un adjectiv.* Dar *ceea ce caracterizează* **dativul** *este faptul că în majoritatea construcțiilor el* **determină un verb.**

Substantivele proprii (nume de persoane sau de animale) *la cazul genitiv primesc înaintea lor* (ca și la dativ) *articolul hotărît* **lui:** *cartea* **lui Ion;** *cartea* **lui Carmen (lui Jeni** etc.); *o carte* **a lui Ion (a lui Carmen** etc.); *piciorul* **lui Azorel;** *un picior* **al lui Azorel.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile genitiv și dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate și notează deasupra substantivelor cazurile, prin inițialele G., D.

a) La casa mătușii Ilinca, și-a găsit și Radu Comșa ulcica cu flori țărănești și ochii verzi ai lui Catrinel. — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

b) Scuturîndu-și penele, un tril de mulțumire ieși din gușa ciocîrliei. Apoi se dezlipi de țarină și, pîlpîind din aripi, se înălță...

Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

c) Caii rablagiți se munceau degeaba sub bîtele harabagiilor, căci le lunecau copitele pe bîrne...

Se lăsase un întuneric mare... Dinspre cișmea s-auzeau suduiturile harabagiilor și scîrțîitul roților. — E. Camilar, *Lumină peste Podul Mogoșoaiei.*

d) După porunca lui Potcoavă și sfaturile lui Alexa Totîrnac, căruța de preț pe care o mai aveau s-a dus înainte pe căi umblate...

Au umblat... noaptea întreagă pe potecile știute lui Alexa; și trecînd Vadul Siretului..., de acolo s-au văzut nevoiți a umbla la pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arșița ce avea în el. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Fără să mai stea în cumpănă, își făcu vînt spre lujerul înalt, subțire și mîndru al unui crin întîrziat...

Trecu pe lîngă lalele fără să le privească;... spuse o vorbă proastă unui stînjenel scuturat, îmbătrînit ce i se ținea în cale. — Em. Gârleanu, *Hoinar.*

f) Iar prin lanul răsărit
Merge vestea c-a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul fînețelor.

Și-ar fi tras pe-un vîrf de leasă,
Jos la doamna preoteasă...
Cine-i?
— D. Zamfirescu, *Barza.*

g) Plăpînd, bolnăvicios, ... mă uitam cu dor la ceilalți copii. Rîsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor,... freamătul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veneau la mine ca dintr-o altă lume. — A. Vlahuță, *File rupte.*

h) Am scris aceste schițe ca să le citesc Rodicăi, cea mai mică gîză din lumea gîzelor mele. — Em. Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvîntă.*

2. Subliniază în mod diferit substantivele la cazul genitiv și pe cele la dativ și indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. *Fii atent* la situațiile în care substantivul la dativ se află după un substantiv. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

Model de analiză

...prispa *casei;* ...culmile *unor munți;* ...o nepoată *a mamei.*

	Analiza morfologică	*Analiza sintactică*
casei	subst., comun, f., sg., G., cu art. hot. *-i;*	atr. genitival — *a cui* prispă?
unor munți	subst., comun, m., pl., G., cu art. nehot. *unor;*	atr. genitival — *ale cui* culmi?
a mamei	subst. comun, f., sg., G., cu art. hot. *-i* și art. posesiv *a.*	atr. genitival — *a cui* nepoată?

Textele de analizat

a) Toată lumea cunoaşte lupul, fiera asta carnivoră şi nesăţioasă, duşmanul păstorilor şi groaza oilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Mă gîndesc cîteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg şi ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului celui mare şi parcă se deschid pagini mărețe în inima mea şi-n vreme. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

c) În casa unde locuia acest vestit artist dramatic... după ce treceai printr-un coridor îngust şi întunecos, ajungeai la odaia lui Eminescu, aproape de odaia unui frate al lui Pascali... Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lăţime cam de 4 paşi, în lungime cam de 5 paşi. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*.

d) Grupate în colonii, foile de flori... păreau tăvile rotunde cu cîte o ceaşcă de porţelan deasupra, pregătite pe faţa de masă a bălţii, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunaţi la sunetul unui clopoţel. — T. Arghezi, *Zbor la mare*.

e) Bojdeuca ţărănească a lui Creangă din Mahalaua Ţicăului, unde noaptea lătrau cîinii ca la sate, îl primi cu o voie bună care alina rana lăuntrică a lui Eminescu, răscolită de curînd şi de moartea Ralucăi Eminovici. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*.

f) Se afla acolo, sub umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreaţă tînără. ... şi vătuiul de căprioară a întors capul de sub braţul drept al Ilincuţei, petrecut pe după grumazul lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) În Iaşi, în cele trei zile ale sărbătorii lui Cuza-Vodă, a fost o îmbulzeală nemaipomenită de lume. Ieşenii spun că nici la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare n-a năvălit în capitala Moldovei atîta norod. — M. Sadoveanu, *Legenda lui Cuza-Vodă*.

h) Un cuţit să-i fi împlîntat în inimă împăratului, şi nu da sînge! Aşa se cătrănise de rău cînd văzu viclenia boierului! — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*

i) Longinus şi-a pus capăt zilelor, iar armatele romane au dat năvală... Pînă la ziduri au trebuit să cucerească pămîntul pas cu pas, căci înspăimîntătoare era opunerea dacilor! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care substantivele *poiană, floare* şi *ţară* să fie la genitiv singular şi plural, articulate şi nearticulate.

II. *Cînd substantivul la genitiv nu are nici articol hotărît, nici articol nehotărît, cazul este indicat*, ca şi pentru substantivul la dativ, **prin forma adjectivului** *care precedă substantivul:*

(al) *frumosului (acestui, acelui* etc.) **rîu;**
(al) *frumoaselor (acestor, acelor)* **rîuri;**
(al) *fermecătoarei (acestei, acelei)* **privelişti.**

Exerciţiu

Subliniază substantivele la cazul genitiv şi indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie propoziţiile în care cazul genitiv al substantivului este indicat prin forma adjectivului, înlăturînd adjectivul sau punîndu-l după substantivul la genitiv, după cum permite situaţia din fiecare text.

a) Sub gugiurile de zăpadă, clopotniţele bătrînei biserici Barnovschi se înalţă ca din vechi vremuri. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.

b) În colivie a pătruns atunci lumina de lună plină a unor geamuri strălucite. Erau geamurile unor cafenele boiereşti... Dar cine era să vie să descurce firul soartei viteazului Jap?

Jap a rămas stoic pînă la urmă. Şi a venit şi ceasul sîngeros, ceasul îngrozitoarei treceri prin maşina care smulge pielea. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

c) — ... Ce ispravă poţi săvîrşi dacă acolo-i pază ca şi cum ar fi haznaua de zloţi a lui Cazimir-Craiu? Mai întîi grajdul acelui harmasar cu numele Catalan nu-i în margine... E aproape de odăile străjerilor şi la o zvîrlitură de băţ de chilia comisului Simion. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

d) Rezolvarea acestor probleme implica guverne stabile, care să aibă răgazul necesar de lucru. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*.

e) De o deosebită importanţă era articolul 13 al programului revoluţionar, prevăzînd emanciparea clăcaşilor...; aducerea la îndeplinire a acestui punct al programului însemna asigurarea unei baze puternice, de mase, a revoluţiei. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

III. Substantivele la cazul genitiv *sînt folosite deseori cu funcţia de* **nume predicativ:**

S
Copilul acesta *este* **al fratelui** meu. — **Al cui** *este* copilul (S)?

Exerciţiu

Subliniază substantivele la genitiv şi fă analiza lor morfologică şi sintactică.

a) — Pămîntul e-al boierilor, vedea-i-aş în pămînt cu iarbă pe piept! blestemă mama. — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) — ... Dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o (revoluţia) cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) ... acel pămînt nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă şi i-l ia după voinţă-i. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

d) Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi!...
Dar el nu era al nostru, el era al ţării-ntregi. — G. Coşbuc, *Regina ostrogoţilor*.

IV. Substantivele la cazul genitiv *pot fi folosite şi cu prepoziţii sau cu locuţiuni prepoziţionale* — **asupra, deasupra, (în) contra, împotriva, înaintea, înapoia, de-a lungul, în jurul** etc. Substantivul la genitiv cu prepoziţie (locuţiune prepoziţională) *poate fi în relaţie cu un* **verb** *sau cu un* **substantiv,** deci poate avea funcţia de complement sau de **atribut:**

Iar *s-a repezit* **asupra dacilor**? — E. Camilar, *Povestiri eroice*.	*compl. obiect indirect prepoziţional* — **asupra** *cui s-a repezit?*
...**înaintea calului** *zăresc* o mogîldeaţă mică... — I. L. Caragiale, *La Hanul lui Mînjoală*.	*compl. circ. de loc* — **unde** *zăresc?*
...*la minele* **din preajma Abruttus-ului** se pregăteau nepoţii agatîrşilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.	*atribut prepoziţional* — **care** *mine?*

Să nu confunzi *genitivul din construcţiile de acest fel cu dativul*. Observă că dacă adăugăm încă un substantiv, acesta se poate construi cu articolul posesiv, care este marcă a genitivului: *Au năvălit* **asupra femeilor** *şi* **a copiilor;** *A pus pomi* **în jurul casei** *şi* **al fîntînii.**

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv împreună cu articolul sau prepozițiile care le precedă Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

a) Soarele, în asfințit, arunca o lumină dulce asupra dumbrăvii de stejari din preajmă. — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*

b) Priviră sus; și atunci, deasupra căpușorului, zări lujerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din vîrf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele.[3] — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*

c) Împăratul a ieșit călare împotriva ordiei de la Amasia. — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

d) Coborîm în Plotun: cîteva căsuțe presărate pe încheietura măgurilor, de-a lungul pîrîului de lespezi; ici-colo cîte un petecuț de fîneață așternut ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă în hopuri pe malul înalt al Plotunului. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

e) Străbătu ograda, deschise portița din fund și, ieșind pe locul pustiu de din dosul casei, se duse pe marginea rîpei și aruncă gîngăniile în fundul ei. — Em. Gârleanu, *Furnica.*

f) Cînele își conteni dușmănia împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi coti pe lîngă parmaclîcul podului, în rîpă... Se repezi asupra lui Gheorghiță, încolțindu-l de pulpana sumăieșului. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Pițigoiul intrase în obiceiurile împărătesei; el dormea pe căpătîiul înalt al patului... Pe trupul mic al păsăruicii încăpuseră toate podoabele... De jur împrejurul gîtului, împărăteasa îi aninase un șirag de opt mărgăritare. — T. Arghezi, *Piatra Pițigoiului.*

Funcțiile substantivelor la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Substantivul *în relație cu*	*Funcțiile sintactice și sensurile lor*	
D.	*verbul* / *adjectivul*	— **compl. obiect indirect:**	*cui?*
G. fără prep.	*substantivul*	— **atribut genitival:**	*al (a, ai, ale) cui?*
	subiectul (prin verbul de legătură)	— **nume predicativ:**	*al (a, ai, ale) cui este (sînt)?*
G. cu prep. *asupra, împotriva* etc.	*verbul*	**compl. obiect indirect prepozițional:**	*asupra (împotriva) cui?*
	verbul	**compl. circ. de loc:**	*unde?*
	substantivul	— **atribut prepozițional:**	*care?*

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile dativ și genitiv și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor inițialele cazurilor. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor în cazurile dativ și genitiv.

a) Acestea le-am auzit mai deunăzi povestite de către un măcăleandru unui scatiu. Un lucru însă: dacă veniți cineva pe la mine, să nu spuneți cumva gaiței mele cele ce v-am destăinuit. — Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*

b) Acolo, la margine de sat, se ridică un parc vechi și un palat unde-i plăcea lui Cuza-Vodă să petreacă zile de liniște.

Acolo-i mormîntul lui Cuza-Vodă. Ierburi și flori sălbatice, și tăcere. În criptă singuratică, doarme Domnul țărănimii. — M. Sadoveanu, *Domnul Poporului.*

c) Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de *omul lui vodă*, încît și pînă astăzi un deal în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Îi dăm ață zmeului și se înalță în slăvi. Acum e deasupra bisericii. Acum e dincolo de sat, a ajuns tocmai deasupra bălții pe care a secat-o seceta, de-o treci cu piciorul. — Z. Stancu, *Desculț.*

e) — A fost și la Timiș un val, urmă postelnicul Jora a da lămurire domnului, și istorisi cu puține cuvinte îndrăzneala hoțului Gogolea.

Domnul pufni de ciudă dînd pinteni calului...

— A fost primejdie pentru viața lui Alexăndrel-Vodă, fulgeră el pe postelnic. Pentru nechibzuința sa, coconul va fi mustrat. Pentru pedeapsa ce se cuvine Jderului celui mititel, ne pare rău, dar nu o putem înlătura.

— Măria ta, își strecură cu blîndeță vorbele Grigorașcu Jora; acel fecioraș al comisului Manole a stat neclintit lîngă stăpînul său. După ce a pierit medelnicerul, s-a pus el împotriva podgheazului cu mare vrednicie, încît a fost de mirare și lotrilor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) Cezar Bolliac a găsit, sub prispa unui sătean, un sarcofag ermetic închis, pe care, cu învoirea ultimului său proprietar, a pus să-l deschidă... Cercei de aur, un ac de păr... spuneau că pe crengile și pe foile de dafin adormise o femeie tînără. Nici o inscripție, nici un nume! — pentru ca secretul durerii sfîșiatului... soț... să rămînă indescifrabil în vecii-vecilor. — Gala Galaction, *Gloria Constantini.*

g) Moșia de peste trei mii de pogoane se zice c-ar fi fost cîndva a Cantacuzineștilor, dar azi e a unui căpitan de la Pitești. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Și nu s-au auzit nici măcar șoapte..., nici sforăiturile cailor... Încîlceala acelor timpuri a fost deplin favorabilă cutezării. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

i) M-am retras în camera mea și am deschis poeziile acelui poet scump inimii noastre... E adevărat că versurile lui Eminescu n-au adus nici o dezlegare problemelor mele. — M. Sadoveanu, *Aventură în Lunca Dunării.*

j) După cum sufixele sînt lexicale sau gramaticale, se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvînt de tema specifică unui timp: astfel, *împărț(i)* este tema comună întregii flexiuni a verbului *împărți*, în timp ce *împărțea-* este tema specială a imperfectului. — *Gramatica Academiei, I, 1966.*

[3] — „își deschidea paharul *chiar dedesubtul bulgărului...*" — Adverbul *chiar* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintactică.

Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv

Substantive feminine

I. *Substantivele feminine terminate la nominativul singular nearticulat în vocală sau în diftong se pronunță și se scriu la dativ-genitiv singular articulat cu* **-ei** *sau* **-ii**. *Pentru folosirea formelor corecte ne putem conduce după nominativul plural nearticulat:*

N. plural nearticulat	*D.G. singular nearticulat*	*D.G. singular articulat*
(niște) *case*	(unei) *case*	*casei*
vulpi	*vulpi*	*vulpii*
femei	*femei*	*femeii*

Observă că articolul hotărît *-i* se adaugă la forma de D.G. singular nearticulat, care este identică cu forma de nominativ plural nearticulat: *case* — *casei*; *vulpi* — *vulpii*; *femei* — *femeii*.

Pentru a te controla, calea cea mai ușoară este *observarea formei de plural a substantivului însoțit de numeral:*

o casă — două *case* — D.G. *casei;*
o vulpe — două *vulpi* — D.G. *vulpii;*
o femeie — două *femei* — D.G. *femeii.*

Deci se pronunță și se scrie cu *-ii* la genitiv sau dativ singular articulat, dacă substantivul se termină la nominativ plural nearticulat în *-i*.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive: *scară, ușă, colibă, noapte, zi, seară, vară, primăvară, toamnă, iarnă, pagină, ploaie, stea, perdea, pace, cheie, scînteie.*

	D.G. singular articulat
o mamă — două *mame*	*mamei*
o vulpe — două *vulpi*	*vulpii*

2. Completează substantivele feminine subliniate, pentru a întregi formele de dativ-genitiv singular articulat, ținînd seama de mijlocul de control dat.

a) Iar caii albi ai *măr...* și zimbrii *zîn...* Dochii
Întind spre apă gîtul, la cer înalță ochii. — M. Eminescu, *Sarmis.*

b) — Căutați — mai zise fata — și găsiți pe vreuna la care să se potrivească condurul *mam...* pe piciorul ei. — P. Ispirescu, *Găinăreasa.*

c) Se deprinseseră așa de bine unul cu altul, că toate treburile erau pe mîna *feme...*, iar moșneagul își vedea numai de florile lui. — Em. Gârleanu, *Furnica.*

d) Vîrful *vîsl...* lui Condrat se proptește cu iuțeală dintr-un copac într-altul (...). Femeia se răsucește pe fundul *bărc...* (...). Cînd își saltă capul, (...) jgheaburile mici cu apă din cutele *basmal...* se deșertară topind marginile de zăpadă (...). Pe Condrat și pe diacon îi zări tremurați prin ceața *plo...* și prin albeața *zăpez...* . — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

II. Ca și la substantivele de felul celor prezentate la punctul I, tot *după forma de nominativ plural nearticulat ne putem conduce și la alcătuirea formelor de* **dativ-genitiv singular** *ale substantivelor* **noră** *și* **soră** (cînd și acesta arată un *grad de rudenie).* Dar aceste substantive (spre deosebire de cele de la punctul I) au forma de plural neregulată: *noră* — **nurori** (nu: „nore"); *soră* — **surori** (nu: „sore"). Deci *formele* c o r e c t e *de* **dativ-genitiv singular** *ale acestor substantive sînt:*

formele **nearticulate:** *unei (acestei, acelei, altei* etc.) **nurori** / **surori**

formele **articulate:** *nurorii* / *surorii* *Mariei (mele, acesteia, aceleia* etc.).

Fii atent *la aceste forme fiindcă deseori se fac* g r e ș e l i *de felul: unei (acestei etc.) „nore" sau „sore"; „norei" sau „sorei" mele (acesteia etc.).*

În ce privește *formele de dativ-genitiv singular (unei)* **sore, sorei** *(acesteia), ele există în limba română, ca forme* c o r e c t e (deși forma de plural este tot **surori**), *dar numai cînd substantivul* **soră** *are* **alt sens** *decît acela de grad de rudenie:* sensul de *infirmieră* sau de *nume al celui mai mic grad din ierarhia călugărească feminină.* În aceste cazuri vom spune c o r e c t:
Am cerut ajutorul **unei sore (sorei)** *de serviciu.*
I-am cerut **unei sore (sorei** *Maria) explicații despre vechimea mănăstirii.*

Exercițiu

Construiește:

— cîte o propoziție în care fiecare dintre substantivele ce arată grade de rudenie — *noră* și *soră* — să se afle: 1. la forma nearticulată de *nominativ* sau de *acuzativ plural;* 2. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *dativ singular;* 3. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *genitiv singular;*

— cîte o propoziție cu substantivul *soră*: 1. cu sensul de *infirmieră*, la forma nearticulată, apoi articulată de *dativ singular;* 2. cu sensul de grad în ierarhia călugărească la forma nearticulată, apoi articulată de *genitiv singular.*

Subliniază substantivele cerute și indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau de atribut. Explică oral deosebirea dintre formele de dativ-genitiv singular *surori(i)* și *sore(i).*

III. *Substantivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în vocalele* **-ie** *în hiat* (cîmpi*-e)* nu urmează regula de la punctul I, ci *formează dativul și genitivul singular articulat de la nominativul singular nearticulat, căruia i se adaugă articolul* **-i:**

N. sing. nearticulat	*D.G. sing. articulat*
cîmp**ie**	cîmp**iei**

Tot cu *-ie* se pronunță și se scrie și *dativul sau genitivul substantivelor proprii feminine care la nominativ se termină în* **-ia** *în hiat:*

Nominativ	*Dativ sau genitiv*
Mar**ia**, Olten**ia**	Mari**ei**, Olten**iei**

Exerciţii

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv singular articulat ale substantivelor: ***hîrtie, poezie, bucurie, ciocîrlie, istorie, geografie, bătălie, vijelie, propoziţie, discuţie, industrie, constituţie, Lucia, Felicia, Cornelia, Muntenia, Albania, Anglia.***

Nominativ singular nearticulat	*D.G. singular articulat*
(o) flo-ră-r*i-e*	florări*ei*
Cla-u-d*i-a*	Claudi*ei*

2. După modelul dat mai jos, pune după substantivele *studiul, puterea, dezvoltarea* cîte trei substantive comune, feminine, la cazul genitiv, singular, articulate, din categoria celor care au nominativul singular nearticulat terminat în vocalele *-ie în hiat*. Subliniază terminaţia genitivului.

Studiul { istori*ei* / .... / ....

3. Adaugă după substantivul *frumuseţea* patru substantive proprii, feminine (nume de persoane sau numiri geografice), la cazul genitiv, din categoria celor terminate în vocalele *-ia* în hiat. Subliniază terminaţia genitivului.

4. Construieşte cîte o propoziţie cu fiecare dintre substantivele ***revoluţie, istorie, patrie, industrie, bucurie, poezie*** la genitiv sau dativ singular, articulate.

5. Subliniază substantivele feminine comune şi proprii şi notează deasupra lor iniţialele cazurilor (N., Ac., D., G.). Scoate pe caiet aceste substantive împărţindu-le în două coloane: 1) cele care formează genitivul şi dativul singular prin adăugarea articolului „-i" la forma de nominativ plural nearticulat (cas*e* — case*i*; vulp*i* — vulpi*i*); 2) cele care formează genitivul şi dativul singular prin adăugarea articolului „-i" la forma nominativului singular nearticulat (cîmpi*e* — cîmpie*i*).

Model de analiză

Ac. G.
Mîndrul uriaş farmecă rîul *cu puterea măreţiei* lui. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

N. plural neart.	*D.G. sing. articulat*	*N. sing. neart.*	*D.G. sing. articulat*
puter*i*	puteri*i*	măreţ*ie*	măreţie*i*

Textele de analizat

a) Întîi sunau cornurile cîntînd începutul melodiei. Şi bătrînii rosteau întîiul verset din lege. Şi după aceea mulţimea toată cînta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Ura! măreţ se-nalţă-n vînt
Stindardul României!
Noi însă zacem la pămînt,
Căzuţi pradă urgiei! — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul*.

c) Ne-am oprit şi ne-am descoperit cînd ni s-a spus că acolo se află unul din cimitirele soldaţilor români căzuţi în Cehoslovacia pentru cauza civilizaţiei. În cîteva clipite mi-am adus aminte de vechii şi uitaţii mei prieteni... Parcă-l vedeam pe Niculai Dadaci, violistul companiei noastre, pe Boculei Vasile, cel înalt şi cuminte ca o fată, pe Aniculăiesei Ion, „poetul" unităţii, cel ce ştia, după vorba lui, „o mie de cîntece toate de el făcute".[4] — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

d) Toată ţărîna gliei dezrobite
Şi munţii toţi şi-adîncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
Înfricoşata clipă-a primenirii,

Cînd suflet nou primeşte întrupare,
Şi-n strălucirea razelor de soare
El hărăzeşte vremii-mbătrînite:
Veştmîntul nou de nouă sărbătoare.
— O. Goga, *Clăcaşii*.

IV. Substantivele feminine din categoria celor prezentate la punctul III (cîmp*ie*, florăr*ie* etc.) *se scriu la dativ-genitiv plural articulat cu* **doi -i** *înaintea articolului hotărît:* cîmpiilor, florăriilor. Cei doi *-i* se aud bine în rostire, ca vocale ce ţin de silabe diferite: *cîm-pi-i-lor, flo-ră-ri-i-lor*.

Exerciţii

1. Scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive, la pluralul articulat: ***familie, constituţie, revoluţie, moşie, hîrtie, propoziţie, poezie, datorie, fotografie, radiografie, compoziţie.***

2. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate şi explică oral ortografia lor.

a) Poeţi romantici veniră numai ... să cheme umbre ...şi pentru dînşii, glasuri tainice, răsunetele durerii şi *bucuriilor*, şoptiră prin *spaţiile* goale. — N. Iorga, *Privelişti din ţară*.

b) *În lungul cîmpiei* arse, pustii, se înalţă doar un singur pîlc *de sălcii*...[5]
În frunzişul *sălciilor* acestora se strîng stoluri întregi de păsări. — Em. Gârleanu, *Musafirul*.

c) Întinderea *cîmpiilor*
În zări mai lin se pierde.
Mai dulce-i rodul *viilor*,
Verdeaţa e mai verde. — V. Alecsandri, *Ţara*.

d) A trecut întîi o boare
Pe deasupra viilor,
Şi-a furat de prin ponoare
Puful *păpădiilor*.
....
Într-o clipă, alarmate,
Ies din şanţuri *vrăbiile*.
Papura pe loc se zbate
Legănîndu-şi *săbiile*. — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

3. Construieşte cîte o propoziţie cu fiecare dintre substantivele ***poezie, pîrtie, familie, discuţie, delegaţie,*** la genitiv sau la dativ plural, articulate. Explică ortografia lor.

V. *Substantivele feminine* **cu sens colectiv** *formate cu sufixul* **-ime**, *care nu au plural* — **muncitorime, ţărănime, studenţime** etc. — au la **dativ-genitiv singular** următoarele forme:

forme **nearticulate:** *unei (acestei, acelei* etc.) **muncitorimi, ţărănimi, studenţimi** etc.;

forme **articulate:** **muncitorimii, ţărănimii, studenţimii** etc. *acesteia (aceleia* etc.).

G r e ş e l i *se fac* **la forma articulată**, *folosindu-se forma terminată în „-ei", în locul formei* c o r e c t e *cu* **-ii**. La forma nearticulată nu zice nimeni: unei „muncitorime", unei „ţărănime" etc. Deci *pentru exprimarea* c o r e c t ă *a formei articulate de dativ-genitiv* a substantivelor

[4] — „vedeam *pe Aniculăiesei Ion*". — Substantiv propriu compus, la acuzativ cu prepoziţie. Primul element component a rezultat din contopirea articolului posesiv cu un nume propriu la genitiv: *a(l) Niculăiesei* a devenit *Aniculăiesei*.

din această categorie, *folosește ca* **mijloc de control** *forma* **nearticulată** *de dativ-genitiv singular, la al cărei „i“ final se adaugă articolul* **-i**: *unei muncitorimi* *(țărănimi* etc.) — *muncitorimii (țărănimii* etc.) *acesteia.**

Exerciții

1. După modelul exemplelor din explicațiile de mai sus, scrie formele de dativ-genitiv singular nearticulate și pe cele articulate ale substantivelor: *studențime, școlărime, soldățime, boierime, nobilime.*

2. Construiește cîte patru propoziții sau fraze în care să folosești trei dintre substantivele: *muncitorime, țărănime, școlărime, călărime, romînime.* Fiecare substantiv să fie întrebuințat la următoarele forme: 1. la *dativ singular nearticulat*, apoi *articulat;* 2. la *genitiv singular nearticulat*, apoi *articulat.*
Subliniază substantivele respective și notează cazurile; indică prin săgeată cuvîntul determinat și *explică oral scrierea substantivelor cu* **-i** *sau cu* **-ii.**

Substantive neutre

I. La substantivele neutre de tipul *fluviu* — *fluvii* — *fluviile, cei doi „i“ de la formele de nominativ-acuzativ plural trebuie observați și la scrierea formelor de dativ-genitiv plural: unor (acestor, acelor, altor* etc.) *fluvii*; *fluviilor acestora (acelora, Europei* etc.).

De asemenea, la substantivele de tipul *liceu* — *licee* — *liceele* (menționate la ortografia substantivelor la nominativ-acuzativ, sub titlul „Substantive neutre; la II.2.,p.45) *trebuie observată și la formele de* **dativ-genitiv plural** *pronunțarea și scrierea cu* **ee** (nu: „eie“): *unor (acestor, acelor, altor* etc.) *licee, muzee, trofee* etc.; *liceelor, muzeelor, trofeelor* etc. *acestora (acelora, noastre* etc.).

Exerciții

1. Construiește cîte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *premiu, concediu, mileniu:* 1. cu substantivul *la forma articulată* de *nominativ* sau de *acuzativ plural;* 2. și 3. cu substantivul *la forma nearticulată*, apoi *la cea articulată a dativului* sau *a genitivului plural.* Subliniază cu o linie substantivele cerute, notează cazurile lor și indică prin săgeată cuvîntul determinat de substantivele cu funcția de complement sau de atribut.
Subliniază cu două linii pe cei doi „i“ din formele cerute ale substantivelor date și explică oral *ce reprezintă fiecare „i“.*

2. Construiește cîte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *procedeu, traseu, trofeu:* 1. cu *substantivul articulat la nominativ* sau *la acuzativ plural;* 2. și 3. cu *substantivul articulat la dativ plural*, apoi *la genitiv plural.*
În privința sublinierilor, a notărilor, a indicării relațiilor sintactice și a explicației pentru cei doi „e“ dinaintea articolului hotărît, procedează ca la exercițiul 1.

[5] — „în lungul cîmpiei“. — Substantiv la genitiv precedat de o locuțiune prepozițională *(în lungul).*

* *Tot cu* **-ii** *se pronunță și se scriu* **la dativ-genitivul singular articulat** *și celelalte substantive feminine derivate cu sufixul* **-ime** (substantive cu sens colectiv sau cu alte sensuri): *mulțime — mulțimi; grosime — grosimi; mărime — mărimi; optime — optimi* etc. Dar acestea, avînd plural, se încadrează la modalitatea de alcătuire a formei de dativ-genitiv singular arătată la punctul I, pentru substantivele de tipul *vulpe* (vezi p. 58).

II. **Fii atent** *la alcătuirea formei articulate de dativ-genitiv plural a substantivului* **ou,** *la care se face de mulți* g r e ș e a l a *de a adăuga articolul hotărît* **-lor** *la forma articulată a nominativului plural.* Deci, *în locul formei* c o r e c t e **ouălor,** *se spune și se scrie* g r e ș i t *„ouălelor“.* **Pentru evitarea greșelii,** *ține seama de faptul că dativul și genitivul plural articulat al oricărui substantiv se alcătuiesc prin adăugarea articolului* **-lor** *la forma nearticulată de plural a nominativului.* Prin urmare, *la substantivul* **ou,** *forma nearticulată a nominativului plural fiind* **ouă,** *prin adăugarea articolului* **-lor,** *obținem forma* **ouălor,** *adică* **forma articulată de dativ-genitiv plural.** Compară cu formele de plural: *casă,* **case,** *casele,* **caselor** (nu: „caselelor“).

Exercițiu

Construiește două propoziții cu substantivul **ou** *la forma articulată a dativului plural* și două propoziții cu același substantiv *la forma articulată a genitivului plural.* Subliniază formele de dativ și de genitiv ale substantivului, indică prin săgeată cuvintele determinate și explică oral de ce nu este corectă forma „ouălelor“.

Cazul vocativ*

I. Vocativul este *cazul care exprimă o chemare adresată cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei comunicări.*

De obicei se folosesc la vocativ substantivele care denumesc persoane sau animale domestice:

— *Nunuță*, spune mata o poveste... — M. Sadoveanu, *Povestitorii.*

— *Patrocle*, de ce duci pîinea în gură? întreabă zîmbind Lizuca. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

Se folosesc la vocativ și substantivele care denumesc alte animale atunci cînd ele sînt *personificate* (în fabule, povești etc.) sau chiar substantive care denumesc lucruri și, în special, *elemente ale naturii personificate.* În folclor codrul, copacii, apele etc. sînt frecvent personificate, de aceea substantivele respective sînt folosite și la vocativ:

Codrule, codruțule,
Mult mă-nchin, drăguțule. — *Folclor.*

— *Dunăre, Dunăre,*
Drum fără pulbere ... — *Folclor.*

Exerciții

Subliniază substantivele la vocativ și arată ce denumesc ele (persoane, animale, elemente ale naturii personificate etc.).

a) Ionică!... Măi Ionică!... Scoală... să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie... — L. Rebreanu, *Ion.*

b) Haide, Irino, pune mîna pe seceră și dă-i drumul! — M. Preda, *Moromeții.*

c) — Ce te legini, plopule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu vîrful tot la pămînt? — *Ce te legini, plopule.*

* Denumirea *vocativ* vine de la verbul latin *vocare*, care înseamnă *a chema.*

d) Vai, murgule, jalea mă curmă!
Mă lupt cu durerea din urmă,
Căci ranele-mi sapă mormîntul.
....
Mă chemi prin nechezuri păgîne
Şi parcă zici: „Vino, stăpîne!"
— G. Coşbuc, *Moartea lui Gelu.*

II. În ceea ce priveşte **formele vocativului,** întîlnim următoarele situaţii:

— la **singular** unele substantive au *forme specifice pentru vocativ:* masculine — *bărbate, cumetre, Alexandre, Radu***le**, *bunic***ule** etc.; feminine — *Mario, bunico* etc.;

— alte substantive *au forme specifice pentru vocativ, dar alături de aceste forme se pot folosi şi formele nominativului: Rad***ule**, *Rad***u**, *Mario, Maria, bunico, bunică***;**

— foarte multe substantive *nu au forme specifice pentru vocativ; în acest caz se foloseşte forma nominativului pentru a exprima o chemare:* **frate, tată, Petre, mamă** etc.;

— la *masculin* şi la *feminin* **plural** se folosesc *forme ale nominativului* — *Veniţi,* **fraţi!** *Veniţi,* **vecine!** — *sau forme terminate în „lor"* — Staţi, *fraţi***lor**, *vecini***lor**, *fete***lor!** —, *identice cu ale genitivului şi dativului plural articulat.* Deosebirea este însă uşor de făcut, deoarece vocativul exprimă uneori *numai o chemare* — **Fraţilor!** *Ştiu tot* (**Fraţilor,** *ştiu tot)* —, iar alteori, în construcţii de felul **Fetelor!** *Staţi! (Staţi,* **fetelor!)**, vocativul are *rolul de a preciza persoanele la care se referă subiectul neexprimat (voi),* pe cînd dativul şi genitivul nu îndeplinesc astfel de roluri.

Pentru a evita confuzia *dintre nominativ şi vocativ sau dintre dativ-genitiv plural şi vocativ plural,* **mijlocul cel mai sigur de verificare** îl constituie faptul că *substantivul la* **vocativ** *reprezintă* persoana căreia i se adresează vorbitorul, deci **persoana a II-a,** pe cînd *la* **celelalte cazuri** *substantivul reprezintă* **persoana a III-a.** *Substantivul la* **vocativ** *se poate înlocui cu pronumele personal de* **persoana a II-a** *(tu, voi),* iar substantivele la **celelalte cazuri** *se înlocuiesc cu pronumele de* **persoana a III-a** *(el, ea, ei, ele).*

Atenţie mai mare *cer situaţiile în care substantivul în vocativ cu formă identică cu a nominativului se află* **după un verb la persoana a II-a cu subiectul (tu sau voi) neexprimat:** *Stai,* **Petre!** *Staţi,* **băieţi!** În astfel de propoziţii *subiectul este inclus* (indicat de forma verbului), deci *substantivul în vocativ nu trebuie confundat cu subiectul; rolul vocativului este de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.**

Exerciţiu

Subliniază cu o linie substantivele la cazul vocativ care au forme specifice pentru acest caz şi cu două linii pe cele care au aceeaşi formă ca şi nominativul singular sau plural ori identice cu forma articulată de dativ-genitiv plural. Analizează substantivele respective arătînd genul, numărul, cazul şi rolul vocativului (numai de chemare sau de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat: *tu* sau *voi).* La indicarea cazului ţine seama de mijlocul de verificare dat.

a) Copilo, tu eşti gata
De-a pururea să plîngi!
Şi cînd eşti tristă, Doino,
Tu inima ne-o frîngi. — G. Coşbuc, *Doina.*

* Precizarea prin substantivul în vocativ a persoanei (persoanelor) la care se referă subiectul neexprimat *(tu* sau *voi)* este absolut necesară cînd în faţa vorbitorului se află două sau mai multe persoane sau diferite grupuri de persoane, dintre care numai una (unele) reprezintă persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.

b) — ... Şezi acum, prietene, de ospătează cu noi... şi ce-ţi pofteşte inima cere de la mine. — G. Cătană, *Poveşti poporale din Banat.*

c) — Ăla, boierule, m-a bătut de m-a stins! Ăla m-a înjugat ca pe o vită... Fă-mi dreptate, boierule! — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

d) „O! frate, zice unul, un vînt în miez de noapte
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste şoapte!...
E sabie în ţară! au năvălit tătarii!..." — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

e) Trei petunii subţirele,
Farmec dînd regretelor,
Stau de vorbă între ele:
„Ce ne facem, fetelor?..." — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

f) — Noi am venit să facem revoluţie.
— Să facem, fraţilor, de ce să nu facem! Şi eu sînt pentru revoluţie. — Z. Stancu, *Desculţ.*

g) Auzind aste, leul strînse a sa oştire:
„Lighioanelor, zise, viu să vă dau de ştire
Că astăzi din noi unul trebuie să murim." — Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

III. Substantivul la vocativ *poate sta la începutul propoziţiei, în interiorul propoziţiei sau la sfîrşitul ei.* Avînd rolul de a exprima o chemare, substantivul la vocativ este rostit de vorbitor cu *o intonaţie mai înaltă* decît celelalte cuvinte din propoziţie, tocmai pentru a atrage atenţia persoanei chemate. *Intonaţia mai înaltă a substantivului la vocativ produce în rostire* **o pauză** *între el şi cuvîntul (cuvintele) învecinat(e). În scris, cînd vocativul nu exprimă o strigare insistentă, puternică,* **această pauză se notează prin virgulă:**

— *Mario,* ascultă-mă pe mine.
— Ascultă-mă, *Mario,* pe mine.
— Ascultă-mă pe mine, *Mario.*

Ţine minte: *Oriunde s-ar afla în propoziţie, substantivul la vocativ care exprimă o adresare obişnuită se desparte prin* **virgulă** *de cuvîntul sau cuvintele învecinate.*

Virgula este semnul care ne ajută să înţelegem textul. Lipsa virgulei face ca cititorul să nu ştie că este vorba de o chemare, mai ales că unele substantive nu au forme specifice pentru vocativ. De exemplu, în propoziţia „Ascultă, *Andrei*", în care s-a folosit virgula, substantivul *Andrei* va fi citit cu intonaţia vocativului şi vom înţelege că el exprimă o chemare, pe cînd propoziţia „*Ascultă* Andrei", în care virgula a fost neglijată, va fi citită, deci înţeleasă ca o simplă comunicare despre Andrei, ca o persoană despre care se spune ceva [*Andrei* ascultă (ceva); — *El* ascultă], nu ca un substantiv care se referă la persoana a II-a căreia i se adresează vorbitorul.

Exerciţii

1. Subliniază substantivele la vocativ şi explică oral punctuaţia lor.

a) — Dumitrache, azi te duci la horă...
— Mă duc la horă, mamă...
— Ai să joci frumos, Dumitrache... Să se uite lumea la tine să se minuneze... — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet. — G. Coşbuc, *Doina.*

c) Fă-te-n lume o tulpină
Printre seminții și neamuri,
Printre fluturi, printre flamuri,
Cititorule! — T. Arghezi, *Colindeț*.

d) De cînd nu mi-ai mai cîntat
Sînt, vioară, întristat. — T. Arghezi, *Monotonie pe vioară*.

2. Subliniază substantivele la vocativ, observă locul lor în propoziție și pune virgula acolo unde trebuie.

a) Români nu vă atingeți de banii cu păcat,
Ce poartă a(l) lui Despot chip mîndru-ncoronat!
. . . .
E foc ce arde mîna!... Despot sîntem țărani,
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani. — V. Alecsandri, *Despot-Vodă*.

b) — Ia te uită moșnege la puiul cela de om..., zicea barza către soțul ei. Oare ce să aibă?
— Eu știu? răspunse cocostîrcul. Au și oamenii cei mititei supărări...
— Iaca așa ai fost tu totdeauna moșnege; ai fost nepăsător.
— Nu te supăra nevastă nu te supăra... zise cocostîrcul înfundîndu-și capu-ntre aripi. Barza nu zise nimic un timp. Se uită spre fereastra copilei.
— Moșnege copila plînge...
— ...decît te-ai cuibări lîngă mine..., mai bine ai face așa ca să mai uite fetița și să se mai mîngîie.
— Bine babă fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.

c) Cît de frumoasă te-ai gătit
Naturo tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit! — G. Coșbuc, *Vara*.

d) — Patrocle ce facem noi acum — întreabă ea pe cățel.
— Nu știu stăpînă!
— ...Pe tine te dor picioarele Patrocle?
— Nu.
— Nici pe mine. Hai să mergem. Uite Patrocle pe aicea drumul e mititel și îngust.
— M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

3. Compune un dialog în care să folosești substantive la vocativ așezate la începutul propoziției, în interiorul propoziției și la sfîrșitul ei. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.

IV. *După substantivul la vocativ se pune* **semnul exclamării** *atunci cînd comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor* etc. În aceste cazuri *intonația vocativului este mult mai înaltă* decît în situația arătată la III; de aceea, după vocativ se pune **semnul exclamării.** De cele mai multe ori, se folosește semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziții interogative, exclamative sau imperative sau cînd din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă.
De exemplu:

— *Coniță!* uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... astîmpără-te, că te arzi!
— *Ionel!* strigă iar madam Popescu; *Ionel!* vin' la mama!
— Sări, *coniță!* varsă spirtul! s-aprinde! — I.L. Caragiale, *Vizită...*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral de ce s-a folosit virgula sau semnul exclamării după acest caz.

a) Copii! aduceți un ulcior
De apă de sub stîncă
Să sting pojarul meu de dor
Și jalea mea adîncă. — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*.

b) — „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăirea"
. . . .
„Stai, pașă! Să piară azi unul din noi".
Dar pașa mai tare zorește. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

c) — Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Ai să pleci unde zic eu...
— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola... Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.
— Degeaba te mai sclifosești, Ioane! răspunse mama... La mine nu se trec astea...
— I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) De la o vreme mama, crezînd că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa:
— Ioane!... Ioane!... Ioane!... — Și Ion, pace! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește trei propoziții în care, după substantive la vocativ, să folosești semnul exclamării. Explică oral de ce ai folosit semnul exclamării, și nu virgula.

V. *Substantivul la vocativ* **poate avea unul sau mai multe atribute** *așezate după vocativ sau înaintea lui. În acest caz nu numai substantivul la vocativ, ci și atributele lui au o intonație mai înaltă și, pentru acest motiv, întregul grup de cuvinte cu vocativul ca centru* (ca termen de bază) *se desparte de cuvîntul (cuvintele) învecinat(e) prin* **virgulă** *sau* **semnul exclamării,** *potrivit modalităților de intonație arătate la III* (p. 65) *și IV* (p. 66):

Eu te las, *țară iubită*,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plîng amar, amar oftez!
— V. Alecsandri, *Adio Moldovei*.

— *Fată frumoasă și harnică*, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

— *Căpetenii ale mele!...* a strigat Gheorghe Doja... Să sune trîmbițele tăcere. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și explică oral punctuația.

a) Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

b) Frumoasă ești, pădurea mea,
Cînd umbra-i încă rară
Și printre crengi adie-abia
Un vînt de primăvară. — G. Topîrceanu, *Cîntec*.

c) Vis de vitejie, fală și mîndrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc! — M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.*

d) — ... De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar? ... Fiindcă ești hoț și ți-e frică să nu afle lumea?... — M. Preda, *Moromeții.*

e) O, dulce fericire risipită!
De ce-ai venit și pentru ce-a fost scris
Să-mi schimbi tu viața-n rai și-n paradis? — St. O. Iosif, *Te duci.*

2. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie. Explică oral punctuația.

a) Tu ghiocel plăpînd cînd începi să străpungi stratul de zăpadă, știu cărei primăveri îi ești crainic... Dar tu grăunte de uraniu cînd te dezghioci și-ți înalți lujerul în istoria omenirii, ce primăvară ne vestești? — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*

b) Fluture fluture fluture
Aripa vîntul ți-o scuture
Craiule tînăr al florilor
Crainic al zorilor. — D. Zamfirescu, *Fluture.*

c) Măicuță dragă cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!
. . . .
Dar uite nu e nu știu cît
O lună chinuită,
Și o să te strîng de după gît
Măicuța mea iubită. — G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*

d) —„Ai poate prin lume vreo țintă
De-alergi călătorule vînt?" — G. Coșbuc, *Povestea cintării.*

3. Construiește trei propoziții în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

VI. *În unele propoziții, și cuvîntul prin care este exprimat atributul unui substantiv la vocativ își are determinanții lui (atribute sau complemente), cu care formează un* **grup al vocativului,** *uneori foarte dezvoltat:*

Veniți la sînul meu cu toții,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul
Nădejdii mele de mai bine! — O. Goga, *Copiilor.*

Ridică capul, **țară** *bîntuită de vijeliile lumii* ...! — A. Russo, *Cîntarea României.*

Intonația mai înaltă a cuvintelor din grupurile subliniate face ca în rostire întregul grup să se separe prin **pauză** *de celelalte cuvinte, iar în scris pauza trebuie notată prin* **virgulă** *sau (în condițiile de intonație arătate mai înainte) prin* **semnul exclamării.**

Uneori *apar înlănțuite două sau mai multe grupuri (construcții) vocative.* În astfel de situații **fiecare grup se pune între virgule** (rareori se leagă prin *și),* iar **după ultimul grup,** *dacă se află la sfîrșitul propoziției, se pune* **semnul exclamării,** *cînd intonația cere acest semn:*

— Fiți bineveniți, *dragii mei* **prieteni,** *bravii mei* **marinari!...** — Radu Tudoran, *Toate pînzele sus!*

Exerciții

1. Subliniază cu două linii substantivele la cazul vocativ și cu o linie părțile secundare de propoziție care formează grupul vocativului. Indică prin săgeată cuvîntul determinat de fiecare parte secundară din grupul vocativului și explică punctuația grupurilor respective.

a) Codrule cu rîuri line,
Vreme trece, vreme vine... — M. Eminescu, *Revedere.*

b) Ea zîmbind și trist se uită, șoptește blînd din gură:
— „Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură." — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Frunziș al pădurii bătrîne,
Doinești, o, tovarășe-al meu! — G. Coșbuc, *Pierde-vară.*

d) Pămîntule al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu... — T. Arghezi, *Întoarcere la brazdă.*

e) Gorunule din margine de codru,
de ce mă-nvinge
cu aripi moi atîta pace,
cînd zac în umbra ta
și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă?
— L. Blaga, *Gorunul.*

f) Părinte-al meu din vremi de mult,
Era și-o casă la răscruci... — O. Goga, *Reîntors.*

g) Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mîndrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinții
Țărîna plaiurilor noastre!
— O. Goga, *Plugarii.*

h) Popor curat și mîndru, cu inima deschisă și bună, popor de muncă și de cuvînt, mlădiță puternică a vechilor ostași, neamurile nu te vor sfărîma lesne. — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle următoarele relații sintactice:

— substantiv la vocativ — atribut substantival — atribut adjectival (grupul de cuvinte să fie la începutul propoziției);

— substantiv la vocativ — atribut adjectival — atribut substantival (grupul de cuvinte, în interiorul propoziției);

— atribut adjectival — substantiv la vocativ — atribut substantival (grupul de cuvinte, la sfîrșitul propoziției).

Explică oral punctuația folosită.

3. Alcătuiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe construcții (grupuri de cuvinte) cu un substantiv în vocativ ca centru al grupului. Fă, ca la exercițiul 1, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice din fiecare grup.

VII. *Substantivele la vocativ care denumesc divinități, muze, personalități puternice din trecut sau ideea de dreptate, de pace etc. constituie o* **invocație*,** *iar construcțiile în care se află astfel de vocative se numesc* **invocații retorice.****

O! *Doamne, Doamne* sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pîn' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai! — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

* Cuvîntul *invocație* vine de la substantivul latin *invocatio* (citește — invocațio) format, la rîndul lui, de la verbul *invocare,* cu sensul *a chema* (în ajutor).

** Adjectivul *retoric* înseamnă „care ține de oratorie", invocația fiind folosită mai ales în discursuri.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ folosite ca invocații retorice și explică punctuația lor.

   a) Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punînd mîna pe ei
   Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
   Și în două temnițí large cu de-a sila să-i aduni,
   Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni! — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

   b) Dreptate! Ochii plînși cer să te vadă.
   De ce ne uiți? Nu mai trăiești tu, zînă? — P. Cerna, *Zile de durere*.

2. Construiește trei propoziții sau fraze în care să se afle construcții cu substantive la vocativ folosite ca invocații retorice. Subliniază-le și explică punctuația folosită.

VIII. Substantivul la vocativ poate fi cuprins sau nu în cadrul unei propoziții.

— *Cînd nu este cuprins în propoziție, ci are doar* **rolul de a exprima o strigare,** ca în construcțiile de felul **Ioane!... Ioane!... Ioane!...** / *Și Ion pace!* /, **vocativul constituie singur o comunicare.** După ea, urmează de obicei o comunicare sub forma unei propoziții sau a unei fraze. Vocativul de adresare neîncadrat în propoziție se poate afla și *într-o construcție cu diferiți determinanți: Juni* **ostași** *ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!* / Am cîntat în tinerețe strămoșeasca vitejie. — V. Alecsandri, *Odă ostașilor români*. Vocativul de simplă adresare *poate sta și* **după o propoziție sau frază:** *„Îi spun mamei / că am plecat,* **Ioane!**"

— În exemplul **Ioane,** *scrie!* vocativul *Ioane,* deși exprimă o adresare, are *rolul de a preciza la cine se referă subiectul neexprimat al propoziției:* **(tu)** *scrie*. Acest rol al substantivului la vocativ are importanță deosebită în comunicare, mai ales pe lîngă verbe cum este cel din textul de aici, sau altele, ca **ascultă, lucrează, citește, privește, apropie** etc., *verbe a căror formă poate presupune subiectul* **tu** sau **el (ea).**

Dar *de cele mai multe ori acest rol este îndeplinit de* **un vocativ din interiorul propoziției:**

— *Ține*, **mătușă,** de la mine puțin... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

— Substantivul la vocativ *poate preciza persoana (persoanele) la care se referă un pronume de persoana a II-a,* la singular sau la plural *și cînd pronumele este exprimat, indiferent de cazul la care se află.* În exemplele ce urmează, substantivele la vocativ precizează persoane la care se referă *un pronume la acuzativ, la dativ, la genitiv:* **Pe tine te** *aștept*, **Mario; Pe voi vă** *aștept*, **fetelor; Ție îți** *vorbesc*, **Ioane; Vouă vă** *vorbesc*, **băieți;** *Haina este* **a dumitale, mamă** etc.

În situațiile arătate vocativul apare ca un termen necesar pentru înțelegerea comunicării, avînd rolul de a preciza la cine se referă pronumele de persoana a II-a din textele date.

— Substantivul la vocativ din propoziție sau dintr-un grup cu substantiv la vocativ, neîncadrat în propoziție, nu poate fi decît **atribut.** *Atributul* exprimat prin substantiv *la vocativ poate determina un* **substantiv la vocativ** *sau* **un pronume la persoana a II-a** *(tu, voi, dumneata, dumneavoastră).*

— Ia ascultă, *dascăle* Mogoroge, / nu te prea întrece cu vorba... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— Cîți ani ai *tu*, Zambila?* — Z. Stancu, *Desculț*.

— Că bine zici *dumneata*, mătușă, / asta facem. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

— *Cumătră* vulpe! / Mă gîndii la ceva. — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită*.

Din primul și din ultimul exemplu din cele de mai sus și din construcțiile prezentate la punctul V, rezultă și *alt rol sintactic al substantivului la vocativ — rolul de cuvînt determinat de un atribut.*

— Există însă și unele substantive la vocativ, ca *frate, soro, domnule* și altele, care sînt *folosite ca formule de adresare* ce nu mai corespund ca înțeles (ca grad de rudenie, uneori nici ca gen) cu persoana căreia i se adresează vorbitorul. De exemplu: comunicarea „Stai, *frate*, că lucrurile nu stau chiar așa!" este deseori adresată oricărei persoane, chiar și unei femei.

Exerciții

Analizează substantivele la vocativ din următoarele texte de la exercițiile anterioare și din textele de mai jos.

— Vocativele din textele de la: II; și: III: 1. a) și 2. b); V: 1. b), c) și 2. a).

— Vocativele din textele de mai jos.

În privința sublinierilor, a indicării relațiilor sintactice, procedează ca în exemplele care le [illegible].

a) — Dăruiește-mi viața, Păsărilă, / că și eu te-oi dărui... cu daruri împărătești. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) — Blagoslovește, părinte Varsanufie, / auzii pe tovarășul meu zicînd. / — C. Hogaș, *În Pîngărați*.

c) — [illegible] cu ceaunul... / Tu, Darie, caută în lontre... / Ai să găsești... cîțiva iureși sărați! — Z. Stancu, *Desculț*.

d) — Ce gîndești dumneata, moșule? / Te joci cu marfa omului? / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) — Dumneavoastră, domnule subprefect, veți face / cum veți crede / să-i mai [illegible]. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) — Cît ceri pe car, bade? / zise Gelobanu...
— Trei husași [illegible], dascăle. /
— Ce spui, bădișorule, pentru un braț de lemne? / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) — Apoi dar mai rămîi sănătoasă, mătușă Mărioară. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) — ...bade Ioane, unde-i vorbă, / nu-i mînie. / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

* Substantivul *Zambila* este un *vocativ cu formă de nominativ*, el arătînd persoana căreia i se adresează vorbitorul.

i) — Poftim și ție, Niculăieș, paralele / pe care ți le-am făgăduit. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

j) De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către tine,
Nu (grăim) din gură, ci (grăim) din carte /...
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

k) Și cînd ajungea popa [la casa unui gospodar], / noi ne așezam pe două rînduri...,/ iar el... zicea cu mîndrie:/
— Ăștia-s mînjii popii, fiule. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural

Vocativul substantivelor masculine la plural *pune probleme de ortografie numai atunci cînd se folosește* **forma de nominativ cu valoare de vocativ.** În privința ortografiei acestor vocative, deosebim (în linii mari) *două situații:*

1. Cînd **substantivul se folosește singur** (fără nici un determinant) *el este totdeauna* **nearticulat,** indiferent de rolul vocativului în comunicare ori de funcția lui de atribut:

— *Prieteni (arbitri,* **barcagii, copii***)! (,) fiți atenți!

— Fiți atenți! (,) *prieteni (arbitri,* **barcagii,** *copii*)!

— Voi (dumneavoastră), *prieteni (arbitri, ...) ! (,)* veniți aici.

2. Cînd **substantivul** *masculin la vocativ plural, cu formă de nominativ,* **este însoțit de diferiți determinanți,** *el se folosește* **articulat** *sau* **nearticulat, în aceleași condiții ca și substantivele masculine la nominativ plural.** Substantivul la vocativ plural apare însă însoțit de mult mai puțini determinanți decît substantivul la nominativ plural. *De obicei,* **substantivul la vocativ** *este însoțit:*

— *de un* **atribut adjectival** *exprimat prin* **adjectiv propriu-zis: Dragi** *prieteni (copilandri,* **copii**), vă aștept cu nerăbdare; Vă aștept cu nerăbdare, **dragi** *prieteni (copilandri,* **copii**);

— *de un* **atribut substantival prepozițional în acuzativ** sau *de un* **atribut substantival genitival** *așezat la dreapta vocativului, direct* (fără articolul „ai") *sau legat prin articolul „ai":*

Mă bizui pe voi,
prieteni (copii) **de nădejde.**
prieteni (copii) **ai țării** mele.
prietenii (copiii) **țării** *mele.*

— *de un* **adjectiv posesiv,** *care, cînd este așezat* **după substantivul la vocativ,** *cere* **substantiv nearticulat** *sau* **substantiv articulat,** *în aceleași condiții ca și atributul genitival:*

Mă bizui pe voi,
prieteni **(copii) ai noștri.**
prietenii **(copiii) noștri.**

Cînd **adjectivul posesiv,** *lipsit de articolul „ai", stă* **înaintea substantivului la vocativ,** *adjectivul posesiv este precedat de un adjectiv, iar* **substantivul la vocativ nu se articulează:**

Vă admir, *dragii* **mei** *prieteni* (*copii*)!

* Amintim că la substantivele masculine cu singularul în *-iu* și la substantivul *copil* forma *nearticulată* a nominativului plural prezintă **doi „i",** iar forma *articulată,* **trei „i".**

În alte situații în care substantivul masculin la vocativ plural cu formă de nominativ apare foarte rar, te vei conduce (ca și în exemplele prezentate aici) după tabelele de ortografie a substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural (p. 33 și 38).

Exerciții

1. Explică ortografia substantivelor la vocativ din textele date la III. 2. a); IV. 1. a); VI.1. g) și a celor din textele de mai jos. Subliniază cu două linii substantivele la vocativ și cu o linie (cînd vocativul este însoțit de determinanți) termenul care cere articularea sau nearticularea substantivului la vocativ cu formă de nominativ.

a) Șerbi și meșteșugari! Oameni de toate neamurile! Aflați: din voința voastră a tuturor, de azi înainte dăm neființei șerbia! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Să aduceți, socri mari,
Lăutari;
Să știți, socri, că desară
Multă oaste vă-mpresoară.
— Folclor *(Orație de nuntă)*.

c) ... Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipneț, vultani din Războieni,
Zimbri fioroși din codrii Racovii,... — V. Alecsandri, *Dumbrava Roșie*.

d) Veniți, plugari, veniți, oștenii
Celui mai vechi și sfînt război,... — O. Goga, *Carmen laboris*.

e) Zic unii, alții-n lume:
Domnii mei, se pot toate. — Gr. Alexandrescu, *Elefantul*.

2. Construiește propoziții cu fiecare din substantivele *codru, fiu, copil* la vocativ plural cu formă de nominativ: 1. însoțite de *determinanți care cer articularea substantivului;* 2. însoțite de *determinanți care nu admit articularea substantivului*. Subliniază cu o linie substantivele la vocativ și cu două linii pe „i" semn al pluralului sau articol hotărît. Indică prin săgeată termenul care cere sau nu articularea substantivului.

Declinarea substantivelor

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc **forme cazuale.**

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă **declinarea acelui substantiv.**

Revezi formele cazuale ale diferitelor tipuri de substantive prezentate: pentru *nominativ-acuzativ*, în tabelul de la p. 24; pentru *dativ-genitiv*, în tabelul de la p. 47; pentru *vocativ*, la II, p. 64. Pentru tipurile de substantive care, la anumite forme, pun probleme de ortografie sau (și) de ortoepie, revezi explicațiile speciale date sub titlurile privitoare la ortografie și ortoepie, de la p. 43, p. 44 și p. 45.

Exerciții

1. Scrie declinarea articulată a substantivelor *copil, fiu* și *studiu* și declinarea substantivelor *știință* și *ființă*, însoțite de articolul nehotărît. (Fii atent la ortografia substantivelor *știință, ființă.)*

2. Declină în propoziții substantivele *poet* și *poezie*, articulate cu articolul hotărît enclitic. (Observă ortografia: *poet, poezie*, nu poiet, poiezie.)

3. Declină în propoziții substantivul *cooperativă*, numai la singular, însoțit de articolul nehotărît.

4. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele substantive articulate:
— *familie, revoluție*, la genitiv sau dativ singular; la nominativ și genitiv plural;
— *ușă, plajă*, la nominativ sau acuzativ singular (*ușa, plaja*, nu ușea, plajea);
— *zi, stea, rouă*, la acuzativ singular (*ziua, steaua, roua*).

Schimbarea valorii gramaticale a substantivului

Unele substantive sînt folosite *cu valoare adjectivală* cînd însoțesc și determină un alt substantiv sau *cu valoare adverbială* cînd determină un verb ori un adjectiv:

o femeie *bărbată*;	*valoare adjectivală*	(o femeie *curajoasă*);
s-a supărat *foc*;	*valoare adverbială*	(s-a supărat *foarte rău*);
e supărat *foc*;	*valoare adverbială*	(e *foarte* supărat).

Tot cu *valoare adverbială* sînt folosite și *substantivele care arată timpul* (*ziua, noaptea, iarna, vara* etc.):

Vara (cu sensul *în timpul verii*) mergem la mare.

Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate deveni locuțiune adjectivală sau locuțiune adverbială:

lucru *de căpetenie*;	*locuțiune adjectivală* (lucru *principal*);
vorbi *cu blîndețe*;	*locuțiune adverbială* (vorbi *blînd*).

Observă că prin schimbarea valorii gramaticale substantivul capătă de obicei un sens nou.

Exerciții

1. Analizează valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate. Arată ce sens au căpătat substantivele care și-au schimbat valoarea gramaticală. Indică prin săgeată cuvintele determinate de adjectivele, locuțiunile adjectivale, adverbele sau locuțiunile adverbiale provenite din substantive.

a) Vrăjmașul era de [illegible] natură, și trebuia străpunsă și pătrunsă! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Vouă, ăstora tineri, vi se pare cam nu știu cum să vii patru ceasuri cu căruța, pe un vînt vrăjmaș ca ăsta. — I. Agârbiceanu, *Moș Viron*.

c) Bărbații se rupeau cu greu de lîngă ai lor și de pe glie... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Nu mai văzusem fată să cînte din caval... Era o fată... *tare bărbată*. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

e) — Du-te, omule, și fii *mai cu inimă*, nu te mai lăsa să te îmbolmojească cu vorba. — A. Vlahuță, *Socoteala*.

f) De Petruța se spunea că e deșteaptă *foc*..., dar acum simțea cît de puțină însemnătate avea deșteptăciunea ei pe lîngă lucrul acesta *fără preț*, care erau brațele... lui Miai. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

g) Și-acum ar vrea un neam *călău*
S-arunce jug în gîtul tău. — G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

h) *Vara* fusese secetă mare, cu călduri dogoritoare, cu vînturi uscate. *Iarna* se pusese înainte... cu patru săptămîni. — I. Agârbiceanu, *Iarnă grea*.

i) Niculaie așteaptă *o vreme* cu ochii închiși, apoi își mișcă pleoapele. — M. Preda, *Moromeții*.

j) Luă apoi cazmaua și începu să afîneze pămîntul..., dar încet, *cu măsură*, *fără pripire*, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic. — I. Slavici, *Comoara*.

2. Fă o narațiune în care să folosești adjective, locuțiuni adjectivale, adverbe și locuțiuni adverbiale provenite din substantive. Subliniază-le, indică prin săgeată cuvintele determinate și arată ce sens nou au căpătat substantivele prin schimbarea valorii gramaticale.

Valoarea stilistică a substantivului

Cele mai obișnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sînt: **comparația, metafora și personificarea.**

I. **Comparația** arată *asemănarea* dintre două obiecte (ființe, lucruri, fenomene etc.) sau dintre două acțiuni, *pe baza unei însușiri comune*.

În comparație intră deci doi termeni: termenul comparat și termenul cu care este comparat un obiect sau o acțiune. Cuvîntul care reprezintă primul termen al comparației este folosit cu sensul lui propriu (obișnuit), iar cel care reprezintă *al doilea termen este folosit* **cu sens figurat.** Substantivul care exprimă al doilea termen al comparației este introdus printr-un *adverb de comparație:* **ca, cît, decît, asemenea, parcă.** Cînd comparația se referă la un *substantiv*, *însușirea comună* pe care se bazează comparația este indicată de un **adjectiv,** iar, cînd comparația se referă la o *acțiune* exprimată printr-un *verb*, *însușirea comună* este indicată de un **adverb de mod.** Adjectivul sau adverbul poate fi *exprimat* sau *subînțeles:*

(a) Și amîndoi *bătrînii* aceștia erau **albi** *ca iarna*. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

(b) 1. *Un fulger cît un balaur* se zvîrcoli în norii groși. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

2. Arde-n candel-*o lumină cît un sîmbure de mac*. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

(c) ...calul odată zboară... pînă la nouri și apoi *se lasă* în jos *ca o săgeată*. După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună și iar *se lasă* în jos **mai iute** *decît fulgerul*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

După cum se vede, în textele de sub (b) și în prima frază din textul (c) *însușirile obiectelor (un fulger, o lumină)* și *însușirea acțiunii (se lasă) nu au fost exprimate*, dar fiecare dintre ele poate fi descoperită de cititor cu ușurință: *un fulger* **(lung)** *cît un balaur; o lumină* **(mică)** *cît un sîmbure de mac; se lasă* în jos **(repede)** *ca o săgeată*. Sînt însă cazuri în care însușirea neexprimată este mai greu descoperită, fiind nevoie uneori de *observarea atentă a contextului mai larg*. Construcțiile în care însușirea omisă este sugerată (transmisă) citi-

torului de substantivul sau de construcția substantivală (vezi construcția *cît un sîmbure de mac*) cu valoare (funcție) stilistică* de comparație sînt mult mai expresive decît cele cu adjectivul sau adverbul exprimat. Dar *termenul care exprimă însușirea comună nu poate fi omis în orice construcție.* Un exemplu de acest fel ni-l oferă textul (a): dacă în locul construcției cu adjectivul exprimat — *albi* —, am spune „Și amîndoi *bătrînii* aceștia erau *ca iarna*", cititorul n-ar ști la ce însușire a bătrînilor se referă comparația *ca iarna*.

Comparația stilistică poate fi **simplă** *sau* **dezvoltată****.

Comparația simplă *este exprimată numai prin substantivul cu valoare stilistică precedat de adverbul de comparație*, situație în care, din punct de vedere *sintactic*, comparația *coincide cu partea de propoziție exprimată prin substantivul respectiv:* **atribut,** cînd determină *un substantiv: un fulger* **cît un balaur; complement de mod comparativ,** cînd determină *un verb, un adjectiv* sau *un adverb: se lasă...* **ca o săgeată;** (erau) *albi* **ca iarna;** (se lasă) *mai iute* **decît fulgerul; nume predicativ:** *Apusurile erau* **ca sîngele** (Em. Gârleanu, *Frunza).*

Comparația dezvoltată este *o construcție care cuprinde un substantiv* (ca termen de bază) *precedat de un adverb de comparație și însoțit de unul sau mai multe atribute ori de o înlănțuire de atribute și complemente:* „o lumină **cît un sîmbure de mac**"; „Gura, cu *buzele... roșii* **ca miezul piersicii pietroase**" (Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac); „...vîntul / E* **ca o mînă adormită pe coarda rupt-a unei lire**" (D. Anghel, *Melancolie); „Fruntea-i* aspră, adîncă, încrețită, / *Părea* **ca o noapte neagră de furtune-acoperită**" (M. Eminescu, *Înger și demon); „Petele* arate, negre și lucioase, *păreau* **niște răni deschise pe un trup îmbătrînit**" (L. Rebreanu, *Ion).*

Cele două exemple cu *verbul copulativ* **a părea** arată că acesta admite ca *substantivul* cu funcția de nume predicativ comparativ *să apară* nu numai *cu adverbul de comparație* („*Părea* **ca o noapte...**"), ci și *fără adverbul de comparație* („*păreau* **niște răni...**"). Posibilitatea verbului *a părea* de a realiza o comparație și fără adverbul *ca* (sau *cît*) se explică prin faptul că verbul *a părea* exprimă prin sensul său lexical *ideea de asemănare*, ca și adverbul de comparație *ca (cît)*. Pentru motivul arătat, *verbul copulativ „a părea" poate realiza o comparație*, fără ajutorul adverbului *ca*, *și atunci cînd numele predicativ este o parte de propoziție dezvoltată alcătuită din infinitivul copulativului „a fi" și un nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ: Fruntea-*i

* Se folosește frecvent și denumirea „*funcție* stilistică".
** În unele lucrări de stilistică se folosește termenul „comparație *complexă*".

aspră... **părea a fi o noapte...**; *Petele* arate... **păreau a fi niște răni...** Sub acest aspect, construcțiile cu verbul copulativ *a părea* se apropie de cele cu verbul predicativ *a semăna* (cu sensul „a se asemăna", „a arăta" sau „a părea" ca...): „*Ea* (Țara Ardealului) *seamănă* **a fi un** măreț și întins **palat...**" (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul).*

Verbul copulativ „a fi" urmat de un substantiv la **nominativ** *cu funcția de* **nume predicativ** *poate realiza o comparație și atunci cînd este la un* **mod personal,** *dacă verbul este precedat de adverbul* **parcă:**

Petele arate... **parcă erau** *niște răni...*

Exerciții

1. Subliniază comparațiile stilistice simple sau dezvoltate. Notează deasupra substantivelor care îndeplinesc singure valoarea de comparație și deasupra celor care constituie baza unei comparații dezvoltate ce funcție sintactică au, folosind inițialele: A (atribut); C (complement de mod); NP (nume predicativ).

În ce privește *indicarea prin săgeată a relației* dintre substantivul cu valoare stilistică de comparație și termenul pe care-l determină ca atribut sau complement, precum și în privința *relațiilor sintactice existente între termenii unei comparații stilistice dezvoltate*, procedează ca la exemplele din explicațiile de mai sus.

Pentru *comparațiile dezvoltate*, explică oral *de ce ai considerat că substantivul precedat de un adverb de comparație sau de verbul „a părea" nu realizează singur o imagine artistică (o comparație stilistică).*

a) Și iedul... se avîntă ca o săgeată și... zburdă de bucurie pe picioarele subțiri ca niște lugere*. — Em. Gârleanu, *Căprioara*.

b) Purta în suflet rîsul ei cald, ... obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. — L. Rebreanu, *Ion*.

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Mai trecu puțin și văzură o femeie, p-un cal alb iute ca o săgeată, alergînd împotriva lor, ... cu coiful tras pe ochi și pe sub coif părul curgea ca niște sculuri de ibrișin gălbui.[6] — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

e) — De ce face pisica așa?

— Toarce ca fusul, murmură ca marea, cîntă ca vîntul, șuieră ca grîul. Așa bocește pădurea, așa curge apa, așa geme salcia și bombăne furtuna. În somnul ei cu auzul la pămînt, mîța ascultă lăuta lumii, care cîntă pretutindeni... și visul ei se aude ca un ecou al viorilor din ape...[7] — T. Arghezi, *Pisica*.

f) Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scîrție sub picioare. — V. Alecsandri, *Miezul iernei*.

g) La Miramare cerul e albastru ca o boltă de peruzea... Cerul nostru e ca un copil blajin, pîinge ca să rîză** îndată cu lacrimile în ochi. — B. Șt. Delavrancea, *Fanta-Cella*.

h) O musculiță cît o gămălie, strălucitoare ca un licurici, intră bîzîind să caute ceva dulce de mîncat. — Em. Gârleanu, *Musculița*.

* Formele din limba literară actuală sînt: *lujer* (s.m.); pl. *lujeri*.
** „Să rîză" e formă populară. Forma literară este: *să rîdă*.

i) Vițe roșii,
vițe verzi sugrumă casele-n lăstari sălbatici
și vînjoși — asemenea unor polipi*, ce-și
strîng în brațe prada. — L. Blaga, *La mare.*

j) Căpițele de fîn păreau un norod de broaște țestoase, supuse unei vrăji. — I. Teodoreanu, *Ulița copilăriei.*

k) În fundul unui codru vechi ca pămîntul și tăcut ca mormîntul, în fața unui bătrîn ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului, ... voinicul... începe a cînta și deodată natura întreagă se trezește... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

l) Firele sînt parcă strune fermecate. / Stativele cîntă și eu cînt cu ele. — St. O. Iosif și D. Anghel, *Legenda funigeilor.*

m) — ... (Gerilă) parcă-i o moară hodorogită, numai gura lui se aude în toate părțile. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

n) Pletele lui albe și crețe parcă sînt niște ciorchini de flori albe. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

2. *Transformă:*
- propozițiile cu verbul copulativ *a fi* (precedat sau urmat de adverbul *parcă)* din textele l), m), n) în propoziții cu verbul copulativ *a părea*, pus la modul și timpul verbului *a fi* din fiecare text[8];
- propozițiile cu verbul copulativ *a părea* din textele f) și j) în propoziții cu copulativul *a fi* (pus la modul și timpul verbului *a părea)* precedat, apoi urmat de adverbul *parcă*[9].

Subliniază construcțiile comparative obținute după transformările făcute.

3. Fă o compunere în care să folosești comparații stilistice (simple și dezvoltate) care să însoțească un *substantiv*, un *adjectiv*, un *adverb*, un *verb predicativ* și *verbele copulative „a părea“* și *„a fi“*.

Subliniază comparațiile și procedează în privința indicării relațiilor sintactice ca în textele date la explicații.

II. **Metafora** este o figură de stil *rezultată de obicei din prescurtarea (simplificarea) unei comparații***. Prescurtarea poate consta în *înlăturarea adverbului de comparație* sau în *înlăturarea și a adverbului de comparație, și a termenului comparat*, adică a substantivului folosit cu sensul lui propriu. *În prima situație* construcția obținută cuprinde *și termenul cu sens propriu, și termenul cu sens figurat*, iar *în situația a doua* din structura (alcătuirea) construcției comparative rămîne *numai termenul cu sens figurat.*

După prezența ambilor termeni sau numai a celui cu sens figurat, metaforele se împart în două categorii: 1. *metafore* **explicite** și 2. *metafore* **implicite*****.

---

6 — „curgea *ca niște sculuri de ibrișin gălbui*“. — Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

7 — „se aude *ca un ecou al viorilor din ape*“. — Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

* *Polip, polipi*, s.m., cu sensul „Animal acvatic nevertebrat, cu corpul moale, cu gura înconjurată de tentacule, cu ajutorul cărora se mișcă și își prinde hrana“ (DLRM).

** Termenul *metaforă* vine din grecescul *metaphora* „transpunere“, substantiv derivat (în limba română) de la verbul *a transpune* cu sensul „a schimba ceva [...] dintr-o stare sau dintr-o situație în alta“ (DEX), ceea ce, în cazul metaforei, ar însemna a schimba valoarea de comparație a unui termen în valoare de metaforă.

*** Adjectivul *implicit(ă)* înseamnă „Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct), care se înțelege de la sine“ (DEX). În cazul metaforei implicite, ceea ce este *inclus (conținut) în metaforă* este *termenul comparat*, care nu este exprimat, ci *este sugerat de metaforă*, împreună cu însușirea comună celor doi termeni (adjectivul propriu-zis sau adverbul de mod calificativ din comparația de bază, suprimat, de obicei, și el).

Exemplul următor ne oferă posibilitatea de a urmări una dintre modalitățile de *trecere de la* comparație *la o* metaforă explicită, *iar de la aceasta, la o* metaforă implicită:

— Deodată *o rază* (strălucitoare) ca o suliță de foc străpunse perdeaua de codri *(comparație stilistică* față de termenul cu sens propriu *o rază).*

— Deodată *o rază*, o suliță de foc, străpunse perdeaua de codri *(metaforă explicită* prin termenul precedent, *o rază).*

Metafora explicită poate sta și înaintea termenului care o explicitează: ... o suliță de foc, *o rază*, străpunse perdeaua de codri.

— „Deodată o suliță de foc străpunse perdeaua de codri“. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

(Metaforă implicită: include și sugerează substantivul *o rază* și *însușirea comună* — exprimată sau subînțeleasă — a foștilor termeni comparați.)

1. **Metaforele explicite** *sînt rezultatul unor procedee variate de transformare a unei comparații în metaforă.* Cele prezentate mai jos reprezintă situațiile mai des întîlnite, iar, la prezentarea lor, am avut în vedere și ușurința mai mare sau mai mică de recunoaștere a comparației care a stat la baza metaforei.

Dintre metaforele explicite, *cele mai apropiate de construcțiile cu comparații stilistice sînt cele provenite* din **nume predicative substantivale** *la acuzativ precedate de* **ca** *sau din* **atribute comparative** *construite cu adverbul de comparație* **ca**.

Toate metaforele provenite din construcțiile menționate mai sus se caracterizează, în privința provenienței și a modului de exprimare, prin faptul că ele *au rezultat numai din înlăturarea adverbului de comparație* **ca** și că *sînt exprimate prin* **substantiv fără prepoziție**, *însoțit sau nu* (ca și comparația de origine) *de unul sau mai multe atribute sau de o înlănțuire de atribute și complemente*, care, împreună cu substantivul de bază, alcătuiesc *un tot (un întreg) stilistic*, prin care autorul metaforei ne transmite (ne sugerează) o imagine artistică. *Metaforele* pot fi deci, ca și comparațiile din care au provenit, **simple** sau **dezvoltate** (complexe).

a) În majoritatea cazurilor, *metaforele* exprimate prin **substantiv la nominativ** cu funcția de **nume predicativ** apar în propoziții cu *verbul copulativ „a fi“:*

— *Porumbiștile* primăvăratice *erau* **o podoabă.** —B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*	*Metaforă* **simplă**
— Noaptea, *dumbrava este* **o împărăție fermecată.** — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*	**dezvoltată**

Metafora substantivală cu funcția de nume predicativ poate fi plasată **după verbul copulativ** (pe locul obișnuit al numelui predicativ), ca în exemplele de mai sus, sau **înaintea verbului copulativ:** în loc de *„Porumbiștile* primăvăratice *erau* **o podoabă**“, se poate spune: **O podoabă** *erau porumbiștile* primăvăratice. În situațiile de acest fel, numele predicativ primește o *intonație*

---

8 l) — Firele *par (ca) strune fermecate* sau *par a fi strune fermecate.*

9 f) — Iar zăpada... *parcă e un lan de diamanturi;* Iar zăpada... e *parcă* (= e *ca)* *un lan de diamanturi.*

specială, care îi subliniază funcţia sintactică (evitîndu-se astfel confuzia cu subiectul) şi îi sporeşte valoarea expresivă. Deseori propoziţia cu această topică a numelui predicativ metaforic primeşte semnul exclamării.

Numele predicativ substantival cu valoare de **metaforă** poate apărea şi **cu verbul copulativ neexprimat,** situaţie în care expresivitatea atinge un grad mai ridicat. *Lipsa verbului copulativ* poate fi indicată prin *virgulă*, prin *linie de pauză* şi, uneori, prin *semnul „două puncte“:*

— La răscrucea căilor singuratice... *călătorul* e **minune,** / şi *glasul* omului [,] **poveste...** —. B. Şt. Delavrancea, *Şuier.*

— Răcnet, vuiet de arme pătrund marea cea caldă, /

— *Evul* **e un cadavru,** / *Paris* [—] al lui **mormînt.** — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

— *Sufletul* vostru [:] **un înger,** / *inima* voastră [:] **o liră.** — M. Eminescu, *Epigonii.*

Din exemplele date, se poate observa că *deosebirea dintre metafora* cu funcţia sintactică de nume predicativ în nominativ *şi comparaţie* nu *priveşte* numai modul de exprimare (lipsa adverbului de comparaţie la metaforă), ci *şi conţinutul:* lipsa lui *ca* face ca **la numele predicativ,** *pe lîngă sensul calificativ al comparaţiei,* **să fie pusă în evidenţă şi ideea de identitate** *(de echivalenţă)* **între conţinutul lui** *şi* **conţinutul termenului cu sens propriu** *(subiectul). Identitatea de conţinut faţă de termenul cu sens propriu este* **o trăsătură specifică oricărei metafore.**

b) *Metaforele explicite provenite* **din atribute comparative** sînt foarte frecvente, iar *realizarea* lor din punct de vedere *formal* constă (cum s-a arătat mai sus) în *suprimarea adverbului de comparaţie* **ca.** Suprimarea lui *ca* are însă *urmări în privinţa conţinutului atributului (construcţiei atributive), care,* din calificativ(ă) — cum sînt atributele comparative —, *devine un atribut (o construcţie atributivă) descriptiv(ă),* deci *izolat(ă),* faţă de substantivul determinat, prin *virgulă* sau *linie de pauză.* Observă această schimbare în transformarea produsă de suprimarea lui *ca*, elementul introductiv al construcţiei atributive, din textul următor:

— Vijelia răscula *valurile...* **ca nişte dealuri de marmură neagră,** desfăşurîndu-le... pînă le spărgea. — B. Şt. Delavrancea, *Fanta-Cella.*

— Vijelia răscula *valurile* [,] **nişte dealuri de marmură neagră** [,] desfăşurîndu-le... pînă le spărgea.

În exemplul dat, construcţia metaforică subliniată ocupă *locul obişnuit al atributului (după substantivul determinat).* În unele texte, *metafora (construcţia metaforică) explicită apare* **înaintea substantivului cu sens propriu,** acesta devenind *apoziţie* (admite adverbul *adică).* Inversarea este posibilă şi în textul comentat aici: Vijelia răscula **nişte dealuri de marmură neagră,** (adică) **valurile,** desfăşurîndu-le pînă le spărgea. Schimbarea este posibilă datorită specificului de conţinut al metaforei — *identitatea dintre conţinutul ei şi conţinutul termenului cu sens propriu.* **Nu uita** *însă* **că la baza oricărei metafore stă o comparaţie,** *fiindcă la ea (la comparaţie) trebuie să recurgem pentru a descoperi, în situaţii mai dificile, ce realitate a vrut să sugereze autorul prin metafora folosită.*

c) În cazul unor metafore, deşi metafora apare însoţită de termenul cu sens propriu, comparaţia de bază este ceva mai greu de stabilit din cauza

unor inversiuni care duc la anumite schimbări de funcţii sintactice între cei doi termeni ai metaforei explicite sau din alte cauze.

Cele mai frecvente **tipuri de metafore din categoria c)** sînt:

— *metaforele din construcţiile de tipul* **substantiv (cu sens figurat) + atribut substantival genitival** *(termenul cu sens propriu):* **jăraticul** *norilor*, **panglica** *potecilor* etc.;

— *metaforele cu funcţia de* **atribut substantival prepoziţional** *construite cu prepoziţia „de“: lacrimi* **de mărgăritare,** *raze* **de aur** etc.

Metaforele din construcţiile de tipul **jăraticul** *norilor* au provenit din construcţii cu un atribut comparativ precedat de adverbul de comparaţie *ca* — **norii ca jăraticul** —, în care substantivul *(ca) jăraticul* are funcţia de *atribut comparativ*, iar *norii* este *substantivul determinat de atributul comparativ.* Prin inversarea raportului sintactic, a fost trecut pe primul plan substantivul cu valoare stilistică. Atît valoarea de metaforă, cît şi situarea pe primul plan a substantivului cu sens figurat au dus la *o forţă expresivă mult mai mare decît atunci cînd substantivul respectiv era folosit cu valoare de comparaţie.*

Metaforele corespunzătoare unui *atribut substantival cu prepoziţia „de“* provin tot *din atribute comparative*, deosebite însă de cele de bază ale primului tip de construcţii prin faptul că *după adverbul de comparaţie* **ca** *urmează prepoziţia „de“: lacrimi* **ca de mărgăritare,** *nori* **ca de argint** etc. În aceste cazuri, *procedeul trecerii la metaforă* este cel obişnuit: *suprimarea adverbului de comparaţie: lacrimi* **de mărgăritare,** *nori* **de argint.** Dacă în locul adverbului *ca* s-ar suprima prepoziţia *de*, construcţiile rezultate ar duce la *metafore de primul tip: lacrimi* **ca mărgăritarele** > **mărgăritarele** *lacrimilor; nori* **ca argintul** > **argintul** *norilor.*

Metaforele exprimate prin atribute cu prepoziţia „de“ pun *probleme de recunoaştere,* deoarece aceste atribute pot apărea şi *cu sensul propriu (şirag de mărgăritare, vase de argint* etc.); pot constitui *o parte a unei figuri de stil dezvoltate,* ca în construcţia *(o lumină)* **cît un sîmbure de mac;** unele, cum sînt cele exprimate prin substantive care denumesc *metale* (argint, aur, aramă etc.), *pietre preţioase* sau *alte materii care pot sugera culori sau nuanţe de culori* (rubin, cenuşă etc.), ca şi derivatele lor adjectivale *(argintiu, auriu, arămiu, rubiniu* etc.), ar putea fi socotite g r e ş i t epitete, ca şi cele exprimate prin adjectivele derivate corespunzătoare. R e ţ i n e, **ca mijloc de control,** că *atributele substantivale cu prepoziţia „de“ au valoare de* **metaforă** *numai dacă (cu forma lor de substantiv) corespund unei comparaţii stilistice,* cum s-a arătat în exemplele date.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie comparaţiile şi cu două linii metaforele explicite din textele următoare. Pentru metafore, explică prin ce transformări s-a ajuns de la comparaţia de bază la metaforă, conducîndu-te, în această privinţă, după explicaţiile date la partea privitoare la metaforele explicite.

a) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliţi,
Printre cetele păgîne trec rupîndu-şi large uliţi. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

b) După ceasul al cinciiea, au fîlfîit perdelele ceţii şi au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

c) Numai o pasăre dacă trece peste minunea aceea de palat şi-l atinge cu aripa, ori, după de vînt, vreo frunză cade pe acoperiş, ... şi porţile de argint gem, iar zmeii vin furtună, rupînd arborii din cale. — I. Agârbiceanu, *Căprarul*.

d) Dar nu mi-era somn. M-am lungit pe brînci lîngă foc, ascultînd somnul tîrlei şi visele Oltului. O frumuseţe albastră, negrăită, se lăsa din stele pe pămînt, se sfîşia în crestele alburii ale munţilor, se muia în cerneala văgăunilor. Pe Olt scînteia o salbă de lumini şi cea mai apropiată era focul oamenilor mei.[10] — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

e) Şi [cînd a pornit rădvanul cu mireasa...,] vioara lui Mură... nu mai era sculă de lemn,/ ci (era) inimă zbuciumată şi grai cules din lumea vrăjilor./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

f) Departe, înainte, răsar din neguri de brădet „Pietrele Doamnei", turle de castele scînteietoare în lumina rumenă a dimineţii. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

g) Din stînga..., vine spumegînd Pîrîul Crucii, / din dreapta (vine) Bărnărelul — sclipitoare fîşie de argint. / — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

h) Olena, biata, în seara logodnei a plîns, sub genele ei lungi, o salbă de mărgăritare. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

i) Fraga roşie şi coaptă,
Inimă cît un cercel,
Pe tulpina ei aşteaptă
Printre ierburi fel de fel.
— M. Beniuc, *Fraga*.

j) Făt-Frumos vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi şi uimite — ochii miresei lui. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

k) ... urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopţi tulburi, / gura ei — un hău căscat, / dinţii ei — şiruri de pietre de mori./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

l) Dar fluturul e încîntarea ochilor, e floare zburătoare, e o picurare vie din curcubeu. — Em. Gârleanu, *Cît un bob de neghină*.

m) Olena ridica de pe fereastră painjenişul perdelei şi pe trandafirii pe care îi zămislea în gherghef lăsa şi mai adînc obrajii de trandafiri. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

n) Sus, peste plai,
Tăcutul crai
Al nopţii reci
Umbrind poteci
Se-nalţă-n zări.
— St. O. Iosif, *Doina*.

2. *Transformă* în *metafore explicite* comparaţiile din textele indicate mai jos, date la exerciţiul 1. de la partea I (Comparaţia), folosind — dintre procedeele prezentate la partea II (Metafora) — pe cele potrivite situaţiei din textul respectiv: c), f), g), l), m), n). Subliniază metaforele obţinute şi arată oral prin ce procedee le-ai obţinut. (Vei scrie numai propoziţiile în care ai făcut transformările cerute.)

2. **Metaforele implicite** *cuprind* **numai termenul cu sens figurat**, acesta avînd *calitatea de a sugera realitatea la care se referă* (termenul cu sens propriu). Metaforele implicite *includ şi însuşirea comună şi pot fi* (ca şi cele explicite) **simple** *sau* **dezvoltate**.

În ghicitoarea „Merge *moşul* pe cărare / Cu o mie de *ace* în spinare" (Ariciul), avem două *metafore simple**; ele au la bază *comparaţiile:* Merge *ariciul* (încet) **ca moşul**... cu o mie de *ţepi* (ascuţite) **ca** (nişte) **ace** în spinare.

* Ghicitorile cuprind metafore, iar ceea ce trebuie ghicit este termenul propriu, neexprimat, ca în orice metaforă implicită.

Între exemplele din explicaţiile de la *II. Metafora*, am comentat textul „Deodată **o suliţă de foc** străpunse perdeaua de codri", arătînd cum s-a ajuns de la construcţia cu comparaţia de bază la o metaforă explicită *„o rază, o suliţă de foc"* sau *„o suliţă de foc, o rază"* la **metafora implicită dezvoltată — o suliţă de foc.**

Lipsa termenului la care se referă metafora implicită face ca aceasta să se adreseze în mai mare măsură imaginaţiei cititorului decît metaforele explicite, în ce priveşte descifrarea imaginii artistice exprimate prin metafora respectivă.

Exerciţii

1. Subliniază *metaforele implicite (simple sau dezvoltate)* din ghicitorile următoare şi explică fiecare metaforă aşa cum am procedat mai sus, în cazul metaforelor din ghicitoarea folosită:

a) Am un grajd cu miei albi. *(Gura şi dinţii)*

b) Şade moşul în cămară
Cu pletele scoase-afară. *(Morcovul)*

c) Am două pietre nestimate:
Încotro le arunc, acolo se duc. *(Ochii)*

d) Am un pom frumos cu ramurile în jos
Şi cu rădăcina în sus. *(Omul)*

e) Şerveţel vărgat, / Peste mare aruncat. *(Curcubeul)*

2. Subliniază în mod diferit *metaforele explicite* şi *pe cele implicite* şi explică-le în scris ca la exerciţiul 1.

a) ... din ochii ei albaştri şi mari curgeau şiroaie de mărgăritare... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Se scutură din salcîmi o ploaie de miresme. — B. Şt. Delavrancea, *Bunicul*.

c) Livada s-a încins în somn. Din genele de stufuri
strîng lacrimi de văpaie:
licuricii. — L. Blaga, *Înfrigurare*.

d) Şi deodată clipiră candele verzi de licurici în două şiraguri. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

e) ...iată că pretutindeni veştedul înveliş s-a îndulcit cu stropi albaştri, s-a înveselit cu fărîmituri de senin, s-a împodobit cu crîmpeie de azur...

Viorele şi toporaşi, lacrimi de senin şi frînturi de azur, vor înveli, desigur, şi la anul veştedul înveliş... — D. Anghel, *Flori albastre*.

f) Trecut-ai cînd ceru-i cîmpie senină,
Cu rîuri de lapte şi flori de lumină. — M. Eminescu, *Mortua est!*

[10] — „se muia *în cerneala* văgăunilor". — Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: în întunericul *ca cerneala*.

— „scînteia *o salbă de lumini*". — Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: scînteiau focurile *ca o salbă de lumini*.

III. **Personificarea** unui obiect *se poate realiza prin simpla adresare*, deci prin *folosirea substantivului la cazul vocativ:*

Codrule cu rîuri line,
Vreme trece, vreme vine. — M. Eminescu, *Revedere.*

În general însă personificarea se realizează *atribuind unui obiect acțiuni sau însușiri omenești:*

Cu grele răsuflete *apele* **dorm**... — O. Goga, *Dimineața.*

Uneori *personificarea* apare *asociată cu metafora.* De exemplu, în textul „Sus pe deal răsare *luna,* / **Melancolicul străjer** (St. O. Iosif, *Icoane din Carpați),* construcția *melancolicul străjer* poate fi interpretată și ca o *personificare,* întrucît îi atribuie obiectului *luna* însușiri și ocupații omenești, și ca *metaforă explicită,* deoarece secvența *luna, melancolicul străjer* cuprinde atît *termenul figurat* (melancolicul străjer), cît și *termenul propriu* (luna), *aflați,* din punctul de vedere al conținutului, *în raport de identitate.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele ce denumesc obiecte personificate și explică prin ce procedee s-a realizat personificarea. Subliniază cu două linii comparațiile și metaforele și notează deasupra lor valoarea stilistică, folosind inițialele C (comparație) și M (metaforă).

a) Cînd rătăcind, bătrîne codru,
Ajung la sînul tău de tată,
La poarta-mpărăției tale
Plec fruntea mea înfierbîntată. — O. Goga, *În codru.*

b) Valurile rîd și mînă întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată rîul împiedicat de stînci și munți s-adună între codri, ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Cezara.*

c) Din vîrf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațîță
jăraticul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă.*

d) S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești.*

e) Iar prin lanul însorit
Merge vestea c-a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul fînețelor,
Și-ar fi tras pe-un vîrf de leașă
Jos la doamna preoteasă...
Cine-i?
— D. Zamfirescu, *Barza.*

f) Moara sta, sub învelișul ei cu streașina de un stînjen, ca un cap cu gînduri rele sub o pălărie trasă peste ochi. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

2. Fă o descriere în care să folosești cît mai variate figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor. Subliniază-le și fă analiza lor stilistică și sintactică.

Substantivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificări
- *subst.* **simple** — *subst.* **compuse**
- *subst.* **comune** — *subst.* **proprii**

Flexiunea
- *genuri: subst.* **masculine, feminine, neutre**
- *numărul: subst. la* **singular** — *subst. la* **plural**
- *cazuri:* **nominativ, acuzativ, dativ, genitiv, vocativ**

Unele **aspecte** *privind*
- *numărul*
  - *subst. cu* **forme numai pentru singular** *(curaj, aur)*
  - *subst. cu* **forme numai pentru plural** *(cîlți, zori)*
  - *subst. cu* **sens colectiv**
    - *stol, stoluri*
    - *muncitorime*
- *genul* — *subst.* **mobile** *(lup — lupoaică)* — **epicene** *(vultur)*

Forme cazuale comune
- **N., Ac.** — *omul, oamenii;* (un) *om,* (niște) *oameni*
- **D., G.** — *omului, oamenilor;* (unui) *om,* (unor) *oameni*
- **V.**
  - *forme* **proprii:** *Ioane! Mario! bunicule!*
  - *forme* **identice cu ale N.:** *frate! Petre! mamă!*
  - *forme* **identice cu ale D.-G. pl.:** *fraților! fetelor!*

Funcțiile cazurilor
- **N., Ac.** în relație
  - *cu verbul* — **funcții opuse**
    - **N. — subiect**
    - **Ac. — complement**
  - *cu subst.* — **funcție comună: N., Ac. cu prep. — atribut**
  - *cu subiectul* — **funcție comună: N., Ac. cu prep. — nume predicativ**
- **D.** în relație
  - *cu verbul*
  - *cu adj.*
  - — **complement**
- **G.** în relație
  - *cu subst.* — **atribut genitival**
  - *cu subiectul* — **nume predicativ**
- **G.** *cu prep.* în relație
  - *cu verbul* — **complement ob. ind. prepozițional**
  - *cu subst.* — **atribut prepozițional**
- **V.** în relație
  - *cu subst. la V.*
  - *cu pron. la N. (tu, voi, d-ta, d-voastră)* — **atribut**
  - — *fără funcție de parte de propoziție*

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

a) Și cum visa așa, îngrijind florile, ... altoind niște trandafiri / se împunse la un deget, din nebăgare de seamă, / și o lacrimă roșie de sînge căzu în inima unei flori albe./ Un zîmbet de mulțumire îi lumină fața pală..., / rupse albul trandafir / și, ca într-o cupă, își stoarse tot sîngele din deget în el.../

Și de atunci numai trandafiri roșii voi domnița, poruncind grădinarului / ca în fiecare dimineață să-i aducă unul. / — D. Anghel, *Jertfa*.

b) Huiau munții și pădurile. / Noaptea se tot lăsa!/

Des se vedea, apărînd la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată. / Dar părăsea zidul/ și alerga la porți, dînd în toate părțile ordine scurte./

— Murim împreună, Decebal! / îl încredințau apărătorii,/ în timp ce în porți băteau berbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Și doina o cîntă alunii din crîng /
Și-o tremură-n murmur izvorul,/
Și doina trezește și turma din deal,/
Și turma trezește păstorul./ — O. Goga, *Dimineața*.

d) Zăgazul era mai înalt altădată/ și oprea apele.../ Oamenii din zece sate ridicaseră zăgazul. / Muriseră sub bici bărbați, femei și copii./ Aducea avere mare moara./ — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Copilul rîde:/
„Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!“/
Tînărul cîntă:/
„Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!“/
Bătrînul tace:/
„Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!“/

— L. Blaga, *Trei fețe*.

f) La orizont se zărește și de aici satul Bîrlogu./ Pata roșie e acoperișul castelului Ghiculeștilor.../ Într-o ulicioară pe stînga, îi arată și conacul moșiei Vaideei,/ în care locuia arendașul Cosma Buruiană./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) Se vede/ că domnului Wondracek îi plăcea încurcala lui.../ Mai puse cîteva întrebări lui Huțu...,/ apoi iar se legă de Budulea cel bătrîn./ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

h) Erau însă și forțe externe/ care se opuneau Unirii.../ Celelalte puteri europene aveau... o atitudine favorabilă României./ — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

i) Tu, cuib al veșniciei, rămîi acum cu bine,/
Mă cheamă azi pămîntul cu zările-i senine./ — Artur Enășescu, *Revolta zeului*.

j) — Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca acestea?/

— Ce să zic, dascăle Zaharia;/ știu eu/ cum vi-s formele?/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

k) — Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

---

* Analiza completă a substantivului se face astfel:
1. substantiv sau locuțiune substantivală; 2. simplu sau compus; 3. comun sau propriu; 4. genul; 5. numărul; 6. cazul; 7. articulat sau nearticulat; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

l) Dumnealui... își apucă de braț sora,/ s-o sprijine pe scări.../ Conu Alecu nu pleca:/ ascultase sfaturile surorii./ — Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*

m) După nuntă, ...nurorile rămîn iar cu soacra acasă./ După obicei, ea le dă de lucru cu măsură/ și... se culcă, spunînd nurorilor/ să fie harnice./— I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*.

n) Pînda de seară nu ne-a fost cu noroc./ Cîteva stoluri de gîște înșirate în unghi ascuțit..., au trecut sus, departe, pe deasupra noastră./ După aceea, luntrașul ne-a purtat... de-a lungul unei cărări singuratice de apă, pînă aici, în albia Jijiei,/ care deschide un drum mai larg, cotind de-a curmezișul bălților./ Nici o rață nu s-a ridicat în liniștea acestui crepuscul lung.../ — G. Topîrceanu, vol. *Scrisori fără adresă*.

o) — Vin' aici, Lupu./

Dulăul sui sprinten pe urmele ei./ Îl puse lîngă cal, paznic împotriva trecătorilor./ Apoi scotrobăi în boclucuri/ și se coborî iar la vale cu chibrituri și c-o făclie de ceară./ Aprinse făclia/ și o potrivi..., în scobitura malului./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Texte pentru analiza valorii stilistice a substantivului

Textele a) și c) din exercițiul anterior, de la p. 86, și din textele următoare:

a) Era ploaia. Venea împotriva noastră ca un păinjeniș. În curînd sticli în mărgele oblice. Trestiile tresăriră frămîntîndu-se... Și pînza de stropi ne învălui brusc...

Sălcii, liană, papură și trestii sticleau de un rîs real, pe care-l simțeam și-n mine. Toate lighioanele de la adîncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mii de crustacee de toate mărimile. Erau pești care treceau în șiraguri — grămădiri de lintițe abia văzute, fugind de gurile de balaur ale știucilor. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

b) Oricare simțăminte înalte, generoase,
Ne par ca niște basme de povestiri frumoase
Și tot entuziasmul ne pare [illegible] de idei mici.

— Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

c) Pe șesul larg cuprins între păduri și între dealuri, lumina trece leneșă și descompusă, roșie pe livezile cosite, aurie pe codrii de aramă... Departe, către sfîrșitul lanțului de dealuri, bătut în boasta de soarele în amurg, Cetatea Neamțului părea de cretă... Ascultam murmurul din apropiere; ascultam și gîndurile mele. Și în seara un [illegible] de ametistă și de opal răsfrîngeam și vedeam aievea dorul meu. — G. Galaction, *[illegible]*.

d) S-a deșteptat prisaca din poiană
Sub uriașul clopot de azur...
Poiana pare-o uriașă floare
Ce schimbă curcubeie de culori.

— D. Anghel, *Alesul*.

e) Bunicul e de fum și scapă, ca o înserare de toamnă cu răsărit de lună. — Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor*.

f) Stă Ceremanul înnegurat
Moșneag în veci cu fruntea sus:
Slăvitul zilei împărat
Încet se lasă spre apus.

Și cum se uită la moșneag,
Se mai oprește-o clipă-n loc;
I-azvîrle cu un zîmbet drag
Pe frunte-un diadem de foc.

— St. O. Iosif, *Icoane din Carpați*.

Articolul

Articolul este *singura parte de vorbire flexibilă care nu are un înțeles de sine stătător și nu poate îndeplini funcția de parte de propoziție.* El însoțește substantivul și alte părți de vorbire care se declină, avînd *rolul de instrument gramatical* sau *cuvînt ajutător* pentru exprimarea cazurilor:

N.	un *copac,*	o *casă,*	*copac*ul,	*casa*;
G.	al unui *copac,*	unei *case,*	*copac*ului,	*case*i.

Articolele *un, o, niște* însoțesc un substantiv (**un** *băiat,* **o** *fată,* **niște** *băieți*) sau orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv (**un** *leneș,* **un** *cinci* etc.).

Articolele *-l, -le, -a* însoțesc substantivul, adjectivul, precum și unele pronume și numerale: *băiatu***l**, *frate***le**, *fat***a**; *înaltu***l** (munte), *înalt***a** (clădire); *altu***l**, *alt***a**, *întîiu***l**, *întîi***a**, *primu***l**, *prim***a** etc.

Cînd însoțesc un substantiv, articolele **un, o, -l, -le, -a** *au și rolul de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit, într-o măsură mai mare sau mai mică, față de toate celelalte obiecte de același fel:*

— Ai văzut *vultur?*
— Am văzut astă-vară **un** *vultur.*
— *Vulturu***l** zbura spre munți.

În prima propoziție, substantivul *vultur,* neînsoțit de articol, *denumește obiectul în general:* **pasăre care se numește vultur.**

În propoziția a doua, articolul *un* ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit față de toate celelalte obiecte de același fel. Nu mai este vorba de vultur în general, ci de un vultur pe care vorbitorul spune că l-a văzut.

În ultima propoziție, prin adăugarea articolului *-l,* substantivul *vulturul* individualizează și mai bine obiectul: *vulturul* acela *despre care s-a vorbit în propoziția anterioară, nu un vultur oarecare.*

Felurile articolului

După măsura mai mare sau mai mică în care ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit, articolul este de două feluri: **hotărît** *(-l, -le, -a, -i, -lui, -lor)* și **nehotărît** *(un, o, unui, unei, niște, unor).*

După locul pe care îl are față de substantiv, articolul poate fi: **proclitic,** cînd stă înaintea substantivului, ca un cuvînt independent *(un, o, niște),* sau **enclitic,** cînd se alipește la sfîrșitul substantivului *(vulturu***l***, vulturi***i***, vulpe***a***, vulpi***le***).*

Articolul nehotărît

I. *Articolul nehotărît însoțește substantivul în declinarea nearticulată și indică prin formele lui cazurile substantivului.*

Formele pe care le ia în declinare articolul nehotărît ne ajută să deosebim **cazurile substantivului** (N. *un* om; G. (al) *unui* om) sau **numărul substantivului** (D. singular — *unei* case; plural — *unor* case). De aceea *în analiza gramaticală articolul nehotărît trebuie luat împreună cu substantivul pe care îl însoțește.*

Exercițiu

Subliniază articolele nehotărîte și substantivele pe care le însoțesc și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

La umbra *unui fir* de nalbă
Plîngea *o floare* de cicoare. — O. Goga, *Reîntors.*

	Analiza morfologică	*Funcția sintactică a substantivului*
unui fir	subst. comun, n., sg., G., cu art. nehot. *unui*, G.;	atribut substantival genitival;
o floare	subst. comun, f., sg., N., cu art. nehot. *o*, N.	subiect.

Textele de analizat

a) Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă la soare; ... întindea din vreme în vreme gîtul și da drumul unei fluierări gîlgîite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii.[11] — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

b) La ferestre erau niște perdele de mătase..., întinse pe niște drugi de aur. Pe lîngă pereți, erau niște lavițe și o masă de lemn mirositor, lucrate cu meșteșug. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț.*

c) Un glas ascuțit de oțel... țipă scurt, de afară, sub lovitura răpede a unui ciocan metalic. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Păstorii care trăiesc vara pe înălțimile Hășmașului Mare sînt martorii, adeseori înspăimîntați, ai unor năprasnice furtuni. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

II. *Articolul nehotărît poate sta chiar lîngă substantivul pe care îl însoțește sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de vorbire* (**un** *măreț* **munte**; **o** *frumoasă și interesantă* **poveste**), dar el rămîne și în acest caz strîns legat de substantiv, rolul lui fiind de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit sau să precizeze cazul substantivului.

Exerciții

1. Subliniază articolele nehotărîte împreună cu substantivele pe care le însoțesc. Analizează genul și numărul lor.

a) Ici, umbre de noroade le vezi ocîrmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite. — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*

b) În curgerea lină a văii, o poieniță se deschide, dormind parcă într-o pulbere de lumină, într-o neclintită singurătate. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

c) Deodată pătrunse pînă la mine... acel fior melodios al cîntării de bucium. Nu știam dacă vine din timpuri trecute... ori e un închipuit glas al zării. — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*

d) Străine priveliști fugare!
Voi nu știți că-n inimă port
O dulce mireasmă de floare,
Parfumul trecutului mort...
— G. Topîrceanu, *Balada chiriașului grăbit.*

e) Ghiță ... răsturnă și el, pe o năframă albă, o mare și fierbinte mămăligă oacheșă. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

f) Cînd însuși glasul gîndurilor tace
Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii. — M. Eminescu, *Sonete.*

2. Construiește patru propoziții în care articolele nehotărîte *un, unui, niște* și *unei* să fie despărțite de substantivele pe care le însoțesc printr-unul sau mai multe adjective. Subliniază substantivele și articolele nehotărîte. Analizează genul și numărul lor.

Articolul hotărît

Articolul hotărît *are rolul de a ajuta substantivul să arate în mod precis (hotărît) obiectul denumit.*

Articolul hotărît este de trei feluri:
— *articol* hotărît propriu-zis;
— *articol* posesiv *sau* genitival;
— *articol* demonstrativ *sau* adjectival.

Articolul hotărît propriu-zis

I. *Articolul hotărît propriu-zis* se deosebește de celelalte articole prin faptul că el *nu apare ca un cuvînt de sine stătător*, ci se alipește la sfîrșitul substantivului: *omul, omului, casa, casei* etc. Numai articolul *lui* poate apărea ca un cuvînt separat de substantiv, dar numai înaintea unor anumite substantive și mai ales înaintea substantivelor proprii masculine care denumesc persoane: lui *Ion*, lui *Mihai*.

În declinarea articulată a substantivului articolul *hotărît* are un rol important, deoarece el *face posibilă deosebirea dintre cazurile nominativ-acuzativ și dativ-genitiv*: N.Ac. *omul, casa; oamenii, casele;* D.G. *omului, casei; oamenilor, caselor.*

Articolul hotărît are genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește.

Exerciții

Subliniază articolele hotărîte care însoțesc substantivele din textele următoare și analizează genul, numărul și cazul lor.

a) Păsteam cu alții gîștele-n ariniști.
Cu gînguri de aer îmi venea cîte-un boboc
și îmi prindea cu prietenie-n cioc
sîrcul urechii.
Și plopii tremurau, străvechii.
Cînd toropit priveam prin gene
cum boii se mișcau prin flori de sînziene
pe sub sălcii,
mă miram că ei nu văd
cu vîrful coarnelor ca melcii,
și boii — boii-și rumegau căldura pe sub sălcii[12] — L. Blaga, *Din copilăria mea.*

[11] — „dă drumul unei fluierări". — Substantiv în dativ (cui dă drumul?).

b) L-au culcat oamenii pămîntului la Cozia, după ce sfîrșise de tras brazda pămîntului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cît somnul și cît lungul timpurilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Mircea se-ndreptează iute către ei:
— „Respectați solia, căpitanii mei!"
Apoi către solii Porții el vorbește:
„Mergeți la sultanul care v-a trimis
Și-orice drum de pace spuneți că e-nchis!" — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*

d) Greierului i se umfla inima în piept de mîndrie...
Și le-a cîntat greierul pînă ce soarele s-a ridicat de cîteva suliți pe cer. — Em. Gârleanu, *Cintărețul.*

e) Acum vîntul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi.
— Fraților, zise el cuprinzînd mîinile tovarășilor lui; acesta-i satul meu! — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

II. *Articolul hotărît* **lui** *la genitiv și la dativ apare ca un cuvînt de sine stătător (articol proclitic) înaintea următoarelor substantive:*
— nume de persoane masculine sau feminine terminate în consoană ori în altă vocală decît „-a": **lui** *Ion*, **lui** *Carmen*, **lui** *Jeni;*
— substantivul *vodă:* **lui** *vodă;*
— substantive comune nearticulate enclitic și urmate de un adjectiv posesiv: **lui** *frate-meu*, **lui** *văru-tău;*
— substantivele masculine *moș, nene, bade* urmate de un nume propriu: **lui** *moș Ion*, **lui** *nenea Marin*, **lui** *badea Gheorghe;*
— substantive care denumesc lunile anului: zilele **lui** *februarie.*

Articolul *lui* se folosește și înaintea numeralelor care indică anii: în toamna **lui** 1944.

Exerciții

1. Subliniază articolul hotărît proclitic *lui* și substantivele pe care le însoțește. Analizează cazul articolului și al substantivului înaintea căruia se află. Explică oral de ce fel de substantive este cerut articolul proclitic *lui.*

a) La vreo sută de pași era... cocioaba lui frate-său Ion ... Oamenii îi ziceau Ion al Firului, după tată-su. Erau trei frați de toți, feciorii lui Firu ... Cel de-al patrulea dintre ei, Toma, se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Numai la domnia lui Ștefan-Voievod a fost tot astfel, s-a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei*. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-Vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decît a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lui Potcoavă nu întrebuința doftoria lui moș Petrea pentru alinarea năcazului și adormirea gîndului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Ci tu rămîi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari și umezi, cu zîmbet de copil. — M. Eminescu, *Despărțire.*

[12] — „*pe sub sălcii*". — Substantiv nearticulat; forma articulată este *sălcii***le.**
* În limba veche, *mișei* însemna *oameni din popor.*

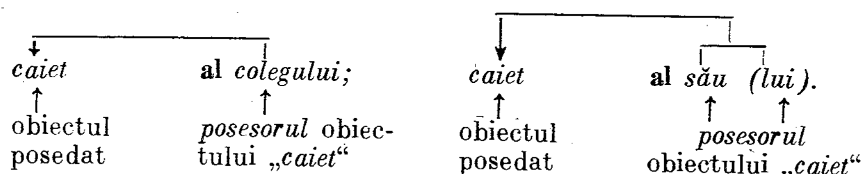
f) Într-o vineri, pe la sfîrşitul lui august, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vînătoare. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Taină.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoţite de articolul proclitic *lui.* Substantivele să fie alese în aşa fel, încît să corespundă tuturor situaţiilor date la punctul II.

Articolul posesiv (genitival)

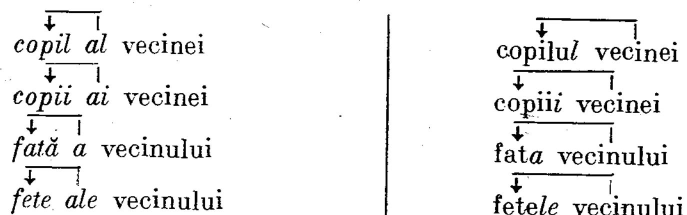
I. Articolul posesiv sau genitival *însoţeşte un substantiv ori un pronume la genitiv sau intră în componenţa pronumelor posesive şi a numeralelor ordinale:* **al** *colegului,* **al** *lui,* **al** *său,* **al** *doilea.*

Denumirea *posesiv* vine de la faptul că, în majoritatea cazurilor, acest articol precedă un substantiv sau un pronume cu funcţia de atribut, care indică pe *posesorul unui obiect:*

caiet **al** *său (lui).*
obiectul posedat
posesorul obiectului „*caiet*"

Articolul posesiv care precedă un substantiv sau un pronume cu funcţia de atribut *se acordă în gen şi număr* **cu substantivul determinat de atribut,** *nu cu substantivul sau pronumele la genitiv.* Acest acord se poate observa mai bine cînd genul sau numărul substantivului la genitiv este altul decît al substantivului determinat. Compară construcţiile cu articol posesiv cu cele din dreapta, în care substantivul este însoţit de articolul hotărît enclitic:

copilu*l* vecinei
copii*i* vecinei
fat*a* vecinului
fete*le* vecinului

Din aceste construcţii, se poate vedea că articolul posesiv, ca şi cel hotărît enclitic, are genul şi numărul substantivului determinat de substantivul la genitiv.

Exerciţii

1. După modelul dat mai jos pentru substantivul *cartea,* scrie lîngă substantivele *grădină, privelişte, prieten* şi *munte* (puse la singular şi plural) cîte trei substantive la genitiv însoţite de articolul posesiv (genitival). Substantivele la genitiv să fie la alt gen şi număr decît substantivele date. Indică prin săgeată substantivul cu care se acordă articolul posesiv.

(nişte) *cărţi ale* { colegului / colegilor / lui Ion

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle următoarele relaţii:

Substantivul determinat		*Substantivul la genitiv*
a) masculin, singular, N.	art posesiv	feminin, plural
b) masculin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular
c) feminin, singular, N.	art. posesiv	masculin, singular
d) feminin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular

Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

II. **Fii atent** *la acordul articolului posesiv, deoarece uneori între atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv şi substantivul determinat se intercalează alt substantiv sau alte părţi de vorbire:*

zidul de piatră **al** *clădirii;*

livezile de pruni **ale** *satului.*

Sînt şi construcţii în care atributul genitival precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat:

Muzeul de **Istorie a** *Oraşului* Bucureşti.

În această construcţie, este vorba de *istoria oraşului,* nu de muzeul oraşului.

Exerciţii

1. Subliniază substantivele la genitiv însoţite de articolul posesiv şi indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul posesiv. Analizează genul şi numărul articolului şi al substantivului cu care este acordat.

a) Te salut, bătrînă Hălăucă! Glasul de pieire al vîntului tău de gheaţă, fîşîitul sec şi aspru al sălbaticilor tale ierburi, nemărginitul deşert al friguroaselor tale înălţimi tălmăceau atît de bine lumea sufletului meu!... Te salut, bătrînă Hălăucă! Cine ştie ... dacă bătrînul meu picior va mai călca vreodată în această împărăţie a vulturilor şi a frigului etern! — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui: la şcoala inimii şi a spiritului, sub direcţiunea dorinţei şi a plăcerii de a şti şi de a admira...

Dotat cu un talent mare, el şi-a iubit ţara ... şi a lăsat în memoria noastră operele spiritului şi ale inimii sale. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

2. Completează locurile libere cu articolul posesiv, ţinînd seama de regula acordului, şi indică prin săgeată substantivele cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

a) A fi locuitori... unei planete pe care înfloreşte viaţa sau a pieri în neant!
Ce clipă grea!
Peşti ... oceanelor, opriţi-vă înotul!
Flori ... cîmpului, păstraţi-vă mireasma!
Păsări ... cerului, conteniţi-vă zborul!
Viaţa noastră e în pericol. — Geo Bogza, *În faţa atomului.*

b) Am cutreierat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întîmplările luminoase... copilăriei. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

c) Eram în gimnaziu cînd am citit primele poezii... lui Eminescu. Şi de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută ... acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăiască într-o lume supraumană, în basme. — A. Vlahuţă, *Amintiri despre Eminescu.*

d) De după depărtările umbroase ... pămîntului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă ... soarelui și, cît ai clipi, trunchiurile neclintite și netede ... brazilor se poleiră de o lumină curată și rece. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) S-a odihnit îndelung în cîntările molcome ca foșnetul de mătase ... albinelor.[13] — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

3. Fă o descriere de natură, o descriere a unei case sau a interiorului unei camere, în care să folosești cinci-șase substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv și care să fie despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază articolele posesive și substantivele cu care le-ai acordat.

III. *Locul obișnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. În operele literare, mai ales în poezii, substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv este așezat uneori înaintea substantivului determinat, deci înaintea substantivului cu care se acordă articolul posesiv:* „pe **ale** țării *plaiuri*".

Exerciții

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul.

a) Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi. — V. Alecsandri, *Iarna.*

b) E cocostîrcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. — V. Alecsandri, *Oaspeții primăverii.*

c) Gînditoare și tăcută luna-n cale-i se oprește.
Sufletul cu voluptate în extaz adînc plutește
Și se pare că s-aude prin a raiului cîntare
Pe-ale îngerilor harpe lunecînd mărgăritare. — V. Alecsandri, *Concertul în luncă.*

d) În al umbrei întuneric
Te asemăn unui prinț,
Ce se uit-adînc în ape
Cu ochi negri și cuminți.
— M. Eminescu, *O, rămîi.*

e) O, dă-mi, pădure, doar o creangă
Din zestrea ta de veacuri ruptă,
În stînci să scrie, ca o spangă,
De-a lui Bălcescu mare luptă!
— E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

2. Construiește patru propoziții în care substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

Ortografia articolului posesiv (genitival)

Articolul posesiv reprezintă *o singură parte de vorbire*, deci nu se poate scrie decît astfel: **al, a, ai, ale.** Recunoașterea lui după părțile de vorbire pe care le însoțește sau în componența cărora intră (substantive și pronume la

genitiv, pronume sau adjective posesive, numerale ordinale) este de mare importanță pentru a ști cînd trebuie să scrii *al, ai,* și nu *a-l, a-i:*

al, ai { omului, casei, lui Ion
frumoasei fete
lui, ei, lor
meu, tău, său; noștri, voștri
doilea, celui dintîi, celui de-al doilea
celor trei

Este greșit să scriem înaintea acestor părți de vorbire a-l, a-i, pentru că acest fel de a scrie ar indica două cuvinte aflate de o parte și de alta a liniuței de unire. *Se scrie* **a-l, a-i** *numai cînd* **-l** și **-i** *sînt* pronume personale: **-l** = pe *el;* **-i** = *lui, ei* sau (pe) *ei:*

pentru **a-l** *ajuta* = *a* ajuta *pe el;*

pentru **a-i** *ajuta* = pentru *a* ajuta *lui (ei)* sau *pe ei.*

Exerciții

1. Explică prin analiză gramaticală ortografia cuvintelor subliniate. Dacă cuvintele subliniate sînt articole posesive, subliniază și părțile de vorbire pe care le însoțesc sau în componența cărora intră.

a) De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pămîntul țelinos *al* cîmpului.... Razele ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu *al* cerului. Dunga dealului se îneca încetul cu încetul în clarul obscur *al* amurgului.
Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare *a-l* însemna pe cer. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

b) Într-un colț *al* odăii cîteva merțe de fasole; în altul sămînță de cînepă; în *al* treilea o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni; în *al* patrulea mazăre și bob. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Prea învățat preot s-a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, și de la acest soț *al* său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și *al* cititului în cărți. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Cînd s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfoiat într-atît ..., încît a prăvălit pe puii drepți *ai* cuibului; ș-a rămas cucul singur, iar pițulicile cuibului n-au încetat de *a-l* hrăni, agonisind pentru el de dimineață pînă în seară. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) „— Sînt cu voi, copii *ai* vieții!"
„— Ești, Bălcescule, cu noi!" — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

f) Atunci se învoiră *a-i* da o odaie să lucreze numai Prîslea singur. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle: *un substantiv la genitiv; un pronume la genitiv; un adjectiv posesiv; un numeral,* toate însoțite de articolul posesiv *al, ai.*

[13] — „ *în cîntările* molcome ca foșnetul de mătase *ale* albinelor" (în cîntările *albinelor*).

Articolul demonstrativ (adjectival)

Articolul demonstrativ* sau adjectival *însoțește* **un adjectiv** *sau* **un numeral**, *făcînd legătura între aceste părți de vorbire și substantivul pe care îl determină:*

Numeralul însoțit de articolul demonstrativ (adjectival) stă de obicei înaintea substantivului determinat: **cei** *doi* drumeți, **cel** *de-al doilea* concurent.

Dar din punct de vedere gramatical (nu al locului pe care îl ocupă), articolul face legătura între substantivul determinat și numeral, după cum se poate vedea din așezarea numeralului după substantiv: drumeții **cei** *doi*; concurentul **cel** *de-al doilea.*

Articolul demonstrativ (adjectival) *ajută și la formarea numelor proprii masculine (Ștefan* **cel** *Mare, Mircea* **cel** *Bătrîn) și a gradului superlativ al adjectivelor sau al adverbelor* (**cel** *mai mare,* **cel** *mai aproape).*

Articolul demonstrativ (adjectival), ca și celelalte articole, nu are singur înțeles și nici nu poate fi parte de propoziție, de aceea *în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.*

Articolul demonstrativ (adjectival) **se acordă** *în gen, număr și caz* **cu substantivul determinat** *de adjectivul sau de numeralul pe care îl însoțește:*

N.Ac. *fata* **cea** harnică; D.G. *fetei* **celei** harnice.

Exercițiu

Subliniază articolele demonstrative (adjectivale) împreună cu părțile de vorbire pe care le însoțesc și indică prin săgeată substantivele cu care sînt acordate. Analizează genul, numărul și cazul articolelor.

Model de analiză

— Și frate-meu *cel mare...* fuga la ușă să deschidă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

cel (mare) | articol demonstrativ (adjectival), m., sing., N.; însoțește un adjectiv.

Textele de analizat

a) Că de copil eu m-am luptat
În rînd cu Volbură-mpărat
Și știu pe Crivăț cel turbat
Ca țara lui. — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

b) Timpul veni, merele începură a se pîrgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el; dară păți ca și frate-său cel mare. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

c) — Asta-i fata moșneagului cea cuminte... îi răspunse moș Costache, făcînd aluzie la o veche cunoștință a Vioricăi, din cel dintăi basm al nopților copilăriei. — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie.*

* Acest articol *se numește* **demonstrativ**, pentru că atît ca formă, cît și ca înțeles este înrudit cu adjectivul demonstrativ: *acel, acea, acei, acele.*

d) Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ie altele. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Inima mi se bate cînd aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul. — M. Kogălniceanu, *Cuvînt introductiv la Cursul de istorie națională.*

f) Mai urcăm un pripor și iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului, de unde ai cea mai frumoasă vedere pe Valea Bistriței. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

Ortografia articolului demonstrativ (adjectival)

Fii atent *la ortografia articolului demonstrativ (adjectival)* **cel, cea, cei.** *Să nu-l confunzi cu grupurile de două cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i,** *care se rostesc împreună formînd* **o singură silabă, dar nu un singur cuvînt.** Ca **mijloc de control,** observă următoarele:

— *Articolul* **cel, cea, cei** se află înaintea unui adjectiv sau a unui numeral — **cel** *mare,* **cei** *doi* — și poate fi înlocuit cu *acel(a), acei(a), acea (aceea).*

— *Grupurile de cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i** se află înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, *scriindu-se fără liniuță de unire:*

după *ce-l* văzu;	— după **ce îl** văzu;
după *ce-a* văzut;	— după **ce a** văzut;
după *ce-i* văzu;	— după **ce îi** văzu;
Ce-i acolo?	— **Ce este** acolo?
Ce-i cu tine?	— **Ce este** cu tine?
Ce-i de făcut?	— **Ce este** de făcut?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul **cel, cea, cei,** *pentru că articolul reprezintă un singur cuvînt. Nu putem spune:* „ce îl mare, ce a mare, ce îi mari".

Exerciții

1. Scrie înaintea următoarelor cuvinte articolul *cel, cea, cei* sau grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i.* Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie un singur cuvînt sau două cuvinte legate prin liniuță.

...... înțelept; ...... viteaz; ...... mai important; ...... albă; .... mică; .... dintîi; ...... doi; ...... de-a doua; ...... unsprezece; ...... o sută; după .... explici; după ...... speli; ...... spus?; ...... adus?; ...... interesează?; pentru...... chemi?; pentru ...... chemat-o?; pentru ...... cheamă?

2. Completează locurile libere *cu articolul demonstrativ* sau *cu grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i,* ținînd seamă de mijlocul de control dat. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru scrierea corectă a cuvintelor respective.

a) Se gîndea el anume ce să facă acum cu frații lui. Că de-i va face tăciuni și s-ar întîmpla ca pe el să-l omoare zmeul ...... aștepta să vină mai pe urmă, atunci ei tot tăciuni vor rămîne. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

b) Ea, cum ajunse sus, arătă un răvășel ...... dase Prîslea, în care scria că are să ia de bărbat pe fratele său ...... mai mare.

Lăsară din nou frînghia și scoaseră și pe fata ...... mijlocie (...) cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prîslea de soție fratelui celui mijlociu. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

c) ...... patru călăreți au pus pinteni și s-au dus învăluiți în pulberi.

Cînd au ajuns la casa ...... mică a lui Iorgu Samson, ... patru au găsit prînzarea gata; logofătul Iorgu a umplut cupa ...... mare de ospețe și, după ...... luat după datină credința, a întins-o capului mesei. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Articolul

(Schemă recapitulativă)

Clasificare	Articol	Singular	Plural
Clasificarea după sens	**Articol hotărît**	**propriu-zis**	
		sg. N.-Ac. m., n. **-l, -le**; f. **-a**	pl. m. **-i**; f.,n. **-le**
		D.-G. m., n. **-lui**; f. **-i**	m.,f., n. **-lor**
		posesiv (genitival) sg. **al, a**	pl. **ai, ale**
		demonstrativ (adjectival)	
		sg. N.-Ac. m.,n. **cel**; f. **cea**	pl. m. **cei**; f.,n. **cele**
		D.-G. m.,n. **celui**; f. **celei**	m.,f., n. **celor**
	Articol nehotărît	sg. N.-Ac. m.,n. **un**; f. **o**	pl. m.,f., n. **niște**
		D.-G. m.,n. **unui**; f. **unei**	m.,f., n. **unor**

Clasificarea după poziția articolului

- *Articol* **enclitic** — *articolul hotărît propriu-zis*
- *Articole* **proclitice**
  - *articolul posesiv (genitival)*
  - *articolul demonstrativ (adjectival)*
  - *articolul nehotărît*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Sătenii au venit la serbarea lui Cuza cu emoțiune și cu evlavie. În serbările, luminațiile și frumusețile Iașului gătit, ei n-au avut un gînd de petrecere. Un cuvînt de recunoștință înflorea pe toate buzele:

— Noi sîntem feciorii clăcașilor; vodă Cuza a fost ca un părinte al nostru! — M. Sadoveanu, *Domnul poporului.*

b) O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului, lîngă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cîntece mîndre și senine. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din-Lacrimă.*

c) Și-apoi munții Vărаticului sînt așa de înalți, pădurile atît de umbroase, fînețele atît de dese, de înalte și de înflorite, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, cînd pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, cînd pe potirul rumăn al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, cînd pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scăldîndu-se în raze de soare. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Uneori Eminescu suia și pînă la căsuța din Țicău a lui Creangă... Aici s-au citit niște memorabile versuri...; aici, între sfaturi, povești și glume nesfîrșite, s-au împărtășit de o părticică de nemurire, la umbra celor doi amici, mulți scriitori mari de o zi. — M. Sadoveanu, *Doi mari prieteni.*

e) Călărașul își domoli cîrlanul împăciuit de liniștea ce-l ocolea. Gîndacii zbîrnîiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Flăcăul se gîndea la cîte nu i le-ar aduce zînei lui și inima începea să-i bată... și calul să se pornească pe fugă cu pintenii înfipți în el și de-a lungul coastelor cu neastîmpărul pulpelor vînjoase ce-l grăbeau și ce-l izbeau, mereu mai nemiloștive, mai năprasnice. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor.*

f) La jumătatea lui mai, turcii intrară în țară... La 7 iunie, lîngă Drăgășani, ei potoliră în sînge frigurile eteriștilor și apoi se risipiră pe plaiul românesc... Codrii Teleormanului vuiră tainic. Vedea, Tecuciul, Călmățuiul... predară vestea satelor adăpate. Ereții se înălțară din pădurile cîmpiei. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

Adjectivul

I. Adjectivul este *partea de vorbire care exprimă* **însușirea unui obiect.** El *însoțește și determină un substantiv și are forme deosebite după genul și numărul substantivului pe care îl însoțește:*

	Masculin	Feminin
Singular	copac *înalt*	casă *înaltă*
Plural	copaci *înalți*	case *înalte*

Adjectivul este deci *o parte de vorbire flexibilă.*

Adjectivul poate sta alături de substantiv, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi legat de acesta prin articolul demonstrativ (adjectival):

copacul **cel** *înalt;* casa **cea** *înaltă.*

Locul obișnuit al adjectivului este după substantivul pe care îl însoțește. El poate sta însă și înaintea substantivului:

Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul *mare*, *mîndrul* soare, și pe nună, *mîndra* lună. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

Indiferent de locul pe care îl are față de substantiv, *adjectivul care arată* **ce fel de obiect** (soare *mîndru) sau* **care obiect** (nunul *mare*, *mîndrul* soare) *nu se desparte prin virgulă de substantivul determinat.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează oral genul și numărul adjectivelor și al substantivelor determinate.

a) De jur împrejur, stau munți cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormînt a locurilor acestora. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Cînd, de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochii roată d-asupra văii urgisite, el văzu o biată căprioară călcînd cu sfială prin nămolul urîcios al mocirlei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Mi-e dor de toaca din vecernii,
Și de tălăngi, de verde plai,
De jalnic fluier de păstor,
De mîndru port, de dulce grai —
Mi-e dor de tine, dor. — St. O. Iosif, *Mi-e dor.*

d) Florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca albastrul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, și vîntul ușor al dimineții, și ciocîrlia care urcă cu spinarea în sus spre cerul adînc, și floarea galbenă a spicelor de grîu, toate acestea răzbat cu putere din viața cîmpiei și pătrund înlăuntrul omului, subjugîndu-l. — M. Preda, *Moromeții.*

2. Construiește patru propoziții în care adjectivul să fie așezat înaintea substantivului determinat. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate.

II. *Un substantiv poate avea unul sau mai multe adjective:*

Nori *mari, fumurii* treceau peste culmi. — I. Agârbiceanu, *Hoțul.*

Adjectivele aceluiași substantiv se despart prin virgulă cînd sînt așezate alături fără un cuvînt de legătură între ele sau cînd sînt legate prin cuvintele **nici, dar, însă.**

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și explică oral punctuația lor. Scoate-le din text împreună cu substantivul determinat, astfel:

călătorie
↗ ↖
lungă (și) obositoare

a) Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșietici. — Al. Macedonski, *O noapte în Sulina.*

b) În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorîte. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

c) Cele trei bărci, lungi, negre și înguste, au început a pluti pe fața tulbure a apei. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Cuvintele cele blînde și înțelepte ale fetei, mîngîierile ei cele dulci și neprefăcute, smerenia ei deșteptară în inima bolnavului o simțire ce nu o avusese pînă atunci. — P. Ispirescu, *Sarea în bucate.*

e) Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a(l) unui copil ca de optsprezece ani — cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă, ca tăiată-n marmură, și cu ochi albaștri, mari sub mari sprîncene și gene lungi, negre. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

f) Irinuca era o femeie nici tînără, nici bătrînă; avea bărbat și o fată balcîză și lălîie, de-ți era frică să înnoptezi cu dînsa în casă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Ca în orice țară pe cale de regenerare, sînt și la noi două principii care stau în luptă, o luptă înăbușită, însă uriașă și necontenită... între obiceiul căzut și veșted și inovația cutezătoare. — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*

h) Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle două sau mai multe adjective ale aceluiași substantiv, fără cuvinte de legătură între ele, și alte propoziții în care adjectivele să fie legate prin cuvintele *și, sau, nici* (folosite numai între adjective), *dar, însă.* Explică oral punctuația folosită.

Locuțiuni adjectivale

Însușirea unui obiect poate fi exprimată și printr-o **locuțiune adjectivală** (un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv):

— om **cu judecată**	= chibzuit;
— om **cu stare**	= înstărit, bogat;
— om **cu dare de mînă**	= bogat;
— lucru **de căpetenie**	= principal, important;
— om **de nimic**	= netrebnic, josnic.

Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv:

— pot fi însoțite de articolul demonstrativ (adjectival): omul *cel cu judecată;*

— pot avea grade de comparație: un om *mai cu judecată;* un om *foarte de treabă.*

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adjectivale din textele următoare; arată care este sensul lor și la ce grad de comparație sînt:

a) Măria ta, e un străin afară,
Cam trențăros — dar pare-un om de seamă. — A. Vlahuță, *1907.*

b) Pentru nebunia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietenii cei cu credință. — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă.*

c) Băiatul era foarte blînd, de treabă, nu avea nici un vițiu. — I.L. Caragiale, *În Nirvana.*

d) Sosim în Bumbești, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mînă. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

e) Căci Isaia — „nenea Isaia", pentru cei mai mulți — e drag tuturor, căci e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia.*

f) Nici din cioroi om de frunte,
Nici din salcie cerc de bute. — *Folclor.*

g) Băgai de seamă că natura mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiniști. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

h) Dintre toți copiii, fata cea mai mare era mai tăcută și mai cu judecată. Ea rămînea cu surorile și frații cei mai mici... și îi povățuia să fie mai cu răbdare, ca să nu se amărască pînă într-atît părinții[14]. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*

i) Și nu se supără de zgîrcenie, că nu e zgîrcit, dimpotrivă, e larg la mînă, dar așa e firea lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Vîrcolacul.*

2. Arată care este sensul următoarelor locuțiuni adjectivale: oameni *de seamă,* oameni *pe sprînceană,* oameni *cu cap,* oameni *tot unul și unul,* lucru *de trebuință,* lucru *de folos.*

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiunile adjectivale *de credință, de nădejde, cu stare, de vază, de seamă, cu judecată, de nimic* la gradul comparativ de superioritate sau la superlativul relativ. Indică prin săgeată substantivele determinate.

Adjective simple și adjective compuse

După numărul cuvintelor prin care sînt exprimate, adjectivele sînt de două feluri:

— adjective **simple:** *bun, rău, harnic, leneș, isteț* etc.;

— adjective **compuse:** (om) *cumsecade*, (industria) *chimico-farmaceutică*.

Adjectivele compuse s-au format:

a) prin contopirea elementelor componente într-un singur cuvînt: *cumsecade* (din *cum se cade*); *atotștiutor* (din *a tot știutor*); *atotputernic* (din *a tot puternic*) etc.;

b) prin alăturarea elementelor componente, care se scriu cu liniuță de unire: *alb-argintiu, galben-auriu, instructiv-educativ, tehnico-științific, social-politic*.

Acordul *acestor adjective compuse cu substantivul determinat se face* astfel: *la adjectivele care arată* **culori** *se acordă* **ambele componente,** cu excepția adjectivului *rozalb*, format prin contopire, *iar la celelalte se acordă numai* **al doilea component:**

— *față galbenă-pămîntie; fețe galbene-pămîntii;*

— *carte* tehnico-*științifică; cărți* tehnico-*științifice; aspecte* social-*politice*.

Tot prin *alăturarea elementelor componente, scrise cu liniuță între ele*, s-au format și următoarele categorii de adjective:

— adjectivele compuse din *numele unui punct cardinal* și *un adjectiv care arată originea etnică:* **nord-american, sud-american, sud-dunărean** etc.;

— adjectivele în alcătuirea cărora intră *două sau mai multe adjective întregi care arată originea etnică:* (prietenia) **româno-bulgară,** (întreprindere) **franco-americană, franco-anglo-americană** etc.; fac *excepție* de la această regulă adjectivele: *(dialect)* **dacoromân, istroromân, macedoromân, meglenoromân;**

— adjectivele formate dintr-*un adverb propriu-zis (înainte, așa)* sau *provenit din adjectiv (liber, nou) și un adjectiv provenit din verb: (artist)* **înainte-mergător,** *(om)* **liber-cugetător,** *ziar (carte)* **nou-apărut(ă),** *(președinte)* **nou-ales,** *președinți* **nou-aleși,** *(casă)* **propriu-zisă,** *(o)* **așa-zisă** *(casă)*.

În ce privește **acordul** *cu substantivul determinat*, **observă** *că, la adjectivele al căror* **prim termen** *este un* **adverb provenit din adjectiv** *(liber, nou etc.), acordul* adjectivului compus *se face* **numai la al doilea termen,** deoarece **numai acesta este un adjectiv,** pe cînd *primul termen (liber, nou etc.) a devenit* **adverb,** *deci un* **cuvînt neflexibil.** F i i a t e n t la cele arătate, deoarece *la adjectivele respective se fac deseori* g r e ș e l i d e a c o r d.

E x e r c i ț i i

1. Subliniază cu o linie adjectivele simple și cu două linii adjectivele compuse. Indică prin săgeată substantivele determinate. Explică cum s-a făcut acordul adjectivelor compuse prin alăturare cu substantivele determinate.

a) Pe țărîna ei plină de bolovani, de ascuțișuri capricioase, răsar turnuri de cărămidă roșie-galbenă, asemenea cu ale zidurilor toscane din același ev mediu. — N. Iorga, *Locuri străine*.

b) Caragiale a fost desigur un răzvrătit, un om care nu s-a putut împăca cu orînduirea politico-socială sau cu ideile și moravurile timpului. — Caragiale, *Opere* (Cuvînt introductiv).

---

[14] „era *mai cu judecată*“ (mai înțeleaptă, mai chibzuită); să fie *mai cu răbdare* (mai răbdători). — Locuțiuni adjectivale la gradul comparativ de superioritate.

c) — Are omul coadă ca a mea? întrebă... păunul, răsfirîndu-și urieșele pene cu o sută de ochi albaștri-argintii-verzui. — Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.

d) Ți-am adus două romane științifico-fantastice, nou-apărute.

2. Construiește cîte două propoziții: cu adjectivele compuse: *galben-auriu, alb-argintiu* și *tehnico-științific*, care să însoțească un substantiv feminin la singular sau la plural; cu adjectivele compuse prin contopire la care al doilea termen este cuvîntul *român;* cu adjective compuse prin alăturare la care primul termen să fie cuvîntul *nou* folosit ca *adverb;* cu adjectivele compuse *propriu-zis* și *așa-zis*, care să însoțească (fiecare) un substantiv masculin la plural, apoi un substantiv feminin la singular. Subliniază elementul (elementele) adjectivului compus prin care se face acordul cu substantivul determinat.

Flexiunea adjectivelor

După posibilitatea sau imposibilitatea de a-și schimba forma pentru a se acorda cu substantivul determinat, adjectivele sînt de două feluri:

— *adjective* **variabile** — cele care *își schimbă forma: elev* **bun,** *elevi* **buni,** *elevă* **bună,** *eleve* **bune;**

— *adjective* **invariabile:** *om (oameni, femeie, femei)* **cumsecade, ferice; asemenea, atare, așa** *om (oameni, femeie, femei)*.

Majoritatea adjectivelor invariabile arată *culori:* **bej, gri, kaki, maro, oliv, vernil** etc.

Cele mai multe adjective variabile *au*, cînd însoțesc un *substantiv la nominativ*, patru forme nearticulate (forme de *masculin singular* și *plural* și forme de *feminin singular* și *plural*): *(nor)* alb, negru, *(nori)* albi, negri; *(hîrtie)* albă, neagră, *(hîrtii)* albe, negre; *(sac)* greu, *(saci)* grei; *(muncă)* grea, *(munci)* grele.

Celelalte adjective variabile pot avea trei forme sau două forme, deoarece au la *masculin* și la *feminin* sau la *singular* și la *plural* unele forme identice:

— *(sac)* lung, *(cutie)* lungă; *(saci, cutii)* lungi; *(sac)* cenușiu, *(cutie)* cenușie, *(saci, cutii)* cenușii;

— *(sac, cutie)* mare, *(saci, cutii)* mari; *(strugure, pară)* dulce, *(struguri, pere)* dulci; *(băiat, băieți)* bălai, *(fată, fete)* bălaie; *(pară)* gălbuie, *(pepene, pepeni, pere)* gălbui; *(cutie)* veche, *(sac, saci, cutii)* vechi etc.

E x e r c i ț i i

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivul determinat de fiecare adjectiv. Scoate adjectivele din texte și arată în care clasă de flexiune se încadrează, dovedind clasificarea făcută prin scrierea fiecărui adjectiv însoțit de un substantiv masculin, apoi de unul feminin, ambele la singular și la plural.

a) Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic și cuminte. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

b) Ne poftise [turcul] să ședem pe un covor adînc și des ca pajiștea de toamnă, și slugile turcului au început să ne aducă... ciubuce aprinse și cafele în gogeamite ceștue. Eram prea mic pentru atare cinste; de aceea m-am pomenit cu un cocoloș de halva turcească în palmă. — G. Galaction, *Suleima*.

2. Scrie adjectivele *albastru, negru, mîndru, cenușiu, argintiu, bălai, rotofei, gălbui, albăstrui, vioi* cu *substantive nearticulate masculine la singular și la plural* și cu *substantive feminine nearticulate la singular și plural* și arată cîte forme au adjectivele respective. *(Fii atent* la formele de plural nearticulat de tipul *negri — cu un singur „i“ —* și la cele de tipul *cenușii — cu doi „i“.)*

3. Dă cinci exemple de *adjective invariabile* care să însoțească substantive de genuri diferite, la singular și la plural.

Cazurile adjectivului

I. Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină și poate apărea cu sau fără articol hotărît enclitic*.

Adjectivul care stă **după substantivul determinat** *este totdeauna* **nearticulat enclitic,** indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) *bun;* un prieten *bun.*

Cînd adjectivul se află **înaintea substantivului,** *el poate fi* **articulat enclitic** *sau* **nearticulat:** *bunului* prieten; unui *bun* prieten.

Adjectivul se acordă în **gen, număr** *și* **caz** *cu substantivul determinat.*

Între adjectiv și substantivul determinat este o legătură așa de strînsă, încît **forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.**

De exemplu: în construcțiile „prietenului **bun**“ sau „prietenei **bune**“, adjectivul, deși nu primește articolul „-lui“ sau „-i“, este la cazul genitiv sau la dativ, ca și substantivul pe care îl însoțește, așa cum în construcțiile „bu**nului prieten**“ sau „bun**ei prietene**“ substantivul, deși nu primește articolul „-lui“, „-i“, este la cazul genitiv sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul și cazul adjectivelor și al substantivelor determinate și arată dacă adjectivele sînt sau nu articulate enclitic.

a) Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești.*

b) O pace desăvîrșită se coboară din înălțimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucească. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

c) O, Natură, împrumută-mi
Din odihna ta o clipă —
Vino, dulce somn, sărută-mi
Ochii obosiți... — St. O. Iosif, *Rugă.*

d) S-aud pîraiele cum curg
În pacea palidei lumine. — D. Zamfirescu, *S-aud...*

e) Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moșneagul.
Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Și fusul se oprește-n mîna
Înduioșatelor neveste.
Atîtea patimi plîng în glasul
Cuvîntătorului părinte,
Și-atîta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte. — O. Goga, *Apostolul.*

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular și plural, articulate și nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr și caz.

* De fapt, articolul alipit adjectivului este al substantivului: ***bunul coleg** = **colegul bun.***

II. Adjectivul are, de obicei, următoarele *funcții sintactice:* **atribut adjectival** *și* **nume predicativ.**

Dimineața *era* **măreață.** Geana de foc *a unui*	*nume predicativ*
soare **curat** începuse a se prinde *după piscurile* **înalte** ale munților... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*	*atribute adjectivale*

Adjectivele la **cazul vocativ** *au funcția de* **atribut,** *pentru că determină un substantiv:*

Daleu, **dragă** *primăvară,*
De-ai veni, cînd aș vrea eu... — V. Alecsandri, *Cîntic haiducesc.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. În propozițiile în care adjectivele au funcția de nume predicativ, subliniază și subiectele și notează-le cu *S.* Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor.

a) Paza bună trece primejdia rea.
b) Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.
c) Drumul drept te duce la țintă.
d) Limba e dulce și amară, după fapte.
e) Omul nu e niciodată bătrîn cînd e vorba de învățătură.
f) E mare, negru ca întunericul; numai vîrfurile labelor sînt albe, ca și cînd lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scîntei. — Em. Gârleanu, *Filozoful.*
g) Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strîns în brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. — T. Arghezi, *1 Mai.*
h) O, drăgălașă muză populară!
În ochii tăi e cer senin de vară.[15] — St. O. Iosif.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești adjective cu funcțiile de atribut și de nume predicativ. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. Notează deasupra adjectivelor funcțiile lor, prin: *A, NP.*

Ortografia adjectivelor

Adjective la cazurile nominativ și acuzativ

Masculine

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat* în **-iu** (cenuș*iu*, argint*iu*, zglob*iu* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** (nori *cenușii*), *iar la pluralul articulat cu* **-iii** *(cenușiii* nori). *Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în* **-iu** *(f***iu**, *geamg***iu** etc.):

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
Substantiv (un) *fiu*	(niște) *fii*	*fiii* (aceștia)
Adjectiv (un) copil *zglobiu*	(niște) copii *zglobii*	*zglobiii* copii

2. Scrie adjectivele *albastru, negru, mîndru, cenușiu, argintiu, bălai, rotofei, gălbui, albăstrui, viol* cu *substantive nearticulate masculine la singular și la plural* și cu *substantive feminine nearticulate la singular și plural* și arată cîte forme au adjectivele respective. *(Fii atent* la formele de plural nearticulat de tipul *negri — cu un singur „i"* — și la cele de tipul *cenușii — cu doi „i".)*
3. Dă cinci exemple de *adjective invariabile* care să însoțească substantive de genuri diferite, la singular și la plural.

Cazurile adjectivului

I. Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină și poate apărea cu sau fără articol hotărît enclitic*.

Adjectivul care stă **după substantivul determinat** *este totdeauna* **nearticulat enclitic,** indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) *bun;* un prieten *bun.*

Cînd adjectivul se află **înaintea substantivului,** *el poate fi* **articulat enclitic** *sau* **nearticulat:** *bunului* prieten; unui *bun* prieten.

Adjectivul se acordă în **gen, număr** *și* **caz** *cu substantivul determinat.*

Între adjectiv și substantivul determinat este o legătură așa de strînsă, încît **forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.**

De exemplu: în construcțiile „prietenului **bun**" sau „prietenei **bune**", adjectivul, deși nu primește articolul „-lui" sau „-i", este la cazul genitiv sau la dativ, ca și substantivul pe care îl însoțește, așa cum în construcțiile „bunului **prieten**" sau „bunei **prietene**" substantivul, deși nu primește articolul „-lui", „-i", este la cazul genitiv sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul și cazul adjectivelor și al substantivelor determinate și arată dacă adjectivele sînt sau nu articulate enclitic.

a) Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești.*

b) O pace desăvîrșită se coboară din înălțimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucească. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

c) O, Natură, împrumută-mi
Din odihna ta o clipă —
Vino, dulce somn, sărută-mi
Ochii obosiți... — St. O. Iosif, *Rugă.*

d) S-aud pîraiele cum curg
În pacea palidei lumine. — D. Zamfirescu, *S-aud...*

e) Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moșneagul.
Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Și fusul se oprește-n mîna
Înduioșatelor neveste.
Atîtea patimi plîng în glasul
Cuvîntătorului părinte,
Și-atîta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte. — O. Goga, *Apostolul.*

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular și plural, articulate și nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr și caz.

* De fapt, articolul alipit adjectivului este al substantivului: *bunul coleg = colegul bun.*

II. Adjectivul are, de obicei, următoarele *funcții sintactice:* **atribut adjectival** *și* **nume predicativ.**

Dimineața *era* **măreață.** Geana de foc *a unui*	*nume predicativ*
soare **curat** începuse a se prinde *după piscurile* **înalte** ale munților... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*	*atribute adjectivale*

Adjectivele la **cazul vocativ** *au funcția de* **atribut,** *pentru că determină un substantiv:*

Daleu, **dragă** *primăvară,*
De-ai veni, cînd aș vrea eu... — V. Alecsandri, *Cîntic haiducesc.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. În propozițiile în care adjectivele au funcția de nume predicativ, subliniază și subiectele și notează-le cu *S.* Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor.

a) Paza bună trece primejdia rea.
b) Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.
c) Drumul drept te duce la țintă.
d) Limba e dulce și amară, după fapte.
e) Omul nu e niciodată bătrîn cînd e vorba de învățătură.
f) E mare, negru ca întunericul; numai vîrfurile labelor sînt albe, ca și cînd lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scîntei. — Em. Gârleanu, *Filozoful.*
g) Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strîns în brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. — T. Arghezi, *1 Mai.*
h) O, drăgălașă muză populară!
În ochii tăi e cer senin de vară.[15] — St. O. Iosif.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești adjective cu funcțiile de atribut și de nume predicativ. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. Notează deasupra adjectivelor funcțiile lor, prin: *A, NP.*

Ortografia adjectivelor

Adjective la cazurile nominativ și acuzativ

Masculine

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat* în **-iu** (cenuș*iu*, argint*iu*, zglob*iu* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** (nori *cenușii*), *iar la pluralul articulat cu* **-iii** *(cenușiii* nori). *Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în* **-iu** *(fiu, geamgiu* etc.):

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
Substantiv (un) *fiu*	(niște) *fii*	*fiii* (aceștia)
Adjectiv (un) copil *zglobiu*	(niște) copii *zglobii*	*zglobiii* copii

La pluralul nearticulat, primul „-i" face parte din *rădăcina cuvîntului*, iar al doilea este *semnul pluralului*. Al treilea „i" de la forma articulată este *articolul hotărît**.

Un mijloc sigur de control pentru ortografia cu -ii este faptul că *adjectivul aflat după substantivul determinat nu se articulează enclitic niciodată.* Controlul se poate face și prin *despărțirea cuvîntului în silabe:*

copii *zglo-bii* | *zglo-bi-ii* copii

Observă că la forma articulată al treilea „-i" (articolul) formează cu ultimul „i" al formei nearticulate *o silabă în plus: -ii*, care se pronunță ca **un singur „i"**.

Forme de plural în **-ii** *sau în* **-iii** *are și adjectivul* **roșu** *(bujori* **roșii, roșiii** *bujori).***

Exerciții

1. Scrie substantivele și adjectivele de mai jos punînd adjectivele înaintea substantivelor și explică oral ortografia adjectivelor: *ochelari fumurii, solzi argintii, copii zglobii, fluturi azurii, oameni pămîntii, nori trandafirii, trandafiri roșii.*

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *viu, zglobiu, fumuriu* să se afle în urma unui substantiv masculin, articulat, la cazul nominativ sau acuzativ, numărul plural și alte propoziții în care aceleași adjective să se afle înaintea substantivului determinat. Explică oral ortografia adjectivelor.

3. Fă analiza morfologică a adjectivelor subliniate din propoziția următoare și explică oral ortografia lor.

Într-o mînă ținea o botă cu păstrăvi *vii*, proaspeți și *zglobii*, pescuiți în pîrîul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Fetei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

II. *Toate celelalte adjective, cînd se află după substantivul determinat, se scriu la nominativ sau acuzativ plural cu un* singur -i *(copii voinici, ochi negri), pentru că sînt* nearticulate. Deci mijlocul de control pentru ortografia adjectivului cu un singur „-i" *este locul adjectivului după substantivul determinat, precum și observarea faptului că adjectivul nu se termină la nominativ singular în „-iu".*

Exercițiu

Scrie adjectivele următoare împreună cu substantivele determinate într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos: *oameni harnici, meșteri pricepuți, meri sălbatici, stejari bătrîni, fluturi albi, trandafiri frumoși, munți semeți, tigri fioroși, codri mîndri, nori negri.*

Adjectivul nearticulat	*Adjectivul articulat*
oameni har-*nici*	har-ni-*cii* oameni

* — „O, *drăgăloașă* muză *populară!*" — Adjective la cazul vocativ, cu funcția de atribut adjectival.

* Ca și la substantivele în *-iu*, la majoritatea adjectivelor terminate în *-iu*, acest final aparține unui sufix cu ajutorul căruia s-au format adjective de la diferite substantive: *cenușă — cenușiu, argint — argintiu* etc.

** Acest lucru se explică prin faptul că *adjectivul* **roșu** *avea în limba veche forma de singular nearticulat terminată în -iu:* (bujor) *roșiu*, pl. nearticulat (bujori) *roșii*, ca și (băiat) *zglobiu*, (băieți) *zglobii*. Deși „i" din forma de singular *(roșiu)* a căzut, el s-a păstrat totuși în rădăcina formei de plural, pentru că formele *roși* (nearticulată) și *roșii* (articulată) *au alt sens, ele fiind formele de plural nearticulat și de plural articulat ale adjectivului* roș *(sac)* roș, *(saci* sau *sacii)* roși, roșii *(saci).*

Feminine

Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în **-ie** *în hiat (cenu*ș*ie, argintie etc.) se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** *(cenușii, argintii, roșii), iar la pluralul articulat păstrează pe cei doi i înaintea articolului (cenușiile, ca și cîmpiile). Observă în tabelul de mai jos ortografia acestor adjective, în comparație cu ortografia substantivelor terminate în* **-ie** *în hiat:*

Substantiv:	(o) *cîmpie*	(niște) *cîmpii*	*cîmpiile*
Adjectiv:	(o) *cîmpie cenușie*	(niște) *cîmpii cenușii*	*cenușiile cîmpii*

Primul „-i" din forma adjectivului *cenușii* se află și în forma de singular, iar al doilea „-i" este semnul pluralului.

Exerciții

1. Scrie cîte un substantiv feminin, însoțit de adjectivele *argintie, aurie, portocalie, purpurie, vișinie, albăstrie, arămie, roșie* la nominativ plural nearticulat, apoi articulat enclitic și explică ortografia adjectivelor.

2. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate din textele următoare. Analizează genul, numărul și cazul substantivelor și al adjectivelor și explică oral ortografia adjectivelor.

a) Toată haina ei era o cămașă albă și o fotă albastră cu dungi *vișinii*. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

b) Cîteva vrăbii *zglobii* se coborau din sălciile singuratice. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

c) Pe cîmpiile *lucii*, satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi ca ale prundișului spălat de ape. — Em. Gârleanu, *Vulturul.*

3. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate. Explică ortografia adjectivelor. Scoate din texte adjectivele împreună cu substantivele determinate, punînd adjectivele articulate înaintea substantivelor.

a) Din noianul negru de nouri însă, soarele scăldat în sînge împroșca în fețele drumeților o beteală de raze *purpurii*. — L. Rebreanu, *Proștii.*

b) Cîteva rîuri spumegoase și răpezi șerpuiesc printr-însa (prin cîmpie), desfășurînd undele lor *azurii* sub razele călduroase ale soarelui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român.*

c) Bat vrăbii în geam. Vrăbii *cenușii* ca văzduhul. Uite, una are gușă popistrată cu boabe *roșii*. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Cununi de zorele se împleteau cu florile *liliachii* bătînd în albastru, *sinilii* bătînd în roz, acoperite de rouă ca de niște nestimate. — Em. Gârleanu, *Hoinar.*

Adjective la cazurile dativ și genitiv

I. *Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în* **-ie** *în hiat (***cenușie, argintie, roșie** *etc.) au la dativ și genitiv singular articulat formele* **cenușiei, argintiei, roșiei** *etc., ca și substantivele terminate în* **-ie** *în hiat (***cîmpiei, poeziei***).*

Deci, pentru formele articulate de dativ și genitiv ale acestor adjective, ne conducem **după nominativul singular nearticulat,** *căruia îi adăugăm articolul* **-i.**

Exerciții

1. Scrie formele articulate de dativ-genitiv singular ale adjectivelor: *vișinie, albăstrie, azurie, portocalie, pustie, zglobie*, așezate înaintea unui substantiv.
2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adjectivele *roșie, albăstrie, argintie, fumurie* la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

II. *Toate celelalte adjective feminine se pronunță și se scriu la dativ și genitiv singular articulat cu* **-ei** *sau* **-ii** *(frumoas***ei**, *mar***ii**), *ca și substantivele feminine (cas***ei**, *vulp***ii**).

Pentru a nu greși, folosește ca **mijloc de control** *forma de* **nominativ plural nearticulat**, *la care se adaugă articolul* **-i**, adică același mijloc de control pe care l-am folosit și la ortografia substantivelor feminine:

N. *plural nearticulat*	D.G. *singular articulat*
substantiv: case	(al) *cas***ei**
adjectiv: frumoase	(al) *frumoas***ei** (case)
substantiv: vulpi	(al) *vulp***ii**
adjectiv: mari	(al) *mar***ii** (vulpi)

Exerciții

1. După modelul de mai jos, scrie următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la dativ-genitiv singular articulat: *galbenă, măreață, văratică, primăvăratică, dulce, mare, tare, răcoritoare, stăruitoare, dibace, vioaie.*

N. *plural nearticulat*	D.G. *singular articulat*
coperte albastre	(al) albastr*ei* coperte
ape mari	(al) mar*ii* ape

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *îmbălsămată, răcoroasă, încîntătoare, uimitoare* și *mare* să fie la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

Gradele de comparație ale adjectivului

Adjectivul, singur sau ajutat de alte părți de vorbire — *înalt, mai înalt, cel mai înalt, foarte înalt* —, exprimă diferite grade ale însușirii sau **gradele de comparație ale adjectivului.**

Adjectivul are *trei grade de comparație:* **pozitiv, comparativ** și **superlativ.**

Gradul pozitiv

Adjectivul la gradul pozitiv arată însușirea unui obiect, fără a fi comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea sa în împrejurări diferite.

Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoțit sau nu de articolul *cel, cea, cei, cele:*

grădină *mare;* grădina **cea** *mare;* grădinile **cele** *mari;*
trandafir *roșu;* trandafirul **cel** *roșu;* trandafirii **cei** *roșii.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul pozitiv din textele următoare.

a) Cîte un bou singuratic sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, întrupînd în nemișcarea lui pustietatea locului. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

b) Trecea prin codri pustii, prin munți cu fruntea ninsă și, cînd răsărea dintre stînci bătrîne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din cînd în cînd cîte o streanță uriașă atîrnată de cer... — o noapte sfîrticată, un castel numai pietre și ziduri sparte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

c) Dar drumul adevărat care tăia poiana răscrucii era drumul cel mare, de țară. Pe aici treceau rădvanele boierești. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Aici, la fîntîna cea adîncă, de treisprezece stînjeni, și-a trăit multă vreme viața cel mai bun prieten al copiilor.

Cum se arăta soarele, Iosub Orbul se arăta cu hîrdaiele lui cele mari atîrnate de cumpenele jugului pe care-l purta pe grumaz. — M. Sadoveanu, *Orbul.*

e) Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpîne, — răspunse el, — ca judecata cea dreaptă a Măriei tale. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *singuratic, sălbatic, golaș* și *fruntașă* să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival), apoi neînsoțite de acest articol. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină.

Gradul comparativ

I. Adjectivul la gradul comparativ poate prezenta:

a) *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a altui obiect: Oltul* este **mai lung** decît *Jiul;*

b) *însușirea unui obiect comparată tot cu însușirea lui, dar în împrejurări diferite:* Apa rîului este **mai limpede** *la munte* decît *la șes.*

În primul exemplu, avem *doi termeni ai comparației* exprimați prin substantivele *Oltul* și *Jiul.* În al doilea exemplu, avem *două împrejurări diferite: la munte* și *la șes.*

Cei doi termeni ai comparației sau cele două împrejurări pot fi exprimate în aceeași propoziție, ca în exemplele de mai sus. Uneori însă al doilea termen al comparației se află în propoziția anterioară, de aceea nu mai este exprimat și în a doua propoziție: *Jiul* este lung. *Oltul* este **mai lung.** La fel, una din cele două împrejurări poate fi exprimată în altă propoziție: Apa rîului este limpede și *la șes. La munte* este însă **mai limpede.**

Termenii comparației pot fi exprimați și prin pronume, dacă obiectele sînt cunoscute de vorbitori: *Acesta* este **mai lung** decît *celălalt.*

Gradul comparativ poate arăta *trei aspecte* sau *trepte ale însușirii*, exprimate cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale:

a) **comparativul de superioritate: mai** *limpede;*

b) **comparativul de inferioritate: mai puțin** *limpede;*

c) **comparativul de egalitate: la fel (tot așa, tot atît) de** *limpede.*

Legătura dintre cei doi termeni ai comparației se face prin adverbele cu valoare de prepoziție **decît, ca** *(mai limpede* **decît...**; *mai limpede* **ca...**) sau prin locuțiunile prepoziționale **față de, în comparație cu** *(mai limpede* **față de...**; *mai limpede* **în comparație cu...**).

Exerciţii

1. Subliniază adjectivele din textele următoare şi analizează gradele de comparaţie la care se află. Pentru gradul comparativ, arată şi cei doi termeni ai comparaţiei sau împrejurările diferite, dacă este vorba de însuşirea aceluiaşi obiect.

Model de analiză

Era *supărat* pe toată lumea. *Mai mare* însă decît supărarea îi era ruşinea de lucrul pe care îl făcea. — I. Slavici, *Pădureanca*.

Adjectivele	*Gradele de comparaţie*	*Termenii comparaţiei sau împrejurările diferite*
supărat	pozitiv	—
mai mare	comparativ de superioritate	supărarea şi ruşinea

Textele de analizat

a) A crescut, bre, muntele. Văd eu, că mi-a fost mai mare dorul decît puterea. — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu*.

b) Iorgovan era, ce-i drept, mai tînăr decît taică-său, însă tocmai pentru că era mai tînăr şi fiindcă îl avea pe Busuioc, bogătoiul, tată, învăţase mai mult în viaţa lui... — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decît celălalt şi era un om scurt, gros, rotund la faţă şi zîmbea mereu cînd vorbeai cu el. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Şi acum, feciorul de împărat strînse praştia pe mînă, iar fiara, veselă şi mulţumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei ca piatra de rubin, mare şi frumoasă, roşie şi vie, mai roşie decît fraga muntelui, mai vie decît para focului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Nici un vînt nu mişca aerul; şi grîul, în lanurile de aur, stătea tot aşa de neclintit ca şi firul de iarbă din fîneţele înflorite. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

f) S-a întîmplat însă că vecinul căruţaş are şi copii şi cîini deopotrivă de buni; să deosebim: copiii sînt buni pentru că sînt într-adevăr buni, iar cîinii sînt buni pentru că sînt răi...[16] — T. Arghezi, *De Crăciun*.

g) Grîu se făcuse puţin, dar oricît de puţin, secerişul fusese tot atît de greu ca şi mai înainte. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

h) La aceste fapte de arme s-a învrednicit şi el însuşi a lua parte, şi nu s-a putut spune nici o clipă că sabia sa a fost mai puţin harnică decît a feciorului său. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care adjectivele *primăvăratic* şi *voinic* să se afle la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Subliniază adjectivele şi fă analiza lor morfologică.

II. Uneori *comparaţia de egalitate este indicată numai prin* **complementul comparativ al adjectivului,** *construit cu un adverb comparativ cu valoare de prepoziţie (cît* sau *ca), iar adjectivul apare cu forma gradului pozitiv: Nalt* **cît casa,** *verde* **ca mătasa** (Folclor). În situaţii de acest fel locuţiunea adverbială *tot atît (de)* sau *la fel (de) se subînţelege*.

Adjectivul poate fi pus şi *după complementul comparativ de egalitate, legîndu-se de acesta prin prepoziţia* **de: „cît casa de** *înalt*"; **„ca mătasa de** *verde*". Construcţiile cu adjectivul după complementul comparativ sînt mai expresive, pentru că ele scot în evidenţă elementul cu care se face comparaţia.

Fii atent *să nu confunzi construcţia formată din complementul comparativ şi adjectivul de care este legat prin prepoziţia* **de** *cu gradul comparativ de egalitate al adjectivului*. Construcţia respectivă cuprinde *două unităţi sintactice: complementul comparativ* şi *adjectivul, regent al complementului*.

Exerciţii

1. Subliniază adjectivele din textele următoare şi arată la ce grad de comparaţie se află. Pentru adjectivele la gradul comparativ, arată şi cei doi termeni ai comparaţiei.

a) Avea, mă rog, împărăteasa... o faţă fălcoasă şi un trup scurt şi gros cît o buturugă. — Em. Gârleanu, *Meşterul de oglinzi*.

b) Erau la o răscruce în mijlocul satului. O răscruce mare cît un maidan, strîmbă şi sucită. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Ai născocit odată
Şi o nimica toată
Cît ghimpele, săracul,
De mic şi iute: acul;
Şi harnicul nimica, vioi ca o lăcustă,
Se-nghesuie şi-aleargă pe marginea îngustă
Şi-mbracă omenirea de miile de ani:
O sculă genială, cinci ace la doi bani.
— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

2. Subliniază cu o linie adjectivele şi cu două linii cuvintele care arată cei doi termeni ai comparaţiei. Scrie textele respective punînd adjectivul după substantivul care arată al doilea termen al comparaţiei. De exemplu: *strălucitor* ca soarele; ca soarele *de strălucitor*.

a) Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fîntînă de marmură albă ca laptele, şi apa curgea pe o sută de porţi, limpede ca vioara şi rece ca gheaţa. — P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-Isteţ*.

b) ...iar boierii ce şedeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roşie, erau frumoşi ca zilele tinereţii şi voioşi ca horele. Dar mai ales unul din ei era frumos ca luna unei nopţi de vară. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

3. Fă o descriere în care să foloseşti adjective la cele trei aspecte ale gradului comparativ şi construcţii cu complemente comparative de egalitate de felul celor prezentate la II. Adjectivele la gradul comparativ de egalitate să fie precedate de locuţiunile adverbiale *la fel, tot aşa, tot atît* (de)... Subliniază în mod diferit adjectivele şi cuvintele care arată cei doi termeni ai comparaţiei.

Gradul superlativ

Adjectivele la gradul superlativ arată însuşirea la gradul **cel mai înalt** *sau* **cel mai scăzut.**

Gradul superlativ poate fi **relativ** sau **absolut.**

[16] — *„deopotrivă de buni"*. — Comparativ de egalitate (tot aşa de buni).

Superlativul relativ

Superlativul relativ *arată însuşirea la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparaţie cu aceeaşi însuşire a altor obiecte sau cu însuşirea aceluiaşi obiect în împrejurări diferite.* Gradul superlativ relativ este de două feluri:

de superioritate	Vlădeasa este **cel mai înalt** vîrf din Munţii Apuseni. **Cel mai atent** a fost *adineauri*, nu *acum*.
de inferioritate	Acest munte este **cel mai puţin înalt** dintre toţi munţii din jur.

Cînd un substantiv are două sau mai multe adjective la gradul superlativ relativ, articolul *cel, cea, cei, cele* se repetă înaintea tuturor adjectivelor numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidenţă gradul superlativ al însuşirilor. Deci se poate spune:

— fata **cea** *mai frumoasă*, **cea** *mai isteaţă* şi **cea** *mai harnică;* sau:
— fata **cea** *mai frumoasă, mai isteaţă* şi *mai harnică.*

Exerciţii

1. Subliniază adjectivele şi analizează gradele de comparaţie la care se află.

a) Cel mai interesant dascăl dintre toţi cei pe care i-am avut la Liceul Naţional — pentru mine a fost fără îndoială Xenofon Gheorghiu. — M. Sadoveanu, *Evocări.*

b) Această casă este înconjurată cu o pădure deasă şi înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrineţe...*

c) Chelcşul se duse de culese flori şi făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie şi alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*

d) În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munţii noştri ni se păreau cei mai înalţi şi mai pitoreşti de pe faţa pămîntului, văile noastre, cele mai îmbelşugate cu holde şi cu flori; apele noastre, cele mai limpezi, cerul nostru, cel mai senin; fraţii noştri de la munte, cei mai voinici şi copilele romånce, cele mai frumoase la privit. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

e) Acum eram liber!... liber! În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump şi mai slăvit decît libertatea; ea este darul cel mai nepreţuit. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care adjectivele *interesant, chibzuit* şi *înţelegător* să fie la gradul superlativ relativ de superioritate şi alte propoziţii cu aceleaşi adjective, la gradul superlativ de inferioritate. Subliniază adjectivele şi fă analiza lor morfologică şi sintactică.

Superlativul absolut

I. *Adjectivul la gradul superlativ absolut exprimă cel mai înalt grad al însuşirii fără ca însuşirea să fie comparată cu însuşirea altui obiect sau cu însuşirea aceluiaşi obiect în împrejurări diferite.*

În mod obişnuit, superlativul absolut se formează cu ajutorul adverbului *foarte:* **foarte** *frumoasă.* Mai rar, se construieşte şi cu adverbul *tare:* **tare** *frumoasă.*

Exerciţiu

Subliniază adjectivele din textele următoare şi arată la ce grade de comparaţie se află.

a) Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoşi; drumul era bun şi călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele avea o casă mare, o curte largă şi plină jur-împrejur de grajduri, şoproane şi hambare...

Budulea era cam ameţit şi-şi zicea în taină: „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit". — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) — Ştiu şi eu o poveste, cîntă Domniţa cea mititică şi bălaie, da-i tare veche, de pe cînd dumbrava Buciumenilor ţinea una cu alte multe dumbrăvi, pînă la munţii cei mari. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

c) Om acum de 68 de ani, cel de pe urmă urmaş al unui mare neam de boieri români era cunoscut pe atunci drept un om deştept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mînă pentru lucruri migăloase şi iarăşi tare iubitor de flori şi de toate frumuseţile firii. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

II. Superlativul absolut *se exprimă şi prin alte mijloace, care sînt mai expresive decît adverbele* **foarte** *sau* **tare,** şi anume:

— adverbe şi locuţiuni adverbiale legate de adjectiv prin prepoziţia *de:* **extraordinar, grozav, minunat, neînchipuit, nemaipomenit, din cale afară de** *frumos;*

— diferite expresii în care adjectivul este însoţit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: *deştept* **foc** sau **foc de** *deştept, frumos* **nevoie mare** etc.;

— repetarea adjectivului: o pădure **mare, mare;**

— lungirea şi repetarea unei vocale sau consoane: *maaare, galllben.*

Exerciţii

1. Subliniază adjectivele la gradul superlativ absolut şi arată prin ce mijloace este exprimat acest grad de comparaţie.

a) În a treia noapte, Ţugulea visă un vis ce-i plăcu. Se făcea că el era într-o grădină frumoasă, frumoasă... — *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşii.*

b) Muntele Babelor nu-i aşa înalt, da-i priporos grozav. Pe el şi-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgripţoroaică urîtă şi bătăioasă şi rea de mama focului. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

c) Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Boieru' ista-i mare şpion... gîndi sluga.. Hm!.. şi-i mînios Dunăre. — M. Sadoveanu, *Hoţul.*

e) ...şi fără întîrziere şcoala s-a umplut de băieţi doriţi de învăţătură, între care eram şi eu, cel mai bun de hîrjoană şi slăvit de leneş. Leneş fără pereche mă făcusem, căci mama nu se mai îndura să mă mai trimeată acum nici la o cofă de apă, numai să învăţ carte şi să mă fac popă... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Era un vis misterios
Şi blînd din cale-afară
Şi prea era de tot frumos
De-a trebuit să piară. — M. Eminescu, *S-a dus amorul...*

2. Fă o naraţiune sau o descriere în care să foloseşti adjective la gradul superlativ absolut, exprimat prin cît mai felurite mijloace.

Adjective care nu au grade de comparație

Nu au grade de comparație:

— *adjectivele care prin sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate:* **complet, egal, întreg, mort, viu, unic, perfect, principal, muncitoresc, strămoșesc** etc.;

— *adjectivele care în limba latină reprezentau forme ale comparativului sau ale superlativului:* **major, minor, inferior, superior, interior, exterior, posterior, optim, minim, suprem** etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adjectivele care nu au grade de comparație și cu două linii, celelalte adjective. Analizează gradele de comparație ale adjectivelor.

a) Atunci cînd după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați! — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

b) — ...Ai avut două pîni întregi, doi lei ți se cuvin. — I. Creangă, *Cinci pîni*.

c) „Frumoasă ești, frumoasă ești,
Patria mea..."

Cîntă imaginea maestrului, ca-ntr-o negrăit de dulce Cîntare a cîntărilor, invitînd oamenii să-și iubească patria. Iată sensul suprem al operelor sadoveniene, iată sensul frumoaselor descrieri de natură! — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

d) Astăzi tot se mai văd dărîmături de cetățuie într-acest loc minunat de frumos și plin de legende și suvenire despre Negru-Vodă, domnul cel mai popular între țăranii noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) Șarpele cu clopoței este extraordinar de sensibil la schimbările de temperatură. Pielea sa resimte chiar și variațiile minime de căldură, de ordinul miimi de grad. — *România liberă*, nr. 6587, 1965.

Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului

I. O construcție în care se află un substantiv însoțit de adjectiv poate fi simplificată prin înlăturarea substantivului:

Omul **înțelept** să lase totdeauna să treacă de la sine.	**Înțeleptul** să lase totdeauna să treacă de la sine.
Trandafirul **cel roșu** este mai proaspăt.	**Cel roșu** este mai proaspăt.

În construcțiile simplificate, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* nu mai însoțesc un substantiv, deci *și-au pierdut valoarea de adjectiv și au cîștigat valoarea de substantiv* (s-au substantivat). Substantivarea adjectivului *înțelept* s-a făcut prin articularea lui cu articolul hotărît enclitic (-l). Adjectivul substantivat *cel roșu* n-a avut nevoie de articolul hotărît enclitic, pentru că el avea deja un articol hotărît *(cel)*.

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv:

— pot fi însoțite de un adjectiv propriu-zis, de adjective pronominale sau de un numeral: *marele* înțelept, *acest* înțelept, *doi* înțelepți;

— pot fi însoțite de articolul nehotărît (dacă nu sînt precedate de articolul adjectival): *un* înțelept, *niște* înțelepți;

— au în propoziție funcțiile sintactice ale substantivului: în propozițiile date, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* au funcția de subiect; în propoziția „L-am ales *pe cel roșu*", *pe cel roșu* are funcția de complement.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *leneș, voinic, viteaz* să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte, articulate cu articolul enclitic sau precedate de articolul nehotărît ori demonstrativ (adjectival), să aibă valoare de substantiv și funcția sintactică de subiect sau complement obiect direct.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Subliniază cu două linii adjectivele substantivate și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Cică era odată într-un sat un om grozav de leneș... Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus... și hai cu dînsul la locul de spînzurătoare. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

b) Povestea ceea: un nebun aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Taci, mîndruțo, nu mai plînge
Că mai sînt voinici ca mine. — *Folclor*.

d) Voinicii cai spumau în salt;
Și-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vrun prinț mai tînăr cînd trecea
C-un braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

e) Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare. — A. Russo, *Cîntarea României*.

f) Să stai odată la pază de sitari. Cînd scapătă soarele și rămîne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întîi portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stins, pînă se topește în azuriul bolții. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

3. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective substantivate. Subliniază-le și analizează-le morfologic și sintactic.

II. *Cele mai multe adjective pot fi folosite și ca* **adverbe de mod**, *pentru a arăta caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri exprimate de alt adjectiv.* Adjectivele folosite cu valoare de adverb devin părți de vorbire neflexibile, pentru că ele nu se mai referă la un substantiv:

Și bietul *om*, **slab**, palid... Pășea trăgînd piciorul încet... — V. Alecsandri, *Sergentul*.	*adjectiv*
Seara, omul adormea *suspinînd* **slab** de tot...	*adverb*
Avea penele **frumos** *colorate*.	*adverb*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adjectivele şi indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adverbele provenite din adjective şi indică prin săgeată verbele sau adjectivele determinate.

a) Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad. — G. Coşbuc, *Noapte de vară.*

b) A doua zi, în ceasul cel dintâi a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul şi amorţise pămîntul de îngheţ uşor. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

c) Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în faţa apei. Bistriţa, cuminte, îl ocoleşte făcînd un cot larg în dreapta. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

d) Petre Petrovici desfăcu larg braţele, a dezamăgire, apoi se îndreptă spre florile viu colorate.[17] — Şt. Bănulescu, *Iarna bărbaţilor.*

e) Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.[18]
— M. Eminescu, *Mai am un singur dor.*

f) Stătea s-apuce soarele după deal. Umbrele cuprinseseră pînă la piept pădurea bătrînă, ce-şi tremura lin smaraldul argintat de pe culmile luminate încă. — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care cuvintele *limpede*, *uşor*, *prelung* să fie folosite ca adjective şi alte propoziţii în care aceleaşi cuvinte să fie folosite cu valoare de adverb. Subliniază în mod diferit adjectivele şi adverbele şi indică prin săgeată substantivele, verbele sau adjectivele determinate.

Valoarea stilistică a adjectivului

Exprimînd însuşiri ale obiectelor (culori, forme, dimensiuni, calităţi etc.), adjectivul este unul dintre principalele mijloace de prezentare artistică a realităţii prin cuvinte. Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri, ca atribut al unui substantiv sau ca nume predicativ. Sensul lui poate reda variatele nuanţe ale culorilor, calitatea şi tonalitatea sunetelor, dimensiunile şi chiar caracteristica (felul) mişcărilor, cînd substantivul pe care îl însoţeşte denumeşte o acţiune. *Epitetul adjectival este un determinant expresiv al unui substantiv* (adjectivul putînd fi *atribut* sau *nume predicativ*), dar *realizarea artistică nu se datorează numai adjectivului-epitet, ci rezultă din asocierea făcută de scriitor între adjectiv şi un anumit substantiv, care, în realitate, nu posedă însuşirea exprimată de adjectivul respectiv.* De exemplu: în *nori* **cenuşii** epitetul adjectival conduce la c o m p a r a ţ i a (presupusă) *nori* **ca cenuşa**; în „Iară *vîntul* **sperios** vo creangă farmă" — M. Eminescu, Călin (File din poveste), epitetul *sperios* realizează p e r s o n i f i c a r e a obiectului *vîntul;* alteori, adjectivul-epitet conduce la realizarea unei metafore (cu substantivul însoţit), a unei hiperbole* (un exemplu de hiperbolă va fi în textul următor) sau a altei figuri de stil.

* Hiperbolă: „Figură de stil care constă în exagerarea mărimii, importanţei etc. reale a lucrurilor". (DEX). În textul citat mai jos o astfel de exagerare este exprimată prin epitetul-hiperbolă *(balauri)* **năprasnici,** exagerare sporită prin construcţia care urmează după acest epitet, pînă la punct.

„*Noaptea* era neagră şi **mohorîtă,** noapte de toamnă, **tristă** şi năbuşitoare. *Nori* groşi, **plumburii,** măturau crestele dealurilor, învolburîndu-se în văzduh şi limpezindu-se ca nişte *balauri* **năprasnici,** porniţi parcă să înghită dintr-o sorbire satul. *Pomii* prin grădini dîrdîiau cutremuraţi de frig, cu nişte *glasuri* **plîngătoare** şi **ostenite.**" — L. Rebreanu, *Ion.*

Adjectivele subliniate sînt folosite în scop stilistic. Cu ajutorul lor autorul a realizat şi a comunicat cititorului tabloul unei nopţi de toamnă aşa cum a văzut-o cu ochii lui de artist, în culorile ei întunecate, cu atmosfera ei apăsătoare, cu mişcarea norilor şi glasurile copacilor.

În exemplele date adjectivele cu valoare de epitet au fost epitete numai ale unui substantiv.

Un adjectiv poate fi însă, *în acelaşi timp, epitet al substantivului şi al verbului:*

„Dunărea se aruncă *furioasă*, rupînd cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale." — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

În acest text, adjectivul *furioasă* este epitet al substantivului *Dunărea*, cu care este acordat — Dunărea *furioasă* —, şi al verbului *se aruncă* — se aruncă *furioasă.*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adjectivele cu valoare de epitet al substantivului şi cu două linii pe cele cu valoare de epitet şi al unui substantiv, şi al unui verb. Indică prin săgeată cuvîntul (cuvintele) determinat(e) şi explică oral în ce constă contribuţia stilistică a fiecărui epitet în textul respectiv.

a) Răsare luna palidă pe dealuri,
Pe văi se lasă bruma argintie. — D. Zamfirescu, *Că poate-atunci...*

b) Şi păstori, ieşiţi din vreme, către staul duc o turmă
De oi albe ca şi norii unui cer îngîndurat. — I. Pillat, *Toamnă la Miorcani.*

c) Acum vuietul conteneşte, — biruitoare apa se aşază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă.[19] — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

d) Viezurii şi bursucii somnoroşi, jderii pădureţi cu blana ruginie, şi vidrele colţate..., şi veveriţele şugubeţe cu coada vîlvoi..., toate i se arătau lui în cale, ca să-l slujască la vreo trebuinţă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Dincolo se întinde un codru de stejari, groşi şi bătrîni, străbătuţi de chiparoşi închişi, care se subţiau la vîrfuri ca nişte suliţe uriaşe. Codrul se pierdea în depărtări fumurii. La dreapta luneca o apă lată şi repede, şi vuietul ei răguşit creştea de ce s-apropia întunericul. Apunea soarele.

— Ce roşie e apa!

— Roşie şi necăjită, zise împărăteasa. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) La răsărit, pe cer atîrna o uriaşă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vîlvătaia părea atît de aproape, ca şi cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat şi luminos ca în zorii zorilor, doar cîteva stele mari pîlpîiau, înfricoşate şi mirate, gata parcă şi ele să moară.[20] — L. Rebreanu, *Răscoala.*

[17] — „spre florile *viu* colorate" — Adverb provenit din adjectiv; determină adjectivul *colorate.*

[18] — „Să-mi fie somnul *lin*". — Adjectiv cu funcţia de nume predicativ *(somnul să fie lin).*

g) În straturi florile-s trudite; un crin din cînd în cînd se-ndoaie
Și lung privește-n sus să vadă: nu se purcede-un strop de ploaie?
Dar întristat în țărnă iarăși își frînge trupul zvelt în două. — D. Anghel, *Amiaza*.

h) Tinguiosul bucium sună.
L-ascultăm cu-atîta drag,
Pe cînd iese dulcea lună
Dintr-o rariște de fag.
Îi răspunde codrul verde,
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos. — M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*

2. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de *epitete ale substantivelor* și adjective care *să fie în același timp epitete ale substantivelor și ale verbelor*. Subliniază epitetele și indică prin săgeată substantivele sau substantivele și verbele pe care le determină.

3. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor și ale verbelor, precum și epitete prin care să realizezi, în același timp, și personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoțesc.

Adjectivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea
- *după alcătuire:* *adjective* **simple** — *adjective* **compuse**
- *după flexiune*
  - *adjective* **variabile:**
    - sg. ***bun, bună;*** pl. ***buni, bune***
    - *cenușiu, cenușie;* m., f. *cenușii*
    - m., f. *mare;* m., f. *mari*
  - *adjective* **invariabile:** *asemenea, cumsecade gata, gri* etc.

Acordul *cu substantivul determinat: în* **gen, număr** *și* **caz.**

Gradele de comparație
- **pozitiv:** *înalt*
- **comparativ**
  - *de egalitate:* **tot așa (la fel de)** *înalt*
  - *de superioritate:* **mai** *înalt*
  - *de inferioritate:* **mai puțin** *înalt*
- **superlativ**
  - *relativ*
    - *de superioritate:* **cel mai** *înalt*
    - *de inferioritate:* **cel mai puțin** *înalt*
  - *absolut*
    - **foarte (tare)** *înalt;* **extraordinar (neînchipuit, nespus, din cale afară** *etc.*) **de** *înalt;*
    - **înalt, înalt;** *înaaalt.*

Funcțiile sintactice
- *adj. în relație cu* **subst.—atribut adjectival:** *copac* **înalt**
- *adj. în relație cu* **subiectul,** *prin verbul de legătură* — **nume predicativ:** *Copacul* **este** *înalt.*

[19] — „apa se așază potolită, netedă". — Epitete și ale substantivului (apa *potolită, netedă*), și ale verbului (se așază *potolită, netedă*).
[20] — „cîteva stele... pîlpîiau, *înfricoșate* și *mirate*". — Epitete și ale substantivului (stele *înfricoșate* și *mirate*), și ale verbului (pîlpîiau *înfricoșate* și *mirate*).

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

a) Despre aceste lucruri vechi și triste, mi-am adus aminte într-un rînd, sara, și m-am strecurat în grădina sălbăticită, înspre ruinele tăcute ca un mormînt...

Poarta ruginită de stejar scîrții. O închisei repede. Tufe de zmeură se amestecau cu buruieni străine, sălbatice; o iarbă înaltă, deasă, umedă se ridica pînă la brîu, în toate părțile. Luna se strecura cu fire lungi de aur printre tufișurile merilor bătrîni. — M. Sadoveanu, *Casa veche*.

b) Păsările cerului, deprinse cu albastrul văzduhului, cu verdele ierbii și cu aurul soarelui, puține au ales penele aceste...

Dar cel folosit, îți închipui, a rămas păunul, că tot albastrul, aurul și verdele, disprețuit de celelalte păsări, i-au rămas lui.[21] — Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe...*

c) În vremile trecute, cînd munții din ținutul Dornei erau mai păduroși și mai puțin locuiți de oameni ca-n timpul de față, s-a ivit într-înșii o bandă de hoți. — *Valea lui Pintea*.

d) Cînd sună miazănoaptea, toate fețele mesenilor se posomorîră; căci pe miazănoaptea călare cu aripi vîntoase, cu fața zbîrcită ca o stîncă puhavă și scobită de pîraie, c-o pădure-n loc de păr, urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopți turburi, gura ei — un hău căscat, dinții ei — șiruri de pietre de mori. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

e) Auzind vorbă de cimpoi și de horă, m-am apropiat și l-am îndemnat să ne cînte o doină; ...și, răzămîndu-se de un brad au început a suna cînticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie și care cuprinde în sînul ei un dor tainic după o fericire pierdută. Eu, de cîte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche.[22] — V. Alecsandri, *O primblare la munți*.

f) Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.

— Și tu înțelegi orice carte?

— Înțeleg, taică.

— Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți ceti?

— Poci, taică.

— Dar atunci tu ești tot așa de cu minte ca el.[23] — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

g) În pacea iernii, codrul minunat dormita. După o tăcere lungă ascultam duruitul scurt, de darabană, al ciocănitorii celei mari. În amurgul celei dintăi zile am stat uimit privind în luminișuri licăririle arămii de la asfințit, pe care se zăreau cele mai încurcate și mai fantastice linii negre.[24] — M. Sadoveanu, *Focul*.

h) Tu erai mîndră atunci, o, țară neînfricată... dragostea moșiei întărea ca o za de oțel latele tale piepturi și brațele lor erau tari. — A. Russo, *Cîntarea României*.

* Analiza completă a adjectivului se face astfel: 1. adjectiv sau locuțiune adjectivală; 2. variabil sau invariabil; 3. genul; 4. numărul; 5. cazul; 6. articulat sau nearticulat; 7. gradul de comparație; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

Numeralul

I. Numeralul este *partea de vorbire flexibilă care exprimă:*

— *un număr, fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică): **doi** și cu **trei** fac **cinci**;

— *numărul obiectelor:* **doi** *oameni,* **amîndoi** *oamenii,* **cîte trei** *oameni;*

— *ordinea obiectelor:* **întîiul, al doilea, al treilea** *(om).*

De cele mai multe ori, numeralul determină un substantiv și stă de obicei înaintea substantivului determinat.

Exercițiu

Subliniază numeralele din textele următoare. Dacă determină un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Explică oral ce exprimă numeralele (numărul aritmetic, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor).

a) Am un stejar cu douăsprezece ramuri,
pe fiecare ramură patru cuiburi,
în fiecare cuib șapte ouă. (Anul, luna, săptămînile și zilele.)

b) — Răducane, una și cu una fac două. Cîinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nici o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor!...[25] – B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

c) Dar șapte turci pe el săriră,
Și șapte săbii-l loviră,
Și-al optulea, un turc bărbos,
Izbi turbat de sus în jos. — G. Coșbuc, *Coloana de atac.*

d) Semănatul porumbului l-am încheiat cu sapa. Nu mai era bun de nimic nici al treilea cal. — V. Em. Galan, *La răzeși.*

e) Jder, cu patru steaguri de cîte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna, sub munte. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

II. Numeralele se împart în două grupe mari:

— **cardinale***: *unu, doi, trei* etc.;

— **ordinale:** *întîiul, al doilea, al treilea* etc.

Numeralele cardinale

Numeralele cardinale *exprimă un număr, fără referire la obiecte (numerele în aritmetică), sau numărul obiectelor:*

Numeralele cardinale propriu-zise

I. După numărul cuvintelor din care sînt formate, numeralele cardinale pot fi:

— **simple:** de la *unu (un), una (o)* pînă la *zece* (inclusiv) și *sută, mie, milion, miliard;*

— **compuse:** *unsprezece, doisprezece, douăzeci și trei, o sută treizeci și doi* etc.

Numeralele **un** și **o,** cînd însoțesc un substantiv, au aceleași forme ca și articolul nehotărît. Ele se deosebesc însă de articolul nehotărît prin faptul

[21] — „*albastrul, verdele*". — Substantive provenite din adjective.

[22] — „cîntecul *cel mai cu suflet*". — Locuțiune adjectivală la gradul superlativ relativ.

[23] — „un om *(foarte) cu minte*". — Locuțiune adjectivală cu sensul *învățat, deștept,* spre deosebire de *cuminte* cu sensul *liniștit, potolit.*

[24] — „*cele mai încurcate* și (cele) *mai fantastice* linii". — Ambele adjective sînt la gradul superlativ relativ. Articolul *cele* nu s-a mai repetat și înaintea celui de-al doilea adjectiv, dar se subînțelege.

* Denumirea *numerale cardinale* vine de la adjectivul latin *cardinalis*, care înseamnă *principal. Numeralele cardinale sînt numeralele principale* (de bază), de la care se formează celelalte numerale.

că au un înțeles de sine stătător (exprimă un număr) și răspund la întrebările *cîți? cîte?,* pe cînd *articolul* **un (o)** nu arată un număr, ci numai însoțește un substantiv care denumește un obiect oarecare. *Exprimînd un număr, numeralul* **un** *sau* **o** *se raportează la un alt număr, deci la alt numeral, care, de cele mai multe ori, este exprimat în text sau, chiar dacă nu este exprimat, el poate fi dedus.*

De exemplu:

— Și din capătul drumului, țanțoș,... un *cucoș*...	**un** *cucoș* oarecare *(articol nehotărît);*
Cucoșul s-a apropiat, s-a uitat cu **un** *ochi* la cărăbuș, și a trecut mîndru înainte. — Em. Gârleanu, *Sărăcuțul!...*	*cu* **un** *ochi, nu cu* **amîndoi** (numeral);
— ...într-**o** *zi*, se luă după un iepure și dete **o** *săgeată*, dete *două*, și nu-l nimeri. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*	**o** *zi* oarecare *(articol nehotărît);* **o** (una) *săgeată... două... (numeral).*

Exercițiu

Subliniază cu o linie numeralele simple și cu două linii pe cele compuse. Pentru numeralele *un* și *o* explică oral după ce te-ai condus pentru a stabili valoarea lor de numerale.

a) ...doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga...

Cocioaba de pe malul stîng al Bistriței,... un țap și două capre slabe și rîioase... era toată averea Irinucăi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Ploaia aceea a Borzei a durat exact șaptezeci și două de ceasuri. — M. Sadoveanu, *Nopțile de Sînziene.*

c) Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina..., ci însuși colonelul Banov cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți apucase pe drumul Ploieștilor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci, și... erau albi ca iarna și posomorîți ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

e) Un sfert de ceas pînă la Hanul lui Mînjoală... de-acolea pînă-n Popeștii de Sus, o poștie...

Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și pînă-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate...

Așa socotind în gînd, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la Hanul lui Mînjoală.[26] — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Mînjoală.*

II. *Numeralele* **un(u)** *și* **o** *se declină, avînd forme nearticulate cînd însoțesc un substantiv și articulate cînd sînt folosite fără substantiv.*

Numeralele *sută, mie, milion, miliard* se declină ca și substantivele, avînd forme articulate și nearticulate *(o sută, suta).*

Celelalte numerale cardinale propriu-zise se declină precedate de articolul *cei, cele,* care își schimbă forma după genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește, iar numeralele rămîn neschimbate: N.Ac. **cei (cele)** trei; D.G. **celor** *trei.*

Cînd numeralul nu este precedat de articolul *cei, cele, sensul de genitiv al numeralelor de la* **doi** *în sus se exprimă cu ajutorul prepoziției* **a** (lucrările **a doi, a zece, a o sută** de elevi), iar *cel de dativ, cu ajutorul prepoziției* **la** (A dat de mîncare **la cinci** oameni).

[25] — „*unul.*" — Numeral *(din două* praguri *unul).*

Cazurile numeralului pot fi recunoscute cu ușurință cînd numeralul este folosit singur, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv. În astfel de construcții numeralul are **valoare substantivală** *și îndeplinește aceleași funcții sintactice ca și substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut, complement.**

N.	**Cei doi** au plecat.	*subiect*
N.	Au mai rămas **doi.**	*subiect*
Ac.	Îi aștept **pe cei doi.**	*compl. obiect direct*
D.	Le-*am comunicat* **și celor doi.**	*compl. obiect indirect*
G.	*Hotărîrea* **celor doi** e nestrămutată.	*atribut genitival*
G.	Locurile *sînt* **ale celor doi.**	*nume predicativ*

Numeralele *de la* unu *pînă la* nouăsprezece *(inclusiv) care însoțesc un substantiv au* valoare adjectivală *și funcția sintactică de* atribut adjectival:

Locuia *în* două *odăițe* joase, în fundul unei curți. — D. Zamfirescu, *Spre Cotești.*	*acuzativ*
În cetățuie se aflau optsprezece *plăieși.* — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*	*nominativ*

Observă că *numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție se așază* între prepoziție și substantivul determinat. *Să nu faci* g r e ș e a l a *de a lua prepoziția cu numeralul. Prepoziția se ia cu numeralul numai cînd acesta are valoare substantivală.*

Numeralele de la douăzeci în sus *au* valoare substantivală *și cînd sînt urmate de un substantiv,* iar substantivul, *legat de numeral prin prepoziția* de, *are funcția de* atribut prepozițional:

Am primit douăzeci (și cinci) *de cărți.* Avem o sută *de cărți.*

Exerciții

1. Subliniază numeralele cardinale propriu-zise. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

Și-a măritat o fată. Mai are *trei* în casă... Povară sînt și *cele trei* fete, / care nu se mai mărită. — Z. Stancu, *Desculț.*

	Analiza morfologică	*Analiza sintactică*
o (fată)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, feminin, Ac.;	atribut adjectival: *cîte* fete? — o *(una)*;
trei	numeral cardinal simplu cu valoare substantivală, Ac.;	compl. obiect direct: *cîte* mai are? — *trei*;
cele trei (fete)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, precedat de art. *cele*, feminin, N.	atribut adjectival: *care* fete? — *cele trei.*

[26] — *un* sfert (unul); o poștie (una); *un* ceas (unul); o bătaie de pușcă (una). — Numerale.

Textele de analizat

a) Ce face coana Leonora? / ...vede de lighioi: două pisici, doi cățel, doi canari și o privighetoare./[27] — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cucoana Leonora.*

b) Trei lei, o băncuță și patru gologani sînt bani cu pereche, / dar (sînt) cam puțini pentru un om / care-i și flămînd, și setos, și obosit de drum. /[28] — I. Slavici, *Hanul Ciorilor.*

c) — Ce e, mă? / strigă Bănică speriat. /
Doi, mai mici, începură / să țipe... /
....
Ceilalți doi plîngeau. / — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

d) Și de va fi stat o lună sau un an... petrecîndu-și viața... numai cu plăcerea... de a prinde și de a ucide fiare pădurețe... / cine va ști, / spună-o. / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Nu ți-e roșul de vînzare? /
Să-ți dau galbeni și parale, /
ori să faci d-un schimb cu noi, /
pentru unul să-ți dăm doi, /
ți-om plini pînă la trei. / — *Corbea.*

f) Așteptînd, ei putură vedea cu toții, peste gard, / că țăranii nu se risipiseră, / ci așteptau. / Atunci Tănase porunci celor două slugi / să-și aducă puștile. / — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*

g) — Poftim, om bun, / de-i ospăta împreună cu noi, / ziseră cei doi drumeți călătorului străin... / Călătorul străin... se așeză jos lîngă cei doi. / — I. Creangă, *Cinci pîni.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle numeralele *paisprezece, șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece* și *nouăsprezece* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv sau la dativ, precedate de articolul *cei, cele.* Subliniază numeralele și indică prin săgeată substantivele determinate.

Numere neprecise (aproximative) exprimate cu ajutorul numeralelor cardinale

Un numeral cardinal, singur sau în combinație cu alt numeral sau cu alte cuvinte, poate exprima *numărul neprecis (aproximativ) al obiectelor:* **zeci (sute)** *de oameni;* **trei-patru** *copii;* **o sută-două** *de oameni;* **sute și sute** *de oameni;* **vreo cinci** *oameni;* **aproape (cam, circa, aproximativ) douăzeci** *de oameni* etc.

Cînd aproximația este exprimată prin alăturarea a două numerale (fără conjuncție între ele), numeralele se scriu legate prin liniuță: **unu-doi; trei-patru; douăzeci și doi-douăzeci și trei; o sută-două.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralele cardinale care exprimă un număr precis și cu doua linii pe cele care exprimă un număr neprecis (aproximativ). Dacă însoțesc un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Analizează numeralele după modelul dat la exercițiul 1, pag. 122.

a) Și toate aceste... improvizări arhitectonice... copleșesc țărmul... care-și așteaptă pacienții... din (h)otelurile cu cinci și șase rînduri, făcute în cinci-șase luni,...

Ziduri întunecate se ridică, unele din ele cu piatra mîncată de ploile sutelor de ani. — N. Iorga, *Locuri străine*.

b) — Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strînge atîta amar de grîu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. Ș-apoi numai pentru două sarcini de grîu? — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

c) Creierul omenesc, constituit din circa 14 miliarde de celule nervoase, este un organ extrem de complex. — A. Kreindler, *Mecanismele vorbirii*.

d) Sosesc glotașii din Hunedoara sub prefectul Solomon, avînd cam 4 000 de oameni... Avram Iancu îi așteaptă la Teiuș... aliniind peste 4 000 de oameni...

Zeci, sute și mii de români vor fi uciși. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

2. Construiește patru propoziții în care să folosești numerale care exprimă aproximația, formate din alăturarea următoarelor numerale (scrise în cuvinte): 6-7, 7-8, 16-17, 17-18.

Ortoepia și ortografia unor numerale cardinale

Fii atent *la rostirea și scrierea următoarelor numerale:*

șase	— nu șease;
șapte	— nu șeapte;
paisprezece	— nu patrusprezece sau paișpe;
șaisprezece	— nu șasesprezece sau șaișpe;
șaptesprezece	— nu șaptisprezece sau șaptișpe;
opt*sprezece*	— nu optisprezece sau optișpe;
nouăsprezece	— nu noosprezece sau noospe.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție în care să se afle numeralele: 6, 7, 14, 16, 17, 18, 19 scrise în cuvinte, nu în cifre.

Alte numerale formate de la numeralele cardinale

De la numeralele cardinale se formează numeralele *colective, multiplicative, distributive* și *adverbiale.*

Numeralele colective

Numeralele colective *exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte:*
— **amîndoi, amîndouă** sau **ambii, ambele;**
— **tustrei, tustrele, tuspatru, tuscinci** (formate din numeralele cardinale *trei, patru, cinci* și *tus*, care a provenit din cuvîntul *toți);*
— **cîteșitrei, cîteșitrele, cîteșipatru** etc.;
— **toți (toate) trei, toți (toate) patru** etc.

Numeralele **amîndoi, amîndouă** și **ambii, ambele** au la *genitiv și dativ formele:* **amînduror(a), ambilor, ambelor.**

Ca și numeralele cardinale, numeralele colective au **valoare adjectivală,** dacă însoțesc un substantiv și arată numărul obiectelor denumite prin substantiv (**amîndoi** *copiii*), sau **valoare substantivală,** cînd nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv (Au sosit **amîndoi**).

[27] — „o privighetoare" (una). — Numeral.
[28] — „o băncuță" (una). — Numeral.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralele colective și cu două linii numeralele cardinale. Fă analiza morfologică și sintactică a numeralelor cardinale și a celor colective folosind modelul dat la exercițiul 1, pag. 122.

a) Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem ulcica mea... Amîndoi prietenii și-au strîmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrățișat... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspatru zările. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Și iar mocniră, acuma tustrei, oftînd și gemînd în răstimpuri, cum fac țăranii cînd nu mai știu ce să vorbească. — L. Rebreanu, *Proștii*.

d) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) În fine, cîteșicinci popoarele recunoșteau totdeauna solidaritatea intereselor respective față de faptul comun al apăsării turce. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

f) Lutul meleagurilor noastre din nord a dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu... Tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noaștre. — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului*.

g) Realitatea era că tustrele puterile ostile... nu se mulțumiseră numai cu protestul contra secularizării. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

h) Într-un stat astfel constituit, principele putea să aleagă numai una din trei căi... Cîteșitrele metodele fură încercate. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

2. Construiește o propoziție în care să se afle numeralul *amîndoi* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv și altă propoziție în care același numeral, la cazul dativ, să aibă valoare substantivală. Subliniază numeralele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

3. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *tustrei* și *cîteșitrei* cu valoare adjectivală să fie la cazurile genitiv și dativ. (Pentru exprimarea genitivului și a dativului, revezi declinarea numeralelor cardinale, punctul II, paginile 121 și 122.)

Numeralele multiplicative

Numeralele multiplicative *arată în ce proporție crește o cantitate:* **îndoit, întreit, înzecit, însutit, înmiit.**

Numeralele multiplicative care determină un substantiv au **valoare adjectivală** — cîștig *îndoit*, iar cînd determină un verb au **valoare adverbială** — A cîștigat *înzecit*.

Numeralele cu *valoare adjectivală* au funcția de **atribut adjectival**, iar cele cu *valoare adverbială* au funcția de **complement.**

Exerciții

1. Subliniază numeralele multiplicative și indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Analizează valoarea lor (adjectivală sau adverbială) și funcția sintactică.

a) Cu o putere îndoită, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o băgă în pămînt pînă-n gît. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Ipate se îmbogățise însutit și înmiit de cînd a venit Chirică în slujbă la dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

c) Ş-apoi v-aşezaţi pe jeţe
Jefuind ca dregători!
Zgripţori cu-ntreite feţe,
Jupuiţi pe muncitori. — C. Bolliac, *Clăcaşul.*

d) Ce-o să însemne pentru ei dacă ne dă puţin din multul pe care-l are?
— O să-i întoarcem întreit...
— Ba chiar împătrit. — Z. Stancu, *Dulăii.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care numeralele *împătrit, înşesit, înşeptit* şi *înmiit* să aibă valoare adjectivală şi alte propoziţii în care aceleaşi numerale să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. (Fii atent la scrierea corectă a acestor numerale.)

Numeralele distributive

Numeralele distributive *exprimă repartizarea şi gruparea numerică a obiectelor.*

Ele sînt formate din numeralele cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *cîte:*

cîte unul, cîte doi, cîte patru, cîte zece etc.

Uneori numeralul se repetă: **unul** *cîte* **unul, doi** *cîte* **doi** etc.

Numeralele distributive pot exprima şi *aproximaţia numerică:*

...şi cînd clămpăneam ceaslovul, **cîte zece-douăzeci** de suflete prăpădeam deodată. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Numeralele distributive au **valoare adjectivală** sau **valoare substantivală** şi îndeplinesc aceleaşi funcţii sintactice ca şi adjectivul sau substantivul:

— Lăsau în urmă **cîte un** *pîlc* de oşteni... — E. Camilar, *Povestiri eroice.*	*valoare adjectivală*	*atribut*
— **Cîte zece** se sculau/ să spuie... cam pe unde trebuie să fie Pripăşel. — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	*valoare substantivală*	*subiect*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie numeralele distributive şi cu două linii pe cele cardinale propriu-zise. Fă analiza morfologică şi sintactică a numeralelor distributive.

a) Cînd a fugit către zori
Noaptea a lăsat pe flori
Cîte trei rînduri de salbe
De mărgăritare albe. — D. Zamfirescu, *Salbele.*

b) Pe urmă, şapte zile de-a rîndul, (prepeliţa) a ouat cîte un ou, în tot şapte ouă mici ca nişte cofeturi şi a început să le clocească. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

c) Azi-noapte tocilarul a tîrît cu o prăjină cu cîrlig perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o şi a vîrît-o în cutia lui dintre roţi. Le dă drumul la una cîte una, la cîte zece, la cîte o sută şi o mie, ca la nişte albine aprinse dintr-un stup din vatră.[29] — T. Arghezi, *Tocilarul.*

d) Cîte un stol pleca din rînduri... şi desfăcîndu-se din stoluri, cîte două-trei călătoare se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru şi se întorceau să dea stolului ştiri. — T. Arghezi, *Daţi-vă jos încet.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle numeralele distributive cu valoare adjectivală formate de la numeralele cardinale propriu-zise 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre). Indică prin săgeată substantivele determinate.

Numeralele adverbiale (de repetiţie)

Numeralele adverbiale însoţesc:

— **un verb,** *arătînd de cîte ori se îndeplineşte acţiunea:* A scris **o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori** etc.;

— **un adjectiv** *sau* **un adverb** *la gradul* **comparativ de superioritate** *sau* **de inferioritate,** *arătînd de cîte ori însuşirea sau caracteristica exprimată de adjectiv sau de adverb este superioară sau inferioară altei însuşiri sau caracteristici:*

Drumul acesta este **de trei ori** *mai lung* decît celălalt; Primul concurent a alergat **de două ori** *mai repede* decît al cincilea.

Aceste numerale se numesc **adverbiale,** pentru că — asemenea adverbelor — determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb. Ele răspund la întrebarea *de cîte ori?* şi au *funcţia sintactică* de **complement.**

Numeralele adverbiale sînt formate din *numeralul* **o,** urmat de *substantivul* **dată (o dată),** sau din *celelalte numerale cardinale,* precedate de *prepoziţia* **de** şi urmate de *substantivul* **ori (de două ori, de trei ori** etc.).

Uneori numeralul adverbial este precedat şi de *adverbul* **cîte: de cîte două ori.**

Exerciţiu

Subliniază numeralele adverbiale şi indică prin săgeată verbul sau adjectivul determinat. Analizează funcţia lor sintactică.

a) Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decît a lui Mihai, era împînzită la gura vadului, dincolo de pod...

De trei ori s-au izbit din ce în ce mai îndîrjite şi mai furioase cele două armate. De trei ori, neînfricoşatele şiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) Parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeţi c-a avut parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajunseseră crengile în nouri. — I. Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului.*

c) Milioane de mineri au coborît pînă acum de mii de ori în fundul puţului. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.*

d) Lui nu i-ar fura o băşică cu zece mii de galbeni, ci l-ar fura de zece mii de ori... În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută (este) inima lui de o sută de ori, într-o mie (este) inima lui de o mie de ori. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

Ortografia numeralului adverbial „o dată"

Numeralul adverbial **o dată** este format din două cuvinte, numeralul *o* (una) şi substantivul *dată,* spre deosebire de *adverbul* **odată,** exprimat printr-un singur cuvînt. **Pentru a-ţi controla scrisul,** observă sensul cuvintelor: *numeralul adverbial* **o dată** înseamnă **una** *dată (o singură dată);* el se referă la acţiuni care se pot repeta, de aceea apare de obicei în texte în care se află şi alte numerale adverbiale: **O dată** am nimerit, dar **de două ori** am greşit. Uneori, numeralul *o dată* este precedat de adverbele *numai, doar, încă.* Adverbul **odată** are sensurile *odinioară (cîndva), deodată, îndată:* Pe aici era **odată** *(odinioară, cîndva)* pădure; Fără să spună nimic, **odată** *(deodată)* se repede spre uşă.

[29] — „*cîte o sută* şi *(cîte) o mie*". — Numerale distributive. La al doilea numeral nu s-a mai repetat *cîte,* dar se subînţelege.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralul adverbial *o dată* și cu două linii adverbul *odată*. Explică oral după ce ai recunoscut numeralul adverbial și adverbul.

a) O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cîrdul de copii...

— Da' noi nu mai mergem acasă?...

— Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată. — M. Sadoveanu, *Moș-Crăciun.*

b) De la schit... cotea o cărare. Cînd o vedeau, cînd o pierdeau din ochi, o dată într-un bunget, a doua oară printre niște zimți de țancuri. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

c) Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi..., am țîșnit odată cu țărna-n cap și tiva la mama acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea — un om sucit. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

e) Fiul craiului... încalecă și atunci calul odată zboară cu dînsul pînă la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle numeralul adverbial *o dată* și adverbul *odată* (cu sensurile *odinioară* și *deodată*). Subliniază în mod diferit numeralul adverbial și adverbul.

Numeralele ordinale

I. Numeralele ordinale *exprimă ordinea numerică sau locul pe care îl ocupă obiectele sau acțiunile într-o înșirare.*

Ele răspund la întrebările: *al cîtelea?, a cîta?*

Șirul numeralelor ordinale începe cu **întîiul, întîia, cel dintîi, cea dintîi** sau **primul, prima,** după care urmează: **al doilea (a doua), al treilea (a treia)** etc. *Seria se încheie cu* **locuțiunea adjectivală** *„cel (cea) din urmă" sau cu* **adjectivul** *„ultimul, ultima".*

Uneori, numeralele ordinale sînt precedate de articolul *cel (cea)* sau de acest articol și de prepoziția *de*, care formează silabă împreună cu articolul *al (a)*: **cel (cea) dintîi; cel de-al doilea; cea de-a doua.**

Exerciții

1. Formează numerale ordinale de la următoarele numerale cardinale: *cinci, șase, șapte, zece, șaptesprezece, optsprezece.* Numeralele ordinale să fie construite întîi fără articolul *cel (cea)* și prepoziția *de*, apoi precedate de articol și de prepoziția *de.*

2. Subliniază numeralele ordinale din textele următoare:

a) După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceții și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

b) — Cere-mi orice, brahmanule; sînt în stare să răspund la orice dorință.

— Doamne, binevoiește atunci a afla că cer un bob de grîu pentru cea dintîi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa, în progresie geometrică, pînă la a șaizeci și patra căsuță. Cine-mi va plăti? — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă.*

c) Și trecînd mai departe de cel de-al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul ca un acar abil al oratoriei. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.*

II. *Numeralele* **întîiul** *și* **primul** se declină ca orice adjectiv, avînd forme articulate enclitic *(întîiul* succes) și nearticulate (un *prim* succes).

Celelalte numerale se declină cu ajutorul articolului *cel, cea*, urmat de prepoziția *de:* **cel de-***al treilea*, **celui de-***al treilea*, **cei de-***al treilea*, **celor de-***al treilea;* **cea de-***a treia*, **celei de-***a treia* etc.

Tot cu ajutorul articolului *cel, cea* se declină și numeralul *dintîi:* **cel (cea)** *dintîi*, **celui (celei)** *dintîi*, **celor** *dintîi*.

Numeralul ordinal are **valoare adjectivală** cînd însoțește un substantiv și arată ordinea obiectului denumit de substantiv: „*Camera* a **doua** este mai încăpătoare". Cînd nu însoțește un substantiv, numeralul are **valoare substantivală**: „**A doua** este mai încăpătoare".

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: Acordul se face fie prin forma numeralului: **întîia** *coloană;* *(al)* **întîii** *coloane; (al)* **întîilor** *coloane;* **prima** *coloană; (al)* **primei** *coloane; (al)* **primelor** *coloane*, fie prin articolul *cel, cea:* **cei** *dintîi* **locuitori; cele** *dintîi* **flori; celor** *dintîi* **locuitori (flori).**

Fii atent *la adjectivul numeral ordinal* **primul**, fiindcă acesta poate fi și *parte a unui substantiv compus:* **prim(ul)-ministru, prim(ul)-procuror** etc.; deci *nu se analizează separat, ca adjectiv numeral.*

Numeralul ordinal cu **valoare adjectivală** are funcția sintactică de **atribut adjectival**, iar numeralul cu **valoare substantivală** are *aceleași funcții sintactice ca și substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut genitival, complement.**

	Valoarea	*Funcția sintactică*
Aceasta este *clasa* a **doua.**	**adjectivală** (acordat cu subst. *clasa;* arată ordinea obiectului);	*atribut adjectival*
Al doilea a plecat.	**substantivală;**	*subiect*
Meritele *sînt* ale **celui de-al doilea.**	**substantivală** (neacordat cu subiectul);	*nume predicativ*
Lucrarea **celui de-al doilea** este mai bună.	**substantivală** (neacordat cu subst. *lucrarea;* nu arată ordinea obiectului *lucrarea*);	*atribut genitival*
Îl *aștept* pe **al doilea.**	**substantivală.**	*complement obiect direct*

Exerciții

1. Subliniază numeralele ordinale și fă analiza lor morfologică și sintactică într-un tabel ca acela de mai înainte, la care vei mai adăuga înainte de funcția sintactică încă o coloană pentru genul, numărul și cazul numeralelor.

a) Deasupra ta, întîia explozie îți sparge urechile, te năucește, a doua te acoperă de pămînt. Dar, prin faptul că le-ai auzit pe amîndouă, nu ești mort. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.*

b) În altă pribegie recentă, la apa Ozanei, am evocat spiritul celuilalt înaintaș, Ion al Smarandei, primul povestitor al poporului său, și, aflîndu-ne tot recent la Ipotești, l-am evocat pe al treilea și cel mai mare; tustrei*, înălțați ca munții în neant, așteptîndu-l pe al patrulea, care a urcat masiv și monumental, lîngă umerii lor. — E. Camilar, *Zimbrul.*

c) Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și legîndu-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintîi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărăndücă, mai rămîneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Iuga ridică arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături,... atît de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei dintîi. Fața lui Trifon Guju se ciurui ca de vărsat negru. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Cu puțin înainte de expediția lui Milkowski..., primul-ministru Nicolae Kretzulescu trimise lui Cuza o scrisoare în care îl roagă să-i primească demisia. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele cu valoare substantivală *al cincilea* și *al șaselea* să fie la cazul genitiv, cu funcția sintactică de atribut genitival, apoi de nume predicativ.

III. Numeralele ordinale *formează împreună cu substantivele „dată" și „oară" construcții cu valoare de* **adverb,** avînd sens apropiat de al numeralelor adverbiale *o dată, de două ori* etc.: Am venit **întîia** *dată (oară);* Am venit **a doua** *oară.* Aceste numerale apar deseori în propoziții sau fraze în care se află numeralele adverbiale *o dată, de două ori* etc.: *De două ori* a lucrat bine; **a treia oară** a greșit.

Exercițiu

Subliniază cu o linie numeralele adverbiale și cu două linii construcțiile de tipul *prima oară, a doua oară,* formate cu numerale ordinale. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) La șase dimineața, cînd sirena sună a treia oară, oamenii din schimbul întîi se îndreaptă din toate părțile minei spre gura puțului. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

b) Era o vizită de trei ori anunțată și mereu amînată. Două zile spitalul fusese spălat, măturat, fețuit. — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

c) Cănuță oftă adînc, ca și cum ar fi răsuflat întîia dată, își șterse repede ochii, ca și cum ar fi văzut întîia oară lumina. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

d) — Poi, să-i crezi și dumneata, că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi.

— O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul..., scarpină-l o dată..., a doua oară dai în el și el intră în casă. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

Ortoepia și ortografia numeralelor ordinale

I. Numeralele **întîiul** și **primul** *se scriu la nominativ și acuzativ plural* **cu doi „-i"**, *pentru că ele se folosesc numai la forma articulată:* **întîii** sau **primii** (oamenii).

* Cei „tustrei" scriitori sînt: cronicarul Ion Neculce, I. Creangă și M. Eminescu, iar „al patrulea" este M. Sadoveanu.

Exerciții

1. Scrie înaintea substantivelor de mai jos formele de nominativ plural ale numeralelor ordinale *întîiul* și *primul: concurenți, delegați, muncitori, țărani, scriitori, exploratori.* Explică oral ortografia numeralelor.

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *întîiul* și *primul* să determine substantivele *ghiocei* și *trandafiri,* puse la cazul nominativ, apoi la acuzativ cu prepoziție. Explică ortografia numeralelor.

II. *Numeralul* **întîia** *la genitiv și la dativ singular este* **nearticulat** *cînd se află după substantivul determinat, deci se scrie* **cu un singur „-i"**, *iar cînd precedă substantivul determinat, este* **articulat** *și se scrie* **cu doi „-i"**.

(al) clasei **întîi:** (al) *întîii* clase.

Numeralul **prima** *are la genitiv și dativ singular forma articulată* **primei** (nu primii): (al) *primei* clase.

Exerciții

1. Completează primele patru locuri libere cu numeralul *întîia,* iar celelalte, cu numeralul *prima,* la genitiv singular. Explică ortografia numeralelor.

al .... clase; al .... poieni; al .... coline; al .... zile;
al .... opere; al .... plecări; al .... chemări; al .... nuvele.

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *întîia* și *prima* să se afle înaintea substantivelor *operă* și *lucrare* la cazul genitiv sau la dativ singular.

III. Numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă* se pronunță și se scriu corect astfel: *al cincilea* (nu al cincelea); *al șaselea* (nu al șeasilea); *al șaptelea* (nu al șeaptilea); *al optulea* (nu al optîlea); *al nouălea* (nu al noolea, nici al noălea).

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă.*

IV. Numeralele ordinale formate *de la* **unsprezece** *pînă la* **nouăsprezece** se pronunță și se scriu corect astfel:

al unsprezecelea, al doisprezecelea... al nouăsprezecelea (nu al unsprezecilea, al doisprezecilea etc.), pentru că ele sînt formate de la *unsprezece, doisprezece* etc., spre deosebire de *al douăzecilea, al treizecilea* etc., formate de la *douăzeci, treizeci* etc. **Mijlocul de control** *este corespondența dintre numeralele ordinale și cele cardinale de la care s-au format:*

cardinale:	*unsprezece,*	*doisprezece,*	*douăzeci;*
ordinale:	*al unsprezecelea,*	*al doisprezecelea,*	*al douăzecilea.*

Numeralele formate de la *sută* și *milion* se pronunță și se scriu corect astfel: *al* **o sutălea** (format de la **o sută**)**;** *al milionulea; al* **trei sutelea** (format de la **trei sute**).

Exerciţii

1. Scrie şirul numeralelor cardinale *de la unsprezece pînă la nouăsprezece* şi apoi, *din zece în zece, de la douăzeci pînă la nouăzeci*, urmate de numeralele ordinale corespunzătoare. Subliniază la fiecare formă a numeralului partea componentă *zece* sau *zeci*.
2. Construieşte cîte o propoziţie în care numeralele ordinale formate de la *paisprezece, şaisprezece, optsprezece, şaizeci, o sută, un milion, şase sute, şapte sute* să însoţească un substantiv masculin sau neutru.

V. Cînd se folosesc *cifre romane*, numeralele ordinale, în afară de primul din serie, se scriu la masculin şi la neutru precedate de articolul *al* şi urmate de *-lea*, iar la feminin, se scriu precedate de articolul *a* şi urmate de *-a*:

masculin şi neutru: Napoleon I, Napoleon *al* III-*lea*, congresul *al* II-*lea*, congresul *al* III-*lea*, secolul I, secolul *al* XX-*lea;*

feminin: clasa I, clasa *a* II-*a*, clasa *a* X-*a*.

Pentru primul numeral din serie, cifrele romane nu se folosesc decît atunci cînd numeralul urmează după substantivul determinat: clasa I, congresul I. Nu este corect să scriem: I clasă, I congres.

Exerciţii

1. Construieşte cîte o propoziţie în care să foloseşti după substantivul *clasa* numeralele ordinale: *întîi, a şaptea, a noua, a zecea* (scrise cu cifre romane), şi numeralele *al nouăsprezecelea* şi *al douăzecilea*, după substantivul *secolul*.
2. Construieşte propoziţii în care să arăţi în ce secole au domnit Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir şi Alexandru Ioan Cuza.

Numeralul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea numeralelor

- A. **Cardinale**
  - *propriu-zise*
    - *simple:* **unu (un), doi, trei...**
    - *compuse:* **unsprezece... nouăzeci şi nouă, o sută douăzeci...**
  - *colective:* **amîndoi, ambii, tustrei, toţi trei, cîteşitrei...**
  - *multiplicative:* **îndoit, întreit...**
  - *distributive:* **(unul) cîte unul, (doi) cîte doi...**
  - *adverbiale (de repetiţie):* **o dată, de două ori...**
- B. **Ordinale: întîiul, cel dintîi, primul, (cel de-) al doilea...**

Valorile şi funcţiile sintactice

- *Valoare* **adjectivală** → **atribute adjectivale**
  - *cardinale propriu-zise:* **(cei) doi** *copii*
  - *colective:* **amîndoi** *copiii*
  - *multiplicative: cîştig* **îndoit**
  - *distributive:* **cîte doi** *copii*
  - *ordinale:* **(cel de-)al doilea** *copil*
- *Valoare* **substantivală** → **subiect, nume predicativ, complement, atribut prepoziţional, atribut genitival**
  - *cardinale propriu-zise*
  - *colective*
  - *distributive*
  - *ordinale*
- *Valoare* **adverbială** → **complemente**
  - *multiplicative: a cîştigat* **îndoit**
  - *adverbiale (de repetiţie): a scris* **o dată (de două ori...); întîia (prima) oară (dată), a doua oară...**

Texte pentru lecţiile de recapitulare

a) Dar, ca lucru de neînţeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos şi sterp dinspre răsărit un nuc straşnic, bătrîn, de cîteva sute de ani.../ Din trunchiul gros [să nu-l cuprindă trei oameni...,] se desfac două ramuri vînjoase, / ce merg, încleştate ca nişte braţe, pînă sus, / apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, împroşcînd fiecare sute şi mii de crengi / ce se unesc într-un frunziş negru, cărnos, ca un aluat de fiere. / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac.*

b) O sută de greieri într-un cîmp par o sută de mii de glasuri, / care se frîng / şi se întind neîncetat, ca nişte degete de sîrmă şi cleştar cu cîte zece falange, cutreierînd pe dîra cîrtiţelor şi printre tulpini. / — T. Arghezi, *Greierişul.*

c) ...turcii nu se puteau transporta în Moldova decît prin un singur punct./

În ziua de la Jilişte, Ioan-Vodă avuse... peste 1 000 de cazaci.../.

În România... armata naţională se împărţea în pîlcuri... de cîte 1 000 de oameni sub cîte un căpitan. / Formaţiunea tactică a acestor unităţi prezenta trei linii, compuse fiecare... din cîte trei elemente separate... / Prin cîteşitrele liniile treceau trei intervaluri. /[30] — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*

d) S-a trezit fecioară tînără, cu nouă răutăţi în trupul ei,/ şi a trimes Sfînta-Duminică nouă şerpi buni în ajutorul nostru./ A venit un şarpe/ şi a înghiţit o răutate / şi au rămas opt răutăţi./ Şi a venit alt şarpe/ şi a înghiţit o răutate/ şi au rămas şapte răutăţi./ A venit al treilea înghiţind o răutate/ şi au rămas şase răutăţi./ A venit al patrulea —/ şi au rămas cinci răutăţi./ A venit al cincilea —/ şi au rămas răutăţile numai patru;/ pe urmă au rămas trei / şi după aceea două./ Şi a venit cel din urmă şarpe al Sfintei-Duminici / şi a înghiţit cea din urmă răutate a cneaghinei;/ şi rămîne cneaghina Maruşca trup luminat şi curat ca un argint strecurat./[31] — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

e) Şi mănîncă ei la un loc tustrei,/ pînă ce gătesc de mîncat toate cele cinci pîni.../

După ce au mîntuit de mîncat,/ călătorul străin scoate cinci lei din pungă/ şi-i dă... [celui ce avusese trei pîni,] zicînd:/

— Primiţi... această mică mulţămită de la mine.../ Veţi cinsti mai încolo cîte un pahar de vin/ sau veţi face cu banii/ ce veţi pofti.../

Cei doi nu prea voiau/ să primească./ dar după multă stăruinţă din partea celui (de-)al treilea au primit./ De la o vreme, călătorul străin ş-a luat ziua bună de la cei doi.../ — I. Creangă, *Cinci pîni.*

f) Împăratul zise/ că trebuie/ să fie o greşeală,/ şi pofti pe fiii de împăraţi/ să mai treacă o dată.../ Trecură şi a treia oară,/ şi tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului./ — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*

Pronumele

Noţiuni generale

Pronumele este *partea de vorbire* **flexibilă** *care* **ţine locul unui substantiv.**

— Măi *Grivei*, este aşa de grozav *profesorul*, că, d-ai vrea, şi **tu** ai învăţa carte... Să-**i** zici „domnul", că de nu, **îţi** mănîncă coada. — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Pronumele **tu** şi **îţi** ţin locul substantivului *Grivei*, iar pronumele **-i** ţine locul substantivului *profesorului.*

Unele pronume au forme speciale — **forme personale** —, pentru a arăta persoane diferite: *eu, tu, el; însumi, însuți, însuși; al meu, al tău, al său* etc. Alte pronume **nu au forme personale:** *acesta, acela, celălalt, altul, cineva* etc.

După diferitele roluri pe care le au în vorbire, pronumele sînt de mai multe feluri: *personale, reflexive, de întărire, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărîte* și *negative*. Primele patru sînt **pronume cu forme personale**, iar celelalte sînt **pronume fără forme personale.**

I. Pronumele cu forme personale

A. Pronumele personal

Pronumele personal are *forme* pentru *persoanele I, a II-a și a III-a*, la *singular* și la *plural. Pronumele de persoana a III-a are forme și pentru genuri*, pentru că el *se acordă în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește.*

pers. 1	— sg.	**eu**	pl.	**noi**	pers. 3	— sg., m.,n.	**el**	pl. m.	**ei**
pers. 2		**tu**		**voi**		f.	**ea**	f.,n.	**ele**

Fiecare dintre aceste pronume *se declină* luînd diferite *forme cazuale* prin care se exprimă *funcțiile pronumelui în propoziție.*

Declinarea pronumelui personal

Cazurile nominativ, vocativ și acuzativ

I. La **cazul nominativ** pronumele personal are formele **eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele,** prin care se exprimă *funcțiile sintactice* de **subiect** și de **nume predicativ:**

S P
Noi *pregătim* o serbare. *Cine* pregătește? — **noi.**
S NP
Organizatorul este **el.** *Cine este* organizatorul? — (este) **el.**

Exerciţiu

Subliniază pronumele personale la cazul nominativ și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Eu n-am uitat... nici pe iscusitul moș Vlad,/ în căruța căruia ai adormit tu adesea,/ pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgii coliliei.../ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Și omul cu noroc și-aduse aminte de pungă/ și se gîndi:/ „Cum aș scăpa eu de ea/ și să rămîi cu turmele?"... / Ce se socoti el?/ „Dar [dacă aș mai scoate ceva din pungă] pînă să scap de ea?"/ — B. Șt. Delavrancea, *Norocul dracului.*

c) ...vă temeți/ că, [dacă vom fi arestați noi,] s-a sfîrșit revoluția,/ fiindcă revoluția sîntem noi./ — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

d) Și cînd pe aproape de miezul nopții, fata împăratului se preface într-o păsărică/ și zboară nevăzută prin cinci străji./ Dar [cînd ajunge pe la străjerul Ochilă,] el sireicanul mi ț(i)-o vede/ și dă de știre lui Păsărilă zicînd:/

[30] — *un* (singur) punct (nu: două, trei etc. puncte). — Numeral.
[31] — „...a înghițit *o* răutate" (una din cele *nouă*). — Numeral.

— Măi, fetișoara împăratului... s-a prefăcut în păsărică,/ a zburat ca săgeata pe lîngă ceilalți,/ și ei habar n-au despre asta./ ...De acum numai noi o putem găsi și aduce la urma ei./ ...Eu ț(i)-oi arăta-o/ pe unde se ascunde,/ iară tu să mi-o prinzi.../ și să-i strîmbi gîtul oleacă,/ să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete./...

— Ei, Harap-Alb,/ — îi zise atunci Ochilă, —/ dacă nu eram eu și cu Păsărilă,/ ce făceați voi acum?/...

Amar [era] să fie de voi,/
De nu eram noi amîndoi./[32] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Cine ar fi bănuit/ că eu voi fi vreodată tatăl a trei copii grași, voinici și nebunatici?/ Singura grijă a mea sînt ei./ — B. Șt. Delavrancea, *Bursierul.*

II. La **cazul vocativ** pronumele personal *are forme identice cu formele nominativului* — **tu, voi.** Deosebirea dintre valoarea de vocativ și cea de nominativ constă în *rolul vocativului* de a exprima *o chemare adresată persoanei a II-a, pentru a-i face o comunicare.* Valoarea de vocativ este marcată în rostire prin **intonația** *mai înaltă a pronumelui*, iar, în scris, prin **punctuație:** *izolarea pronumelui prin virgulă (virgule) ori prin semnul exclamării.* La recunoașterea valorii de vocativ ajută mult **observarea contextului:** *pronumele la vocativ apare de obicei însoțit de vocativul substantivului pe care îl înlocuiește*, iar grupul respectiv este deseori *precedat de o interjecție*, totul alcătuind o *construcție exclamativă*, despărțită de propoziția următoare sau de propoziția anterioară prin *virgulă* ori prin *semnul exclamării:*

O, Golia, tu! Pîndit-ai așa de-amară vreme! — G. Coșbuc, *Golia ticălosul.*

Construcția exclamativă poate fi mai dezvoltată, ea cuprinzînd și atribute ale substantivului sau ale pronumelui la vocativ:

Iubire, tu, *a lumilor coroană*,
Tu, *veșnică, dumnezeiască* floare! — P. Cerna, *Poporul.*

Pronumele la vocativ nu are funcție de parte de propoziție.

Să fii atent însă la grupul format din pronumele *tu (voi)* și *un substantiv la vocativ*, pentru că atunci cînd cele două cuvinte sînt încadrate într-o propoziție, iar *pronumele are persoana și numărul verbului cu funcția de predicat*, pronumele tu sau voi are funcția de subiect, deci este la cazul nominativ:

— Ură tu, *măi Chiriece...* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și vocativ și delimitează prin bară construcțiile în care se află un pronume la vocativ. Analizează pronumele arătînd: persoana, numărul, genul (pentru pronumele la persoana a III-a), cazul și funcția sintactică a pronumelor la nominativ. Explică oral punctuația construcțiilor care cuprind un pronume la vocativ.

a) — O, voi hoieri, întoarceți-vă liniștiți acasă,/ căci vă făgăduiesc/ că feciorul Rareșoaiei n-are să mai stea mult în jilț!/ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) O, calul meu! Tu, fala mea!
De-acum eu nu te voi vedea,/
Cum ții tu nările-n pămînt
Și coada ta fuior în vînt,
În zbor de rîndunea!/
— G. Coșbuc, *El-Zorab.*

c) Și-auzi!/ Îi umblă-n cap, tu soră,/
S-ajungă ea Lucsandei noră!/
. . . .
Și-auzi tu, mamă,/ cîte-mi spune?/ — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

d) Voi, flori scînteietoare din grădină,
Și voi, vlăstare din păduri mărețe!
Zadarnic lupt,/ prin mii de rădăcini
Să leg de mine-a voastră tinerețe./ — P. Cerna, *Ruga pămîntului.*

e) Aici, în umbra potolită doarme
Măreața tain-a morții și-a vieții,/
Tu, suflete-ntunecat de gînduri,
Tu simți prelung fiorul dimineții.../ — O. Goga, *Lăcaș străbun...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele *tu* și *voi* la nominativ, cu funcția de *subiect*. Fiecare propoziție să fie precedată de o construcție exclamativă cu același pronume, la *vocativ*. Subliniază și analizează pronumele. Delimitează prin bară construcțiile cu pronumele la vocativ și explică punctuația lor.

III. La cazul acuzativ pronumele personale au *forme accentuate* și *forme neaccentuate*. La *persoana a III-a singular* și *plural* și la *persoanele I* și *a II-a plural* formele accentuate ale **acuzativului sînt identice cu ale nominativului.** Deosebirea dintre cele două cazuri constă în faptul că **la acuzativ pronumele accentuate sînt precedate totdeauna de o prepoziție.**

	Persoanele	Nominativ	Acuzativ — Formele accentuate	Acuzativ — Formele neaccentuate*
Singular	1	eu	(pe) mine	*mă -mă mă- -mă- m- -m-*
	2	tu	(pe) tine	*te -te te- -te-*
	3 m.,n.	el	(pe) el	*îl -l l- -l-*
	f.	ea	(pe) ea	*o -o o- -o-*
Plural	1	noi	(pe) noi	*ne -ne ne- -ne-*
	2	voi	(pe) voi	*vă -vă vă- -vă- v- -v-*
	3 m.	ei	(pe) ei	*îi -i i- -i-*
	f.,n.	ele	(pe) ele	*le -le le- -le-*

Pronumele neaccentuate *determină totdeauna un* verb, *au sensul* pe mine (pe tine, pe ei etc.) și *funcția sintactică de* **complement obiect direct.** Ele pot fi folosite singure — mă *așteaptă mama* — sau *însoțesc obligatoriu pronumele accentuate cu prepoziția* pe, *cînd acestea au funcția de* **complement obiect direct,** *marcînd astfel — prin* **dubla exprimare** *a acestui complement — deosebirea lui de alte complemente exprimate prin pronumele accentuate cu prepoziția* pe:

Pe **mine** mă *așteaptă.* *Așteaptă*-mă pe **mine.** Mă *așteaptă* pe **mine.**	*C. ob. direct* (cu dublă exprimare); *pe cine* așteaptă? — **pe mine mă.**
Se bizuie pe **mine.**	*C. ob. indirect prepozițional; pe cine* se bizuie? — **pe mine.**
A pus haina pe **el.** (pe scaun)	*C. circ. de loc; unde* a pus? — **pe el.**

[32] — „De nu eram *noi* amîndoi." — Subiectul este *noi (cine* nu eram?); „*amîndoi*" — atribut al pronumelui *noi* (care *noi? — amîndoi).*

* Liniuțele puse înaintea unora din formele neaccentuate sau după ele arată că pronumele poate fi legat prin liniuță de cuvîntul dinaintea lui (ascultă-*mă)*, de cuvîntul următor *(te*-ascult) sau poate fi intercalat între două cuvinte (ascultatu-*l*-am).

Pronumele accentuate cu alte prepoziții, cînd sînt în relație cu un **verb,** pot avea funcția **de complement obiect indirect prepozițional** sau pot fi **complemente circumstanțiale** de diferite feluri:

Privesc **la ei.**	*C. ob. indirect prepozițional; — la cine* privesc? — **la ei.**
A plecat **la voi.**	*C. circ. de loc; — unde* a plecat? — **la voi.**
Citește **ca mine.**	*C. circ. de mod; — cum* citește? — **ca mine.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele personale la cazurile nominativ și acuzativ și indică prin săgeată verbele determinate de pronumele la acuzativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

a) Întreabă pe băieți,/ vorbește și el;/ spune lucruri/ care și pe el îl mișcă/ și-l ajung la inimă./ Și iată/ că orășenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți,/ întreabă și ei pe copii,/ ascultă o poezie./ — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) Greu a fost la treieratul cu caii./ O vedea lîngă el pe Nica... cu părul cărunt sub cîrpa de pe cap, cu buzele arse./ Ridica grîul cu lopata și ea./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) — Lasă, mamă,/ că facem noi rost de alți bani,/ nu te las eu pe tine așa!/ Avem oile alea,/ trebuie/ să se întoarcă Achim cu ele./ — M. Preda, *Moromeții.*

d) Voi n-aveți flori, nici cîntece, nici fluturi,/
Căci soarele în țara voastră moare;/
E frig la voi,/ și-i moartă strălucirea
Cetăților cu turnul de aramă./ — O. Goga, *Cîntăreților de la oraș.*

e) Noi scoteam mîțele de prin ocnițe și cotruțe...;/ și nu puteau scăpa bietele mîțe din mîinile noastre,/ pînă ce nu ne zgărîiau/ și ne stupeau.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Costandina suspină prelung.../ Ca dintr-un somn adînc se trezește.../ O vede pe mama,/ o vede pe mătușa Uțupăr./ Mă vede și pe mine./ Cînd dă cu ochii de mine,/ obrazul pămîntiu i se luminează./ — Z. Stancu, *Costandina.*

g) Nu știu însă/ cum făcu el.../ că se pomeni iarăși în pădure.../ Dacă văzu așa,/ cătă copaciul,/ se sui în el,/ și mai găsi un ou./ Se duse cu el în tîrg/ și mai luă încă două pungi cu bani, tot de la acel negustor./ Pasămite ouăle astea erau de diamant,/ care făceau de zece ori atît/ cît îi da lui pe ele negustorul./[33] — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*

h) Chiar a doua zi vorbi cu frații lui/ să meargă împreună pe urma hoțului/ și să-l prindă./

Frații lui prinseseră pizmă pe el.../ și căutau prilej/ ca să-l piarză./[34] — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic și merele de aur.*

i) — Stăpînă, pînă acum m-ai ascultat la orice.../ Ascultă-mă și de astă dată.../ Ia pe frate-meu, Galben-de-Soare.../ și fă călătoria mai departe cu el.../ El te va învăța ca și mine/ ce să faci la vreme de nevoie./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

2. Construiește cîte o propoziție în care pronumele *el, ea, ei, ele, noi, voi* să fie la cazul nominativ și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul acuzativ, cu funcția de complement obiect direct. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

IV. *Pronumele accentuate la acuzativ, în relație cu un* **substantiv,** au funcția de **atribut pronominal prepozițional,** iar *cele în relație cu* **subiectul,** *prin intermediul unui verb de legătură,* au funcția de **nume predicativ:**

Am dus *vestea* **despre ei.**	*atribut pronominal prepozițional* — **care** *veste?* — **despre ei.**
S *Florile* sînt **pentru tine.**	*nume predicativ* — **pentru cine** *sînt* florile? — *(sînt)* **pentru tine.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și acuzativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează în scris pronumele cu funcția de atribut sau de nume predicativ și oral celelalte pronume.

   a) — Nu pot ruga nimic pe un despot.../ Îi urăsc pe toți.../ Îndurerată,... Tița parcă ascultă gîndurile din ea./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

   b) ...mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede/ că am să ies un al doilea Cucuzel.../

   — Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ ...Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la ce școli a învățat/...? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

   c) — Apoi îți spun eu, stăpîne,/ că nici asta nu-i de noi./...

   — Apoi dă, măi Chirică,.../ Eu gîndesc/ că tot om alege,/ om alege,/ pîn-om culege./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

   d) Locuitorii apucau și ei de la acești trei frați cînd dreptate, cînd povețe bune...;/ și în toată lumea se dusese vestea despre ei./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*

   e) — ...Se-nțelege, domnule;/ îmbrăcămintea-i totul./

   — Și darul (nu e) nimic?/

   — Ba a fi... și darul ceva;/ da parcă darul se vede?/ Doar darul îi (este) pentru noi călugării,/ nu (este) pentru ochii lumii./ — C. Hogaș, *Părintele Ghermănuță.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronume accentuate la cazul acuzativ, cu funcțiile de atribut și nume predicativ. Notează deasupra pronumelor funcțiile sintactice, prin inițialele *A* sau *NP*, și indică prin săgeată substantivele determinate de pronumele cu funcția de atribut. În propozițiile cu pronumele în funcția de nume predicativ subliniază și subiectele și notează-le deasupra cu *S*.

V. În unele expresii populare sau în locuțiuni verbale, pronumele feminin o are *valoare neutră,* în sensul că nu înlocuiește un anumit substantiv: *„Am pus-o de mămăligă"; „Am luat-o la fugă"; „Am zbughit-o"* etc. În analiza gramaticală, pronumele o cu valoare neutră se ia împreună cu locuțiunea verbală sau cu verbul, deoarece nu are singur funcție sintactică.

---

[33] — „cît îi da lui *pe ele...*". — Nu este posibilă construcția *ți da* pe ele le; deci pronumele pe ele *nu are funcția de complement obiect direct.*

[34] — „prinseseră pizmă *pe el*". — Nu este posibilă construcția *prinseseră pizmă* pe el îl; deci pronumele pe el *nu are funcția de complement obiect direct.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie pronumele personal *o* care înlocuiește un substantiv și analizează funcția lui sintactică. Subliniază cu două linii pronumele cu valoare neutră *o* împreună cu verbele pe care le însoțesc sau cu locuțiunile verbale în componența cărora intră.

   a) Prepelița prindea cîte o furnică ori o lăcustă, le-o fărâmița în bucățele mici și ei pic! pic! cu cioculețele lor o mîncau numaidecît. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

   b) Văzînd eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfîrșit, pe după toacă o pornim pe la case. Și-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gînd să umblăm tot satul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

   c) Neghiniță o zbughise în urechea împărătesci și-i aflase gîndul... Și într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului și șopa, șopa, șopa. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*

2. Caută în fragmentul *La cireșe* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în schița *Călătoare!...* de Emil Gârleanu patru propoziții sau fraze în care să se afle pronumele personal o cu valoare neutră. Subliniază pronumele împreună cu verbul pe care îl însoțește sau cu locuțiunea verbală în componența căreia intră.

3. Construiește trei propoziții în care să folosești pronumele *o* cu valoare neutră, aflat în expresii populare sau în locuțiuni verbale.

Pronumele personale la cazurile nominativ, acuzativ și vocativ

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	*Pronumele în relație cu*	*Funcțiile sintactice*	*Felul pronumelui, prepozițiile și sensurile sintactice*
N.	*predicatul* —	**subiect**	— *cine?*
N.	*subiectul* — (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	— *cine este?*
Ac.	*verbul* — **compl.**	**ob. direct**	*neaccentuat* — **pe** *cine?* *accentuat,* cu prep. **pe,** însoțit de *pron. neaccentuat* (dublă exprimare)
Ac.	*verbul* — **compl.**	**ob. indirect**	— *accentuat,* cu prep. diferite: **cu (de, de la** etc.) *cine?*
Ac.	*verbul* — **compl.**	**circ. de loc**	— *accentuat,* cu prep. diferite: **la, sub** etc. *(unde?),* **de la** *(de unde?),* **pînă la** *(pînă unde?)* etc.
Ac.	*verbul* — **compl.**	**circ. de mod**	— *accentuat,* cu prep. **ca** *(cum?)*
Ac.	*substantivul*	**atribut pron. prepozițional**	— *accentuat,* cu prep. diferite: **de, de la, pentru** etc. — *care?, ce fel de?*
Ac.	*subiectul* (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	— *accentuat,* cu prep.: **de (de la, pentru, ca)** — cine *este?*

Pronume **fără funcții sintactice**
- *pron. la* **vocativ**
- *pron. la* **acuzativ,** cu **valoare neutră** — **o, -o** din expresii sau locuțiuni verbale.

Cazurile dativ și genitiv

I. La **cazul dativ** pronumele personal are *forme accentuate* și *forme neaccentuate*.

Singular

Formele

Persoanele	*accentuate*		*neaccentuate*
1	**mie**		**îmi mi mi- -mi -mi-**
2	**ție**		**îți ți ți- -ți -ți-**
3 m.,n.	**lui**		
f.	**ei**	m.,f.,n.	**îi i i- -i -i-**

Plural

1	**nouă**	ne	**ne- -ne -ne- ni ni- -ni-**
2	**vouă**	vă	**vă- -vă v- -v- vi vi- -vi-**
3 m.,f.,n.	**lor**	le	**le- -le -le- li li- -li-**

Pronumele la dativ *determină un* **verb,** răspunde la *întrebarea* **cui?** și are funcția de **complement obiect indirect:** *îl dau* **lui (ei, lor).**

Pronumele neaccentuate pot fi *folosite singure* — **îmi (mi-)** *aduce o carte* — sau *însoțesc pronumele accentuate la aceeași persoană și la același număr, realizînd, astfel, o* **dublă exprimare** *a complementului obiect indirect în dativ:*

Mie îmi *dă mingea. Dă-***mi mie** *mingea!* **Îmi** *dai* **mie** *mingea?*

Fii atent la următoarele *forme neaccentuate*, care sînt *comune cazurilor dativ și acuzativ:* **ne, vă, v-, le, îi, i.** Valoarea de dativ sau de acuzativ a acestor forme se deosebește prin sensurile pronumelor în propoziție. Pronumele neaccentuate au sensurile celor accentuate:

ne, vă (v-) < D. = *nouă, vouă*; Ac. = *pe noi, pe voi*

îi, i < D. = *lui, ei*; Ac. = *pe ei*

le < D. = *lor*; Ac. = *pe ele*

La recunoașterea valorii de dativ sau de acuzativ a pronumelor menționate *ne poate veni în ajutor și textul*, pentru că în limba română *deseori dativul și acuzativul pronumelui personal apar exprimate în aceeași propoziție și prin forma neaccentuată, și prin forma accentuată*, care *precizează sensul de dativ* sau *de acuzativ al pronumelui neaccentuat:* **Vouă vă** *convine*, /dar **i-***ați întrebat* și **pe ei? Le-***ați cerut* și **lor** părerea?

Alteori (tot ca **dublă exprimare** a complementului) pronumele neaccentuat apare *împreună cu* **substantivul la dativ** *sau* **la acuzativ,** căruia pronumele îi ține locul:

I-*am spus* și **mamei** /că **pe fete** *nu* **le-***am văzut.*

Dacă textul nu prezintă astfel de situații, pentru identificarea sensului de dativ sau de acuzativ se poate folosi ca **mijloc de control** *posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată:*

Vă *las cu sănătate!* = **vă** *las* **(pe voi);** *pe cine* las? — **pe voi, vă** (cazul acuzativ);

Vă *trimit cărțile.* = **vă** *trimit* **(vouă);** *cui* trimit? — **vouă, vă** (cazul dativ).

Exerciții

1. Notează deasupra pronumelor subliniate cazurile la care se află *(D.* sau *Ac.)*. Dacă pronumele este repetat prin pronumele accentuat sau dacă în propoziție se află substantivul înlocuit, la dativ sau la acuzativ (cu prepoziția *pe*), subliniază și aceste cuvinte și notează deasupra fiecăruia cazul.

Scoate din texte pronumele împreună cu verbele determinate, verifică la ce caz sînt pronumele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

i-am văzut	*i*-am văzut **pe ei;** *pe cine* am văzut? — *pe ei, i-;* pron. pers. 3, m., pl., Ac., neaccentuat; C. ob. dir.
ne-a spus	*ne*-a spus **nouă;** *cui* a spus? — *nouă, ne-;* pron. pers. 1, pl., D., neaccentuat; C. ob. ind.

Textele de analizat

a) Căci nu-i a noastră casa pe care *o* zidim;
Pămîntul pentru care am plîns și suferim,
Pe noi *ne*-ngroapă numai, iar pentru ei e darnic. — P. Cerna, *Către pace.*

b) Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la luptă ei *vă* mîn.
. . . .
Vouă *vă* pune lege, pedepse *vă* măsoară. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

c) ...(Făt-Frumos și Prichindel) străbătură grădinile palatului și se mirară văzîndu-*le* cuprinse de paragini... Intrară... în conac. Slujitori împărătești *îi* îmbăiară și-*i* îmbrăcară în straie noi... Pe umerii lați și peste pieptarul de aur,... *îi* așeză Dafin lui Făt-Frumos o mantie care înfățișa cîmpul cu florile. — Victor Eftimiu, *Omul de piatră.*

d) Mama lor *îi* așeza la rînd și-*i* întreba: „Gata?" „Da", răspundeau ei. „Una, două, trei". Și cînd zicea „trei", frrr! zburau cu toții la marginea lăstarului... Și mama lor *le* spunea că-*i* învață să zboare pentru o călătorie lungă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

e) Mama apăru în tindă şi nu aştepta să *i* se spună ceva: ridică fruntea la bărbaţi şi vorbi:

— Perceptorule, nu *ne* lua cămaşa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu *ne* jupui!

— Nu *vă* jupoi, *vă* amîn. — M. Preda, *Moromeţii*.

f) Profesorul a stat lîngă noi pînă *ne*-a tuns chilug. Apoi *ne*-a pus în rînd cu ceilalţi şcolari şi *ne*-a dat de învăţat după puterea noastră. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) *Îi* pofteşte la masă, ei *îl* roagă să-*i* ierte că nu pot, trebuie să plece; *îi* roagă să beie măcar un pahar de apă, ei *îi* mulţumesc iar. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

2. Subliniază pronumele personale la cazurile dativ şi acuzativ, notează deasupra lor cazurile şi fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor la cazul dativ.

a) Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) Dacă-i răspundeai că nu ţi-e bine şi i se părea lui că îţi e bine, parcă-l aud: — Asta e ca istoria turcului cu scrumbia... şi ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leşinam de rîs. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Scrisorile lui Mişu Gerescu*.

c) — Îndată vi s-a aduce şi de mîncare, şi băutură — zise împăratul — numai de-aţi putea dovedi cît vă voi da eu..., nu vă pară lucru de şagă...

În sfîrşit, numai iaca li se aduc 12 harabale cu pîne, 12 ialoviţe fripte... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Şi codrul se-ndoaie;
Şi-l biciuie vîntul,
Rîzînd îl sugrumă,
Îi rupe veştmîntul,
Şi părul i-l smulge,
Şi-n văi îl aruncă. — G. Coşbuc, *Toamna*.

II. În unele expresii alcătuite de obicei cu verbele *a da* şi *a zice* (acesta, cu sensul obişnuit sau cu sensul *a cînta*), pronumele la dativ *îi* (*i-*, *-i*) are **valoare neutră** (nu ţine locul unui anumit substantiv): **îi** *dă cu vorba* (cu băutura etc.); *zi-***i** *înainte* (= spune), *zi-***i** sau *să-***i** *zici* (un cîntec). În astfel de construcţii pronumele la dativ **nu are funcţie sintactică proprie,** ci *se ia împreună cu verbul*.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie pronumele la dativ cu funcţia de complement obiect indirect şi indică prin săgeată verbul determinat. Subliniază cu două linii expresiile formate dintr-un verb şi pronumele la dativ cu valoare neutră.

a) — ...aş ruga pe Luminarea sa că, dacă are de gînd a ne ospăta, ...să ne îndesească mai mult cu udeala, pentru că acolo stă toată puterea şi îndrăzneala. Vorba ceea: Dă-i cu cinstea, să piară ruşinea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Mînioasă parcă, Sultănica îi trase lui Miai plosca de la gură... Logofătul Dobre cam dibui cum merg lucrurile şi îi porunci lui Păcălete, care începuse să-i zică din gură cu isonul celorlaţi, alt cîntec...

Cînd se sfîrşi hora, Stanciu strigă scripcarilor, fălos:

— Măă, nea Păcălete, ia ziceţi-i, mă, un brîu pentru noi, că ne-au amorţit picioarele în hora asta tîrşită. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

III. *Pronumele neaccentuat la dativ poate determina şi un* **substantiv** *la nominativ sau la acuzativ:* ***mîna*-mi,** ***mîna*-ţi,** *mîna-***i.** În construcţiile de acest fel *pronumele la dativ are* **sens posesiv:** *mîna* **mea,** *mîna* **ta,** *mîna* **sa** (sau **a lui, a ei).** Acest dativ se numeşte **dativul posesiv.**

Cînd substantivul determinat este precedat de adjectivul său, *pronumele la dativul posesiv se aşază înaintea substantivului şi se leagă de adjectiv prin liniuţă:* (pe) *frumoasa-***ţi (-i)** *mînă.*

Determinînd un **substantiv,** pronumele la dativul posesiv are *funcţia sintactică* de **atribut pronominal,** spre deosebire de pronumele la dativ cu funcţia de complement obiect indirect, care determină un verb.

Exerciţiu

Subliniază în mod diferit pronumele la dativ care determină un verb şi pe cele care determină un substantiv. Indică prin săgeată cuvintele determinate şi fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor.

a) O, cere-mi, Doamne, orice preţ,
Dar dă-mi o altă soarte,
Că tu izvor eşti de vieţi
Şi dătător de moarte. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

b) O! luptă-te-nvălită în pletele-ţi bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roşă cu umbra-i de dreptate
Sfinţeşte-a ta viaţă de tină şi păcate. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar*.

c) Cu-ncetul tînăra copilă îşi veni-n simţiri; ochii ei albaştri clipiră sub lungile-i gene bălaie. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

d) Dar ne-nfricatul meu cîrlan
Goni-va negru-ţi armăsar.
Obrazul tău va fi de var,
Şi pieptu-ţi roşu ca un jar,
O, Timur Khan!
Şi stepa toată împrejur
La strigătu-mi va tresări...
Cu dînsa slobod m-oi iubi,
Uitînd de oasele-ţi pustii,
O, Khan Timur!
— I. Pillat, *Cîntecele stepei*.

IV. Formele neaccentuate ale persoanei I şi a II-a singular la cazul dativ (*mi, ţi, îmi, îţi*) se întrebuinţează cu rol stilistic îndeosebi în basmele şi baladele populare, pentru a arăta că povestitorul şi ascultătorul sînt interesaţi de faptele eroilor şi participă sufleteşte la desfăşurarea acţiunii. Dativul folosit în acest scop se numeşte **dativul etic.** Pronumele poate fi folosit numai la una din cele două persoane sau la amîndouă persoanele:

Unde ridică... odată pe zmeu şi trîntindu-*mi*-l, îl băgă în pămînt pînă în gît. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Luînd pe cîte un drăcuşor de corniţe, *mi ţi*-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

Pronumele la *dativul etic* **nu are funcţie sintactică,** ci **rol stilistic.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la dativul etic și pronumele la dativ cu funcție sintactică. Pentru pronumele cu funcția de complement, indică prin săgeată verbul determinat.

a) Ochii-și negri d-arunca,
peste cîmpuri se uita
și departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, mare, venea...
Manea, slutul și uritul...

— D-alelei, murguțule...
Sapă-mi groapa din picior
și-mi așterne fînișor,
iar la cap și la picioare
pune-mi, pune-mi cîte-o floare.
— *Toma Alimoș.*

b) Voinic-de-Plumb... prinde cu mîna stîngă stîlpul de fier, mi ți-l smulge din pămînt cum ai smulge o nuieluşă. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) Și am purces cu bunicul spre Pipirig. Și din sus de Vînători, cum treceam peste apa Neamțului, mi-au alunecat ciubotele și am căzut în Ozana cît mi ți-i băietul!
— Și scroambele ieste ale voastre îs pocite, zise el... Și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse(ră) bocnă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Iară Setilă, dînd fundurile afară la cîte o bute, horp! ți-o sugea dintr-o singură sorbitură; și răpede-răpede mi ți le-a supt pe toate de-a rîndul... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Caută în *Povestea lui Harap-Alb*, de I. Creangă, două fraze în care să fie folosit dativul etic. Subliniază formele de dativ etic și explică oral în ce scop au fost folosite.

V. *La* **cazul genitiv** *pronumele personal are* **forme numai pentru persoana a III-a.** Formele genitivului sînt *identice cu formele accentuate ale pronumelui la dativ:*

	Dativ		Genitiv
Pers. 3 sg. m. și n.	lui	(al, a, ai, ale)	lui
f.	ei		ei
pl. m.,f.,n.	lor		lor

Pentru persoanele I și a II-a, la care genitivul pronumelui personal nu are forme, posesorul (posesorii) unui obiect se exprimă prin *pronume* sau prin *adjective posesive (al meu, al tău, al nostru, al vostru).*

Deosebirea dintre valoarea de genitiv sau de dativ a formelor comune constă în faptul că *pronumele la* **genitiv** *determină un* **substantiv**, *răspunde la întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?** și *are funcția de* **atribut pronominal genitival** — *copilul* **lui (ei, lor)** —, pe cînd *pronumele la* **dativ** *determină un* **verb**, *răspunde la întrebarea* **cui?** și *are funcția de* **complement obiect indirect** — *le dau* **lui (ei, lor).**

Pronumele la **genitiv** *poate avea și funcția de* **nume predicativ:**

S   NP
Copiii sînt **ai lui (ei, lor).**

Pronumele la *genitiv* cu funcția de *atribut genitival* sau de *nume predicativ* arată pe **posesorul unui obiect.**

Pronumele la genitiv cu funcția de atribut genitival **nu primește articol posesiv** *dacă substantivul determinat are articol hotărît, iar pronumele urmează imediat după substantiv* (vezi exemplul de mai sus) sau dacă este plasat între un adjectiv cu topica inversă și substantivul determinat: *bunul* **lui** prieten; *primul* **ei** examen.

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele la cazul genitiv și cu o linie pronumele de persoana a III-a, la cazul dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Subliniază și notează subiectul propoziției, dacă pronumele la genitiv are funcția de nume predicativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv și a celor la dativ. *Fii atent* să nu confunzi articolul hotărît *lui* care precedă un substantiv la genitiv cu pronumele *lui*. Pentru a evita greșelile, repetă de la articolul hotărît propriu-zis punctul II, p. 91.

a) Conu Nae nu mai înțelege nimic... Atîta vreme de cînd se frămîntă în zadar să priceapă pricina schimbării copilului lui. Mișu lui... Unde e Mișu lui! Că nu e el, tînărul grav, care acum aproape o lună s-a coborît din trăsură în brațele lor, rece, străin. Nu e a lui Mișu fruntea asta neclintită; nu sînt ai lui ochii ăștia nepăsători. Unde sînt ochii lui care priveau stăruitor asupra lucrurilor, cu drag, cu dor de pricepere? — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată.*

b) Sînt eu la urmă vinovată
Că Leana umblă ca turbată
Să-l vadă-n casa lor intrînd
Odată?

Și dacă lui nu-i dă prin gînd,
Ea blestemă de nu-și dă rînd!
— G. Coșbuc, *Dușmancele.*

c) Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vînt... El (Pupăză) se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa... Și nici nu-i poruncea nimeni lui Pupăză; el făcea numai ce-i plăcea lui. — I. Slavici, *Pădureanca.*

d) Țugulea se duse mai întîi de se întîlni cu frații lui. Le spuse și lor cum a omorît pe zmeoaica cea bătrînă... Le dete și lor niște bani să-i ducă părinților, apoi se îmbrățișară și plecară. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*

e) Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei (a Siminei) ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gîndul lui... Trecuse un an și jumătate de cînd își cumpărase acel loc și în timpul acesta se înfiripase în el gîndul că locul acela este al lui. — I. Slavici, *Pădureanca.*

2. Construiește: trei fraze în care să se afle pronumele *lui, ei, lor* la cazul genitiv, precum și substantivele pe care le înlocuiesc (acestea, în propoziția anterioară celei cu pronumele la genitiv); trei fraze de același tip și cu aceleași pronume la cazul dativ. Subliniază pronumele și notează deasupra fiecăruia cazul și funcția sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. *Pronumele la genitiv* (ca și substantivul la genitiv) *poate fi construit cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale care cer genitivul:* **asupra, contra, deasupra, împotriva, în (din) jurul** etc. După cuvîntul cu care se află în relație, genitivul cu prepoziție poate avea *funcția de* **atribut pronominal prepozițional** sau de **complement:**

A îngrădit *locul* **din jurul ei.** (al casei)	*atribut pronominal prepozițional — care* loc? — **din jurul ei.**
A năvălit **asupra lor.**	*complement obiect indirect prepozițional — asupra cui* a năvălit? — **asupra lor.**
A pus pachetul **deasupra lui.** (a dulapului)	*complement circ. de loc — unde* a pus? — **deasupra lui.**

Exercițiu

Subliniază în mod deosebit pronumele la genitiv cu prepoziție și fără prepoziție. Indică prin săgeată cuvintele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv.

a) Pe piedestalul lui de marmură... Ștefan-Vodă privește parcă înaintea lui peste veacuri... Peste gîtul încordat al calului cu fruntea ridicată sus, ochii lui privesc, și piața goală dimprejurul lui parcă se umple de lume... Îndărătul lui un ceas a bătut și tot soiul de oameni... au început să roiască spre vechile curți unde ținea el sfat odată. — D. Anghel, *Reveria unei statui.*

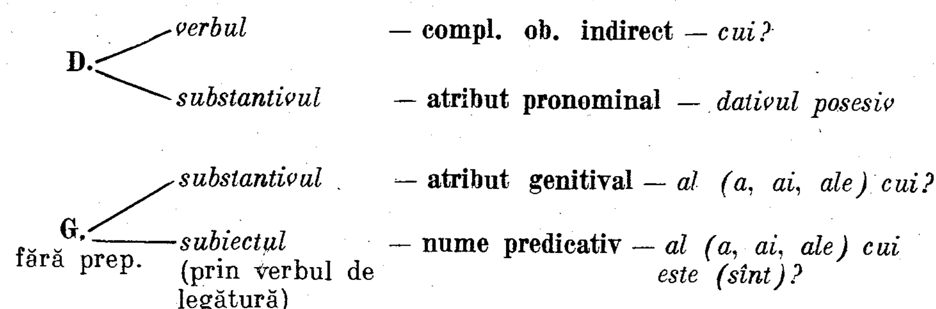
b) — O, voi boieri, ...vă făgăduiesc că feciorul Rareșoaiei n-are să mai stea mult în jîlț! Îmi cereți să pornesc împotriva lui cu război..., dar una ca asta nu se poate! — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

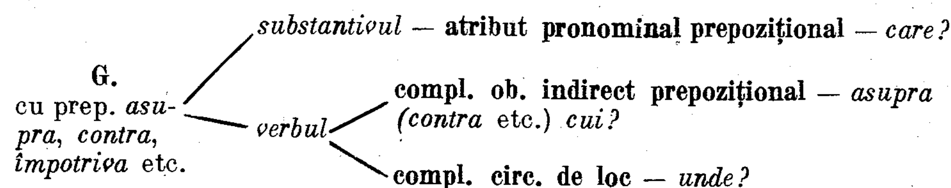
c) Flăcăul avea de mai nainte hotărît cum să facă. Se încurca însă în lanțug... Bogza îl văzu și se prăvăli pe-o coastă asupra lui. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

Pronumele personale la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	*Pronumele în relație cu*	*Funcțiile sintactice și sensurile lor*

Pronume **fără funcții sintactice** — *pron. la* **dativul etic** *(îmi, îți, mi, ți)*; *pron. la* **dativ, cu valoare neutră** *(îi, -i, i-)*

Formele cazuale ale pronumelui personal

(Recapitulare)

Persoanele	*Cazurile*	*Singular* — Formele *accentuate*	*Singular* — Formele *neaccentuate*	*Plural* — Formele *accentuate*	*Plural* — Formele *neaccentuate*
1.	N.	*eu*		*noi*	
	Ac.	(pe) *mine*	*mă, mă-, -mă, -mă-, m-, -m-*	(pe) *noi*	*ne, ne-, -ne, -ne-*
	D.	*mie*	*îmi, mi, mi-, -mi, -mi-*	*nouă*	*ne, ne-, -ne, -ne-, ni, ni-, -ni-*
2.	N.	*tu*		*voi*	
	V.	*tu, (!)*		*voi, (!)*	
	Ac.	(pe) *tine*	*te, te-, -te, -te-*	(pe) *voi*	*vă, vă-, -vă, -vă-, v-, -v-*
	D.	*ție*	*îți, ți, ți-, -ți, -ți-*	*vouă*	*vă, vă-, -vă, v-, -v-, vi, vi-, -vi-*
3.	N.	m. *el*; f. *ea*		*ei*; *ele*	
	Ac.	m. (pe) *el*; f. (pe) *ea*	*îl, l-, -l, -l-*; *o, o-, -o, -o-*	(pe) *ei*; (pe) *ele*	*îi, i-, -i, -i-*; *le, le-, -le, -le-*
	D.	m. *lui*; m., f., n.; f. *ei*	*îi, i, i-, -i, -i-*	*lor*	*le, le-, -le, -le-*; *li, li-, -li-*
	G.	m. *lui* / f. *ei* (al, ai, a, ale)		(al, ai, a, ale) *lor*	
		m. *lui* / f. *ei* asupra		asupra *lor*	

Ortografia pronumelor personale neaccentuate

1. Pronumele „îmi", „îți", „îi", „îl"

Vocala **î** cu care încep formele de dativ **îmi, îți, îi** (= *lui* sau *ei*) și formele de acuzativ **îl** și **îi** (= *pe ei*) este o vocală de sprijin *adăugată formelor „mi", „ți", „i", „-l"* pentru a se putea rosti independent de verb sau de alt cuvînt învecinat: **îmi** *spune,* **îți** *spune,* **îi** *spune; nu* **îmi (îți, îi)** *spune;* **îl** *văd,* **îi** *văd; nu* **îl (îi)** *văd.*

Întrucît **î** nu reprezintă un cuvînt *care se rostește împreună cu un pronume neaccentuat, el* **nu trebuie separat prin liniuță** *de restul pronumelui.* În cazul greșelilor „î-mi, î-ți, î-i, î-l", *„î" nu are nici un înțeles.*

Cele mai multe greșeli se fac la scrierea formelor **îl** *și* **îi**, *ele fiind confundate cu* grupurile de două pronume neaccentuate **i-l, i-i**: *Sacul* **i-l** *dau lui Ion (lui)* sau *Mariei (ei); Sacii* **i-i** *dau lui Ion* sau *Mariei*. Pentru evitarea greșelilor, **mijlocul de control** *cel mai simplu este observarea aspectului* f o n e t i c: *pronumele* **îl, îi** *încep cu vocala „î"*, iar *grupurile de două pronume* **i-l, i-i** *încep cu vocala „i"**.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele *îmi, îți, îi* sau *îl*, corespunzător pronumelui accentuat sau substantivului la dativ sau la acuzativ subliniat în fiecare propoziție.
   — *Mie*... place primul tablou. *Mariei*... place al treilea. *Ție* care ... place?
   — V-am adus cîte un dar. *Ție* ... dau mingea. *Stiloul* ... dau fratelui tău, iar *Mariei* ... dau o carte de povești.
   — *Pe Ion* ... văd, dar nu ... văd *pe frații* lui. Nici *pe* cei doi *prieteni* ai tăi nu ... văd. *Mie* ... place să fim cît mai mulți.
2. Construiește cîteva texte scurte de felul celor de la exercițiul 1, ținînd seama ca fiecare dintre pronumele *îmi, îți, îi* (la dativ și la acuzativ) și *îl* să fie folosit cel puțin de două ori.
3. Completează locurile libere cu pronumele *îl* sau *îi* și subliniază substantivele după care te-ai condus pentru a stabili pronumele cerut de înțelesul fiecărei propoziții:
   a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpînului său./... aducea de mîncare și de băut./... ținea de urît spunîndu-i fel de fel de basme și de snoave./... făcea (pe copil)/ să înțeleagă/ că dragostea dintre frați e nesfîrșită ca apa fîntînii/ ce curgea pe-aproape de locuința lor./ — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan.*
   b) Lupta nu ținu îndelungată vreme./... prinseră pe tîlhari,/... legară zdravăn./ Apoi cercetară fundul corăbiei/ și... găsiră plin de giuvaeruri și de pietre scumpe./ Se mai aflau acolo cîteva zeci de băieți și fete/ care zăceau cu mîinile legate./ Repede ... dezlegară pe flăcăii și fetele robite./ — Victor Eftimiu, *Cei șapte voinici.*
4. Compune o scrisoare sau un dialog în care să folosești pronumele *îmi, îți, îi* (la dativ singular și la acuzativ plural), *îl*. Subliniază-le și explică înțelesul fiecăruia prin forma accentuată corespunzătoare.

II. Pronume legate prin liniuță de verbul determinat

Pronumele neaccentuate la *acuzativ* sau la *dativ* pot sta *înaintea verbului determinat* (pronume p r o c l i t i c e) sau *după verb* (pronume e n c l i t i c e) și *se pot rosti separat de verb* — **îl** *văd*, **te** *ascult*, **îi** *spun* etc. — sau *împreună cu verbul:* **te**-*ascult*, **i**-*am ascultat*, *spune*-**mi** etc.

Poziția proclitică sau poziția enclitică a pronumelui față de verb depinde de *modul la care se află verbul*, iar *rostirea pronumelui proclitic împreună cu verbul depinde de vocala cu care începe verbul*. În funcție de aceste condiții, pronumele neaccentuate prezintă situațiile de ortografie descrise în cele ce urmează.

* Explicațiile gramaticale și exercițiile privitoare la scrierea grupurilor de pronume *i-l* și *i-i* se află la p. 170—171, unde sînt prezentate toate grupurile alcătuite din două pronume personale neaccentuate care se rostesc împreună.

A. Construcții cu verbe la timpurile cu forme simple ale modului indicativ

Pronumele neaccentuate așezate *înaintea verbelor* (la timpurile simple ale indicativului) *care încep cu* **a**, *cu* **o** *sau cu* **î** *se pot rosti singure sau împreună cu verbul:* **te** *ajut*, **te** *observ*, **te** *întreb* sau **te**-*ajut*, **te**-*observ*, **te**-*ntreb*.

Cînd se rostesc împreună cu verbul, **pronumele neaccentuate** prezintă sub aspect f o n e t i c situațiile arătate mai jos.

— *Indiferent de vocala cu care începe verbul, pronumele* **te, ne, le** *păstrează aceste forme*, iar *pronumele* **îmi, îți, îi, îl** *pierd vocala* **î**, deci apar cu *formele:* **mi-, ți-, i-, l-.**

— *Pronumele* **mă** *și* **vă** *păstrează aceste forme înaintea verbelor care încep cu vocala* **î**, iar *înaintea verbelor care încep cu* **a** *sau cu* **o** *pierd pe* **ă**, luînd deci *formele* **m-, v-.**

Verbele *care încep cu vocala* **î** *pierd această vocală* cînd pronumele se rostește împreună cu verbul, *afară de cazul în care pronumele este* **l-**: **te**-*nțelege*, **ne**-*nțelege*, **le**-*nțelege*, **mă**-*nțelege*, **vă**-*nțelege*, **mi**-*nțelege*, **ți**-*nțelege*, **i**-*nțelege* (gîndul), **l**-*înțelege*.

De verbele care încep cu **î** *se poate lega și pronumele* **o**: **o**-*nțeleg*.

Pronumele rostit împreună cu verbul de la dreapta lui *formează silabă cu prima silabă a verbului* — **te-a**/*jută*, **mi-a**/*jută*, **i-a**/*jută*, **m-ob**/*servă*, **l-în**/*țelege* — sau *cu consoana rămasă din prima silabă a verbului după căderea lui* **î**: **mă-n**/*țelege*, **mă-m**/*piedică*. Ca urmare, *pronumele nu se poate scrie singur la capăt de rînd dacă este legat de verb prin liniuță.*

Pronumele la dativ **mi, ți, i** *se pot rosti și împreună cu forma* **e** *a verbului* **a fi** *sau cu formele care încep cu* **e**: **mi**-*e* (**ți**-*e*, **i**-*e*) *sete*, **mi**-*este dor*, **ți**-*era drag* etc. Cînd se insistă asupra persoanei indicate prin pronumele neaccentuat, se folosește și forma accentuată corespunzătoare: **mie mi**-*e sete, iar* **ție ți**-*e foame* (sau: **lui** *ori* **ei i**-*e foame).*

În construcțiile în care este folosit *pronumele accentuat*, acesta *atrage atenția asupra faptului că* **mi, ți** *sau* **i** *din grupurile de sunete* [m, i, e], [ț, i, e], [i, e] *este un* **pronume neaccentuat la dativ.** Deci **pronumele accentuat** *poate constitui singur un* **mijloc de control** *pentru scrierea corectă:* **mi-e, ți-e, i-e.** Dacă pronumele accentuat nu se află în propoziția pe care vrei să o scrii, *posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele* **mie (ție, lui** sau **ei)** *te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat corespunzător, legat în rostire de verbul* **e.** În lipsa pronumelui accentuat, *un* **mijloc de control sigur** *pentru scrierea corectă* **mi-e, ți-e, i-e** este și *observarea faptului că, în contextele de felul celor date, ceea ce în vorbire apare ca un singur cuvînt* — „mie", „ție", „ie" — *reprezintă o construcție echivalentă, ca înțeles, cu* **îmi este (îți este, îi este)** *sete (dor, milă* etc.).

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție cu verbele *ascultă, ocrotește, înnoiește* precedate de fiecare dintre pronumele *mi-, ți-, i-, l-, m- (mă-), v- (vă-)* și scrie sub text *prima silabă din fiecare construcție*, în felul următor: *mi-as-...; ți-o-...; mă-n-...*
2. Construiește cîte două propoziții în care pronumele *mi-, ți-, i-* să se afle înaintea formei *e* a verbului *a fi*. În propozițiile din seria a doua pronumele să fie însoțite de formele lor accentuate. Explică oral, prin sensul cuvintelor și prin valoarea lor gramaticală, de ce în unele cazuri ai scris *mie, ție*, iar în altele *mi-e, ți-e*.

3. Explică în scris ortografia cuvintelor subliniate, arătînd ce părți de vorbire sînt și care este sensul cuvintelor legate prin liniuță.

a) — Nu *ți-e* roșul de vînzare?
— Nu *mi-e* roșul de vînzare,
Ci *mi-e* roșul de schimbare,
Ci-mi este de dăruială
Cui o da pe Corbe-afară.
— *Corbea.*

b) De ciudă... am izbucnit:
— Și dacă sînt mic, ce? *mie* nu *mi-e* foame? — Z. Stancu, *Dulăii.*

c) *Ție ți-e* frică cu mine? Că eu am sfeclit-o cu tine. — *Zicătoare.*

B. *Construcții cu verbe la perfectul compus și cu verbe la modul condițional-optativ*

(a) *Pronumele neaccentuat așezat înaintea unui verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condițional-optativ** *se rostește împreună cu auxiliarul, iar în scris,* **se desparte de auxiliar prin liniuță: te-***am ajutat,* **ți-***am adus,* **l-***aș ajuta,* **ți-***aș aduce.*

În toate cazurile, *pronumele și auxiliarul formează împreună* **o singură silabă,** *deci cele două cuvinte separate prin liniuță* **nu trebuie despărțite la capăt de rînd.**

Pronumele neaccentuate împreună cu diferitele forme ale auxiliarului alcătuiesc următoarele **grupuri de cuvinte:***

Pron. la *acuzativ*			Pron. la *acuzativ* ori *dativ*				Pron. la *dativ*		
m-*am*	**te-***am*	**l-***am*	**ne-***am*	**v-***am*	**le-***am*	**i-***am*	**mi-***am*	**ți-***am*	
m-*ai*	**te-***ai*	**l-***ai*	**ne-***ai*	—	**le-***ai*	**i-***ai*	**mi-***ai*	**ți-***ai*	
m-*a*	**te-***a*	**l-***a*	**ne-***a*	**v-***a*	**le-***a*	**i-***a*	**mi-***a*	**ți-***a*	**oprit**
m-*ați*	—	**l-***ați*	**ne-***ați*	**v-***ați*	**le-***ați*	**i-***ați*	**mi-***ați*	—	
m-*au*	**te-***au*	**l-***au*	**ne-***au*	**v-***au*	**le-***au*	**i-***au*	**mi-***au*	**ți-***au*	
m-*aș*	**te-***aș*	**l-***aș*	—	**v-***aș*	**le-***aș*	**i-***aș*	**mi-***aș*	**ți-***aș*	
m-*ar*	**te-***ar*	**l-***ar*	**ne-***ar*	**v-***ar*	**le-***ar*	**i-***ar*	**mi-***ar*	**ți-***ar*	**opri**

Pentru orientare, cercetează tabelul urmărind situațiile de ortografie pe verticală, fiindcă fiecare coloană cuprinde **construcțiile posibile cu un anumit pronume.**

Observă că între construcțiile din tabel *nu se află nici una cu pronumele la dativ* **ni-, vi-, li-.** Aceasta înseamnă că **nu este corect** *să se scrie* „ni-am, vi-am, li-am, ni-a, vi-a, li-a" etc. sau „ni-ar, vi-ar, li-ar" etc. De asemenea, în tabel *nu apar nici construcții cu pronumele la acuzativ* **o,** pentru că acest pronume *se așază totdeauna* **după** *formele verbale date și* **se desparte prin liniuță de al doilea termen al formei verbale:** *am văzut-***o,** *aș vedea-***o.**

* Pentru construcțiile cu verbul la modul condițional-optativ, s-au dat numai două forme ale auxiliarului *(aș* și *ar)*, celelalte fiind identice cu formele auxiliarului perfectului compus: **ai (am, ați)** *oprit,* **ai (am, ați)** *opri.*

Cunoașterea formei pe care o are fiecare pronume cînd este legat de auxiliar este *una dintre condițiile despărțirii corecte (prin liniuță) a pronumelui neaccentuat de auxiliar.* **Formele pronumelor** *respective pot fi reținute mai ușor, dacă sînt grupate după apropierile de ordin* f o n e t i c:

m-, **v-**, **l-** — pronume cu *corpul fonetic redus la o* **consoană;**
te-, **ne-**, **le-** — pronume *terminate în* **e;**
mi-, **ți-**, **i-** — pronume *terminate în* **i** și pronumele *redus la forma* **i.**

Delimitarea corectă a pronumelui neaccentuat *trebuie observată cu toată atenția, fiindcă de îndeplinirea acestei cerințe depinde* **precizia comunicării pe calea scrisului:** omiterea liniuței sau plasarea ei unde nu trebuie poate duce la scrierea unor *asocieri de litere cărora nu le corespunde nici un cuvînt în limba română,* cum ar fi „ma" din s c r i e r e a g r e ș i t ă „ma-m, ma-i, ma-ți" (apărat). Alteori, celor scrise incorect le corespund *cuvinte existente în limbă, dar care nu au nici un rost lîngă verbul următor.* De exemplu: dacă în loc de **ne-***a chemat* sau **v-***ar aduce (pe voi* sau *vouă)* ai scrie „nea chemat" ori „var aduce", nu vei transmite ceea ce ai vrut să comunici, pentru că: *îmbinarea* „nea chemat" *este imposibilă* — „nea" ar putea avea (în contexte corespunzătoare) *sensul substantivului* **nea** („zăpadă") sau *sensul cuvîntului* **nea** (rezultat din prescurtarea substantivului *„nenea"*), folosit înaintea numelor proprii masculine *(nea Ion)*, cuvinte care nu au ce căuta lîngă verbul *chemat* —, iar în construcția „var aduce", *var* ar putea fi interpretat ca *substantiv* cu funcția de obiect direct *(ce* aduce? — *var).*

Greșelile pot fi evitate *folosind următorul* procedeu: *identifici,* în primul rînd, forma verbului (care sînt cei doi termeni care alcătuiesc *forma compusă* a verbului, *persoana* și *numărul verbului),* lucru care se poate realiza cu ajutorul subiectului *propoziției,* fiindcă *subiectul va conduce* la precizarea formei auxiliarului și, prin aceasta, la stabilirea locului unde trebuie pusă liniuța*. De exemplu: dacă ai de scris cuvinte care se exprimă prin sunetele [m, a, i] și [a, j, u, t, a, i] sau prin sunetele [i, a, ț, i] și [v, ă, z, u, t], stabilești întîi *forma verbului,* cu ajutorul subiectului: *(tu)* ai ajutat sau *(voi)* ați văzut; apoi, știind care este forma auxiliarului, *vei putea scrie* c o r e c t construcțiile cu pronume neaccentuate: m-*ai ajutat,* i-*ați văzut.*

Există și situații în care pronumele neaccentuat poate fi detașat înainte de a cerceta care este forma auxiliarului. O astfel de posibilitate oferă construcțiile în care pronumele neaccentuat *este însoțit* de pronumele accentuat *corespunzător.* Să presupunem că ai de scris:

pe mine [mai]** *ajutat* sau [mai] *ajutat* pe mine;
vouă [va] *spus* sau [va] *spus* vouă;
lui [iai] *spus* sau [iai] *spus* lui.

În astfel de situații, pronumele accentuat *te va conduce la* detașarea pronumelui neaccentuat *din grupul pronume + auxiliar,* rostit ca un singur cuvînt — pe mine m- *(= mă),* vouă v- *(= vă),* lui i- *(= îi)* — și deci *la scrierea corectă:* m-*ai ajutat,* v-*a spus,* i-*ai spus.*

* Forma auxiliarului se identifică cu ajutorul subiectului, pentru că *la formele compuse ale verbului acordul cu subiectul, în persoană și în număr, se face prin forma auxiliarului,* verbul conjugat avînd aceeași formă la toate persoanele.

** Ceea ce este pus între paranteze drepte reprezintă felul în care apare în vorbire (ca un singur cuvînt) grupul format din pronumele neaccentuat și auxiliar.

Dacă *pronumele neaccentuat este* **la persoana a III-a,** acesta ținînd locul unui substantiv, *s-ar putea* ca în construcția pe care o ai de scris *să fie folosit* **substantivul** *la acuzativ sau la dativ al cărui loc îl ține pronumele neaccentuat* sau **un înlocuitor al substantivului** *(un pronume* sau *un numeral) la același caz, aceeași persoană* și *același număr ca și pronumele neaccentuat:*

pe băiat (pe acesta, pe cel dintîi) [lai] *ajutat;*
băiatului (acestuia, celui dintîi) [iai] *spus.*

În situațiile de acest fel, **substantivul** *(sau* **înlocuitorul** *lui) te va conduce,* ca și pronumele accentuat corespunzător *(pe el,* în primul caz; *lui,* în cazul al doilea), *la detașarea pronumelui neaccentuat:* **pe băiat l-** *(= îl),* **pe acesta (pe cel dintîi) l-, băiatului i-** *(= îi)* etc.

Dar posibilitatea de a constata, înainte de a ști care este forma auxiliarului, că **m, v, l, i** din grupările „mai, va, var, vați, la, lați, laș, ia, iau, iați, iar" sînt pronume neaccentuate* fiind limitată la construcțiile de felul celor menționate mai sus, **procedeul principal** *care conduce la separarea corectă a pronumelui neaccentuat de auxiliar este* **identificarea formei verbului cu ajutorul subiectului,** *acest procedeu putînd fi aplicat la scrierea oricărei construcții alcătuite din* **pronume neaccentuat** și **o formă verbală personală.**

Ca orientare suplimentară, cercetează și tabelul de mai jos, care, prin **prezentarea paralelă a situațiilor de ortografie** din cele două coloane, *atrage atenția asupra cazurilor în care s-ar putea face greșeli la scrierea grupurilor formate din pronume neaccentuat și auxiliar sau și la scrierea unora dintre cuvintele subliniate în textele din coloana a doua,* cuvinte care deseori sînt *confundate cu construcțiile* **pronume-auxiliar** *exprimate prin aceleași sunete.*

Situații de ortografie în opoziție**

Pronume-auxiliar	Alte cuvinte	Valoarea gramaticală
A. 1. *El* **i-a** *apărat* **pe ei.** *spus* **lui (ei).**	**Ia!** *parcă aud pași.*	— interjecție
	El **ia** *caietul.*	prezentul verbului *a lua*
2. *Ele* **i-au** *apărat* **pe ei.** *spus* **lui (ei).**	*Eu (ei)* **iau** *caietele.*	prezentul verbului *a lua*
3. *Tu* **i-ai** *apărat* **pe ei.** *spus* **lui (ei).**	*Tu* **ia-i** *lui (ei)* un caiet.	— imperativul verbului *a lua* urmat de *pronumele* **-i**
4. *Voi* **i-ați** *apărat* **pe ei.** *spus* **lui (ei).**	*Tu* **ia-ți** *și ție* un caiet.	— imperativul verbului *a lua* urmat de *pronumele* **-ți**
5. *Ea (ele)* **i-ar** *apăra* **pe ei*.** *spune* **lui (ei).**	**Iar** *ai greșit.*	— adv. — „iarăși", „din nou"
	Eu dictez, / **iar** *el scrie.*	— conjuncție
B. 1. *Ea* **l-a** *apărat* **pe el.**	Plec **la** *școală.*	— prepoziție
	nota (muzicală) **la**	— substantiv
2. *Voi* **l-ați** *apărat* **pe el.**	*umeri* **lați**	— adjectiv
3. *Eu* **l-aș** *apăra* **pe el.**	*om* **laș**	— adjectiv
	S-a purtat ca un **laș.**	— substantiv
C. 1. *Tu* **m-ai** *apărat* **pe mine.**	*luna* **mai**	— substantiv
	Bate parul *cu un* **mai.**	— subst. — „ciocan de lemn"
	drum **mai** *scurt*	— adv. (exprimă gradul comparativ)
	Mai *vin* și mîine.	— adv. (indică repetarea acțiunii *vin*)
2. *El* **mi-a** *spus* **mie.**	*Avem o* **mia** *albă.*	— subst. — „oaie tînără"
3. *Ei* **mi-au** *spus* **mie.**	**miau!**	— interjecție
D. 1. *El* **ne-a** *apărat* **pe noi.** *spus* **nouă.**	**nea** (art. *neaua*)	— subst. — „zăpadă"
	nea *Ion*	— prescurtare a subst. „nenea"
	Nea, *Grivei!*	— interjecție
2. *Noi* **ne-am** *apărat* **pe noi.** *adus laude* **nouă.**	*Sîntem un* **neam** *dîrz.*	— subst. — „popor"
	Sînt **neam** *cu voi.*	— „ — „rudă".
	N-a lucrat **neam.**	— adv. — „deloc".
E. 1. *El* **v-a** *apărat* **pe voi.** *spus* **vouă.**	*El* **va** *apăra* copiii.	— auxiliar al viitorului
2. *El (ei)* **v-ar** *apăra* **pe voi.** *spune* **vouă.**	*El aduce* **var.**	— substantiv

* Mă refer în special la *pronumele cu forma redusă la un singur sunet* (m-, v-, l-, i-), fiindcă *la construcțiile cu aceste pronume se fac cele mai multe greșeli.*

** Construcțiile din prima coloană sînt date în ordinea alfabetică a pronumelor neaccentuate. *Subiectul* și *pronumele accentuate* sînt date în fiecare propoziție în care se află o construcție cu pronume neaccentuat legat de verb, rolul celor doi termeni fiind de a ajuta la explicarea situațiilor de ortografie puse față în față, prin luarea în considerare atît a subiectului, cît și a pronumelui accentuat.

* Dintre construcțiile cu verbe la modul condițional-optativ, s-au dat numai cele la care auxiliarul are forme diferite de auxiliarul perfectului compus, adică numai construcțiile cu *aș* și cu *ar*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu construcţiile alcătuite din forma verbală dată pentru fiecare coloană şi pronumele neaccentuat corespunzător celui accentuat de la stînga locurilor de completat.

Subliniază cu o linie verbul şi cu două linii pronumele neaccentuat.

Pron. Ac.	a lăudat	au lăudat	Pron. D.	a cerut	au cerut
pe mine	....	....	mie	....	....
pe tine	....	....	ţie	....	....
pe el	....	....	lui (ei)	....	....
pe noi	....	....	nouă	....	....
pe voi	....	....	vouă	....	....
pe ei	....	....	lor	....	....
pe ele	....	....		....	....

2. După modelul de la exerciţiul 1, scrie formele verbale *ai lăudat* şi *aţi lăudat* precedate de *pronumele neaccentuate la acuzativ* şi formele verbale *ai cerut* şi *aţi cerut* precedate de *pronumele la dativ**. Subliniază pronumele şi verbele ca la exerciţiul 1.

3. Construieşte propoziţii sau fraze în care să foloseşti construcţiile alcătuite din pronumele de mai jos şi forme verbale compuse cu auxiliarele date în dreptul fiecărui pronume. Explică ortografia prin procedeele recomandate.

m- *am, ai, aţi*
v- *a, aţi*
l- *a, ai, aţi*
i- *a, au, ai, aţi*

mi- *a, au*
ne- *am, ai, aţi*
le- *ai, aţi*

4. Construieşte propoziţii sau fraze în care să se afle (prezentate paralel) situaţiile date la grupurile de construcţii A şi B din tabelul „Situaţii de ortografie în opoziţie". Dintre situaţiile de la grupurile C, D, E, alege pe acelea la a căror scriere consideri că nu ai destulă siguranţă şi construieşte propoziţii sau fraze cu situaţiile respective. Motivează ortografia prin sublinieri, ca în exemplele din tabelul menţionat, şi, oral, prin analiza gramaticală a cuvintelor subliniate.

5. Verifică dacă în construcţiile de mai jos pronumele şi auxiliarul sînt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este scris greşit şi scrie construcţia corectă.
m-aţi sfătuit, le-aţi văzut, ia-ţi întîlnit, ia-i văzut, i-au cerut, i-aţi spus, va-ţi îngriji, l-a adus, la-i adus, m-am convins, v-aţi convins, l-ai convinge, ni-ai dat, ne-aţi dat, li-ai răspuns.

Texte pentru dictare

Subliniază în mod diferit verbele şi pronumele neaccentuate aşezate înaintea verbelor şi legate prin liniuţă. Explică oral ortografia, apoi scrie textele după dictare.

a) — Şi de ce nu l-ai luat de bărbat pe Sabu?

— Dacă ar mai fi trăit, l-aş fi luat... I-aş fi spus că mi-e tare drag şi l-aş fi rugat să mă ceară tatei şi mamei de nevastă. Dar Sabu a murit. L-au împuşcat la gară...

* Nu sînt posibile construcţiile cu pronumele *v-* şi auxiliarul *ai* şi cele cu pronumele *le-* sau *ţi-* şi auxiliarul *aţi*.

Pe mulţi i-au împuşcat în zilele acelea. Auzeam împuşcăturile. Tremura inima în mine să nu-l ucidă şi pe Sabu. M-a prins tata plîngînd. „De ce plîngi?" „Mă doare un dinte". „Care?" „Ăsta." I-am arătat, la nimereală, un dinte. M-a chemat în prăvălie şi mi l-a scos cu cleştele. După ce mi-a scos dintele, am aflat de moartea lui Sabu şi am plîns cît am vrut. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

b) — Măria ta, nu te îndoi, ... în mine domniţa are credinţă mai mult decît într-o mamă, eu fiind aceea care am adăpat-o cu laptele meu. Am hrănit-o ş-am crescut-o, ş-am scăpat-o de boli; şi i-am dovedit în bobi şi în ghioc această dragoste, cînd i-a venit ceasul. Nimene nu ştie de scrisori, iar eu ştiu; căci le-am repezit în cinci rînduri la Hîrlău, printr-un nepot..., căruia Măria ta i-ai dat cîte cinci zloţi. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

c) De-ar fi cucul voinicel,
Mi l-aş prinde argăţel
Şi cămăşi subţiri i-aş toarce
Şi l-aş purta cum îmi place.

De-ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz;
Dar e cucul păsărea,
Nu-i pasă de jalea mea.
— Folclor, *Cucul*.

(b) 1. *Pronumele neaccentuat* **o** *care determină un verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condiţional-optativ** *se rosteşte împreună cu al doilea termen al formei verbale compuse ca şi cum ar alcătui cu acesta un singur cuvînt:* (am) „văzuto", „aduso" etc.; (aş) „vedeao", „aduceo" etc.

Modul de rostire poate duce la g r e ş e a l a *de a scrie pronumele legat de verb (fără liniuţă).* **Mijloacele de control** *pentru evitarea acestei greşeli sînt cele recomandate pentru scrierea corectă a pronumelor neaccentuate plasate înaintea auxiliarului perfectului compus sau al modului condiţional-optativ:*

— **delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului,** operaţie care conduce la separarea pronumelui neaccentuat: *(eu) am văzut-***o** *(adus-***o** etc.), *aş vedea-***o** *(aduce-***o** etc.);

— faptul că *în aceeaşi propoziţie cu* **pronumele neaccentuat** *de persoana a III-a cu funcţia de* **obiect direct** *se poate afla* **pronumele accentuat** *corespunzător sau* **un substantiv** *(ori* **un înlocuitor al substantivului)** *cu funcţia de* **obiect direct,** care se referă la aceeaşi fiinţă sau la acelaşi lucru ca şi pronumele **o** — **pe ea (pe Maria, pe aceasta, pe a doua)** *am văzut-***o** sau *am văzut-***o pe ea (pe Maria** etc.), **cartea** *am adus-***o** *(aş aduce-***o)** —, iar, în lipsa situaţiilor de acest fel, *posibilitatea de a introduce în propoziţie pronumele accentuat* **pe ea.**

Delimitarea formei verbului *cu ajutorul subiectului* este însă un *mijloc de control mai la îndemînă* şi, în plus, el *prezintă avantajul că* **asigură scrierea corectă** *şi în cazul* **expresiilor** *sau al* **locuţiunilor verbale** *în care pronumele* **-o** *are valoare neutră* (nu se referă la un anumit obiect): *am luat-***o** *la dreapta, am luat-***o** *la fugă* etc.

Pe lîngă cele arătate, **reţine** *şi faptul că* **singura formă verbală terminată în** „o" *este forma persoanei a II-a singular a imperativului verbului „a veni" şi a derivatelor acestui verb:* **Vino** *(tu)!* **Revino!**

Exerciţii

1. Explică oral, prin mijloacele de control recomandate, separarea prin liniuţă a lui *-o* din construcţiile subliniate.

a) Pe cucoana lui Dimofte Ştirbu *am condus-o* (noi) la gară... *A purtat-o* trenul la oraş, la fereală. — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Tot îi mai rămăsese o bucățică din pîinea/ ce o păstrase cu atîta grijă. După ce *a mîncat-o* și pe aceasta,/ s-a hotărît/ să-și ieie lumea în cap. — I. Slavici, *Băiat sărac și horopsit.*

c) ...nevasta lui Bogza și-a adus aminte de mine/ și a venit aicea în vizită. Eu nu i-am dat apă cu dulcețuri...,/ dar *am poftit-o*/ să șadă... A venit și Gafița lui Cuțui. Asta umblă gătită mai frumos decît cealaltă... *Am lăudat-o* pentru straie și frumusețe. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) Copiii și nevasta lui,[cînd au văzut un bivol zburînd pe sus,]*au rupt-o de fugă*, înspăimîntați. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

2. Scrie textul următor *punînd verbele la perfectul compus.* Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele *-o* și substantivul pe care îl înlocuiește.

Butia... o luă apa umflată și lină și o duse ca pe o luntre la vale. Împăratul privi pînă o pierdu din ochi. Împărăteasa leșinase. O luară pe sus. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

3. Construiește propoziții sau fraze în care verbele *ai trimis, ați primit, aș împodobi, ai înnoi, ați convinge* să fie însoțite de pronumele *-o*. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele *-o* și indică subiectul fiecărei propoziții.

2. *Verbul la* **perfectul compus** *sau la* **modul condițional-optativ** *poate fi însoțit, în aceeași propoziție, de* **două pronume neaccentuate, care încadrează verbul** — *un pronume la* **dativ** *și pronumele* **-o:**

(cartea) **mi-***am adus***-o, ți-***am adus***-o, i-***am adus***-o** etc.;
mi-*aș aduce***-o, ți-***aș aduce***-o, i-***aș aduce***-o** etc.

Fii atent *mai ales la scrierea următoarelor construcții cu pronumele* **i-** *(=lui* sau *ei) și cu pronumele* **v-** *(=vouă):*

lui (ei) **i-***ai adus***-o; i-***ați adus***-o; i-***ai aduce***-o, i-***ați aduce***-o;**
i-*a adus***-o, i-***au adus***-o; i-***ar aduce***-o** (el sau ei);
vouă **v-***a adus***-o, v-***ați adus***-o; v-***ar aduce***-o, v-***ați aduce***-o.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie *verbele* la perfectul compus sau la modul condițional-optativ și cu două linii *pronumele neaccentuate care încadrează verbul.* Arată oral sensul fiecărui pronume prin indicarea pronumelui accentuat corespunzător. Pentru pronumele *-o* și *i-*, arată și substantivul la care se referă.

a) — Tecla mea! Copiii mei!... Averea mea!...
— Vezi bine, toate astea-s procopseala pe care mi-ai cerut-o. Ți-am făcut pe plac. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

b) Boanța iarăși intră la Florița... și îi dete* o rochie de mătase zicînd:
— Iacă, ți-a trimis-o maica ta cea bună să te împodobești cu ea. — I. Slavici, *Florița-din-Codru.*

c) Toderică... într-o minută a fost acolo (la frații lui) și le-a spus toată pățania, cum v-am spus-o și eu dumneavoastră. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Boierul a vrut să strige. Cînd a căscat gura, mogîldeața din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de cîlți. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Degetele flăcăului se învinețeau..., pielea obrazului se zbîrcea și-l durea, de parcă i-ar fi înțepat-o roiuri de viespi. — V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*

* „Dete" este o formă regională a verbului *a da* la persoana a III-a singular a perfectului simplu. Forma literară este: (el) *dădu.*

2. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre formele verbale date. Verbul să fie însoțit de pronumele la dativ din stînga lui și de pronumele *-o.* Subliniază cu o linie *verbul* și *subiectul* și cu două linii *pronumele care încadrează verbul.*

mi-	*ați cerut, au cerut*	**i-**	*ai promis, ați promis*
ți-	*a trimis, aș trimite*		*a înapoiat, au înapoiat*
ne-	*a oferit, ați oferit*		*aș da, ar da*
le-	*aș da, ați da*	**v-**	*a propus, ați propus, ar propune*

3. Compune un dialog în care să folosești *verbe la perfectul compus* și *la modul condițional-optativ* însoțite (în aceeași propoziție) de un *pronume neaccentuat la* **dativ** și de *pronumele* **-o.** Caută să folosești în mai mare măsură construcțiile cu pronumele **i-** și pe cele cu pronumele **v-.** Subliniază (ca la exercițiul 2) verbul și pronumele neaccentuate care încadrează verbul.

C. *Construcții cu verbe la modurile imperativ și gerunziu*

Pronumele neaccentuate așezate *după un verb la* **modul imperativ** *sau la* **modul gerunziu** *se rostesc totdeauna împreună cu verbul, iar în scris* **se despart de verb prin liniuță.**

În tabelul următor sînt arătate pronumele neaccentuate la acuzativ și la dativ care pot urma după formele de persoana a II-a singular și plural ale unui verb la imperativ ori după un verb la gerunziu.

Verbul la	Pronumele la		
	acuzativ	*acuzativ* ori *dativ*	*dativ*
imperativ pers. 2, sg. *oprește*-**mă** pers. 2, pl. *opriți*-**mă**	 **-te -l -o** **— -l -o**	 **-ne — -i -le** **-ne -vă -i -le**	 **-mi -ți** **-mi —**
gerunziu oprindu-**mă**	**-te -l -o***	**-ne -vă -i -le**	**-mi -ți**

(a) 1. În majoritatea cazurilor, *pronumele neaccentuate din construcțiile cu verbe la* **imperativ** pot fi despărțite de verb cu ușurință, deoarece rostirea pronumelui împreună cu verbul nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte. Greutăți prezintă construcțiile cu pronumele *-ți* și cele cu pronumele *-i*, construcții care vor fi analizate la punctele următoare.

Exerciții

1. Scrie:
— imperativul verbului *a privi:* la singular, urmat de pronumele *-mă, -te, -l, -o* și la plural, urmat de pronumele *-l, -o, -le;*
— imperativul verbului *a trimite:* la singular, urmat de pronumele *-mi, -l, -o* și la plural, urmat de pronumele la dativ *-mi, -ne, -vă, -le.*
În construcțiile cu verbele la plural pronumele neaccentuat să fie însoțit de cel accentuat.
În toate construcțiile, subliniază în mod diferit verbul și pronumele neaccentuat.

* Înaintea pronumelui *-o* verbul la gerunziu nu primește la sfîrșit vocala *u.*

1. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre pronumele *-l, -o, -le* așezat după verbe la persoana a II-a plural a imperativului. Motivează folosirea liniuței indicînd: pentru forma verbului, *subiectul;* pentru sensul pronumelui neaccentuat, *pronumele accentuat corespunzător*.

2. Tabelul de mai sus arată că *în construcțiile cu imperativul pronumele* **-ți** *urmează* **după verbul la persoana a II-a singular** *și că* **nu este admis de verbul la persoana a II-a plural.*** Cu alte cuvinte, în cazul verbelor la imperativ, **persoana** *și* **numărul** *pronumelui* **-ți** *corespund cu* **persoana** *și* **numărul pronumelui** *cu funcția de* **subiect: (tu)** *oprește-***ți**, *pune-***ți**, *adună-***ți** etc. Observarea acestui lucru îți poate servi ca **mijloc de control** *pentru evitarea* g r e ș e l i i *de a scrie pronumele* **-ți** *legat (fără liniuță) de verbul la persoana a II-a singular a imperativului* sau *de a separa prin liniuță terminația „ți" a verbelor la persoana a II-a plural a imperativului* — **(voi)** *opri***ți!** *pune***ți!** *aduce***ți!** etc. — ori *a celorlalte forme verbale simple:* **(voi)** *opri***ți**, *pune***ți**, *oprea***ți**, *oprira***ți**, *opriseră***ți** etc.

Pentru evitarea greșelilor menționate, *ține minte* **modelul** *construcției cu* **verbul la persoana a II-a singular a imperativului** *urmat de pronumele* **-ți:**

S tu ← (Vb)-ți **

Prin indicația de a scrie **-ți** (cu liniuță) *cînd* **subiectul** *este* **tu,** *modelul* i n t e r z i c e *despărțirea prin liniuță a lui „ți" de la dreapta unei forme verbale dacă* **subiectul** *este* **voi.**

Ține seama *și de faptul că în propozițiile cu verbul la imperativ* (ca și în cele cu verbul la perfectul compus sau la condițional-optativ) **pronumele neaccentuat poate fi recunoscut cu ușurință cînd este însoțit de pronumele accentuat:** **ție** *adu-***ți** *un scaun* sau *adu-***ți** *și* **ție** *un scaun, aduceți-***vă** *și* **vouă** *scaune* etc.

Indicator *al valorii de pronume a lui „ți", precum și a celorlalte pronume neaccentuate la dativ așezate după un verb la imperativ poate fi și* **adjectivul posesiv,** care ar putea fi folosit după substantivul cu funcția de obiect direct *cînd pronumele are sens posesiv, iar substantivul arată obiectul posedat: Strînge-***ți** *cărțile* **tale**/*și eu le strîng pe ale mele; Vedeți-***vă** *de treburile* **voastre!** etc.

Exerciții

1. Construiește:

— patru propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *adună-ți, asigură-ți, alege-ți, pune-ți* și patru propoziții sau fraze în care *verbele* din construcțiile date să fie *la persoana a II-a plural a imperativului sau a unui timp simplu al indicativului;*

— patru propoziții sau fraze în care să se afle verbul la imperativ *(tu)* **ia** urmat de pronumele **-ți** și patru propoziții sau fraze în care să se afle *verbe la persoana a II-a plural a perfectului compus* precedate de pronumele **i-.**

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

2. *Verifică* dacă în textul de mai jos construcțiile cu pronumele enclitic „ți" și verbele la persoana a II-a plural sînt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este greșit

* Nici celelalte forme verbale la persoana a II-a plural nu pot fi însoțite de un pronume la persoana a II-a singular a dativului. Nu sînt posibile construcții de felul: „ție îți (ți-) opriți (opreați, oprirăți" etc.).

** S = „subiect" și Vb = „verb".

și scrie deasupra construcția sau forma verbală corectă. *Motivează* cazurile în care scrierea este corectă și corecturile pe care le-ai făcut.

— Tu păstrează-ți calmul,/ puneți lucrurile în ordine/ și terminăți lucrarea.
— Adu-ți un creion roșu,/ i-ați caietul/ și corectează ți greșelile.
— Voi strîngeți cărțile/ și pregăti-ți masa pentru prînz.
— Lăsați jocul, /aduce-ți apă/ și udați pomii. Începe-ți cu pomii pe care ia-ți pus voi.

3. Explică folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „ți" final din formele verbale neînsoțite de pronume neaccentuat, arătînd: *pentru fiecare verb* (însoțit sau nu de un pronume neaccentuat), *subiectul; pentru sensul pronumelui neaccentuat, forma lui accentuată* sau *adjectivul posesiv corespunzător,* dacă pronumele este la dativul posesiv.

a) — Corbilor! dragilor! *mergeți* și *sculați* pe doi frați ai mei din șanț și *spuneți-le* să aducă apă în pălăriile lor, iar voi *aduceți* în ciocurile voastre și *turnați* pe pară (de foc) galbenă. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

b) — Zău, nu șuguiești, măi Buzilă?... Ia, mai bine *ogoiește-te* oleacă și mai *strînge-ți* buzișoarele acasă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) — Măi Pahoame, ...eu sînt slab, nu mai pot munci...; iată îți dau trei bănuți să ai de cale, tu *cearcă-ți* norocul prin cea lume mare. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

d) — Poftim domnilor!... abia *i-ați permis* să se emancipeze și a și început să-și schimbe dinții de lapte. — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

e) — ..., măi omule, ...mai bine *ia-ți* bănișorii și *caută-ți* de nevoi. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

3. Atenție deosebită *cere și scrierea construcțiilor alcătuite dintr-un verb la imperativ și pronumele* **-i.**

— *În cazul construcțiilor cu* **verbul la persoana a II-a singular, fii atent** *mai ales la construcțiile cu verbe terminate în „e" (pune, scrie etc.) sau în „u" (du, adu* etc.)*, pentru că, din cauza rostirii verbului și pronumelui ca un singur cuvînt („punei", „scriei", „dui", „adui"), *pronumele* **-i** *este deseori confundat cu terminația „i" a verbelor la persoana I singular a perfectului simplu, la care „i" este precedat de „e" sau de „u":* **pusei, dusei** etc.; *dădui,* **făcui,** *văzui* etc.

Observarea subiectului, *atît pentru verbul la imperativ, cît și pentru verbul la perfectul simplu, este un* **mijloc de control** *care conduce la evitarea* g r e ș e l i i *de a scrie fără liniuță pronumele* **-i** *aflat după un verb la persoana a II-a singular a imperativului și a* g r e ș e l i i *de a separa prin liniuță terminația „i" a formelor perfectului simplu de felul celor menționate mai sus:*

imperativ pers. 2 sg. urmat de *pron.* **-i:** *(tu) pune-***i**, *scrie-***i**, *du-***i**, *adu-***i** etc.;
perf. simplu pers. 1 sg.: *(eu) pusei, scrisei, dădui, făcui* etc.

— *Cînd* **verbul** *este la* **persoana a II-a plural a imperativului,** g r e ș e a l a *de a scrie construcția alcătuită din* **verb + pronumele „-i"** *așa cum se rostește* („scrieții", „chemații", „priviții" etc.) *va fi evitată prin* **observarea subiectului „voi",** care va conduce la constatarea că ultimul „i" nu ține de forma verbului: *(voi) scrieți-***i**, *chemați-***i** etc.

* Au forma de persoana a II-a singular a imperativului terminată în „u" verbul *a duce* și cele care au la bază verbul *a duce (a aduce, a conduce, a reduce* etc.): *(tu)* **du, adu, condu, redu** etc.

Exerciții

1. Construiește:

— două propoziții cu fiecare dintre verbele *a spune, a scrie, a duce, a conduce, a cere, a da:* 1. cu verbul la *persoana a II-a singular a imperativului*, urmat de *pronumele* **-i**; 2. cu verbul la *persoana I singular a perfectului simplu;*

— cîte o propoziție în care verbele *a da, a lăsa, a duce, a aduce, a conduce, a împărți, a însoți* să fie folosite la *imperativul singular*, apoi la *imperativul plural*, urmat (în ambele cazuri) de *pronumele* **-i**;

— două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul la imperativ *(tu)* **ia** urmat de *pronumele* **-i** și două propoziții cu predicatul exprimat prin *verb la persoana a II-a singular a perfectului compus* sau *a modului condițional-optativ* precedat de *pronumele* **i-**.

Motivează scrierea corectă indicînd subiectul și sensul pronumelui neaccentuat.

2. Explică (prin mijloacele de control recomandate) folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „i" final din formele verbale subliniate.

a) — Na, Petre, acestea..., caută calul care e mai slab, *arată-i* căpăstrul, căci singur va veni la tine. *Aruncă-i* căpăstrul în cap. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

b) Sînt și oameni cuminți în sat... *Puneți-i* și pe ei să se miște și să nu se lase copleșiți de răufăcători. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Luînd apoi căciula, îi desfăcu fundul și vărsă banii pe masă...

— *Ia-i*, domnule subprefect, *i-ai* și pe aceia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul. *Dă-mi* șapte poli, atît am cheltuit cu drumul...

— Lasă polii, Duțule, îl întrerupse Stanca... Nu degeaba *i-ai cheltuit:* ai umblat prin lume și ai învățat multe! — I. Slavici, *Comoara.*

d) — Apoi dă, frate, (...) ce să fac?

— Ce să faci? Să te învăț eu: boii tăi sînt mari și frumoși; *ia-i* și-i du la iarmaroc, *vinde-i* și cumpără alții mai mici și mai ieftini, iar cu banii rămași, *cumpără-ți* și un car. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

e) — Ești însuți ce păstrezi în suflet din oamenii pe care *i-ai cunoscut.*

— Oamenii pe care nu *i-ai învinge* prin luptă, îi cîștigi pe încetul prin muncă. — N. Iorga, *Cugetări.*

f) *Trecui* podul peste rîu. *Dădui* o raită prin pădure. *Culesei* și *mîncai* mure... După aceea mă *întorsei.* — Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*

Din textele de mai sus, **scrie după dictare** numai *propozițiile în care se află construcțiile și verbele subliniate.*

3. Compune un dialog în care să folosești: *verbe la persoana a II-a singular a imperativului*, unele urmate de *pronumele* **-i**, iar altele de *pronumele* **-ți**; *verbe la persoana a II-a plural a imperativului*, unele urmate de *pronumele* **-i**, iar altele *fără pronume neaccentuat* la dreapta lor. Între construcțiile cu verbe la singular să se afle și construcții cu *imperativul* **ia**.

(b) Construcțiile alcătuite dintr-un *verb la* **gerunziu** *și un pronume personal neaccentuat* se împart, ca și construcțiile cu verbe la imperativ, în două categorii, în ce privește posibilitatea de a separa cu ușurință sau mai greu pronumele de verb. **Dificultăți** de ortografie *prezintă construcțiile cu pronumele* **-ți** *și cele cu pronumele* **-i**, aceste pronume putînd fi confundate cu terminațiile unor forme verbale personale: *pronumele* **-ți** *poate fi confundat cu terminația „ți" a verbelor la persoana a II-a plural* (puneți, coborîți, coborați etc.), iar *pronumele* **-i**, *cu terminația „i" a formelor verbale la care „i" este precedat de „u"* (dădui, făcui, văzui etc.).

Pentru evitarea acestor confuzii, precum și pentru separarea prin liniuță a oricărui pronume neaccentuat legat în rostire de un verb la gerunziu, **fii atent** la *sufixul gerunziului* și la *sensul pronumelui:*

— opr*indu*-**ți** (**ție**), opr*indu*-**i** (**lui** sau **ei**, ori **pe ei**) etc.;

— urm*îndu*-**ți** sfatul (**tău**), urm*îndu*-**i** sfatul (**său** ori **lui**, **ei**) etc.

Exerciții

1. Scrie pe două coloane: 1. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului* **a privi** și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate *la acuzativ;* 2. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului* **a alege** și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate *la dativ.* La ambele cazuri pronumele să fie folosite în ordinea persoanelor, la singular și la plural. Subliniază sufixul gerunziului și indică sensul fiecărui pronume, scriind între paranteze pronumele accentuat corespunzător.

2. Scrie construcția subliniată din propoziția *„Ascultîndu-mi propunerile,* mama zîmbea", înlocuind pronumele *-mi* cu pronumele *-ți, -i, -ne, -vă;* precizează sensul de dativ posesiv al pronumelui, punînd (între paranteze) după substantivul determinat adjectivul posesiv corespunzător (ca în exemplele dinaintea exercițiilor).

3. Explică oral scrierea cuvintelor subliniate (folosirea liniuței și scrierea fără liniuță a lui „ți" și „i" final) indicînd: pentru construcțiile cu pronume neaccentuate, *sufixul gerunziului* și *sensul pronumelui;* pentru formele verbale personale, *subiectul.* Dacă sensul de dativ posesiv al pronumelui este precizat în text prin adjectivul posesiv, subliniază adjectivul.

a) — Ptiu, bată-te norocul de copil! îi zise coana Marghiolița, *sărutîndu-l* pe obraz... Coana Marghiolița luase copilul în brațe și se uita la el *vorbindu-i* într-o limbă molcomă... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu Zăgănescu.*

b) Deasupra văii licăreau singuri niște colți pleșuvi..., atît de prăpăstioși, încît drumețul, *privindu-i*, se trage înapoi fără să vrea. — Emanoil Bucuța, *Capra-neagră.*

c) *Tăcui* și o ascultai (pe Despa) cu urechile ciulite. *Ascultînd-o,... recunoscui* că vorbele ei erau, în bună parte, adevărate. — Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*

d) Iar marți des-dimineață (bunicul) puse tarnițele și desagii pe cai și *legîndu-i* frumușel cu căpăstrul..., a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărăndușă, mai *rămîneți* cu sănătate... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) *Pierzîndu-ți* timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. — M. Eminescu, *Afară-i toamnă...*

f) Iar tu, frățîne, mare meșter,
. . . .
Treceai prin văile afunde
Încovoindu-ți îndărătnic
Mărețul tău grumaz de unde.
— O. Goga, *Oltul.*

4. Construiește:

— trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor* **a da, a pierde, a cere** să fie urmat de *pronumele* **-i** și trei propoziții cu predicatele: *dădui, pierdui, cerui;*

— trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor* **a duce, a aduce, a conduce** să fie urmat de *pronumele* **-ți** și cîte o propoziție cu fiecare dintre *verbele date, la persoana a II-a plural* a unui timp cu forme simple.

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

Texte pentru dictare

Explică oral ortografia cuvintelor subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Nicoară a pășit pînă la el și *i-a ridicat* smuncit fruntea *privindu-i* ochii plînși.

— *Spune-mi* acuma tu mie, dacă ai uitat datoria ta...

— Bădiță Nicoară, *iartă-mă!* Fac cum poruncești...

Hatmanul s-a oprit lîngă mezin, *privindu-l* cum sta umilit la picioarele sale.

— Alexandre, a zis el, *cumpănește-ți* bine vorbele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Paznici cumpliți stau de veghe. *Măsoară-te* cu ei, *învinge-i* și umple urciorul la fîntîna vieții veșnice... și stropește piatra aceasta neînsuflețită. *Îți* vei plăti astfel vina față de credinciosul tău frate, *înapoindu-i* viața pe care *i-ai răpit-o*. — Victor Eftimiu, *Omul de piatră*.

c) Mă lași tu, Fulgere, să mor?
Îți lași părinții-n plîns și dor?

O, *du-i* cu tine, drag odor,
O *du-i*, o *du-i!*
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

d) „*Ia-ți* banii, pașă! Sînt sărac,
Dar fără cal eu ce să fac;
Dă-mi calul înapoi!"
— G. Coșbuc, *El-Zorab*.

e) — Oameni buni!... *Aprindeți* focul în vatră! *Trageți* de pe acest drumeț dulama; *scoateți-i* ciubotele, *purtați-l* la vatră încet, *înveliți-l* cu burca cea veche cu blană de urs. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Tot ocolind grajdul, pipăind cînd un armăsar, cînd altul, *mîngîindu-le* coama, *căutîndu-i* la dinți, *lovindu-i* cu biciușca peste picioare, flăcăul ajunse iar la calul prăvălit și iar *îl* auzi vorbind:

— *Ia-mă* pe mine!...

Viforel își *sfătui* stăpînul să ceară armele vechi ale strămoșilor.

— Nu căuta că sînt prăfuite și ruginite...; *ferește-te* de strălucirile mincinoase și *caută-ți* vechi și încercați prieteni. — Victor Eftimiu, *Făt-Frumos-din-Lacrimi*.

D. *Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv*

Pronumele neaccentuate care *determină un verb la* **modul conjunctiv** *sau la* **modul infinitiv** *s e i n t e r c a l e a z ă între cuvîntul cu rol de marcă a modului respectiv și verb:*

— el încearcă *să* [*mă*] *lămurească*, *să* [*te*] *lămurească* etc.;

— el încearcă *a* [*mă*] *lămuri*, *a* [*te*] *lămuri* etc.

Unele pronume neaccentuate *se rostesc împreună cu* **să** *ori cu* **a**, *iar în scris* **se despart prin liniuță.**

(a) Cînd verbul este *la modul* **c o n j u n c t i v**, *pronumele* **mi, ți, i** (la dativ = *lui* sau *ei*, ori la acuzativ = *pe ei*), **l** și **o** *se rostesc împreună cu* **să**, rostire căreia îi corespund următoarele **situații de ortografie:** *să-***mi** *aducă*, *să-***ți** *aducă*, *să-***i** *aducă*, *să-*l *aducă*, *s-*o *aducă**.

În cazul secvenței **să-i**, *modul de rostire* („*săi*") *poate duce la confuzie cu cuvîntul* **săi** (*adjectiv* sau *pronume posesiv*). Scrierea corectă — **să-i** *ori* **săi** — *poate fi asigurată prin* **observarea sensului** *pe care îl are* **în contextul dat** *fiecare dintre cuvintele care pun probleme de ortografie.*

* Scrierea *s-o* a rezultat din reducerea lui *să* la *s-* prin suprimarea vocalei *ă*. Dacă nu se suprimă *ă*, pronumele **o** se rostește și se scrie independent de „să": *să* **o** *văd*.

— *Adjectivul pronominal* **săi** poate fi recunoscut ușor prin *posibilitatea de a fi înlocuit cu pronumele personal la genitiv (ai)* **lui** *sau (ai)* **ei**, fapt care constituie un **mijloc de control** *pentru scrierea* **săi** în construcții de felul: „Ion și *frații* **săi**"(= *frații* **lui**); „Maria și cei doi *frați* **ai săi**" (= *frați* **ai ei**).

— *La scrierea corectă a secvenței* **să-i**, *conduc*, ca în toate celelalte construcții cu verbul regent la un mod personal, atît *obișnuiții indicatori ai sensului de acuzativ sau de dativ al pronumelui neaccentuat*, cît și *delimitarea, cu ajutorul subiectului, a ceea ce ține de exprimarea timpului sau a modului verbului:*

(*tu*) *să-i ajuți* **pe ei (pe copii, pe aceștia, pe ceilalți** etc.);

(*voi*) *să-i ajutați* **pe ei (pe copii** etc.);

mama să-i explice **lui (vecinului)** sau **ei (vecinei).**

La cele de mai sus, se adaugă faptul că *valoarea de pronume a lui „i" din pronunțarea „săi" (vadă, spună* **etc.**) *poate fi dovedită cu ușurință datorită posibilității de a înlocui pe „i" cu pronumele liber* **îi:** *să* **îi** *vadă (spună etc.).*

Există și *situații în care* nu poate apărea niciodată un adjectiv posesiv și, ca urmare, *putem scrie* **să-i** *fără a fi nevoie să folosim vreunul dintre mijloacele de control recomandate mai sus*, și anume:

— *la începutul unei propoziții independente* sau *la începutul frazei: Să-***i** *scrii* bunicului. *Să-i spui* /că ne întoarcem curînd;

— *la începutul propoziției, cînd „săi" urmează imediat după un verb:* Te *rog*/ *să-i aștepți* pe copii; A dat exemple mai multe *vrînd* /*să-***i** *lămurească* pe **toți**;

— *după o conjuncție* (**și, dar, însă, deci** etc.) sau *după cuvintele care formează împreună cu* **să** *locuțiuni conjuncționale:* **ca, pentru ca, fără (ca), pînă, chiar, măcar.**

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție independentă cu fiecare dintre situațiile de ortografie rezultate din rostirea pronumelor neaccentuate la acuzativ (*-l, -o, -i*) și la dativ (*-mi, -ți, -i*) împreună cu *să*. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele și explică oral folosirea liniuței.

2. Construiește cinci fraze în care să se afle următoarele situații: 1. ...*verb* / *să* [*pron. D.* **-i**] *verb*...; 2. ... / și *să* [*pron. D.* **-i**] *verb*...; 3. ..., / deci *să* [*pron. Ac.* **-i**] *verb*...; 4. ... /fără *să* [*pron. Ac.* **-i**] *verb*...; 5. ... / ca *să* [*pron. D.* **-i**] *verb*... Subliniază verbul la conjunctiv și pronumele neaccentuat, ca la exercițiul 1, și explică oral folosirea liniuței.

3. Completează locurile libere cu cuvîntul *săi* sau cu cuvintele *să-i* și explică oral de ce în unele cazuri ai scris *săi*, iar în altele, *să-i*.

— Fratele meu ține mult la prietenii... din copilărie / și caută / ... întîlnească cît mai des.

— Colegul meu i-a luat în excursie și pe frații... mai mici, / ca... deprindă cu urcușul.

— Omul era atît de îngîndurat, încît a trecut pe lîngă cei doi copii ai ... / fără ... vadă.

4. După modelul textelor de la exercițiul 3, construiește două fraze în care să se afle și *adjectivul posesiv* **săi**, și *o construcție alcătuită din verb la conjunctiv și pronumele* **-i.** Motivează ortografia arătînd: pentru adjectivul posesiv, substantivul determinat și pronumele personal la genitiv cu care poate fi înlocuit; pentru pronumele *-i*, pronumele accentuat corespunzător.

5. Analizează oral cuvintele subliniate, apoi scrie după dictare frazele în care se află cuvintele subliniate.

a) Dară împăratul, mulțumit că pipăise merele, nu mai voia să știe de hoți. Fiul său însă îi spuse că se duce *să-i caute* și *să-i aducă* împăratului...

Frații *săi* prinseră pizmă pe el... și căutau prilej ca *să-l piardă*. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic și merele de aur*.

b) Un şarpe vărgat fugi şi se ascunse în iarbă. Îl căutai *să-l prind, să-l descînt, să-i smulg* dinţii şi să mă joc cu el. — Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*

c) Ea plecă încet pe urma jeluitorilor. Voia să vorbească cu Martin, *să-i fie* de ajutor, *să-l roage* ca *s-o primească* pe ea în casa lui, ca *să-i coacă* pîine, *să-i gătească* bucatele, *să-i poarte* grijă de casă şi de copii. — I. Slavici, *Pădureanca.*

(b) Construcţiile cu *verbul la modul* **infinitiv** *prezintă următoarele* **situaţii de ortografie:**

(încercă) *a-***mi** *aduce, a-***ţi** *aduce, a-***i** *aduce (lui* sau *ei,* ori *pe ei), a-***l** *aduce.*

Scrierea secvenţelor **a-l, a-i, a-ţi** *cere multă atenţie, pentru a le deosebi de cuvintele formate din aceleaşi sunete:* **al, ai,** forme ale articolului posesiv; **ai** şi **aţi,** forme ale auxiliarului perfectului compus şi al modului condiţional-optativ: (tu) **ai** *cîntat,* (voi) **aţi** *cîntat;* (tu) **ai** *cînta,* (voi) **aţi** *cînta.*

Dintre cele trei greşeli posibile — „al", „ai", „aţi" (aduce, trimite etc.) —, *prima poate fi evitată* fără a cerceta nici sensul pronumelui, nici forma verbului, *deoarece cuvîntul* **al** *nu poate avea altă valoare decît aceea de* **articol posesiv** *şi deci nu poate fi folosit decît* **înaintea unei părţi de vorbire care se declină** (substantiv, adjectiv, pronume, numeral) **şi înaintea unui adjectiv** sau **pronume posesiv** *(un prieten* **al** *meu,* **al** *tău,* **al** *său* etc.; *Fratele meu* este mai mic decît **al tău).**

Pentru scrierea corectă a oricăreia dintre cele trei construcţii care prezintă dificultăţi de ortografie, pe lîngă cunoscutele mijloace de control pentru identificarea sensului pronumelui neaccentuat, există şi *situaţii în care* **posibilitatea de control o oferă verbul.**

— *Prezenţa unei prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale* — **de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de*** — înaintea unei construcţii alcătuite din „al" („ai", „aţi") şi un **verb** *terminat în* **a, ea, e, i** *sau* **î** *este un* **indiciu sigur** *că acel verb este la* **modul infinitiv.** Vom scrie deci: plăcerea *de a-***l** *(a-***i***) asculta;* dorinţa *de a-***i** *(a-***ţi***) scrie; pentru (spre, fără, înainte de, dinainte de) a-***i** *(a-***ţi***) explica.*

— Cînd verbul la infinitiv nu este precedat de o prepoziţie sau o locuţiune prepoziţională, pentru a şti dacă înaintea verbului trebuie să scrii *a-i, a-ţi* sau *ai, aţi* (auxiliarul modului condiţional) *poţi verifica* **valoarea de infinitiv** *a verbului prin* **posibilitatea de a transforma construcţia respectivă într-o construcţie cu verbul la modul conjunctiv** *însoţit de pronumele* **-i** *sau* **-ţi:** încercă *a-***i** *(a-***ţi***) spune* = încercă *să-i spună,* încercă *să-***ţi** *spună.*

Se pot transforma în construcţii cu conjunctivul şi cele cu infinitivul precedat de prepoziţie (locuţiune prepoziţională). *Transformarea construcţiilor* **infinitivale** *cu prepoziţiile* **de, pentru, spre** *în construcţii* **cu conjunctivul** *se face astfel:*

— a avut plăcerea **de** *a-i cînta* = a avut plăcerea *să-i cînte;*

— a venit **pentru (spre)** *a-l ajuta* = a venit *să-l ajute* sau: **ca** *să-l ajute.*

Transformarea în construcţie cu conjunctivul putînd fi folosită ca **mijloc de control** *pentru scrierea oricăreia dintre construcţiile alcătuite din verb la infinitiv şi un pronume neaccentuat,* **reţine** *următorul* **model ortografic:**

a	**-l** **-i** **-ţi**	**Vb** ⇒ **să**	**-l** **-i** **-ţi**	**Vb**

* Am enumerat prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale care apar deseori înaintea unui verb la infinitiv.

Exerciţii

1. Construieşte cîte o propoziţie cu fiecare dintre pronumele **-mi, -ţi, -i, -l** în relaţie cu un *verb la infinitiv,* apoi transformă construcţiile infinitivale în construcţii cu conjunctivul. Subliniază în mod diferit (în ambele tipuri de construcţii) verbul şi pronumele neaccentuat şi arată oral sensul pronumelui.

2. Completează locurile libere cu cuvintele **a-l, a-i, a-mi, a-ţi** sau **al, ai, aţi.** Înainte de a face completările, observă *ce cuvînt urmează* şi citeşte cu atenţie fiecare text, pentru a vedea *la ce persoană trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul* **ai (aţi).** Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie corect, arată oral valoarea gramaticală a cuvintelor pe care le-ai scris şi a celor pe care le-ai subliniat şi (unde este cazul) ce alte motive te-au făcut ca în unele locuri să scrii **a-l, a-i, a-ţi,** iar în altele, **al, ai, aţi.**

a) Şi bisoceanul meu, care atîta aştepta, începu ...... spune următorul basm, povestindu-l cu ...... său glas poetic şi armonios, pe care în deşert mă voi sili .... rechema în amintirile mele. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Într- .... patrulea şi ...... cincilea ceas .... nopţii luna bătea încă pieziş din răsărit asupra cursului Moldovei. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

c) Sinan, văzînd retragerea românilor, luase inimă şi vrea ...... desface şi ...... reşchira de tot. În capul rezervei sale, umbla a trece podul şi a izbi pe ...... noştri în frunte. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) Părintele Ioan căuta să îmblînzească pe băiat cu făgăduieli de ...... da mai tîrziu pe Smărăndiţa, de .... lăsa în locul lui la biserică. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viaţa şi opera).*

e) Oameni .... Luminăţiei sale l-au căutat la munteni, fără .... găsi, spre ...... da plata cuvenită pentru fapte. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

f) Dacă tu ştiai povestea astei vieţi cu care lupt,
...vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt. — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

g) Stai nedumerit şi, cel mult dacă-ţi este îngăduit să doreşti a te afla şi tu sub pielea biblică a vreunui profet, spre ...... fi şi ţie dat să pui soarelui mîna în piept, să-l ţintuieşti în loc pe ceruri. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

h) Cînd ...... şti voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea, i-aţi plînge de milă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

i) .... luptat luptă deşartă, ... vînat ţintă nebună, (S: *voi*)
... visat zile de aur pe-astă lume de amar. — M. Eminescu, *Epigonii.*

3. Compune un dialog sau o scurtă naraţiune cu părţi de dialog, în care să foloseşti: *verbe la conjunctiv* şi *verbe la infinitiv* însoţite de pronumele *-ţi, -i, -l; verbe la persoana a II-a singular* şi *la persoana a II-a plural a perfectului compus* sau *a condiţional-optativului.* Verbele la infinitiv să fie unele *cu prepoziţie* (de, pentru, spre, fără) sau *cu locuţiune prepoziţională* (înainte de, dinainte de), iar altele *fără prepoziţie (locuţiune prepoziţională).* Subliniază în mod diferit verbele şi pronumele neaccentuate şi motivează oral ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

III. Construcţii cu pronume neaccentuate legate de alte părţi de vorbire decît verbul

În situaţiile arătate mai jos, *pronumele neaccentuate se pot lega la dreapta unor cuvinte ce aparţin altor părţi de vorbire decît verbul, dacă cuvintele respective se termină în vocală.*

(a) Cînd *pronumele se află* **înaintea verbului determinat** a cărui formă (simplă sau compusă) nu permite legarea pronumelui de verb, *pronumele se*

poate rosti împreună cu cuvîntul de la stînga lui: nu-**mi** *convine; pe acesta*-l *voi lua.* În situații de acest fel pot apărea pronumele **-mi, -ți, -i, -l, -o.** Legarea pronumelui de cuvîntul precedent nu este însă obligatorie; *în locul pronumelor menționate, pot fi folosite pronumele independente corespunzătoare:* **îmi, îți, îi, îl, o,** iar dacă verbul (cu formă simplă) începe cu o vocală care permite legarea pronumelui de verb, putem avea *trei posibilități de exprimare: dacă* **îți** *amintești; dacă-*țі *amintești; dacă* **ți**-*amintești.*

Cuvintele care apar frecvent însoțite de un pronume enclitic sînt:

— *adverbul* **nu:** *nu*-**mi** *(nu*-**ți**, *nu*-**i**) trebuie; *nu*-l *(nu*-**i**, *n*-**o***) văd;

— *pronumele* **cine, care, ce** (interogative sau relative) și *adverbul* **unde** (interogativ sau relativ): *Cine*-**mi** (**-ți, -i**) ajută?; *Pe care*-l (**-o**) vrei?; Știu/ *ce*-l *(ce*-**i**, *ce*-**o**) supără; Știu /*unde*-l (**-i, -o**) găsesc;

— *conjuncțiile* terminate în *ă*, în *e* sau în *i* — **că, dacă, de, și, ci** etc.: A zis /*că*-l *(că*-**i**, *c*-**o**) așteaptă /*și*-l *(și*-**i**, *și*-**o**) va ajuta; Vine /*de*-**mi** *(de*-**ți**, *de*-**i**, *de*-**l**, *de*-**o**) ajută.

Celelalte părți de vorbire de care se poate lega pronumele neaccentuat așezat înaintea verbului pe care îl determină pot fi:

— *substantive, adjective, numerale: harta*-**mi** (**-ți, -i**) trebuie; (această) *hîrtie*-**i** trebuie; *satu*-**mi**** place; apă *rece*-**ți** cere; *două*-i dau;

— *pronume personale* sau *nepersonale: tu*-**mi** *(tu*-**i**) ceri; *ea*-**mi** (**-ți, -i**) cere; *mie*-**mi** *(ție*-**ți**) cere; *acela*-**i** place; *toate*-l (**-o**) supără;

— *adverbe: așa*-**mi** (**-ți, -i**) place; *atîta*-**ți** (**-i**) cer; *acolo*-l așez.

În ce privește **ortografia,** din exemplele date pentru fiecare dintre tipurile de construcții se poate vedea că *în majoritatea cazurilor la separarea pronumelui prin liniuță conduce în primul rînd faptul că rostirea pronumelui împreună cu cuvîntul dinaintea lui nu duce la confuzii cu alte cuvinte sau cu altă formă a cuvîntului flexibil de care este legat pronumele.*

Grupurile de cuvinte al căror mod de rostire (ca un singur cuvînt) *poate duce la* **confuzii** *(și la a căror scriere se fac, de obicei,* **greșeli)** sînt:

— grupurile *ce*-**l**, *ce*-**i**, rostite ca și cuvintele **cel, cei** (forme ale articolului sau ale pronumelui demonstrativ);

— grupul *că*-**i**, rostit ca și cuvîntul **căi** (formă de plural a substantivului *cale);*

— grupurile alcătuite dintr-un **substantiv feminin nearticulat,** la singular sau la plural, *terminat în* **e** *și pronumele* **-i** — (această) *hîrtie*-**i** trebuie, (cu) aceste *vorbe*-**i** liniști —, grupuri la care *rostirea „hîrtiei", „vorbei" poate duce la* **confuzie cu forma articulată de genitiv-dativ singular** *a substantivului respectiv.*

Pentru înlăturarea confuziilor, un **mijloc de control** *ușor de aplicat în toate situațiile menționate este* **posibilitatea de a înlocui pe „l" sau pe „i" final cu pronumele independent corespunzător:** *„cel"* (= *ce* **îl**) supără; *„cei"* (= *ce* **îi**) supără; (a zis) *„căi"* (= *că* **îi**) așteaptă; (această) *„hîrtiei"* (= *hîrtie* **îi**) trebuie etc.***

În situațiile de felul *„cel" („cei") supără (va supăra),* faptul că *după „cel" sau „cei" urmează un* **verb la mod personal** *este, de asemenea,* **un indicator al valorii de pronume enclitic a lui „l" sau „i" final,** *fiindcă articolul sau pro-*

* Adverbul *nu* și cuvintele terminate în *ă* pierd vocala finală cînd sînt însoțite de pronumele *-o*.

** Pentru a se putea lega pronumele de substantiv, se înlătură articolul *l*.

*** Acest mijloc de control îl poți folosi și la scrierea altor cazuri la care ai avea vreo nesiguranță, deoarece (cum s-a arătat mai înainte), *în toate situațiile de felul celor de sub* **(a)**, *pronumele legat de cuvîntul precedent poate fi înlocuit cu pronumele independent corespunzător.*

numele demonstrativ **cel (cei)** *nu poate fi urmat de un verb la mod personal.* **Verbul** determinat de pronumele **-l** sau **-i** poate urma imediat după secvența *ce*-l *(ce*-**i**), ca în exemplul de mai sus, sau *poate fi precedat de unul dintre adverbele* **mai, cam, tot:**

(știu) *ce*-**i** *mai* **trebuie;** (un lucru) *ce*-l *(ce*-**i**) *cam (tot)* **supără*. Fii atent** la construcțiile de acest fel, deoarece **adverbele** *menționate pot apărea și* **după** *articolul (pronumele) demonstrativ* **cel, cei:**

cel *mai* **bun** *(mai* **lăudat,** *mai* **de dorit,** *mai* **de sus); cei** *mai* **buni** *(mai* **lăudați** etc.);

cel (cei) *tot* atît de **bun(i); cel (cei)** *cam* **vorbăreț(i).**

Observă că *înaintea adverbelor* **mai, cam, tot** *se scrie „ce-l", „ce-i" numai atunci cînd* **după adverb** *urmează un* **verb la mod personal.**

Reține situațiile *în care pot apărea secvențele „ce-l", „ce-i":*

1. *ce*-l / *ce*-i > + **Vb mod pers.**

2. *ce*-l / *ce*-i > [*mai (cam, tot)*] + **Vb mod pers.**

În cazul secvențelor cu un **substantiv feminin terminat în „e",** *la despărțirea, în scris, a pronumelui* **-i** *poate conduce și* **analiza substantivului.** De exemplu: în construcția *Cu aceste „vorbei" liniști, forma adjectivului demonstrativ și prepoziția arată că în contextul dat avem un* **substantiv la acuzativ plural,** nu la dativ sau la genitiv singular, deci trebuie scris: *„Cu* aceste *vorbe*-**i** liniști".

Exerciții

1. Construiește propoziții în care *pronumele* din coloanele de mai jos *să fie folosite ca pronume enclitice* față de cuvîntul indicat înaintea fiecărui rînd de pronume.

nu	îi, o	o *muncitoare***	îi, îi
așa	îi, îți	această *victorie*	îi
atîta	îi, îți	două *zile*	îți, îi
ea	îl, îi	cîteva *persoane*	îi

Subliniază cu o linie cuvîntul de care este legat pronumele și cu două linii pronumele și verbul determinat. În situațiile în care pronumele este legat de un substantiv, notează cazul substantivului.

2. Completează locurile libere cu ceea ce lipsește — *pronumele* -l sau -i ori *litera* l sau i de la sfîrșitul cuvîntului.

— Aflasem *ce* ... mai neliniștea pe băiat și *ce* ... sfătuise *ce* ... mai bun prieten al său.

— Nu știu *ce* ... tot spuneau bătrînului *ce* ... doi copii, dar înțelegeam după fața lui *că* ... plăcea mult să-i asculte.

— Omul îi asigură pe drumeți *că* ... va duce pe *că* ... mai sigure și atunci *ce* ... îngrijorați *că* ... va apuca noaptea pe drum se înseninară.

— Unele *colege* ... aduseră *fetițe* ... flori; *altele* ... aduseră diferite daruri.

Motivează felul cum ai scris, subliniind cuvintele după care te-ai condus și arătînd oral (unde este cazul) posibilitățile de control care nu pot fi indicate prin sublinieri.

* Adverbele *mai, cam, tot* pot fi folosite înaintea verbului numai dacă verbul este la un timp cu formă simplă. Dacă verbul are formă compusă, adverbul trece după auxiliar: *ce*-l *(ce*-i) va *mai* supăra.

** Substantivele pot fi folosite fără prepoziție sau cu diferite prepoziții.

3. Construiește cîteva fraze după modelul celor de la exercițiul 2, în care să se afle *cazurile ce se opun unul altuia în ce privește ortografia: ce-l/cel; ce-i/cei; că-i/căi: substantiv feminin nearticulat terminat în „e“ și urmat de pronumele „-i“ / substantiv feminin la dativ singular cu articolul „i“ precedat de „e“*. Motivează ortografia ca la exercițiul 2.

4. Construiește:

— cîte două *propoziții interogative* cu adverbul *unde* și cu fiecare dintre pronumele *cine, care, ce* urmat: 1. de pronumele **-l** și 2. de pronumele **-i;**

— *fraze* în care să se afle situațiile următoare: conjuncțiile *că, fiindcă, și, ci* **și** pronumele relativ *ce* urmate: 1. de pronumele **-l** și 2. de pronumele **-i;** conjuncțiile *că, dacă* urmate de pronumele **-o.**

Fă sublinierile cerute la exercițiul 1 și dovedește valoarea de pronume a lui *-l* și *-i*, folosind (oral) în locul acestora pronumele independente corespunzătoare.

5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Dacă *i-am* spus că *nu-i* pot împlini porunca, *mi-a* răspuns că dacă nu voi face ce *mi-a* poruncit, *nu-mi* va sta capul *unde-mi* stă acum. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești*.

b) Pitică scoase inelul *ce-l* luase atunci de pe degetul fet*ei* *și-l* arătă împăratului și fet*ei*, *care-l* cunoscu, *și-l* crezură că el e mîntuitorul lor. — Gh. Cătană, *Povești poporale din Banat*.

c) Mă suii pe-un scai,
Cuțitașul *îl* scăpai.
Luna-l văzu și *nu-l* luă,
Și *soarele-l* văzu *și-l* luă.
— Ghicitoare *(Bruma)*.

d) Astfel țară după țară drum de *glorie-i* deschid...
Pînă-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid... — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

e) Joacă pumnii *și-l* stropește
Pe obraz, dar drăgălașă
Tot *ea-l* zvîntă... — G. Coșbuc, *Rada*.

f) Lia încalecă și șarpele *cel* mare se aruncă în săltate, *de-o* ridică deasupra mărăcinilor... Zgripțoroaica sta în pragul colib*ei* dărăpănate, gîrbovă și clănțănind din *cei* doi dinți *ce-i* mai rămăseseră în gură... Nu știa Lia, săraca, *că-i* vindecase șarpele, *mîngîind-o* cu limbile lui, toate rănile *și-o* făcuse nevătămată, ca nici sabie să *n-o* taie, nici focul să *n-o* ardă, dar *îi* făcuse și sîngele rece ca *al* lui... *și-i* oprise viața în loc. — I. Slavici, *Limir-Împărat*.

(b) În literatura artistică (mai ales în poezie) *formele de* **dativ -mi, -ți, -i, -ne, -vă, -le** *sînt folosite* **cu sens posesiv** *în următoarele situații în care în mod obișnuit se folosesc adjectivele posesive sau genitivul pronumelui personal:*

— *pe lîngă* **substantivul care denumește obiectul posedat** sau *pe lîngă* **adjectiv,** *cînd acesta este* **plasat înaintea substantivului:**

viața-**mi*** **(-ți, -i, -ne, -vă, -le**)** = *viața* **mea (ta, lui sau ei***, noastră, voastră, lor);**

fiu-**mi (-ți, -i...)** = *fiul* **meu (tău, lui...);**

lunga-**mi (-ți, -i...)** viață = *lunga* **mea (ta, lui...)** *viață;*

mîndru-**mi (-ți, -i...)** fiu = *mîndrul* **meu (tău, lui...)** *fiu;*

* Cînd sînt la acuzativ cu prepoziție *substantivele feminine* cu singularul nearticulat în **ă** sau în e pot fi folosite înaintea dativului posesiv *articulate* sau *nearticulate: în viaț***a**-*ți* sau *în viaț***ă**-*ți; în cale***a**-*i* sau *în cale*-*i*.

** Construcțiile cu pronumele la plural sînt rareori întrebuințate.

*** Avînd sens posesiv, *pronumele* **-i** *poate fi înlocuit și cu adjectivul posesiv* **său (săi, sa, sale).**

— *pe lîngă* **prepoziții** sau **locuțiuni prepoziționale** *din seria celor care se construiesc cu genitivul sau cu adjective posesive la acuzativ* — **asupra, împotriva, împrejurul, în jurul, în fața** etc.: (au năvălit) *asupră*-**mi (-ți, -i...)** = *asupra* **mea (ta, lui...)**; (s-au adunat) *în juru*-**mi (-ți, -i...)** = *în jurul* **meu (tău, lui...).**

Posibilitățile de înlocuire *arătate mai sus constituie* **mijlocul de control** *pentru ortografia pronumelor la dativ din cele două tipuri de construcții.*

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile următoare *în construcții cu dativul posesiv:*

— *sfatul tău* prețios; *prețiosul tău* sfat; *prețioasele tale* sfaturi; *calea lui* lungă; *lunga lui* cale; *lunga lor* cale; *lunga voastră* cale; *vorbele mele* aspre; *asprele mele* vorbe; *vorbele ei* aspre; *asprele ei* vorbe; *ochii tăi* iscoditori; *iscoditorii tăi* ochi; *ochii lui* iscoditori; *iscoditorii lui* ochi;

— *împotriva mea; împrejurul tău; în jurul lui; în jurul nostru; în preajma ei.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care *fiecare dintre pronumele* **-ți** și **-i** să fie *legat:* 1. *de o propoziție* sau *o locuțiune prepozițională;* 2. *de un substantiv feminin la plural;* 3. *de un adjectiv feminin la plural;* 4. *de un substantiv masculin la plural;* 5. *de un adjectiv masculin la plural.* Motivează oral felul cum ai scris, arătînd: sensul pronumelui; genul, numărul și cazul substantivului (adjectivului) de care este legat pronumele și dacă substantivul (adjectivul) este sau nu este articulat.

3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) O, auzi cum cheam-acuma
Craiul *sfatu-i* înțelept!
. . . .
Împrejuru-ne s-adună
Ale Curții mîndre neamuri.
— M. Eminescu, *Povestea codrului*.

b) De auzise Chiajna..., cine poate ști? Destul e că *chipu-i* rămase neclintit, *fruntea-i* tot încrețită, *ochirea-i* tot straşnică, *dinții-i* tot încleștați. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Departe a rămas în urma noastră Valea Meledicului cu *mîndru-i* castel și *strălucitoarele-i* lacuri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Cu *degetele-i* vîntul lovește în ferești,
Se toarce-n *gîndu-mi* firul duioaselor povești,
Și-atuncea *dinainte-mi* prin ceață parcă treci... — M. Eminescu, *Departe sînt de tine...*

e) Zîmbind, tu *rănile-ți* ascunde!
Și-n stele *sufletu-ți* avîntă;
Cui te lovește, *nu-i* răspunde.
. . . .
Tu *du-mă-n* alte lumi senine,
Căci *singura-ți* chemare sfîntă
E să *mă-nveselești* pe mine;
Tu ești poet — deci cîntă.
— A. Vlahuță, *Tu ești poet...*

(c) *Pronumele neaccentuate cu funcția de* **complement al unei interjecții** *cu sens de imperativ* — **na, iată, iacă** — *se leagă în vorbire de interjecție, iar în scris* **se despart prin liniuță:**

— Dă-mi *sacul (sacii).*
— Dă-mi *cartea (cărțile).*
— *Iată*-**mă (-te, -l, -o, -ne, -vă, -i, -le)** acasă!**

— *Na*-l *(na*-i**)**.
— *Na*-**o** *(na*-**le)**.

Na-**ți** *(ție)* o floare.
Na-**vă** *(vouă)* flori.*

* În exemplele date sînt cuprinse *toate pronumele neaccentuate cu funcția de complement admise de interjecția* **na,** adică *pronumele de persoana a III-a la acuzativ* și *pronumele de persoana a II-a la dativ.*

** Interjecțiile **iată, iacă** *nu admit pronume la dativ cu funcția de complement al interjecției.*

De interjecțiile menționate *se leagă și* **pronumele la dativul posesiv** — *atribut al substantivului următor:*

— *Na*-**ți (-vă)** *sacul (sacii).* = *Na sacul* **tău** *(sacii* **tăi,** *sacul* **vostru,** *sacii* **voștri)**;

— *Iată*-**mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le)** *prietenii!* = *Iată prietenii* **mei (tăi, lui** sau **ei...).**

Fii atent *la deosebirea dintre construcțiile „na-***i**" și „*n*-**ai**" (=*nu* **ai**) — *(tu)* *n*-**ai** dreptate, *n*-**ai văzut,** *n*-**ai vedea** — și *dintre construcțiile „na*-**ți**" și „*n*-**ați**" (= *nu* **ați**) — *(voi)* *n*-**ați văzut,** *n*-**ați vedea** —, *construcții care,* din cauza rostirii în același fel („nai", „nați"), *sînt deseori confundate una cu alta.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu construcția cerută de fiecare context: *na*-**i** sau *n*-**ai**; *na*-**ți** sau *n*-**ați**. Motivează felul cum ai scris.

— Știu că tu ...... găsit trandafiri; .... pe aceștia/ ...... și cîteva garoafe.
— Nici voi .... luat reviste? — Nu. Dar dacă ...... ce să citești, ... cartea pe care .... terminat-o.

2. Compune un dialog în care să folosești interjecțiile *iată, iacă, na* însoțite de diferite pronume neaccentuate. Caută însă ca pronumele *-i* și *-ți* să fie folosite în mai mare măsură. Motivează oral felul cum ai scris.

3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) *Iată-ne* în sfîrșit pe frumoasa vale a Șiriului..., cu întinse fineţe *ce-ți* odihnesc ochiul. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Voinicul, frumosul rîu... pleacă hăulind devale. *Iată-l* tolănit într-un larg boschet de plute. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) *Iată-i,* înșiși vin în frunte *cei* ce-au cîrmuit norodul.
....
Iată-ți gloria de veacuri! .... — G. Coșbuc, *Fragment epic.*

d) — *Na-vă* de cheltuială, ghiavoli ce sînteți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) — Om bun, *na-ți* bani în locul grîului... și *lasă-mă* în pace. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

f) — Fătul meu, bun tovarăș *ți-ai* ales... Mergi de-acum tot înainte... Numai ține minte sfatul *ce-ți* dau... *Na-ți* acum și pielea asta de urs. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

IV. *Două pronume neaccentuate legate între ele prin liniuță*

Cînd *un pronume neaccentuat de* **persoana a III-a la acuzativ** *este precedat de un pronume neaccentuat* la dativ, în situațiile ce vor fi prezentate mai jos *cele două pronume se rostesc împreună, iar în scris* **se despart prin liniuță.** Din asocierea pronumelor la acuzativ **-l, -i, -o, -le** cu pronumele neaccentuate la dativ, rezultă următoarele **grupuri de două pronume neaccentuate:**

(-) mi-l*	(-) mi-i	(-) mi-o	-mi-le
(-) ți-l	(-) ți-i	(-) ți-o	-ți-le
(-) i-l	(-) i-i	(-) i-o	-i-le
(-) ni-l	(-) ni-i	(-) ne-o	-ni-le
(-) vi-l	(-) vi-i	(-) v-o	-vi-le
(-) li-l	(-) li-i	(-) le-o	-li-le

* Liniuța pusă între paranteze arată că grupurile respective apar în unele situații legate, iar în altele, nelegate de cuvîntul precedent. Liniuța fără paranteze dinaintea grupurilor din ultima coloană arată că acestea se leagă totdeauna de cuvîntul precedent.

Observă *că înaintea pronumelui* **-o** *se folosesc formele de dativ plural* **ne-, v-, le-** *(nu:* formele *ni-, vi-, li-,* ca înaintea celorlalte pronume la acuzativ). *Pronunțarea și scrierea* „ni-o", „vi-o", „li-o" **nu sînt corecte.**

(a) *Grupurile cu pronumele la acuzativ* **-l, -i, -o** *apar în vorbire libere,* nelegate de verb sau de alt cuvînt, *cînd* **verbul** *pe care îl însoțesc este* **la indicativ** (la un timp cu formă simplă sau la viitorul cu auxiliarul *voi, vei, va* etc.), **la conjunctiv** *sau* **la infinitiv** și ele ocupă, față de fiecare dintre aceste forme verbale, același loc ca și un singur pronume neaccentuat:

— (stiloul) **mi-l** *dă* (mie); (cartea) **ți-o** *va da* (ție);
— (stiloul) *să* **ți-l** *dea* (ție); (cartea) *să* **i-o** *dea* (lui);
— (i-am dat stiloul pentru) *a* **mi-l** *repara;* (i-am dat cartea cu condiția de) *a* **mi-o** *înapoia* (cît mai curînd).

Cînd verbul începe cu „î", *grupurile cu pronumele* **-o** *se pot lega de verb,* înlăturîndu-se „î" inițial: (cartea) **mi-o***-mprumută* (el); *să* **ți-o***-mprumute.*

În construcțiile cu formele verbale menționate *pronumele la acuzativ* „**le**" **nu se leagă de pronumele la dativ:** „Cărțile **ți le** *las* ție ca *să* **i le** *trimiți* (sau: pentru *a* **i le** *trimite)* Mariei". Este deci **incorectă** *scrierea:* „ți-le" las, să „i-le" trimiți, pentru a „i-le" trimite etc.

În ce privește **ortografia** *grupurilor de două pronume neaccentuate care apar în vorbire ca un singur cuvînt,* **fii atent** *îndeosebi la grupurile* **i-l, i-i, mi-i, ți-i, vi-i,** scrise deseori g r e ș i t așa cum se rostesc, din cauza confuziei cu alte cuvinte. Pentru evitarea greșelilor, *observă* **sensul** *pe care îl poate avea,* **în contextul respectiv,** *ceea ce se pronunță „il", „ii", „mii", „ții", „vii":*

Grupuri de două pronume neaccentuate	**Cuvinte cu același corp fonetic**
— **Creionul** acesta (sau: **pe acesta**) *i*-**l** dau *lui (lui Ion)* sau *ei (Mariei).**	— **
— **Banii** *i*-**i** dă *lui (ei).*	— (aceste) **ii** — *subst.* pl. (sg. **ie**);
— **Banii** *mi*-**i** dă *mie.*	— (două) **mii** de... — *numeral;*
— **Banii** *ți*-**i** dă *ție.*	— (tu) **ții** — *verb;*
— **Banii** *vi*-**i** dă *vouă.*	— (tu) **vii** — *verb;* (aceste) **vii** — *subst.;* (pești) **vii** — *adj.*

Separarea corectă a pronumelui „-l" *trebuie observată la toate grupurile din prima coloană a tabelului de la p. 170,* deoarece și în aceste cazuri — mai ales la scrierea grupurilor **mi-l, vi-l, li-l** — *se face adesea g r e ș e a l a de a considera pe „il" drept pronume la acuzativ.* Aceste trei grupuri cer atenție deosebită, fiindcă g r e ș e l i l e *„m-il" „v-il", „l-il" pot trece ușor neobservate, ele găsind un sprijin în faptul că asociindu-l pe „i" cu* **-l**, *la stînga lui „il" apar „m-", „v-", „l-", care ar putea fi socotite pronume neaccentuate.* **Scrierea corectă** *a oricăruia dintre grupurile cu pronumele* **-l** *se poate realiza ușor, independent de context, ținînd seama de faptul că în grupurile de două pronume neaccentuate* **ordinea pronumelor este fixă (D.-Ac.)** *și de faptul că* **în limba română nu există cuvîntul „il".**

* În textele cu grupuri de două pronume neaccentuate, cuvintele subliniate la fel cu pronumele la acuzativ sau cu pronumele la dativ reprezintă termenii sintactici care conduc la identificarea pronumelor din grupul respectiv și, prin aceasta, la separarea lor prin liniuță.

** În limba română *nu există nici un cuvînt cu același corp fonetic ca al grupului de pronume* **i-l.** G r e ș e a l a de a scrie „il" este pricinuită de *confuzia cu pronumele* **îl.**

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile subliniate *punînd verbele la un timp simplu al indicativului sau la viitor* (fără a schimba persoana și numărul verbelor date) și motivează felul cum ai scris grupurile de două pronume neaccentuate care au rezultat din transformările făcute.

— Rucsacul *mi l-a împrumutat* un coleg, iar bocancii *mi i-a dăruit* bunicul.

— Bagajul *ți l-am pregătit (vi l-am pregătit)* eu, iar banii pentru biletul de drum *ți i-am lăsat (vi i-am lăsat)* pe masă. Pachetul cu cărți *i l-am dat* fratelui tău.

— Banii de care mai aveți nevoie *vi i-am trimis* chiar astăzi.

— Cartea cerută *ți-am trimis-o (i-a trimis-o, ne-a trimis-o, v-a trimis-o, le-a trimis-o).*

2. Construiește propoziții independente sau fraze în care să folosești grupurile de două pronume neaccentuate și cuvîntul (cuvintele) indicat(e) în dreptul fiecărui grup de pronume.

i-l	pron. **îl**	**ți-i**	verbul (tu) **ții;**
i-i	pron. **îi**	**vi-i**	verbul (tu) **vii** sau **să vii;**
mi-i	numeralul **mii**		subst. **vii;** adj. **vii.**

Motivează oral ortografia grupurilor de pronume și a pronumelor **îl, îi.**

3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare primele trei texte, iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află un grup de două pronume neaccentuate.

a) Scot pașaportul și *i-l* arăt; căpitanul *mi-l ia* din mînă, se uită la dînsul, *îl* mai întoarce... și îndoind pașaportul pe cute *mi-l* înapoiază... — Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri.*

b) — *Să-mi* faci o plîngere și să *mi-o* aduci... Să pui pe un slujbaș de-aici să *ți-o* scrie; *să-i* lipești timbru și să *mi-o* aduci... — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) — Bine, moșule, dar cine sînt *cei* doisprezece berbeci, pe care *ți-i* trimite împăratul *să-i* tunzi și de ce *ți-a* dat foarfecile, și de ce nu *le-ai* luat, zicînd *că-i* vei tunde și fără foarfeci?

Atunci moșul le zise: „*Cei* doisprezece berbeci ce *mi-i* trimite împăratul sînteți chiar dumneavoastră". — G. Cătană, *Povești poporale din Banat.*

d) Totuși, de nicăieri *nu-i* venise nici un ajutor însemnat decît secuii (...) și, pe lîngă dînșii, ostași unguri. Pe aceștia *i-i* lăsase, pe toți, comitele secuilor. — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

e) — Auzi, Stane, zise zmeoaica, *îți* dăm trei perechi de desagi plini cu galbeni...

— Fie! *dacă-mi* dați trei perechi de desagi plini-plinuți cu galbeni de aur, atunci plec, dar să *mi-i* și ducă zmeul pînă la mine acasă. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

f) Același vis vă dă ocol,
Vi-l murmură și *vi-l* frămîntă
Pe-ascuns izvoarele de-argint. — O. Goga, *Așteptare.*

g) — *Să-mi* dai mie *s-o* arunc în flăcări condica în care *ne-ai* însemnat datoriile.
— *V-o* dau, neică, de ce să nu *v-o* dau? — Z. Stancu, *Desculț.*

(b) *Cînd verbul determinat de cele două pronume legate între ele este* **la imperativ** *sau* **la gerunziu,** *grupurile de pronume, cu oricare dintre cele patru forme ale pronumelui la acuzativ* **(-l, -i, -o, -le),** se leagă la dreapta verbului:

— (sacul)	*adu*-**mi-l** *(tu);*	*aduceți*-**mi-l** *(voi)*	*aducîndu*-**mi-l**
— (sacii)	*adu*-**mi-i** *(tu);*	*aduceți*-**mi-i** *(voi)*	*aducîndu*-**mi-i**
— (cartea)	*adu*-**mi-o** *(tu);*	*aduceți*-**mi-o** *(voi)*	*aducîndu*-**mi-o**
— (cărțile)	*adu*-**mi-le** *(tu);*	*aduceți*-**mi-le** *(voi)*	*aducîndu*-**mi-le**

Grupurile de două pronume neaccentuate *se leagă și de* **interjecțiile** *cu sens de imperativ* — **iată, iacă, na:**

iată-**mi-l (-ți-l, -i-l** etc.); *na*-**ți-l (-ți-i, -ți-o, -ți-le** etc.).

Pentru **scrierea corectă a pronumelor** din aceste trei tipuri de construcții, **ține seama:** *de sensul fiecărui pronume; de forma verbului la imperativ, care,* ca și în construcțiile cu verbul urmat de un singur pronume neaccentuat, *trebuie stabilită cu ajutorul subiectului; de forma gerunziului* (de sufixul **-îndu** sau *-indu); de forma invariabilă a interjecției.*

Cele mai multe **greșeli** se fac *la construcțiile cu verbe* **la imperativ,** arătate mai jos, greșelile fiind pricinuite de faptul că *pronumele* „*-ți-*" (din grupurile cu acest pronume) *este confundat cu terminația „ți" a verbului la plural și invers.* Aceste confuzii duc la *două tipuri de* greșeli: (1) în construcțiile cu **verbul la singular** *pronumele* **-ți-** *este alipit la verb* — (tu) „puneți-l", „puneți-i", „puneți-o", „puneți-le"; (2) în construcțiile cu **verbul la plural** *terminația „ți" a verbului este separată prin liniuță,* fiind confundată cu pronumele *-ți-* din grupurile de două pronume neaccentuate: (voi) „pune-ți-l", „pune-ți-i" etc. **Identificarea subiectului** *va conduce la* **scrierea corectă:**

— *(tu) pune*-**ți-l,** *pune*-**ți-i,** *pune*-**ți-o,** *pune*-**ți-le;**

— *(voi) puneți*-**l,** *puneți*-**o,** *puneți*-**i,** *puneți*-**le.**

Pe lîngă asigurarea scrierii corecte pe calea arătată, **ține seama** *și de faptul că* **grupurile cu pronumele „-ți-"** *(ca și pronumele* **-ți)** *apar* **după un verb la persoana a doua singular a imperativului,** *și* **niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile subliniate *punînd verbele la imperativ* (la persoana a II-a singular pe cele date la singular; la persoana a II-a plural pe cele date la plural). Construcțiile cu verbe la imperativ să fie urmate de subiect.

— (stiloul) *mi-l repară, ți-l repară, i-l repară; i-l reparați;*

— (banii) *mi-i depune, ți-i depune, i-i depune; mi-i depuneți, vi-i depuneți, i-i depuneți;*

— (merele) *ți le culegi, i le culegi, ni le culegi; i le culegeți, vi le culegeți.*

2. *Transformă* construcțiile cu verbe la imperativ obținute la exercițiul 1, *punînd verbele la gerunziu.*

3. *Transformă* construcțiile cu un pronume neaccentuat *în construcții cu două pronume neaccentuate, înlocuind substantivul* pus între paranteze *cu pronumele neaccentuat la acuzativ* și *schimbînd,* unde este necesar, *forma de plural a pronumelui la dativ cu forma cerută de pronumele la acuzativ.*

a) *ține-mi, ține-ți, ține-i* (calul); *țineți-mi, țineți-vă* (caii);
apără-ți, apără-i (copilul); *apărați-i, apărați-ne* (copiii);
ia-ți, ia-i, ia-le (cartea); *luați-vă, luați-le* (cartea).

b) *arătîndu-ți, arătîndu-i, arătîndu-vă, arătîndu-le* (tabloul);
citindu-i, citindu-ne, citindu-vă, citindu-le (poezia).

c) *iată-mi, iată-ți, iată-i* (copilul); *iată-ți, iată-vă* (copiii);
na-ți, na-vă (sacul); *na-ți, na-vă* (sacii); *na-vă* (cartea).

4. Construiește propoziții independente sau fraze în care verbul *a alege* să fie folosit: 1. *la persoana a II-a plural a imperativului,* urmat de fiecare dintre pronumele **-l, -i, -o, -le;** 2. *la persoana a II-a singular a imperativului,* urmat de fiecare dintre grupurile de pronume **-ți-l, -ți-i, -ți-o, -ți-le.**

5. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești *verbe la imperativ*, *verbe la gerunziu* și *interjecții urmate de diferite grupuri de două pronume neaccentuate* și *verbe la persoana a II-a plural a imperativului urmate de pronumele* **-l, -i, -o, -le.** Subliniază în mod diferit pronumele și cuvintele de care sînt legate și, în cazul construcțiilor cu verbe la imperativ, indică subiectul.

6. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare textele a), b), c), iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află grupuri de două pronume neaccentuate.

a) „Eu n-am copii, *îi* zice muierii, *dă-mi* mie fetița ta de suflet..." Muierea asta se cam codea. Zic: „*Dă-i-o*. De ce să nu *i-o* dai?" Și *i-am dat-o*. — Marin Preda, *Întîlnirea din pămînturi*.

b) — De ce ne iei, măi omule, lacul?
— *Îmi* trebuie la rațe.
— *Lasă-ni-l*, *că-ți* dăm un butoi cu bani.
— Așa? *Vi-l* las, da *să-mi* duceți și butoiul acasă. — Vol. *Din folclorul nostru*.

c) — *Luați-l* pe puișorul ăsta șchiop. Vrea să învețe tăbăcăria. *Tăbăciți-l* puțin. Ști*ți* voi cum. — Zaharia Stancu, *Desculț*.

d) — Stăi lîngă mine *să-ți* spun un basm. Să *ți-l* spun pe al cu țapul babei și al unchешului.
— *Spune-mi-l*. — Zaharia Stancu, *Desculț*.

e) Bătrînul Dăvideanu *i-a* apucat mîna dreaptă *strîngîndu-i-o* și *arătîndu-i* cu fruntea către rănit, care deschisese iar pleoapele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) — Iacă cutia asta... *Na-ți-o* și poartă grijă de ea, *că-ți* va prinde încă bine.— I. Slavici, *Zîna-Zorilor*.

Texte pentru lecțiile de recapitulare a problemelor de ortografie
(Analiză și dictare)

a) — Ți-a vorbit el așa?
— Întocmai, Măria ta... Să zicem că nici Neculai Racoviță, nici ceilalți Racovițești n-au amestec în faptă. Năcăjindu-i, mi-i fac dușmani... Bine este oare a-i zădărî și a-i împunge, a-i închide și a-i tăia, fiind boieri de țară, cu atîtea neamuri și încuscriri? — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

b) Simte totuși că frica îi stăpînește inima și că n-o poate goni, oricît își zice: „Nu mi-e frică!" Sublocotenentul alături pornește să geamă. „L-a lovit", se gîndește Haramu, văzîndu-l cum îi cade capul în țărînă... „I-a zdrobit umărul, sărăcuțul!..." Apoi deodată își aduce aminte de otava din luncă și-l apucă o grijă dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat... „...Ia uite ce-mi frămîntă capul!"... — L. Rebreanu, *Hora morții*.

c) Moș Vasile a găsit două șuvițe de cînepă; le-a sucit, le-a împletit, le-a făcut șfichi într-o parte și laț în cealaltă. Lațul l-a trecut în bățul cioplit. Cu biciul astfel întocmit a făcut semn, a fulgerat și-a plesnit...
— Mi-l dai mie?
— Pentru mata l-am făcut; ți-l dau. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.

d) A doua zi de dimineață i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuia să-i dea unul din cai și-apoi să-l lase să plece...
— Pe acesta-l aleg eu, zise Făt-Frumos, arătînd la calul cel slab.
— Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba? zise baba cea vicleană, cum să nu-ți iei tu dreptul tău? Alege-ți unul din caii iști frumoși... oricare ar fi, ți-l dau.

— Nu, pe acesta-l voi, zise Făt-Frumos...
Baba... își strînse moara cea hîrbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriță.
— Hai, ia-ți-l, zise-n sfîrșit. — M. Eminescu, ***Făt-Frumos-din-Lacrimă***.

Alte pronume personale

A. La persoana a III-a, în afară de pronumele *el*, *ea*, *ei*, *ele*, se folosesc și pronumele personale: **dînsul, dînsa, dînșii, dînsele.** Aceste pronume reprezintă pentru mulți vorbitori o formă mai politicoasă decît pronumele *el*, *ea*, *ei*, *ele*. Pronumele *dînsul*, *dînsa* provin din forme mai vechi ale pronumelui personal — **însul, însa, înșii, însele** —, care în limba de astăzi s-au păstrat numai în construcții cu prepozițiile *întru*, *dintru*, *printru*: **într-însul, dintr-însul, printr-însul, într-înșii, dintr-înșii, printr-înșii, într-însa, dintr-însa** etc.
Pronumele **dînsul, dînsa,** fiind articulate, se declină ca și substantivele cu articol hotărît:

N. Ac. sg.	**dînsul**	**dînsa**	pl.	**dînșii**	**dînsele**
D. G.	**dînsului**	**dînsei**		**dînșilor**	**dînselor**

Aceste pronume *îndeplinesc aceleași* **funcții sintactice** *ca și celelalte pronume personale*. Pronumele cu funcția de **complement obiect direct** *este însoțit totdeauna de* **pronumele personal neaccentuat la acuzativ,** *care îi precizează această funcție*, deosebind-o de alte funcții ale pronumelui construit tot cu prepoziția *pe:*

pe dînsul îl *cunosc;* **o** *cunosc* **pe dînsa;**	*compl. obiect direct*
s-a supărat **pe dînsul;**	*compl. obiect indirect prepozițional*

Pronumele la **dativ** cu funcția de **complement obiect indirect** *este repetat* și *el*, *în majoritatea cazurilor, prin pronumele personal neaccentuat la dativ:* **i-am** *spus* **dînsului.** Pe lîngă unele verbe se folosește fără pronumele neaccentuat: m-am adresat **dînsului.**

Exerciții

1. Subliniază pronumele *dînsul*, *dînsa* (la singular, la plural și la toate cazurile) și pronumele *însul*, *însa*. Pentru pronumele cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Dacă pronumele la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ sînt însoțite de pronumele personale neaccentuate, subliniază-le și pe acestea. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

a) Și ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci și dînsul avea aceeași fire visătoare, și dînsul avusese în trecut întîmplări triste de care niciodată nu vorbea. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

b) Încet, încet, el se sui pînă la cuib, se uită într-însul; ...Cînd ce să vadă? un ou... lucios, lucios, încît parcă-i era milă să pună mîna pe dînsul...
Copiii cînd văzură oul, săreau de bucurie... Nu știau cum să umble mai binișor cu dînsul... Unul zicea că o să-l coacă în spuză și să mănînce toți dintr-însul...
Muncitorul însă se duse cu oul la tîrg... Se mira cum de nu-l întreabă și pe dînsul nimenea de oul lui. În cele mai de pe urmă, iacă un negușător chiabur că vine și la dînsul.[35] — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

c) Așa de bine îi ședea gătită, de parcă era o zînă. Sclipeau diamantele de pe dînsa, de luau ochii celor ce se uitau la dînsa. Fiul împăratului... se rotea pe lîngă dînsa și se îngîmfa ca un curcan. — P. Ispirescu, *Găinăreasa*.

d) Scorpia ospătă pe Făt-Frumos și mai și decît Gheonoaia; iară el îi dete și dînsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle: pronumele *dînsa* la dativ și la genitiv singular; pronumele *însul* la plural, precedat de prepozițiile *dintru, întru, printru*.

B. **Pronumele de politețe** este un *pronume personal folosit în locul numelui persoanelor cărora-li se cuvine respect.* El are forme numai pentru persoanele a II-a și a III-a singular și plural și se declină astfel:

		Singular		*Plural*
Pers. 2	N. Ac. V.	**dumneata**	N. Ac. D. G. V.	**dumneavoastră**
	D. G.	**dumitale**		
Pers. 3	N. Ac.	**dumneasa**		
	D. G.	**dumisale**		
	sau			
	N. Ac. D. G.	m. **dumnealui**	N. Ac. D. G.	**dumnealor**
		f. **dumneaei**		

Regional, se folosesc și formele **mata, matale,** provenite din formele *dumneata, dumitale.* De la *mata, matale* s-au format diminutivele **mătăluță, mătălică,** care sînt reduse uneori la **tăluță, tălică.**

Pronumele **dumneavoastră,** prin al doilea termen component *(voastră),* are formă de plural. El poate avea însă *înțeles de plural* sau *de singular,* după cum vorbitorul se adresează mai multor persoane sau unei singure persoane. *Înțelesul* de plural sau de singular *poate fi indicat de numărul substantivului la vocativ,* care însoțește de multe ori pronumele *dumneavoastră,* sau *de contextul mai larg,* din care se poate vedea *cui se adresează vorbitorul.*

Formele pronumelor de politețe au rezultat din contopirea substantivului *domnia* (care a suferit modificări fonetice) cu adjectivele posesive *ta (tale), sa (sale), voastră* sau cu pronumele personale la genitiv — *lui, ei, lor.*

În scris, pronumele de politețe *se pot prescurta astfel:* **d-ta, d-tale, d-sa, d-sale, d-voastră, dvs.** sau **dv., d-lui, d-ei** (pentru *dumneaei),* **d-lor.**

Construcțiile de bază sînt **locuțiuni pronominale.** Ele *se scriu* **cu literă mare la începutul primului cuvînt** și *cu adjectivul posesiv sau pronumele „lui", „ei", „lor" nelegat prin liniuță de substantiv,* el rostindu-se ca un cuvînt independent: **Domnia ta, Domniei tale, Domnia sa, Domniei sale, Domniei lui** etc. Tot *locuțiuni pronominale de politețe* sînt și **Măria ta (sa, voastră), Înălțimea ta (sa, voastră), Luminăția ta (sa, voastră), Excelența sa (voastră)** și altele.

Pronumele și locuțiunile pronominale de politețe *pot îndeplini aceleași* **funcții sintactice** *ca și celelalte pronume personale.* Funcția de **obiect direct** *este precizată totdeauna prin pronumele personal neaccentuat la acuzativ:* **pe dumneata te** *cunosc;* **te** *cunosc* **pe dumneata; pe dumneavoastră (pe Domnia voastră) vă** *cunosc;* **vă** *cunosc* **pe dumneavoastră (pe Domnia voastră)** etc. Funcția de **obiect indirect** *este precizată în majoritatea cazurilor prin pronumele neaccentuat la dativ,* iar *cînd acesta nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziție:* **dumneavoastră (Domniei voastre) vă** *mulțumesc;* **vă** *mulțumesc* **dumneavoastră (Domniei voastre); (vă)** *mulțumim* **dumneavoastră** etc.

[35] — „...să pună mîna *pe dînsul*." — Compl. ob. indirect. *Nu este posibilă* construcția „să pună mîna *pe dînsul îl*", deci *nu poate fi compl. ob. direct.*

Exerciții

1. Subliniază pronumele și locuțiunile pronominale de politețe. Dacă pronumele (locuțiunea pronominală) la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ este însoțit(ă) de pronumele personal neaccentuat, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) de politețe. Pentru pronumele de politețe, scrie dedesubtul lor (în coloana în care le scoți pentru analiză) cum se pot prescurta.

a) — Eu pe dumneavoastră, domnule ofițer, vă cunosc din război. Am fost în regimentul 42 infanterie și dumneavoastră erați atașat la regimentul nostru. — M. Sadoveanu, *Nopțile de Sînziene.*

b) — Apoi conița nu mișcă fără voia dumneavoastră, boierule!

Luca Talabă iar prinse curaj:

— Noi pe dumneavoastră vă cunoaștem stăpîn și de la dumneavoastră așteptăm mila! — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Din cei cinci frați (...), dumnealor doi mai trăiau. De mici, țineau unul la altul (...) se sărutau cu dragoste și se certau cu foc. Acesta era obiceiul dumnealor. — Emil Gârleanu, *O zi ca altele...*

d) — De unde veniți toți să-mi scoateți în vînzare moșia? Ei bine, domnule, îți spun dumitale (...): nu vînd. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) — Mulțumesc dumitale, că nu m-ai lăsat să plec... Acum te mai rog să-mi spui, nu cumva Sfînta-Lună, fiica dumitale, știe pe unde s-ar afla bărbatul meu? — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

f) — Dumnealui e gata... N-aș înțelege ce mai aștepți... Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru.[36] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) — ...Mai spun iarăși ceea ce Domnul meu a rostit în cartea sa, că solia Măriei sale este apărarea Domniilor voastre. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

h) — D-apoi să avem iertare, Luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul (...) care m-a trimis la Măria voastră. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

i) Asta a fost prima cunoștință cu Sadoveanu... Cu calda-i generozitate Domnia sa ne-a arătat tuturor începătorilor înțelegere, nelimitată bunăvoință. Zîmbetul domniei sale exprima numai bucurie cînd auzea un vers bun. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

2. Compune un dialog sau o scrisoare în care să folosești forme variate ale pronumelui de politețe, scrise prescurtat. Subliniază-le și fă, oral, analiza lor morfologică și sintactică.

Pronumele personal

Texte pentru lecțiile de recapitulare

1. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) personale.

a) Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii; plutind pe ele dete drumul ciripitului ei gîdilitor ca al unei grindine de mărgăritare.

Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cîntecul ei, pasărea îi spunea că vine. — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

b) Pentru toate cîte am dorit să le împlinim nu aveți dumneavoastră dreptul să ne judecați. Iar dacă o faceți, ne va judeca istoria pe toți — și pe noi și pe dumneavoastră — și urmașii dumneavoastră se vor rușina de ceea ce ați făcut. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; cînd era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înscris

cu sîngele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos (...), iară el îi dete şi dînsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, care se lipi îndată, cum îl puse la loc. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

d) — De, — zise el, — mie nu prea-mi şade bine să umblu cu sacii în spinare; o să plec dacă mi-i duceţi voi.

I-au mai făcut-o zmeii şi pe asta. — I. Slavici, *Spaima zmeilor.*

e) Toiagul vechi, pe care l-a ciuruit, l-a ros
Şi cariul, şi custurea, ţi-l trec de-acum. Ca mine
Vei ispiti la rîndu-ţi temutele destine,
Urcînd şi tu sub cerul de fier şi chinoros.
Te-aşteaptă mohorîrea pustiului pietros!
Nu şovăi, străbate-o... — Ion Barbu, *Gest.*

f) ...sosi cineva cu o geantă din care scoase un borderou gros bătut la maşină în două exemplare, pe unul încredinţîndu-l anticarului (...), pe celălalt arătîndu-i-l doar, înainte de a-l vîrî din nou în servietă. — Const. Ţoiu, *Galeria cu viţă sălbatică.*

g) — Cunoaşte-ţi prietenii pentru a-i iubi, şi duşmanii pentru a-i stăpîni.

— Eşti cel mai în măsură de a-ţi cunoaşte defectele şi singurul în măsură de a le îndrepta. — N. Iorga, *Cugetări.*

2. Scrie după **dictare** textul următor:

Cîntecul ce-ades ţi-l cînt
Cînd te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cîntec sfînt,
Vechi şi simplu de la ţară.

Mama mi-l cînta şi ea
Şi la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Şi-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dînsul eu,
Ieri — el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Cînd era copil ca tine...

Mîine, cînd voi fi pămînt,
Nu uita nici tu, — şi zi-le,
Zi-le doina, cîntec sfînt,
La copiii tăi, copile! — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt.*

B. Pronumele reflexiv

I. Pronumele reflexiv *prezintă următoarele* **particularităţi morfologice şi sintactice:**

— Are *numai cazurile* **acuzativ** *şi* **dativ,** iar **formele au aceeaşi persoană şi acelaşi număr ca şi subiectul verbului determinat,** *pentru că pronumele reflexiv* **reprezintă aceeaşi persoană ca şi subiectul:**

eu	**mă**	*apăr*	**eu**	**îmi**	*aduc*
tu	**te**	*aperi*	**tu**	**îţi**	*aduci*
el (ea)	**se (s-)**	*apără*	**el (ea)**	**îşi (şi-)**	*aduce*
noi	**ne**	*apărăm*	**noi**	**ne**	*aducem*
voi	**vă**	*apăraţi*	**voi**	**vă**	*aduceţi*
ei (ele)	**se (s-)**	*apără*	**ei (ele)**	**îşi (şi-)**	*aduc*

După cum se vede, *pronumele reflexiv are* **forme proprii numai pentru persoana a III-a** — *Ac.* **se, s-;** *D.* **îşi, şi-** —, *nediferenţiate după gen şi număr, iar* **la persoanele I şi a II-a rolul de pronume reflexiv îl îndeplinesc formele neaccentuate de acuzativ şi de dativ ale pronumelui personal.**

Formele accentuate *ale pronumelui reflexiv propriu-zis* sînt:

Ac. (pe) **sine;** D. **sie, sieşi**

[36] — „Ia-ţi *pe dumneata* ilicul." — Compl. ob. indirect. *Nu este posibilă* construcţia „ia *pe dumneata te*", deci *nu poate fi compl. ob. direct.*

— Pronumele reflexiv la *acuzativ* are funcţia de **complement obiect direct,** iar pronumele la *dativ* are funcţia de **complement obiect indirect.** Pronumele reflexiv neaccentuat (ca şi pronumele personal neaccentuat) poate fi folosit singur sau însoţit de pronumele accentuat: **mă** *apăr* **pe mine, te** *aperi* **pe tine, se** *apără* **pe sine** etc.; **îmi** *aduc* **mie, îţi** *aduci* **ţie, îşi** *aduce* **sie (sieşi)** etc. În locul pronumelor **pe sine, sie, sieşi,** se folosesc deseori formele accentuate ale pronumelui personal: **se** *apără* **pe el (pe ea, pe ei, pe ele); îşi** *aduce* **lui (ei); îşi** *aduc* **lor.**

— Avînd funcţia de obiect direct sau de obiect indirect şi reprezentînd aceeaşi persoană ca şi subiectul, *pronumele reflexiv neaccentuat arată că* **acţiunea** *exprimată de verbul determinat* **se răsfrînge asupra subiectului:**

eu → *apăr* — **mă** (*pe mine*)
el → *apără* — **se** (*pe sine*)
eu → *aduc* — **îmi** (*mie*)
el → *aduce* — **îşi** (*sieşi*)

Exerciţii

1. Subliniază cu două linii pronumele reflexive şi cu o linie pronumele neaccentuate de persoana I şi a II-a fără valoare reflexivă. Fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor reflexive.

Explică oral după ce te-ai condus pentru a identifica valoarea de pronume reflexiv a pronumelor de persoana I şi a II-a.

a) N-a plîns, / ci a stat aşa cu capul în palmele aspre. / Vedea poteca de atîtea ori bătută, / şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru.../ Îl vedea/ şi se auzea acolo, departe, pe sine/ cum îl îmbuna:/ „Stai, mă Batore, sărace!"/ — I. Agârbiceanu, *Fefeleaga.*

b) M-am prins argat codrului./ Şi păzesc codrul.../ Aşa m-am îndepărtat de oameni,/ mi-am pus obrăzar aspru ca perii de lup, spre a nu bănui nimeni/ că dincolo de perii de lup plînge/ şi sîngeră o inimă./ — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

c) — Vă veţi îmbrăca la fel ca tîrgoveţii.../ Ba, dumneata... îmbracă-te ţărăneşte/ şi amestecaţi-vă prin mulţime./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Vrabie gospodină, tu te simţi fericită/ că ţi-ai asigurat un apartament/ şi că ai cumpărat lemne pentru iarnă./ Tu o să stai la cald, ascunsă după coşul bucătăriei./ — T. Arghezi, *Acasă la noi.*

e) Feciorul de împărat vedea/ şi simţea toate;/ dar leac sieşi nu-şi ştia găsi./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

f) La o spărtură a zăgazului, lîngă sat, şi-a făcut un turc moară.../ Au spart rumânii zăgazul./ — Z. Stancu, *Desculţ.*

g) Meseria are timpuri de chin, chinul învăţului şi apoi... al perfecţionării./... Alege-ţi însă meseria,/ ca să-ţi placă/... şi ţine-te strîns legat de meserie, neademenit de nimic./ — T. Arghezi, *Urciorul de lut.*

h) — ...Ce-avem noi cu ruşii şi cu italienii?.../ Spune-mi tu/ că eu degeaba mă întreb./ Ce ne-au făcut/ şi ce le-am făcut?/ Şi cu toate astea, ne măcelărim de atîtea luni de zile.../ Alţii, cel puţin, ştiu/ că se sleiesc pentru ceva, alte neamuri.../ Dar noi?/[37] — L. Rebreanu, *Catastrofa.*

i) — Văd/ că eşti voinică, fata mea,/ şi bine ai făcut/ de ţi-ai luat calul ăsta.../ Am bună nădejde/ să isprăveşti cu bine slujba/ cu care te-ai însărcinat de bunăvoie./ Numai să nu ieşi din cuvîntul calului/ ce ţi-ai ales./ Să ne vedem sănătoşi!/ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

j) — Ce-aş face eu/ să fiu acolo, cu mitralierele mele?/ În loc de răspuns, îşi zise iar, mai prăpădit:

— Bine/ că nu sînt acolo!

Aţipi spre ziuă/ şi se visă în Transilvania, spre Năsăud.../[38] — L. Rebreanu, *Catastrofa.*

2. Construieşte propoziţii sau fraze în care verbele date să fie însoţite de fiecare dintre pronumele din dreapta verbului şi în care pronumele să fie folosit: 1. cu valoare de pronume personal; 2. cu valoare de pronume reflexiv.

a lăuda	*mă (m-), te(-), ne(-), vă (v-);*
a procura	*îmi (mi-), îţi (ţi-), ne(-), vă (v-)**.

Explică oral în ce constă deosebirea dintre cele două valori ale pronumelui respectiv.

II. *Pronumele* **sine** *construit cu diferite prepoziţii* îndeplineşte de obicei următoarele **funcţii sintactice:**

— **compl. obiect indirect prepoziţional:** *vorbeşte* **despre sine;** *luptă* **cu sine;**

— **compl. circumstanţial de loc:** *l-a pus* **lîngă sine;**

— **atribut prepoziţional:** *iubirea* **de sine;** *încrederea* **în sine.**

Exerciţiu

Subliniază pronumele reflexive şi indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Fă analiza morfologică şi sintactică a tuturor pronumelor reflexive.

a) Popa Tone desluşea în sine, acum, poruncitoarea nevoie sufletească/ să nu meargă singur la Cladova./ — G. Galaction, *De la noi, la Cladova.*

b) Lauda de sine nu miroase a bine. — *Proverb.*

c) Apoi, la rîndul lui, Voinic ia caii de aramă,/ dă la fiecare frate cîte unul/ şi pentru sine iarăşi ţine unul./ — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*

d) Cine nu se pune pe sine jertfă.../ nu-i vrednic/ să ţie în stăpînirea sa noroadele./ — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

e) Tocmai se gătea Mihai-Vodă a se apăra împotriva năvălirii/ cu care îl ameninţa vizirul Ferhat-Paşa.../ Împăratul însuşi îi scrisese/ să se ferească de ispita turcilor.../ Mihai găsi în inima sa curagiul rar d-a jertfi mărirea şi neatîrnarea sa, dragostea de sine... pentru un mare interes al omenirii.../ Adunînd ţara, îşi aleseră cu toţii sfat de folos acestei nevoi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

f) — Apropie-te, vere Cozmuţă!.../

După ce au purces.../ moş Petrea i-a făcut loc lîngă sine lui Cozmuţă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

III. În unele construcţii, *pronumele reflexive neaccentuate la* **dativ** (reflexive propriu-zise sau personale cu valoare reflexivă) *determină un* **substantiv,** *au* **sens posesiv** *şi funcţia de* **atribut pronominal:**

Niculăiţă **şi-**a băgat *banii* în chimir, **îşi** înjugă *boii* şi plecă. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună.*

[37] — „Alţii... *se* sleiesc pentru ceva." — Compl. ob. direct: **se** sleiesc (se istovesc) **pe ei.**

* Liniuţa sau pronumele cu liniuţă dintre paranteze înseamnă folosirea pronumelui ori nelegat (mă, te etc.), ori legat de verbul pe care îl determină.

— Şi... vii la oraş să-**ţi** vezi *feciorul?* — Z. Stancu, *Dulăii.*

Pronumele reflexiv **şi-** determină substantivul *banii,* avînd sensul (banii) *săi* şi arată că subiectul (Niculăiţă) este posesorul obiectului *banii* (Niculăiţă **şi-**a băgat *banii* **săi** în chimir).

Pronumele reflexiv **îşi** determină substantivul *boii* şi arată că subiectul (Niculăiţă) este posesorul obiectului *boii* (Niculăiţă **şi-**a înjugat *boii* **săi**).

În textul al doilea, pronumele cu valoare reflexivă **-ţi** determină substantivul *feciorul,* are sens posesiv — (feciorul) *tău* — şi arată că subiectul (tu) este posesorul obiectului *feciorul* (tu să-**ţi** vezi *feciorul* **tău**).

Specificul *pronumelor reflexive cu sens posesiv* constă în faptul că ele **determină un substantiv** *care denumeşte* **obiectul posedat de subiect.**

Uneori *sensul de dativ posesiv* al pronumelui este *precizat în text:* pentru pronumele reflexive propriu-zise, prin adjectivul posesiv *său (săi, sa, sale)* sau prin pronumele de persoana a III-a, la genitiv — *lui (ei, lor)* —, iar pentru pronumele personale folosite ca reflexive, prin adjectivele posesive corespunzătoare persoanei subiectului: *meu (mea, mei, mele), tău (ta, tăi, tale)* etc. Pronumele la dativul posesiv de persoana a II-a şi a III-a pot fi însoţite şi de *genitivul pronumelui de politeţe:*

Niculăiţă **îşi** înjugă *boii* **săi (lui).** Oamenii **îşi** înjugară *boii* **lor.**

Vezi-**ţi** de *treaba* **ta (dumitale). Îşi** cere *dreptul* **său (dumisale)** etc.

Cînd sensul pronumelui neaccentuat la dativ nu este precizat în text, *valoarea lui de dativ posesiv* (deci şi *funcţia de atribut* al substantivului din construcţia dată) *se poate dovedi prin* **posibilitatea de a preciza sensul de dativ posesiv în felul arătat mai sus.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexive la dativ cu sens posesiv. Dacă în text se află un adjectiv posesiv sau un pronume personal la genitiv care precizează sensul posesiv al pronumelui reflexiv, subliniază (tot cu o linie) şi aceste părţi de vorbire. Scrie propoziţiile în care nu se află o astfel de precizare a sensului posesiv şi verifică acest sens prin adăugarea adjectivului posesiv sau a pronumelui personal, după indicaţiile date mai sus. Subliniază cu două linii pronumele reflexive la dativ, fără sens posesiv. Fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor pentru care s-a cerut sublinierea.

a) Unul caută-n oglindă de-şi buclează al său păr.
Altul caută în lume şi în vreme adevăr. — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

b) (Graurii) după ce în luna lui iunie şi-au clocit ouăle lor cenuşii, se adună de petrec în stoluri. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Vezi-ţi de treabă...! Muncim cu toţii aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alergi după ea din cauza pămîntului...

— Aşa zice lumea! spuse tatăl... uitîndu-se o clipă neclintit la feciorul său.

— Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl îşi termină uitătura sa. — M. Preda, *Moromeţii.*

d) V-aţi pierdut minţile şi umblaţi după potcoave de cai morţi, în loc să vă vedeţi de treburi ca oamenii cumsecade... Eu nu v-am minţit niciodată şi nici nu v-am ade-

[38] „...*se* visă în Transilvania." — Compl. ob. direct: **se** *visă* **pe sine (pe el).**

menit... Băgați-vă mințile în cap, potoliți-vă, că numai așa puteți trăi! — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Fiecare om e liber să-și vîndă averea lui. Grîul și secara sînt averea boierilor și a arendașilor. Adică de ce nu și-ar vinde dumnealor bucatele în străinătate...? Ce, nu sînt liberi?... Pentru muncă v-ați primit după lege plata. Ce-a rămas în hambarele și în magaziile boierilor... e avutul lor, așa că, după lege, îl pot vinde cui vor. Și străinii, cum vă spusei, dau preț bun. Voi nu vă vindeți vitele și pămîntul cui vreți?

— ...De plăcere ne vindem vitele și pămîntul?[39] — Z. Stancu, *Dulăii*.

f) — Să faci bine, domnișoară, să-ți vezi de rînduielile tale de fată mare, să-ți bați și să-ți scuturi perinile și lăicerele de zestre, căci în cîșlegile ce vin am de gînd să te mărit. Vitoria își trase iar broboada pe gură și rămase neguroasă.[40] — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

2. Construiește propoziții în care pronumele *îmi, îți, își, ne, vă* să fie folosite: 1. ca *pronume reflexive* cu funcția de *obiect indirect;* 2. ca *pronume reflexive* cu funcția de *atribut* (pronume *la dativul posesiv).* Subliniază pronumele și verbul sau substantivul determinat și motivează valoarea de pronume reflexiv și cele două funcții sintactice prin mijloacele de control recomandate.

Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate

A. Pronumele la acuzativ

— ***Pronumele*** **se** *așezat înaintea unui verb care începe cu* **î**, **a** *sau* **o** se poate rosti *separat de verb* sau *împreună cu verbul.* Cînd se leagă de un *verb care începe cu* **î**, *pronumele păstrează pe* **e**, *iar verbul pierde vocala* **î**: **se-***mbracă*, **se-***ngrijește* etc. Dacă *verbul începe cu* **a** *sau cu* **o**, *pronumele pierde pe* **e**: **s-***adăpostește*, **s-***oprește* etc.

— *Cînd determină un verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condițional-optativ**, *pronumele „se", redus la* **s-**, *se leagă obligatoriu de auxiliar: (el)* **s-***a apărat, (ei)* **s-***au apărat*, *(el* sau *ei)* **s-***ar apăra.** Acestea sînt **singurele situații** *în care „s" din ceea ce se pronunță „sa", „sau" „sar" reprezintă pronumele reflexiv* **s-**. **Scrierea corectă** (separarea prin liniuță a pronumelui de auxiliar) *se rezolvă* cu ușurință (ca și în cazul construcțiilor cu pronume personale neaccentuate legate de auxiliarul perfectului compus sau al condițional-optativului) **prin delimitarea formei verbale cu ajutorul subiectului.**

În cazul cuvintelor **sa** (adjectiv sau pronume posesiv), **sau** (conjuncție), **sar** (verb), *care pot fi confundate cu construcțiile* **s-a, s-au, s-ar,** *pentru evitarea confuziilor*, **fii atent** *la sensul cuvîntului respectiv, la cuvîntul (cuvintele) învecinat(e)* care conduc la observarea sensului: în contextul **cartea** *sa*, „sa" are sensul *lui* sau *ei;* în **mama** *sau* **tata, vesel** *sau* **trist, citește** *sau* **scrie** etc., „sau" are sensul *ori;* în **eu (ei)** *sar*, „sar" arată o *acțiune* a subiectului *eu (ei).*

— *Cînd verbul determinat este la* **gerunziu,** *pronumele* **se** *se leagă obligatoriu la dreapta verbului: apărîndu-***se**, *privindu-***se.** Construcțiile de acest fel, pronunțîndu-se ca un singur cuvînt (ca o formă verbală terminată în „use"), *sînt deseori* **confundate cu persoana a III-a singular** *a verbelor la perfectul simplu sau la mai mult ca perfect, la care terminația „se" este precedată de „u":*

* Pronumele *s-* se leagă obligatoriu și de auxiliarul unor forme ale viitorului: s-*o adăposti* (= se va adăposti), s-*or adăposti* (= se vor adăposti).

(el) aduse, conduse, dăduse, văzuse etc. Pentru a nu face greșeala arătată, **ține seama de sufixul gerunziului** — *„îndu" sau „indu"* (terminat în „u" cînd verbul este însoțit de un pronume neaccentuat) — și de faptul că *gerunziul este un mod* **nepersonal (nepredicativ).**

Reține **modelul ortografic** de mai jos, *care precizează aceste condiții:*

Vb (f. nepers.): **...îndu (indu)-se**

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile *se laudă, se îmbracă, se împodobește* punînd verbele: la persoana a III-a singular și la persoana a III-a plural a perfectului compus; la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele reflexiv și indică subiectul prin pronumele *el (ei).*

2. Construiește cîte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre situațiile de ortografie indicate la 1, 2, 3, 4: 1. *pronumele* **s-** urmat de verb la persoana a III-a singular a perfectului compus și *adjectivul posesiv* **sa;** 2. *pronumele* **s-** urmat de verb la persoana a III-a plural a perfectului compus și *conjuncția* **sau;** 3. *pronumele* **s-** urmat de verb la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ și *verbul* **sar;** 4. *verb la gerunziu* urmat de *pronumele* **-se** și *verb la persoana a III-a singular terminat în „use".* *Motivează* oral situațiile de ortografie care se opun una alteia.

3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile sau frazele în care se află cuvintele subliniate.

a) D-l D. Anghel... *s-a* ridicat astăzi mult mai sus decît începuturile sale sfioase... În cartea *sa* de astăzi, „În grădină", sînt flori pe care nu le privești numai în treacăt, ci vrei să le ai lîngă tine. — N. Iorga, *Un poet al florilor: D-l D. Anghel.*

b) Multe rîuri *s-aruncă* din strîmtorile Carpaților..., nici unul însă nu deschide o vale mai fermecătoare ca Bistrița Moldovei... *Se-nalță* codrii *s-o* privească, *sprintene-i sar* pîraiele în cale... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Dacă cineva *s-ar* apropia de lizieră, după ce *i-ar* parcurge aproape toate laturile... *s-ar* găsi apoi în fața a numeroase alei din pietriș mărunt. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

d) Și deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
Nu *slăvindu-te* pe tine..., *lustruindu-se* pe el. — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

e) Dincoace de Lido, în regiunea lagunelor, era... o mare ca un lac...; un lac viu, în neîncetată mișcare, *înnoindu-se, împrospătîndu-se, curățindu-se*, fiind ca pîlpîirea unei flăcări *sau* ca palpitațiile trupului omenesc. — N. Iorga, *Locuri străine.*

f) Nourii... *s-au* scuturat cu grăbire... Cei din poiană *s-au* adăpostit subt streșina luncii... Au descălecat, *s-au* apropiat de foc. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Soarele trecu*se* de mult de amiază, însă nu pierdu*se* nimic din strălucire și căldură... Primarul se ridică alene de la masă... Ceilalți se răsuciră... *întorcîndu-se* spre muzicanți... Turcii îi urară viață lungă și fericită lui Urpat. Selim Reșit le mulțumi *ploconindu-se*. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

B. Pronumele la dativ

— *Pronumele* **își** *are la început* — ca și pronumele personale **îmi, îți, îl, îi** — *vocala de sprijin „î".* Este deci *greșit* să se scrie „i-și".

[39] — „...v-ați primit... *plata*" *(voastră);* „vă vindeți *vitele (voastre)* și *pămîntul*" *(vostru);* „ne vindem *vitele (noastre)* și *pămîntul (nostru).*" — Dativ posesiv.
[40] — „să-ți bați și să-ți scuturi *perinile (tale)* și *lăicerele (tale)*"; „Vitoria **își** trase iar *broboada (sa)*..." — Dativ posesiv.

— *Pronumele* **și** *se poate lega în vorbire de cuvîntul următor sau de cuvîntul dinaintea lui în aceleași condiții ca și pronumele personale neaccentuate la dativ.* Se leagă *la stînga verbelor cu* **formă simplă** *care încep cu* **a, o** *sau* **î**, *la stînga auxiliarului* **perfectului compus** *și al modului* **condițional-optativ:**
și-*aduce*, **și**-*oprește*, **și**-*ncepe;* **și**-*a adus*, **și**-*au adus*, **și**-*ar aduce.*
În lipsa acestor condiții, *pronumele* **și** *aflat înaintea verbului se poate lega de diferite alte cuvinte dinaintea lui:*
Nu-**și** face datoria; *Ce*-**și** propune?; *Unde*-**și** pune lucrurile?
A zis / *că*-**și** cunoaște / *și*-**și** prețuiește oamenii; *Ea*-**și** zise etc.
Pronumele **și** *se leagă la dreapta verbului la* **gerunziu:** *aducîndu*-**și.**
Cînd însoțește un verb la **conjunctiv** *sau la* **infinitiv**, *pronumele* **-și** *se intercalează între elementele prin care se exprimă modul respectiv:*
să-**și** *aducă;* (începu) *a*-**și** *aduce;* (de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de) *a*-**și** *aduce.*
— Ca și pronumele personale neaccentuate la dativ, *pronumele* **și-** *formează împreună cu pronumele la acuzativ* **-l, -i, -o grupuri de două pronume** *care apar în vorbire asemenea unor cuvinte independente atunci cînd însoțesc un verb la indicativ, la conjunctiv sau la infinitiv* — **și-l (și-i, și-o)** *aduce, să* **și-l** *aducă*, (pentru) *a* **și-l** *aduce* etc. —, iar *cînd însoțesc un verb la* **gerunziu** *se leagă de verb: aducîndu*-**și-l**, *aducîndu*-**și-i**, *aducîndu*-**și-o.** După verbul la gerunziu, pronumele **-și-** se poate asocia și cu pronumele la acuzativ **-le:** *aducîndu*-**și-le.**
Observă că, *în majoritatea cazurilor, rostirea pronumelui* **și- (-și)** *împreună cu cuvîntul învecinat nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte*, deci ortografia poate fi respectată fără greutăți. *Situațiile care duc la confuzii sînt* **construcțiile cu gerunziul** *și cele* **cu infinitivul.**
Construcția cu verb la **gerunziu,** *apărînd în vorbire ca o formă verbală terminată în „uși“ — „aducînduși“ —, este deseori confundată cu persoana a II-a singular a verbelor la perfectul simplu, la care terminația „și“ este precedată de „u“: (tu)* **dăduși**, *făcuși* etc. Confuzia poate fi evitată *observînd că* **înaintea lui „și“ se află o formă verbală nepersonală (nepredicativă)** *terminată în* **„îndu“** *sau în* **„indu“**, lucru precizat în următorul **model ortografic:**

Vb (f. nepers.): **...îndu (indu)-și**

Indicația „f. nepers.“ (= formă nepersonală) înlătură confuzia cu o formă verbală la persoana a II-a singular de felul celor de mai sus, fiindcă *nu este posibilă o construcție de felul:* **tu „aducînduși“.**
În cazul *construcțiilor cu verbe la* **infinitiv,** scrierea **a-și** *(aduce, pregăti* etc.) prezintă *dificultăți* pricinuite de următoarele *asemănări cu verbul la* **persoana I singular** *a modului condițional-optativ:* secvența **a-și** *se pronunță la fel cu auxiliarul* **aș**, iar *după auxiliar urmează* (ca și după *a-și) un verb cu formă de infinitiv* (modul condițional-optativ construindu-se cu infinitivul): (eu) **aș** *aduce (pregăti* etc.). **Scrierea corectă — a-și —** se poate rezolva însă *folosind procedeul* recomandat pentru scrierea construcțiilor cu infinitivul însoțit de un pronume personal neaccentuat: **transformarea construcției cu verbul la infinitiv** *în* **construcție cu verbul la conjunctiv,** *fapt care conduce la observarea valorii de pronume reflexiv a lui* **-și** (legat în vorbire de **a**)*:* (începu) „*ași*“ *aduce* (laude) ⇒ (începu) *să*-**și** *aducă* (laude). **Reține** *acest* **mijloc de control,** *redus la formula:*

a-și Vb ⇒ să-și Vb

Cînd construcția infinitivală este precedată de **o prepoziție** *sau de* **o locuțiune prepozițională — de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de** etc. —, *prepoziția (locuțiunea prepozițională) poate conduce singură la scrierea* **a-și** (nu: *aș)*, deoarece *condițional-optativul*, fiind un mod personal, **nu** *poate fi precedat de prepoziție.*
La separarea prin liniuță a pronumelui **-și** din construcțiile infinitivale sau din cele gerunziale *ajută și* **modalitățile de precizare a funcției de obiect indirect** *sau* **de atribut** *a pronumelui reflexiv neaccentuat la dativ*, prezentate la I, p. 179 și la III, p. 180—181.

Exerciții

1. Construiește propoziții sau fraze în care construcțiile de mai jos să fie folosite corespunzător situației în care pronumele reflexiv se rostește împreună cu cuvîntul subliniat din vecinătatea sa: *își alesese; nu își* cunoaște; *și își* propuse; *cine își* permite; *ce își* dorește; *dacă își* repetă; *să își* aleagă.

2. *Transformă* construcțiile din primul grup *în construcții gerunziale*, și pe cele din al doilea grup *în construcții infinitivale.*
— *și-a cumpărat* cărți; *și-a recitit* lucrarea; *își alege* o floare;
— începu *să-și scrie* amintirile; încercă *să-și facă* un plan; încercă *să-și convingă* colegii.

3. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle: *două verbe la gerunziu* însoțite de pronumele *-și; patru verbe la infinitiv* însoțite de pronumele *-și* (un verb să fie *fără prepoziție*, iar celelalte, *cu prepoziție* sau *locuțiune prepozițională).*

4. Construiește propoziții sau fraze în care grupurile de pronume *și-l, și-i, și-o* să însoțească verbe la *indicativ* cu formă simplă și verbe la *conjunctiv* sau la *infinitiv;* propoziții în care grupurile de pronume *și-l, și-i, și-o, și-le* să însoțească verbe la *gerunziu.*

5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile în care se află pronume reflexive neaccentuate legate prin liniuță de cuvîntul alăturat.
a) Părintele Daniil Milieș deschise ușa... *Își* desfăcu brațele *și-și* flutură barba pe deasupra pîntecelui. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*
b) Atuncea, *apropiindu-se, și-a* pus mîna în creștet și *și-a* mînat broboada neagră pe ceafă. *Aducîndu-și* după asta degetele ca niște gheare asupra frunții, a părut că vrea *să-și* smulgă ochii (...). *S-a* dărîmat în genunchi; *și-a* răzimat fruntea de marginea sicriului. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*
c) — Dacă *aș* fi la țară, zise (...) Zoica, *scoțîndu-și* pălăria și *netezindu-și* părul, *aș* face un foc de vreascuri și *aș* sta afară pînă dimineața. — Em. Bucuța, *Capra-neagră.*
d) Cînd fiecare om va fi chemat *a-și* da sîngele numai pentru ce crede, lumea va avea numai viteji. — N. Iorga, *Cugetări.*
e) Ajutorul bănesc (...), *scutindu-l* de nevoia de a munci spre *a-și* cîștiga existența, îi dase putința de *a-și* cultiva talentul la vioară și de *a-și* împodobi mintea cu cunoștințe frumoase. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*
f) Căci și trupșorul lui, pe care *și-l* vedea (gîndăcelul) pentru întîia oară, scînteia... Se uită în jos *și-l* prinse amețeala. — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*
g) În mijlocul tumultului și gloanțelor (...), Nicu *nu-și* pierduse cumpătul. Din fericire (...), generalul căzu. Nicu, care văzuse primejdia și care ridicase de pe jos chipiul divizionarului, *punîndu-și-l* în cap, luă comanda. — Al. Macedonski, *Nicu Dereanu.*
h) *Ea-și* acopere cu mîna fața roșă de sfială,
Ochii-n lacrimi *și-i* ascunde într-un păr ca de peteală.
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

i) „Fii bun și ia dumneata de colo de pe birou ~~macheta~~ (...)“, *îl* rugă el (pe Chirilă) desfășurînd salopeta, *punîndu-și-o* în față ca unul ce *și-ar* proba la vedere o haină. — Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*

Opozițiile: a-i/ai; a-ți/ați; a-și/aș

(Schemă recapitulativă)

a-i, a-ți, a-și Marca infinitivului **a** + *pron.* **-i, -ți, -și**	infinitivul	— cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: *de (fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de* etc.) **a-i (a-ți, a-și)** *aduce;* — fără prepoziție (locuțiune prepozițională): începu **a-i (a-ți, a-și)** *aduce.*

ai / **ați** | auxiliare ale — perfectului compus: *tu* **ai** *adus; voi* **ați** *adus;*
— condițional-optativului: *tu* **ai** *aduce; voi* **ați** *aduce.*

aș — auxiliar al condițional-optativului: *eu* **aș** *aduce.*

Mijloace de control *pentru ortografia construcțiilor cu* **verbe la infinitiv** *(1) și a construcțiilor cu* **verbe la gerunziu** *(2) însoțite de* **pronume neaccentuate** *care pot duce la confuzii:*

1. a [-l, -i, -ți, -și] Vb ⇒ să [-l, -i, -ți, -și] Vb

2. Vb (f. nepers.) < ...îndu / ...indu [-i, -ți, -și, -se]

E x e r c i ț i i

1. Completează locurile libere (pe cele fără paranteze) cu cuvintele **a-l, a-i, a-ți, a-și** sau **al, ai, ați, aș.** Înainte de a face completările, citește cu atenție textele pentru a vedea la ce persoană și număr trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul formei verbale. Motivează ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

a) Crudul Alexandru-Vodă nu întîrzie a se înspăimînta de acest mare nume .... banului Mihai. Vru să-l piardă cu orice chip, și neîndrăznind ...... prigoni pe față, trimise ucigași spre ...... prinde și ...... aduce la București sau ...... ucide prin taină. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) — Atunci, în acele cărți .... arătat leșilor că ești gata .... sluji (...). De-atunci, Măria ta împăcîndu-te cu Stambulul ...... stricat prietenia cu leșii. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*

c) (...) în sfîrșit, se silește bietul creștin din răsputeri ...... face (pe țărani) să înțeleagă care sînt roadele binefăcătoare ale Unirii (...).

— Ei, oameni buni, cred că acum ...... priceput! — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

d) Doamne, soțule, stăpîne! Nu mă mai pot opri!
Într-un glas cu țara-ntreagă, vin ...... ura și ...... dori
O domnie fericită: Ba încă ...... mai vrea ca mîine.
Tu să legi într-o cunună toate țările române. — B.P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra.*

e) Bătrînul Iuga continua ...... păstra locuința în care s-a născut. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sînt mînate de grija de ...... pune ouăle într-un loc prielnic învierii lor. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

2. Construiește cîte o propoziție: cu fiecare dintre pronumele *-l, -i, -ți, -și* în relație cu un *verb la infinitiv;* cu fiecare dintre pronumele *-i, -ți, -și, -se* în relație cu un *verb la gerunziu.*

Ortografia pronumelor neaccentuate — personale și reflexive

(Schemă recapitulativă)

— *Pronume* **libere**, *cu vocala de sprijin „î“:* **îl, îi, îmi, îți, își**

		Singular	*Plural*
— *Pronume* **proclitice:**	Ac.	**m-, te-, l-, s-**	**ne-, v-, le-, s-**
	D.	**mi-, ți-, i-, și-**	**și-**
— *Pronume* **enclitice:**	Ac.	**-mă, -te, -l, -o, -se**	**-ne, -vă, -le, -se**
	D.	**-mi, -ți, -i, -și**	**-și**

I. Pronume legate de verb

a. **Proclitice** legate de *verbe cu forme*
- *simple:* **m-** (**te-, s-, l-, mi-, ți-** etc.) *oprește*
- *compuse*
  - *perf. compus:* **m**-*ai*, **l**-*ai*, **i**-*ai*; **v**-*ați*, **l**-*ați*, **i**-*ați*; **v**-*a*, **l**-*a*, **i**-*a*, **s**-*a*; **i**-*au*, **s**-*au* — *oprit*
  - *cond.-optativ* **v**-*aș*, **l**-*aș*, **i**-*aș*; **v**-*ar*, **l**-*ar*, **i**-*ar*, **s**-*ar* — *opri*

b. **Enclitice**

1. legate de *verbe la*
   - *imperativ:* *oprește*-**ți**, *oprește*-**i** (**-mă, -te, -l** etc.); *opriți*-**vă**, *opriți*-**i** (**-l, -o, -le** etc.)
   - *gerunziu:* *oprindu*-**ți**, *oprindu*-**i**, *oprindu*-**și**, *oprindu*-**se** (**-mă, -te, -l** etc.)

2. *intercalate:* legate de *să (a), marcă a modului*
   - *conjunctiv:* *să*-**l**, *să*-**i**, *s*-**o**, *să*-**mi**, *să*-**ți**, *să*-**și** *oprească*
   - *infinitiv:* *a*-**l**, *a*-**i**, *a*-**mi**, *a*-**ți**, *a*-**și** *opri*

II. Pronume legate de alte părți de vorbire

— *adverbe: nu*-**l**, *nu*-**i**, *n*-**o**, *nu*-**mi**, *nu*-**ți**, *nu*-**și**; *unde*-**l**, *unde*-**i** etc.
— *conjuncții: că*-**l**, *că*-**i**, *c*-**o**, *că*-**mi**, *că*-**ți**, *că*-**și**; *și*-**l**, *și*-**i**, *și*-**o** etc.
— *pronume interogative (relative): cine*-**l**, *cine*-**i**, *cine*-**și** etc.; *care*-**l**, *care*-**i**, *care*-**o** etc.; *ce*-**l**, *ce*-**i**, *ce*-**mi**, *ce*-**ți** etc.
— *alte pronume: acesta*-**l**, *acesta*-**i**, *acesta*-**mi** etc.; *ea*-**l**, *ea*-**i**, *ea*-**și** etc.
— *substantive, adjective, numerale: calu*-**mi** (**-ți, -i**); *frumosu*-**mi** (**-ți, -i**) cal; *două*-**mi** (**-ți, -i**) trebuie
— *interjecții: na*-**l**, *na*-**i**, *na*-**o**, *na*-**le**, *na*-**ți** ție; *iată*-**mă** (**-te, -l** etc.)
— *prepoziții (loc. prep.): asupră*-**mi** (**-ți, -i** etc.); *în juru*-**mi** (**-i, -și** etc.)

Texte pentru lecțiile de recapitulare a ortografiei pronumelor neaccentuate — personale și reflexive

Analiză (oral) și *dictare*

a) Și sosind negutătorul la Efes, pe ceilalți robi cu dobîndă *i-a* vîndut și *i-au* mai rămas grămăticul, cîntărețul și Esop. Și *i-a* zis oarecine să treacă în ostrovul Samos, căci acolo cu mari prețuri *își va* vinde sclavii; și sosind neguțătorul în Samos, pe grămătic și pe cîntăreț *i-a* îmbrăcat în haine noi, iar pe Esop, fiindcă nicidecum *nu-l* putea împodobi, *îmbrăcîndu-l* cu haină de sac, *l-a* pus în mijlocul celor doi, ca să se mire de el cei *ce-l* vor vedea. — *Esopia* (carte populară).

b) — ...Păcat că *v-a* fost frică și pîn-acum, că puternic n-a fost (Jumătate-Om) niciodată. Numai spaima voastră *l-a* făcut așa. Din slăbiciunea voastră *și-a* făcut puterea. *V-ați* speriat de el că e o pocitanie, și în loc să vă uniți și *să-l* răpuneți, *v-ați* supus ca niște nevolnici; de frică *i-ați* plătit dări, tremurați numai *auzindu-i* numele. *Ați* încercat careva să vă măsurați cu el? — V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*

c) — Măria ta, pe niște oameni ca aceștia *ți* poți ierta. Au îndrăznit *a-și* închipui că aceste cărți sînt mincinoase și că ele vin... de la domnie, ca *să-i* miște pe dînșii și *să-i* facă vinovați... De cum *te-ai* întors iar în țară, se tem de mînia Măriei tale. Știu că *i-ai* urît de cînd *s-au* sculat cu Hîncu. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*

d) Îndărătnicul vizir, fără *a-și* pierde cumpătul, izbutește *a-și* întocmi oștile în rînduială... Sinan mustra pe ostașii ce fugeau..., silind în tot chipul *a-i* pune în rînduială și *a-i* întoarce la bătaie. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

e) — Ei, atuncea să te învăț eu care-i cea mai bună mîncare de raci, domnule. După *ce-i* speli bine, *îi* pui la foc în oală, de vii... Dar mai înainte de *a-i* spăla și *a-i* pune în oală, le rupi aripioara din mijloc din coadă... Așa că după ce *i-ai* azvîrlit în oală, pui peste ei numai un păhărel de vin amestecat cu apă. *Ai* știut *a-i* prinde, *ai* știut *a-i* fierbe, *ai* știut a pisa usturoiul și *a-l* adăoga cu zeamă de-a lor sărată; apoi acuma *îți mai* rămîne... să *mai* poți face o mămăligă bună. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor.*

f) — *Vă-ntreb* ce căutați aici, în împărăția mea?

— Nu e împărăția ta... *Cată-ți* de drum și *lasă-ne* să ducem pruncul acasă...

— Pruncul *ți-l* las, dar nu *ți-o* las pe Dumitrana! răcni zmeul și trage paloșul, *repezindu-l* în omul acela semeț, care îndrăznise să se măsoare cu el. — V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*

g) Mama-Ciumei *își* încruntă sprîncenele, apoi *prefăcîndu-și* glasul a părere de rău, zise:

— *Mi-ar* fi rușine de moarte să plătesc astfel credința cu care *m-ai* slujit. *Lasă-l* la pustia *să-l* aibă, *și-ți ia* unul dintre iști zdraveni și voinici.

— *Ți-am* spus că dintre iști armăsari nu pot *să-mi iau*. Dacă vrei să *mi-l* dai pe *cel* slab, *dă-mi-l*... — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

h) ...*înălțîndu-și* creștetu-n cer..., mîndrul uriaș (Ceahlăul) farmecă rîul cu puterea măreției lui, *și-l* face *să-și* uite drumul... De pe la nămiezi ne poartă Bistrița pe sub poalele lui, *rotindu-se* în loc, *scuturîndu-și platoșa-i* strălucitoare, aci suspinînd din adînc, aci *privindu-l* lung, *strigîndu-l*, dînd freamăt pădurilor cu *glasu-i* de valuri. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

i) Într-o dimineață Ali se bucură: ...binefăcătorul nu sosise. „Să știi că *m-a* lăsat în pace". Și bucuros ieși în ogradă... *să-și* dreagă gardul. În fața lui stătea, rînjind, binefăcătorul. „Așa-i că dacă *nu-ți* salvam mîna, n-aveai cu ce ciopli azi?"... Dar lui Ali *îi* năvăli sîngele în cap, apucă barda cu mîna stîngă și strigă binefăcătorului: — „Dreapta *mi-ai salvat-o?*" — „Dreapta!" răspunse binefăcătorul. „*Na-ți-o* și *lasă-mă!*" țipă Ali și, *punîndu-și* mîna dreaptă pe trunchi, cu stînga *și-o* reteză dintr-o lovitură de la cot, apoi... aruncă mîna tăiată binefăcătorului în față. — Em. Gârleanu, *Recunoștința.*

j) În aceste zile cînd vedea cum... se ridică în *juru-i* poporul *împresurîndu-l* c-o dragoste *care-i* mîngîia pribegia, Potcoavă simțise nevoia să se închine puterii pămîntului, tovarășilor de restriște *ai* lui vodă Ion. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

C. Pronumele și adjectivul pronominal de întărire

Pronumele de întărire are *rolul de a întări, de a pune în evidență persoana la care se referă:*

— Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, / cum *ziceai* **însuți.** — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

Față de pronumele *tu*, care arată numai persoana și numărul, pronumele *însuți* exprimă, în plus, *ideea de întărire*, el avînd sensul *chiar tu* sau *tu singur.*

Formele pronumelui de întărire sînt alcătuite din vechiul *pronume* **însu (însă),** din care s-a format și pronumele *dînsul (dînsa)*, și *formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv* — **mi, ți, și, ne, vă, le: însumi, însuți, însuși, înșine, înșivă, înșiși; însămi, însăți, însăși, însene** etc.

Pronumele de întărire se folosea frecvent în limba mai veche. *În limba actuală*, în locul pronumelui de întărire, folosit foarte rar, apar construcțiile cu adverbul *chiar* — *chiar eu, chiar tu* etc. — sau cu adjectivul *singur(ă): eu singur(ă), tu singur(ă), el (ea) singur(ă)* etc.

Formele pronumelui de întărire se folosesc ca **adjective pronominale de întărire** pe lîngă un *substantiv* sau un *pronume* și *au funcția de* **atribut adjectival:**

Și cea dintîi școlăriță a fost **însăși** *Smărăndița* popii. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

...**însuși** *împăratul* cu sfetnicii săi... grozav s-au spăriet.
— I. Creangă, *Povestea porcului.*

Sărmanii mei desagi! *Ei* **înșiși** erau flămînzi și costelivi.
— C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Exemplele arată că adjectivul de întărire poate sta *după termenul determinat* sau *înaintea acestuia.*

Cînd determină un **substantiv comun,** *adjectivul de întărire așezat după substantiv sau înaintea substantivului cere substantiv* **articulat:**

vecinul **însuși, însuși** *vecinul*; *vecina* **însăși, însăși** *vecina.*

Acordul *adjectivului de întărire* cu substantivul sau cu pronumele determinat *se face prin elementul de bază* **(însu-).** Acesta are, *pentru toate cazurile:* la *masculin singular, forma* **însu-;** la *masculin plural, forma* **înși-;** la *feminin plural, forma* **înse-.** *Formă de* **dativ-genitiv** *are numai la* **feminin singular.**

		m. sg.			m. pl.	f. pl.
eu, pe mine,	*mie*	**însu***mi;*	*noi, pe noi,*	*nouă*	**înși***ne;*	**înse***ne;*
tu, pe tine,	*ție*	**însu***ți;*	*voi, pe voi,*	*vouă*	**înși***vă;*	**înse***vă;*
el, pe el,	*lui*	**însu***și;*	*ei, pe ei,*	*lor*	**înși***și;*	
pe sine			*ele, pe ele,*	*lor*		**înse***și*, **înse***le.*

f. sg. N. Ac.			D.	
	eu, pe mine	**însă***mi*	*mie*	**inse***mi*
	tu, pe tine	**însă***ți*	*ție*	**înse***ți*
	ea, pe ea (pe sine)	**însă***și*	D.G. *ei* (Mariei)	**înse***și*

La *analiza* **cazului** *adjectivului de întărire* ține seama de *cazul pronumelui sau al substantivului determinat*, nu de pronumele neaccentuat la dativ din alcătuirea adjectivului de întărire. *Adjectivul de întărire este la* **dativ** *numai dacă* **pronumele** *sau* **substantivul** *determinat este* **la dativ:** (m-am adresat) ție *însuți*, **vouă** *înșivă*, **vecinului** *(lui) însuși*, **vecinei** *(ei) înseși* etc.

Adjectivul de întărire care determină un substantiv **neutru** *are la* **singular** *formă de* **masculin**, *iar la* **plural** *formă de* **feminin:** *grupul (grupului)* **însuși**; *grupurile (grupurilor)* **înseși**.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele de întărire. Indică substantivul sau pronumele determinat de adjectivul de întărire și analizează morfologic și sintactic pronumele și adjectivele de întărire.

a) Cînd n-ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos/ cum însuți ești,/
De dragul cui să mai trăiești,
Tu, soare sfînt?
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

b) Ești însuți/ ce păstrezi în suflet din oamenii/ pe care i-ai cunoscut. — N. Iorga, *Cugetări*.

c) Mircea însuși mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Auzind feciorul împăratului toate astea, hotărî/ să se ducă el însuși/ să o ceară de la tatăl ei. — Vol. *Din folclorul nostru*.

e) Cînd însuși glasul gîndurilor tace,/
Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii. — M. Eminescu, *Sonet*.

f) ...libertatea gustată de mic copil este viața însăși. — B. Șt. Delavrancea, *Bursierul*.

g) Cifrele înseși [cu care unii autori obișnuiesc/ să-și subdateze lucrările] sînt de multe ori fanteziste. — Perpessicius, *Jurnal de lector*.

h) Schimbîndu-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi/ să nu mai ai nici o părere despre tine însuți. — N. Iorga, *Cugetări*.

i) În fiecare din ei a murit un erou neștiutor de sine însuși. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

j) Decît aceasta nu se află altă fiară... mai bănuitoare și mai cu spaimă de moartea ei înseși. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

k) Și însuți ție-un zeu îți pari/
Cînd rîzi/de ce se tem mai rău
Dușmanii tăi cei tari. — G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

l) La 16, trupele erau înaintea Tîrgoviștei, / pe care Sinan o părăsise lăsînd numai cete răzlețe și pe comandant.../ca să zădărnicească urmărirea armatei înseși. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

Acordul adjectivului pronominal de întărire

I. *Acordul adjectivului de întărire în gen, în număr și în caz* cu substantivul determinat sau cu substantivul înlocuit de pronumele determinat, făcîndu-se prin primul element component al adjectivului, se observă greu și, ca urmare, *de cele mai multe ori este neglijat*. Se spune (greșit): *Maria* „însuși“; *băiatul* „însăși“; *fetele* „însăși“ sau „însuși“; *Mariei (vecinei, ei)* „însăși“ sau „însuși“, în loc de *Mariei (vecinei, ei)* înseși; *copiilor* „însuși“ sau „însăși“ etc.

Fii deci atent la **genul** *și* **numărul** *substantivului determinat* sau *al substantivului la care se referă pronumele determinat de adjectivul de întărire*, iar dacă adjectivul de întărire determină un *substantiv feminin la singular* sau un *pronume feminin la singular*, *ține seama și de* **cazul** *substantivului sau al pronumelui determinat*, deoarece, cum s-a arătat la prezentarea formelor adjectivului de întărire, acesta are *la feminin singular formă de dativ și genitiv diferită de aceea de nominativ-acuzativ:*

— M-a primit *Maria (ea)* **însăși**. *Cu Maria (cu ea)* **însăși** am vorbit.
— Vina este *a Mariei (a ei)* **înseși**. I-am explicat *Mariei (ei)* **înseși**.
— *Mario*, cartea îți trebuie *ție* **înseți**? — *Mie* **însemi** îmi trebuie.

Observă, de asemenea, situațiile în care *pronumele la plural* determinat de adjectivul de întărire *se referă la două sau mai multe substantive la singular:*

— *Ion* și *Mihai*, *ei* **înșiși** au venit; *cu ei* **înșiși** am vorbit; *lor* **înșiși** le-am spus.
— *Ioane* și *Mihai*, *voi* **înșivă** ați fost de părerea lui. *Vouă* **înșivă** v-a convenit propunerea lui.
— *Maria* și *Ileana*, *ele* **înseși (însele)** mi-au spus. — *Mario* și *Ileano*, *vouă* **înseva** v-am spus.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținînd seama de genul și numărul substantivelor sau al pronumelor date. Subliniază din adjectivul de întărire elementul component acordat cu substantivul sau cu pronumele.

— *bunicul* ....; *bunicii* ....; *bunica* ....; *bunicile* ......; .... *discuția*; ...... *discuțiile*; .... *planul*; *planurile* ....

— *bunicul* și *tata*, *ei* ....; *bunica* și *mama*, *ele* ....; *(bunicul* și *tatăl* tău) *noi* ......; *(bunica* și *mama* ta) *noi* ....

— Meritul este *al lui* ....; *al ei* ....; *al băieților* ....; *al fetelor* ......; *al mamei* ....; *al profesoarei* ....

— Mă adresez ție ...., *vecine;* ție ...., *prietenă*; vouă ...., *prietene*; vouă ...., *prieteni.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *copil*, *oaspete*, *codru*, *femeie*, *conversație*, *fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele *masculine* să fie la *nominativ* sau la *acuzativ* la singular și la plural, iar cele *feminine* și *neutre*, la dativ sau la *genitiv singular* și la *nominativ plural*. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Cînd *pronumele (determinat) la plural înlocuiește substantive sau pronume*, unul *(unele) masculin(e)*, *iar altul (altele) feminin(e)*, **adjectivul de întărire** *ia forma de* **masculin plural:**

eu **(Ion)** și *Maria*, noi **înșine**;
Ioane și *Mario*, voi **înșivă**;
Ion și *Maria*, ei **înșiși**;
băieților și *fetelor*, lor **înșiși**.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținînd seama de regula de mai sus.

Tata și mama, ei ....
(Andrei și Ana) noi ....
Andrei și Ano, vouă ....
Colegi și colege, pe voi ....
Colegi și colege, vouă ....
Vecinilor și vecinelor, lor ....

2. Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor,* urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.

3. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lîngă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lîngă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

I. Pronumele posesiv *înlocuiește* **numele posesorului unui obiect,** este precedat de *articolul posesiv* și are **forme** *care arată* **persoana și numărul pronumelui** *(al posesorului) și dau indicații despre* **genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.**

De exemplu: în textul *Ion (Maria) a strîns cărțile și* **pe ale sale** *le-a pus deoparte,* pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria),* substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile.* Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)* este **sa-;** acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular* (**ale sale** are sensul *ale lui* sau *ale ei*). Prin *forma articolului posesiv* — **ale** — și prin *elementul final „le"* din forma pronumelui *sale* (elemente *acordate în gen și în număr cu substantivul „cărțile"*), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate,* arătînd că acesta este de *genul feminin* și la *numărul plural.* Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi,* am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural.*

Pronumele posesiv are următoarele **forme:**

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	Persoana și numărul pronumelui posesiv				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	al *meu*	al *tău*	al *său*	al *nostru*	al *vostru*
f. (casa)	a *mea*	a *ta*	a *sa*	a *noastră*	a *voastră*
pl. m. (copiii)	ai *mei*	ai *tăi*	ai *săi*	ai *noștri*	ai *voștri*
f. (casele)	ale *mele*	ale *tale*	ale *sale*	ale *noastre*	ale *voastre*

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural.* Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al (a, ai, ale)* **lor.**

La analiza morfologică *a formelor de* **singular** *ale pronumelui posesiv precedate de articolul* **ai** *și a celor precedate de articolul* **ale** *se face greșeala de a le considera pronume la numărul plural.* Deci **fii atent** *la forma de* **singular** *a elementului pronominal: ai* **mei,** *ai* **tăi,** *ai* **săi;** *ale* **mele,** *ale* **tale,** *ale* **sale.**

Cazurile **nominativ** *și* **acuzativ** ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La *acuzativ* pronumele este însoțit totdeauna

de *prepoziție.* Pronumele la **nominativ** poate avea *funcția sintactică de* **subiect** sau de **nume predicativ,** iar pronumele la **acuzativ** poate fi **complement, atribut prepozițional, nume predicativ.**

N. **Ai noștri** *fugeau* spre pădure / să scape de încercuire. / — M. Preda, *Îndrăzneala.*	*subiect* — **cine** *fugeau?*
— Pămîntul *este* **al nostru,** / că noi îl muncim. / — L. Rebreanu, *Răscoala.*	*nume predicativ* — **al cui este** *pămîntul (S)?*
Ac. ...cînd se crăpa de ziuă, / *izbiră* turcii **pe ai noștri.** / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*	*compl. obiect direct* — **pe cine** *izbiră?*
Ne apropiem **de ai noștri.**	*compl. ob. indirect prepozițional* — **de cine** *ne apropiem?*
Mihai *se întoarce* **la ai săi** plin de trofee.../ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*	*compl. circ. de loc* — **unde** *se întoarce?*
...un copil de uriaș a găsit într-o vale *un sat* **de ale noastre.** / — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*atribut prepozițional* — **ce fel de** *sat?*
Scrisoarea *este* **de la ai noștri.**	*nume predicativ* — **de la cine** este *scrisoarea (S)?*

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

a) Ai mei pierduți sînt, pașă, toți!
O, mîntuie-i de vrei, că poți! — G. Coșbuc, *El-Zorab.*

b) ...(Basta) dovedi primejdia / la care s-ar expune armia lor, / de s-ar ispiti a trece pîrîul spre a izbi pe ai noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

c) Cînd s-a făcut sară, / domnul s-a găsit cu ai săi, mai împuținați. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Ai noștri se pregăteau a apăra... acea strîmtoare, / care era cheia țării lor./...
El (Hassan-Pașa) merse... într-un crîng spinos,/ de unde d-abia a doua zi îndrăzni/ să iasă la ai săi. — N. Bălcescu, *Opera citată.*

e) Fără îndoială/ că Ionița nu privea lumea cu ochi ca ai noștri. — M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofile...*

f) — Eu aș împărți, cucoane, dacă aș avea ce, dar n-am!
— Cum n-ai, băiete?... Dar casă n-ai/ și petecul de pămînt [pe care-i casa] nu-i al tău? — L. Rebreanu, *Răscoala.*

g) — Măi, oameni buni, eu nu sînt boier,/ sînt om de-ai voștri...
— Dacă ești de-ai noștri,/ de ce ne iei dobînzi mari/ cînd ne dai pe datorie mărfuri
— Z. Stancu, *Desculț.*

II. *Cazurile* **dativ** *și* **genitiv** se exprimă prin *articolul posesiv, care capătă forma* **alor,** urmat de *formele pronumelui care arată mai multe obiecte posedate:* **alor mei, alor tăi, alor săi, alor noștri, alor voștri:**

D. Le-*am spus* **alor mei.**	*compl. obiect indirect* — **cui** *am spus?*
G. A ascultat *sfatul* **alor săi.**	*atribut genitival* — **al cui** *sfat?*
A năvălit **asupra alor noștri.**	*compl. obiect indirect* — **asupra cui** *a năvălit?*

Pentru exprimarea sensului de dativ se folosește de obicei *acuzativul cu prepoziția* **la:** *Le-a spus* **la ai mei (la ai tăi** etc.) — **cui** *a spus?*

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive. Indică prin săgeată cuvintele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

a) Sinan, văzînd aceasta, spre a da curagiu la ai săi, ia ofensiva și trece podul... Satîrgi-Mahomet-Pașa, trăgîndu-se înapoi, ...dete cel dintăi semnalul nerînduielii și toată armia musulmană se întoarse în resipă spre baltă... În zadar ienicerii se țin semeți împotriva alor noștri, ...căci celelalte cete spăimîntate... îi tîrăsc și pe dînșii înapoi...

...El (Sinan) sta și se mira de îndrăzneala alor noștri...[41] — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) El găsi de cuviință să spuie și alor săi ceea ce era să se întîmple fiului lor. — P. Ispirescu, *Basmele și legendele românilor.*

III. Formele pronumelui posesiv se folosesc și ca **adjective pronominale posesive.** Adjectivul posesiv determină *substantivul care denumește obiectul (obiectele) posedat(e)* și, ca orice adjectiv, *se acordă cu substantivul determinat:*

N. — *Fratele* **meu** a venit	*adj. posesiv, m., sg., N.*
Ac. *cu prietenii* **săi.**	*adj. posesiv, m., pl., Ac.*
D. — Am dăruit *prietenei* **mele** un stilou.	*adj. posesiv, f., sg., D.*
G. — Acesta este stiloul *prietenei* **mele.**	*adj. posesiv, f., sg., G.*

Adjectivul posesiv poate determina și un *substantiv la cazul* **vocativ:** — *Fătul* **meu,** bun tovarăș ți-ai ales (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb).*

Să nu confunzi *adjectivul posesiv cu un pronume la genitiv.* Adjectivul posesiv *este la cazul genitiv* **numai cînd substantivul determinat este la genitiv** (vezi substantivul și adjectivul din propoziția a treia).

Adjectivele posesive au *la dativ-genitiv* **forme deosebite** *de ale nominativului și acuzativului numai cînd determină un* **substantiv feminin** *la numărul* **singular:**

sg. N. Ac. *prietena mea ta sa noastră voastră;*
D. G. *prietenei mele tale sale noastre voastre.*

Formele *feminine* de *dativ-genitiv singular* sînt *identice cu formele feminine de plural:* N. Ac. D. G. pl. *prietenele (prietenelor)* **mele,** *tale,* **sale,** *noastre,* *voastre.* Aceleași forme însoțesc și *substantivele neutre la plural: caietele (caietelor)* mele, tale etc.

Cînd **substantivul feminin** *la* **dativ** *sau la* **genitiv singular** *este nearticulat, adjectivul posesiv primește articolul posesiv* **a,** *acordat în gen și în număr cu substantivul determinat,* spre deosebire de construcțiile cu *substantive feminine nearticulate, la* **plural,** în care *adjectivul posesiv primește articolul* ale (cu formă de feminin plural): *(unei, altei, acestei) case* **a mele (a tale, a sale, a noastre, a voastre);** *unor (altor, acestor) case* **ale mele (ale tale, ale sale** etc.).

La masculin, atît la *singular,* cît și la *plural,* adjectivele posesive au *o singură formă pentru toate cazurile:* sg. *fratele (fratelui)* **meu, tău, său, nostru, vostru;** pl. *frații (fraților)* **mei, tăi, săi, noștri, voștri.**

Adjectivul posesiv poate fi plasat *după substantiv* sau *înaintea substantivului* și în ambele situații poate fi *însoțit sau nu de articolul posesiv:*

— *prietenul tău; un prieten* **al tău;** *prietenul* acela **al tău;**

— prima **sa** *operă,* numeroșii **săi** *prieteni;* **al său** *glas,* **a sa** *privire* (inversiuni specifice poeziei).

Locul obișnuit al adjectivului posesiv este *după substantivul determinat.* În această situație *adjectivul posesiv așezat imediat după substantiv cere substantiv articulat cînd adjectivul posesiv* **nu este însoțit de articolul al (a, ai, ale)** — *prietenul* **meu,** *prietenii* **mei** —, și *substantiv nearticulat, cînd adjectivul posesiv* **este însoțit de articolul al (a, ai, ale):** (un, alt) *prieten* **al meu,** (unii, alți) *prieteni* **ai mei.**

Adjectivul posesiv are *funcția sintatică de* **atribut adjectival.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele posesive și pronumele posesive. Indică substantivul determinat de adjectivul posesiv și cuvîntul determinat de pronumele posesiv cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor posesive și a pronumelor posesive.

a) — Rușinea asta... e a noastră a tuturor... Rușinea-i a părinților noștri și a bunicilor noștri. Căci întîi părinții și bunicii noștri au lăsat să li se lenevească săbiile...; iar rușinea noastră e că și noi facem ca și părinții și bunicii noștri, lăsîndu-ne călcați în picioare de necredincioși. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Amicul meu este foarte iubit de toată lumea... Știe să spună o mulțime de lucruri pe care le-a văzut în numeroasele sale călătorii. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

c) Un curcubeu a-ntins o punte
Din casa mea pîn'la a ta. — D. Anghel, *Curcubeul.*

d) Sinan a lăsat cele mai bune oști ale sale prin cetăți. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

e) Acel împărat mare și puternic își întinsese marginile împărăției sale... și toți împărații cei bătuți erau îndatorați a-i da (fiecare) cîte un fiu de-ai săi ca să-i slujească cîte zece ani. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

f) Tufe de pomușoară și de agrișe dau... adăpost pasărilor mele... Cucoșul acela negru e ceasornicul curții mele. — Em. Gârleanu, *În curtea mea.*

g) Sînt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cînt bucuria și-amarul —...
Din suflet ei fi-ți-voi, tu, neamule-al meu,
De-a pururi, nerupta sa parte! — G. Coșbuc, *Poetul.*

[41] — „se țin semeți *împotriva alor noștri.*" — Pron. posesiv la genitiv cu prepoziție; compl. ob. indirect prepozițional *(împotriva cui* se țin?).

h) Din pămînt, din locuința
Mamei tale, ieși zîmbind,
Prehova! Și stai mirată...
Ochii tăi spre soare cată
Și-ai tăi ochi mai vii s-aprind.
— G. Coșbuc, *Prahova.*

i) — ...Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatîrul nu știu cui! Acuși vă tîrnîiesc prin casă...; încaltea să nu se aleagă nimica nici de somnul meu, dar nici de al vostru.[42] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre relațiile:
a) subst. masc. N (sau Ac.) pl. + adj. posesiv: 1. *cu art.* **ai**; 2. *fără art.* **ai**;
b) subst. fem. N. pl. + adj. posesiv cu art. posesiv;
c) subst. fem. G. (sau D.) sg. + adj. posesiv cu art. posesiv. Explică: pentru construcțiile cerute la a), *articularea* sau *nearticularea substantivului;* pentru cele cerute la b) și c), *acordul adjectivului și al articolului posesiv.*

Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive
(Construcții și ortografie)

I. La folosirea construcțiilor în care **pronumele posesiv** *cu prepoziția* **de** *determină un* **substantiv la singular** — *un (unui) coleg* **de-ai mei (de-ai tăi, de-ai săi** etc.), *o colegă (unei colege)* **de-ale mele (de-ale tale, de-ale sale** etc.) — se face de către mulți *g r e ș e a l a de a acorda articolul și forma pronumelui posesiv cu substantivul determinat: un coleg de-„al meu“ („al tău“* etc.), *o colegă de-„a mea“ („a ta“* etc.). Construcțiile de acest fel sînt *i n c o r e c t e*, fiindcă, în situația dată, *prepoziția* **de** *are sensul* **dintre**: *un coleg* **de** *(=dintre)* **ai mei**, *o colegă* **de** *(= dintre)* **ale mele**. Deci construcțiile de felul *un coleg de-„al meu“*, *o colegă de-„a mea“* **nu sînt admise**, cum nu sînt admise nici construcțiile: *un coleg dintre „al meu“*, *o colegă dintre „a mea“*.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre construcțiile *un muncitor*, *unui elev*, *vreunui copil*, *un nepot*, *o soră*, *altă cerere*, *unei cărți*, folosind pe lîngă substantivele date *un atribut exprimat prin pronume posesiv cu prepoziția* de. Pronumele să fie la persoane diferite, la singular și la plural. Arată *sensul fiecărei construcții* cu pronumele posesiv precedat de prepoziția *de*.

II. La construcțiile în care **adjectivul posesiv** *determină un* **substantiv feminin nearticulat** *la* **dativ** *sau la* **genitiv singular** — *unei (altei, acestei) colege* **a** *mele* **(a** *tale*, **a** *sale*, **a** *noastre*, **a** *voastre*) — *greșelile privesc* **acordul articolului posesiv** *sau* **acordul adjectivului posesiv**: se spune, *g r e ș i t*, fie *unei colege „ale“ mele („ale“ tale, „ale“ sale* etc.), fie *unei colege a „mea“ (a „ta“, a „sa“* etc.). În primul caz *articolul „ale“* **nu este acordat în număr** *cu substantivul la care se referă* (substantivul este la numărul singular); în cazul al doilea *adjectivul posesiv* **nu este acordat în caz** *cu substantivul determinat (mea, ta, sa, noastră, voastră* sînt forme de nominativ-acuzativ).

Pentru evitarea greșelilor, ține seama de următoarele:

— *la forma c o r e c t ă* **(a)** *a articolului posesiv conduce* **forma de singular a articolului nehotărît — unei —** *sau* **forma altui determinant** *de la stînga substantivului* — **altei, acestei** etc. —, **nu** *forma substantivului*, deoarece forma nearticulată de dativ-genitiv singular a unui substantiv feminin este identică cu forma nearticulată de plural (unei *colege* — niște (unor) *colege*), și tocmai acest lucru duce la greșeala de a folosi forma de plural a articolului posesiv;

— *la forma c o r e c t ă a adjectivului posesiv* — **mele (tale,** sale etc.) — *conduce* **construcția** *corespunzătoare*, cu **substantivul articulat**; *se spune: unei colege a* **mele** *(a* **tale**, *a* **sale** etc.*), așa cum se spune și atunci cînd substantivul este articulat: colegei* **mele (tale, sale** etc.).

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile **profesoarei mele, profesoarei noastre, vecinei tale, vecinei voastre, dorinței sale** *în construcții cu substantivul nearticulat însoțit de articolul nehotărît.* Subliniază adjectivele posesive cu articol posesiv și termenul după care te-ai condus pentru a stabili forma articolului posesiv.

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *unei surori*, *altei isprăvi*, *acestei excursii*, *cu substantivul însoțit de un adjectiv posesiv.* Procedează, în privința sublinierilor, ca la exercițiul 1 și *motivează corectitudinea formei adjectivului posesiv.*

III. *Adjectivul posesiv* **sale** *se referă, prin elementul pronominal* **sa-**, *la un singur posesor:* **Mihai** (un posesor) și *colegele* **sale** (=colegele *lui*); **Maria** a expus *desenele* **sale** (=desenele *ei*). Cînd este vorba de *mai mulți posesori, indicați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la plural, trebuie folosit pronumele* **lor**, *care* **ține locul mai multor posesori: Coșbuc** *și* **Goga**, *în operele* **lor...**; **Scriitorii** *au citit din operele* **lor. Fii atent** *la* **numărul posesorilor** *și la sensul de* **singular** *(lui* sau *ei) al adjectivului posesiv* **sale**, fiindcă deseori se fac *g r e ș e l i* de felul: *Coșbuc* și *Goga*, în operele „sale“...; *Scriitorii* au citit din operele „sale“.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv *sale* sau cu pronumele *lor*, ținînd seama de numărul posesorilor. Subliniază substantivele care denumesc pe posesori și încearcă, spre verificare, înlocuirea adjectivului posesiv *sale* cu pronumele personal *lui* sau *ei* (pron. feminin la genitiv singular).

a) Știința compoziției, d. Topîrceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare aș putea alege oricare din bucățile....... — G. Ibrăileanu, *Studii literare.*

b) Cîrduri de fete în cămăși albe și vîlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele în tactul unei doine. Dulce răsună valea de cîntecele... În urma noastră Motrul își tremură solzii sclipitori în soare. Copaci bătrîni s-apleacă pe undele .... slătoase, să le asculte poveștile. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lîngă palaturile... o grădină frumoasă. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

d) Veniră din susul rîului fîlfîind rar din aripile .... ascuțite și doi pescăruși albi. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

e) Stăteau amîndoi așa, cu fețele umbrite de pălăriile late și tari de pîslă. Tăceau acuma și se gîndeau la căsuțele .... din satele de dincolo de baltă. — M. Sadoveanu, *Fîntîna Hazului.*

---

[42] — „să nu se aleagă nimic nici de somnul meu, nici *de al vostru.*“ — Pron. posesiv la Ac. cu prepoziție; complement ob. indirect (determină verbul *să nu se aleagă*), coordonat cu complementul *de somnul* prin conjuncția *nici*.

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *operele, povestirile, succesele:* 1. cu substantivul determinat de adjectivul posesiv *sale;* 2. cu substantivul determinat de pronumele *lor.* Subliniază substantivul (substantivele) care arată pe posesorul (posesorii) obiectelor denumite de substantivele date.

IV. *Adjectivele posesive* **său, sa, săi, sale** *nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, cînd într-o propoziție sau într-o frază se află* **două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect,** *trebuie să folosim pronumele personal* **lui** sau **ei,** *care precizează genul posesorului: „Ion* i-a cerut *Mariei* cartea **ei (lui)".** Dacă am spune „Ion i-a cerut Mariei cartea *sa*", nu s-ar înțelege despre a cui carte este vorba: a lui Ion sau a Mariei?

Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca *a dărui, a oferi, a împrumuta, a ceda* etc., al cărui sens arată că obiectul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv *său, sa,* pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască, să-l ofere etc.: *„Ion* i-a dăruit Mariei ierbarul **său".**

Exercițiu

Completează locurile libere cu pronumele *lui (ei)* sau cu adjectivul posesiv *său (sa),* ținînd seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Explică oral de ce în unele cazuri ai folosit pronumele personal *lui (ei),* iar în altele, adjectivul posesiv. Subliniază substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Mihai i-a cerut Ancăi mingea	Anca l-a rugat pe Ion să ia cartea......
Anca i-a cerut lui Mihai mingea	Mihai i-a dăruit Mariei penarul ....
Mama i-a spus lui Ion să-i aducă haina....	Marie i-a oferit lui Mihai rucsacul ......

V. *Cînd într-o propoziție este vorba de un singur posesor al mai multor obiecte exprimate prin substantive diferite, este bine să evităm repetiția supărătoare a adjectivului posesiv, folosind, paralel cu adjectivul posesiv, pronumele personal la genitiv* **lui (ei).** De exemplu, în propoziția „O, nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depărtării dintre sufletul **lui** și al copilului **său**" (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor),* scriitorul a folosit după substantivele care arată obiectele posedate *(sufletul* și *copilul)* o dată pronumele **lui,** apoi adjectivul posesiv **său.** Dacă ar fi spus „dintre sufletul *său* și al copilului *său*", repetiția adjectivului posesiv ar fi fost supărătoare.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele posesive și cu două linii pronumele personale de persoana a III-a singular, la genitiv, care ar putea fi înlocuite cu pronume sau adjective posesive. Explică oral de ce în unele propoziții sau fraze pronumele *lui* sau *ei* aflate în texte nu pot fi înlocuite cu pronumele sau adjectivele posesive *său, sa.*

a) Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui și fata, suspinînd, pe a ei. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

b) Biată fata unchiașului torcea, țesea, făcea pîine, mătura și scutura fără să zică nici pîs!, dară baba punea parte fiicei sale și pîra la unchiaș pe fiica lui. — P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte.*

c) În lunga lui carieră, Arghezi a rămas mereu în mijlocul poporului său, s-a asociat tuturor luptelor lui, i-a exprimat năzuințele și i-a hrănit visările. Tinerii de azi se vor putea mîndri odată că au fost contemporanii lui. — T. Vianu, *Tudor Arghezi.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle un substantiv care denumește posesorul și două sau mai multe substantive care denumesc obiectele posedate. Pentru a varia exprimarea, folosește, paralel cu adjectivele posesive *său, sa, săi, sale,* pronumele personale la genitiv *lui* sau *ei.* Subliniază cu o linie substantivele care denumesc pe posesori și cu două linii, adjectivele posesive și pronumele personale *lui, ei.*

VI. Adjectivele posesive **meu, mea, tău, ta, său, sa** se leagă prin liniuță de substantivul determinat, nearticulat enclitic, cînd acesta arată nume de rudenie: *tată*-**meu,** *tată*-**tău,** *tată*-**său,** *mamă*-**mea,** *mamă*-**ta,** *mamă*-**sa.** Cînd substantivul determinat este de genul feminin, la cazul genitiv sau dativ, adjectivul posesiv are următoarele forme: *mamă*-**mei (-mii),** *mamă*-**tei (-tii),** *mamă*-**sei (-sii).** Observă că substantivul rămîne neschimbat, cazul lui fiind indicat de forma adjectivului posesiv.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat (posesorul): la a), pers. I; la b) și c), pers. a III-a; la d), pers. a III-a, adj. posesiv cu formă de genitiv. Explică oral de ce ai folosit liniuța de unire.

a) Tatăl meu, om de o rară duioșie, mă avea numai pe mine și-mi făcea toate voile, iară soră .... îmi era ocrotitoare. — I. Slavici, *Amintiri.*

b) Știa el bine acum că din asta nu va mai putea nici socru... să-l scoată. Nevastă... era în vecini cu soacră....— Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

c) — Cale bună, fata mea, îi zise tată .... Toate ca toate, numai povețele ce ți-am dat să nu le uiți niciodată. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Cînd răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică .... — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adjectivele posesive *mea, ta, sa* la cazul genitiv sau dativ, legate prin liniuță de substantivele: *mamă, mătușă, soră.*

VII. *Greșeala de a scrie pronumele și adjectivele posesive (a)* **sa,** *(ai)* **săi** *ca și cum ar fi alcătuite din două cuvinte rostite împreună* — (a) „s-a", (ai) „să-i" — *este destul de frecventă.* Pentru a deosebi scrierea formelor respective de ortogramele **s-a** *(dus),* **să-i** *(duci),* ține seama de *sensul pe care îl are în contextul dat ceea ce* se pronunță „sa" ori „săi"; în ambele cazuri sensul poate fi *lui* sau *ei: Ai* **săi** *(ai* **lui** sau *ai* **ei)** *au plecat; cartea* **sa** (cartea **lui** sau cartea **ei).** *Posibilitatea de a înlocui pe „sa" și pe „săi" cu pronumele* **lui** *sau* **ei** *indică valoarea de* **pronume** *sau de* **adjectiv posesiv,** deci *scrierea* **sa, săi.** În situațiile *„sa" dus* și *„săi" duci,* „sa" și „săi" nu au un anumit sens, iar formele verbale de la dreapta conduc la scrierea *s*-**a dus,** *să-i* **duci*.**

* Pentru amănunte în legătură cu construcțiile de tipul *să-i duci,* vezi la p. 162-163, „Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv."

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* sau cu grupurile de cuvinte *s-a*, *să-i*. Subliniază substantivele care denumesc obiectul sau obiectele posedate.

a) — Afurisit să fie cîneriul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa ...... ardă inima Sfîntul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor .... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Și a plecat Cănuță. .... dus la bunică........ acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică .... a alergat la dascăl și dascălul i-a spus:

— Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul ...... dea de căpătîi, că nu-i de școală, e copil sucit.

.... mîhnit bătrîna, dar .... gîndit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se preocupească în școală; să-l dau la stăpîn, poate acolo .... fie norocul lui. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

c) Nici un bărbat din neamul lui Aripert nu știe
......spună ei cuvinte așa de dragi, ca el.
În urmă ea zîmbește: „Ah, nu, că e mișel
Un suflet cînd își uită pe ai ...... — G. Coșbuc, *Jertfele împăcării.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* și grupurile de două cuvinte *s-a* și *să-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive, precum și verbele de care țin cuvintele *a* și *să* din ortogramele *s-a*, *să-i*.

VIII. *Înaintea unui pronume sau adjectiv posesiv, ceea ce se pronunță „al“, „ai“ nu poate fi decît o* **formă a articolului posesiv**, deci *se scrie:* **al, ai.** *Grupurile* **a-l, a-i** *stau totdeauna înaintea unui verb la* **infinitiv** *și sînt alcătuite din prepoziția* a (marcă a infinitivului) *și un pronume neaccentuat:* **a-l chema** *(pe el)*, **a-i chema** *(pe ei)*, **a-i spune** *(lui sau ei)*.

Exercițiu

Completează locurile libere cu articolul posesiv *al*, *ai* sau cu cuvintele *a-l*, *a-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive.

a) — Da, Dincă... nostru. Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraților!“ Au sărit... lor, au sărit... noștri; a fost o învălmășeală de nedescris.
— Au căzut mulți dintre... noștri? — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) Tînărul Socol așternu bunda sa pe oblîncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezemînd-o de... său piept. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Negreșit, muncitorul e stîlpul României! De la dînsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport necontenit cu pămîntul țării noastre, el știe... iubi și... cinsti!

Noi să ne silim... înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, care va ridica lesne pe țăran din adînca ofilire în care pare ... fi afundat suferințele lui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român.*

IX. Pronumele sau adjectivele posesive **(ai) noștri, (ai) voștri** *se scriu* **cu un singur „i“**, *ca și celelalte pronume (adjective) posesive care se referă la mai multe obiecte posedate de genul masculin: ai* **mei**, *ai* **tăi**, *ai* **săi.** *Scrierea* **noștri, voștri** *corespunde pronunțării (cu un singur „i“) și faptului că* **pronumele și adjectivele posesive nu au forme articulate și forme nearticulate.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele *noștri*, *voștri*: la a) și b), cu pluralul adjectivului *nostru;* la c), d), e), cu pluralul adjectivului *vostru*. Subliniază vocala finală, semn al pluralului, și indică substantivul determinat.

a) — Cine oare ne-o putea spune nouă cîte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii ...... și țara, cu Măria sa? — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Bătrînii .... s-au pustiit și ei. Așa că aicea trăim numai noi și copiii .... — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Bărbații .... trebuie să fie răpuși. Ţugulea a făcut pozna. — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*

d) — Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai tîrziu copiilor .... — Z. Stancu, *Desculț.*

e) — Ţineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe, că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor .... ș-a urmașilor urmașilor .... în veacul vecilor. — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare.*

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre adjectivele posesive *nostru*, *vostru*, la masculin plural. Procedează, în privința sublinierilor și a indicațiilor pe text, ca la exercițiul 1.

II. Pronumele fără forme personale

A. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ

I. **Pronumele demonstrativ** *înlocuiește numele unui obiect și totodată dă unele indicații despre obiectul respectiv, arătînd:* **apropierea** *sau* **depărtarea** *obiectului ori* **identitatea** *obiectului cu sine însuși sau cu alt obiect.*

După indicațiile pe care le dau despre obiect, pronumele demonstrative se împart în:

— pronume demonstrative *de apropiere:* **acesta, aceasta; cestălalt, ceastălaltă;**

— pronume demonstrative *de depărtare:* **acela, aceea; celălalt, cealaltă;**

— pronume demonstrative *de identitate:* **același, aceeași.**

Cestălalt (ceastălaltă) și *celălalt (cealaltă)* sînt *pronume compuse* din demonstrativul de apropiere sau de depărtare (cu unele modificări fonetice) și adjectivul pronominal nehotărît *alt(ă)**, al cărui sens lexical face ca cele două pronume compuse să arate nu numai apropierea sau depărtarea obiectului, ci și *diferențierea* de alt obiect: Nu-l vreau *pe acesta (pe acela)*, ci *pe cestălalt (pe celălalt)*.

Formele populare sînt: *ăsta, asta, ăla, aia, ăstălalt, astălaltă, ălălalt, ai(a)laltă*. În Moldova se folosesc: *(a)ista, istalalt.*

Formele de feminin **aceasta, asta, aceea** *se pot referi și la conținutul unei comunicări:* **Dacă au procedat altfel, aceasta (asta, aceea)** *îi privește pe ei.* În situațiile de acest fel, pronumele are **sens neutru**, el referindu-se la *faptul* exprimat printr-o comunicare, nu la un substantiv feminin. *Pronumele* **asta** *cu sens neutru* este folosit și *în limba literară.*

---

* Între cele două elemente componente s-a introdus consoana de legătură „l“: *cestălalt, ceastălaltă* etc.

Pronumele **acesta** și **acela** au următoarele **forme cazuale:**

	Singular		Plural		
N. Ac. m., n.	**acesta**	**acela**	m.	**aceștia**	**aceia**
f.	**aceasta**	**aceea**	f., n.	**acestea**	**acelea**
D. G. m., n.	**acestuia**	**aceluia**	m., f., n.	**acestora**	**acelora**
f.	**acesteia**	**aceleia**			

Pronumele **același (aceeași)** *se declină ca și pronumele* **acela (aceea)**, elementul component „și" fiind invariabil.

La **celelalte pronume demonstrative compuse,** *deosebirea dintre dativ-genitiv* și *nominativ-acuzativ* se face în general prin componentul demonstrativ, al doilea component schimbîndu-se numai după gen și număr, cu excepția femininului singular, la care forma de dativ-genitiv este identică cu forma de nominativ-acuzativ plural, ca și la substantivele feminine nearticulate de tipul *casă—case:*

N. Ac.	sg.	**cestă***lalt*	**ceastă***laltă*	**celă***lalt*	**cea***laltă*
	pl.	**cești***lalți*	**ceste***lalte*	**cei***alți*	**cele***alte*
D.G.	sg.	**cestui***lalt*	**cestei***lalte*	**celui***lalt*	**celei***lalte*
	pl.	**cestor***lalți*	**cestor***lalte*	**celor***lalți*	**celor***lalte*

Pronumele demonstrative *îndeplinesc aceleași* **funcții sintactice** *ca și pronumele personale.*

Exercițiu

Subliniază pronumele demonstrative și indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor demonstrative.

a) — Gheorghiță, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris sînge/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Vulturii s-au oprit în lumină, piept în piept... Unul își întinse aripa/ ca să-l învăluie pe celălalt. — T. Arghezi, *Vulturii.*

c) Fapta ta cea mai bună e aceea/ de care ți-ai adus aminte mai puțin. — N. Iorga, *Cugetări.*

d) ...o aristocrație a banului s-a ridicat,/ și, [dacă firmele s-au schimbat,] figurile au rămas aceleași. — Dimitrie Anghel, *Cifre.*

e) De eram sau nu chisnovat, treaba părintelui Ghermănuță; iar [de nu-mi păsa de încrucișatul potecilor și de primenitul luminii,] aceasta era treaba mea. — C. Hogaș, *Singur.*

f) — Da te mătură Tazlău', domnișorule, cu cal cu tot...
— Bine, moșule, asta o s-o vedem noi. — C. Hogaș, *Singur.*

g) Acesta era obiceiul dumnealor...; stricau prietenia de la un lucru de nimic, stăteau botoși un ceas-două,/ pe urmă se aruncau unul în brațele celuilalt. — Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*

h) Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare și tare în țară... Deci acu fiul acestuia venea/ să-și redobîndească drepturile părintești.[43] — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

i) Tunurile lui Mihai-Vodă erau așezate pe un loc mai bun decît al ungurilor/ și ar fi făcut mult rău acestora/ de ar fi avut tunari mai meșteri...

Cea dintîi izbire o făcu Baba-Novac asupra lui Ștefan Lazăr; dar... el fu respins înapoi de voinicii pedestrași ai acestuia. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

j) Bordeanu scrisese lui Baligot de Beyne... că Puterile vor protesta de formă... Iar Iancu Alecsandri comunica... aceluiași/ că ziarul „La France" se ocupă de proiectul unei lovituri de stat în România. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

k) Cocoșilă se opri la marginea poienii și rămase acolo în picioare,/ parcă n-ar fi vrut/ să se amestece cu ceilalți. Era îmbrăcat de sărbătoare ca și ceilalți. — Marin Preda, *Moromeții.*

II. *Cînd însoțesc un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz, formele pronumelor demonstrative au valoare de* **adjective pronominale demonstrative;** *omul* **acesta (acela);** *omului* **acestuia (aceluia);** *casa* **aceea (cealaltă);** *casei* **aceleia (celeilalte)** etc.

Cu excepția *adjectivului demonstrativ de identitate*, care se așază *numai înaintea substantivului determinat* — **același (aceluiași)** *om*, **aceeași (aceleiași)** *case* —, toate *celelalte adjective demonstrative* pot sta atît *după substantiv*, cît și *înaintea substantivului.*

Adjectivul demonstrativ **de identitate** *și adjectivele* **cestălalt (ceastălaltă), celălalt (cealaltă)** *au toate formele identice cu ale pronumelor demonstrative.*

Adjectivele demonstrative corespunzătoare pronumelor **acesta** *și* **acela** *au forme identice cu ale pronumelor numai cînd sînt așezate* **după substantiv** (vezi exemplele de mai sus). *Cînd sînt așezate* **înaintea substantivului,** *formele adjectivelor demonstrative prezintă următoarele* **deosebiri față de formele folosite după substantiv:**

— *adjectivele feminine* au la *nominativ-acuzativ singular* formele: **această** *casă* — *casa* **aceasta; acea** *casă* — *casa* **aceea;**

— *toate celelalte forme* (de masculin, feminin, neutru, la singular și la plural) *se deosebesc de formele folosite după substantiv prin* **lipsa particulei finale „a":**

acest (acestui) *om (drum);*	**acel (acelui)** *om (drum);*
acestor *oameni (case, drumuri);*	**acelor** *oameni (case, drumuri).*

Substantivele determinate de adjective demonstrative sînt **nearticulate** *cînd adjectivul demonstrativ este așezat* **înaintea substantivului** *și* **articulate** *cînd adjectivul demonstrativ este așezat* **după substantiv.** În construcțiile cu substantivul nearticulat, *înțelesul de genitiv sau de dativ al substantivului este dat de forma adjectivului demonstrativ — (al)* **acestui (acelui, cestuilalt, celuilalt, aceluiași)** *elev — și poate fi dovedit prin inversarea ordinii celor doi termeni:* **(al) elevului** *acestuia (aceluia, cestuilalt, celuilalt).*

Inversarea ordinii termenilor poate servi ca **mijloc de control** *la analiza adjectivelor demonstrative din construcțiile de felul celor de mai jos,* la care forma nearticulată a substantivului, forma adjectivului demonstrativ (identică cu forma pronumelui demonstrativ) și faptul că adjectivul demonstrativ este precedat de prepoziție sau de articolul posesiv duc de multe ori la *greșeala de a lua adjectivul drept pronume demonstrativ și de a-i atribui funcția sintactică a substantivului determinat:*

— (l-a chemat) **pe** *celălalt* **elev** = (l-a chemat) **pe elevul** *celălalt;*
— (un caiet) **al** *celuilalt* **elev** = (un caiet) **al elevului** *celuilalt.*

[43] — „fiul *acestuia*". — Pron. demonstrativ; ține locul substantivului *vornicul* (fiul *vornicului*).

Inversarea ordinii termenilor *pune în evidență valoarea de adjectiv demonstrativ* și în construcțiile de tipul *(al) elevului* **acestuia (aceluia)** = *(al)* **acestui (acelui)** *elev*, construcții la care, deși din forma substantivului se poate vedea clar și acordul în caz al adjectivului demonstrativ, se face totuși *g r e ș e a l a de a-i atribui demonstrativului valoarea de pronume la genitiv.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele demonstrative și indică prin săgeată cuvintele determinate, apoi scrie secvențele alcătuite din substantiv și adjectivul demonstrativ de apropiere sau de depărtare, inversînd ordinea celor doi termeni.
   Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor și a pronumelor demonstrative.

a) Cu aceeași grijă a ales pe ceilalți boieri din treapta a doua și a treia. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

b) — Nu vă mirați că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire... Nicoară va ajunge poate voievod al acestui pămînt. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) S-a privit împărăteasa în ele numai cîte o clipă, căci le și dădea la o parte, necăjită cît de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*

d) Era ceva blînd în fața omului aceluia bătrîn, care străbătea țara noastră prin codrul străvechi. — D. Anghel, *Garda imperială.*

e) Numai ei doi (luceafărul și lebăda) sînt pîlpîirile nopții acesteia în care lumea pare adîncită într-un somn de moarte. — Em. Gârleanu, *Singuratecii.*

f) Poteca e strînsă... la stînga de o prăpastie oablă; în fundul acesteia mugesc undele albăstrii ale rîului.[44] — A. Russo, *Piatra Teiului.*

g) — Apoi... nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

h) N-a fost colț de lume în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros", fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu... De-a lungul acestui măreț torent, au curs puhoaiele de barbari... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

i) Scheletul acestei atît de armonioase construcții sînt munții Carpați...
Pe vremea cînd apele acestora netezeau cîmpiile exterioare ale țării, în centrul ei scoarța pămîntului de asemenea lucra, încrețindu-se treptat. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, arbitru, băiețandru, copil, fiu, barcagiu* să fie folosite la plural, unele la nominativ sau la acuzativ, iar altele la genitiv sau la dativ, însoțite de un adjectiv demonstrativ de apropiere sau de depărtare așezat: 1. după substantiv; 2. înaintea substantivului. *(Fii atent la situațiile în care substantivul trebuie articulat sau nu.)*

III. Din formele demonstrativului *acela* au rezultat pronumele și adjectivele demonstrative de mai jos, cu forme simplificate prin căderea vocalei inițiale sau și a vocalei finale:

N. Ac.	cela	ceea	ceia	celea	cel	cea	cei	cele
D. G.	celuia	celeia	celora		celui	celei	celor*	

* După cum se vede, formele pronumelui (adjectivului) *cel* sînt identice cu ale articolului demonstrativ. Explicația acestei identități: articolul *cel* provine din adjectivul demonstrativ. De la construcții ca *pomul* **acela** înalt, *pomului* **aceluia** înalt, *casa* **aceea** înaltă etc., s-a ajuns la: pomul cel *înalt*, pomului celui *înalt*, casa cea *înaltă* etc., situații în care sensul de adjectiv demonstrativ slăbind, cuvintele *cel, cea* etc. se simt asociate cu adjectivul, ca elemente de legătură între adjectiv și substantivul determinat.

Demonstrativul „cela", cu valoare de *pronume* sau de *adjectiv*, și *adjectivul „cel"* se întrebuințează *în unele graiuri regionale* și apar în aceleași condiții ca și formele demonstrativului de bază — *acela, acel.*

Adjectivul demonstrativ „cel", deși are forme identice cu ale articolului demonstrativ și se acordă (ca și acesta) în gen, număr și caz cu substantivul determinat, *se deosebește de articolul demonstrativ* prin faptul că *nu este urmat de un adjectiv, de un numeral sau de alt cuvînt cu valoare adjectivală*, ci **apare singur la stînga substantivului determinat, îndeplinind el însuși funcția de atribut:**

— Mai bine ia dă **cel** *măr* încoace. — C. Hogaș, *Coana Marieta.*

Pe **cea** *casă* șindrilită / Joac-o miță potcovită. — Ghicitoare *(Luna).*

Tot regional, forma cele apare ca *adjectiv demonstrativ* și *la dreapta substantivului determinat:*

...pe înserate (Ivan) ajunge *la curțile* **cele.** — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

Pronumele demonstrativ „cel" are o largă întrebuințare *în limba literară*, dar spre deosebire de pronumele *acela* (și de celelalte pronume), el nu poate fi folosit ca *parte de propoziție* decît *însoțit de un atribut sau de o propoziție atributivă.** Din această cauză i s-a spus *pronume „semiindependent".*

Atributul *pronumelui „cel"* poate fi exprimat prin *substantiv* sau *pronume la acuzativ cu prepoziție* ori *la genitiv*, prin *adverb cu prepoziție* sau *fără prepoziție*** și prin *verb la supin*, iar **propoziția atributivă** este introdusă prin pronumele relativ *care* sau (mai rar) prin pronumele *cîți (cîte).*

	Funcția pronumelui demonstrativ
...*vînătorii**** cu arce le-au trimis săgeți, / **cei** *cu sulițele* au repezit sulițe. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	*subiect*
— *Femeia* asta trebuie să fie de pe altă lume; **cele** *de la noi* sînt mai prietenoase. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*	„
Misterul suprem al cosmosului este **cel** *al luminii.* — Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane.*	*nume predicativ*
...îi ieși înainte (un lup) cu niște *colți* **ca cei** *de fildeș.* — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*	*atr. prepozițional*
...*cetatea* e de tipul **celei** *de la Costești.* — H. Daicoviciu, *Dacii.*	*atr. genitival*
Cine se lovește cu capul de *pragul* de sus / vede și **pe cel** *de jos.* — Proverb.	*c. obiect direct*
...dădea ordinele... cu un *glas* / care nu se deosebea... **de cel** *dinainte.* — Marin Preda, *Marele singuratic.*	*c. obiect indirect prepozițional*

[44] — „în fundul *acesteia*". — Pron. demonstrativ; ține locul substantivului *prăpastia* (în fundul *prăpastiei*).

* Construcții ca „A venit cel", „Cheamă pe cel", „Spune celui" etc. nu sînt posibile, ele nefiind comunicări cu conținut suficient.

** Adverbe din categoria celor rezultate din contopirea prepoziției cu adverbul: *dinainte* (din *de* + *înainte*), *dinapoi* (din *de* + *înapoi*) etc.

*** S-au tipărit cu litere cursive: la stînga pronumelui demonstrativ, substantivul care indică pe cel înlocuit de pronume, iar la dreapta pronumelui, atributul lui sau pronumele relativ care introduce propoziția atributivă.

Maşina de scris este bună. **Celei** *de calculat* **îi** lipseşte ceva.	*c. obiect indirect (dativ)*
Cîţi au mai văzut *ţărmul* acesta la întoarcere? Şi cîţi au ajuns **la cel** *de dincolo?* — Z. Stancu, *Desculţ*.	*c. circ. de loc*
Înaintea lui se întindea o *pădure* încă mai minunată **decît cea** *de argint*. — I. Slavici, *Zîna-Zorilor*.	*c. circ. de mod comparativ**
Cea mai bună *filozofie* e **cea** / *care* munceşte tăcută un colţ de ogor. — N. Iorga, *Cugetări*.	*nume predicativ*

Pronumele *cel* nu se referă totdeauna (ca în textele de mai sus) la un substantiv exprimat mai înainte, ci *poate fi introdus direct în comunicare*, dacă substantivul înlocuit poate fi dedus cu uşurinţă de persoana căreia i se adresează comunicarea, şi anume:

— cînd demonstrativul se referă la o persoană prezentă, necunoscută vorbitorului şi pe care acesta o indică printr-un atribut al pronumelui: „Întreabă **pe cel** *cu ochelari*" (= *pe acela* cu ochelari);

— cînd *pronumele la masculin plural* (uneori şi *la singular*) se referă la o anumită categorie de oameni; în loc de **oamenii** *de la şes*, **locuitorii** *din Moldova*, **oamenii (omul)** *fără griji* etc., se spune deseori: **cei** *de la şes*, **cei** *din Moldova*, **cei (cel)** *fără griji;*

— cînd *forma de feminin „cele"* este folosită *cu sens neutru*, ca în textele de mai jos, în care pronumele *cele* se referă la diferite *lucruri, fapte, întîmplări:* „Aici era o mulţime de lume care istorisea şi judeca **cele** *din război*" (Duiliu Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*); „Viaţa s-a schimbat, / şi **cele** [*cîte au fost*] ni se par acum triste şi ofilite" (Dimitrie Anghel, *Fantome*).

E x e r c i ţ i u

Subliniază articolul demonstrativ şi partea de vorbire pe care o însoţeşte, iar la textele care cuprind forme ale pronumelui (adjectivului) demonstrativ *cel*, procedează, în privinţa sublinierilor şi a indicării relaţiilor sintactice, ca la exemplele date mai sus. Analizează morfologic şi sintactic părţile de vorbire cu articol demonstrativ, pronumele şi adjectivele demonstrative.

a) —... Cînd te-am văzut/parcă mi s-a înfăţişat o domniţă ca-n istorisirile cele frumoase şi de demult. — M. Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*.

b) Şi noi pe căldurile cele ne ungeam cu leşie tulbure .../ şi apoi ne băgam în Bistriţa/ de ne scăldam. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Astfel (Vitoria) a găsit vorbe bune la hanul cel mare de la Broşteni. Oile trecuseră către Gura Negrei... Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Ion Pravilă se înverşuna.../ că nu-i drept/ ca... cei săraci să rămînă necăjiţi. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Acuma-i vremea asupra iernii... Dar [cum se va încheia în primăvară cel codru verde,] m-oi duce/ să caut pe Nicoară Potcoavă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

* Construcţiile în care *cel (cea)* urmat de altă parte de vorbire decît adjectivul sau numeralul nu are rolul de a lega un atribut de substantiv sînt analizate în *Gramatica Academiei*, la articolul demonstrativ, în sensul că „*cel (cea)* poate fi interpretat la fel de bine ca articol sau ca pronume".

f) Astfel, istoria celui mai mare sultan... a avut ţesute în ea cele mai crude tristeţi. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

g) ...o dureau şelele* şi grumazii, întinzîndu-se la plopii cei înalţi şi plecîndu-se atîta pe la rădăcinile celor tufari după vlăstare fragede. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

h) Sporeşte şi numărul „gimnaziilor" ...Cel din Botoşani datează de la 1/13 septembrie 1859. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*.

i) În ţara orbilor cel cu un ochi este împărat. — *Proverb*.

j) La un dejun am avut ca invitaţi pe ambasadorul Franţei... şi pe cel al Turciei. — Iorgu Iordan, *Memorii*.

k) Iaşul lui (Ibrăileanu) numai îmi aduce aminte de cel de ieri, uitîndu-l pe cel de azi. — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

l) Ziua începuse a se ascunde după munţii apusului, mai luminînd încă puţin vîrfurile celor dimpotrivă. — Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie*.

m) Uimirea celor din Zăvoiul Dihorului fu şi mai mare,/ cînd alături de acest uriaş..., văzură şi pe Toma al lor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

n) Viile mai importante din vremea aceea erau cele de la Dealul Mare. — N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*.

o) ...uneori, zeul, mîniat pe muritori, le refuza celor în viaţă (toate bunurile), trimiţînd inundaţii, secetă sau molime. — H. Daicoviciu, *Dacii*.

p) În odăiţa de la mijloc era cancelaria,/ iar în cea dinspre uliţă locuia şeful postului. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

q) Petru-Vodă avea sabia duhului,/ care-i mai tare decît cea de fier. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

r) Pleacă/ şi nu mai aştepta/ — zisese din depărtare gîndul şi condeiul celui/ care chibzuise telegrama. — Al. Macedonski, *Cartea de aur*.

Ortoepia, ortografia şi acordul pronumelor şi al adjectivelor demonstrative

I. În folosirea pronumelor şi a adjectivelor demonstrative compuse, se fac următoarele *g r e ş e l i:*

— la demonstrativele **cestălalt, celălalt,** *„l" din componentul* **alt (alţi, altă, alte)** *este înlocuit cu „n"* — „cestălant, ceştilanţi, celălant, ceilanţi" etc.;

— în locul formei **cealaltă,** *alcătuită c o r e c t numai cu consoana de legătură „l" între componentele* **cea** *şi* **altă,** apare *forma i n c o r e c t ă* „cealălaltă", cu adaosul „lă" între *cea* şi „l";

— *formele de singular ale demonstrativului de identitate sînt scrise uneori g r e ş i t* — „acelaş", „aceeaş" etc. —, neţinîndu-se seama de faptul că, *la demonstrativul de identitate, „şi" final este un component i n v a r i a b i l*, deci obligatoriu, în această formă, şi la singular.

E x e r c i ţ i i

1. Construieşte propoziţii sau fraze în care formele *cestălalt, celălalt, ceilalţi* şi *cealaltă* să fie folosite ca *pronume* la nominativ sau la acuzativ şi ca *adjective* la acuzativ.

2. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de identitate. Subliniază substantivele cu care le-ai acordat.

* Formă regională. Forma literară: *şalele*.

a) Ne lăsăm pe Pîrîul Cerbului în .... tăietură de maluri, ... pămînt uscat, plesnit în toate părţile. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) Natura va fi totdeauna aceeaşi, ... meteori, ... cîmpii înflorate, ... cer înstelat, ... lună, ... munţi şi mări, ... valuri. — C. Bolliac, *Misiunea socială a poeziei.*

II. În situaţiile de mai jos, *greşelile de pronunţare şi de scriere privind formele cazuale ale adjectivelor* **acesta, acela** *şi* **acelaşi** *se pot evita folosind ca* **mijloc de control** *forma corespunzătoare a adjectivului demonstrativ de apropiere sau de depărtare plasat înaintea substantivului.*

Masculin plural, nominativ şi acuzativ

oamenii	*aceşti* oameni *aceştia*	Nu „aceştea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin plural *aceşti*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ corespunzător celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

aceşti colegi	colegii	*aceşti* munţi	munţii ....
aceşti poeţi	poeţii	*aceşti* codri	codrii ....

2. Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare dintre substantivele *marinar* şi *scafandru*, la nominativ sau la acuzativ plural, însoţit de adjectivul demonstrativ de apropiere aşezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Fii atent şi la *articularea* sau *nearticularea substantivului*, cerută de locul demonstrativului.

Feminin singular, genitiv şi dativ

femeii	*acestei* femei *acesteia*	Nu „acesteea", pentru că *-a* se adaugă la forma de genitiv a femininului: *acestei*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere la genul, numărul şi cazul celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

acestei poete	poetei	*acestei* cetăţi	cetăţii ....
acestei ţări	ţării	*acestei* flori	florii ....
acestei cîmpii	cîmpiei	*acestei* zile	zilei ....

2. Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare dintre substantivele *carte, operă, poezie*, la genitiv sau la dativ singular, însoţit de adjectivul demonstrativ de apropiere aşezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat. Fii atent şi la *corectitudinea formelor articulate de genitiv ale celor trei substantive.*

Masculin plural, nominativ şi acuzativ

oamenii	*acei* oameni *aceia*	(Nu „aceea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin *acei*.)
	aceiaşi oameni	(Nu „aceeaşi", pentru că *-şi* se adaugă la forma de masculin *aceia*.)

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
acei ţărani	ţăranii	.... ţărani
acei ostaşi	ostaşii	.... ostaşi
acei stejari	stejarii	.... stejari
acei copii	copiii	.... copii

2. Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare dintre substantivele *muncitorul* şi *luptătorul*, folosit la nominativ sau acuzativ plural: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

Feminin singular, nominativ şi acuzativ

femeia	*acea* femeie *aceea* *aceeaşi* femeie	Nu „aceia", nici „aceiaşi", pentru că *acestea sînt forme de plural ale masculinului.*

Pentru folosirea corectă a femininului singular *aceea, aceeaşi* şi a masculinului plural *aceia, aceiaşi*, observă că *la* **feminin singular** *particula „a" este precedată de „e"*, cu care formează diftongul „ea" — *a-ce-ea, a-ce-eaşi* —, iar *la* **masculin plural** *este precedată de „i"*, cu care formează diftongul „ia": *a-ce-ia, a-ce-iaşi*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică forma de feminin singular a adjectivului demonstrativ de depărtare plasat după substantiv şi a adjectivului demonstrativ de identitate.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
acea poezie	poezia	.... poezie
acea lecţie	lecţia	.... lecţie
acea stradă	strada	.... stradă
acea casă	casa	.... casă

2. Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare dintre substantivele *carte* şi *informaţie*, la nominativ sau la acuzativ *singular*, şi *barcagiu*, la nominativ sau la acuzativ *plural*; 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat.

Feminin singular, genitiv sau dativ

femeii	*acelei* femei *aceleia* *aceleiași* femei	Nu „aceleea", nici „aceleeași", pentru că *formele corecte au la bază genitivul feminin acelei.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care arată că demonstrativul are formă de dativ-genitiv.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
acelei cărți	cărții	.... cărți
acelei opere	operei	.... opere
acelei școli	școlii	.... școli
acelei stele	stelei	.... stele

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *cîmpie* și *vale* la genitiv sau la dativ singular: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

III. Din prezentarea formelor adjectivului demonstrativ de apropiere și ale celui de depărtare, s-a văzut că aceste adjective *au forme speciale de dativ-genitiv și atunci cînd sînt plasate după substantivul determinat: omul***ui** *acest***uia** *(acel***uia***), oameni***lor** *(femei***lor***) aces***tora** *(acelora)* etc. *Fii atent la* **acordul în caz** *al adjectivului*, deoarece în situațiile de felul celor arătate se face de multe ori *greșeala de a folosi în locul formelor de dativ-genitiv ale adjectivelor demonstrative, formele de nominativ-acuzativ*, deci *formele neacordate în caz* cu substantivul determinat.

Exerciții

1. Scrie construcțiile de mai jos punînd adjectivul demonstrativ după substantivul determinat: *acestui munte; acestor munți; acestei poteci; acelei poteci; acelei cabane; acelui drum; acelor drumuri.*

2. Construiește propoziții în care fiecare dintre adjectivele *acesta, acela, aceea* să fie folosit după substantivul determinat, la genitiv sau la dativ, la singular și la plural. Verifică realizarea acordului în caz prin construcția cu adjectivul demonstrativ pus înaintea substantivului.

Exerciții recapitulative

Acordul și ortografia pronumelor și a adjectivelor demonstrative

1. Subliniază adjectivele demonstrative și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie substantivele determinate urmate de adjectivele demonstrative și subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

a) — Fie-mi iertat, sire, ... a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decît datoria lor patriotică... — C. Negruzzi, *Sobieski și romînii.*

b) — Să știți Domniile voastre că Ion-Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, ... se auzi o zîngănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

2. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale demonstrative de identitate, acordîndu-le în gen, număr și caz cu substantivele determinate. Verifică acordul, deci și ortografia, prin comparație cu construcțiile în care adjectivele demonstrative de depărtare sînt așezate înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Fratele și sora își căutară puncte de privire în diferite direcții. Amîndoi semănau și aveau ..... fețe bune și .... ochi arzători. — M. Sadoveanu, *Nopțile de Sînziene.*

b) În dupǎ-amiaza .... zile în care trecuseră călărașii, Iovan s-a dus, după obiceiul lui, la moară. — M. Sadoveanu, *Ostrovul Lupilor.*

c) .... cîntec ne murmură și unora și celorlalți neîntrerupta goană; .... priveliști vedem și unii și ceilalți; .... nori ce întunecă fața apelor ne întunecă pe unii și pe ceilalți; .... melodioase cîntece ce le trezește fluidul element ne lovește auzul și se repercută în sufletele noastre. — D. Anghel, *În grădină.*

d) Glasul vîntului îți strînge inima, atît e de tînguios și de întristător! S-ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tînăr al lui Decembrie; .... ochi, ... privire aspră, ... glas, ... sprîncene încruntate! Numai căruntețea îi lipsește spre a îndeplini asemănarea. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Valoarea stilistică a adjectivului demonstrativ de identitate

În operele literare adjectivul demonstrativ de identitate apare adesea repetat de mai multe ori, la intervale scurte, în aceeași propoziție sau frază, fără ca această repetare să fie supărătoare, așa cum se întîmplă în cazul repetării altor cuvinte. Repetarea adjectivului demonstrativ de identitate este folosită mai ales în descrieri (portrete sau tablouri de natură), în fragmentele prin care se evocă chipuri sau locuri dragi. Prin această repetare, scriitorul insistă asupra unor trăsături sau aspecte ce l-au impresionat, pentru a transmite și cititorului impresia puternică, trăită de el. Astfel de insistență, prin repetarea adjectivului demonstrativ de identitate, întîlnim în fragmentele anterioare, din opera lui D. Anghel și a lui C. Hogaș (textele c și d, exercițiul 2), sau în următorul portret realizat de A. Vlahuță:

„Poposim la mama Ilinca, în satul copilăriei mele — după douăzeci de ani. *Aceeași* bătrînică, sprintenă și veselă și dulce la vorbă, *aceiași* ochi mici, întrebători, *același* chip uscat, înfofolit în *aceeași* maramă albă, mai măruntică doar, încolo neclintită" *(Din alte vremi).*

Scriitorul ar fi putut spune: „După douăzeci de ani, bătrînica este tot sprintenă și veselă și dulce la vorbă, cu ochi mici, întrebători, cu chipul uscat, înfofolit în maramă albă", dar acestui portret i-ar lipsi acea insistență prin care scriitorul ne comunică impresia pe care i-a făcut-o bătrînica cînd a revăzut-o după douăzeci de ani.

Exercițiu

Fă un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunici impresia puternică pe care ți-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

B. Pronumele și adjectivul pronominal relativ

I. Pronumele relativ *se folosește* **numai în frază** *și are rolul de a face legătura între o propoziție subordonată și regenta ei.** În această privință, pronumele relativ *are același rol ca și conjuncțiile subordonatoare:*

Învățat este omul / **care** *nu mîntuie niciodată de învățat.* — N. Iorga, *Cugetări.*

În această frază, cuvîntul **care** *înlocuiește substantivul* **omul** și totodată *stabilește o relație de subordonare* între propoziția pe care o introduce în frază și cuvîntul înlocuit din cealaltă propoziție: **omul** ← **care** *nu mîntuie niciodată de învățat.* Pronumele relativ *se deosebește însă de conjuncție* prin faptul că, fiind pronume, el *îndeplinește în propoziția pe care o introduce o anumită funcție sintactică*, pe cînd conjuncția nu este decît un element introductiv al propoziției subordonate. În fraza dată, pronumele relativ *care* are, în propoziția subordonată, funcția de *subiect:* **care** *nu mîntuie...* = **omul** *nu mîntuie...*

Celelalte pronume relative sînt: **cine, ce, cît:**

Ajută / **pe cine** *n-a terminat. Ți-am dat* / **ce** *ai cerut* / și **cît (cîte)** *ai cerut.*

Pronumele **cine** se referă la *ființe* sau la *lucruri personificate;* **care** și **ce** se pot referi atît la *ființe*, cît și la *lucruri;* **cît** se referă la *cantitatea obiectelor* (ființe sau lucruri).

Fiecare dintre cele patru pronume relative *poate introduce* atît *propoziții în relație cu un* **substantiv** — *propoziții* **atributive** —, cît și *propoziții în relație cu un* **verb** — *propoziții* **completive.**

La cazurile **nominativ** *și* **acuzativ** *pronumele relative au următoarele forme:* **care, cine, ce** (pronume nediferențiate după genul și numărul substantivului la care se referă); **cît, cîtă, cîți, cîte.**

La *acuzativ* pronumele **care** și **cine** *sînt însoțite totdeauna de prepoziție.* Pronumele **ce** și **cît, cîtă, cîți, cîte** se folosesc la acuzativ *fără prepoziție* sau *cu prepoziție.*

Pronumele relative la *nominativ* și la *acuzativ* îndeplinesc, de obicei, **funcțiile sintactice** exemplificate prin textele de mai jos:

N.	Trecură într-o odăiță de alături, / **care** pe vremuri *fusese sufragerie.* / — D. Zamfirescu, *Spre Cotești.*	*subiect*
Ac.	Aceștia-s codrii tineri / **pe care i-a** *visat.* /	*compl. obiect direct*
	S-a întors la prietenii / **în care** *a crezut.*/	*compl. obiect indirect prepozițional*
	Acolo sînt cîmpii nesfîrșite / **pe care** holdele *sînt culcate* ca niște valuri./	*compl. circ. de loc*

Funcția sintactică a pronumelui relativ care introduce o propoziție atributivă se poate identifica ușor, **înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține,** *pus la cazul pronumelui:*

Trecură într-o **odăiță...** / **care** *(odăița) fusese sufragerie.*/

Aceștia-s **codrii** tineri / **pe care** *(pe codri)* **i-a** *visat.*/

S-a întors la **prietenii** / **în care** *(în prieteni) a crezut.* /

* Pronumele relativ a primit această denumire pentru că el stabilește *relația* (legătura) dintre două propoziții.

Acolo sînt **cîmpii** nesfîrșite / **pe care** *(pe cîmpii) sînt culcate...*

Mă gîndesc la **vacanța** / **ce** *(vacanța)* **o** *vom petrece* împreună.

Funcția de **obiect direct** *a pronumelui relativ* **care** *este* **marcată** *totdeauna prin* **prezența în propoziția respectivă a pronumelui personal neaccentuat,** *pronume care înlocuiește același substantiv și determină același verb ca și pronumele relativ:* omul / **pe care îl** *vezi; oamenii* / **pe care îi** *vezi; cartea* / **pe care** *ai adus-***o**; *cărțile* / **pe care le-***ai adus.* Observarea pronumelui neaccentuat la acuzativ *te ajută să deosebești funcția de* **obiect direct** *a pronumelui relativ cu prepoziția* pe *de alte complemente construite cu aceeași prepoziție.* Compară, în această privință, cele două propoziții din textele de la p. 212, introduse prin pronumele *pe care.*

Celelalte pronume relative la acuzativ cu funcția de obiect direct *se folosesc fie* **însoțite**, *fie* **neînsoțite** *de pronumele personal neaccentuat.* Putem spune: *cartea* **ce** *ai adus-o* sau **ce** *ai adus; (pe)* **cîți i-***ai văzut* sau *(pe)* **cîți** *ai văzut;* **pe cine îl** *ajuți* sau **pe cine** *ajuți.*

Exerciții

Subliniază pronumele relative și desparte frazele în propoziții. Dacă pronumele relativ este însoțit de pronumele neaccentuat la acuzativ, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată verbul al cărui subiect sau complement este pronumele relativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

a) — Viciile sînt călăi care te omoară încet, fără sabie.

— Scrie ca să păstrezi florile gîndului tău, pe care altfel le ia vîntul.

— Pentru oameni are însemnătate fapta ce ai făcut; pentru tine ajunge hotărîrea ce ai luat-o. — N. Iorga, *Cugetări.*

b) ... multe au văzut ochii mei, de atîta amar de veacuri cîte port pe umerele acestea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Părul văzînd pe fată și-a plecat crengile-n jos și ea a mîncat la pere și și-a luat la drum cîte i-au trebuit. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

d) (Zmeul acesta) e mai puternic decît frații lui pe care i-ai omorît, dar (...) e și cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic și merele de aur.*

e) Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. — Vol. *Din folclorul nostru.*

f) A intrat în stîna povîrnită și a luat desaga pe care i-a burdușit-o ciobanul... După o postață de cale, a ocolit stîna pe departe și a luat drumul înapoi... pe niște cărări pe care le bătuse și el de atîtea amaruri de ori. — Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne.*

g) Acel loc era o măgură verde cu muchia lată și rotundă, pe care crescuse din veacuri depărtate, un bătrîn stejar. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

h) ...să nu spun minciuni, erau vreo zece-douăsprezece prăjini de cînepă frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

i) S-a uitat la tufișul sub care se adăpostiseră..., apoi a strîns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului, care unduia sub pale de soare. — Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne.*

II. *La cazurile* **dativ** *și* **genitiv** *pronumele relative au următoarele* **forme:**

— pronumele **cine** *are o singură formă neacordată în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește:* D. **cui;** G. *(al, a, ai, ale)* **cui;**

— pronumele **care** *prezintă la* **singular** *forme acordate în gen cu substantivul înlocuit, iar* **la plural,** *o singură formă pentru toate genurile:* D. **căruia, căreia, cărora;** G. *(al, a, ai, ale)* **cărui(a), cărei(a), căror(a);**

— pronumele **cît(ă)** *are numai la* **plural** *o formă pentru toate genurile:* D. **cîtor;** G. *(al, a, ai, ale)* **cîtor.**

Pronumele **ce** *nu are forme pentru cazurile dativ și genitiv.*

Pronumele relative la *dativ* și la *genitiv* au **funcțiile sintactice** obișnuite ale acestor cazuri:

D. ...s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică... / **căreia** îi *zice* chir. /— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	*compl. obiect indirect*
G. Acolo șezu jos lîngă o fîntînă / **a cărei** *apă*... se scurgea într-un iaz limpede. / — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*	*atribut genitival*

Pronumele **care** *la* **dativ,** *cu funcția de* **obiect indirect,** *este însoțit de obicei de* **pronumele personal neaccentuat la dativ:** *omul* / **căruia i-***am spus; femeia* / **căreia i-***am spus; oamenii (femeile)* / **cărora le-***am spus.*

Pronumele **care** *la* **genitiv** poate sta (ca și pronumele la celelalte cazuri) *înaintea substantivului determinat* (vezi textul de mai sus). Cînd *substantivul determinat este la acuzativ cu prepoziție,* pronumele relativ poate sta *după substantiv* — ... un munte / *de pe vîrful* **căruia...** — sau *înaintea substantivului,* situație în care *pronumele relativ se intercalează între prepoziție și substantivul determinat:* ... un munte / *de pe* **al cărui** *vîrf...*

Funcțiile sintactice *ale pronumelor relative la cazurile* **dativ** *și* **genitiv** *care introduc propoziții atributive se pot recunoaște* (ca și funcțiile pronumelor relative la nominativ sau la acuzativ) **înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține,** *pus la cazul pronumelui.* Pentru *pronumele la dativ,* **indicator** *al funcției de* **obiect indirect** *este și* **pronumele neaccentuat** *care îl însoțește,* adică **dubla exprimare** *a complementului:*

... s-a iscat **o buruiană** / **căreia** *(buruienii)* **îi** *zice* chir.

Șezu jos lîngă **o fîntînă** / **a cărei** *(a fîntînii) apă* se scurgea...

... **un munte** / *de pe vîrful* **căruia** *(muntelui)...*

... **un munte** / *de pe* **al cărui** *(al muntelui) vîrf...*

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative și pe cele personale neaccentuate care însoțesc pronumele relative la acuzativ sau la dativ și indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele relativ cu funcția de complement sau de atribut. Desparte frazele în propoziții. (Fii atent la delimitarea propozițiilor în care pronumele relativ la cazul genitiv determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție.) Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

a) Acuma Vitoria se abătea iarăși într-o țară cu totul necunoscută, cu nume de sate și munți pe care nu le mai auzise. A făcut popasul obișnuit într-un sat căruia îi zice Sabasa... Iar muntele cu cale șerpuită... se chema Stînișoara. Îi dădea Vitoriei aceste lămuriri un flăcăuaș pe care-l luase călăuză. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Și cum de la o vreme gurile lor (ale clopotelor) amuțiseră, căci sînt anumite ceasuri ce te învăluiesc cu melancolia lor și cărora numai tăcerea li se cade, de undeva, din infinit parcă, ... un sunet argintiu căzu trezind reveria lor. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*

c) Așa-mi vine cînd și cînd
Să mă iau pe drum plîngînd,
. . . .
Nici n-am cui să mă jălesc,
Să spun pe cine doresc.
— M. Eminescu, *Călin-Nebunul.*

d) Pasionat, ca un vînător chemat pe o urmă, am rătăcit înainte în pădurea aceasta de hîrtie, ale cărei foi le-au scuturat rînd pe rînd anotimpurile. Și figura marelui om se înălța covîrșitoare, întunecînd cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi..., care reușiseră să înșele cu aparența lor zgomotoasă ochii miopi ai contemporanilor. — D. Anghel, *Mihail Kogălniceanu.*

e) Împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci,... unii cu înalta cucă din vîrful căreia atîrna, pe șalele calului, o lată pană verde... — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

f) El (Motrul) coboară... de la poalele muntelui Oslea, unde a stat în vechime încolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată Valea Dunării... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

g) — ...deși îmi place prea mult, dară mă lipsesc de un așa odor, și-l las cui mi l-a adus...

A doua zi împăratul chemă pe Țugulea și pe fata de împărat... și le spuse ce a găsit cu cale sfatul împărătesc. — *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.* Vol. *Din folclorul nostru.*

h) Dar vremea trecea cu amăgele... și dorul meu era acum nemărginit; căci sprințar și înșelător este gîndul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, pînă ce intri în mormînt. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

i) Ieșirăm pe portița de din dos a teatrului și-n curînd ajunserăm cîmpul, în care se vedea de departe căsuța bătrînului muzicant, a(le) cărei ferestre ardeau în noapte ca două place de argint. — M. Eminescu, *Geniu pustiu.*

2. *Transformă* propozițiile atributive din textele e) și f) *punînd pronumele relativ înaintea substantivului determinat* și propoziția atributivă din textul h) *punînd pronumele relativ după substantivul determinat.*

3. Construiește cîte două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele *care:* la *acuzativ;* la *dativ;* la *genitiv,* cu pronumele relativ așezat: 1. *după substantivul determinat* și 2. *înaintea substantivului determinat.*
Subliniază pronumele relative, indică verbul sau substantivul determinat, delimitează propozițiile introduse prin pronume relative și fă oral analiza lor morfologică și sintactică.

III. **Care, ce, cît(ă), cîți, cîte** se folosesc și ca **adjective pronominale relative.** Cînd au această valoare, ele însoțesc un *substantiv nearticulat,* stau *înaintea substantivului, se acordă cu acesta* în gen, număr și caz și au *funcția sintactică de* **atribut adjectival:**

A luat / **care (ce)** *floare* i-a plăcut. A luat / **cîte** *flori* a vrut.

La *dativ-genitiv* adjectivul relativ *care* se deosebește de pronume prin *lipsa lui „a" final:* **cărui** *pom,* **cărei** *case,* **căror** *pomi (case).*

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele relative și adjectivele relative. Indică substantivul înlocuit de pronumele relativ și substantivul determinat de adjectivul relativ. Delimitează propozițiile și analizează adjectivele relative.

a) — Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are semănat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

b) ...vedeam cît adevăr, cîtă culoare, cîtă informație* folositoare se găsesc în aceste comedii pe care Alecsandri le scria mai mult jucîndu-se. — N. Iorga, *Oameni cari au fost.*

c) Înaintăm pe o șosea ce duce spre graniță. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Eu nu știu limanul spre care
Pornesc cu bagajul acum,
Ce demon mă pune-n mișcare,
Ce taină mă-ndeamnă la drum.
— G. Topîrceanu, *Balada chiriașului grăbit.*

e) Și nu se simțea decît vîntul care cînta pe mai multe țevi. — Em. Bucuța, *Capra-neagră.*

f) În care cămeșă s-a mîniet, într-aceea s-a (se va) dezmînia. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) ...cine mai știe cîte pămînturi ai avut sub soare, cîtă viață... ai cheltuit în căutarea strălucitorului aur. Dar... cum nu te înțeleg eu pe tine, tot așa nu m-ai înțelege nici tu, dacă ai vedea... cărui altar slujesc. — D. Anghel, *Tata.*

IV. *Din pronumele relativ* **ce** *și pronumele demonstrativ* **cel (cei, ceea, cele)** *s-a format* **pronumele relativ compus cel ce (cei ce, ceea ce, cele ce).** Grupul „cea ce" nu se întrebuințează.

Grupurile respective sînt considerate *pronume compuse* pentru că *pot fi înlocuite cu un pronume relativ simplu:* **cel ce** *vine* (= *cine* sau *care* vine); **cei ce** *vin* (= *care* vin); (stiloul) **cel ce** *e pe masă* (= *care* e pe masă) etc. Formele **ceea ce** și **cele ce** au *sens neutru* cînd se referă la un fapt, la o anumită situație, la ce s-a spus mai înainte etc.: Nu faci bine / **ceea ce** *faci*; Vom analiza / **ceea ce** *ai propus* (cele ce *s-au întîmplat*). În locul pronumelui cu sens neutru se poate folosi pronumele *ce.*

Cazurile pronumelui **cel ce** *se exprimă prin formele lui* **cel**, *ce* fiind *invariabil:* N. Ac. **cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce; D.G. celui ce, celei ce, celor ce.**

La **acuzativ** *pronumele relative compuse care țin locul unui substantiv sînt precedate totdeauna de* **prepoziție**; *pronumele cu sens neutru,* **ceea ce, cele ce,** *se folosesc* **cu prepoziție** *sau* **fără prepoziție.**

La **scrierea** *pronumelui* **ceea ce,** observă că *elementele componente* **nu** *sînt contopite,* iar *primul termen se pronunță și se scrie cu doi „e".* **Fii atent** *la modul de pronunțare,* fiindcă *elementul „ceea" este confundat deseori cu demonstrativul scurt „cea",* fapt care duce la *greșelile:* „cea ce", „ceace". Alteori scrierea ceea este respectată, nu însă și separarea lui *ce.* Faptul că *ce* nu s-a contopit cu *ceea* se poate vedea din construcțiile de felul **ceea ce-***aduce,* **ceea ce-***am spus,* în care numai *ce* se leagă în vorbire de cuvîntul următor.

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative compuse și desparte frazele în propoziții. Analizează pronumele relative.

a) Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

* Adjectivul relativ se exprimă înaintea fiecărui termen coordonat, mai ales cînd substantivele nu sînt de același gen sau la același număr, iar adjectivul relativ are forme pentru exprimarea genurilor.

b) Celui ce-i place lingușirea este vrednic de lingușire. — T. Vianu, *Dicționar de maxime comentate.*

c) Singur și trist, îmi reiau filele înnegrite peste an și recitesc cele ce-am scris. — D. Anghel, *Fantome.*

d) — Preuteasă, preuteasă, strigă el, uitîndu-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum. — I. Slavici, *Pădureanca.*

e) ...în casa bunicilor mei am simțit cîteodată nevoia să notez ceea ce era chiar sub ochii mei. — I. Teodoreanu, *În casa bunicilor.*

f) — Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

g) — Tocmai de ceea ce te-ai păzit, n-ai scăpat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. În unele din textele următoare pronumele relativ *ce* este sinonim cu pronumele cu sens neutru *ceea ce.* Găsește acele texte și scrie-le, folosind în locul lui *ce* pronumele compus *ceea ce.*

a) ...se auzea răsunînd glasul unui pîrîuaș *ce* venea ca și noi din deal la vale. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) *Ce* ție nu-ți place altuia nu face. — *Proverb.*

c) Sufletul tău să fie ca rășina *ce* curge din brad: viață revărsată. — N. Iorga, *Cugetări.*

d) ...în viață, în simțire, în gînd rămîne mai ales *ce* ai dat altora, *ce* ai lăsat de la tine, *ce* ai jertfit. — N. Iorga, *B.P. Hasdeu.*

3. Compune un text scurt în care să fie folosit de două ori fiecare dintre pronumele *cel ce, cei ce, ceea ce.* Explică ortografia lor.

Folosirea corectă a pronumelui relativ „care" la acuzativ și la dativ

Regulile limbii literare actuale cer, fără nici o excepție, *exprimarea funcției de* **obiect direct** *a pronumelui relativ „care" prin construcția* **pe care** *și a funcției de* **obiect indirect** *prin formele de dativ* **căruia, căreia, cărora.** Prin aceste modalități de exprimare, se stabilește *un acord între forma cazuală a pronumelui relativ și aceea a pronumelui personal neaccentuat care însoțește pronumele relativ cu funcția de obiect direct sau de obiect indirect:*

Vom lucra
- cu un om / **pe care îl** *cunoaștem.*
- cu oameni / **pe care îi** *cunoaștem.*

Am găsit
- cartea / **pe care o** *căutam.*
- cărțile / **pe care le** *căutam.*

A venit
- băiatul / **căruia i-***ai promis* mingea.
- fata / **căreia i-***ai promis* mingea.

Au venit
- băieții / **cărora le-***ai promis* mingea.
- fetele

Acordul nu este respectat totdeauna. *Greșelile* constau în *folosirea formei „care" în locul construcției „pe care" și în locul formelor de dativ:* „Vom lucra cu oameni *„care" îi* cunoaștem"; „Am găsit cartea *„care" o* căutam"; „A venit băiatul *„care" i*-ai promis mingea" etc. Cînd subiectul propoziției introduse prin pronumele relativ este subînțeles, folosirea lui „care" în situațiile arătate *duce la schimbarea înțelesului comunicării.* De exemplu, dacă în loc de „Vecinul a venit cu băiatul / **pe care îl** *laudă* mereu" se spune „Vecinul a venit cu băiatul / *care îl laudă* mereu", *propoziția construită greșit cu pronumele „care" spune cu totul altceva decît propoziția cu pronumele „pe care":* din propoziția cu „pe care" se înțelege că *„vecinul* îl *laudă* pe băiat", iar din aceea cu pronumele fără prepoziția „pe" se înțelege că *„băiatul* îl *laudă* pe vecin".

Pentru evitarea greșelilor de felul celor arătate, **ține seama de funcția sintactică a pronumelui neaccentuat** *care însoțește pronumele relativ;* dacă pronumele neaccentuat are *funcția de obiect direct*, trebuie folosit **pronumele la acuzativ „pe care"**, iar dacă are *funcția de obiect indirect*, trebuie folosit **dativul pronumelui relativ.**

Reține *următoarele* **asocieri** privind **dubla exprimare** *a celor două complemente:*

pe care îl; pe care îi; pe care o; pe care le; căruia (căreia) îi; cărora le.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la cazul cerut de context (nominativ, acuzativ sau dativ). Subliniază substantivul înlocuit de fiecare pronume relativ. Dacă pronumele relativ este la acuzativ cu funcția de obiect direct sau la dativ cu funcția de obiect indirect, subliniază și pronumele neaccentuat care îl însoțește:

a) Spre deosebire de tovarășii noștri obișnuiți/ .... îi întîlneam la fîntîni singuratice ori la un han de drumul mare,/ domnul Rovei nu se lăuda niciodată cu vreo lovitură faimoasă/ .... nu i-a fost nimenea martor./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

b) Păzește-te de figuri și epitete/ .... nu spun nimic./

În sfîrșit, nu uita/ că puținele momente [.......... le putem da literaturii] ni-s așa de scumpe,/ că sîntem în drept să privim ca pe niște răufăcători pe „autorii"/ .... ne vorbesc mult/ și nu ne spun nimic./ — A. Vlahuță, *Cum se face o nuvelă?*

c) Pe lîngă asta, deveneam în sfîrșit stăpîn pe timpul meu/ .... îi destinam întrebuințări uluitoare: lectură nebună pe ploi, — iar în dulceața verii expediții cinegetice și de pescuit în zăvoaie și gîrle./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

d) Sînt apoi brazi/ .... le-au căzut toate crăcile/ și zac la pămînt (...) asemeni unor șerpi cuprinși de un somn adînc./

Sînt, în sfîrșit, unii/ .... țin strîns încleștați între fălci, smulsă din munte, întreaga stîncă/ .... creșteau./ — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

2. Construiește: patru fraze în care pronumele relativ *care* la *acuzativ* cu funcția de *obiect direct* să fie însoțit de pronumele neaccentuate *l-, i-, le-, -o*; trei fraze în care pronumele relativ *care* la cazul *dativ* să înlocuiască: *un substantiv masculin la singular; un substantiv feminin la singular; un substantiv masculin la plural.* Fă în toate frazele sublinierile cerute la exercițiul 1 și indică verbele determinate de pronumele relative.

Acordul pronumelui relativ „care" la genitiv

I. *Pronumele relativ „care" la genitiv* **plasat la începutul propoziției** *este* **atribut al substantivului de la dreapta lui** *și*, ca orice atribut genitival cu topica inversă, *este* **precedat de articolul posesiv:**

Am un coleg / **al cărui** *frate* este artist.

Cînd *substantivul înlocuit* și *cel determinat* de pronumele relativ *nu sînt de același gen sau la același număr*, trebuie să fii **atent** *la* **cuvîntul cu care se acordă pronumele relativ** *și la* **cel cu care se acordă articolul posesiv.**

Pronumele relativ *trebuie acordat în gen și în număr* **cu substantivul pe care îl înlocuiește** (aflat în regenta propoziției introduse de pronumele relativ), *iar* **articolul posesiv** *trebuie acordat* **cu substantivul față de care pronumele relativ îndeplinește funcția de atribut** (substantiv aflat la dreapta pronumelui relativ):

Am tăiat *pomul*	/ **ale**	*cărui*	**ramuri**	se uscaseră.
masculin	**feminin**	*masculin*	**feminin**	
singular	**plural**	*singular*	**plural**	

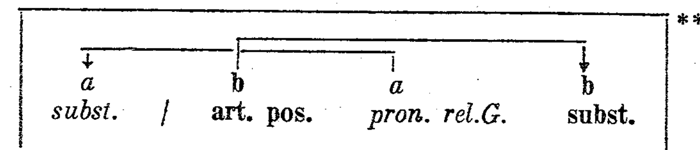
În situații de felul celei din fraza dată, faptul că pronumele relativ se află între doi termeni cu formă de plural duce de multe ori la *greșeala de a pune pronumele relativ la plural:* „...**pomul** / *ale „căror" ramuri...*".

Textele următoare prezintă **tipurile de construcții** *la care trebuie observată cu atenție* **aplicarea celor două reguli ale acordului** *precizate mai sus.*

	Greșeli*
Am *o colegă* / **al** *cărei* **frate** este artist.	*colegă* / al *cărui* frate
Am *un coleg* / **ai** *cărui* **frați** sînt artiști.	*coleg* / ai *căror* frați
Am *colege* / **ai** *căror* **frați** sînt artiști.	colege / *ale* căror *frați*
Am *un coleg* / **a** *cărui* **soră** este artistă.	*coleg* / a *cărei* soră
Am *un coleg* / **ale** *cărui* **surori** sînt artiste.	*coleg* / ale *căror* surori

Cele două săgeți **cu sens opus** *și* **încrucișate** *arată că pentru* **acordul pronumelui relativ** *trebuie să privești* **spre stînga, dincolo de articolul posesiv,** *iar pentru* **acordul articolului posesiv** *trebuie să privești* **spre dreapta, dincolo de pronumele relativ.**

Pentru controlul exprimării corecte, *reține* **modelul** *acestui* **acord încrucișat:**

**

Regulile precizate prin acest model privesc și situația în care *pronumele relativ la genitiv determinant al unui* **substantiv la acuzativ cu prepoziție** *este așezat înaintea substantivului* (între prepoziție și substantiv):

— ...*o casă* / la **ale** *cărei* **ferestre** sînt flori.

— ...*un munte* / de pe **a** *cărui* **culme** coboară un pîrîu.

* S-au subliniat termenul greșit acordat (pronumele relativ sau articolul posesiv) și substantivul cu care trebuie acordat.

** În model au fost notați cu aceeași literă termenul acordat și cel cu care se acordă în gen și în număr.

Exerciții

1. Explică acordul articolului posesiv și al pronumelui relativ la cazul genitiv, indicînd prin litere și săgeți (ca în modelul dat) substantivul cu care este acordat articolul posesiv și cel cu care este acordat pronumele relativ.

— Am urcat pe un munte / a cărui înălțime trece de două mii de metri.
— Am urcat pe munți / a căror înălțime trece de două mii de metri.
— Am urcat pe munți / ale căror înălțimi trec de două mii de metri.
— Ți-am adus o carte / al cărei autor te interesează.
— Ți-am adus cărți / al căror autor te interesează.
— Ți-am adus cărți / ai căror autori te interesează.
— Am intrat într-o cameră / pe ai cărei pereți erau numeroase tablouri.

2. Completează locurile libere cu pronumele *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, ținînd seama de modelul dat pentru regulile acordului.

a) Dacă am căpătat oarecare deprindere de a nu mă exprima prea banal,/ o datoresc unuia din profesorii mei de română, Calistrat Hogaș,/ .... lecții le ascultam vrăjiți./ — *A fi elev.*

b) Acum ne apropiem de Iași, lăsînd în stînga Valea Nebunei,/ ce se ascunde cu numeroasele ei lespezi din dosul unui deal gol și prăbușit,/ pe .... culme se află ruinele Cetățuiei./ Intrăm acum între două șiruri de bordeie/ .... înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea/ ce cîștigasem de orașul Iașilor./ — V. Alecsandri, *Iașii în 1844.*

c) Din jnepenii culcați de vînturi se înalță de pretutindeni stînci uriașe,/ .... forme ciudate au toate nume și înțelesuri potrivite cu închipuirea poporului./

Aci ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului/ .... apă te taie la dinți, / atîta-i de rece./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Un brad (...) stă de strajă (...)./ Bătrîn și neștiut de nimeni e acest sihastru vegetal,/ .... ramuri umbresc leagănul unei ape./

În cele din urmă, extenuate, apele Oltului ajung la picioarele uriașului munte,/ pe .... umeri a coborît./ — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

e) Am multă sperare în acest neam,/ .... adîncă cumințenie e tipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decît altele;/ .... închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca înseși cele orientale;/ .... inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospeției/ pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi;/ .... geniu, în sfîrșit, lucește atît de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mărețe./ — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

3. Construiește trei fraze în care a doua propoziție să fie introdusă prin pronumele relativ *care* la gentiv, cu acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv realizat cu substantive la genul și numărul indicate mai jos.

În propoziția regentă	*În propoziția subordonată*		
a	*b*	*a*	*b*
1. subst. masculin, sing./	art. posesiv	pron. relativ	subst. feminin, sing.
2. subst. masculin, plural/	„	„	subst. feminin, plural
3. subst. feminin, plural/	„	„	subst. masculin, plural

II. *Greșeala de a acorda pronumele relativ „care" la genitiv cu substantivul pe care îl determină este frecventă și în construcțiile în care* pronumele relativ este plasat după substantiv. *Nu uita că* pronumele relativ „care" din propozițiile atributive se acordă în gen și în număr cu un substantiv din propoziția regentă (substantivul determinat de propoziția atributivă):

„Înaintăm prin **strîmtoarea** aceasta întunecoasă, / *pe fundul* **căreia** Jiul curge pe un jgheab scobit în stîncă." — A. Vlahuță, *România pitorească.*

În construcțiile de acest fel, *valoarea de pronume relativ* se poate dovedi prin *înlocuirea* nu numai *cu genitivul substantivului* determinat de propoziția atributivă — *pe fundul* **strîmtorii** —, ci și *cu genitivul pronumelui demonstrativ: pe fundul* **acesteia.** Nu se poate spune deci: ...strîmtoarea ...*pe fundul „căruia"*, cum nu se poate spune nici: ...strîmtoarea ...*pe fundul „acestuia"*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ la genitiv. Subliniază cu o linie substantivul pe care îl determină și cu două linii pronumele relativ și substantivul înlocuit (substantivul cu care l-ai acordat în gen și în număr).

a) În aceste locuri te împresoară singurătatea,/ la hotarele .... viața se pare că expiră. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) (...) mergi mai bine de trei ceasuri/ și dai de Cheia Recei,/ în pragul .... se deschide fantastica peșteră Stogu. / Te sui anevoie pînă la intrarea ei largă, triunghiulară,/ din vîrful .... atîrnă o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă (...) spînzurată acolo/ ca să te vestească/ de ce minunății ai să vezi mai departe./ Într-adevăr, de-abia faci vreo douăzeci de pași în gîrliciul peșterii,/ și te găsești înlăuntrul unei bolți uriașe,/ din tavanul .... atîrnă mii de stalactite, — ciucuri mari și perdele horbotate,/ din încrețiturile .... se preling/ și cad picături de apă. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

2. Construiește cîte o frază cu fiecare dintre situațiile de mai jos, folosind după substantivul din dreapta barei pronumele relativ **care** *la genitiv*, apoi fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

...o casă /pe acoperișul...	...ramurile... /la umbra...
...un rîu /pe malurile...	...muntele... /de pe culmile...

3. Scrie frazele realizate la exercițiul 2, punînd pronumele relativ (cu articol posesiv) înaintea substantivului determinat*. Indică prin săgeți substantivul cu care ai acordat articolul posesiv și pe cel cu care ai acordat pronumele relativ.

C. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ

I. Cuvintele **care, cine, ce, cît(ă), cîți, cîte** se folosesc și ca **pronume interogative****.

Pronumele interogativ *ține locul (în propoziții interogative) cuvîntului așteptat ca răspuns la întrebare.*

Răspunsul la pronumele *cine, care, ce* este, de obicei, un *substantiv* sau un *pronume:*

— **Cine (care)** *a terminat?* — **Ion (eu, acesta).** — **Ce** *ai adus?* — **O carte.**

* Ține seama de faptul că pronumele relativ la cazul genitiv plasat înaintea substantivului determinat nu primește pe *a* final și că substantivul precedat de un atribut genitival nu primește articolul enclitic.

** Denumirea *interogativ* vine de la adjectivul latin *interrogativus*, format, la rîndul lui, de la verbul *interrogare = a întreba.*

La pronumele *cît(ă), cîți, cîte* răspunsul poate fi un *numeral cardinal* sau un *pronume nehotărît cu sens cantitativ:*

— **Cîți** *lipsesc?* — **Doi** (**mulți, puțini** etc.). — **Cîtă** *ai adus?* — **Multă.**

De la pronumele cu sens cantitativ „cît" s-a format *pronumele interogativ cu sens ordinal* — **al cîtelea, a cîta** —, la care se răspunde printr-un *numeral ordinal:* — **Al cîtelea (a cîta)** *îți place?* — **Al doilea (a doua).**

— **Pe al cîtelea (pe a cîta)** *îl (o) vrei?* — **Pe al doilea (pe a doua).***

La *acuzativ*, aceste pronume *sînt precedate totdeauna de* **prepoziție.** Forme de dativ-genitiv nu au.

Observă **pronunțarea** *și* **scrierea corectă** a celor două forme: *al cîtelea* (nu: al „cîtilea" sau al „cîtlea") *și a cîta* (nu: a „cîtea").

Pronumele interogative *cine, care* și *cît (cîtă, cîți, cîte)* pot avea următoarele **funcții sintactice: subiect, nume predicativ, complement** și **atribut genitival.** *Funcția sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a cuvîntului așteptat ca răspuns la întrebare, adică cu a cuvîntului căruia îi ține locul:*

N.	**Cine** *a venit?* — *A venit* **un băiat.**	*subiect*
	Cine *ești* tu? — Eu *sînt* **prietenul** lui Mihai.	*nume predicativ*
Ac.	**Pe cine** *ai lăsat* acasă? — *Am lăsat*-**o pe sora** mea.	*compl. obiect direct*
	Cu cine *vorbeai?* — *Vorbeam* **cu un copil.**	*compl. obiect indirect prepozițional*
D.	**Cui** i-*ai spus* că vii la noi? — I-*am spus* **mamei.**	*compl. obiect indirect*
G.	**Al cui** *fecior* ești tu? — Sînt *feciorul* **lui Alexe.**	*atribut genitival*
	Al cui *este* băiatul acesta? — Băiatul *este* **al vecinului** nostru.	*nume predicativ*

Pronumele interogative **ce, al cîtelea, a cîta,** neavînd forme pentru cazurile dativ și genitiv, *îndeplinesc numai funcțiile nominativului și ale acuzativului.*

Pronumele interogative **pe care, pe al cîtelea, pe a cîta** *cu funcția de* **obiect direct** *sînt însoțite obligatoriu de* **pronumele personal neaccentuat.** Este deci *greșit* să se spună: „Pe care (pe al cîtelea, pe a cîta) ai văzut?"

În textele analizate mai sus, propozițiile prin care s-au dat răspunsurile la întrebări au predicatele exprimate. Dar, în vorbire, de cele mai multe ori, propoziția răspuns la întrebare este redusă la partea de propoziție exprimată prin cuvîntul pe care îl înlocuiește pronumele interogativ, însoțit sau nu de atributul (atributele) lui: — **La cine** *te gîndești?* — **La mama.** / — **Cine** *este omul acela?* — **Un consătean.** / — **Cîte** *ai rezolvat?* — **Două.** / — **Cui** *ai dat cartea?* — **Fratelui** *tău.* Predicatul sau verbul copulativ nu se mai exprimă fiindcă verbul prin care s-ar exprima ar fi tot cel din propoziția interogativă: **Mă gîndesc** *la mama;* (Omul acela) **este** *un consătean* etc.

Exerciții

1. Subliniază pronumele interogative și cuvintele pe care le înlocuiesc (dacă textul cuprinde și răspunsul la întrebare). Indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele interogativ cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor interogative.

* Prin numerale ordinale se poate răspunde și la pronumele interogative *cine* sau *care:* — *Cine (care)* lipsește? — *Al doilea (a doua).*

a) S-a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu.
Cine le-a scos acestea? — Le-a scos Alexandrescu. — Gr. Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu.*

b) Cînd era să plece, văzu trăsura boierească trecînd pe acolo.
— Pe cine ai adus, Dumitre?
— Pe jupîneasa Lența, nene Gheorghe. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

c) ...O să-ți cîntăm și o să-ți și jucăm, sfinte soare...
— Cu cine vorbești tu acolo?
— Cu soarele. — Z. Stancu, *Dulăii.*

d) Ce se naște cu luna și piere cu soarele? — *Ghicitoare (Bruma).*

e) — Care-i acolo? întrebă hangiul.
— Eu, domnu Stavrache, răspunse un glas de copilă. — I.L. Caragiale, *În vreme de război.*

f) ...boierul îl plimbă pe la toate moșiile și-l întrebă:
— Pe care ți-o alegi, băiete, să-i porți singur de grijă?
— Pe toate, tată... — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*

g) — Cîți au pierit d-ai noștri?
— Zece. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*

h) Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate.[45]
— M. Eminescu, *Epigonii.*

i) — Moșule, al cui e feciorandrul acesta?
— Al nostru, boierule, e al nostru.[46] — Vol. *Din folclorul nostru.*

j) — Și pricina fericirii tale care-i?
Halunga luă de pe o canapea o carte, o puse pe masă și răspunse:
— ...Cartea mea din urmă. — Em. Gârleanu, *Un volum de capodopere.*

k) — Babo, cui îi zici tu fătu-meu?
— Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu Abu-Hasan?
— ...Cine este Abu-Hasan acela? — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

2. Compune un dialog în care pronumele interogative *care, al cîtelea, a cîta* să fie folosite la *nominativ*, cu funcția de *subiect* sau de *nume predicativ*, și la *acuzativ*, cu funcția de *obiect direct.* Subliniază pronumele interogative din toate propozițiile și predicatul sau verbul copulativ din propozițiile cu pronumele la nominativ; indică verbul determinat de pronumele la acuzativ.

II. *Cuvintele* **care, ce, cît(ă), cîți, cîte, al cîtelea, a cîta** *pot fi folosite și ca* **adjective pronominale interogative.** Adjectivul interogativ stă *înaintea unui substantiv nearticulat*, cu care *se acordă în gen, număr și caz și are funcția sintactică de* **atribut adjectival.**

— **Care (ce)** *carte* este mai interesantă? **Cărui** *coleg* sau **cărei** *colege* o oferi?

— **Cîți** *pomi* și **cîte** *vițe* ai altoit?

— **Al cîtelea** *pom* **(a cîta** *viță)* trebuie scos (scoasă)?

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele interogative și adjectivele pronominale interogative. Notează deasupra pronumelor interogative funcțiile lor sintactice (S, NP etc.). Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale interogative și fă analiza morfologică și sintactică a acestora.

a) Cine a tras în calul meu de lemn?
Cu ce săgeată, cu ce floare? — Nichita Stănescu, *Galben copil oprit în poză.*

b) Ce eram noi românii pe atunci? Cine ne băga în seamă? Care ziar, care revistă sau care scriitor se ocupa de noi? — Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

c) Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:
În care brad, de care creangă
Plînsoarea ta s-a aninat?
— O. Goga, *Doina.*

d) — Acum, ... cîte bucăţi ai fi avut dumneata, care spui că avuşi două pîni?
— Şase bucăţi aş fi avut, domnule judecător. — I. Creangă, *Cinci pîni.*

e) — Cîţi domni a avut ţara românească?
— Mulţi, domnule... — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit.*

f) Împărecheri ciudate de slove..., o, cuvinte!
. . . .
Sub bolta cărei peşteri aţi răsunat voi oare? — D. Anghel, *Imn.*

g) Ei! asta e asta!... Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admiraţia noastră? Care e artă şi care nu (e artă)? — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri.*

h) ...metoda bătrînului meu curs francez, în [nu mai ştiu] a cîta ediţie... hrăneşte şi astăzi... inteligenţele tinerelor generaţiuni. — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri.*

III. *Propoziţiile construite cu pronume interogative sau cu adjective interogative sînt folosite deseori* **în frază** *ca* **propoziţii subordonate** faţă de o propoziţie cu predicatul exprimat de obicei prin unul dintre verbele *a afla, a auzi, a întreba, a răspunde, a spune, a şti:*

Spuneţi-mi / **ce**-*i dreptatea?* — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

Măiculiţa tot mă-**ntreabă** / **Care** *muncă* mi-e mai dragă? — *Folclor.*

În construcţiile de acest fel, *pronumele sau adjectivul interogativ are* (ca şi pronumele sau adjectivul relativ) *rolul de a face legătura între subordonata în care îndeplineşte o anumită funcţie sintactică şi regenta ei.* Pronumele interogativ a devenit deci **pronume interogativ-relativ,** iar adjectivul interogativ a devenit **adjectiv interogativ-relativ.**

Propoziţiile interogative folosite în frază *ca propoziţii subordonate* se numesc **propoziţii interogative indirecte,** spre deosebire de propoziţiile *interogative independente,* numite **propoziţii interogative directe.**

Exerciţiu

Subliniază cu o linie pronumele sau adjectivele interogative din propoziţiile interogative directe şi cu două linii pronumele şi adjectivele interogativ-relative. Delimitează prin bare propoziţiile interogative indirecte şi fă analiza morfologică şi sintactică a tuturor pronumelor şi adjectivelor interogative.

a) — Nu ştiu cine te-a îndreptat la casa mea, că ştiu că eşti berechet bun. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

b) — Neghiniţă, unde mi-e coroana cu stemele şi cu luminile?
— Ci taci, Măria ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe şi spune-mi drept care e mai uşoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele? — B. Şt. Delavrancea, *Neghiniţă.*

c) — A cui eşti tu, fata mea?
— A Mamei-Pădurilor, răspunse ea suspinînd, mă vei iubi tu acuma, cînd ştii a cui sînt?... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

---

[45] — „Ce *e* poezia? — *(e)* **înger...**" — Funcţia sintactică: nume predicativ.
[46] — **„Al cui** *e? — (e)* **al nostru."** — Funcţia sintactică: nume predicativ.

d) — Dumneavoastră, cinstiţi oaspeţi, se vede că paşteţi bobocii, de nu vă pricepeţi al cui fapt este acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Vă las să judecaţi
Cîţi miei fură mîncaţi
Şi cîte oi (fură) sluţite
De fiarele cumplite! — Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*

f) Dar cîte nu făcuse, cîte nu suferise Grivei, dulăul credincios al curţii! — Em. Gârleanu, *Grivei.*

g) Auzi tu, mamă, cîte-mi spune?
Şi-aleargă-n sat să mai adune
Şi cîte porecliri pe-ascuns
Îmi pune.
De-aş sta să-i dau şi eu răspuns,
La cîte legi am fi ajuns!
— G. Coşbuc, *Duşmancele.*

Acordul adjectivului interogativ „care" la genitiv

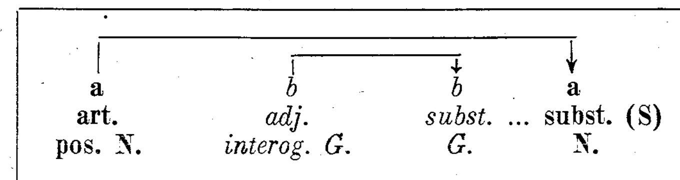
Observă în construcţiile următoare **acordul** *adjectivului pronominal interogativ* **care** *la cazul genitiv şi al* **articolului posesiv:**

a *b* *b* a — **A** *cărui elev* este **cartea** aceasta?
a *b* *b* a — **Ale** *cărui elev* sînt **cărţile** acestea?

Adjectivul pronominal interogativ se acordă în gen şi în număr *cu substantivul pe care îl determină:* **cărui** (masc. sing.) → **elev** (masc. sing.).

Articolul posesiv se acordă *cu substantivul care arată* **obiectul posedat,** *substantiv cu funcţia de* **subiect: a** (fem. sing.)... → **cartea** (fem. sing.); **ale** (fem. pl.)... → **cărţile** (fem. pl.).

La construirea propoziţiilor de felul celor prezentate, se face de multe ori *g r e ş e a l a de a acorda articolul posesiv cu substantivul determinat de adjectivul interogativ „cărui (cărei, căror)":* „*Al*" cărui elev este *cartea* aceasta? „*Ai*" căror elevi sînt *cărţile* acestea? etc. Observă, în indicaţiile de deasupra celor două propoziţii, că săgeata care leagă articolul posesiv de substantivul cu care se acordă o încadrează (o îmbrăţişează) pe aceea care indică termenul cu care se acordă adjectivul interogativ la genitiv. *Reţine* **modelul** *acestui* **acord îmbrăţişat:**

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu adjectivul interogativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, aplicînd modelul dat pentru cele două reguli ale acordului. Notează cu aceeaşi literă cuvintele acordate şi indică prin săgeţi direcţiile acordului.

.... femei este copilul acesta?	.... pictor este opera aceasta?
.... femei sînt copiii aceştia?	.... pictor sînt aceste opere?
.... femei sînt fetele acestea?	.... pictori sînt aceste opere?
.... ţări este acest drapel?	.... sătean este casa aceasta?
.... ţări sînt aceste drapele?	.... săteni sînt aceste case?

2. Construieşte cîte o propoziţie interogativă cu adjectivul interogativ *care* la genitiv, după indicaţiile date mai jos.

Adjectivul interogativ determină:	*Subiectul propoziţiei exprimat prin:*
1. un subst. masculin, singular;	subst. feminin, singular;
2. un subst. masculin, plural;	subst. masculin, singular;
3. un subst. feminin, singular;	subst. feminin, plural;
4. un subst. feminin, singular;	subst. masculin, plural.

Ortografia pronumelui „ce" cînd formează silabă cu alt cuvînt

În afară de îmbinările alcătuite din pronumele (interogativ sau relativ) „ce" şi un pronume neaccentuat — *ce*-**l**, *ce*-**i**, *ce*-**o**, *ce*-**mi**, *ce*-**ţi**, *ce*-**şi** (prezentate la p. 166 — 167 şi p. 184) —, *pronumele „ce" poate fi asociat într-o singură silabă* **cu auxiliarul unei forme verbale compuse** (dacă auxiliarul începe cu vocală) *sau* **cu formele scurte ale prezentului verbului „a fi"** — **„-i"** *(= este) şi* **„-s"** *(= sînt):*

— *ce*-**am**, *ce*-**ai**, *ce*-**a**, *ce*-**aţi**, *ce*-**au** **(citit)**; *ce*-**aş**, *ce*-**ar** **(citi)**;

— *Ce*-**i** acolo (pe masă)? *Ce*-**i** fratele tău (el, ea, acesta)? Ia cartea / *ce*-**i** învelită. Ia cărţile / *ce*-**s** învelite.

Fii atent *îndeosebi la îmbinările* **ce-a** *(citit, scris* etc.) şi **ce-i** (= ce este), *la care pronunţarea ca un singur cuvînt — „cea", „cei" — duce deseori la* c o n f u z i e *cu* **cea, cei,** *forme ale articolului demonstrativ, ale pronumelui sau ale adjectivului demonstrativ de depărtare.*

În situaţiile de felul *„ce-a" citit*, **mijlocul de control** *pentru scrierea* **ce-a** *este* **participiul** *următor, care, împreună cu „a" din „cea", formează persoana a III-a singular a perfectului compus: ce-a* **citit** (el).

În cazul *„ce-i" = ce* **este, mijlocul de control** *pentru scrierea* **ce-i** *constă în* **posibilitatea de a înlocui,** *în contextul respectiv*, **pe „i" cu „este (e)".**

Opoziţiile: **ce-l/cel; ce-i/cei; ce-a/cea**

(Schemă recapitulativă)

A. **cel, cei, cea**

1) *Articol demonstrativ (adjectival)* urmat de
- — adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală: **cel** *mare*, **cei** *mari*, **cea** *mare;* **cel** *rănit*, **cei** *răniţi*, **cea** *rănită;*
- — adjectiv sau adverb la gradul superlativ relativ: **cel (cea)** *mai mare;* **cei** *mai mari;* (merge) **cel** *mai repede;*
- — numeral: **cei** *doi;* **cel (cea)** *dintîi;* **cel** *de-al doilea;* **cea** *de-a doua.*

2) *Adjectiv demonstrativ* (regional) urmat de
- — substantiv: **cel** *munte;* **cei** *munţi;* **cea** *vale.*

3) *Pronume demonstrativ* urmat de
- — atribut cu prepoziţie sau cu articol genitival: **cel (cei, cea)** *de piatră, de la noi, de reparat, de acolo, al (ai, a) vecinului;*
- — propoziţie atributivă: **cel (cei, cea)** / *care...;* **cei** / *citi...*

4) *Termen al pronumelui relativ compus*
- — **cel** *ce*, **cei** *ce* = **acela** *ce*, **aceia** *ce*

B. **ce-l, ce-i, ce-a** pron. interogativ (relativ) *ce + altă parte de vorbire*
- — **ce-l:** pron. **ce** + pron. pers. **-l** = **ce îl**
- — **ce-i**
pron. **ce** + pron. pers. **-i** = **ce îi**
pron. **ce** + verb **-i** *(a fi:* prezent) = **ce este** *(el)*
- — **ce-a:** pron. **ce** + auxiliarul perf. compus **-a: ce-a** *citit* = **ce a citit** *(el)*

Exerciţii

1. Explică ortografia cuvintelor subliniate arătînd ce părţi de vorbire sînt şi ce funcţie sintactică au cuvintele *ce-l*, *ce-i*, pronumele şi adjectivele demonstrative *cel*, *cei*, *cea*. Pentru valorile de articol demonstrativ, pronume sau adjectiv demonstrativ şi pentru valoarea lui „a" din secvenţa *ce-a*, procedează, în privinţa sublinierii termenului din dreapta, ca în situaţiile corespunzătoare din schema de mai sus.

a) — Cînd am omorît pe *cei* şapte zmei,/am luat inelul de la fata *cea* mai mică a împăratului/— iacă-l pe degetul *cel* mic. — I. Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti.*

b) Revoluţionarii din Bucureşti... au trecut din Dobrogea în Turcia. *Cei* din Moldova au trecut în Bucovina. — Jean Bart, *Mărturisiri literare.*

c) Se vede/că (Rudolf) ieşise.../ să se uite mai bine la focul *cel* mare dinspre Ruginoasa,/ şi atunci l-au trăsnit *cei*/ care-l pîndeau. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) Şcoala Militară din Iaşi se mută la Bucureşti, contopindu-se cu *cea* de aici. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

e) E un om frumos, trupeşte şi sufleteşte,/ *cel* ce pare făcut dintr-o singură bucată. — N. Iorga, *Cugetări.*

f) ...legea rurală trebuie să fie votată de o Cameră/ care să cuprindă şi pe reprezentanţii burgheziei şi pe *cei* ai ţărănimii. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

g) *Ce-i* rotund şi fără fund? — Ghicitoare *(Cercul).*

h) *Ce-i* mai rău/şi *ce-i* mai bun
Pentru omul *cel* nebun? — Ghicitoare *(Limba).*

i) *Ce-i* pe tine/şi nu-l simţi? — Ghicitoare *(Numele).*

j) *Cel* dintîi lucru [*ce-l* impresionă] fu prefacerea caracterului maiorului... Ziua călare, noaptea pe jos, /părea *cel* mai vînjos dintre oamenii batalionului. — D. Zamfirescu, *În război.*

k) Acolo s-a odihnit Nicoară ani şi ani după războaiele [*ce-a* purtat] şi după isprăvile/ *ce-a* săvîrşit. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

l) Lăsa-m-oi de răzeşie/
Să apuc în haiducie,/
Ca să-mi fac sfînta dreptate
Cu *cea* ghioagă de pe spate,/
Să-mi aleg judecători
Cei stejari nestrîmbători.
— *Cîntecul răzeşului.*

m) Oamenii... plecară... binecuvîntînd/pe *cei ce-i* scăpaseră. — Victor Eftimiu, *Păunaşul-Codrilor.*

n) Timp îndelungat rămîne Oltul pe gînduri... *Cei ce-l* vor vedea în Cîmpia Ciucului/ nu vor putea crede/că acea apă nemişcată... ar fi însuşi Oltul. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

2. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să se afle: cuvintele *cel, cei, cea* cu valoare de *articol demonstrativ* și cu valoare de *pronume demonstrativ;* pronumele relative compuse *cel ce, cei ce;* situațiile *ce-l, ce-a, ce-i* (cu *-i* pronume neaccentuat și cu *-i* verb — *este).* Motivează felul cum ai scris.

D. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărît

I. Pronumele nehotărît *ține locul unui substantiv, fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului:*

— Și *stelele* se schimbau necontenit, tot **altele** veneau..., apoi dispăreau. **Unele,** după o rotație îndelungată, reapăreau. — D. Anghel, *Un boem.*

— O mișcare s-a produs subit în sală, / **cineva** l-a recunoscut (pe Coșbuc). — O. Goga, *Coșbuc.*

Pronumele *altele* și *unele* țin locul substantivului *stele*, dar nu precizează care stele veneau și care reapăreau, iar pronumele *cineva* se referă la *un om (o persoană) oarecare* din sală.

Pronumele nehotărîte sînt mult mai variate decît celelalte feluri de pronume. Unele sînt *cuvinte s i m p l e:* **unul, altul, tot, mult, puțin, atît(a), cutare.**

Cele mai multe pronume nehotărîte sînt *cuvinte c o m p u s e.* **Vreunul** este format din *vre + unul.* Celelalte sînt formate din pronumele *cine, care, ce, cît* și *alt(e) element(e) de compunere:*

cineva, careva, ceva, cîtva;	**altcineva, altcareva, altceva;**
oricine, oricare, orice, oricît;	**orișicine, orișicare, orișice, orișicît;**
oarecine, oarecare, oarece;	**fiecine, fiecare.***

Pronumele *unul* și *altul* au *formele:*

N. Ac.	**unul**	**una**	**unii**	**unele**	**altul**	**alta**	**alții**	**altele**
D. G.	**unuia**	**uneia**	**unora**		**altuia**	**alteia**	**altora**	

Declinarea pronumelui *cutare* se aseamănă cu a pronumelui relativ (interogativ) *care:*

N. Ac. sg. și pl., m., f., n. **cutare** (ca și *care*);
D. G. **cutăruia, cutăreia, cutărora** (ca și **căruia, căreia, cărora).**

Pronumele *tot, mult, puțin***, *atît(a)* au următoarele *f o r m e:*

sg.	N.	Ac.	**tot**	**toată**	**mult**	**multă**	**puțin**	**puțină**	**atît(a)**	**atîta**
pl.	N.	Ac.	**toți**	**toate**	**mulți**	**multe**	**puțini**	**puține**	**atîția**	**atîtea**
	D.	G.	**tuturor(a)**		**multora**		**puținora**		**atîtora**	

Formele de *nominativ-acuzativ singular* țin locul substantivelor care arată *obiecte nenumărabile: Cît* **lapte** *(cîtă* **miere)** *îți trebuie? — Îmi trebuie* **tot (toată), mult (multă)** etc. Pronumele *tot* și *atît(a)* se pot referi și la *conținutul unei comunicări:* **„Ce** *ți-am* **spus** / *e* **tot** / *ce știu*" sau **„atît(a)** *știu*".

* Pronumele compuse cu *oare-* și cele cu *fie-* au următoarele *variante* n e l i t e r a r e: *oareșicine, oareșicare, oareșice; fieș(te)cine, fieș(te)care; fitecine, fi(ș)tecare.* Compusele *fiece, fieș(te)ce, fitece* se folosesc numai ca adjective.

** *Tot (toată), mult(ă), puțin(ă)* sînt prezentate în *Gramatica Academiei* ca „adjective substantivate", ele provenind din aceleași cuvinte folosite cu valoare de adjective cantitative.

Pronumele *tot* cu sens general (neutru) poate apărea și *articulat:* **Totul** *era urît... în așa-zisul palat* (I. Teodoreanu, *Masa umbrelor).*

Pentru *dativ*, în locul formelor *tuturor(a), multora, puținora, atîtora,* se folosește deseori *construcția cu prepoziția* **la** — *Le-a spus* **la toți (la mulți, la puțini, la atîția)** —, construcție prin care aceste pronume cu sens cantitativ se apropie de numeralele cardinale *(Le-a spus* **la doi).**

Pronumele nehotărîte c o m p u s e se declină după modelul pronumelui din alcătuirea fiecăruia, celelalte elemente fiind invariabile:

— *vre*unul, *vre*una, *vre*unuia, *vre*uneia; *vre*unii, *vre*unele, *vre*unora;
— cine*va*, cui*va; alt*cine*va, alt*cui*va* etc.;
— *ori*care, *ori*căruia, *ori*căreia, *ori*cărora etc.;
— cît*va*, cîtă*va*, cîți*va*, cîte*va*, cîtor*va* etc.

Pronumele *fiecare* are forme numai pentru singular: *fie*care, *fie*căruia, *fie*căreia.

Compusele cu pronumele „ce" — **ceva, altceva** etc. — sînt i n v a r i a b i l e (ca și pronumele „ce").

La pronumele *cîțiva (cîteva)* raporturile de *dativ* și de *genitiv* se exprimă adesea prin construcțiile prepoziționale specifice numeralelor cardinale: **le-***am spus* **la cîțiva (la cîteva)**; *propunerile* **a cîțiva** *dintre voi.* Pronumele *cîțiva* se apropie de numeralele cardinale și prin faptul că poate fi însoțit de *vreo:* **vreo cîțiva (cîteva).**

Pronumele nehotărîte au, de obicei, **funcțiile sintactice** exemplificate prin textele de mai jos.

N.	**Fiecare** își *cunoaște* datoria.	— *subiect*
Ac.	*Prețuim* deopotrivă **pe fiecare.**	— *compl. obiect direct*
	Succesul *depinde* **de fiecare** dintre noi.	— *compl. obiect indirect prepozițional*
	Am lucrat **lîngă fiecare.**	— *compl. circ. de loc*
D.	I *se dă* **fiecăruia** după meritele lui.	— *compl. obiect indirect*
G.	*Datoria* **fiecăruia** este să se pregătească.	— *atribut genitival*
	Datoria aceasta *este* a **fiecăruia.**	— *nume predicativ*

Alte pronume nehotărîte, la cazul *nominativ,* pot avea și funcția de **nume predicativ:** Șeful echipei *va fi* **unul** dintre voi (sau: **altul, altcineva** etc.).

E x e r c i ț i u

Subliniază pronumele nehotărîte și indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează morfologic și sintactic pronumele nehotărîte.

a) ...la ceartă unul zice una, /altul zice alta...; în sfîrșit, are parte fiecare de cuvînt. — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea.*

b) ...original în civilizație nu înseamnă a refuza /să înveți de la alții; nu înseamnă a face totul, a inventa totul singur. — H. Daicoviciu, *Dacii.*

[illegible]

— [illegible] — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

[illegible] — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

[illegible], iar Oltul, zigzagînd între ele, le strînge întreg rodul [illegible] le strînge, singurul rod. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

[illegible] abia își puteau scoate mămăliga. Da la mulți se întîmpla [illegible] cu boii stîlciți. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

[illegible] La unii stă, unora le strînge mîna, cu alții se ceartă, la urmă se împacă cu toți. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

[illegible] se primbla pe dinaintea băieților înarmat cu o vargă lungă, arzînd cînd pe unul, cînd pe altul...; se oprea dinaintea fiecăruia... Apoi să fi dus sfîntul pe vreunul să nu știe lecția... — I. Ghica, *Școala acum 60 de ani*.

II. *Cu valoare de* pronume nehotărît se folosește și *pronumele* care. Acesta poate avea *sensul* „*fiecare*“ — „*S-a așezat* care unde a găsit“ — sau *sensurile* „*unul..., altul...*“, cînd care *se repetă*: „Au venit care *călări*, care *pe jos*“ (= *unii* călări, *alții* pe jos).

Exercițiu

Subliniază pronumele *care* cu valoare nehotărîtă și scrie deasupra fiecăruia ce sens are.

a) Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care (cărau) cu căruțele, care (cărau) cu covățile... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Jur-împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea jos pămîntul cu verdețile... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Apoi intră cu toții înlăuntru, se tologește care unde apucă și... tac mă cheamă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

III. Afară de pronumele *careva, altcareva, altceva* și de cele alcătuite cu pronumele „cine“ — *cineva, altcineva* etc. —, *toate celelalte pronume nehotărîte (simple sau compuse) se folosesc și ca* **adjective pronominale nehotărîte.** Majoritatea adjectivelor nehotărîte au *funcția de* **atribut adjectival,** stau *înaintea substantivului* și cer *substantiv* nearticulat:

atîția *pomi*, **atîtor** *pomi;* **fiecare** *om*, **fiecărui** *om;* **cîteva** *case*, **cîtorva** *case* etc.

Adjectivele nehotărîte *cutare, oarecare, tot (toți), mult (mulți), puțin (puțini)* pot sta atît *înaintea substantivului*, cît și *după substantiv:*

— **cutare** *elev* — *elevul* **cutare;** (un) **oarecare** *elev* — (un) *elev* **oarecare;**

— **toți** *elevii* — *elevii* **toți;** **mulți (puțini)** *elevi* — *elevi* **mulți (puțini).**

Substantiv articulat cer: adjectivul **cutare,** numai cînd este plasat după *substantiv*, și adjectivul **tot (toți),** *indiferent de locul lui față de substantiv* (vezi exemplele de mai sus).*

Adjectivele **mult (mulți, multă, multe), puțin (puțini, puțină, puține)** se apropie de adjectivele propriu-zise prin următoarele *particularități:* cînd stau *înaintea substantivului* pot fi **articulate — multul (puținul)** *grîu*, **mulții (puținii)** *pomi* etc.; au **grade de comparație;** pot avea și *funcția de* **nume predicativ:** „Dușmanii *erau* **mulți (puțini)**“.

Unele forme *ale adjectivelor nehotărîte* se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare.

— Adjectivele corespunzătoare pronumelor *unul (una), vreunul (vreuna)* au la *nominativ-acuzativ singular* formele **un, vreun** *(elev)*, **o, vreo** *(elevă)*, iar la *plural* au *forme articulate* (identice cu ale pronumelor corespunzătoare): **unii, vreunii** *(elevi)*, **unele, vreunele** *(eleve)*.

— Adjectivul corespunzător pronumelui *altul (alta)* are la *nominativ-acuzativ* forme *nearticulate* atît *la singular*, cît și *la plural:* **alt** *elev*, **altă** *elevă*, **alți** *elevi*, **alte** *eleve*.

— La *dativ-genitiv singular și plural* formele adjectivelor nehotărîte *un (o), vreun (vreo), alt (altă) și ale tuturor celorlalte adjective nehotărîte se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare prin lipsa particulei finale „a“:*

— **unui, vreunui, altui, cutărui, fiecărui, oricărui...** *(elev);*

— **unei, vreunei, altei, cutărei, fiecărei...** *(eleve);*

— **unor, vreunor, altor, atîtor, cutăror, multor...** *(elevi, eleve);* **tuturor** *elevilor (elevelor).*

Pentru a deosebi valoarea de *adjectiv pronominal nehotărît* de valoarea de *articol nehotărît* a formelor **un, o, unui, unei, unor,** ține seama de faptul că **articolul nehotărît** arată *obiectul în general* (ca *un obiect oarecare)* — Văd **un om** și **o femeie** —, pe cînd **adjectivul nehotărît** *raportează obiectul (obiectele)* denumit(e) de substantivul determinat *la alt(e) obiect(e) de același fel.* De aceea, *adjectivul nehotărît* **un (o)** *este deseori asociat (sau poate fi asociat) cu pronumele sau cu adjectivul pronominal* **altul (alta), alt (altă)** ori *cu pronumele sau adjectivul demonstrativ* **celălalt (cealaltă):** „**Un** *lup* a fost împușcat, iar **altul (celălalt, ceilalți)** a(u) scăpat“; „**O** *pasăre* a fost doborîtă, iar **alta (cealaltă** sau **cealaltă** *pasăre)* nu“.

* Substantivul *se articulează* și în construcțiile de tipul *toți trei (patru* etc.) *elevii*, îmbinările *toți trei (patru* etc.) exprimînd ideea de *numeral colectiv.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele pronominale nehotărîte și pronumele nehotărîte. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale și cuvintele determinate de pronumele nehotărîte cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor nehotărîte și a adjectivelor pronominale nehotărîte.

a) Băiatul încalecă pe un genunchi / și fata (încalecă) pe altul.[47] — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) El își opri calul înaintea cîrciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrîna... Unul din porcari intră iute în casă, iar celălalt se ivi pe prag.[48] — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

c) Ca și cocoana Leonora, fiecare lighioană își are ghenealoghia ei. Așa... unul din cîini, Garsonică, al de curte, este nepot de frate al vestitului Osman...; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cocoana Leonora*.

d) — ...de-acum înainte mai aveți și ceva treabă...; pînă mîni-dimineață să-mi alegeți macul de o parte..., și năsipul de altă parte. Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip sau vreunul de năsip printre mac. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Cîteva scaune... erau risipite de-a lungul pereților... Biroul avea o masă simplă de stejar..., încheiată cu ajutorul unor pene de lemn. Pe ea, ...la un capăt (se afla) o mare mașină de scris. — G. Călinescu, *Enigma Otiliei*.

f) Unii cititori știu, desigur, diverse lucruri despre această societate... — Iorgu Iordan, *Memorii*.

g) Compozițiunea fiecărei linii diferea de celelalte două prin putere...; cei mai mulți oameni și cele mai multe tunuri se îndesau în prima linie. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

h) Oamenii domnului fură asemenea tratați după obrazul fiecăruia. Mihai-Vodă trimise și el prințului... vreo cîteva blăni de mult preț. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

i) A trecut, ajutat de cîțiva prieteni, toate piedicile neînțelegerii... și, la capătul atîtor încercări..., el s-a pomenit, în sfîrșit, acolo sus în cer, zburînd. — N. Iorga, *Aurel Vlaicu*.

j) S-a zis, cu drept cuvînt, că la începutul oricărei mișcări de libertate e o poezie, la începutul tuturor biruințelor mari ale revendicărilor naționale (e) un mare triumf literar. — O. Goga, *Coșbuc*.

k) Îi plăcea iarăși să se uite noaptea la stele și ar fi voit să știe care e steaua împăratului cutare sau a cutărui boier. — P. Ispirescu, *Fiul vînătorului*.

l) Om de o veselie copilăroasă, el rîdea din toată inima, încît ochii tuturora se-ndreptau asupra lui. — I. Slavici, *Eminescu-omul*.

m) Boierii și călugării erau puțini..., dar toate pămînturile erau ale lor; și oricine nu era din(tre) ei nu avea nici atîta loc propriu cît trebuia pentru o înmormîntare. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

n) De la fiecare din(tre) noi... rămîne un răsunet în alte suflete; și acelea... îl trec și altor suflete în alte generații. — V. Pârvan, *In memoriam Constantini Erbiceanu*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, copilandru, fiu*, la *nominativ* sau la *acuzativ plural*, să fie însoțite de formele corespunzătoare ale adjectivelor nehotărîte *un, vreun, atît, mult, puțin, cutare, tot*. Adjectivele *cutare* și *tot* să fie folosite *înaintea substantivului* și *după substantiv*. Subliniază în mod diferit adjectivul nehotărît și substantivul determinat. Motivează folosirea formei articulate sau a celei nearticulate a substantivului din fiecare dintre construcțiile cerute.

E. Pronumele și adjectivul pronominal negativ

Pronumele **nimeni, nimenea, nimic, nimica, nici unul, nici una** *au înțeles negativ* și *se folosesc numai în propoziții negative*:

— Au fost anunțați toți (oamenii)? — *Nu a fost anunțat* **nimeni (nici unul).**
— A venit cineva (vreunul)? — *Nu a venit* **nimeni (nici unul).**

— A adus tot (materialul)? sau: A adus ceva? — *Nu a adus* **nimic(a).**

Pronumele negativ *nimeni (nimenea)* se referă *numai la persoane*, iar *nimic(a), numai la lucruri*. Pronumele *nici unul (nici una)* se poate referi atît *la persoane*, cît *și la lucruri*. Ca și pronumele nehotărîte cărora li se opun prin sensul lor negativ (vezi, în exemplele date, pronumele nehotărîte din propozițiile pozitive), pronumele negative nu aduc nici o precizare cu privire la persoana sau lucrul la care se referă.*

— Pronumele **nimic(a)** este *invariabil*.

Pronumele **nimeni (nimenea)** nu are forme pentru genuri și număr. La *dativ-genitiv* are forma **nimănui(a).**

Pronumele **nici unul (nici una)** se declină ca pronumele nehotărît ***unul (una)***, de la care este format *(nici* este *invariabil).*

Formele **nici un, nici o** (D.G. **nici unui, nici unei**) au valoare de **adjectiv pronominal negativ,** stau *înaintea unui substantiv nearticulat* și au *funcția sintactică de* **atribut adjectival: nici un (nici unui)** *pom;* **nici o** *casă*, **nici unei** *case*.

În propoziții negative poate apărea precedat de „nici" *și pronumele nehotărît „unul"*: Nu știe *nici* **unul,** *nici* **altul (celălalt).** În astfel de situații pronumele *altul (celălalt)*, precedat și el de *nici*, arată că *unul* este *pronume nehotărît*, iar *nici*, *conjuncție*.

Pronumele cu forme cazuale — **nimeni, nici unul (nici una)** — îndeplinesc de obicei următoarele **funcții sintactice: subiect, complement obiect direct** *sau* **obiect indirect, atribut genitival** *și* **nume predicativ** exprimat prin pronume *la genitiv*. Pronumele **nimic(a),** cu formă numai pentru nominativ-acuzativ, este folosit mai ales cu funcția de **subiect,** de **complement obiect direct** (fără prepoziția *pe*) și de **complement obiect indirect,** construit cu diferite prepoziții.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele negative și adjectivele pronominale negative. Indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și substantivul determinat de adjectivul pronominal negativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor și a adjectivelor negative.

a) ... o mulțime de feciori de crai și de împărați... au venit,/ și nici unul din ei n-a făcut nici o ispravă. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

b) Și unul și altul simțeau nelămurit că fac un drum primejdios. De ce oare? Nici unul, nici altul n-ar fi putut spune. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Chemă de față slujnicele și roabele. Toate se grăbiră a veni. Încercă inelul,/ și la nici una nu se potrivi. — P. Ispirescu, *Găinăreasa*.

d) Cîmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea nici o pasăre, nu se auzea nici un glas. — M. Preda, *Moromeții*.

e) E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor... Și totdeauna m-a mirat cum de n-a trăsnit prin minte nici unui rege... să cerceteze cam unde s-ar găsi cheia tuturor fericirilor?! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

[47] — „Băiatul încalecă pe *un* genunchi și fata *pe altul*." — *Un* — adjectiv pronominal nehotărît; *pe altul* — pronume nehotărît.
[48] — „...aruncă *o* privire la Ana, apoi *alta* la bătrîna." — *O* — adjectiv pronominal nehotărît: *alta* — pronume nehotărît.
* În unele gramatici pronumele negativ este considerat o varietate a pronumelui nehotărît: *pronume nehotărît negativ*.

f) Nu se auzi nimic. Nu strigă nimeni nimic. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

g) Regreta că n-a strîns avere, ca alţii, să nu-i pese de nimeni şi de nimic. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Pe zi ce trecea, slăbea mai tare, se căznea să ţină într-însul tot ce-i fulgera prin minte, să nu mai spună nimănui nimic. — Em. Gârleanu, *Bolnavii.*

i) Nu ieşi în calea nimănui ca să-i arăţi cu silă drumul cel bun; ajunge să mergi pe dînsul. — N. Iorga, *Cugetări.*

j) Tata... mă luă de mînă şi ieşirăm într-un balcon. Aerul curat al văzduhului, [care nu-i al nimănui,] mişcă în jurul nostru. — D. Anghel, *Floarea de aloes.*

k) — Apoi vezi — grăi Ghiţă... — dacă mă uit în toate părţile/ nu văd pe nimeni/ şi stau singur aici în pustietate. Am doi cîini minunaţi.../ şi tot aţi venit trei inşi fără de veste şi fără ştirea nimănui. Puteţi să ne omorîţi pe toţi.../ şi nimeni n-are să ştie/ că voi ne-aţi omorît; puteţi să luaţi ce vă place şi, [dacă sînteţi oameni cu minte,] n-avem să ne plîngem nimănui,/ fiindcă voi sînteţi totdeauna mulţi şi tari. — I. Slavici, *Moara cu Noroc.*

2. Construieşte propoziţii sau fraze ori compune un text în care să se afle: pronumele *nimic* în propoziţii cu predicatele *nu auzi, nu se auzi;* pronumele *nici unul, nici una* şi *nimeni,* fiecare la *nominativ* şi la *genitiv;* substantivele *vapor* şi *corabie,* la *nominativ* şi la *genitiv,* însoţite de *adjectivele corespunzătoare pronumelor „nici unul", „nici una".* Procedează ca la exerciţiul 1.

Alte valori ale cuvîntului „nimic"

De la pronumele negativ **nimic** *s-a creat substantivul (un)* **nimic,** *cu pluralul* **nimicuri,** avînd sensul de „lucru fără valoare, fără importanţă, fleac": Acesta e **un nimic;** Acestea sînt **nimicuri;** *A adus* cîteva **nimicuri.**

Cuvîntul **nimic,** *precedat de prepoziţia* **de,** *dacă determină un substantiv, are valoare de locuţiune adjectivală:* „*un lucru* **de nimic**" (neînsemnat); „*un om* **de nimic**" (josnic, netrebnic).

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie pronumele negativ *nimic* şi cu două linii substantivul *nimic* şi locuţiunea adjectivală *de nimic.* Fă analiza lor morfologică şi sintactică.

a) Într-o zi, dintr-un nimic... s-a iritat aşa de grozav din ceartă, încît i-a venit un fel de-necăciune. Rău... rău... pînă seara a murit. — I. L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit.*

b) *Bălcescu:...* Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac nimic...
Tiţa:... Ai făcut pentru poporul român. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

c) Pierzîndu-ţi timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n uşa ta să bată. — M. Eminescu, *Sonete, I.*

d) Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste. — M. Eminescu, *Adio.*

e) După moartea maică-mei,... cinci ani de-a rîndul m-am dus în străinătate. Niciodată nu m-am căutat de nimic, fiindcă de ceea ce suferea eu nu e doctorie. — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*

f) Ghiţă era mereu aşezat şi dus pe gînduri...; acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orişice lucru de nimic. — I. Slavici, *Moara cu Noroc.*

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să foloseşti: pronumele *nimic;* substantivul *un nimic — nimicuri;* locuţiunea adjectivală *de nimic.*

[illegible]

I. Pronume cu forme personale — [illegible]

C. de întărire — Forme: [illegible]
Cazuri: [illegible]

D. posesive — Forme: [illegible]
Cazuri: N. Ac. — construcţiile cu al (ai, a, ale); D. G. — construcţiile cu alor [illegible]

II. Pronume fără forme personale

A. demonstrative — Felurile: de apropiere — acesta, [illegible]; de depărtare — acela, cel, celălalt; de identitate — acelaşi
Numărul: sg., pl. şi genuri — la toate pronumele
Cazuri: N. Ac., D. G. — la toate pronumele

B. relative — Numărul: sg., pl. şi genuri — care (la D.G.); cît (la N. Ac.; la D.G. pl. o formă)
Cazuri: *pron. declinabile* — cine (la sg.); care (la sg., pl.); cît (la sg.: N. Ac.; la pl.: N.Ac., D.G.)
pron. invariabil: ce.
Pron. compuse: *declinabil* — cel ce; *invariabil* — ceea ce (cu sens neutru)

C. interogative — *Forme identice cu ale pronumelor relative.*

D. nehotărîte — Numărul sg., pl. şi genuri: *compusele cu* -care, -cît; unul, altul, vreunul; atît(a), tot, mult, puţin
Cazuri: N. Ac., D.G. — *compusele cu* -cine, cine-, -care, -cît; unul, altul, vreunul; atît(a), tot, mult, puţin, cutare; *pron. invariabile:* careva, ceva, altceva, orice

E. negative — Numărul sg., pl. şi genuri: nici unul
Cazuri: *pron. declinabile* — nici unul, nimeni (cu forme pentru N. Ac., D. G.): *pron. invariabil:* nimic

Adjective pronominale: de **întărire; posesive; demonstrative; relative** — *care, ce, cît;* **interogative** — *care, ce, cît;* **nehotărîte** — *ceva, fiecare, oricare, orice, oricît, oarecare, cutare, atît(a), cîtva, tot, mult, puțin.*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) — Acela, moș Pricop, a fost soțul meu./

— Hm! făcu moș Pricop./ Dacă-i soțul dumitale,/ apoi n-am ce zice,/ vrednic român./ Numai nu-mi plăcea/ că se ducea la drum asupra nopții./ Eu aș fi avut plăcere/ să cinstesc cu dînsul ca și cu dumneavoastră./ Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc:/ dar cu oamenii străini îmi place,/ căci ei îs călători,/ au necazuri/ și-i bine/ să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună./ Dar omul acela zicea/ că se duce noaptea;/ că se bucură/ să umble pe lună./ De oameni răi... nu-i pasă:/ are pentru dînșii pistoale încărcate în desagi./ S-a dus/ și într-o vreme a prins a cînta din solz,/ ca să nu-i fie urît./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Amice, autorule, mi-aș lua acum ziua bună de la tine/ și m-aș închina ție cu plecăciune, mulțumindu-ți pentru momentele plăcute/ ce m-ai făcut/ să petrec, mai întîi citindu-ți cartea și apoi gîndindu-mă la dînsa,/ ca să îndrug toate aceste nevoiașe glume./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) „Noi, Ștefan-Voievod..., ne închinăm cu prietinie Domniilor voastre tuturora/ cărora vă scriem:/ și vă dorim tot binele./ Știți Domniile voastre/ că împăratul cel necredincios al turcilor... în fiecare zi cugetă/ cum ar putea supune și zdrobi creștinătatea./ De aceea facem cunoscut Domniilor voastre/ că pe la Boboteaza trecută a venit... în țara noastră și asupra noastră mare oaste...,/ al cărei căpitan de frunte era Soliman-Pașa Beglerbegul./ Auzind și văzînd noi acestea, am luat în mînă sabia/ și... i-am biruit/ și i-am călcat în picioare pe toți." / — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

d) El (Eminescu) era însă lipsit cu desăvîrșire/ de ceea ce în viața de toate zilele se numește egoism,/ nu trăia prin sine și pentru sine,/ ci (trăia) prin lumea [în care-și petrecea viața,] și pentru ea./ Trebuințele, suferințele și durerile, întocmai ca și mulțumirile lui individuale, erau pentru dînsul lucruri nebăgate-n seamă./ Ceea ce-l atingea pe el/ erau trebuințele, suferințele, durerile și totdeauna rarele bucurii ale altora./ De aceea, zicea el,/ că sînt multe dureri și puține plăceri — nu pentru el, ci pentru lumea oglindită în sufletul lui./

Nu l-au înțeles/ și nu sînt în stare/ să-i pătrundă firea/ cei ce iau scrierile lui drept manifestare a ființei lui individuale./ — I. Slavici, *Amintiri, Eminescu — omul.*

e) Nici uneia din miile de generații [care ne-au precedat/ și au trecut prin atîtea nenorociri și dezastre,] nu i-a fost dat,/ cum ne este dat nouă acum, în clipa aceasta,/ să hotărîm... însăși soarta întregii vieți pe pămînt.../ Dacă... vreun inconștient ar vrea/ să folosească atomii pentru război,/ pămîntul va fi prefăcut într-un bulgăre de zgură./ — Geo Bogza, *În fața atomului.*

f) Hanu Ciorilor era în dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate./

Citești cîteodată asemenea lucruri,/ și tot te apucă un fel de răcori;/ dar cînd te vezi tu însuți pe tine purtat așa de ici pînă colo!?.../

Acum însă se dezmetici și el,/ apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminate./

Ce hanul păcatelor e ăsta?,/ grăi el/ după ce se văzu, în sfîrșit, la scara casei mari,/ pe care în atîtea rînduri o văzuse din depărtare./ — I. Slavici, *Hanul Ciorilor.*

g) Solii au spus/ cine sînt/ și ce poftesc.../ Hoarda nu se temea de nimeni și de nimic./ Orice domn trebuie/ să se plece puterii ei./ — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

h) Se simțea din nou mai bun..., înduioșat de soarta atîtor larve omenești, orbecăind în beznă, fără îndurarea nici unei lumini/ care să le deschidă drumuri./ Năvăleau cuvintele calde și bune/ pe care nu le-a mai rostit de mult, nimănui.../ Dacă și-ar fi ascultat gîndul,/ ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă țărancă săracă și simplă,/ să-i spovedească toate chinurile/ cărora adineaori nu le putuse da cuvînt/ și acum se desfăceau în el ca o eliberare./ — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

i) ...bătu țepușele în pămînt/ și se puse între ele,/ așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate/ ca, [dacă îi va veni somn/ și ar moțăi,] să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui/ și, [dacă ar da capul pe spate,] să se lovească de cel de dinapoi./ — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic și merele de aur.*

j) Numai una dintre cetele numeroase, cea a românilor din Almăș, [care erau cei mai furioși,] nu a voit cu nici un preț/ să primească hotărîrea de mai sus,/ ci a pretins/ să li se predea toate armele și muniția.../Intervențiile comisarilor români au rămas zadarnice/ și tot așa de zadarnice au fost și deputățiile trimise la ei pentru a-i potoli./ — Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*

k) Noi, cititorii, așteptăm/ să-l vedem pe Nestor...,/ căci numai afirmările d-voastră nu ne pot convinge./ Faceți-l/ să treacă pe dinaintea noastră, înzestrat cu acele calități alese/ de care ne vorbiți,/ ridicați piedici în calea lui/ și dați-i mijloace/ să le înlăture,/ aruncați-l în lupte grele/ și dați-i putere să biruie,/ lăsați-l pe el/ să ne arate, prin energia-i desfășurată.../ că e demn de admirația noastră.../ Atîta ni-l lăudați pe răsfățatul Nestor,/ că el crede de prisos/ să-și mai dea vreo osteneală... pentru a merita cununa de lauri/ pe care i-o întindeți de-a gata./ — A. Vlahuță, *Sfaturi.*

l) Numindu-se un nou beglerbeg..., i se ridică în grabă, ... în jurul bisericii înseși ... o reședință, acea „palancă a lui Sinan"/ de care s-a vorbit multă vreme./ — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*

m) Mă prind/ că asemenea timiditate o înțelegeți./ Fiecare din dumneavoastră ați pățit-o.../ Să nu credeți însă/ că în toți frica a fost la fel./ Unii s-au gîndit la nuia,/ alții la notă,/ alții la urechi,/ puțini la premiu,/ și cei mai mulți la repetenție.*/ Unora le-a zvîcnit inima,/ multora li s-a împiedicat răsuflarea,/ la puțini li s-a ridicat sîngele la cap,/ la cîțiva le-a venit amețeală./ — B. Șt. Delavrancea, *Irinel.*

Verbul

Verbul este *o parte de vorbire flexibilă: merg, mergi, merg***eam** etc.

Cele mai multe verbe *exprimă* **acțiuni** *ale obiectelor: Ileana* **scrie.** *Calul* **fuge.** *Tractorul* **ară.**

Celelalte verbe pot arăta:

— **stări** *ale obiectelor: Omul* **stă (șade)** la umbră; În apropiere **este (se află, există)** *un crîng;*

— **posesia** *unui obiect de către alt obiect: Maria* **are** *o minge;*

— **necesitatea** *unui obiect* sau *a unei acțiuni:* Îmi **trebuie** *un caiet;* **Trebuie** *să scriu;*

— **posibilitatea** *de a face o acțiune:* **Pot** *să-l ridic;*

— **voința** sau **dorința** *unei persoane de a obține un obiect* sau *de a face o acțiune:* **Vreau (doresc)** *o floare.* **Vreau (doresc)** *să vizitez* muzeul.

Fiecare acțiune, stare etc. *are* **un nume** *care se exprimă printr-o formă verbală nepersonală, numită* **infinitiv.** *Infinitivul se deosebește de celelalte forme verbale prin* **terminația vocalică** *și prin prepoziția* **a:** **a** *lucr*/**a**, **a** *ved*/**ea**, **a** *pun*/**e**, **a** *priv*/**i**, **a** *cobor*/**î** etc. Cînd vrem să numim un verb, ne folosim de forma infinitivului: „verbul *a pune*".

---

* În această frază *predicatul* **s-au gîndit,** fiind același pentru toate cele cinci propoziții, a fost exprimat numai în prima propoziție, iar în celelalte patru este *subînțeles.* Deci analizați cazul și funcția pronumelor nehotărîte din propozițiile respective ținînd seama de verbul predicativ subînțeles: *s-au gîndit.*

Exerciții

1. Arată oral ce exprimă verbele următoare, apoi scrie-le la formele infinitivului: *ascultam, lucrez, existase, am citit, povestește, ai hotărît, trebuie, avem, voi putea, vrem, au doborît.*

2. Subliniază verbele din textele următoare. Explică oral ce exprimă fiecare, apoi scrie-le la formele infinitivului.

a) — Văd că nu vă țineți de făgăduința ce i-am făcut mamei noastre...; eu răul nu vi l-am vrut; scopul ni l-am ajuns... Mergeți dar acasă și luați în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

b) Din cînd în cînd saltă dintr-o brazdă neagră o ciocîrlie care fîlfîie pe deasupra noastră și țîrîie ușurel. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

c) Bunicul stă pe prispă... Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

d) Se află o rîpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura rîpei și ascultă... Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) — ...eu, măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip, dar numai iuțală și gură de furnică ar trebui ca să poți apuca, alege și culege niște flecuștețe ca aceste în așa scurtă vreme. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

f) Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe...

— ...Vrei să mă faci dezertor?... Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să mă dai dezertor? — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Locuțiuni verbale

Acțiunile și stările pot fi exprimate și prin **locuțiuni verbale** (grupuri de cuvinte între care se află neapărat un verb și care îndeplinesc împreună rolul unui verb). Cele mai multe locuțiuni verbale *se pot înlocui cu un verb:*

a băga de seamă = *a observa;* a o lua la fugă = *a fugi;*
a da năvală = *a năvăli;* a sta de veghe = *a veghea.*

Verbul care intră în componența locuțiunii verbale are rolul gramatical de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii, iar celălalt cuvînt (substantiv, adverb etc.) dă de obicei sensul locuțiunii.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile verbale din textele următoare și arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. Analizează modul, timpul, persoana și numărul verbului care intră în alcătuirea locuțiunii verbale. Fii atent, pentru că în unele cazuri între cuvintele din care este formată locuțiunea verbală se pot intercala alte părți de vorbire. De exemplu: Am stat toată noaptea de veghe.

a) Ți-aduci aminte, Teofile, de ziua aceea din copilăria noastră, de care ți-am vorbit eu odată?...

Atunci, în ziua aceea neuitată, s-au întîmplat mai multe lucruri.

Întîi, s-a întîmplat, pentru prima oară în viața noastră, să băgăm de seamă că au înflorit livezile. — M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofile...*

b) Trecură prin alte încăperi, unde erau arcuri și ghioage, și săgeți de argint, și junghere cu tăiușuri lucitoare, și tot felul de scule care îți luau ochii cu strălucirea lor.

— Bine, băiatule, nu-ți alegi nimic? Nu ți-o părea rău pe urmă că ai venit degeaba aici? — Victor Eftimiu, *Fluierul ciobănașului.*

c) — Da bine, moșnege, ... unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Și cine te-a pus la cale să mă iei tocmai pe mine în bătaie de joc? — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Cucul își luă zborul și umbra lui trecu pe alee. — M. Sadoveanu, *Rază de soare.*

e) Peste jumătate de ceas apoi, ei stăteau amîndoi la masa pe care erau întinși banii... și-și dădeau silința să aleagă la o parte pe cei de 200 și pe cei de 90 (de) lei. — I. Slavici, *Comoara.*

f) Nu-i venea să dea crezămînt nici vederilor, nici auzului; zîna ce-i sta în față îl privea cu ochi fermecători... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

g) Se opinti. Și trase din toate puterile. Cînd colo aruncă pe iarbă un pește cu solzii de aur ce străluceau de-ți luau ochii. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

h) — Moșule, ie seama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vînt...

— I-auzi, măi! ... Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în rîs! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Scrie în dreptul verbelor date locuțiunile verbale corespunzătoare:

a vorbi	a comanda ....
a plănui	a se rostogoli ....
a observa	a se pîrgui ....
a chiui	a hotărî ....
a năvăli	a privi (pe furiș) ....
a demasca	a se opri ....

3. Fă o narațiune în care să folosești șase locuțiuni verbale. Subliniază-le și arată ce sens au.

Verbe predicative și verbe nepredicative

I. *Verbele care au un înțeles de sine stătător sînt* **predicative,** *adică pot spune singure ceva despre subiect, pot exprima singure predicatul, atunci cînd sînt la un mod personal.* De exemplu: „Sus, pe bolta adîncă, stelele **au pălit;** în haosul albastru, luceafărul **sclipește** tainic, strălucitor." — Em. Gârleanu, *Singuraticii.*

Verbele care nu au un înțeles de sine stătător sînt **nepredicative,** *pentru că ele nu pot spune singure ceva despre subiect, ci numai împreună cu alte cuvinte.*

De exemplu, în textul **A fost** un tînăr împărat —
De la mișei a smuls averea...
Cei tari au zis: **„A fost mișel!**
Ne-a prigonit prea multă vreme" (G. Coșbuc, *Ex ossibus ultor*),

în prima propoziție *(A fost* un tînăr împărat), verbul *a fost* este predicativ, pentru că are un înțeles de sine stătător *(a existat)*, pe cînd în propoziția *A fost mișel!* verbul *a fost* nu are înțeles de sine stătător, deci nu poate exprima singur predicatul. Despre tînărul împărat se spune că *a fost mișel.*

În afară de verbul **a fi,** mai sînt și alte verbe care pot fi folosite și ca verbe nepredicative: **a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea** și altele. Verbele *a ajunge* și *a ieși*, cînd sînt folosite ca nepredicative, au sensul *a deveni* și formează predicatul împreună cu altă parte de vorbire: Peste un an **va ajunge** (sau **va ieși)** *inginer.* Verbul *a face* nereflexiv este predicativ, dar ca reflexiv nu are totdeauna înțeles de sine stătător: **S-a făcut galben** ca ceara = *a devenit galben. A părea*, nereflexiv, este nepredicativ (Acesta **pare** *mai bun)*, dar ca reflexiv impersonal este predicativ *(Se pare* / că a înțeles).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele nepredicative împreună cu partea de vorbire cu care formează predicatul. Ca **mijloc de verificare,** folosește procedeul reducerii propoziției la o propoziție simplă, pentru a vedea dacă verbul respectiv spune singur ceva despre subiect.

a) De unde nu este foc,/ nu iese fum./

b) A fost harnic, viteaz,/ dar e zgîrcit/ și are avere.../ Hatmanul Mihu a fost slujitor,/ s-a făcut apucător/ și a ajuns zgîrcit./ — B. Șt. Delavrancea, *Luceafărul.*

c) Dar iată/ că o plută ne ajunge din urmă./ Dălcăușul își scoate iute cîrma/ să nu i-o rupă./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) În chipul acesta (copilul) ajunse voievod al ogrăzii/...

Asemeni tuturor voievozilor a vrut/ să întreacă hotarele/ care-i îngrădeau puterea./ Astfel a ajuns în uliță./ — Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei.*

e) Trecu astfel/ cît trecu;/ dar [fiindcă năravul din fire n-are lecuire], jupîn Rănică-Vulpoiul nu se lăsă de mîncătorii și de vicleșuguri,/ nici cînd ajunse om de frunte./ — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul.*

f) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni./ Pe fața apei sclipesc, ici, sfărămături de oglinzi, colo, plăci de oțel;/ ... În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur./ — Em. Gârleanu, *Mărinimie.*

g) Dacă ajunse aici,/ Greuceanu se dete de trei ori peste cap/ și se făcu un porumbel./ — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

h) Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,/
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet./ — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

i) Uncheșul și pădurea mi-au devenit foarte dragi din aceste prime ceasuri./ — M. Sadoveanu, *Focul.*

j) Smaranda era bolnavă și împovărată de copii.../ De vreme ce (Ion) putea/ să iasă popă mai curînd/ nu e de gîndit/ că cineva... i-ar fi dat ghes/ să stea opt ani la seminar./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera).*

2. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre verbele nepredicative *a fi, a ajunge, a deveni, a se face, a părea* și alte propoziții cu verbele predicative *a fi, a ajunge* și *a face.* Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe predicative și cu două linii pe cele în alcătuirea cărora intră verbe nepredicative.

Caracterul tranzitiv și intranzitiv al verbelor

I. *Verbele care pot avea un complement obiect direct sînt* **tranzitive***, iar *cele care nu pot avea un complement obiect direct sînt* **intranzitive.**

Caracterul tranzitiv al unui verb nu se apreciază numai după prezența în propoziție a complementului obiect direct, ci *după posibilitatea verbului de a avea un complement obiect direct în propoziția dată:*

În zilele următoare soldații **au ocupat** *orașul.*	*tranzitiv*, compl. obiect direct exprimat (orașul);
Pentru prima dată de cînd **sosise** aici, *pe Ana o* **cuprinse** spaima.	*intranzitiv;* *tranzitiv*, compl. obiect direct exprimat (pe Ana, o);
— Mai **cîntă,** lăutare, mai **cîntă!...** — O. Goga, *Lăutarul.*	*tranzitiv*, compl. obiect direct neexprimat, dar verbul poate avea compl. obiect direct: „cîntă *o doină*".

Unele verbe intranzitive pot fi ușor recunoscute după ceea ce exprimă. Astfel *verbele de mișcare* (a veni, a pleca, a merge etc.) și *cele care exprimă o stare* (a sta, a ședea, a exista) *sînt intranzitive*, pentru că ele nu exprimă acțiuni care să se exercite asupra unui obiect.

* *Tranzitiv* înseamnă „care trece". Acțiunea exprimată de un verb tranzitiv *trece* sau *se exercită asupra unui obiect exprimat prin cuvîntul cu funcția de complement obiect direct.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intranzitive. Dacă complementul obiect direct este exprimat, indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care se află verbe tranzitive fără complement obiect direct exprimat, adăugînd un complement direct pe lîngă verbul respectiv.

a) Caprele din sat le adună Bicoi. De la unele mai stoarce dimineața cîte o picătură de lapte, încheagă brînză, umple putinica, mănîncă toată iarna, mai și vinde. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Zadarnic a lingușit vulpea pe rinocer, pe zimbru și pe leopard. Fiecare găsea... pricini să nu primească. Numai un curcan... strigă, umflat în pene, oarecum mustrînd-o:

— Pe la mine nu treci, cumătră? — Victor Eftimiu, *Vulpea păcălită.*

c) — Care din voi va merge să fure zîna din palatul badii Costea, îi dau căruța mea cu patru cai! În sănătatea Aniței să bem, fraților! — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*

d) Oile tocmai urcau la stînă. Baciul îmi arătă pe Oance. Venea agale pe lîngă oi, chiuind nu atît pentru ele, cît ... pentru Oltul care vuia în umbră. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

e) Nu rîde, bădiță... Bunicile mele mi-au povestit multe și știu și eu ceva. Spuneau că și la noi odată era țara mai așezată și erau voievozi care au biruit pe turci și tătari. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

f) Dezgroapă, moșnege, cu mîinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale...
Ne cîntă bătrînul... — Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-și frămîntă... — O. Goga, *Lăutarul.*

II. *Unele verbe intranzitive sînt folosite și ca tranzitive, iar unele verbe tranzitive sînt folosite și ca intranzitive.* Cînd un verb își schimbă caracterul intranzitiv sau tranzitiv, el își schimbă în general și sensul lexical sau cel puțin capătă o altă nuanță de sens. Deci nu te grăbi să apreciezi caracterul tranzitiv sau intranzitiv al verbului după sensul lui general, ci *cercetează sensul verbului în context.*

Verbe cu caracter intranzitiv	**Folosite cu caracter tranzitiv**
Am trecut prin apă.	*Pe copil, l*-**am trecut** eu dincolo (l-am transportat).
Aleargă repede.	*L*-**a alergat** pînă la marginea satului (l-a fugărit).
Verbe cu caracter tranzitiv	**Folosite cu caracter intranzitiv**
Ține-*l* bine *pe copil.*	Ploaia **a ținut** o săptămînă (a durat).
Am făcut *lucrarea.*	**Fă** cum știi (procedează). Am mers pînă acolo, apoi **am făcut** la dreapta (ne-am îndreptat, am pornit spre dreapta).

Exercițiu

Analizează verbele subliniate din textele următoare. Subliniază și celelalte verbe (cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intranzitive). Dacă în propoziții se află complemente directe, indică prin săgeată verbele determinate.

Model de analiză

a) *Suflă* mai cu inimă, Leano! strigă Hagiul, cocoloşit într-un colţ al patului. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

b) Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Şi zăpada de pe coastă. — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

	Tranzitiv sau intranzitiv	Complementele directe	Sensul verbelor care şi-au schimbat caracterul tranzitiv sau intranzitiv
a) suflă	intranzitiv	—	—
b) suflă	tranzitiv	*bruma* şi *zăpada*	*împrăştie, spulberă*

Textele de analizat

a) Luna pe cer *trece* aşa sfîntă şi clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară. — M. Eminescu, *Sara pe deal*.

b) Burtan, un zăplan de flăcău, m-*a trecut* în luntre pe celălalt mal. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

c) — Moşule, ie sama de *ţine* bine telegarii ceia,... să nu faci vreo primejdie! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Cît *ţinu* tremurarea vîntului, stăturăm tăcuţi în blăni şi cergi. — M. Sadoveanu, *Drum la moş Anania*.

e) Aşa era de mult popor
Venit *să plîngă* pe-un fecior
De împărat!...
Pe cer cînd soarele-i apus,
De ce *să plîngi* privind în sus? — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger*.

f) Ştiu cuibul ... Văd o clipă perechea, — apoi una din păsărele *zboară* c-un tremur scurt din aripi. — M. Sadoveanu, *Privighetoarea*.

g) A scos sabia şi s-a repezit într-o ceată de soldaţi turci, care mergeau iavaş-iavaş pe uliţă. *A zburat* trei-patru capete cu sabia... Spaima a intrat în turcime. — Z. Stancu, *Desculţ*.

h) Moromete *făcea* un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieţilor; se uita la el, *făcea* socoteli, chibzuia ce e cu spicul? — M. Preda, *Moromeţii*.

i) Harap-Alb *face* cum îi zice Sfînta-Duminică...

După aceasta, Harap-Alb mulţumi Sfintei-Duminici pentru binele ce i-*a făcut*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Flexiunea verbului

Categoriile gramaticale ale verbului

Verbul îşi schimbă forma în conjugare după *diateză, mod, timp, persoană* şi *număr*. *Diateza, modul* şi *timpul sînt categorii gramaticale specifice verbului*. Categoria „persoană" o are şi pronumele, iar categoria „număr" apare la toate părţile de vorbire flexibile.

Diateza este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *raportul dintre acţiunea pe care o exprimă şi subiectul gramatical*.
În limba română sînt *două diateze*: **activă** şi **pasivă**.

Diateza activă arată că *acţiunea este făcută de subiectul gramatical*: „*Copiii* **culeg** flori", „*Copiii* **se joacă**"; „*Eu* **mă îmbrac**"; „*El* **îşi cumpără** o carte". Fiecare dintre acţiunile *culeg, se joacă, îmbrac, cumpără* este făcută *de subiectul gramatical*, notat în propoziţia respectivă cu litera „S".

Diateza pasivă arată că *subiectul gramatical suferă acţiunea făcută de altcineva*. Autorul acţiunii poate fi exprimat sau nu. Cînd este exprimat, el este redat printr-un complement: „Florile **au fost culese** *de copii*". Subiectul gramatical *florile* suferă acţiunea *au fost culese*, iar autorul acţiunii este exprimat prin complementul *de copii*. Diateza pasivă se deosebeşte de diateza activă prin faptul că *se formează cu ajutorul verbului auxiliar* **a fi + participiul**: *eu* **sînt** *(tu* **eşti**, *el* sau *ea* **este) lăudat(ă)**.

La persoana a III-a sensul pasiv poate fi exprimat şi *prin forma activă a verbului însoţită de pronumele reflexiv „se"*: *Explicaţia* **se dă (s-a dat, se va da)** *de (către) profesor* = *Explicaţia* **este (a fost, va fi) dată...**; *Explicaţiile* **se dau (s-au dat, se vor da)** *de către profesor* = *Explicaţiile* **sînt (au fost, vor fi) date...**

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *cum consideră vorbitorul acţiunea: reală* (culeg), *realizabilă* (să culeg), *dorită* sau *condiţionată de o altă acţiune* (aş culege) etc.

Modurile verbului se împart în două grupuri: **personale** şi **nepersonale**.

Modurile personale sînt cele care îşi schimbă forma după persoane: *indicativul* (eu *cînt*, tu *cînţi*, el *cîntă* etc.); *conjunctivul* (eu *să cînt*, tu *să cînţi*, el *să cînte* etc.); *condiţional-optativul* (eu *aş cînta*, tu *ai cînta*, el *ar cînta* etc.); *imperativul* (*cîntă* tu!, *cîntaţi* voi!). Modurile personale sînt **moduri predicative**: „Oaspeţii *au vizitat* muzeul".

Modurile nepersonale sînt cele care nu-şi schimbă forma după persoane: *infinitivul (a cînta, a citi); participiul (cîntat, citit); supinul (de cîntat, de citit); gerunziul (cîntînd, citind)*. Modurile nepersonale sînt **nepredicative**: „Oaspeţii şi-au exprimat dorinţa de *a vizita* muzeul". Verbul *a vizita* nu are funcţia de predicat, ci de atribut (cu prepoziţia *de)* al substantivului *dorinţa*.

Timpul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se îndeplineşte acţiunea. Forma verbului poate arăta acţiunea ca petrecîndu-se:
în *prezent* (în momentul vorbirii): *culeg;*
în *trecut* (înainte de momentul vorbirii): *am cules;*
în *viitor* (după momentul vorbirii): *voi culege*.

Conjugarea verbului

Prezentarea tuturor formelor unui verb într-un chip organizat, pe moduri, timpuri, persoane şi număr, reprezintă **conjugarea** *acelui verb*.

Formele pe care le ia verbul în conjugare pot fi **simple** ori **compuse**: *citesc, citeam, citii* etc.; *am citit, voi citi, aş citi* etc.

Formele compuse sînt alcătuite din *verbul de conjugat la modul* infinitiv *sau la* participiu *şi un* verb auxiliar. Prin această îmbinare se realizează *sensurile timpurilor* — trecut *(am citit)* şi viitor *(voi citi)* — şi *sensul de* acţiune dorită *(aş citi)* sau de acţiune condiţionată (dacă *aş citi, m-aş lămuri)*.

Modul infinitiv

I. Infinitivul este format din rădăcina verbului, la care se adaugă una din terminațiile: **-a** *(a lucr/***a***)*; **-ea** *(a ved/***ea***)*; **-e** *(a fac/***e***)*; **-i** *(a cit/***i***)*; **-î** *(a cobor/***î***)*. Cînd este folosit numai pentru a denumi acțiunea sau starea exprimată de verb, infinitivul este precedat de prepoziția **a**: **a** *lucra*.

După terminația infinitivului, verbele se grupează în **patru conjugări;** *de aceea terminația infinitivului se numește* **caracteristica conjugării.**

	Infinitivul	*Caracteristica conjugării*
— conjugarea I	*a lucr***a**, *a tăi***a**	**-a**
— conjugarea a II-a	*a ved***ea**, *a av***ea**, *a plăc***ea**	**-ea**
— conjugarea a III-a	*a bat***e**, *a cer***e**, *a fac***e**	**-e**
— conjugarea a IV-a	*a cit***i**, *a priv***i**, *a cobor***î**	**-i** sau **-î**

Exerciții

1. Subliniază caracteristica conjugării verbelor date și scrie în dreptul lor cărei conjugări aparțin: a asculta ...; a lăsa ...; a mîngîia ...; a avea ...; a vedea ...; a părea ...; a scrie ...; a face ...; a împăduri ...; a împodobi ...; a fi ...; a ști ...; a hotărî ...

2. Completează coloanele libere din tabelul următor cu infinitivul verbelor date. Subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

	Infinitivul	*Conjugarea*		*Infinitivul*	*Conjugarea*
adun	....	....	coboară	....	....
văd	....	....	apare	....	....
prevăd	....	....	înnoiește	....	....
trec	....	....	înnobilează	....	....
cad	....	....	împădurește	....	....
pricep	....	....	îmbunătățește	....	....

3. Subliniază verbele din textele următoare. Scrie-le la infinitiv, subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

a) Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe, tot cale de o zi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Nămeții crescuseră pufoși și frumoși... Făcurăm pîrtii... Desfundarăm ulița, iar alți rușani desfundară strada cea mare care ducea spre centru. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca un vis. Și duduca Lizuca aștepta cu inima bătînd și cu ochii ațintiți.

Și deodată clipiră candele verzi de licurici în două șiraguri, și văzu pajiștea de flori deschisă către un părete de stîncă, între doi mesteceni bătrîni. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

d) De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

II. Cînd intră în alcătuirea formelor verbale compuse, infinitivul nu primește prepoziția *a*: *voi* **cînta**, *vei* **vedea**, *vor* **spune**, *aș* **veni**, *ar* **da**.

Exercițiu

Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul infinitiv. Scrie apoi verbele la infinitiv cu prepoziția *a* și subliniază caracteristica conjugării.

a) Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pîn-în fund cupa, pîn' va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri cînd nu va avea la ce trăi. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

b) Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Cînd aș sta pierdut pe gînduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg...
Din sărmana noastră viață, am dura roman întreg... — M. Eminescu, *Scrisoarea IV*.

Ortografia verbelor la modul infinitiv

Verbele *de conjugarea a IV-a au ultima silabă accentuată*: *a cit***í**, *a priv***í**, *a mulțum***í**. **Fii atent** la acest lucru: este vorba de *un* **-i** *accentuat*, și nu de rostirea a doi **-i**. Vom scrie deci: *a cit***i**, *a priv***i**, *a mulțum***i** etc.

Fac excepție, în sensul că se scriu la infinitiv *cu doi -i*, numai cîteva verbe cu rădăcina terminată în **-i**, la care se adaugă al doilea **-i**, caracteristica infinitivului: *a pusti/***i**, *a se sfi/***i**, *a pri/***i**, *a înmi/***i**.

Exerciții

1. Desparte în silabe următoarele verbe la infinitiv și subliniază silaba accentuată: *a vorbi, a izbuti, a îmbunătăți, a împodobi, a înnoi, a pustii, a se sfii, a prii*. Explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.

2. Completează verbele următoare cu caracteristica infinitivului și subliniază caracteristica: *a auz...*; *a izbucn...*; *a dezvinovăț...*; *a înverz...*; *a nemulțum...*; *a pusti...* .

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele verbe la infinitiv: *a privi, a înnoi, a împărți, a pustii, a se sfii*. Subliniază caracteristica infinitivului și explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.

4. Completează verbele din tabelul următor cu caracteristica infinitivului atît la modul infinitiv, cît și la timpurile compuse formate cu infinitivul.

Infinitivul	*Viitorul*	*Condițional-optativul prezent*
a șt...	voi șt...	aș șt...
a iub...	vei iub...	ai iub...
a zăr...	vei zăr...	ar zăr...
a împlet...	vom împlet...	am împlet...
a pusti...	vor pusti...	ar pusti...
a pri...	va pri...	ar pri...
a se sfi...	se va sfi...	s-ar sfi...

5. Construiește cîte o propoziție cu verbele *a împlini, a înmulți, a pustii* și *a se sfii* la viitor și la condițional-optativ prezent.

Modul participiu

Formele verbelor la modul participiu sînt alcătuite din rădăcina verbului + terminațiile [illegible]: [illegible].

Fac excepție următoarele verbe de conjugarea a III-a, care au participiul terminat în [illegible]: a frînge — frînt, a rupe — rupt, a sparge — spart, a fierbe — fiert, a frige — fript, a coace — copt, a frige — [illegible], a suge — supt.

Verbul la participiu exprimă o acțiune trecută.

În conjugarea verbelor participiul poate fi folosit invariabil — am cîntat, ai cîntat etc. — sau cu forme variabile, acordate în gen și în număr cu partea de vorbire prin care este exprimat subiectul propoziției: El a fost lăudat; Ei au fost lăudați; Maria a fost lăudată; Fetele au fost lăudate.

Exerciții

1. Subliniază caracteristica verbelor date la infinitiv, apoi alcătuiește participiul lor, observînd cu atenție rădăcina verbului:

   a apropia, a îngenunchea, a înfuria, a lua, a crea, a pieri, a plăcea, a împerechea, a aprecia, a supraveghea.

2. Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul participiu.

   a) — ...Iacă, într-o zi fac alții la fel ... și o să vrem să-i pedepsim. Dar ei au să ne reclame la București că pe Cnisia nu l-am pedepsit. Și atunci au să ne întrebe: Pe Cnisia de ce nu l-ați pedepsit? Așa că raportăm, să fim acoperiți.

   Și au raportat la București tot ce s-a petrecut, adăugînd că Iacob Cnisia e miner de treabă ... și că nu merită să fie pedepsit. Și peste două săptămîni a venit răspunsul de la București: — Să fie pedepsit! Să fie mutat la Petrila, pe timp de două luni. La toți le-a părut rău... — Geo Bogza, *Lucrarea lui Iacob Cnisia*.

   b) Irina rămase locului ... și, nemaiputîndu-se stăpîni, începu să plîngă, ca și cum ar fi dus la groapă o mumă din cele două și n-ar fi știut pe care din ele. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

Verbele auxiliare*

Verbul „a fi"

I. *Verbul* a fi *este neregulat*, el neavînd aceeași rădăcină la toate modurile și timpurile. Formele lui sînt următoarele:

— *indicativ prezent:* sînt, ești, este (e), sîntem, sînteți, sînt;
— *imperfect:* eram, erai, era, eram, erați, erau;
— *perfectul compus:* am (ai, a, am, ați, au) fost;
— *perfectul simplu:* fusei (fui), fuseși (fuși)**, fuse (fu), fuserăm (furăm), fuserăți (furăți), fuseră (fură);
— *mai mult ca perfectul:* fusesem, fuseseși, fusese, fuseserăm, fuseserăți, fuseseră;
— *viitorul I:* voi (vei, va, vom, veți, vor) fi;

* Denumirea *auxiliar* vine de la adjectivul latin *auxiliaris-auxiliare* (ajutător). Verbele auxiliare se numesc astfel, pentru că ele *ajută* la formarea timpurilor compuse ale verbelor.

** Formele *fui* și *fuși* sînt *neliterare*.

— *viitorul II (anterior):* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi fost;**
— *imperativul:* pozitiv — **fii, fiți;** negativ — **nu fi, nu fiți;**
— *conjunctivul prezent:* **să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie;**
— *conjunctivul perfect:* (eu, tu, el, noi, voi, ei) **să fi fost;**
— *condițional-optativul prezent:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi;**
— *condițional-optativul perfect:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi fost;**
— *infinitivul prezent:* **a fi;**
— *infinitivul perfect:* **a fi fost;**
— *participiul:* **fost, fostă, foști, foste;**
— *gerunziul:* **fiind.**

Exercițiu

Subliniază verbul *a fi* și analizează modul, timpul, persoana și numărul la care se află.

a) Poporul e stîlpul țării ... fiecare părticică de pămînt e văpsită cu sîngele lui ... și într-o zi ni s-a zis: Muncește, române, de dimineață pînă în seară... și rodul muncii nu va fi al tău. Tu ai fost puternic și viteaz în luptă, dar puterile tale s-au tocit de sărăcie. — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie și cu sînge pagina cea mai strălucită din analele lor. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Nicăieri pe pămînt n-a fost rai al albinelor mai tihnit pentru noi, decît în poienile codrilor vechi. Erau și fructe multe și pîne îmbelșugată. De asemenea, într-atîtea pășuni grase, vitele erau fără număr. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

d) Dar bietul Gherasîm n-a mai venit... Spun bătrînii c-a fost o jale mare pe sat, căci Gherasîm acela fusese un om ca pîinea cea bună. — I. Agârbiceanu, *Valea Dracului*.

e) — Cît fac 25 de măgari și cu 15 boi?
Mă gîndii eu, mă răzgîndii: asta nu e adunare.
Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cît a dat pe un măgar și pe un bou... — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

f) Poate să fi fost pe la cîntători, cînd urletele vijeliei începură a-și scobori glasul. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) — ...Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci... Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru iștialalți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Verbul **a fi** se folosește ca **verb auxiliar** *pentru alcătuirea următoarelor timpuri și moduri:*

— *viitorul II (anterior):* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi văzut;**
— *conjunctivul perfect:* (eu, tu, el, noi, voi, ei) **să fi văzut;**
— *condițional-optativul perfect:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi văzut.**

La *diateza pasivă* toate timpurile și modurile se construiesc *cu verbul auxiliar* **a fi:** *sînt lăudat(ă), eram lăudat(ă), vom fi lăudați(e), aș fi lăudat(ă)* etc.

Exerciții

1. Subliniază verbul *a fi* și celelalte verbe la timpurile formate cu auxiliarul *a fi*. Analizează verbele construite cu auxiliarul *a fi*, arătînd: modul, timpul, persoana, numărul și elementele din care sînt alcătuite timpurile respective.

a) În sfîrşit, soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucitor al cununei gloriei române. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Spune-mi, n-aş fi un nătărău de frunte, cînd m-aş încrede în tine? — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

c) Îşi aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; şi, îndreptîndu-se că, în iuţeala vînătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii pînă la vreo doi stînjeni. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Şi de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile şi de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aş fi rămas aşa de umilit în faţa ei, ca atunci cînd m-a luat cu binişorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Dînsa nu mai avea ce face cu Bator. De cîte ori l-ar fi văzut, şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi ... şi n-ar fi putut răbda... Să nu fi fost el, Păuniţa n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună de mireasă ...

— Bator, mă, nu fi supărat. Ţie o să-ţi meargă mai bine. — I. Agârbiceanu, *Fefeleaga.*

f) Va geme de patemi
Al mării aspru cînt...
Ci eu voi fi pămînt
În singurătate-mi. — M. Eminescu, *Mai am un singur dor.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu verbul *a fi* la timpul viitor şi la modul imperativ cu aspect negativ, persoana a II-a singular, şi tot cîte o propoziţie cu verbul *a vedea* la condiţional-optativul perfect şi la conjunctivul perfect.

3. Construieşte cîte o propoziţie cu verbul *a doborî* la timpul viitor şi la modul condiţional-optativ prezent şi perfect, diateza pasivă.

Ortografia unor forme ale verbului *a fi*

I. Formele prezentului, **eşti, este, e,** şi ale imperfectului, **eram, erai, era, eraţi, erau,** *se scriu* **corect** *cu* **e** *la începutul cuvîntului,* nu cu „ie-", iar terminaţiile imperfectului, *-am, -ai, -a, -aţi, -au,* se adaugă imediat după rădăcina *er-: er/***am,** *er/***ai** etc. **Este greşit să scriem:** „ieşti, ieste, eream, ereai" etc.

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu verbul *a fi* la prezentul indicativului, persoanele a II-a şi a III-a singular, apoi la toate persoanele imperfectului — atît la singular, cît şi la plural. Subliniază litera „e-" cu care încep formele verbului, precum şi terminaţiile imperfectului.

II. Verbul *a fi* se scrie cu un singur **-i** la următoarele moduri şi timpuri:
— *infinitivul prezent şi perfect: a* ***fi****; a* ***fi*** *fost;*
— *imperativul cu aspect negativ, la persoana a II-a singular: nu* ***fi*** (supărat);
— *viitorul şi viitorul anterior: voi* ***fi****; voi* ***fi*** *fost;*
— *condiţional-optativul prezent şi perfect: aş* ***fi****; aş* ***fi*** *fost.*
Tot cu un singur *-i* se scrie şi *conjunctivul perfect,* care are forma ***fi,*** invariabilă la toate persoanele: *(eu, tu, el, noi, voi, ei) să* ***fi*** *fost.*

Exerciţiu

Construieşte cîte două propoziţii cu fiecare din timpurile şi modurile verbului *a fi,* indicate mai sus pentru ortografia cu un singur *-i.*

III. Verbul **a fi** se scrie cu doi **-i** la următoarele moduri şi timpuri:
— *imperativul cu aspect pozitiv, persoana a II-a singular:* ***fii*** (liniştit);
— *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular:* tu *să* ***fii*** (liniştit);
— *gerunziul:* ***fiind,*** *ne****fiind,*** *nemai****fiind.***
În aceste cazuri primul **-i** face parte din forma de bază *(fi),* iar al doilea **-i** este terminaţia persoanei a II-a singular (la imperativ şi conjunctiv); la gerunziu, al doilea **-i** face parte din terminaţia gerunziului: **-ind.**

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu imperativul pozitiv al verbului *a fi* la persoana a II-a singular.

a) Fă ca legea să fie tare; iar tu, Măria ta, ca domn ... bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toţi domnii trecuţi au fost nepăsători şi răi. ... simplu, Măria ta, ... bun, ... domn-cetăţean. — M. Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Alexandru Ioan Cuza.*

b) ... drept şi îndrăzneţ, şi tare,
... şi blînd
Cu cei ce au nevoie de blîndeţe.
... neîndurător
Cu cei care lovesc în tinereţe. — E. Jebeleanu, *Fiul meu.*

2. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.

a) — Sănătos ...... şi ţi-e destul un pumn de mălai, ca nici pe un împărat să nu te dai! — I. Slavici, *Comoara.*

b) .... cît munţii de voinic,
Ori cît un pumn ...... de mic,
Cărarea mea şi-a tuturor
E tot nimic! — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*

3. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la modul gerunziu.

a) Eu, ... ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era (...). — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) — Să mă încred în voi? zise Lăpuşneanul (...) Nu ştiu că ...... mai mare peste oştile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

c) ...... băiet, păduri cutreieram
Şi mă culcam ades lîngă izvor. — M. Eminescu, *Fiind băiet, păduri cutreieram.*

[1]) *verbul* **a fi** *la gerunziu, fără prefixul* **ne-**; [2]) *gerunziul precedat de prefixul* **ne-** *şi de adverbul* **mai.**

d) Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
[1]) .... -mi prieteni,
O să-mi zîmbească iar.
— M. Eminescu, *Mai am un singur dor.*

[2]) .... pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte
M-or coperi cu drag.
— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat.*

4. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle verbul *a fi* la gerunziu, precedat de prefixul *ne-,* apoi de prefixul *ne-* şi adverbul *mai.*

5. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor *a citi, a scrie* şi *a crea* la diateza pasivă.

IV. **Fii atent** *la ortografia verbului* **a fi,** *la persoana a II-a plural a modului imperativ:* **fiți** (liniștiți); *nu* **fiți** (neliniștiți).

Să nu confunzi terminația **-ți** *a persoanei a II-a plural cu pronumele personal* **-ți; acesta nu poate urma niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la imperativ, persoana a II-a plural, și subliniază terminația verbului.

a) ...... buni și drepți. Iubiți adevărul. Mai ales ...... dușmani ai ignoranței și minciunii. — M. Sadoveanu, *Evocări.*

b) Cînd mantaua crăiască este de piei de oaie,
Atunci judecătorii ...... siguri că despoaie. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist.*

2. Construiește trei propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* la persoana a II-a plural a modului imperativ (pozitiv și negativ) și subliniază terminațiile acestei persoane.

V. La prezentul indicativului se folosesc și următoarele forme ale verbului *a fi:* persoanele I singular și a III-a plural: **-s, îs** *(sînt);* persoana a III-a singular: **-i, îi** *(este).* Formele **îs, îi** sînt *neliterare.*

Formele **-s** și **-i** se folosesc *după cuvinte care se termină în vocală* și se leagă de acestea prin liniuță, deoarece ele *se rostesc împreună cu cuvîntul dinaintea lor*; **îs** și **îi** *formează singure silabă*:

Unde-**i** unul nu-**i** putere,
La nevoi și la durere;

Unde-**s** mulți puterea crește
Și dușmanul nu sporește.
— V. Alecsandri, *Hora Unirii.*

Forma scurtă „i" poate apărea și înaintea unui cuvînt care începe cu vocală: Lacul **i**-*adînc; locul* **i**-*al tău.*

— Cît **îi** mic, prinde muște cu ceaslovul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Eu **îs** bun, cît **îs** bun, dar și cînd m-a scoate cineva din răbdare... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Să nu confunzi *formele* **îi** *și* **-i** *ale verbului* **a fi** *cu pronumele personal de persoana a III-a.* Pentru aceasta, observă înțelesul textului și faptul că atunci cînd forma **-i** a verbului *a fi* se leagă prin liniuță de un pronume, primul loc îl ocupă pronumele, iar al doilea loc, verbul **-i:** *mi*-**i** sete; *ți*-**i** sete; *i*-**i** sete *(îmi, îți, îi* **este** sete).

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd pentru verbul *a fi* modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, numărul și cazul.

a) El *e* sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat.
Vezi, de-aceea-*i* încruntat,
Și s-avîntă și se crede
Că-*i* bărbat. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

[illegible]

2. Completează locurile libere din textele următoare cu formele verbului *a fi*: -s, îs, -i, îi. [illegible]

a) Plin ... satul de flori,
Nu ... mai badii ochișori;
...-așa ... ochii mîndrului,
Ca și mura cîmpului,

Care ... coaptă la pămînt
Și nu ... ajunsă de vînt;
Care ... coaptă la răcoare
Și nu ... ajunsă de soare. — *Folclor.*

b) Bate vîntul și foiește
Și [illegible] grăiește:
— [illegible], codruleț din vale,
Mult și ... sufletul cu jale!
Nu-ți mai plînge inima,
Că nu știi de mîndra ta.

[illegible] și eu ... tot așa.
Frunză verde [illegible]
Și toate-n lume ... trecute.
Ș-apoi, mîndră floare-aleasă,
După ... lumea călătoare,
Toate ... duse, toți ... duși. — *Folclor.*

„A FI" — verb predicativ și verb nepredicativ

1. În afară de rolul de verb auxiliar pentru formarea timpurilor compuse ale verbelor (viitorul anterior, conjunctivul și condițional-optativul perfect) și a tuturor timpurilor la diateza pasivă, verbul *a fi* poate avea și valoare de verb predicativ: este deci singur *predicat verbal cînd are un înțeles de sine stătător.* Cele mai obișnuite înțelesuri ale verbului predicativ *a fi* sînt: *a exista, a se afla, a se întîmpla, a trece* (cînd este vorba de trecerea unui anumit timp):

— A fost odată un împărat. — P. Ispirescu. *Ileana Simziana.*	*a existat*
— La marginea împărăției lui... era un alt împărat. — P. Ispirescu, *Basmul citat.*	*se afla*
— Tata îl roagă să se liniștească. Ce-a fost, a fost. — Z. Stancu. *Costandina.*	*s-a întîmplat*
— Cîți ani or fi de atunci? — Z. Stancu. *Desculț.*	*or fi trecut*

Avînd aceste înțelesuri, verbul *a fi* poate înlocui în vorbire verbele menționate mai sus.

Exerciţii

1. Înlocuieşte verbele subliniate cu verbul *a fi* şi arată ce fel de predicate ai obţinut. Ţine seamă de faptul că la înlocuirea verbelor reflexive (a se afla, a se întîmpla) cu *a fi* trebuie lăsat la o parte pronumele reflexiv *se* (*s-*), deoarece verbul *a fi* nu admite pronume reflexiv.

a) *Există* discuţie... asupra locului şi datei naşterii lui Alexandru Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

b) *Au existat* în trecutul literaturii noastre, pe vremea lui Vlahuţă, înainte şi după Vlahuţă, *au existat* îndestui scriitori... care nu se învredniceau să dea tiparului mai mult de o duzină de pagini pe an. — Cezar Petrescu, *Despre scris şi scriitori.*

c) Pe vremea aceea, *se afla* un viteaz pe nume Greuceanu. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

d) — ... Zice Măria sa aşa, că *nu se află* păcat mai cumplit decît acela săvîrşit de aceşti boieri pămînteni; e mai mult decît omorul tatălui, mamei, fraţilor, e vînzarea Ţării ... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Iar Linii, de *s-ar întîmpla*
Să vă-ntîlniţi vreodată,
Să-i spui că-s sănătos şi-aş vrea
S-o aflu măritată. — G. Coşbuc, *Rugămintea din urmă.*

f) *Au trecut* şapte ani de cînd, într-un car cu boi, Sultana şi Ion aduseseră ... aşezat pe fîn şi velinţe ... trupul sfîrtecat de topor al lui Găman. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

2. Subliniază verbul *a fi* cu valoare de verb predicativ şi arată ce înţeles are.

a) Şi n-a fost împărat mare să nu-şi poarte pe aici dorul de cucerire. N-a fost colţ de lume, în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros", fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărăteşti,
O preafrumoasă fată. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

c) La poartă era un turn ce acum s-a dărîmat... — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

d) — Ali Gian-Hogea, cîţi ani sînt de cînd mănînc sarea şi pîinea ta?
— Sînt douăzeci de ani, răspunse turcul. — Dacă e aşa, zise românul, spre recunoştinţă..., voi să-ţi spui un cuvînt. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

e) — Oiţă bîrsană,
....
Şi de-o fi să mor
În cîmp de mohor,
Să spui lui Vrîncean
Şi lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi. — *Mioriţa.*

II. Verbul *a fi* are de cele mai multe ori *rolul unui* **verb de legătură**: *Poporul* este *stîlpul* ţării (A. Russo, *Cîntarea României).*
În această propoziţie verbul *a fi* nu are singur un înţeles, deci nu are valoare de verb predicativ. Rolul lui este de a face legătura între numele predicativ *stîlpul* şi subiectul *poporul* şi de a arăta modul, timpul şi persoana predicatului nominal. El este un **verb de legătură** sau **copulativ.**

Exerciţii

1. Construieşte patru propoziţii în care verbul *a fi* să aibă **rolul de verb copulativ.**
2. Subliniază predicatele exprimate numai prin verbul *a fi* cu înţeles de sine stătător, pe cele cu verbul *a fi* copulativ şi pe cele exprimate prin timpuri compuse ale altor verbe, formate cu auxiliarul *a fi.* Scoate predicatele pe trei coloane, astfel:

Predicate verbale exprimate prin		**Predicate nominale alcătuite cu**
a fi cu înţeles de sine stătător	verbe la timpuri compuse formate cu auxiliarul *a fi*	verbul copulativ *a fi*
era (exista) *sînt* (au trecut) *este* (se află)	**va fi** *venit* — viitorul anterior al verbului *a veni*	**este** *măreţ*

Textele de analizat

a) Pămîntul nostru-i scump şi sfînt,/
Că el ni-e leagăn şi mormînt:/
Cu sînge cald l-am apărat,/
Şi/ cîte ape l-au udat/
Sînt numai lacrimi/ ce-am vărsat —/
Noi vrem pămînt!/
— G. Coşbuc, *Noi vrem pămînt!*

b) Aceasta era viaţa mamei Ilincăi pe vremea aceea,/ şi [dacă toate aceste lucruri s-ar fi petrecut aievea în ceasurile acelea,] ea n-ar fi fost deloc mai fericită./ — A. Vlahuţă, *Din durerile lumii.*

c) Moş Nichifor nu-i o închipuire din poveşti ...;/ el a fost odată .../ Cam pe vremea aceea, trăia moş Nichifor în Ţuţuieni,/ pe cînd bunicul bunicului meu fusese cimpoier la cumătria lui moş Dediu din Vînători./ — I. Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul.*

d) — Omul dumitale a fost omorît şi jefuit./
— Da, domnule, răspunse cu blîndeţe Vitoria;/ însă în taşcă s-au aflat ceva parale, şi chimirul n-a fost desprins de pe el./
— Atunci să-l fi ucis careva din duşmănie?/ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

e) **Eroi au fost,/ eroi sînt încă/**
Şi-or fi în neamul românesc./[19]
— Ioan Neniţescu, *Pui de lei.*

Valorile gramaticale ale verbului „a fi"

(Recapitulare)

1. **Verb auxiliar** pentru formarea unor timpuri compuse şi pentru toate modurile şi timpurile diatezei pasive;
2. **Verb predicativ** (cu înţeles de sine stătător), avînd mai frecvent următoarele sensuri: *a exista, a se afla, a se întîmpla, a trece* (cînd este vorba de trecerea timpului);
3. **Verb copulativ** (fără înţeles de sine stătător); face legătura între numele predicativ şi subiect.

I. Indicativul prezent al verbului *a avea* (**am, ai, are, avem, aveți, au**) servește ca *auxiliar pentru formarea perfectului compus și a modului condițional-optativ*. În acest caz verbul *a avea* a suferit schimbări la unele persoane:

— *perfectul compus:* am *cîntat*, ai *cîntat*, a *cîntat*, am *cîntat*, ați *cîntat* au *cîntat;*

— *condițional-optativul:* aș *cînta*, ai *cînta*, ar *cînta*, am *cînta*, ați *cînta*, ar *cînta*.

Indicativul prezent al verbului *a avea* este folosit ca *auxiliar* (fără modificarea vreunei forme) și *pentru exprimarea viitorului construit cu conjunctivul:* **am** *să cînt*, **ai** *să cînți*, **are** *să cînte*, **avem** *să cîntăm*, **aveți** *să cîntați*, **au** *să cînte*.

A avea este **verb predicativ** (formează singur predicatul) cînd are înțeles de sine stătător — **a poseda: Am (ai, are, avem, aveți, au)** o carte interesantă.

Exerciții

1. Construiește cîte două propoziții cu verbul predicativ *a avea* și cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a, singular și plural.
2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ și cu două linii timpurile compuse cu verbul *a avea*. Fă analiza morfologică a verbelor respective arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am învățat cu el în școala primară ... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă și pentru că, de cîte ori se uita la mine, se strîmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine cînd am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă". — A. Vlahuță, *Mogîldea*.

b) Cîți ai avea azi dumneata
Nepoți să-ți zică: „Moșu" ...
Le-ai spune spuză de povești ...
Cu împăratul Roșu ... — O. Goga, *Bătrîni*.

c) Gheonoaia ... îl rugă pe Făt-Frumos să-și aleagă de soție pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca niște zîne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise:

— Cu calul ce ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe* ...

d) Capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te înduplеci de rugămintea lui ..., că are un ochi otrăvit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului* a avea *la persoana a III-a singular și plural* este: el (ei) *să aibă* (nu: să aibe).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordînd verbul cu subiectul fiecărei propoziții.

a) .... Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

b) Viața-i datorie grea
Și lașii se-ngrozesc de ea —
.... tot cei lași ar vrea
Pe neluptat. — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

2. Construiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular și plural. Subliniază terminația verbului.

---

[48] — „Eroi *au fost*; Eroi *sînt*...; Și-*or fi*...". — Sensul verbului: *a exista*.

Verbul *a vrea* cu valoare de verb predicativ are la indicativul prezent următoarele forme: eu **vreau**, tu **vrei**, el **vrea**, noi **vrem**, voi **vreți**, ei **vor**.

Observă forma corectă a persoanei I singular: „eu **vreau**" (nu: „eu vroi" sau „eu vroiesc").

Ca verb auxiliar, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu **voi** *(cînta)*	noi **vom** *(cînta)*
tu **vei** *(cînta)*	voi **veți** *(cînta)*
el **va** *(cînta)*	ei **vor** *(cînta)*

Exerciții

1. Construiește cîte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a vrea* la indicativ prezent, persoana I singular și persoana a III-a singular și plural.
2. Scrie viitorul verbelor *a vrea, a fi* și *a avea*.

Diateza activă

Diateza activă cuprinde:

A. verbe care *se conjugă singure*, adică **neînsoțite** *de formele neaccentuate de acuzativ sau de dativ ale pronumelui reflexiv* — **cînt, cînți, cîntă** etc.; **am cîntat, ai cîntat, a cîntat** etc. — și care, pentru motivul arătat, sînt numite *verbe active* **nepronominale** *sau* **nereflexive;**

B. verbe care *se conjugă* **însoțite** *de formele neaccentuate de acuzativ sau de dativ ale pronumelui reflexiv:*

— **mă** *îmbrac*, **te** *îmbraci*, **se** *îmbracă* etc.; **mă** *gîndesc*, **te** *gîndești*, **se** *gîndește* etc.;

— **îmi** *aduc*, **îți** *aduci*, **își** *aduce* etc.; **îmi** *închipui*, **îți** *închipui*, **își** *închipuie* etc.

Datorită particularității arătate, verbele de felul celor prezentate la B se numesc *verbe active* **pronominale** *sau* **reflexive.**

Termenii folosiți de obicei sînt: *verbe* **nereflexive** și *verbe* **reflexive.**

A. Verbe active nepronominale sau nereflexive

Modurile personale
(predicative)

Modul indicativ

Modul indicativ *exprimă o* **acțiune** *prezentată de vorbitor ca* **reală.**

Timpul prezent

Formele verbelor la timpul prezent sînt:

conj.	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei(ele)
I:	*cînt*,	*cînți*,	*cîntă*,	*cîntăm*,	*cîntați*,	*cîntă*;
	lucrez,	*lucrezi*,	*lucrează*,	*lucrăm*,	*lucrați*,	*lucrează*;
II:	*tac*,	*taci*,	*tace*,	*tăcem*,	*tăceți*,	*tac*;
III:	*fac*,	*faci*,	*face*,	*facem*,	*faceți*,	*fac*;
IV:	*citesc*,	*citești*,	*citește*,	*citim*,	*citiți*,	*citesc*;
	cobor,	*cobori*,	*coboară*,	*coborîm*,	*coborîți*,	*coboară*;
	hotărăsc,	*hotărăști*,	*hotărăște*,	*hotărîm*,	*hotărîți*,	*hotărăsc*.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele la timpul prezent şi cu două linii cuvintele care arată cine face acţiunea.

a) Cînd doarme plugul pe rotile,
În pacea serilor de toamnă,/
La voi coboară Cosînzeana,
A visurilor noastre doamnă./

Vin crai cu argintate coifuri
Şi-n aur zînele bălaie./
Atîta fericire-ncape
În bietul bordeiaş de paie./
— O. Goga, *Plugarii*.

b) Din cînd în cînd, vîntul răbufneşte din depărtări, învăluind mari rotocoale albe de fluturi./ Pe dealurile din apropiere, pădurile bătrîne înnegresc zarea cenuşie, deznădăjduită./ În vale, pe malul Tîrnavei, vîntul boceşte prin sălciişul uscat./ — I. Agârbiceanu, *Zi de tîrg*.

c) Tu torci./ Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte
dintr-un gard,/
Iar flacăra lor geme.../

Un basm cu pajuri şi cu zmei
Începe-acum o fată,/
Tu taci/ şi-asculţi
povestea ei/
Şi stai îngîndurată./
— G. Coşbuc, *Mama*.

d) Din izvoare şi din gîrle
Apa sună somnoroasă;/
Unde soarele pătrunde
Printre trestii a ei unde,/
Ea în valuri sperioase
Se azvîrle./

Cucul cîntă, mierle, presuri —/
....
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri/
Şi vorbesc cu-atît de multe
Înţelesuri./
— M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

Ortoepia şi ortografia unor forme ale indicativului prezent

I. **Observă cu atenţie** *ortografia verbelor la persoana a II-a plural a timpului prezent:* voi ***cîntaţi, faceţi, povestiţi, coborîţi.***

Să nu confunzi pe **-ţi** din forma verbului cu *pronumele* **-ţi. Ţine minte:** *pronumele* **-ţi** *nu urmează niciodată după un verb la persoana a II-a plural.* Deci, dacă **subiectul** *este* **voi**, *„ţi" final face parte din forma verbului, ca* **marcă a persoanei a II-a plural** *a verbului.*

Exerciţii

1. Scrie verbele următoare la persoana a II-a plural a indicativului prezent şi subliniază terminaţia acestei persoane: *a da, a sta, a chema, a dezaproba, a vedea, a revedea, a tăcea, a face, a trece, a merge, a privi, a împlini, a înnegri, a dobori.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a chema, a petrece, a revedea, a desface, a împlini* şi *a hotărî* la indicativ prezent, persoana a II-a plural, şi subliniază terminaţia acestei persoane.

3. Completează locurile libere cu persoana a II-a plural a prezentului verbelor indicate înaintea fiecărui text. Subliniază terminaţia verbului.

[1]) *a uita;* [2]) *a vrea;* [3]) *a putea.*

a) De ce [1]) .... că-n voi e şi număr şi putere?
Cînd [2]) ...., [3]) .... prea lesne pămîntul să-mpărţiţi. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

[1]) *a preface;* [2]) *a bate;* [3]) *a încremeni;* [4]) *a dezrobi.*

b) O! eterne naufragii, cum le [1]) .... voi toate şi cum vă [2]) .... joc de tot ce durăm noi pe pămînt şi pe ape.
Cum [3]) .... voi lucrul ce-a fost mişcător şi [4]) .... ce-a fost clădit pe temelii statornice odată. — D. Anghel, *Vasul fantomă.*

[1]) *a veni;* [2]) *a revedea.*

c) Şi-acum [1]) .... cu drag în ţară!
Voi [2]) .... cîmpia iară,
Şi cuiburile voastre-n crîng!
E vară, vară! — G. Coşbuc, *Vestitorii primăverii.*

II. Verbele **a şti, a scrie, a ţine, a veni, a deveni** şi derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor se rostesc şi se scriu la persoana a II-a singular *cu doi* **-i:** tu ***ştii, scrii, ţii, vii, devii.***

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a II-a singular, şi subliniază cei doi *-i* de la sfîrşitul verbelor.

Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.	Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.
a şti	tu........................	a reţine	tu........................
a scrie	....	a susţine	....
a descrie	....	a veni	....
a prescrie	....	a reveni	....
a subscrie	....	a preveni	....
a transcrie	....	a deveni	....
a ţine	....	a redeveni	....
a obţine	....		

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la prezentul indicativului, persoana a II-a singular. Subliniază verbele care se scriu cu doi *-i* la sfîrşit.

[1]) *a fi;* [2], [3], [4]) *a şti.*

a) — Tu [1]) .... prost; nu [2]) .... ce [3]) .... şi ce nu [4]) ....; n-ai decît să te uiţi în carte ca să ştii tot, afară de cele opt glasuri. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

[1]) *a veni;* [2]) *a se duce.*

b) Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere,
dincotro [1]) .... şi încotro te [2]) ....? — Z. Stancu, *Desculţ.*

[1]) şi [2]) *a ţine.*

c) — [1]) .... minte cînd eram în pădure şi-mi spărgeai alune? — Dar tu — îmi răspunse el — [2]) .... minte cînd îmi ajutai să port coşul cu peşte? — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

3. Fă o scrisoare în care să foloseşti verbele *a scrie, a descrie, a şti, a ţine, a veni* şi *a reveni* la prezentul indicativului, persoana a II-a singular.

III. Verbul **a scrie** şi derivatele lui formate cu diferite prefixe au la persoanele I şi a II-a plural următoarele forme:

noi *scri***e***m, descri***e***m, subscri***e***m, transcri***e***m;*

voi *scri***e***ţi, descri***e***ţi, subscri***e***ţi, transcri***e***ţi.*

Este greşit *să spunem şi să scriem:* „noi scrim, voi scriţi", pentru că rădăcina verbului este *scri-*, iar terminaţiile persoanelor I şi a II-a plural sînt: **-***em* şi **-***eţi*. Deci formele corecte sînt: *scri/em, scri/eţi.*

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a descrie* şi *a transcrie* la indicativ prezent, persoanele I şi a II-a plural, şi subliniază terminaţiile verbelor.

IV. Verbele de conjugarea a IV-a *cu* **-i** *precedat de vocala* **u** — a *trebui, a contribui, a distribui, a atribui, a dezvălui* etc. — se rostesc şi se scriu la persoana a III-a singular şi plural a indicativului prezent cu **-ie** la sfîrşit:

el (ei) *trebu***ie**, *contribu***ie**, *distribu***ie**, *dezvălu***ie**, *atribu***ie**.

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu verbele de mai sus la indicativ prezent, persoana a III-a, singular şi plural. Subliniază ultimele două litere din forma fiecărui verb.

V. *Verbul* **a crea** *este un verb regulat de conjugarea I care se deosebeşte de celelalte verbe de conjugarea I numai prin faptul că are rădăcina terminată în vocala* **-e**: *a cre/a.* El se conjugă la prezentul indicativului ca şi verbul *a lucr/a.* Avînd însă rădăcina terminată în **-e**, *la persoanele I, a II-a, a III-a singular şi a III-a plural se scrie* **cu doi -e.** Primul **-e** face parte din rădăcină, iar al doilea din terminaţiile persoanelor menţionate. Observă **conjugarea regulată** a celor două verbe:

eu lucr/*ez*	eu cre/*ez*
tu lucr/*ezi*	tu cre/*ezi*
el lucr/*ează*	el cre/*ează*
noi lucr/*ăm*	noi cre/*ăm*
voi lucr/*aţi*	voi cre/*aţi*
ei lucr/*ează*	ei cre/*ează**

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a crea* la toate persoanele timpului prezent, la singular şi plural. Subliniază formele care se scriu cu doi *-e.* Explică oral ortografia acestor forme.

* La fel se conjugă şi verbul *a agrea.*

VI. a. *Verbul* **a lua** *este un verb neregulat, care la persoanele I, a II-a, a III-a singular şi a III-a plural îşi schimbă rădăcina:*

eu **iau**	noi *luăm*
tu **iei**	voi *luaţi*
el **ia**	ei **iau**

Observă, de asemenea, că *la persoanele I şi a II-a plural verbul are forme regulate:* rădăcina *lu-*, urmată de terminaţiile *-ăm* şi *-aţi.* Deci **este greşit** *să scriem:* „iom, ioăm, ioaţi".

La fel se conjugă şi verbele derivate de la *a lua* cu ajutorul prefixelor: *a relua, a prelua.*

Exerciţii

1. Conjugă verbele *a relua, a prelua* şi locuţiunea verbală *a lua seama* la prezentul indicativului şi subliniază formele neregulate.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* şi *a relua* la timpul prezent, persoanele I şi a III-a singular şi plural.

b. Fii foarte atent *la ortografia persoanelor I singular* (**iau**) *şi a III-a singular şi plural* (**ia, iau**), *pentru că* aceleaşi sunete, rostite împreună, pot reprezenta două cuvinte legate în scris prin liniuţă: **i-a** spus; **i-au** spus [*a* spus sau *au* spus **lui (-i)** sau **ei (-i)**]. **Pentru a-ţi controla scrisul,** *observă următoarele:*

— înţelesul verbului — *a lua* (ceva, un obiect oarecare);

— după formele **ia** sau **iau** ale verbului *a lua* urmează de obicei un complement: *ia (iau)* **cartea**; *ia (iau)* **cu mine, de la tine** etc., pe cînd după **i-a, i-au** *urmează totdeauna un verb la participiu (i-a* **spus**, *i-au* **spus**); deci **a** sau **au** sînt verbe auxiliare care, împreună cu participiul, formează perfectul compus.

Exerciţiu

Completează locurile libere cu formele **ia, iau** ale verbului *a lua* sau cu cuvintele **i-a, i-au**, ţinînd seama de lămuririle date mai sus. Înainte de a scrie, subliniază cuvintele care te conduc la folosirea formelor verbului *a lua* sau a cuvintelor **i-a, i-au.**

a) Unora războiul le .... viaţa, celor mai mulţi le aduce suferinţă greu de îndurat, pe cîţiva îi scaldă în aur. — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) — Ce fel, cumătriţă dragă?

— Ia, a găsit iezii singurei, ... ucis şi .... crîmpoţit, de le-am plîns de milă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

c) Copiii fac larmă, rîd, se .... la trîntă;

Pe creangă vesel un florinte-mi cîntă. — St. O. Iosif, *Farniente.*

d) — De unde ştii să-mi aduci hoţii, primarule, că altfel pe tine te .... de guler. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) La miezul nopţii iaca şi hoţii cu fata de împărat, ... pus capul pe prag şi hîrşti! Şi cum or fi dat ei, că .... tăiat şi-un deget. Şi pică degetul cu inel cu tot, drept la dînsa în poală. — A. Vlahuţă, *Din alte vremi.*

f) Cum au ajuns ţăranii la Iaşi, boierii au pus mînă de la mînă de .... ferchezuit frumos şi .... îmbrăcat la fel, cu cheburi albe şi cuşme nouă, de se mirau ţăranii ce berechet .... găsit. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Foarte multe verbe au la persoana a III-a plural a indicativului prezent altă formă decît la persoana a III-a singular:
el *scrie* — ei *scriu*; el *citește* — ei *citesc* etc.

Pentru a nu face greșeli de acord gramatical, **fii atent** *la explicațiile ce urmează:*

I. Verbele **a scrie** și **a ști** au la persoana a III-a singular și plural următoarele forme:

el *scrie* — ei *scriu*;
el *știe* — ei *știu*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu prezentul verbului *a ști* la persoana și la numărul cerute de cuvintele subliniate în texte.

a) Nu ...... *boii* că-n țărînă,
Pe-unde trec, e numai sînge.
— G. Coșbuc, *Pe dealul Plevnei.*

b) Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit, doar cu ochii încruntați ca totdeauna:
— *Boierii* numai de frică ...... — L. Rebreanu, *Răscoala.*

2. Construiește cîte două propoziții cu predicatele exprimate prin verbele *a scrie* și *a ști* la timpul prezent, persoana a III-a, singular și plural.

II. *Verbele terminate la persoana a III-a singular în* **-ește** *sau* **-ăște** *au la persoana a III-a plural terminația* **-esc** *sau* **-ăsc**:

el *citește* — ei *citesc*;
el *hotărăște* — ei *hotărăsc*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu persoana a III-a plural a verbelor date și subliniază terminațiile lor atît la singular, cît și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vorbește	ei	el întărește	ei ....
privește	....	tîrăște	....
adăpostește	....	ocărăște	....
crește	....	amărăște	....
întîlnește	....	se posomorăște	....
înfrunzește	....	hotărăște	....

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, punîndu-le la timpul prezent, persoana a III-a plural. Subliniază subiectele propozițiilor.

[1]) *a ciripi;* [2]) *a vorbi.*

a) Ale păsărilor neamuri
[1]) .... pitite-n ramuri
Și [2]) .... cu-atît de multe
Înțelesuri. — M. Eminescu, *Freamăt de codru.*

[1]) *a țîșni;* [2]) *a porni;* [3]) *a se opri.*

b) Fripte de pleazna lungă de fuior, vitele sar și [1]) .... într-o fugă împrăștiată, ca de streche. În sfîrșit [2]), ... speriate și [3]) .... în vreun fînaț necosit unde e iarba mai bună. — I. Agârbiceanu, *Dan Jitarul.*

[1]) *a grăi;* [2]) *a porni;* [3]) *a doini;* [4]) *a clocoti;* [5]) *a hohoti.*

c) [1]) .... încet
Un scurt popas
Și spre brădet
[2]) .... la pas
Cei trei călări.
Haiducii mei
[3]) .... toți trei,
[4]) Și ....,
[5]) Și ....
Păduri adînci.
— St. O. Iosif, *Doina.*

3. Fă o descriere de natură în care să folosești verbele *a crește, a înfrunzi, a înflori, a împodobi, a vrăji, a privi, a izvorî* la persoana a III-a plural.

III. *Verbele care la indicativ prezent, persoana a III-a singular se termină în* **-ce** *sau* **-ge**, *la persoana a III-a plural se termină în consoanele* **-c** *sau* **-g** *(consoanele finale ale rădăcinii):*

el *duce* — ei *duc*;
el *merge* — ei *merg*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a plural. După exemplul dat pentru primul verb, subliniază literele ce redau sunetele în care se termină verbul atît la singular, cît și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el zice	ei zic	el alege	ei aleg.... ....
aduce	....	culege	....
produce	....	fuge	....
conduce	....	strînge	....
trece	....	frînge	....
petrece	....	șterge	....
face	....	merge	....
preface	....	drege	....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a, acordîndu-le în număr cu substantivele sau pronumele subliniate în fiecare text.

[1]) și [2]) *a face;* [3]) *a duce.*

a) *Prepelița* [1]) ...... ciorbă,
Presurile [2]) ...... friptură,
Cintițoii [3]) ...... la masă
Rîndul de mîncări. — G. Coșbuc, *Nunta în codru.*

[1]), [2]), [3]) *a plînge.*

b) Zadarnic [1]) ...... *vîntul* și *nucii* [2]) ......, bătrînii,
Frăgarul din ogradă, și *cumpăna* fîntînii.
Și [3]) ...... *mama*, biata ... și cum ar vrea s-o-nșele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele. — O. Goga, *Zadarnic.*

[1]) *a duce;* [2]) *a stinge.*

c) Erau clăcași: *oștenii* fără nume
Ce [1]) ...... războiul mare-al tuturor,
Ei ce se [2]) .... în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume. — O. Goga, *Clăcașii.*

[1]) și [2]) *a trece;* [3]) și [4]) *a duce.*

d) Și de ce să nu mă plec,
Dacă *păsările* [1]) ......
Peste vîrf de rămurele
[2]) ...... în stoluri *rîndurele*...
....

Și se [3]) ...... pe rînd, pe rînd,
Zarea lumii-ntunecînd,
Și se [4]) .... ca clipele,
Scuturînd aripele.
— M. Eminescu, *Ce te legeni...*

3. Compune o narațiune în care să folosești verbele *a trece, a merge, a fugi, a conduce, a aduce, a alege* și *a culege* la timpul prezent, persoana a III-a plural.

IV. *Cele mai multe verbe care la timpul prezent au persoana a III-a singular terminată în* **-e** *precedat de consoană nu primesc la persoana a III-a plural nici o terminație:*

el *cade* — ei *cad;*
el *vine* — ei *vin.*

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu prezentul verbelor date, la persoana a III-a plural, și subliniază ultima literă atît la singular, cît și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vede	ei	el spune	ei ....
crede	....	depune	....
aude	....	propune	....
ține	....	iese	....
susține	....	țese	....
vine	....	trimite	....
devine	....	promite	....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordîndu-le în număr cu subiectele subliniate în fiecare text.

[1]) *a ieși;* [2]) *a rîde;* [3]) *a scoate;* [4]) și [5]) *a ieși;* [6]) *a arde;* [7]) și [8]) *a veni.*

a) Se desface apa-n două./
[1]) ...... *o zînă* din bolboacă/ ....
[2]) ...... *stejarii*, fioroșii,/
[3]) ...... din flori miresme *teii*,/
[4]) ...... din veacuri *făt-frumoșii*/
Și din cremene [5]) ...... *zmeii*./
Mura tremură pe viță./
[6]) ...... din aripi *licuricii*,/
[7]) ...... smeriți către Domniță
Uriașii și *piticii*./
Sfsăilă și *Ginganul* [8]) ......
Călări pe rîși de munte./
— D. Zamfirescu, *O noapte în pădure.*

[1]) *a merge;* [2]) *a strînge;* [3]) *a plînge.*

b) Cînd [1]) ...... *flăcăi* la oaste/
Cu lacrimi tu-i petreci.../

Și cînd i-omoară dorul/
Și-n jurul tău se [2]) ......,/
Pui fluierul la gură/
Și cînți,/ iar *dînșii* [3]) ....../
— G. Coșbuc, *Doina.*

[1], [2], [3]) *a veni;* [4]) *a duce.*

c) La sînul tău [1]) ...... în amurguri,
Sfioase, *fetele* fecioare,/
Și dimineața [2]) ...... *neveste*
Cu șorțul prins în cingătoare./
Și [3]) ...... *păstori* cu gluga albă,
Din fluier povestindu-și dorul —/
Și cîte cîntece și lacrimi
Nu [4]) ...... *valul*, călătorul/ ... — O. Goga, *Oltul.*

[1]) *a muri;* [2]) *a purta;* [3]) și [4]) *a cere;* [5]) *a vrea.*

d) Nu [1]) ...... *strămoșii* niciodată,/
Războiul lor în noi și-l [2]) ....,/
Și azi, de dincolo de moarte, *ei* ne mai [3]) ...... o judecată./
Își [4]) ...... dreptatea lor tîrzie,/
Și *fiecare* își [5]) ...... ciocoiul/
În judecată să și-l ție./ — O. Goga, *Strămoșii.*

Exerciții recapitulative

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Subliniază verbele la prezentul indicativului, apoi scrie formele lor la persoana a III-a, singular și plural, într-un tabel alcătuit după modelul următor:

Singular: *-e* Plural: *-u*	Singular: *-ește* Plural: *-esc*	Singular: *-ce; -ge* Plural: *-c; -g*	Singular: *cons.+e* Plural: *cons.—*	Aceeași formă la singular și plural
el ști*e* ei ști*u*	el cit*ește* ei cit*esc*	el tre*ce* ei tre*c*	el au*de* ei au*d*	el plea*că* ei plea*că*

a) Și nu știu cum îi cade un urs mare din sîn...; nu de cei pe care-i joacă ursarii ci de mămăligă, umplut cu brînză. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec;
O cojiță de alune trag locuste... — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Strîng paiele cu furcile femeile, le ridică în căpițe cu vîrf țuguiat, să nu le pătrundă ploaia... Întîrzie vara. Arde pămîntul... Pădurile de porumb s-au uscat. Clatină vîntul foile. Foșnesc foile porumbului. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Ulița Mare face o cotitură adîncă în pometurile grădinilor. Un nuc rotat, care vara trimite luciri de bronz, atinge cu crengile netede, ca șerpii, acoperișul căsuței...

Mugete de vaci plîng unde și unde; răsunetul lor se aude departe, ca un suspin. Unii, după ce au privit mult în lungul drumului, iar își duc vitele în curte; n-a fost cornul ciurdarului. — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă.*

e) Cocostîrcul, ca un zodiaș, pășește agale și smulge iarba unde calcă. Ce trist întinde gîtul! — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) Hagiul tremură și morfolește o bucățică de pîine. Fiori reci îl trec prin șira spinării. Nu-și mai simte picioarele din tălpi pînă la genunchi. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

Timpul trecut

Verbul la timpul trecut poate exprima *diferite nuanțe* ale acestui timp: *acțiunea poate fi neterminată* (**cîntam**) sau *terminată* (**am cîntat, cîntai, cîntasem**); poate fi *mai apropiată de momentul vorbirii* (**cîntai**) sau *mai depărtată* (**cîntasem**) etc.

În conjugarea verbului, aceste nuanțe se exprimă prin: **imperfect, perfectul compus, perfectul simplu și mai mult ca perfect.**

Imperfectul

Acțiunea exprimată de un verb la imperfect este situată în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată:*

Dregeam niște opinci, cînd aud, afară, la ușă, pe cineva strănutînd. — I. Agârbiceanu, *Mistrețul.*

Verbele care au la infinitiv caracteristica *-a* sau *-î* primesc la imperfect *terminațiile:* **-am, -ai, -a, -am, -ați, -au;** cele cu caracteristicile infinitivului *-ea, -e, -i* primesc la imperfect *terminațiile:* **-eam, -eai, -ea, -eam, -eați, -eau.**

Infinitiv	*Imperfect*					
	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
a cînta	*cînt***am,**	*cînt***ai,**	*cînt***a,**	*cînt***am,**	*cînt***ați,**	*cînt***au;**
a coborî	*cobor***am,**	*cobor***ai,**	*cobor***a,**	*cobor***am,**	*cobor***ați,**	*cobor***au;**
a vedea	*ved***eam,**	*ved***eai,**	*ved***ea,**	*ved***eam,**	*ved***eați,**	*ved***eau;**
a face	*făc***eam,**	*făc***eai,**	*făc***ea,**	*făc***eam,**	*făc***eați,**	*făc***eau;**
a citi	*cit***eam,**	*cit***eai,**	*cit***ea,**	*cit***eam,**	*cit***eați,**	*cit***eau.**

Exercițiu

Subliniază verbele la imperfect și analizează-le arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Torcea, torcea fus după fus,
Din zori și pînă-n seară;
Cu furca-n brîu, cu gîndul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară. — St. O. Iosif, *Bunica.*

b) Și nu că mă laud, că lauda-i față; prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. Ș-apoi mai aveam și alte bunuri: cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; cînd mă lua cu binișorul, nici atîta. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Îi sărutam mîna.

Ea îmi da părul în sus și mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea își înfigea furca cu caierul de in în brîu și începea să tragă și să răsucească un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*

---

* Denumirea *imperfect* vine de la adjectivul latin *imperfectus,* care înseamnă *neterminat, nedesăvîrșit.*

d) Tovarășul meu mai poseda și aplecări artistice; el suna din drîmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram. Știa să imite șuierul șerpilor și să-i cheme astfel la el, cînd ne rătăceam împreună prin fînațele înflorite din lunca de la Mircești. — V. Alecsandri, *Porojan.*

Ortografia unor verbe la imperfect

I. Imperfectul verbelor **a scrie, a ști, a crea, a agrea** se scrie corect astfel:

— eu *scri***am,** tu *scri***ai,** el *scri***a** etc.;
— eu *ști***am,** tu *ști***ai,** el *ști***a** etc.;
— eu *cre***am,** tu *cre***ai,** el *cre***a** etc.;
— eu *agre***am,** tu *agre***ai,** el *agre***a** etc.

Verbele *a cre*/**a**, *a agre*/**a** nu se scriu cu doi *-e*, pentru că, avînd la infinitiv caracteristica *-a*, terminațiile imperfectului încep la toate persoanele cu vocala *-a-*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoanele I, a II-a și a III-a plural.

a scrie	noi	voi	ei ....
a transcrie	noi	voi	ei ....
a ști	noi	voi	ei ....
a crea	noi	voi	ei ....
a agrea	noi	voi	ei ....

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ști, a scrie* și *a crea* la imperfect, persoana a III-a singular și plural.

II. *Verbele de conjugarea I cu rădăcina terminată în* **-ș** *sau* **-j** *(a înfășa, a încuraja* etc.) se rostesc și se scriu, ca orice verb de conjugarea I, fără *-e-* între rădăcină și terminațiile imperfectului. **Pentru a-ți controla scrisul,** *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a cînta:**

a cînta	*cînt*/**am,** *cînt*/**ai,** *cînt*/**a** etc.;
a înfășa	*înfăș*/**am,** *înfăș*/**ai,** *înfăș*/**a** etc.;
a încuraja	*încuraj*/**am,** *încuraj*/**ai,** *încuraj*/**a** etc.

Verbele de conjugarea a IV-a cu rădăcina terminată în **-ș** *sau* **-j** *(a păși, a îngriji* etc.) au la imperfect terminațiile **-eam, -eai, -ea** etc., ca orice verb de conjugarea a IV-a cu caracteristica infinitivului **-i:** *pășeam, îngrijeam* (nu: pășam, îngrijam).

Pentru a-ți controla scrisul, *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a citi:**

a citi	*cit/eam, cit/eai, cit/ea* etc.;
a păși	*păș/eam, păș/eai, păș/ea* etc.;
a îngriji	*îngrij/eam, îngrij/eai, îngrij/ea* etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	*Pers. I sing.*	*Pers. a II-a sing.*	*Pers. a II-a plural*
a afiș*a*	....	....	....
a înfățiș*a*	....	....	....
a îngroș*a*	....	....	....
a dirij*a*	....	....	....
a protej*a*	....	....	....
a aranj*a*	....	....	....
a depăș*i*	....	....	....
a împărtăș*i*	....	....	....
a desluș*i*	....	....	....
a rotunj*i*	....	....	....
a necăj*i*	....	....	....

2. Construiește cîte o propoziție cu imperfectul verbelor *a înfășa, a încuraja, a desluși* și *a tînji* la persoanele a II-a și a III-a, la singular și plural.

III. **Fii atent** la ortografia persoanei a II-a singular (*cînt***ai**, *cit***eai**) și plural (*cînt***ați**, *cit***eați**). **Este greșit să scriem** *pe* **-i** *sau* **-ți** *cu liniuță.*

Ține minte: *niciodată nu vom întîlni pronumele* **-i** *sau* **-ți** *după forme verbale terminate în* **-a** (*cînt***a-**) *sau în* **-ea** (*cit***ea-**).

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoana a II-a singular și plural, și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	*Pers. a II-a sing.*	*Pers. a II-a plural*
a înnopta	tu	voi ....
a trece	tu	voi ....
a scrie	tu	voi ....
a ști	tu	voi ....
a crea	tu	voi ....
a înfățiș*a*	tu	voi ....
a încura*ja*	tu	voi ....
a desluș*i*	tu	voi ....
a rotun*ji*	tu	voi ....

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperfectul verbelor *a scrie, a ști, a crea, a încuraja* și *a necăji* la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Fii atent *la folosirea corectă a persoanei a III-a plural a imperfectului, care se deosebește de persoana a III-a singular:*

el *cînta* — ei *cînt*au

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare, apoi scrie terminațiile imperfectului, ținînd seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

— Omul merg...	Oamenii merg...
— El merg...	Ei merg...
— Drumul cot...	Drumurile cot...
— El cot...	Ele cot...
— Mama ști... drumul.	Mama și tata ști... drumul.
— Ea ști... drumul.	Ei ști... drumul.
— Poteca se încrucіș... cu altele.	Potecile se încrucіș...
— Ea se încrucіș... cu altele.	Ele se încrucіș...
— Izvorul murmur...	Izvoarele murmur...
— El murmur...	Ele murmur...

2. Subliniază subiectele propozițiilor din textele următoare. Dacă subiectul unor propoziții nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului (*el, ea, ei, ele*). Completează verbele cu terminațiile imperfectului, ținînd seama de subiectul propoziției.

a) Caii flutur... din cap,/ ciul... urechile,/ schimb... trapul în galop/ ori își încetin... mersul pe nesimțite, revenind la pasul uniform,/ după cum er... și îndemnurile/ celui ce le înțelege... graiul/ și le ști... puterile./ — D. Anghel, *Vasul fantomă.*

b) Toporași vioveți răzbăt... prin frunzele moarte,/ pițigoii și cintezii cînt... între muguri de mesteceni./ Siretul ven... învolburat, mare și tulbure/ și trec... c-un fel de supărare parcă prin dumbravă./ Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung,/ pe cînd oile, împrăștiate în juru-i, ciugul... cu boturile lor mișcătoare iarba măruntă.../

Copilul st... sub mesteceni./ — Oile păşt... în juru-i./ Pițigoii își rost... cu viers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie:/ simț a vară!/ simț a vară!/ — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

c) Cîntecul Dunării noaptea er... altul decît cîntecul cîmpului./ Apele șușot... lovindu-se de malul lui./

Pe mii de viori mici își suspin... ultimele triluri privighetorile ascunse în plopi și-n sălcii./ Luna pogor... încet spre apus./ — Z. Stancu, *Desculț.*

3. Fă o narațiune în care să povestești amintiri din copilărie folosind cît mai mult imperfectul.

Perfectul compus

Verbul la perfectul compus *exprimă o acțiune terminată*:*

Am umblat de la Rarău pînă la Căliman. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

Semnul distinctiv al perfectului compus este *verbul auxiliar* **am, ai, a, am, ați, au** *care precedă* **participiul verbului de bază.**

am, ai, a, am, ați, au	*cînt*at, *apropi*at *văz*ut, *făc*ut, *frîn*t, *rup*t *adu*s, *zi*s, *smul*s, *răspun*s *cit*it, *cobor*ît

* Denumirea *perfect* vine de la adjectivul latin *perfectus* (terminat). Deci *timpul perfect* este timpul care arată *o acțiune terminată*, spre deosebire de *imperfect*, care arată *o acțiune neterminată.*

Exerciţiu

Subliniază verbele la perfectul compus şi fă analiza lor morfologică arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Am făcut întocmai cum a spus el. Şi de pe coşcovă pe coşcovă, printre lintiţi şi nuferi, am trecut pe ostrov, în faţa unei bălţi adînci şi limpezi. — M. Sadoveanu, *Împărăţia apelor*.

b) — Aşadar, dumitale ţi se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pîne ai avut de întrecut, şi aceasta ca şi cum ai fi avut-o de vînzare, deoarece aţi primit bani de la oaspetele dumneavoastră. — I. Creangă, *Cinci pîni*.

c) Domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc şi, trecînd la indieni, a zis că sînt nişte oameni groşi la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!", iară profesorul Wondracek a sărit mînios, fiindcă băieţii au început să rîdă în hohote. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

Ortografia verbelor la perfectul compus

1. **Fii atent** *la ortografia verbului auxiliar la persoana a II-a singular şi plural:* tu **ai** *cîntat (zis)*; voi **aţi** *cîntat (zis)*.

Pentru a te controla, observă că verbul de conjugat se termină în consoanele **-t** sau **-s**. Se scrie **a-i** sau **a-ţi** cînd verbul următor este la *infinitiv*, deci terminat în *vocală:* pentru **a-i** *cînta*; pentru **a-ţi** *cînta*; începu **a-i** *cînta*; începu **a-ţi** *cînta*. În acest caz, **a-i**, **a-ţi** *reprezintă două cuvinte care se rostesc împreună:* prepoziţia infinitivului **a** şi pronumele personal **-i** sau **-ţi**.

Exerciţii

1. Completează locurile libere din tabelul următor cu verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a II-a, singular şi plural. Subliniază verbul auxiliar şi consoana în care se termină participiul verbului de conjugat.

Verbele	*Perfectul compus*	*Verbele*	*Perfectul compus*
a asculta	tu......ascultat voi......ascultat	a pune	tu......pus voi......pus
a crea	tu......creat voi......creat	a zice	tu......zis voi......zis
a pricepe	tu......priceput voi......priceput	a merge	tu......mers voi......mers

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a face* şi *a scrie* la perfectul compus, persoana a II-a, singular şi plural.

3. Completează locurile libere cu auxiliarul perfectului compus **ai** sau **aţi** sau cu cuvintele **a-i**, **a-ţi**.

a) — Bine... venit, Voinice! De mult te-aştept, fiindcă de mult îmi ţiuie căldarea asta şi-mi spune mereu că ... pornit pe drum ca să vii la mine. — I. Slavici, *Băiet-Sărac*.

b) Atunci ele, viindu-şi puţin în sine, începură ...... povesti cu mare jale despre întîmplarea neîntîmplată. — I. Creangă, *Poveste (Prostia omenească)*.

c) Ideea e originală. Pe-o mînă meşteră ar fi ieşit un juvaer. D-voastră ...... făcut tot ce v-a stat în putinţă ca s-o stricaţi şi ...... reuşit. — A. Vlahuţă, *Sfaturi*.

d) Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de ...... vedea numele legat de comoara din ţară şi de ...... putea zice cu fală că ...... împlinit o sacră datorie către patrie! — V. Alecsandri, *Despre culegerea „Legende sau basmele românilor" de P. Ispirescu*.

II. **Fii atent** *la delimitarea în scris a formelor verbului auxiliar al perfectului compus, cînd verbul este precedat de un* **pronume neaccentuat.** *Observă îndeosebi următoarele construcţii,* la scrierea cărora se fac, de obicei, greşeli:

(tu) *i*-**ai văzut;**	(el) *i*-**a văzut;**
(voi) *i*-**aţi văzut;**	(ei) *i*-**au văzut.**

Scrierea greşită „ia-i văzut, ia-ţi văzut, ia văzut, iau văzut" prezintă construcţii imposibile, pentru că ele n-au sens. Pentru evitarea greşelilor, *identifică mai întîi forma verbală compusă a timpului trecut şi apoi scrie.* Ţine, de asemenea, seama că **ia** şi **iau** sînt forme ale verbului **a lua** şi că ele n-au ce căuta în construcţiile citate ca greşite.

Exerciţii

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd pentru verbe conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, genul (pentru cele de persoana a III-a), numărul şi cazul.

Model de analiză

a chemat	*verb*, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.
m-	*pron. pers.*, pers. 1 sg., Ac.; formează silabă cu verbul auxiliar „a".
au dăruit	*verb*, conj. a IV-a, indicativ, perf. compus, pers. 3 pl.
v-	*pron. pers.*, pers. 2 pl., D.; formează silabă cu verbul auxiliar „au"

Textele de analizat

a) — Făt-Frumos, tu ai crezut în mine şi *m*-**ai avut** în sufletul tău, de aceea cînd *m*-**ai chemat** eu am venit. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

b) Şi năzdrăvanul..., după ce *s*-**a sculat,** a plecat după Pătru, *l*-**a ajuns** şi a zis năzdrăvanul: — Petre, Petre, mai ai două vieţi, că una *ţi*-**am luat**-*o* acum! Şi *i*-**a dus** acasă (pe Petre şi pe Rozuna). — G. Cătană, *Poveşti poporale din Banat*.

c) *Mi*-**au spus** mie cine *l*-**au văzut** că Ion **a luat**-*o*.
Gîtul îmi pun la mijloc. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) — Cum se face asta, moş Ioane? Mai bine ce *v*-**am tălmăcit** şi un copil putea să înţeleagă. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea*.

e) Prea *v*-**aţi arătat** arama sfîşiind această ţară,
Prea făcurăţi neamul nostru de ruşine şi ocară.
Prea *v*-**aţi bătut** joc de limbă, de străbuni, de obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sînteţi — nişte mişei! — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Şi seara, la izvor, Făt-Frumos *i*-**a cerut** zînei inelul.
— Acesta-i lucru pămîntesc, *i*-**a răspuns** ea zîmbind. Eu nu port podoabe deşarte. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

g) Pe tata şi pe frate-meu Ion şi pe mulţi alţii *i*-**au legat** de prăjini şi *i*-**au dus** la tîrg, la Turnu. — Z. Stancu, *Desculţ*.

h) Oamenii acestor pămînturi voi îi cunoașteți. Voi *i*-**ați văzut** de sus, în sarice lungi, păzind turmele pe Podișul Carpaților. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*

i) — Ceva este — grăi el — ceva ce *s*-**a pus** între mine și tine. Vorbește...; vorbește-mi... cum *i*-**ai vorbit** atunci lui Șofron...
— *M*-**au părăsit** toți; *m*-**a ajuns** blestemul tatii, strigă ea. — I. Slavici, *Pădureanca.*

2. Construiește:
— cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a lăuda* la perfectul compus, persoanele I și a III-a singular, a II-a și a III-a plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a II-a plural, în acuzativ;
— cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la perfectul compus, persoanele a II-a și a III-a singular și plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a, masculin, plural, în acuzativ.
Subliniază verbele și explică oral ortografia.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îngriji* și *a asculta* la perfectul compus, persoana I singular, urmat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a singular, feminin. Subliniază verbul și explică oral ortografia.

III. *Cînd verbul la perfectul compus are aspect negativ*, adverbul de negație **nu** se poate rosti și scrie separat de auxiliarul perfectului compus *(nu* am văzut, *nu* ai văzut etc.) sau pierde vocala *-u* și, în acest caz, se rostește împreună cu verbul auxiliar, iar în scris se leagă de acesta prin liniuță:

n-*am văzut;* **n**-*ai văzut;* **n**-*a văzut;* **n**-*am văzut;* **n**-*ați văzut;* **n**-*au văzut.*

Exerciții

1. Conjugă verbele *a asculta* și *a zice* la perfectul compus cu aspect negativ. Adverbul *nu* să fie redus la *n-*.

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua*, *a crea* și *a agrea* la perfectul compus cu aspect negativ, persoana a II-a, singular și plural.

IV. *Perfectul compus are și* **forme inverse**, *cu verbul auxiliar așezat după verbul de conjugat și legat de acesta prin liniuță:*

(eu) *văzut*-**am**	(noi) *văzut*-**am**
(tu) *văzut*-**ai**	(voi) *văzut*-**ați**
(el) *văzut*-**a**	(ei) *văzut*-**au**

În construcțiile inverse auxiliarul poate fi despărțit de participiu prin **intercalarea** unui pronume neaccentuat *sau* a două pronume neaccentuate. În acest caz, *participiul primește la sfîrșit vocala* **u**, *verbul și pronumele se rostesc ca un singur cuvînt, iar în scris cuvintele se leagă între ele prin liniuță: datu*-**l**-*a, datu*-**mi**-**l**-*a.* Construcțiile de acest fel corespund celor în care formele directe ale perfectului compus sînt precedate de unul sau de două pronume neaccentuate:

m-*am lăudat*	/ *lăudatu*-**m**-*am*	**mi**-*am adus*	/ *adusu*-**mi**-*am*
te-*ai lăudat*	/ *lăudatu*-**te**-*ai*	**ți**-*ai adus*	/ *adusu*-**ți**-*ai*
s-*a lăudat*	/ *lăudatu*-**s**-*a* etc.	**și**-*a adus*	/ *adusu*-**și**-*a* etc.
mi l-*am adus*	/ *adusu*-**mi**-**l**-*am;*	**mi i**-*am adus*	/ *adusu*-**mi**-**i**-*am* etc.
ți l-*ai adus*	/ *adusu*-**ți**-**l**-*ai;*	**i l**-*ai adus*	/ *adusu*-**i**-**l**-*ai* etc.
și l-*a adus*	/ *adusu*-**și**-**l**-*a;*	**ni l**-*a adus*	/ *adusu*-**ni**-**l**-*a* etc.

Pentru *evitarea greșelilor* de scriere a construcțiilor inverse, ține seama de faptul că *în toate construcțiile ultimul termen este* **auxiliarul** *și că delimitarea corectă a acestuia se face prin raportare la* **subiectul** *propoziției:*

tu *adus*-**ai**, *adusu*-*i*-**ai**; **voi** *adus*-**ați**, *adusu*-*v*-**ați**, *adusu*-*vi*-*i*-**ați**;
el *adus*-**a**, *adusu*-*v*-**a**; **ei** *adus*-**au**, *adusu*-*i*-**au**, *adusu*-*vi*-*i*-**au** etc.

Exerciții

1. Conjugă la perfectul compus cu forme inverse următoarele verbe: *a asculta*, *a lua*, *a scrie:* (1) fără pronume neaccentuate; (2) *a asculta* cu pronumele *-l-; a lua* și *a scrie* cu pronumele *-i-*. În construcțiile cu pronume neaccentuat subliniază verbul.

2. Scrie în locurile libere formele inverse ale perfectului compus corespunzătoare celor date. Subliniază verbele din construcțiile inverse cu pronume neaccentuat.

ai venit	i-ai dat	a adus ....
ați venit	i-ați dat	s-a adus ....
ați spus	i-a luat	au adus ....
v-a apărat	i-au luat	s-au adus ....
v-ați apărat.........	i-ai luat	s-a supus ....
ne-ați spus	i-ați luat	s-au supus...............

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin perfectul compus cu formă inversă al verbelor indicate mai jos:
— *a cere, a duce*, la persoana a II-a, singular și plural;
— *a se împodobi, a se înnoi, a-și alege*, la persoana a III-a, singular și plural;
— *a aștepta*, cu un pronume neaccentuat (*-m-; -ne-*; *-v-*; *-i-*) intercalat între elementele alcătuitoare ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu pronume neaccentuate și subiectele.

4. Scrie în locurile libere construcțiile corespunzătoare celor date, folosind formele inverse ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu forme inverse.

i l-a dat	ni i-a adus	mi i-a luat ....
i i-a dat	vi i-au adus	ți i-ai luat ....
i l-ați dat	ți i-a cerut	vi i-a luat ....
i i-ați dat	ți i-au cerut	vi i-ați luat ....

5. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a dărui* la perfectul compus cu formă directă precedat de două pronume neaccentuate *(mi* și *l; i* și *l; ți* și *i; ni* și *i; vi* și *le; li* și *le)* și rescrie fiecare propoziție, punînd verbul la forma inversă. Subliniază verbele din ambele feluri de construcții și subiectele.

6. Fă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate.

a) Șapte ani de cînd *plecat-ai*, zburător cu negre plete,
Și-*ai uitat* de soarta mîndrei, iubitoarei tale fete.
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

b) *Văzut-au* și beii că fuga e bună
Și bietului pașă dreptate *i-au dat.* — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

c) *Văzut-am* în străinătate românași.. răsărind la auzul unui sunet român..., *auzitu-i-am* șuierînd doine. — A. Russo, *Amintiri.*

d) Toţi *v-aţi îndoit* de mine, toţi *m-aţi renegat* vreodată,

. . . .

Numai el, poporul, *fostu-mi-a* statornic ne-ncetat.
— Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă.*

e) — Ileană, draga mamei, ... de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar şi din ţările mele; *priceputu-m-ai?* — I. Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti.*

f) Murgule, murguţul meu,
datu-mi-te-*a* taică-tău
Ca să-mi fii de ajutor. — *Toma Alimoş.*

Texte pentru dictare

a) — Ei, oameni buni, vedeţi? S-a dus moş Ion şi n-a putut face treaba singur; dar cînd v-aţi mai dus cîţiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare uşurinţă, greutatea n-a mai fost aceeaşi... Aşa şi cu Unirea, oameni buni!... Ei, acum cred c-aţi înţeles şi răsînţeles?

— Ba eu unui, să iertaţi dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înţeles, răspunde moş Roată. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

b) S-a prăpădit pe cînd tu nu erai încă în sat. Şi am îngropat-o... sub bradul cel vechi. Am plîns-o, căci mi-a bucurat zilele şi am iertat-o şi pe dînsa. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate şi te-ai rezimat în coate...

Dar neamţul se apăra că el n-a tras de fel cu puşca, că puşca s-a tras singură şi că, din aceea, calul speriindu-se a sărit şi l-a trîntit jos, unde l-a şi lăsat fără ruşine, nici păcat.

— Lasă, domnule, că şi aşa e bine!... că, şi dacă n-ai dat în vînat, vînatul ţi-a picat din cer jumulit gata. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) — Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la Sfînta-Vineri. L-a primit?

— Se-nţelege că l-a primit şi l-a găzduit frumos şi l-a întrebat de ce umblă prin lume.

— Dar mîna Sfintei-Vineri i-a sărutat-o?

— I-a sărutat-o şi i-a spus aşa: Eu sînt flăcău pribeag şi umblu prin lume după noroc. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean.*

e) I-au strigat, dar n-au venit. Atunci, fetele au ieşit în uliţă să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte şi, cînd să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi: stăteau cu toţii înşiraţi pe prispă, rupeau ţurţurii de la streşini şi-i ronţăiau. — Şt. Bănulescu, *Iarna bărbaţilor.*

Perfectul simplu

1. Perfectul simplu *exprimă, ca şi perfectul compus, o acţiune trecută şi terminată:*

— *perfectul compus:* **Am privit** cu atenţie;

— *perfectul simplu:* **Privii** cu atenţie.

Perfectul simplu este întrebuinţat în vorbire de către locuitorii din partea de apus a ţării (vestul Munteniei, Oltenia, Banat, Munţii Apuseni) pentru a exprima *o acţiune trecută şi terminată de curînd faţă de momentul vorbirii:* **Adusei** finul.

În naraţiuni perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate părţile ţării pentru a exprima o acţiune trecută şi terminată, nu o acţiune terminată de curînd:

Soarele ardea. Setea îl **birui... Lăsă** căuşul în fîntînă şi **dădu** să-l scoată. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

Perfectul simplu care exprimă o acţiune terminată de curînd este folosit numai cînd scriitorul redă felul de a vorbi al unui personaj:

— **Auzişi,** domnule Nică, ce s-a întîmplat? — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Formele verbelor la perfectul simplu sînt:

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
conj. I	*cînt*ai,	*cînt*aşi,	*cînt*ă,	*cînt*arăm,	*cînt*arăţi,	*cînt*ară;
II	*tăc*ui,	*tăc*uşi,	*tăc*u,	*tăc*urăm,	*tăc*urăţi,	*tăc*ură;
III	*făc*ui,	*făc*uşi,	*făc*u,	*făc*urăm,	*făc*urăţi,	*făc*ură;
	*zi*sei,	*zi*seşi,	*zi*se,	*zi*serăm,	*zi*serăţi,	*zi*seră;
IV	*vorb*ii,	*vorb*işi,	*vorb*i,	*vorb*irăm,	*vorb*irăţi,	*vorb*iră;
	*cobor*îi,	*cobor*îşi,	*cobor*î,	*cobor*îrăm,	*cobor*îrăţi,	*cobor*îră.

Exerciţii

1. Scrie perfectul simplu al verbelor: *a alerga, a lua, a vedea, a pune, a povesti.* Subliniază terminaţiile perfectului simplu.

2. Notează deasupra verbelor la perfectul simplu persoana şi numărul. Subliniază terminaţiile perfectului simplu. De exemplu:

1 sg.	2 pl.	3 sg.
cobor*îi*	ascult*arăţi*	pu*se*

a) Priponii pe Pisicuţa într-o aşezătură cu iarbă înaltă;... doborîi din nou la pămînt alte păduri seculare;... lărgii şi înălţai întăriturile, pînă la punctul de a nu-i da mîna sfîntului soare să mi se oglindească înlăuntru, decît doar la amiază. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Şi cum mergea pe marginea unei vîlcele, iepuraşul se opri să se odihnească. Atunci, de la spate, se ridică, albă şi ea, ca de gheaţă, luna. Stelele păliră; pădurea, copacii, tufele îşi dezbrăcară deodată umbra. Iar iepuraşul împietri de groază; chiar de lîngă el, se întinse pe pămînt o arătare cu două coarne grozave. După clipa de spaimă, iepuraşul se destinse ca o coardă şi o zbughi la goană, se prăvăli în vale, veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă şi iar se rostogoli pînă jos;... Se opri tocmai în stuhăria iazului. Acolo, de-abia suflînd, se ghemui cu ochii închişi... să nu-şi mai vadă umbra! — Em. Gârleanu, *Fricosul.*

c) Trecu o lună, trecură două, trecură nouă şi împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surîse, soarele surîse şi el în înfocata lui împărăţie, chiar stătu pe loc, încît trei zile n-a fost noapte, ci numai senin şi veselie, — vinul curgea din butii sparte şi chiotele despicau bolta cerului. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

II. *Unele verbe de conjugarea I au aceeaşi formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu şi a indicativului prezent:*

perfectul simplu: el *cîntắ*; *adunắ*; *intrắ*; *apropiế*; *speriế* etc.;
prezentul indicativului: el *cíntă*; *adúnă*; *íntră*; *apròpie*; *spérie* etc.

În rostire perfectul simplu se deosebeşte de indicativul prezent prin accentul pe care îl primeşte pe terminaţie. În scris accentul nu se notează. Totuşi timpul la care se află verbul poate fi precizat observînd la ce timp sînt alte verbe din aceeaşi frază sau din propoziţiile ori frazele învecinate, pentru că naraţiunea se face ori la trecut, ori la prezent. În general, *ne ajută la precizarea timpului* (prezent sau perfectul simplu) **verbele din propoziţiile principale,** *deoarece acestea ne arată dacă naraţiunea se face la timpul prezent sau la trecut:*

— Oaspetele oltean *fu rugat* de nuntaşi să mai cînte, iar el le **cîntă** îndelungă vreme. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

— Şi aşa zicînd, *pune* poalele-n brîu, îşi **suflecă** mînecile, **aţîţă** focul şi **s-apucă** de făcut bucate. *Face* ea sarmale, *face* plachie...— I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

Verbele *cîntă, suflecă, ațîță, s-apucă* fac parte din categoria verbelor cu aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent. Verbul *cîntă*, aflat în primul text, este la *perfectul simplu*. La stabilirea timpului, ne ajută verbul *fu rugat*, care ne arată că narațiunea se face la timpul trecut. Verbele din al doilea text — *suflecă, ațîță, s-apucă* — sînt la *timpul prezent*, ca și verbele din celelalte propoziții — *pune, face, face*. În acest text narațiunea se face la timpul prezent.

Exercițiu

Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana și numărul. Subliniază cu două linii verbele după care te-ai condus la stabilirea timpului (perfectul simplu sau prezentul indicativului).

a) Fata își *suflecă* mînecile, călcă lut și lipi cuptiorul, îl humui și-l griji. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

b) Se-ntîlnesc, se măsoară, se reped... Se grămădesc, se despart și *s-aruncă* unul într-altul ca două vijelii. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

c) Doi pumni de mălai ia mama din copaie... Îl *aruncă* cu tărîțe cu tot în căldare. *Mestecă* mălaiul cu făcălețul. Pîsatul fierbe. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Ș-odată pornesc ei teleap-teleap-teleap, și cum ajung în dreptul ușii, se opresc puțin. Atunci Gerilă *suflă* de trei ori cu buzișoarele sale cele iscusite, și casa rămîne nici fierbinte, nici rece. Apoi *intră* cu toții înlăuntru. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Roșu-Vodă *intră* în împărăția lui Drăgoi, prefăcînd în scrum satele pe unde trecea. Cum auzi Drăgoi, răcni de trei ori și-și *amestecă* părul cînepiu cu barba cîrlionțată și aspră. *Adună* sfatul... — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) Toată nopticica nu închise ochii... Îl mai *mîngîie* însă pe greier dragostea... pe care gîngăniile cele roșii stropite cu negru i-o arătau. — Em. Gârleanu, *Cîntărețul.*

III. **Observă** *bine deosebirea dintre persoana a II-a singular a perfectului simplu* (tu **cîntași**) *și persoana a II-a singular a imperfectului* (tu **cîntai**). Perfectul simplu are forma *cîntai* la persoana I singular. Deci la conjugarea I vom conjuga verbul la perfectul simplu astfel:

eu **cîntai**, tu **cîntași** (nu „tu *cîntai*").

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a lucra*, scrie verbele următoare la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular: *a aduna, a lăuda, a pleca, a înnopta, a înapoia.*

Perfectul simplu	*Imperfectul*
eu lucr**ai**	eu lucr*am*
tu lucr*ași*	**tu** lucr**ai**

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a mîngîia* la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular. Subliniază terminațiile verbului.

3. Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana și numărul.

a) Cînd mă *deșteptai*, soarele pășise de mult peste meridiană... Cînd soarele *fu* la trei părți din drumul său pe ceruri..., *aruncai* șaua și desagii pe spatele Pisicuții, *încălecai*, *suii* dîmbul și *apucai* drumul de coastă, ce *taie* spre miazăzi. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) — Tot pe aici ești, Ivane, tot?
— Ba bine că nu, *zise* Ivan. Dar unde *gîndeai* să fiu, cînd asta mi-i slujba? — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

c) *Dormeai* tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, *zise* fata împăratului Roș, sărutîndu-l cu drag și dîndu-i iar paloșul în stăpînire. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Ortografia unor forme ale perfectului simplu

I. *Verbele de conjugarea a IV-a cu infinitivul în* **-i** precedat de consoană *(a citi, a privi* etc.) sau de altă vocală decît **„i"** *(a îndoi, a sui* etc.) *se scriu la* **persoana I** *singular a perfectului simplu cu* **doi „i"**, iar la **persoana a III-a singular**, *cu* **un singur „i"**:

eu *cit***ii**, *îndo***ii**, *su***ii**; el *cit***i**, *îndo***i**, *su***i**.

Fii atent *mai ales la scrierea formei de persoana a III-a*, la care, din cauza accentului puternic primit de **„i"**, acesta este deseori considerat, greșit, că ar reprezenta doi **„i"**.

La ambele persoane, **mijlocul de control** *pentru scrierea corectă este* **modul de pronunțare** *în contextul respectiv:*

(eu) *ci-***tii**, *în-do-***ii**, *su-***ii** — cu **doi „i"** (cu diftongul *ii*) în ultima silabă;
(el) *ci-***ti**, *în-do-***i**, *su-***i** — cu **un singur „i"** în ultima silabă.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu perfectul simplu al verbelor date, la persoanele I și a III-a singular. Motivează ortografia prin despărțirea în silabe.

Verbul	*Persoana I sing.*	*Persoana a III-a sing.*
a privi	eu	el ....
a descoperi	....	....
a auzi	....	....
a izbuti	....	....
a înnoi	....	....
a stărui	....	....

2. Construiește cîte o propoziție cu perfectul simplu al verbelor *a mulțumi* și *a veni* la persoanele I și a III-a singular.

3. Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1]) *a întreba*, pers. 3 pl.; [2]) *a mulțumi;* [3]) *a povesti.*

a) O [1]) .... cu blîndețe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le [2]) .... și le [3]) .... că a pierdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul și nu a putut-o încă găsi. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

[1]) *a trage;* [2]) *a învîrti;* [3]) *a porunci.*

b) Împăratul [1]) .... sabia, o [2]) .... pe deasupra capetelor și [3]) .... „înainte!" — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

[1]) și [2]) *a zîmbi;* [3]) *a trage;* [4]) *a cerceta.*

c) Eu [1]) ...., [2]) .... și el; și, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru prea important, își [3]) .... pușca din spate și o [4]) .... cu luare-aminte. — M. Sadoveanu, *Gheorghe Baciu.*

Texte pentru dictare

a) Rămas singur, azvîrlii cartea pe poclăzile din fundul patului, mă apropiai de fereastră, îmi vîrîi nasul în geam și privii spre vale. — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului.*

b) Moș Sava se opri din cioplit, ridică ochii și zîmbi. Zise:
— Mi se pare că s-a izbit hultanul în găinile babei... Am auzit zvoană!
Eu sării. Pornii cu mare însuflețire:
— Apoi da! a fost...
— Cum se poate? grăi bătrînul... — M. Sadoveanu, *Hultanul.*

c) Ajunsei la librăria „Cartea și Condeiul". Mă oprii. Cercetai vitrina... Nu găsii nimic vrednic de citit...
Plecai. Mă plimbai. Nu știui cum trece timpul... Seara mă privi în ochi și-mi surise. Pînă să apuc să-i răspund, se puse pe treabă..., îi luai seama...
Mă apucai iarăși să hoinăresc. Strecurîndu-mă pe lîngă garduri..., trecui din uliță în uliță și ajunsei la grădina publică. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

II. Să nu confunzi pe *-i*, *-și*, *-se*, *-ți* (cîntai, zisei, cîntași, ziseși, duse, zise, cîntarăți, ziserăți) cu pronumele neaccentuate. *Ține seama de* **subiectul propoziției** și de faptul că *pronumele neaccentuate* **nu se leagă niciodată la dreapta unei forme simple a trecutului.** Observă că în cazul unor *greșeli* ca (eu) „pleca-i, zise-i, văzu-i", (tu) „pleca-și, zise-și", (el) „zi-se, adu-se", ceea ce este înaintea liniuței reprezintă diferite forme verbale, dar ele *nu sînt acordate cu subiectul* (pus între paranteze).

Exercițiu

Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1]) *a face;* [2]) *a pune;* [3]) *a lua.*

a) Într-o zi frumoasă de vară îmi [1]) .... legăturica, o [2]) .... în vîrful bățului și o [3]) .... la picior pe drumul cel mare împărătesc. — M. Eminescu, *Geniu pustiu.*

[1]) *a înfășura;* [2]) *a deschide;* [3]) *a culca.*

b) Mă [1]) .... bine, [2]) .... portița de la gratii și mă [3]) .... pe piatra mare de deasupra. — M. Eminescu, *Visul unei nopți de iarnă.*

[1]) *a se duce;* [2]) *a cădea;* [3]) *a se duce;* [4]) *a pune;* [5]) *a întoarce;* [6]) *a zice.*

c) Apoi Făt-Frumos se [1]) .... în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari. Dar cum punea mîna și apuca cîte unul de coadă, îl trîntea și astfel toți caii [2]) .... În sfîrșit, văzînd într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab, se [3]) .... la dînsul; iar cînd [4]) .... mîna pe coama lui, el își [5]) .... capul și [6]) ....:
— Ce poruncești, stăpîne? — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

[1]) *a împinge;* [2]) *a prăvăli;* [3]) *a fi.*

d) De trei ori românii [1]) .... și [2]) .... pe turci și de trei ori [3]) .... respinși înapoi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

Texte pentru dictare

a) Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui
Și mi-o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare. — *Doina voinicească.*

b) Într-o clipă se întoarse. Aduse porcii; îi păzi rezimat în moacă; îi adăpă și pe înserate porni acasă. Cum sosi, îi băgă în cocină, puse doi drugi d-a curmezișul strungii și plecă în capul oaselor. Își găsi de lucru. Orîndui curtea. Se duse în magazie, luă o piele de capră... și-și croi opinci. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

Mai mult ca perfectul

Verbul la mai mult ca perfect *exprimă o acțiune trecută care s-a îndeplinit înaintea altei acțiuni trecute.*

De exemplu, în fraza „Eu **terminasem** cînd *ai venit* tu", acțiunea **terminasem** s-a îndeplinit înaintea acțiunii *ai venit.*

La mai mult ca perfect verbele primesc *terminațiile* **-sem, -seși, -se, -serăm, -serăți, -seră.** La fiecare conjugare, terminațiile se adaugă *unei părți (aceeași la toate persoanele) cu care se alcătuiește și perfectul simplu:*

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
I	*cînta***sem**	*cînta***seși**	*cînta***se**	*cînta***serăm**	*cînta***serăți**	*cînta***seră**
II	*văzu***sem**	*văzu***seși**	*văzu***se**	*văzu***serăm**	*văzu***serăți**	*văzu***seră**
III	*făcu***sem**	*făcu***seși**	*făcu***se**	*făcu***serăm**	*făcu***serăți**	*făcu***seră**
	*zise***sem**	*zise***seși**	*zise***se**	*zise***serăm**	*zise***serăți**	*zise***seră**
IV	*vorbi***sem**	*vorbi***seși**	*vorbi***se**	*vorbi***serăm**	*vorbi***serăți**	*vorbi***seră**
	*coborî***sem**	*coborî***seși**	*coborî***se**	*coborî***serăm**	*coborî***serăți**	*coborî***seră**

La persoana I și la a II-a plural sînt admise și *formele* **fără -ră-: *cîntasem,*** *văzusem* etc.; *cîntaseți, văzuseți* etc.

Verbele de conjugarea a III-a care *prezintă la mai mult ca perfect secvența „sese"* sînt *cele cu perfectul simplu terminat în* **-sei, -seși, -se** etc.: perfectul simplu — *zi***sei**, *adu***sei**, *prin***sei**, *rup***sei** etc.; mai mult ca perfectul — *zise***sem**, *aduse***sem**, *prinse***sem**, *rupse***sem** etc.

Exerciții

1. Conjugă verbele *a scrie, a spune, a merge, a crea, a lua* și *a citi* la perfectul simplu și la mai mult ca perfect. Subliniază terminațiile celor două timpuri.

2. Analizează verbele din textele următoare arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

Pentru verbele la mai mult ca perfect, explică oral înaintea cărei acțiuni s-a îndeplinit acțiunea exprimată prin mai mult ca perfect.

a) Trupul celui dintîi căzut rămase în urmă ca o pată. Nimeni nu mai întoarse capul să se uite înapoi... Căzuseră șapte prizonieri, dintre care doi fuseseră părăsiți suflînd încă... Călărașilor le înghețase și lor picioarele în cizme, lăsaseră dîrlogii pe gîtul cailor. — Em. Gârleanu, *Prizonierul.*

b) Cucoșul alb, cu găinile lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei.
Cum scurmau așa, cucoșul își auzi tovarășele șoptind. Ridică semeț capul și, drept înainte, de partea cealaltă, vrăjmașul negru se proptise, gata de luptă. Găinile se opriră; înțeleseseră că aveau ceva de privit. — Em. Gârleanu, *Luptătorii.*

c) Abia scăpă vorba, și caii lor speriați o tuliră la fugă de unde veniseră. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

d) O stîncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năprasnic și tăiase capul drumului pe care urcam la deal... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului

Fii atent *la ortografia formelor mai mult ca perfectului terminate în* **-şi** *sau* **-se:**

tu	*cîntaseşi*	el	*cîntase*
	văzuseşi		*văzuse*
	auziseşi		*auzise*
	coborîseşi		*coborîse*

-Şi sau **-se** *nu reprezintă pronumele reflexiv, ci fac parte din forma verbului.*
Mai mult ca perfectul este un timp simplu, care nu poate primi pronumele reflexiv decît înaintea verbului:

se *făcuse*, se *dusese*, se *auzise*, şi-*adusese* etc.

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu mai mult ca perfectul verbelor date, la persoanele a II-a şi a III-a singular.

Infinitivul	*Mai mult ca perfectul*	*Infinitivul*	*Mai mult ca perfectul*
a observa	tu	a pune	tu ....
	el		el ....
a dezlega	tu	a citi	tu ....
	el		el ....
a vedea	tu	a obosi	tu ....
	el		el ....
a revedea	tu	a hotărî	tu ....
	el		el ....
a face	tu	a doborî	tu ....
	el		el ....

2. Completează locurile libere cu mai mult ca perfectul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Înainte de a scrie, citeşte cu atenţie textul, pentru a înţelege la ce persoană şi număr trebuie pus fiecare verb.

[1]) *a bate;* [2]) *a face;* [3]) *a trimite;* [4]) *a zice.*

a) Un boier sluga-şi [1]) ....
Pentru vina ce-i [2]) ....
Că-ntr-un loc îl [3]) ....
Şi-nvăţîndu-l îi [4]) ....
Adevărul să nu spuie,
Ci o minciună să puie. — A. Pann, *Minciuna şi adevărul.*

[1]) *a da;* [2]) *a cere;* [3]) *a îndrăzni.*

b) Mama-mi [1]) .... două pere, una pentru mine, alta pentru Huţu. Eu le-am păstrat pe amîndouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la şcoală, fiindcă el nu le [2]) .... de la mine, iară eu nu [3]) .... să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

[1]) *a vinde;* [2]) *a se muta;* [3]) *a sta;* [4]) *a se şterge.*

c) De peste douăzeci de ani, de cînd [1]) .... cîrciuma de la noi din sat, de la Omida, şi se [2]) ...., în sfîrşit, la oraş, unchiul Ţone [3]) .... zi de zi şi seară de seară pe aceiaşi scaun tare, cu coatele rezemate de aceeaşi tejghea de pe care se [4]) .... de mult vopseaua. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a duce, a spune* şi *a scrie* la mai mult ca perfect şi la perfectul simplu, persoana a III-a singular.

Timpul viitor

I. Verbul la timpul viitor *exprimă o acţiune care se va îndeplini după momentul vorbirii:*
Vom spune că ne bucurăm de succesul lui.
Viitorul *se formează din infinitivul verbului de conjugat şi un verb auxiliar:*

Infinitivul	*Viitorul*	
a lucra		**lucra**
a vedea	*voi, vei, va,*	**vedea**
a face	*vom, veţi, vor*	**face**
a veni		**veni**
a coborî		**coborî**

Exerciţii

1. Scrie viitorul următoarelor verbe: *a tăcea, a ţine* şi *a împlini.* (Fii atent să nu schimbi caracteristica infinitivului.)

2. Subliniază verbele la viitor şi analizează-le arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Căci amîndoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioşi şi teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

b) Şi lumea te va blăstema,
Că-i blăstem făptuirea ta!
Voi merge, paşă, să cerşesc,
Dar mila voastră n-o primesc. — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

c) Dacă nu veţi zbura de la noi ca păsările, o perşi,... veţi cunoaşte puterea săgeţilor noastre...! — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Înainte de a ajunge la această ţintă îndepărtată şi supremă, apele vor ocoli şi vor străbate întreaga ţară. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

II. *Verbul predicativ* **a voi** are la persoana a III-a singular a perfectului simplu forma **voi** (el *voi* = vru). Forma **voi** este folosită în vorbirea populară şi pentru persoana I singular a indicativului prezent (eu *voi* = voiesc). La persoana a III-a plural a indicativului prezent verbul predicativ **a vrea** are forma **vor** (ei *vor*).

Să nu confunzi aceste forme ale verbelor predicative *a voi* şi *a vrea* cu auxiliarul viitorului. Ţine seama de faptul că *auxiliarul viitorului este urmat de infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziţia „a" (voi lucra, vor lucra),* iar verbul predicativ **voi (vor)** *este urmat de obicei de un verb la conjunctiv* — **voi (vor)** *să lucreze* — şi, *mai rar, de un verb la infinitiv cu prepoziţia „a"* — **voi** *a spune.*

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele la viitor şi cu două linii verbele predicative *a voi* şi *a vrea.*

a) Acum, fata mea,... tu eşti iarăşi a mea şi cu mine voi să rămîi pentru totdeauna. De acum înainte voi şti să te feresc de răpitori şi urgisitul acela de Hades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăţie. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*

b) — Eu voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru... Spune-mi pe care din boieri să aleg?

— Dacă vei merge cu mine — îi zise calul — ... nu-ți trebuie (să alegi) pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tatăl tău. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

c) Să nădăjduim că tunurile vor continua să bată mai departe, și pe urmă vor tăcea, și se va întinde iarăși peste întregul pămînt liniștea păcii. — Z. Stancu, *Desculț*.

d) Iar cînd mă abătui din potecă sub o umbră mai deasă și-i luai (desagii) din spatele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot..., atîta erau de ușori! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

III. În afară de formele cu auxiliarul *voi, vei, va, vom, veți, vor*, viitorul are și următoarele **forme**:

(eu)	am să *fac*	o să *fac*	oi *face*
(tu)	ai să *faci*	o să *faci*	oi (ăi, îi *sau* -i) *face*
(el)	are să *facă*	o să *facă*	o *face*
(noi)	avem să *facem*	o să *facem*	om *face*
(voi)	aveți să *faceți*	o să *faceți*	oți (ăți, îți sau -ți) *face*
(ei)	au să *facă*	o să *facă*	or *face*

Auxiliarul persoanei a III-a singular (va) apare și în forma a: *a* (va) *face*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie formele viitorului cu auxiliarul *voi (vei...)* și cu două linii celelalte forme. Analizează verbele respective arătînd persoana și numărul lor.

a) Fiul craiului zice atunci supărat:

— Dar bine, spînule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.

— Să avem iertare, stăpîne!... Cît despre apă bună nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fîntînă cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom popsi, oi clătări plosca bine ș-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sînt fîntîni, și din partea apei, i-om duce dorul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Cine a face altă dată ca mine, ca mine să pățească. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Copilașul tău,
pruncușorul meu,
tu cum l-ai lăsat
în pat
desfășat...
. . . .
ninsoare d-o ninge,
pe el mi l-o unge;
ploi cînd or ploua,
pe el l-or scălda;
vînt cînd o sufla,
mi l-o legăna,
dulce legănare,
pîn's-o face mare! — *Meșterul Manole*.

d) Cînd vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) — Mîni-dimineață am să le bat potcoave la cai.

— Le-i bate, da acuma vîră oamenii înăuntru. Nu-i mai ține afară... Pînă ce le-i aduce tărhatul în casă, eu am și pus de mămăligă. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) — Luminarea voastră, de acum cred că nu mi-ți mai face nici o împiedicare, pentru că am adus la îndeplinire tot ceea ce ne-ați poruncit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) De indulgența mea acum să profitați,
Căci dacă spre pămînt vreodată m-oi porni,
Vă pot încredința că bine nu oți fi. — Gr. Alexandrescu, *Răspunsul cometei*.

IV. Timpul viitor mai are o formă numită **viitorul anterior***, pentru că *exprimă o acțiune care se va îndeplini înaintea altei acțiuni viitoare*. De exemplu, în fraza „*Voi vorbi* / după ce **va fi vorbit** el", acțiunile celor două verbe se vor realiza în ordinea următoare:
1. **va fi vorbit** (el) — **viitorul anterior;**
2. *voi vorbi* (eu) — *viitorul*.

Viitorului anterior i se mai spune și *viitorul II*, spre deosebire de cealaltă formă a viitorului, numită *viitorul I*.

Viitorul anterior este alcătuit din *viitorul I al verbului auxiliar* **a fi** *și* **participiul** *verbului de conjugat:* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi vorbit.**

Alte forme ale viitorului anterior sînt: **oi fi vorbit, îi fi vorbit, o fi vorbit, a fi vorbit, om fi vorbit, oți, ăți** sau **îți fi vorbit, or fi vorbit.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la viitorul I și cu două linii verbele la viitorul anterior. Arată prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra verbelor, ordinea în care se vor realiza acțiunile (numai acțiunile din aceeași frază).

a) Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) Cînd oi vorbi acolo-n adunare,
Toți cititorii mei vor fi vorbit
Și toți îndrăgostiții despre care
În cîntecele mele-am pomenit. — A.E. Baconski, *Trei delegați*.

c) Dacă veți urca vreodată spre partea de sus a țării, de la un timp veți băga de seamă, cam de la Tîrgu-Neamț mai departe, după ce veți fi trecut pe lîngă casa lui Ion Creangă, și veți fi pășit peste apa subțire a Ozanei, veți băga de seamă că se vorbește mai puțin despre Ceahlău... spre a se face treptat loc... unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont. — Geo Bogza, *Fabrică și munte*.

d) V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.

Ortoepia și ortografia verbelor la viitor

I. *În rostirea și scrierea corectă a verbelor la viitor, trebuie să te conduci după* **caracteristica infinitivului:**

a vedea — *va vedea* (nu: va vede);
a face — *va* face (nu: va făcea);
a privi — *va privi* (nu: va privii).

Verbele de conjugarea a IV-a se scriu la viitor, ca și la infinitiv, cu un singur **-i**, *cu excepția cîtorva verbe care au rădăcina terminată în* **-i:** *a pusti/i — va* **pustii**, *a se sfi/i — se va* **sfii**, *a pri/i — va* **prii**, *a înmi/i — va* **înmii.**

* Denumirea de viitor *„anterior"* vine de la adverbul latin *anterior = mai înainte*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu viitorul verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Viitorul*	*Infinitivul*	*Viitorul*
a ascult*a*	....	a trec*e*	....
a ved*ea*	....	a cer*e*	....
a tăc*ea*	....	a scri*e*	....
a căd*ea*	....	a f*i*	....
a ţin*e*	....	a ven*i*	....
a fac*e*	....	a şt*i*	....
a bat*e*	....	a pust*ii*	....

2. Completează locurile libere cu viitorul verbelor indicate înaintea fiecărui text, observînd acordul în persoană şi număr cu subiectul.

[1]) *a amuţi;* [2]) *a începe.*

a) Privighetorile [1]) ..../ şi [2]) ..../ să chiuie ca nişte clopote de argint atîrnate sus, în văzduh, ciocîrliile./ — Z. Stancu, *Desculţ.*

[1]) *a isprăvi;* [2]) *a ieşi;* [3]) *a fi.*

b) Peste puţin Radu îşi [1]) .... învăţătura,/ [2]) .... în lume/ şi [3]) .... un om cu vază printre ai săi./ — A. Vlahuţă, *Din durerile lumii.*

[1]) *a aprinde;* [2]) *a stinge;* [3]) *a şti.*

c) Cîte focuri, cîte lumînări şi cîte văpăiţi n-au ars, poveste,/ şi toate s-au stins,/ şi multe se [1]) ..../ ca să se stingă iarăşi,/ numai tu, poveste, nu te [2]) .... decît cu cel din urmă om ..../ şi numai ăla [3]) .... bine/ că lumea asta a fost o lungă şi aceeaşi poveste./ — B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*

[1]) *a creşte;* [2]) *a adînci;* [3]) *a întinde;* [4]) *a cuprinde.*

d) Revoluţia [1]) ..../ şi se [2]) ....,/ se [3]) ..../ şi [4]) .... în plasa ei de flăcări tot pămîntul./ — Z. Stancu, *Desculţ.*

[1]) *a fi;* [2]) *a cotropi;* [3]) *a trece.*

e) Măria sa regele Poloniei vă face cunoscut/ să vă închinaţi;/ atunci garnizoana [1]) .... slobodă a ieşi cu arme şi bagaje;/ iar cutezînd a se împotrivi, cetatea se [2]) ..../ şi garnizoana se [3]) .... sub ascuţişul săbiei./ — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

II. Pentru *ortografia verbului auxiliar la persoana a III-a singular (va),* **fii atent** *la sensul de viitor al verbului,* precum şi la faptul că *la viitor auxiliarul este urmat de infinitivul verbului de conjugat, deci de un verb terminat în vocală.* *Se scrie „v-a"* **cînd verbul este la perfectul compus:**

Viitorul	*Perfectul compus, precedat de pronumele „v-"*
va *aduce*	**v-a** *adus (v- = vouă* sau *pe voi);*
va *vorbi*	**v-a** *vorbit (v- = vouă).*

Formele auxiliarului **vei** şi **veţi** *nu se pot scrie decît în felul acesta.* **Nu există în limba română nici o situaţie în care „-i" sau „-ţi" să fie legat prin liniuţă de „ve-", pentru că „ve-" nu reprezintă un cuvînt.**

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la persoana a III-a singular a viitorului şi a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *v-*. Subliniază la ambele timpuri terminaţiile verbului de conjugat.

Infinitivul	*Viitorul*	*Perfectul compus*
a d*a*	el	el ....
a spun*e*	el	el ....
a scri*e*	el	el ....
a ţin*e*	el	el ....
a fac*e*	el	el ....
a priv*i*	el	el ....
a împodob*i*	el	el ....

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a face, a scrie* şi *a împodobi* la persoana a III-a singular a viitorului şi a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *v-*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle verbele *a scrie* şi *a împodobi* la viitor, persoana a II-a singular şi plural.

4. Completează locurile libere cu auxiliarul viitorului verbelor date, la persoana şi numărul cerute de substantivele sau pronumele subliniate în text sau indicate între paranteze.

a) Bălcescu: Azi am fi avut *România* visată de toţi.
Maria: Şi aşa nu .... mai fi?
Bălcescu: .... fi, cu certitudine. *România* .... fi o republică democrată. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

b) *Tu* .... vedea iar satul tău
Şi casa voastră-n vale,
Şi biata *mamă*-ţi ..... ieşi
Plîngînd în cale. — G. Coşbuc, *Rugămintea din urmă.*

c) În zadar *(voi)* ...... îngenunchea şi vă ...... ruga pe la porţile împăraţilor. *Ei* nu vă ...... da nimic (...). Ziua izbîndirii, ziua dreptăţii se apropie, în care se .... ridica *popoarele* ca să mături rămăşiţa tiranilor de pe faţa pămîntului.
Atunci vă ...... ridica şi *voi*, toţi ca unul, şi ...... începe lupta mîntuirii.
Atunci *(voi)* nu ...... mai fi singuri în faţa duşmanului şi toate *popoarele* Europei .... alerga într-ajutorul vostru şi ...... sta împreună cu voi. — N. Bălcescu, *Mersul revoluţiei în istoria românilor.*

III. Auxiliarul viitorului stă de obicei înaintea verbului de conjugat. Viitorul are însă şi **forme inverse,** care se construiesc cu auxiliarul pus după verbul de conjugat. În acest caz verbul şi auxiliarul se rostesc fără pauză între ele, iar în scris *auxiliarul se leagă de verb prin liniuţă:*

asculta-**voi**	*asculta*-**vom**
asculta-**vei**	*asculta*-**veţi**
asculta-**va**	*asculta*-**vor**

Cînd verbul la viitor cu forma inversă are un complement exprimat printr-un pronume personal neaccentuat, **pronumele se intercalează între verbul de conjugat şi auxiliar.** În rostire nu se face pauză între cele trei cuvinte, iar în scris *pronumele se leagă prin liniuţă de verbul de conjugat şi de verbul auxiliar:*

asculta-**mă**-*vei*, *asculta*-**te**-*voi*, *asculta*-**ne**-*vor*, *asculta*-**vă**-*vor* etc.;
spune-**mi**-*vei*, *spune*-**ţi**-*voi*, *spune*-**i**-*voi* etc.

Exerciţii

1. Scrie în locurile libere formele inverse ale verbelor date.

	Formele inverse		*Formele inverse*
va pleca	....	va chibzui	....
veţi alunga	....	vă vor alunga	....
vei auzi	....	mă va alunga	....
vei vedea	....	ne vor înştiinţa	....
veţi vedea	....	te voi ajuta	....

2. Completează locurile libere cu formele inverse ale viitorului verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1]) *a adormi*, pers. 1 pl.; [2]) *a troieni*, pers. 3 sg.; [3]) *a auzi*, pers. 1 pl.

a) [1]) ...., [2]) ....
Teiul floarea peste noi,
Iar prin somn [3]) .... bucium
De la stînele de oi. — M. Eminescu, *Povestea codrului.*

[1]) *a pieri*, pers. 3 pl.; [2]) *a veni*, pers. 3 sg.

b) Blăstămaţi [1]) .... regii
Cari s-abat din drumul drept...
Şi sfîrşitul tău [2]) ....
Azi ori mîne, ori mai apoi! — G. Coşbuc, *Pentru libertate.*

a lăsa, pers. 3 pl., cu pronumele *te* intercalat.

c) Şi te vor bate-odorul meu,
Şi te-or purta şi mult şi greu,
.... flămînd! — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

a îngîna, pers. 3 pl., cu pronumele *ne* intercalat.

d) Vom visa un vis ferice,
.... c-un cînt
Singuratece izvoare,
Blînda batere de vînt. — M. Eminescu, *Dorinţa.*

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a îmbunătăţi*, *a împodobi* şi *a împiedica* la timpul viitor, cu forme inverse, persoanele a III-a singular şi a II-a plural.

Modul imperativ*

I. Verbul la modul imperativ *exprimă o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte* prin care vorbitorul cere persoanei sau persoanelor cu care vorbeşte să îndeplinească acţiunea: *pleacă* **tu; *plecaţi*** **voi.**

* Cuvîntul *imperativ* înseamnă „poruncitor". El are la bază verbul latin *imperare = a porunci.*

Deci imperativul nu poate avea forme decît pentru *persoana a II-a singular şi plural.*

Sensul de poruncă, îndemn, sfat sau rugăminte se realizează în vorbire printr-o anumită *intonaţie* dată verbului, iar în scris este indicat prin *semnul exclamării* pus la sfîrşitul propoziţiei cu predicatul exprimat prin verb la imperativ.

Forma persoanei a II-a singular *a imperativului* este la cele mai multe verbe *identică cu forma persoanei a III-a singular a indicativului prezent,* iar la unele verbe este *identică cu forma persoanei a II-a singular:*

Imperativul	*Indicativul prezent*	*Imperativul*	*Indicativul prezent*
cîntă *tu*	*el* **cîntă**	**treci** *tu*	*tu* **treci**
lucrează *tu*	*el* **lucrează**	**mergi** *tu*	*tu* **mergi**
citeşte *tu*	*el* **citeşte**	**şezi** *tu*	*tu* **şezi**

Verbele **a veni, a face, a zice, a duce** *şi derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor* — **a reveni, a conveni, a preveni, a desface, a reface, a preface, a prezice, a dezice, a conduce, a reduce** etc. — *au forme proprii la persoana a II-a singular a imperativului:*

vino, revino, previno | **zi, prezi, dezi**
fă, desfă, refă, prefă | **du, condu, redu** etc.

La **persoana a II-a plural** *toate verbele au la imperativ formă identică cu forma persoanei a II-a plural a indicativului prezent,* de care se deosebeşte numai prin *intonaţie:*

cîntaţi, creaţi, duceţi, faceţi, scrieţi, hotărîţi, veniţi *(voi).*

Exerciţii

1. Conjugă la modul imperativ următoarele verbe: *a asculta, a crea, a scrie, a veni, a face, a aduce, a zice.* Notează prin săgeată vocala cu intonaţie mai înaltă.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin imperativul următoarelor verbe, la singular şi la plural: *a înainta, a crea, a înnoi, a scrie, a face**. Subliniază verbele la imperativ şi indică vocala cu intonaţie mai înaltă.

II. **Pentru a nu confunda imperativul cu indicativul prezent,** *ţine seama de următoarele explicaţii şi recomandări:*

— *Acţiunea exprimată de verbul la imperativ nu se îndeplineşte în momentul vorbirii, în momentul în care vorbitorul exprimă porunca, îndemnul, sfatul sau rugămintea, ci urmează să se îndeplinească. Deci imperativul* **nu arată o acţiune ce se realizează în prezent,** *ci* **o acţiune realizabilă.** De exemplu, în textul „*Mergi* de-mi *adu* dosarul!" (I.L. Caragiale, *Două loturi),* acţiunile exprimate de verbele la imperativ *mergi* şi *adu* urmează a fi îndeplinite de către persoana a II-a după ce a primit porunca.

* Observă că imperativul se foloseşte de obicei cu subiectul *tu (voi)* neexprimat sau cu subiectul aşezat după verb.

— *În cazul formelor de singular comune imperativului și persoanei a III-a a indicativului prezent, trebuie stabilită persoana verbului prin identificarea subiectului:* imperativ: — *ascultă* tu; indicativ prezent — el *ascultă*.

— *În dialog verbul la imperativ este însoțit de cele mai multe ori de un substantiv la* **vocativ**, substantiv ce indică *persoana a II-a*, căreia i se adresează vorbitorul cerîndu-i să îndeplinească porunca, îndemnul sau să-i asculte sfatul ori rugămintea: **„Ioane, cată** *să nu dăm cinstea pe rușine...!*" (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*).

— *Propoziția în care se află verbul de analizat* **nu trebuie izolată de restul textului**, deoarece prezența în propoziția sau în fraza învecinată a unuia dintre *verbele* sau *substantivele* care exprimă unul din sensurile pe care le poate avea verbul la imperativ — *a porunci* (*a ordona, a comanda*), *a îndemna, a sfătui* (*a recomanda*), *a ruga* sau *poruncă* (*ordin, comandă*), *îndemn, sfat* (*recomandare*), *rugăminte* — ne poate ajuta să observăm că verbul este la modul imperativ. De exemplu, în textele:

A poruncit: *„Pleacă!"*
Mergeți încet, vă **rog**.
— *Stai* liniștit, acesta este **sfatul** ce-ți dau,

verbele *a poruncit*, *rog* și substantivul *sfatul* ne dau indicații că verbele *pleacă, mergeți, stai* sînt la modul imperativ. Dacă însă am considera izolate propozițiile „Pleacă!", „Mergeți încet", „Stai liniștit", n-am putea ști dacă verbele sînt la imperativ sau la indicativul prezent. Nici semnul exclamării pus după o propoziție independentă construită cu imperativul — *Scrie frumos!* — nu ne poate arăta, el singur, că verbul este la imperativ, fiindcă și după o propoziție construită cu indicativul se pune semnul exclamării, dacă propoziția este exclamativă.

— *Valoarea de imperativ a unui verb poate fi indicată și de* **alți termeni din context**. În „**Tu** *lasă* jocul, *scrie-ți* temele, apoi *ajută-l* pe fratele tău", valoarea de imperativ a verbelor *scrie* și *ajută* poate fi recunoscută atît după subiectul *tu* (nu: *el*), exprimat pentru primul verb la imperativ (*lasă*), cît și după faptul că *pronumele neaccentuat este legat prin liniuță la dreapta verbului*, situație obișnuită la imperativul pozitiv și pe care nu o întîlnim în limba literară la formele corespunzătoare ale indicativului prezent.*

În rezumat, imperativul avînd forme care sînt folosite și la indicativul prezent, *pentru a deosebi cu ușurință imperativul de prezentul indicativului trebuie să te conduci* **după indicațiile date de context.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii cuvintele din texte care te-au ajutat să recunoști că verbele sînt la modul imperativ. Analizează verbele la imperativ arătînd: modul, persoana, numărul și ce exprimă imperativul (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte).

a) — Foc!... a poruncit din nou colonelul. Au mai căzut doi.
— Mizerabililor! Ați-uitat să trageți cu arma la țintă. Treceți și-i împușcați de la un pas! — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Ionică, dragul mamei, tu mai lasă drumurile și stăi lîngă mămuca de-i fă țevi și leagănă copilul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

* Regional, întîlnim construcții de felul *rogu-te, rugămu-ne, mulțumescu-ți* etc., cu pronumele neaccentuat legat de o formă a indicativului prezent căreia i s-a adăugat vocala de legătură „u".

c) Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...
— Ei, vedeți? — zise iarăși cel mare... Mă duc să-i deschid.
— Bădică! bădică — zise iarăși cel mic — ascultați-mă și pe mine! Poate mai apoi a veni cineva și a zice:
— Deschideți ușa
Că vine mătușa!
Ș-atunci voi trebuie numaidecît să-i deschideți? D-apoi nu știți că mătușa-i moartă de cînd lupii albi? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

d) — Lisandre, spune ce dorești?
— Bădiță, bădiță! a țipat pe neașteptate nefericitul.
— Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzîndu-l de după grumaz. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Și-acum dă-mi mîna! A sunat
Cornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Și-ajuns în țară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:
Pămîntul țării să-l săruți
Și pentru mine! — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

f) — Ce mînca văd eu bine că ai;... dar ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricați mîncarea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Compune un dialog în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul imperativ, precedate de un substantiv la vocativ sau de o altă propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a porunci, a îndemna* sau *a sfătui, a ruga*.

Ortografia verbelor la modul imperativ

I. **Imperativul negativ** *are la persoana a II-a singular aceeași formă ca și infinitivul; la persoana a II-a plural imperativul negativ nu se deosebește de imperativul pozitiv:*

Infinitivul	*Imperativul negativ*	
	pers. a II-a singular	*pers. a II-a plural*
a pleca	*nu pleca*	*nu plecați*
a merge	*nu merge*	*nu mergeți*
a scrie	*nu scrie*	*nu scrieți*
a privi	*nu privi*	*nu priviți*
a fi	*nu fi*	*nu fiți*

Deci la persoana a II-a singular imperativul negativ al verbelor de conjugarea a IV-a se scrie, ca și infinitivul, cu un singur **-i**, *afară de cîteva verbe* — **a pustii, a se sfii, a înmii** — *care se scriu cu doi* **-i**, pentru că au rădăcina terminată în **-i:** *nu pusti/i, nu te sfi/i, nu înmi/i.*

Exerciții

1. Scrie imperativul negativ al verbelor *a fi, a scrie, a citi, a înnoi, a dezvinovăți, a dezamăgi, a pustii* și *a se sfii* la persoana a II-a singular. Explică oral ortografia lor.

2. Completează locurile libere cu imperativul negativ al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a fi, pers. 2 sg.

a) .... scump la tărîţe şi ieftin la mălai.

a fi, pers. 2 sg.

b) — Ba ...... aşa de darnic, stăpîne. Mai bine cruţă-ţi capul, că poate ţi-a mai trebui. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

a se sfii, pers. 2 pl.

c) — Înţeles-aţi, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Şi dacă aveţi ceva de zis ......, spuneţi verde, moldoveneşte, ca la nişte fraţi ce vă sîntem. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

[1]) şi [2]) *a fugi*, pers. 2 sg.

d) D-alelei, fecior de lele
şi viteaz ca o muiere,
[1]) ......, că n-am dat vamă,
[2]) ......, c-o să dai samă!
— *Toma Alimoş.*

[1]) *a avea;* [2]) *a fugi* (ambele verbe la pers. 2 pl.).

e) — Au tras în aer! răcni Petre cu ochii bulbucaţi. [1]) .... frică, fraţilor!... Staţi pe loc!... [2]) .... — L. Rebreanu, *Răscoala.*

5. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a povesti* şi *a se sfii* la modul imperativ cu aspect negativ, la singular şi plural. Explică oral ortografia verbelor la numărul singular.

II. *Construcţiile formate din verbe la imperativ cu persoana a II-a singular terminată în vocala* -e *(pune, spune* etc.) *şi pronumele* **-ţi** *sînt exprimate prin aceleaşi sunete ca şi formele aceloraşi verbe la persoana a II-a plural:* **pune-ţi (tu) ; puneţi (voi).** *Pentru a evita g r e ş e a l a de a scrie forma imperativului la persoana a II-a plural cu partea finală a cuvîntului (-ţi) legată prin liniuţă,* **fii atent la persoana** *şi* **numărul verbului,** *adică la* **subiect:** dacă *subiectul* este **voi,** *„ţi" face parte din forma verbului*, este elementul prin care verbul se acordă cu subiectul *voi;* dacă *subiectul* este tu *(pune, spune* etc.), *„ţi" este pronume neaccentuat.* Aplică deci *modelul* dat la p. 158: *S* tu ← *(Vb)* **-ţi.** Repetă şi celelalte explicaţii de la locul indicat şi fă exerciţiile de mai jos.

Exerciţii

1. După modelul dat pentru primul verb, completează locurile libere cu imperativul verbelor date, la persoana şi numărul indicate.

	Imperativ, pers. a II-a sing., urmat de pron. -ţi	*Pers. a II-a plural, fără pron. personal neaccentuat*
a culege	culege-*ţi* (tu)	culege*ţi* (voi)
a alege	....	....
a crea	....	....
a privi	....	....
a scrie	....	....
a duce	....	....
a face	....	....

2. Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Pentru numărul singular sau plural al verbelor, observă — acolo unde se află un substantiv în vocativ — la ce număr este substantivul.

[1]) *a merge;* [2]) *a spune.*

a) — Voinicilor, zise, sînteţi slobozi; [1]) .... în pace şi [2]) .... copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia. — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

[1]) *a veni;* [2]) *a striga.*

b) [1]) .... în horă de frăţie,
Străvechii cîmpului străjeri,
Ce ocrotiţi de-o veşnicie
A muncii rodnice dureri.

În goana vieţii-nviforată
[2]) ....: Plugarii-n veci nu pier,
Căci lor pămîntul sfînt li-e tată.
— O. Goga, *Carmen laboris.*

[1]) *a zăvori;* [2]) *a închide;* [3]) *a arma;* [4]) *a întări* (toate la pers. 2 sg. + pron. *-ţi).*

c) — D-alei, doamne Ştefan-Vodă,
De ţi-i frică c-oi scăpa,
[1]) .... curţile
Şi [2]) .... porţile,
Mai [3]) .... slugile
Şi [4]) .... strejile
Să te lase grijile. — *Corbea.*

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a crea, a face* şi *a înnoi* la modul imperativ, persoana a II-a singular, urmat de pronumele *-ţi*, şi la persoana a II-a plural, fără pronume neaccentuat după verb.

Texte pentru dictare

(ortografia construcţiilor cu verbe la modul imperativ şi pronume neaccentuate)

a) Mîine, cînd voi fi pămînt,
Nu uita nici tu — şi zi-le,
Zi-le doina, cîntec sfînt,
La copiii tăi, copile. — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt.*

b) Zoreşte-ţi fugarul, o drag Făt-Frumos,
Zoreşte-ţi fugarul şi ţine-te bine!
Căci iată zmeoaica cu chipul hidos
Pe urmele noastre pornit-a şi vine...
N-ai teamă, tu scumpă copilă de crai!
Aruncă-i oglinda vrăjită ce-o ai. — St. O. Iosif, *Zmeoaica.*

c) — Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce... şi tu du-te înapoi de-ţi ie altele... Hai, nu mai sta la îndoială şi dă-mi-le, căci atunci are să fie bine şi de stăpînu-meu şi de stăpînă-ta... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Modul conjunctiv

I. Verbul la modul conjunctiv *exprimă o acţiune nerealizată, dar care se poate realiza:*

— **Să văd,** băiete, ce cărţi ai? — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă.*

Modul conjunctiv se recunoaşte uşor după *conjuncţia* **să,** cu ajutorul căreia se formează: **să** *lucrez,* **să** *lucrezi* etc.

Conjunctivul are *două timpuri:* **prezent** şi **perfect.**

Conjunctivul prezent se formează din prezentul indicativului, precedat de conjuncția *să*: **să** *lucrez*, **să** *lucrezi*, **să** *lucreze*, **să** *lucrăm*, **să** *lucrați*, **să** *lucreze*. Numai la persoana a III-a singular și plural formele conjunctivului prezent se deosebesc, la cele mai multe verbe, de ale indicativului prezent:

el (ei) *lucrează* — el (ei) *să lucreze*;
el *citește*, ei *citesc* — el (ei) *să citească*.

Conjuncția să poate sta chiar *lîngă verb* sau poate fi *despărțită de verb prin* **intercalarea altor părți de vorbire** (una sau mai multe) **între conjuncție și verb:** *adverbul* **nu**, prin care se exprimă *aspectul negativ al verbului* și care *în analiza gramaticală se ia împreună cu verbul la conjunctiv* (**să nu pleci**); *adverbele* **mai** (**să** *mai* **aștepți**), **tot** și altele; *unul* sau *două pronume neaccentuate* (**să nu** *le* **spui**; **să** *mi-l* **aducă**; **să nu** *mi-l mai tot* **ceară** etc.).

Exerciții

1. Subliniază verbele la conjunctivul prezent și fă analiza lor morfologică. Explică oral ce părți de vorbire au fost intercalate, în unele cazuri, între conjuncția *să* și verb.

a) Dar aș vrea să văd ziua pămîntului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierd ideea tristă de veacuri întărită
Că lumea moștenire despoților s-a dat! — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

b) Românul se renaște cu primăvara!
Lui îi place să cînte din frunze; îi place să-și puie flori la pălărie, să asculte cînticele păsărilor și să zică atunci cîte o doină... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

c) Nevestei mele să-i mai spui
Să-mi cumpere o coasă. — G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.

d) — Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva...
— Ce?
— Să-mi dai mie s-o arunc în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile. — Z. Stancu, *Desculț*.

e) — ... așa sînt eu în felul meu, știu una și bună: să-mi slujesc stăpînul cu dreptate. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Încearcă să-l oprească pe Lipan și să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-l cetească. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) — Da uite, mă năcăjesc acum să mai descarc carul, că nu pot vacile ca să-l scoată.
— Măi, ce-mi dai tu mie să ți-l scot eu? — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

2. Compune un dialog în care să folosești verbe la modul conjunctiv, timpul prezent, cu aspect pozitiv și cu aspect negativ. În unele propoziții să se afle pronumele personale **mi, ți, i, l, o** și unele dintre grupurile de pronume **mi-l, mi-i, ți-l, ți-i, i-l, i-i, ni-l, ni-i, vi-l, vi-i, li-l, li-i**, intercalate între conjuncția *să* și verb. Subliniază verbele la modul conjunctiv. Explică oral ortografia prin analiza pronumelor.

II. *Să nu confunzi viitorul alcătuit cu conjunctivul* — **o să** *lucrez*, **am să** *lucrez* — *cu conjunctivul prezent*. **Mijlocul de control** este sensul de viitor al verbului și prezența, înaintea conjuncției *să*, a lui **o** invariabil sau a auxiliarului **am, ai, are, avem, aveți, au.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la conjunctivul prezent și cu două linii verbele la viitorul alcătuit cu conjunctivul.

a) Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:
— O să te asculte, să spui tare și deslușit. Și plecă. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

b) Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) — Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și marea?
— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plîngă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

III. *Conjunctivul se folosește foarte mult în propoziții subordonate. El poate fi folosit însă și în propoziții independente sau în propoziții principale.* În astfel de propoziții, el poate exprima *sensurile imperativului — o poruncă, un îndemn, un sfat, o rugăminte sau o urare, un blestem și diferite alte sensuri date de atitudinea vorbitorului.*

Exerciții

1. Subliniază verbele la modul conjunctiv și scrie în dreptul fiecărui text ce exprimă ele (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte, urare).

a) Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
Ca trestia cea naltă să fie paiul nalt! — V. Alecsandri, *Sămănătorii*.

b) „Să trăiască Domnul Ștefan!" mii de glasuri îi urează.
Și poporul jos pe vale, umilit îngenunchează! — V. Alecsandri, *Altarul Mănăstirii Putna*.

c) Frunza, securea, izvorul, toate ne cîntă cu dor:
Să cîntăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!
Cîntecul să fie freamăt, troscot, șoapte, toate-ntr-una;
Blînd ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna! — B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*.

d) — Să iasă în față — a strigat colonelul — toți acei care au luat parte la răscoală! — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Oricare ar fi sfîrșitul luptei,
Să stai luptînd, căci ești dator. — G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

f) Mama a rămas singură cu noi... Ne povestește seara, cînd sîntem gata de culcare, toate cîte le aude cu privire la răscoală.
— Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai tîrziu copiilor voștri. — Z. Stancu, *Desculț*.

2. Fă o compunere în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul conjunctiv. Verbele la conjunctiv să exprime o poruncă sau un îndemn, un sfat, o urare. Subliniază verbele la conjunctiv și explică oral ce exprimă fiecare verb.

IV. (a) *Cu sensurile arătate la III* (sensurile imperativului sau *alte sensuri care exprimă atitudinea vorbitorului*) **conjunctivul prezent la persoana a III-a singular și plural este folosit** *(mai cu seamă în propoziții independente sau principale)* **și fără „să".** Cu această particularitate, el apare în vorbirea obiș-

nuită și în literatura artistică, mai ales în poezie. **Subiectul** *propozițiilor cu conjunctivul fără „să" este exprimat prin* **substantiv** și rareori prin *pronume* sau este *subînțeles*, cînd propoziția respectivă este precedată de altă propoziție din care se subînțelege subiectul conjunctivului:

S
— **Trăiască** *țara* mea! / (= să trăiască)

S
— În orice colț **zîmbească** *veselia!* / (= să zîmbească) — P. Cerna, *Înseninare*.

S
— *Vîntu*-n trestii lin **foșnească**,/ (= să foșnească)

S
Unduioasa *apă* **sune**. / (= să sune) — M. Eminescu, *Lacul*.

S
— **Fie** și *un lup* **mîncat** de o oaie! (=să fie) — *Zicătoare*.

— *Maria* este acolo. **Îngrijească** copiii! (= să îngrijească *ea*).

Posibilitatea de a folosi la persoana a III-a conjunctivul prezent fără „să" se explică prin faptul că majoritatea verbelor au la această persoană formă deosebită de a indicativului prezent: Ind. prezent — (el) *trăiește, zîmbește, foșnește, sună*, **este**, *îngrijește*; conj. prezent — (el) *să trăiască, să zîmbească, să foșnească, să sune, să* **fie**, *să îngrijească**.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul prezent cu „să" și cu două linii pe cel fără „să". Notează subiectele și explică oral de ce în unele cazuri s-a putut folosi conjunctivul fără „să", iar în altele nu.

a) Numai cînd soarele se ridică sus/ și începe/ să dogorească/ și să ardă,/ Sentino... privește în splendoarea lui/ și zice vesel:/„Trăiască soarele!" — B. Șt. Delavrancea, *Sentino*.

b) Fie binecuvîntată toată tinerimea.../ Acuma fie o pace/ și înceteze toată disputa/ ca să vorbim pentru gramatică și limba românească. — I.H. Rădulescu, *Gramatică românească*.

c) Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui;/
Joace unul și pe patru,/
Totuși tu ghici-vei chipu-i.
— M. Eminescu, *Glossă*.

d) Pe cînd cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna/
Alunece luna
Pe vîrfuri lungi de brad. — M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

2. Construiește sau caută în poeziile lui Eminescu ori în opera lui I. Creangă patru propoziții sau fraze în care conjunctivul prezent la persoana a III-a singular sau plural să fie folosit fără „să". Verbul la conjunctiv să nu fie însoțit de pronume neaccentuat. Subliniază verbele respective și motivează valoarea lor de conjunctiv prezent prin indicarea subiectului și prin posibilitatea de a înlocui (în contextul respectiv) verbul la conjunctivul fără „să" prin conjunctivul cu „să".

* Am menționat numai formele temporale ale verbelor din exemplele date.

(b) După cum se știe de la conjunctivul cu „să", cînd verbul este însoțit de unul sau de două pronume neaccentuate, acestea se intercalează între „să" și verb. *Cînd se înlătură „să"* **pronumele** *poate (pot) rămîne* **înaintea verbului,** *dar* **în majoritatea cazurilor pronumele trece (trec) după verb:**
Observă *posibilitățile de exprimare* în exemplele de mai jos:

S
— *Să* **te** *aștepte* numai bucurii > **te** *aștepte...* > *aștepte*-**te...**

S
— *Să*-**mi** *ajute* băiatul > **mi**-*ajute...*> *ajute*-**mi...**

S
— *Să*-**mi** *povestească* el > **îmi** *povestească...*> *povestească*-**mi...**

S
— *Să* **se** *apere* ea singură! > *apere*-**se...**

S
— Pachetul *să* **mi-l** *aducă* băiatul > **mi-l** *aducă* > *aducă*-**mi-l...**

S
— Pachetul *să* **și-l** *aducă* el > **și-l** *aducă...*> *aducă*-**și-l...**

Cînd e intercalat și adverbul „nu", *după suprimarea lui „nu"*, **pronumele neaccentuat(e)** *rămîne (rămîn) de obicei* **înaintea verbului** (între „nu" și verb):

S
— *Să* **nu mă** *conducă* el > *nu* **mă** *conducă...*

S
— Maria *să* **nu se** *laude* > *nu* **se** *laude*.

S
— Caietul *să* **nu mi-l** *păstreze* Ion > *nu* **mi-l** *păstreze...*

S
— Bani *să* **nu-mi** *trimită* nimeni > *nu*-**mi** *trimită...* > *nu trimită*-**mi...**

În primele trei exemple *construcțiile cu pronumele după verb ar fi nefirești*: „nu conducă-mă el"; „nu laude-se Maria"; „nu păstreze-mi-l Ion".

O particularitate *a conjunctivului fără „să" însoțit de pronume neaccentuat(e) constă în faptul că atunci cînd exprimă* **o urare** *sau* **un blestem** *apare în unele* **expresii urmat de forma cu „să"** a aceluiași verb: **Bată-te** norocul, / **să te bată! Ardă-l** focul, **să-l ardă! Bată-ți-i** norocul, **să ți-i bată!**

Verbele cu conjunctivul prezent terminat în **-ă** *pierd pe* **-ă** *cînd de conjunctivul fără „să" se leagă pronumele* **-o: ard-o, duc-o** etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul cu „să" și cu două linii conjunctivul fără „să", în situațiile în care cele două modalități de exprimare a conjunctivului sînt însoțite de pronume neaccentuate. Dovedește valoarea de conjunctiv a verbelor fără „să" prin notarea subiectului și prin transformarea construcțiilor respective în construcții cu conjunctivul precedat de „să". Pentru transformările cerute, vei scoate din texte numai construcțiile cu conjunctivul și în dreptul fiecăreia vei scrie construcția cu „să" și cu pronumele neaccentuate care îl însoțesc.

a) Lumina ni-e țintă și binele țel —
Trăiască-ne țara și neamul! — G. Coșbuc, *Imnul studenților*.

b) Jelească-mă apele Cernii!
Și-mi bubuie crivățul iernii,
Ca-n taberi al cailor tropot.
— G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*.

să **apropie,** *să* **scrie,** *să* **sperie,** *să* **taie,** *să* **bea,** *să* **ia** etc.; imperativ: (tu) **apropie, scrie, sperie, taie, bea, ia** etc.

Aceste asemănări *duc de obicei la* g r e ş e a l a **de a confunda conjunctivul fără „să" cu persoana a II-a singular a imperativului.** *Pentru evitarea confuziei,* **mijlocul de control** este **găsirea subiectului:** dacă *subiectul* este exprimat printr-un **substantiv cu formă şi înţeles de nominativ** sau printr-*un înlocuitor al acestuia,* verbul (fără „să") este la **modul conjunctiv, persoana a III-a.** Tot *la* **conjunctiv** *este şi* **verbul cu formă personală** *urmat de pronumele* **-se** *sau* **-şi,** *conjunctivul fără „să" fiind* **singura formă verbală personală după care pot apărea legate aceste pronume.** Uneori, cînd cele două forme verbale în discuţie sînt identice, **pentru găsirea subiectului** *trebuie observat contextul mai larg.*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ şi cu două linii verbele la conjunctivul fără „să". Indică subiectul propoziţiilor respective şi arată după ce te-ai condus în deosebirea celor două moduri acolo unde subiectul n-a fost exprimat.

a) Cinge-ţi coapsa, ţară română.../ şi-ţi întăreşte inima./ — A. Russo, *Cîntarea României.*

b) Cuvîntul gurii proprii auzi-l tu pe dos/
Şi spaima morţii intre-ţi în fiecare os./ — M. Eminescu, *Gemenii.*

c) Ea lupte-se/ cum biet o şti,/
C-aşa ne dete soartea./ — G. Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*

d) Te-or răzbuna copiii mei!/ —
Şi-acum mă taie/ dacă vrei,/
Şi-aruncă-mă la cîini./ — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

e) Înainte de a discuta un lucru cu alţii, mîntuie-l de discutat cu tine./ — N. Iorga, *Cugetări.*

f) Cine trînti poarta?
— Credeam/ că s-a umflat vîntul.../ O, bată-vă norocul, cocoşeii moşului!/ — B. Şt. Delavrancea, *Bunicul.*

g) Mire-te,/ dezmire-te
zilele pădurii,
zilele facerii,
zilele răsurii./ — L. Blaga, *Inima pădurii.*

2. Construieşte şase propoziţii sau fraze. În trei să se afle un verb la *imperativ,* iar în celelalte trei un verb la *conjunctivul fără „să".* Fiecare dintre verbele cerute să fie *urmate de unul sau de două pronume neaccentuate.* În privinţa analizei procedează ca la exerciţiul 1.

V. Conjunctivul perfect *este un timp compus, format din conjunctivul prezent al verbului „a fi", cu auxiliarul redus la o singură formă — (să)* **fi** *— şi din* **participiul** *verbului de conjugat.* El are deci **aceeaşi formă pentru toate persoanele** *atît la singular, cît şi la plural.* Persoana şi numărul verbului se pot identifica după subiectul propoziţiei:

eu, tu, el (ea), noi, voi, ei (ele) **să fi lucrat (spus).**

Ca şi la conjunctivul prezent, *pronumele neaccentuate, adverbul „nu" şi celelalte adverbe care se pot intercala între elementele alcătuitoare ale formelor*

verbale compuse **se intercalează și între elementele componente ale conjunctivului perfect:**

să **nu** *fi văzut; să* **mă (te, ne, vă, le)** *fi văzut; să-***l** *(să-***i**, *s-***o)** *fi văzut;*
să **mai** *fi văzut, să fi* **tot** *văzut, să* **nu** *fi* **tot** *văzut;*
să **nu mi-l (ți-l, i-l, ni-l, vi-l, li-l)** *fi văzut;*
să **nu mi-i (ți-i, i-i, ni-i, vi-i, li-i)** *fi cerut;*
să **nu i-l mai** *fi cerut; să* **nu i-i** *fi* **tot** *cerut* etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul conjunctiv și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află verbe la modul conjunctiv. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat (*eu, tu, el, noi* etc.), folosind semnul |‾ între verb și cuvîntul următor. Analizează timpul, persoana și numărul verbelor la modul conjunctiv.

a) — Atuncea ar fi bine/ să-i întrebăm pe dînșii;/ să-mi deie* ei o știință./ Să mă îndrepte/ unde să-l găsesc./ Poate/ să le fi spus lor un secret./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) — Și asta-i adevărat./ Dar eu m-am cugetat/ că s-ar putea/ să-l fi lovit hoții pîn-a nu ajunge acolo./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Să fi dat mii de mii de lei,/ nu găseai fir de mac printre năsip** sau fir de năsip printre mac. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Cu cît înaintam pe drumul Sihlei,/ cu atît natura devenea mai aspră; / ai fi zis/ că ea... mustră pe drumețul/ care îndrăznește/ să calce peste hotarele pustiului./ Aici trebuie/ să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei-Vineri,/ din care, fără îndoială, a răsărit această pădure. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) De ce m-ați dus de lîngă voi,/
De ce m-ați dus de-acasă?/
Să fi rămas fecior de plug,/
Să fi rămas la coasă./ — O. Goga, *Bătrîni.*

f) Spre asfințit, iacătă-l și pe ciobănaș cu turma. Să tot fi fost o sută de vaci și de vițelușe,/ și numai Pui-de-Om cu trei dulăi (erau)/ să le păzească.../
El una știa:/
Satul mi-a încredințat vitele,/ trebuie/ să le păzesc!/
Pînă să fi ajuns el păstorul turmei/ prin multe necazuri trecuseră bieții oameni./ — V. Eftimiu, *Fluierul ciobănașului.*

Ortografia verbelor la modul conjunctiv

I. Verbele **a fi, a ști, a ține, a veni, a deveni** se scriu la persoana a II-a singular cu *doi* **-i**:

tu *să* ***fii***;	tu *să* ***vii***;
tu *să* ***știi***;	tu *să* ***devii***.
tu *să* ***ții***;	

Tot *cu doi* **-i** la persoana a II-a singular se scriu și derivatele verbelor *a ține, a veni, a deveni:* **a susține, a deține, a reține, a reveni, a preveni, a redeveni** etc.

* „să deie" — formă regională; *forma literară* este **să dea.**
** „năsip" — formă regională; *forma literară* este **nisip.**

Exerciții

1. Scrie în coloanele libere formele verbelor date, la *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.*

Infinitivul	*Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.*	*Infinitivul*	*Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.*
a fi	tu	a obține	tu ....
a ști	tu	a veni	tu ....
a ține	tu	a reveni	tu ....
a reține	tu	a preveni	tu ....
a susține	tu	a deveni	tu ....
a menține	tu	a redeveni	tu ....

2. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent, persoana a II-a singular, al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a veni.

a) Chiar acum din crîng venii
Și c-o veste bună!
Iarăși e concert, copii;
Merg și eu și tu ....
Mergem împreună. — G. Coșbuc, *Concertul primăverii.*

[1]) *a ști;* [2]) *a fi;* [3]) *a ține.*

b) — [1]) ......, stăpîne, că aici sîntem pe moșia unei gheonoaie...; dară să nu te sperii, ci [2]) ...... gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloșul și sulița [3]) ...... le ...... la îndemînă. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

a ști.

c) — „Mă porți ca pe copii mici! —
Dar joi, ...! Trei fragi și-o floare! — G. Coșbuc, *Spinul.*

a veni.

d) ...... sănătos!
— Măi babă, noi ne ducem, zise el. Să te găsesc sănătoasă. — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu.*

[1]) și [2]) *a fi*

e) Ca și leii [1]) ...... tare
Și frumos ca primăvara!
[2]) .... gingaș ca o floare,
Luminos ca luna sara. — M. Eminescu, *Miron și Frumoasa-fără-Corp.*

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele ***a fi, a ști, a ține, a susține, a veni, a reveni, a obține*** la modul conjunctiv prezent, persoana a II-a singular.

II. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbele **a crea** și **a agrea** *se pronunță și se scriu* **cu doi „e"** *la persoanele ale căror terminații gramaticale încep cu vocala „e".* Primul „e" este vocala în care se termină rădăcina verbului: **a** ***cre/a,*** **a** ***agre/a.***

Exerciții

1. După modelul conjunctivului prezent al verbului *a lucra*, scrie conjunctivul prezent al verbelor *a crea* și *a agrea*. Desparte la fiecare persoană rădăcina verbului de terminație și subliniază formele care se scriu cu doi „e".

a lucra	*a crea*	*a agrea*	*a lucra*	*a crea*	*a agrea*
eu să lucr*ez*	....		noi să lucr*ăm*	....	
tu să lucr*ezi*	....		voi să lucr*ați*	....	
el să lucr*eze*	....		ei să lucr*eze*	....	

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a crea* și *a agrea*, la toate persoanele conjunctivului prezent. Desparte terminațiile conjunctivului de rădăcina verbului și subliniază formele care se scriu cu doi „e".

III. **Fii atent** *la ortoepia și ortografia următoarelor forme ale verbului* **a scrie:**

tu *să* **scrii**; noi *să* **scriem**; voi *să* **scrieți**.

La fel se rostesc și se scriu și verbele derivate de la verbul *a scrie* cu diferite prefixe: **a descrie, a transcrie, a subscrie, a prescrie** etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu conjunctivul prezent al verbelor date.

Conjunctivul prezent

Infinitivul	*pers. a II-a singular*	*pers. I plural*	*pers. a II-a plural*
a scrie	tu	noi	voi ....
a descrie	tu	noi	voi ....
a transcrie	tu	noi	voi ....
a subscrie	tu	noi	voi ....
a prescrie	tu	noi	voi ....

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin conjunctivul prezent al verbelor *a scrie* și *a descrie* la persoanele a II-a singular, I și a II-a plural.

IV. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbul **a lua** își schimbă rădăcina la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural:

eu *să* **iau**	noi *să* *luăm*
tu *să* **iei**	voi *să* *luați*
el *să* **ia**	ei *să* **ia**

Pentru a-ți controla scrisul, ține seama de sensul verbului și de faptul că *după conjuncția* **să,** *nu se poate scrie decît* **ia** *sau* **iau**; ortogramele *i-a*, *i-au* nu apar decît la perfectul compus precedat de pronumele **i-**: **i-***a dat*, **i-***au dat*.

[illegible]

Modul condițional-optativ

[illegible] prezent și perfect.

[illegible]

a lucra		lucra
a crea		crea
a face	aș, ai, ar	face
a fi	am, ați, ar	fi
a hotărî		hotărî

[illegible]

Exerciţii

1. Scrie propoziţia „De-aş ajunge pînă acolo!" punînd verbul la modul optativ la toate persoanele (singular şi plural). Subliniază verbul în fiecare propoziţie, apoi conjugă-l separat, însoţit de pronumele personale (*eu*, *tu*, *el* etc.).

2. Scrie fraza „Dacă ai avea timp, eu aş veni chiar azi" punînd verbul la modul condiţional-optativ din propoziţia a doua la toate persoanele, la numărul singular şi plural. Subliniază cu o linie verbul care arată o acţiune a cărei realizare depinde de o condiţie şi cu două linii, verbul la modul condiţional din propoziţia care exprimă condiţia.

3. Subliniază verbele la modul condiţional-optativ prezent. Scoate-le din texte şi analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

De-*ar veni* mai degrabă!/
Dacă *aş şti*,/ ţi-*aş spune*./

	Modul, timpul, persoana şi numărul	*Ce exprimă modul*
ar veni	optativ prezent, pers. 3 sg.;	*o acţiune dorită;*
aş şti	condiţional prezent, pers. 1 sg.;	*condiţia* de care depinde realizarea acţiunii *aş spune;*
aş spune	condiţional prezent, pers. 1 sg.;	*o acţiune a cărei realizare depinde de condiţia „dacă aş şti".*

Textele de analizat

a) De-ar veni iarna,/ să te mai dau odată la şcoală undeva/ — zice mama./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) De-aş avea pe gîndul meu,
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu!/ — V. Alecsandri, *Doina.*

c) De-aş fi, iubito, gingaşă floare/
Ce creşte-n vale, lîngă pîrău,/
Aş da şi roua şi mîndrul soare
Pe-o rază dulce din ochiul tău./
— V. Alecsandri, *Romanţă.*

d) Dacă mi-ar îngădui Ştirbey/ să cobor,/ aş merge pe jos pînă la Bucureşti,/ să simt pămîntul sub tălpi./ — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

e) Tata mi-a dat în grijă.../ ca să mă feresc de omul roş,/ iară mai ales (să mă feresc) de cel spîn...;/ şi [dacă n-ai fi spîn,] bucuros te-aş tocmi./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

4. Construieşte:

— două propoziţii independente în care predicatul exprimat printr-un verb la modul condiţional-optativ să arate o acţiune dorită;

— două fraze formate din două propoziţii cu predicatele exprimate prin verbe la modul condiţional-optativ.

Subliniază cu o linie verbul care exprimă o acţiune a cărei realizare depinde de o condiţie şi cu două linii, verbul din propoziţia care exprimă condiţia.

II. Condiţional-optativul prezent are şi **forme inverse,** care sînt folosite de obicei pentru a exprima o dorinţă, o urare sau un blestem. Formele inverse *se construiesc cu* **infinitivul scurt** *cînd între verbul de conjugat şi verbul auxiliar se intercalează un pronume neaccentuat* sau *cu* **infinitivul lung** *cînd auxiliarul urmează imediat după verbul de conjugat:*

	Construit cu	*Exprimă*
Duce-*m*-aş în cale lungă, Dor să nu mă mai ajungă. — V. Alecsandri, *Dor de călătorie.*	infinitivul scurt	o dorinţă
Fecior de crai, **vedea-*te*-aş** împărat! — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	infinitivul scurt	o urare
— **Arde-*l*-ar** focul să-l ardă! — Z. Stancu, *Desculţ.*	infinitivul scurt	un blestem
Închinare-aş şi n-am cui! — *Toma Alimoş.*	infinitivul lung	o dorinţă

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie verbele la modul condiţional-optativ prezent cu forma inversă şi analizează-le după modelul de mai sus.

a) Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră cerneală,
Să te pun în călimară,
Să te scriu pe hîrtioară,
S-o trimit la maica-n ţară.
— *Folclor.*

b) „Nu-i nimic. Copii ştrengari."
— „Ei, auzi! Vedea-i-aş mari!" — G. Coşbuc, *Iarna pe uliţă.*

c) — Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiţi, dormire-aţi somnul cel de veci... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construieşte cîte două propoziţii cu predicatul exprimat prin verbe la modul condiţional-optativ prezent, forma inversă, care să exprime: o dorinţă, o urare, un blestem. Condiţional-optativul să fie construit în unele propoziţii cu infinitivul scurt, iar în altele, cu infinitivul lung.

III. **Condiţional-optativul perfect** *se formează din participiul verbului de conjugat şi condiţional-optativul prezent al verbului auxiliar* **a fi:**

eu **aş fi lucrat** — noi **am fi lucrat**
tu **ai fi lucrat** — voi **aţi fi lucrat**
el **ar fi lucrat** — ei **ar fi lucrat**

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele la modul condiţional-optativ prezent şi cu două linii pe cele la condiţional-optativ perfect. Analizează verbele după modelul dat la exerciţiul 3, pag. 300.

a) Daleu! dragă primăvară,
De-ai veni/ cînd aş vrea eu,/
Să mai ies voinic prin ţară,/
Să fiu iar în largul meu!/
— V. Alecsandri, *Cîntic haiducesc.*

b) În inima bietei prepeliţe era o luptă sfîşietoare./ Ar fi vrut/ să se rupă în două:/ jumătate să plece cu puii sănătoşi,/ iar jumătate să rămînă cu puiul schilod./ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul*.

c) Prinsul..., aflînd şi el adevăratul număr al creştinilor, zise către sfat:/ „A! de-ar fi ştiut turcii astăzi aceasta,/ v-ar fi zdrobit numai cu caii lor“./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Dacă răzeşul ar fi lăsat/ să omoare pădurea,/ atunci izvoarele ar fi secat./ — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

Ortoepia şi ortografia verbelor la modul condiţional-optativ

I. **Fii atent** *la construirea corectă a condiţionalului prezent al verbelor de conjugarea a II-a, a III-a şi al celor de conjugarea a IV-a terminate în* **-i**. Ţine seama că prezentul condiţionalului se formează cu infinitivul verbului de conjugat.

Infinitivul	*Condiţional-optativul prezent*
a *vedea*	*aş, ai, ar, am, aţi, ar vedea*
a *face*	*aş, ai, ar, am, aţi, ar face*
a *privi*	*aş, ai, ar, am, aţi, ar privi*

Este greşit *să spunem* „aş vede“, „aş făcea“ sau să scriem „aş privii“.

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu condiţional-optativul prezent al verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Cond. prezent*	*Infinitivul*	*Cond. prezent*
a tăc*ea*	....	a cer*e*	....
a ved*ea*	....	a ţin*e*	....
a căd*ea*	....	a împărţ*i*	....
a desfac*e*	....	a înno*i*	....
a prefac*e*	....	a povest*i*	....

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat: prin verbele *a tăcea, a face, a ţine, a împodobi* la modul condiţional-optativ prezent, persoana I singular; prin verbele *a vedea, a cere, a ţine, a împodobi* la modul condiţional-optativ prezent, persoana I plural; prin verbele *a vedea, a cere* şi *a privi* la persoana a III-a singular.

3. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la modul condiţional-optativ, timpul prezent.

1) *a se face*, pers. 2 sg.; 2) *a şti;* 3) *a scrie;* 4) *a izbuti*, cu aspect negativ (toate la pers. I sg.).

a) Chiar dacă tu, Dunăre, 1) .... neagră cerneală, şi eu 2) .... să scriu şi 3) .... întruna o mie şi mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot 4) .... să povestesc oamenilor ce am de povestit. — Z. Stancu, *Desculţ*.

1) *a fi*, pers. 3 sg.; 2) *a prinde*, pers. 1 sg.

b) De-1) .... cucul voinicel,
Mi l-2) .... argăţel. — V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*.

1) *a mîngîia;* 2) *a vedea;* 3) *a zice;* 4) *a face* (toate la pers. 1 sg.).

c) 1) M-............ d-acestea, cînd 2) .... că, poate,
Prin scrieri vom preface năravuri desfrînate;
Atunci, lăsînd odihna pentru al multor bine,
3) .... şi 4) .... cît spînzură de mine. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă*.

II. *Formele verbului auxiliar al condiţional-optativului, la persoanele I singular, a II-a singular şi plural se scriu corect astfel:* **aş** (fără *-i* la sfîrşit), **ai, aţi.**

Observă deosebirea dintre scrierea acestor forme ale verbului auxiliar şi scrierea prepoziţiei „*a*“ a modului infinitiv, urmată de pronumele *-şi, -i, -ţi:*

Condiţional-optativul	Infinitivul cu prepoziţia „a“ urmată de un pronume	
	precedat de un verb	precedat de diferite prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale: *de, pentru, spre, fără, înainte de*
eu **aş** *face*	încep u **a-*şi* face**	de (pentru, spre) **a-*şi* face**
tu **ai** *face*	începu **a-*i* face**	fără **a-*i* face**
voi **aţi** *face*	începu **a-*ţi* face**	înainte de **a-*ţi* face**

Pentru a nu face greşeli, poţi folosi următoarele **mijloace de control:**

— *Se scrie* **aş, ai, aţi** *cînd verbul exprimă* **o acţiune dorită, o acţiune care depinde de o condiţie** *sau* **o condiţie.**

— *Se scrie* **aş** *(face) numai cînd acţiunea este atribuită persoanei I singular:* **eu aş** *face*. În construcţia „verb + **a-şi** *face*“, acţiunea este atribuită persoanei a III-a singular sau plural: **el** începu **a-şi** *face;* **ei** începură **a-şi** *face*. În acest caz, *-şi* este pronume reflexiv (a-*şi* face *sieşi*).

— *Se scrie* **aţi** *(face) numai cînd acţiunea este atribuită persoanei a II-a plural:* **voi aţi** *face*.

— Infinitivul cu prepoziţia *a* urmată de pronumele *-şi, -i, -ţi* se foloseşte, în majoritatea cazurilor, fie după un alt verb, fie după prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale *de, pentru, spre, fără, înainte de: începu* **a-i** *vorbi*, dorinţa *de* **a-i** *întrece, pentru* **a-şi** *pregăti* etc.

— Se scrie **a-i, a-ţi, a-şi + verb** *cînd construcţia respectivă poate fi transformată într-o construcţie cu verbul la conjunctiv şi cu pronumele intercalat între conjuncţia* **să** *şi verb: (începu)* **a-şi (-i, -ţi)** *pregăti* > (începu) **să-şi (să-i, să-ţi)** *pregătească*.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu auxiliarul modului condiţional-optativ *(aş, ai, aţi)* sau cu prepoziţia *a* urmată de pronumele *-şi, -i, -ţi (a-şi, a-i, a-ţi)*.

— Încearcă .... aduce aminte. Încercai .... aduce aminte. Încearcă .... aduce aminte.

— Eu .... povesti. Tu .... povesti. Voi .... povesti.

— Începu .... povesti isprăvile. Începui .... povesti isprăvile. Începuşi .... povesti isprăvile.

— Eu .... citi. Tu .... citi. Voi .... citi.
— Continuă .... citi lucrarea. Continuai .... citi lucrarea. Continuaşi .... citi lucrarea.

2. Subliniază cu o linie verbele la modul condiţional-optativ, persoanele I singular şi a II-a singular şi plural, şi cu două linii, verbele la modul infinitiv cu prepoziţia *a* urmată de pronumele *-şi*, *-i*, *-ţi*. Dacă înaintea prepoziţiei *a* se află o altă prepoziţie, subliniaz-o şi pe aceasta împreună cu verbul la infinitiv. Scoate din texte cuvintele pe care le vei sublinia şi fă analiza lor morfologică.

Model de analiză

Verbele la condiţional-optativ prezent	Persoana	Numărul	Verbele la infinitiv	Cuvintele care însoţesc verbul la infinitiv
aş spune	I	singular	pentru *a-şi aduce*	prepoziţiile *pentru*, *a* şi pronumele reflexiv *-şi*

Textele de analizat

a) Văd în sfîrşit ce n-aş dori să mai vadă nimene, pentru a-şi osteni vederea; văd nişte guri căscate uitîndu-se la mine. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) — Tată moşule, aş vrea să-mi crească şi mie aripi şi să zbor sus de tot. — B. Şt. Delavrancea, *Bunicul.*

c) Printre copaci se văd ostaşi legîndu-şi rănile-n pripă, nerăbdători de a-şi jertfi patriei cea din urmă picătură de sînge. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

d) Poate să fi fost pe la cîntători cînd urletele vijeliei începură a-şi coborî glasul. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

e) — Măi Grivei, este aşa de grozav profesorul, că de-ai vrea, şi tu ai învăţa carte. — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

f) Aceşti elevi aveau o memorie extraordinară şi aptitudine la învăţătură, două calităţi care erau de natură a-i duce departe. — V. Alecsandri, *Porojan.*

g) Cînd aţi şti voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea şi eu din pricina ei, i-aţi plînge de milă! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Pornindu-mă a-ţi vorbi despre vînătoare, mă văd fără veste pribegind pe răzoarele literaturii. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

3. Construieşte:
— cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a pregăti* la modul condiţional-optativ, timpul prezent, persoana I singular şi a II-a singular şi plural;
— cîte o propoziţie în care să se afle verbul *a pregăti* la modul infinitiv cu prepoziţia *a* urmată de pronumele *-şi*, *-i*, *-ţi*.

Texte pentru dictare

a) Şi de aş fi poet, aş culege mitologia română...; de aş fi istoric, aş străbate prin toate bordeiele să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aş fi gramatic, aş călători pe toate malurile româneşti şi aş culege limba. — A. Russo, *Cugetări.*

b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din cînd în cînd, cîte puţin foc, spre a-şi frige cîţiva bureţi sau pentru a-şi dezmorţi trupul biciuit de vînturile iernii. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

c) O, cum ai răscula norodul,
„Sărmana plebe care-asudă" —
Ai da nebun cu calapodul
În rînduiala asta crudă! — G. Topîrceanu, *Noapte de mai.*

d) Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsu nu întîlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-şi cumpere boi; nu vedea văduvă săracă fără a-i face bine. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

III. **La formele inverse,** *condiţional-optativul prezent apare de multe ori cu* **unul** *sau* **două pronume neaccentuate, intercalate** *între verbul de conjugat şi verbul auxiliar:*
— Fecior de crai, *vedea***-te-***aş* împărat...
— Cine joacă şi nu strigă
*Face***-i-s-***ar* gura strîmbă. — *Strigătură.*

Exerciţii

1. Explică prin analiză morfologică ortografia cuvintelor subliniate din textele următoare.

Model de analiză

vedea-te-aş	condiţional-optativul prezent, forma inversă;
te	pronume personal neaccentuat, Ac., intercalat între verbul de conjugat şi auxiliar.

Textele de analizat

a) *Jelui-m-aş* cîmpului,
Cîmpului şi drumului. — *Folclor.*

b) — Amin, neamin, ştergeţi-vă pe bot de purcei...
— Ia lăsaţi-l încolo, măi; *sta-i-ar* în gît pe ceea lume, zise Zaharia. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la modul condiţional-optativ, timpul prezent, forma inversă şi cu unul din pronumele *-te-*, *-i-*, *-v-*, intercalat între verbul de conjugat şi verbul auxiliar. Condiţional-optativul să exprime o urare.

3. Construieşte două propoziţii cu predicatul exprimat prin verbe la modul condiţional-optativ, timpul prezent, forma inversă şi cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat şi verbul auxiliar. Explică oral ortografia.

IV. *Adverbul* **nu** *care precedă condiţional-optativul cu aspect negativ pierde de cele mai multe ori vocala* **-u**, *deoarece aceasta se întîlneşte cu vocala* **a** *cu care începe verbul auxiliar. Adverbul redus la* **n-** *se leagă prin liniuţă de verbul auxiliar:* **n-***aş face*, **n-***ai face*, **n-***ar face*, **n-***am face*, **n-***aţi face.*

Exerciţii

1. Conjugă verbele *a ţine* şi *a scrie* la condiţionalul prezent şi perfect, precedate de adverbul *nu*, redus la *n-*.

2. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate şi explică oral ortografia.

a) Cui *nu i-ar fi plăcut* acea seară de vară, întinsă ca un zăbranic fumuriu peste toată aria nemărginită a cîmpiilor? Cine *n-ar fi admirat* cerul fără de nori...? Cine *n-ar fi ascultat*

cu plăcere întoarcerea vitelor de la păşune cu bălăngănitul lor depărtat? — B. Şt. Delavrancea, *Linişte*.

b) — Potrivit *ar fi fost*, mărite stăpîne, să nu ne pui alături de aceşti ţărani cu mîinile ciotoroase.

— Într-adevăr ciotoroase, a răspuns Măria sa; dar bine mînuiesc suliţa şi coasa, şi dacă *n-ar fi* ţara, *n-ar fi* nici boierii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Texte pentru dictare

(ortografia construcţiilor cu verbe la modul condiţional-optativ şi pronume neaccentuate)

a) Cel puţin de mi-ar ieşi un urs înainte! L-aş mînca tot, de la vîrful unghiilor pînă la ascuţişul urechilor... sau, de m-ar mînca el pe mine, tot eu m-aş ţine cel sătul... atîta eram de flămînd! — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

b) — Bade Ioane, m-aş gîndi să-ţi fac// Un cîntec nou, de ţi-ar mai fi pe plac.// Dă-ţi de la buze buciumul deoparte,// Că sună prea departe.// Eu ţi-aş cînta muteşte, cu slove ca de carte. — T. Arghezi, *Bade Ioane*.

c) Soacra lor, între altele, întreabă pe nora sa cea mai mare:

— Cînd s-ar întîmpla să-ţi omoare cineva bărbatul tău, ce ai face tu cu acela?

— Şi eu l-aş omorî, răspunse nevasta.

— Dar cum ai şti tu să-l omori?

— M-aş face o fîntînă cu apă bună... şi m-aş pune în calea lui, apoi i-aş da, Doamne, o sete de i s-ar frige buzele de ea, dar cum ar bea dintr-însa, îndată se va otrăvi şi va muri. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*

d) Focul te bată, stăpîne,
Să te văd slugă la mine:
Te-aş mîna, te-aş aduna,
De mîncare nu ţi-aş da. — *Folclor*.

e) De-aş avea un copilaş,
Dragul mamei îngeraş!
Cît e ziuă, cît e noapte,
I-aş şopti cu blînde şoapte.
Cît e noapte, cît e zi...
Tot la sînu-mi l-aş păzi!
Şi i-aş zice-ncetişor:
Nani, nani, puişor!
— V. Alecsandri, *Dorul romăncei*.

Modurile nepersonale ale verbului
(nepredicative)

Verbul are *patru moduri nepersonale*, adică *moduri ale căror forme nu se schimbă după persoane*.

În fraza „De la o vreme mama, **crezînd** că-s prin livadă, undeva, iese afară şi începe **a striga**..." (I. Creangă, *Amintiri din copilărie)*, verbele *crezînd* şi *a striga* sînt la *moduri nepersonale*. Dacă am pune subiectul propoziţiilor la altă persoană, aceste verbe nu-şi schimbă forma: eu (tu) *crezînd...;* eu încep *a striga;* tu începi *a striga* etc.

Modul infinitiv

I. Verbul la infinitiv exprimă *numele acţiunii sau al stării*.

Forma infinitivului este o *formă de bază pentru conjugarea verbelor*. Această formă prezintă *rădăcina verbului*, de la care se formează timpurile şi modurile, precum şi *caracteristica conjugării*.

Infinitivul *intră în alcătuirea următoarelor forme verbale:* **viitorul I, condiţional-optativul prezent, imperativul negativ**. Specificul timpurilor alcătuite cu infinitivul ca formă de bază este că ele exprimă *acţiuni nerealizate*.

Verbul la infinitiv care nu intră în alcătuirea formelor verbale compuse se foloseşte, de obicei, cu prepoziţia *a:* **A urca** *pînă acolo nu e chiar aşa de uşor*.

Prepoziţia a poate sta chiar *lîngă verb* sau *poate fi despărţită de verb prin intercalarea adverbului* **nu**, *care exprimă aspectul negativ al verbului la infinitiv, prin adverbele* **mai, tot, prea** şi altele sau *prin diferite pronume neaccentuate:* **a** *nu* **pleca, a** *mai* **aştepta, a** *nu mai* **vorbi**, (pentru) **a** *tot* **vorbi, a** *nu prea* **vorbi; a** *ne* **pregăti, a-***l* **pregăti, a-***i* **spune, a-***ţi* **aduce, a-***şi* **aduce, a** *i-l* **aduce** etc.

Exerciţii

1. Subliniază verbele la infinitiv şi explică, oral, ce părţi de vorbire sînt intercalate, în unele cazuri, între prepoziţia infinitivului şi verb.

a) Cătră amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cîrjoaie pe sub muncele... Soarele de primăvară pîrjolise cu putere, iar sub streşina codrului căldura prindea a se potoli. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) — Atunci, în acele cărţi ai arătat leşilor că eşti gata a-i sluji, punîndu-le în cunoştinţă şi unele lucruri tainice ale Agarenilor. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

c) Celălalt canal al rîului era foarte larg, încît trebuiau cel puţin cinci sute de vase spre a face podul. Era lîngă cetăţuie locul cam ridicat, şi nişte sangiaci-bei fură orînduiţi spre a-l tăia, ca să prindă capul podului. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Şi satul, văzînd că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spînzure pentru a nu mai da pildă de lenevire şi altora. — I. Creangă, *Povestea unui om leneş*.

e) Decebal... a luat conducerea dacilor în vremuri negre... Îl ardea de viu dorinţa de a-şi ridica ţara la bunăstare şi civilizaţie. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

f) — Eşti domn şi părinte şi copila Măriei tale nu poate a-ţi ascunde nimic. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

2. Construieşte cîte o propoziţie sau cîte o frază în care să se afle verbe la infinitiv cu următoarele pronume neaccentuate intercalate între prepoziţia a şi verb: **l, i, ţi, şi**. Verifică ortografia prin transformarea construcţiilor cu infinitivul în construcţii cu conjunctivul.

II. *În propoziţie verbele la infinitiv care nu intră în componenţa timpurilor compuse sînt precedate de obicei de prepoziţia* **a:** A început **a** *striga*.

Infinitivul se foloseşte fără prepoziţia „a" în următoarele construcţii: cînd este precedat de verbele **a putea, a şti*** *sau de verbul* **a avea** *urmat de pronumele* **ce** *sau* **cine** *ori de un adverb relativ:*

poate *citi;* **ştie** *citi;* **are ce** *citi;* **are cine** *citi;* **are unde (cînd, cum)** *citi*.

Verbul la infinitiv poate sta la începutul propoziţiei, în interiorul propoziţiei sau la sfîrşitul ei.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv şi explică de ce, în unele cazuri, infinitivul nu este precedat de prepoziţia *a*.

a) A număra pînă la douăzeci şi patru era ceva peste puterile mele. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.

* Construcţia cu *a şti* + *infinitivul fără „a"* este regională.

b) A ierta e ușor, a uita e greu. — I.A. Zanne, *Proverbele românilor.*

c) După aceea, Flămînzilă a început a striga... și a azvîrli cu ciolane în oamenii împărătești. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Mihai... văzînd că nu e nici un mijloc pacinic de mîntuire, hotărăște a deștepta țara, a o scula și a ridica sabia răzbunătoare în contra barbarilor tirani. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

e) — Ce să cer, cucoane; ia,... să am voie a lua numai atîta grîu... cît oi putea duce în spate. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

f) — ...Oamenii ar putea fi florile pămîntului. Mai e pînă atunci.
— ...Dar cît mai e pînă atunci?
— Nu știu. Depinde de oameni. Ei pot grăbi timpul... — Z. Stancu, *Desculț.*

g) — Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?
— He, sînt eu vrednic; da'acuma n-am ce purta, sînt supărat...
— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

III. *Infinitivul cu prepoziția* **a** *poate primi înaintea acesteia alte prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:* **de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de** (dorința **de a** *citi*, **pentru a** *citi;* **spre a** *citi*, **înainte de a** *citi*, **dinainte de a** *citi*).

Exercițiu

Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepozițiile dinaintea lor. Notează deasupra fiecărui verb cărei conjugări aparține.

a) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini.

b) Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor; și osînda de a înfrînge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osînda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mulțumită, înseamnă osînda de a ucide în tine tocmai însușirea cu adevărat și cu deosebire omenească. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

c) La malul apelor am aflat că, pentru a prinde pește, este nevoie mai mult de pește decît de undiță. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor.*

d) Mihai cugetă... că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

e) Mă rătăcisem..., ascultînd la miile de păsărele ce cîntau pe rămurele și fără a se sfii de nimeni. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț.*

f) Înainte de a lua o hotărîre, gîndește-te bine.

IV. În limba veche, se întrebuințau *două forme ale infinitivului, amîndouă cu valoare verbală:* **forma scurtă** — *a* **citi**, *a* **da** etc. și *forma lungă* — *a* **citire**, *a* **dare** etc.:

Deci, fraților cetitorilor, cu cît veți îndemna *a ceti* pre acest letopisețu mai mult, cu atîta... veți fi mai învățați *a dare* răspunsuri la sfaturi. — I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei.*	*infinitivul scurt* *infinitivul lung*

Infinitivul lung s-a substantivat și în limba literară actuală se întrebuințează numai ca substantiv: **citire, citirea, plecare, plecarea, plecările, plecărilor** etc.

În folclor și în vorbirea populară întîlnim infinitivul lung cu valoare verbală, folosit pentru construirea formei inverse a condițional-optativului prezent sau a viitorului:

*Închin***are**-*aș* și n-am cui!...
*Închin***ar(e)**-*oi* codrilor. — *Toma Alimoș.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitivul scurt, cu două linii substantivele provenite din infinitivul lung și cu o linie întreruptă verbele la forma inversă a condițional-optativului construit cu infinitivul lung.

a) În vremea aceea, sfîșierea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurîndu-se cu vînarea de vînt și cu dobînda de pînă atunci. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Așa am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful spînului, rămînere-aș păgubaș de dînsul să rămîn. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

V. Modul infinitiv are *două timpuri:* **infinitivul prezent — a lucra; infinitivul perfect,** *alcătuit cu infinitivul prezent al verbului* **a fi** *și participiu* — **a fi lucrat.** Infinitivul perfect se construiește deseori cu locuțiunea prepozițională *înainte (dinainte) de.*

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbele la infinitivul prezent și la infinitivul perfect. Analizează-le arătînd: conjugarea, modul și timpul.

a) ...și am închis ochii să mă obișnuiesc cu întunericul. Și chiar înainte de a-i fi deschis, am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, și al doilea, că am paie sub picioare. — Fr. Munteanu, *O felie de pîine.*

b) Cînd a izbucnit focul s-au bucurat grozav toți, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus, înainte de a fi adunat ce era folositor. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrîn decît cumnatu-său..., și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai înainte pe dînsul. — I. Slavici, *Pădureanca.*

d) Nu-și va ierta niciodată mai ales greșeala de a nu fi refuzat barem în ultimul moment să plece. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

VI. Verbul la infinitiv *cu prepoziția* **a** poate avea funcția de **subiect, nume predicativ, atribut** sau **complement.** *Singura funcție pe care nu o poate îndeplini este aceea de* **predicat verbal,** *deoarece infinitivul este un mod nepersonal.*

Verbul la infinitiv cu prepoziția **a** poate fi **subiect, nume predicativ** sau **complement obiect direct,** iar *infinitivul fără prepoziția* **a,** *determinant al verbelor* **a putea, a ști,** *are funcția de* **complement obiect direct:**

A ierta e ușor, / **a uita** e greu. /	*subiect; ce e ușor (greu)?*
A învăța *este* **a** te **pregăti** pentru viață. /	*nume predicativ*
A început **a striga.** /	*compl. obiect direct; ce a început?*
Poate (știe) **citi.**	*compl. obiect direct: ce poate (știe)?*

Participiul cu valoare adjectivală are în propoziție funcția de **atribut adjectival** sau de **nume predicativ:**

Boala **cunoscută** *e* pe jumătate **tămăduită.**

atribut adjectival — *nume predicativ*

Exerciții

1. Adaugă după substantivele următoare participiul cu valoare adjectivală al verbelor indicate la capăt de rînd.

pămînt	a desțeleni	unei pînze	a înălbi
drumuri....................	a umbla	al ....cer	a înnora
ale ....munți	a împăduri	al ....cîmpii	a pustii
unei lucrări	a aprecia	al celei mai ....opere	a prețui
unei acțiuni	a începe		

2. Construiește cîte o propoziție în care participiul cu valoare adjectivală al verbelor de mai jos să însoțească substantive feminine la numărul singular și la plural: *a frînge, a coace, a crea, a pustii.*

3. Subliniază cu o linie participiul cu valoare adjectivală și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii timpurile compuse în alcătuirea cărora intră participiul verbului de conjugat. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală.

a) Miresme dulci îmbătătoare se împrăștie în aer de pe fînețele bătute de soare. Un vînt căldicel adie și grînele coapte își leagănă spicele, ca de vraja unui cîntec. În depărtare se pierd liniile încîlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. În urma noastră Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, își tremură solzii sclipitori în soare. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Un drum îngust și mlăștinos străbate lunca înveselită și duce pînă la Vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință odinioară îmbelșugată și zgomotoasă era acum pustie și cu totul sălbăticită. Mai în lături era o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi-trei rumâni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

c) Cînd a pășit la portiță, a dat glas ascuțit cățelușa... Mezinul a apăsat clanța, s-a deschis, bucurîndu-se că poate i se lăsase anume slobodă calea dorită. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Vîntul spulberă fulgii de zăpadă în vîrteje și valuri repezite, sparte la răstimpuri și împrăștiate fără căpătîi în largul maidanelor de la Olănița. Fumul căminelor zăpăcit de bătaia crivățului se zvîrcolea pe loc și, ca și cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbușea îndărăt pe gîtul coșurilor. — B. Șt. Delavrancea, *Sorcova.*

e) Și baba se afundă în adîncul cel vrăjit al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă și neagră. Era sufletul osîndit al babei. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

f) În nucul stufos din marginea ogrăzii, găinile, cocoțate de cu seara pe crengi, dorm... care mai sus, care mai jos, cum le-a fost mai pe plac...

La o parte, așa, ca să le poată vedea, stă cucoșul — pașa, cum îi zic toți ai casei — rotofei, îmbrăcat în pene, cu creasta lăsată, ștrengărește, pe-o ureche. Cu gîtul întins, cu ochii încă cețoși de somn, privește. E poet. Sufletul lui, deși războinic, e mai avîntat spre frumos decît al curcanilor. — Em. Gârleanu, *Cucoșul.*

4. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle verbe la participiu cu valoare adjectivală, la următoarele grade de comparaţie: *comparativul de egalitate, comparativul de inferioritate* şi *superlativul relativ*. Participiul la gradul superlativ relativ să fie aşezat înaintea substantivului pe care îl determină.

Participiul folosit cu alte valori gramaticale

I. *Ca şi adjectivul, participiul cu valoare adjectivală poate deveni substantiv.* În acest caz, el nu mai însoţeşte un substantiv şi apare articulat cu articolul enclitic sau precedat de un articol proclitic ori de o prepoziţie sau însoţit de un adjectiv sau de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

un soldat **rănit**;	*valoare adjectivală;*
rănitul, răniţii; un rănit, nişte răniţi; cel rănit, cei răniţi; pe rănit; *curajosul* **rănit,** *acest* **rănit,** *primul* **rănit** etc.	*substantiv* provenit din participiu.

Exerciţii

1. După modelul de mai sus, scrie participiul cu valoare adjectivală şi substantivele provenite din participiul verbelor următoare: *a naufragia, a învăţa, a supune.*

2. Subliniază cu o linie substantivele provenite din participiu şi cu două linii participiul cu valoare adjectivală şi analizează-le morfologic şi sintactic. Indică prin săgeată substantivele determinate de participiile cu valoare adjectivală.

a) Iată-ne în sfîrşit pe frumoasa vale a Siriului, deschisă între păduri de brad şi plaiuri vesele, cu-ntinse fîneţe... Pe valea asta ne-ntîlnim c-un tînăr învăţat francez, care umblă să afle vacul şi tainele pămîntului. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) Iarăşi el (Ştefan) făcu tabără la Vaslui, ca şi la începutul anului; aici primi şi pe trimisul venețian. — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

c) Erau atîţia-n slujba lor de clacă
Cei osîndiţi să plîngă şi să tacă:
Moşnegi slăbiţi, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte;
Bărbaţi sfîrşiţi, cu sufletele moarte.[50] — O. Goga, *Clăcaşii.*

d) Tot păţitul e priceput. — *Proverb.*

e) Nemulţumitului i se ia darul. — *Proverb.*

f) Cunoşteam locurile acestea numai din spusele unora şi ale altora; şi acele spuse atîta se încrucişau şi mînau lucrurile peste marginile fireşti, încît totdeauna cînd mă gîndeam la Sihla, mi-o înfăţişam sub forme şi proporţii fantastice. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

g) L-au pregătit (pe Ovidiu), spre a le fi apărător, întristaţii şi înlăcrimaţii, cei ţinuţi în sclavie, cei fugăriţi de acasă, cei înşelaţi în speranţe...; toţi şi-au aflat loc şi exprimare în versul acestui nefericit. — E. Camilar, *Inscripţiile de la Stînca Piratului.*

II. *Participiul are* **valoare adverbială** *cînd determină un verb şi apare cu formă invariabilă: A vorbit* **răspicat (lămurit, deschis** etc.).

Participiul cu formă de feminin plural, precedat de prepoziţia *pe*, formează multe **locuţiuni adverbiale:** *Merge* **pe dibuite;** *L-am luat* **pe încercate** etc.

Participiul cu valoare adverbială are funcţia de **complement circumstanţial de mod:**

Vorbi **răspicat. Cum** *vorbi?* — **răspicat.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare adverbială, cu două linii pe cele cu valoare adjectivală şi cu o linie întreruptă pe cele cu valoare substantivală. Indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de participiile cu valoare adverbială sau adjectivală. Fă analiza morfologică şi sintactică a participiilor cu valoare adjectivală şi analiza sintactică a participiilor cu valoare adverbială.

a) Răsunete dulci încă vibrau, cînd un cîine răspunse, bătînd ascuţit de trei ori.[51] — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrişorului.*

b) Ochi repede şi veveriţa căzu..., izbindu-se îndesat de-o rădăcină ieşită a stejarului. Cînd ajunse la făgădău, călăreţul era jos şi cerca să lege frîul rupt.[52] — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*

c) Cine să-i fi venit în ajutor? Şi din toate chipurile (pe) care şi le amintea nici unul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră compăniile..., şi într-un tîrziu îi adunase un maior... care le striga întretăiat, ca şi cum se îneca: „După mi-ne, băieţi, după mi-ne, băieţi". Aşa i-a adus prin rovinele semănate de morţi, înapoi.[53] — Em. Gârleanu, *Santinela.*

d) Şi atunci odată pornesc şi turturica, şi calul, fugind pe întrecute, cînd pe sus, cînd pe jos.[54] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Turcii s-au oprit lîngă cei căzuţi. Au ridicat doi răniţi în şa, alături de alţi călăreţi. Radu Şapcă, ochind liniştit, a izbutit să mai doboare unul din neferi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

f) Tăcută e valea-nflorită
Şi-un nor ca o pînz-aurită
Se duce spre-apus. — G. Coşbuc, *În miezul verii.*

g) Ninge liniştit. Satul e îmbrăcat în puf alb. — Z. Stancu, *Desculţ.*

h) Începu să se zărească nedesluşit prin bură, cînd bărbatul de căpetenie... şi-a făcut loc cu iuţime printre slujitorii săi. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

i) Înaintea ochilor nu-mi rămaseră decît crengile tremurînde... Şi înnoptarea fu atît de posomorîtă![55] — Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care participiile *răspicat* şi *ascuţit* să aibă valoare adjectivală şi alte propoziţii în care aceleaşi verbe la participiu să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

---

[50] — „Erau atîţia... *cei osîndiţi...*" — Participiu cu valoare substantivală.

Participiul cu prefixul „ne-"

I. *De la participiul cu valoare adjectivală, ca și de la adjective, se pot forma cuvinte noi cu ajutorul prefixului* **ne-**:

adjective *cu prefixul „ne-"*	**participiul** *cu prefixul „ne-"*
cuviincios — **ne***cuviincios*	prețuit — **ne***prețuit*
sățios — **ne***sățios*	chibzuit — **ne***chibzuit*

Prefixul „ne-" se scrie legat de participiu. Nu se poate scrie separat pentru că **prefixul nu este un cuvînt.**

Între prefixul **ne-** *și participiul unor verbe se poate intercala adverbul* **mai**: *ne***mai***văzut*, *ne***mai***auzit*, *ne***mai***pomenit* etc. Deoarece prefixul **ne-** nu se poate scrie separat de participiu, el se leagă în scris de adverbul *mai*, iar adverbul de participiu, astfel încît **totul formează un singur cuvînt.**

Prefixul **ne-** *poate fi adăugat și participiului cu valoare adverbială care determină un verb: se vede* **nedeslușit**; *se aude* **necontenit.**

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu participiul verbelor date, cu prefixul *ne-*, apoi cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

Infinitivul	Participiul cu prefixul *ne-*	Participiul cu prefixul *ne-* și adverbul *mai*
a auzi	....	....
a vedea	....	....
a încerca	....	....
a pomeni	....	....
a umbla	....	....
a obișnui	....	....
a închipui	....	....

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle participiul verbelor de mai jos cu prefixul *ne-*, apoi cu adverbul *mai*, intercalat între prefix și participiu: *a umbla, a auzi, a vedea, a pomeni.*

II. Participiul cu prefixul **ne-**, urmat sau nu de adverbul **mai**, are **valoare adjectivală** cînd determină un substantiv; *cărări* **ne***umblate* **(nemai***umblate***)**. Cînd se află înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prepoziția „de", are **valoare adverbială** și servește la exprimarea gradului superlativ absolut:

A fost o vreme **nespus de** *frumoasă* (foarte frumoasă);
Apa era **nemaipomenit de** *rece* (foarte rece);
Alerga **nespus de** *repede* (foarte repede).

În analiza gramaticală aceste participii se iau împreună cu adjectivele sau cu adverbele înaintea cărora se află.

---

[51] — „...bătînd *ascuțit*". — Participiu cu valoare adverbială.
[52] — „izbindu-se *îndesat*". — Participiu cu valoare adverbială.
[53] — „nu-i răsărea *lămurit*"; „striga *întretăiat*". — Participii cu valoare adverbială.
[54] — „fugind *pe întrecute*". — Locuțiune adverbială formată din participiu cu prepoziția *pe*.
[55] — „*fu* atît de *posomorîtă*". — Participiu cu valoare adjectivală; funcția sintactică: *nume predicativ*.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare stilistică şi arată ce figuri de stil s-au realizat prin folosirea lor.

a) Linişte neturburată în cer şi pretutindeni! Şi nici un vînt din cele patru nu-şi părăsise culcuşul său, spre a învia codrii adormiţi. Peste deşertul înalt şi plin de lumină al văilor adînci, numai gaia cu ţipăt flămînd şi ascuţit spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră şi iute. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) O fîşie nesfîrşită
Dintr-o pînză pare calea,
Printre holde rătăcită,
Toată culmea-i adormită,
Toată valea. — G. Coşbuc, *În miezul verii.*

c) În odăiţa-ntunecată
E frig... Eu, zgriburit din pat,
Ascult vifornița turbată
Şi-adorm cu gîndul fermecat
La basmul vechi: Au fost odată
Trei mîndre fete de-mpărat.
— St. O. Iosif, *Domnul profesor.*

d) De pe pereţii îngălbeniţi
Se dezlipeşte-n pături varul,
Şi pragului îmbătrînit
Începe a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre şindrile facu-şi cale,
Văd sporul pînzei de păianjen
Şi-nfiorate mor de jale.
Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrii
Poveştile-nşirate seara
De-atîtea cuscre şi cumetri;
Cum tremură cenuşa aspră,
Ce-nfioraţi îmi par cărbunii
De vraja care-o mai păstrară
Din cîte povesteau străbunii.
— O. Goga, *Casa noastră.*

e) În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau uşoare pîcle, din care se înşurubau cînd şi cînd vîrtejuri posomorîte. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Noaptea căzuse peste sat. Vrun cîne mai lătra la lună. Colo, pe la răsăritul Găinuşii, ţipete răguşite, deznădăjduite răniră deodată liniştea adîncă. Se auziră cîteva trosnituri puternice, plînsete înfundate ş-apoi un tropot înfundat de copite, ce se-ndepărta, deşteptînd depărtările adormite. — I. Agârbiceanu, *Hoţul.*

g) Peste dealuri zgribulite,
Peste ţarini zdrenţuite,
A venit aşa, deodată,
Toamna cea întunecată.
— G. Topîrceanu, *Balada unui greier mic.*

2. Fă o descriere în care să foloseşti verbe la participiu cu valoare stilistică de epitet sau prin care să realizezi personificarea unui obiect.

Modul supin

I. Modul supin *se formează din participiul invariabil, precedat de o prepoziţie simplă sau compusă;* **de** *cules*, **după** *cules*, **la** *cules*, **pentru** *cules*, **de la** *cules*, **de** *arat*, **la** *arat* etc.

Verbul la modul supin poate exprima:

— *numele acţiunii sau al stării:* E uşor **de zis**, dar e anevoie **de făcut;**

— *scopul altei acţiuni:* Noi am venit **pentru pescuit** *(în ce scop* am venit? — *pentru pescuit);*

— *pentru ce acţiune este destinat un obiect:* Am adus unelte **de pescuit.**

Exerciţii

1. Completează tabelul următor cu participiul şi supinul verbelor date punînd înaintea supinului prepoziţii diferite *(de, pentru, la, de la, după* etc.).

Infinitivul	*Participiul*	*Supinul*
a vîna	vînat, vînaţi, vînată, vînate	pentru vînat
a lăuda	....	....
a strînge	....	....
a împleti	....	....
a face	....	....
a secera	....	....

2. Scrie substantivele de mai jos însoţite de un verb la participiu, apoi de acelaşi verb la supin: *grîul, pomii, flori, maşini.*

3. Subliniază cu o linie verbele la supin şi cu două linii verbele la participiu. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă verbele la participiu cu valoare adjectivală. Analizează verbele la supin arătînd ce exprimă ele (numele acţiunii, scopul altei acţiuni sau pentru ce acţiune este destinat un obiect).

a) Mai pasă de dă ochii... cu băieţii şi fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Avea Pisicuţa un aşa talent la ronţăit iarba şi la ucis între dinţi vîrfurile tinere şi fragede ale crengilor, încît îţi lăsa gura apă...

Deodată Pisicuţa se opri din păscut şi, cu un smoc de iarbă înflorită, ce-i atîrna din bot, se uită ţintă şi speriată oarecum, la deal. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

c) Toţi păianjenii domneşti
Stau la pîndă-n Bucureşti
Şi apucă, pe furiş,
Oamenii-n păienjeniş,
Făcuţi ghem, pe dedesubt,
Şi-i păstrează pentru supt.
— T. Arghezi, *1907.*

d) Înspre crivăţ, peste Ozană, vine Tîrgul Neamţului...; Ţuţuienii, veniţi din Ardeal, care sînt vestiţi pentru teascurile de făcut oloi; şi Condreenii cu morile de pe Nemţişor şi piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condreenilor,... se află vestita Cetate a Neamţului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Cînd mama nu mai putea de obosită..., noi, băieţii, tocmai atunci rădicam casa în slavă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

II. *Supinul cu prepoziţia* **de** *poate primi prefixul* **ne-**: „greşeală *de* **ne***iertat;* locuri *de* **ne***străbătut*". Sensul supinului cu prefixul *ne-* este *„care nu poate fi iertată"; „care nu pot fi străbătute".*

Exerciţiu

Scrie cîte un substantiv însoţit de supinul verbelor indicate mai jos, precedat de prefixul *ne-: a închipui, a înţelege, a dezminţi, a înlătura, a dezlega.* Arată care este sensul supinului cu prefixul *ne-.*

III. Supinul, *fiind un mod nepersonal, nu poate avea funcția de predicat verbal.* El poate îndeplini următoarele funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement obiect direct, obiect indirect sau complement circumstanțial.**

Este ușor **de făcut.**	*subiect*
Iarba este **de cosit.**	*nume predicativ*
Am luat *cărți* **de citit.**	*atribut verbal* **(ce fel de** *cărți?)*
Ne-*a dat* **de citit.**	*complement obiect direct* **(ce** *a dat?)*
S-a săturat **de umblat.**	*complement obiect indirect* **(de ce** *s-a săturat?)*
A dus vitele **la păscut.**	*compl. circ. de loc* **(unde** *a dus?)*
Umblă după **cules** flori.	*compl. circ. de scop* **(în ce scop** *umblă?)*

Verbul la supin poate avea unul sau mai multe complemente: Ne-a dat *de rezolvat* **o problemă** și **un exercițiu.**

În această propoziție verbul la supin *(de rezolvat)* determină verbul *a dat* și are funcția de complement obiect direct *(ce* a dat?*)*. Verbul *de rezolvat* are două complemente directe: *o problemă* și *un exercițiu.*

Exerciții

1. După modelul de mai sus, construiește cîte o propoziție în care supinul verbului *a culege* să aibă următoarele funcții sintactice: *subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement direct, indirect, circumstanțial de scop* și *circumstanțial de loc.* Pentru supinul cu funcția de atribut sau de complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

2. Subliniază verbele la supin din textele următoare și analizează funcția lor sintactică. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Mă supun..., deși este foarte cu anevoie de mers pînă acolo.[56] — I. Creangă, *Povestea porcului.*

c) De s-ar face dealul șes
Și pădurea drum de mers,
Să văd pe unde-am purces. — *Folclor.*

d) Nimic nu-i mai de rîs ca plînsul
În ochii unui luptător. — G. Coșbuc, *Lupta vieții.*

e) Și mănîncă la un loc tustrei, pînă ce gătesc de mîncat toate cele cinci pîni... — I. Creangă, *Cinci pîni.*

f) De ce să-ntrebi viața ce-i?
Așa se-ntreabă cei mișei.
Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte și la tînguit.
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

g) Costea o ducea bine... Ajuta la țesălat, la curățat, scotea vitele din grajd și le mîna la fîntînă, la adăpat.[57] — I. Agârbiceanu, *Omul cu viața scurtă.*

h) — Hai, copilă, la jucat!
— Stai, mamă, c-acuș mă gat! — *Folclor.*

i) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele... prin luncile și dumbrăvile cele pline de mîndrețe, după cules răchițică de făcut gălbenele, sovîrv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus între straie, cine umbla?[58] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Modul gerunziu

I. *Gerunziul este un mod nepersonal, care se formează prin adăugarea sufixului gramatical* **-înd** sau **-ind** *la rădăcina verbului:*

a *cînt*/a — *cînt*/**înd**; a *cit*/i — *cit*/**ind.**

Exerciții

1. După modelul dat pentru primul verb, subliniază rădăcina verbelor date și scrie gerunziul lor.

Infinitivul	*Gerunziul*	*Infinitivul*	*Gerunziul*
a *învăța*	*învățînd*	a crea	....
a treiera	....	a accentua	....
a îmbunătăți	....	a lua	....
a înota	....	a ploua	....

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul următoarelor verbe: *a dezvolta, a îmboboci, a crea, a lua.*

3. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale și cu două linii verbele la gerunziu.

a) Ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte/ ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scîrțîind, fluierînd, șuierînd/ și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit, în tăria nopții./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Urcînd pe pomi, zîmbind pe casă,
Se surpă rozele grămadă,/
Sau întocmesc cîte-o cascadă
Pe vreo alee mai retrasă./ — Al. Macedonski, *Rondelul cascadelor de roze.*

c) Trei pași la stînga linișor
Și alți trei pași la dreapta lor;/
Se prind de mîni/ și se desprind,/
S-adună-n cerc/ și iar se-ntind/
Și bat pămîntul tropotind
În tact ușor./ — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

d) În goana roibului un sol,
Cu frîu-n dinți și-n capul gol,
Răsare,/ crește-n zări venind,/
Și zările de-abia-l cuprind/
Și-n urmă-i corbii croncănind
Aleargă stol./ — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

II. *Verbele la gerunziu care se rostesc împreună cu pronume neaccentuate, în afară de pronumele -o, primesc la sfîrșit vocala* **-u: văzîndu-***mă*, **văzîndu-***l*, **văzîndu-***se*, **văzîndu-***și*, **aducîndu-***mi-l*, **aducîndu-***și-i*, **aducînd-***o* etc.

[56] — *Ce* este foarte cu anevoie? — *de mers.* — Funcția sintactică: subiect.

Exerciții

1. Construiește: șase propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de următoarele pronume cu funcția de complemente ale verbelor la gerunziu: **l, o, ți, vă, i, ne;** trei propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de grupurile de două pronume neaccentuate: **ți-i, ni-i, i-i.** Subliniază verbele la gerunziu și explică, oral, ortografia arătînd persoana, numărul și cazul pronumelor care însoțesc verbele la gerunziu.

2. Subliniază în mod diferit verbele la gerunziu și pronumele neaccentuate legate de verb prin liniuță. Analizează verbele și pronumele.

a) Ia, eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolul l-ascult,
Crengile-mi rupîndu-le,
Apele-astupîndu-le.
— M. Eminescu, *Revedere.*

b) Din jos de Călimănești, o lungă dîră de grohotiș împinge Bistrița strîmtînd-o, înghesuind-o, în malul din stînga. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Sub lumina strălucitoare a soarelui, munții rîdeau. Păreau niște uriași sub un duș fierbinte;... pretutindeni țîșneau șuvoaie puternice spălîndu-i de nămoluri și de tristețe, primenindu-i și înviorîndu-i. — Geo Bogza, *Primăvara în munți.*

d) Primejdia o simții vie, înțepîndu-mă la rădăcina părului și umplîndu-mi luminile ochilor. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

e) De pe la nămiezi pînă-n scăpătatul soarelui, ne poartă Bistrița tot pe lîngă el; pleacă ea uneori... și iar se răzgîndește, și vine mai aproape... rotindu-se în loc, scuturîndu-și platoșa-i strălucitoare, aci suspinînd din adînc, aci privindu-l lung, dînd freamăt pădurilor cu glasu-i de valuri. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

III. Verbul la gerunziu arată de obicei *împrejurarea în care se petrece altă acțiune* sau *cum se desfășoară altă acțiune:*

Venind pe drum... *se silise* să-și orînduiască gîndurile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună.*

— *împrejurarea în care se petrece acțiunea* „se silise": *cînd* se silise? — *venind* (în timp ce venea).

Eu și cu Dumitru *mergeam* tot **zburdînd.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

— *cum se desfășoară acțiunea* „mergeam": *cum* mergeam? — *zburdînd.*

Exercițiu

Subliniază verbele la gerunziu și analizează-le după modelul de mai sus, arătînd ce exprimă gerunziul (o împrejurare sau cum se desfășoară o altă acțiune).

a) ...se auzea... glasul unui pîrăuaș ce venea ca și noi din deal la vale, prăvălindu-se și izbindu-se de cele stînci. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Cică-n munte, la povarnă,
Plopii și răsurile
Spun că vine-un vînt de iarnă
Răscolind pădurile,
Și-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toți ciulinii pe cărare
Fug, cuprinși de panică...
— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

[57] — *La ce* ajuta? — *la țesălat, la curățat.* — Funcția sintactică: complemente indirecte.
[58] — *În ce scop* umbla? — *după cules.* — Funcția sintactică: complement circumstanțial de scop.

c) Harap-Alb, luînd aripa cu bucurie, o strînge cu îngrijire, apoi, mulțămind crăiesei pentru ajutorul făgăduit, pornește... tot înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

IV. Gerunziul are de obicei funcția de **atribut verbal** sau de **complement circumstanțial de mod, de timp, de cauză:**

Haina-i **măturînd** pămîntul
Și-o tîrăște-abia, abia. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

atribut verbal: **care** *haină?* — *măturînd* (care mătură).

Iepuri roșcați *se strecurau* **țupăind** prin luminișuri. — M. Sadoveanu, *Șoimii.*

compl. circ. de mod: **cum** *se strecurau?* — *țupăind.*

Ascultîndu-l, *mă gîndeam* că tot legenda asta mi-a mai povestit-o un cioban. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

compl. circ. de timp: **cînd** *mă gîndeam?* — *ascultîndu*-l (în timp ce-l ascultam).

Și fiul craiului... **neîndrăznind** a mai merge înainte, *se întoarnă* rușinat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

compl. circ. de cauză: **din ce cauză** *se întoarnă?* — *neîndrăznind* (pentru că nu îndrăznea).

Gerunziul acordat în gen, număr și caz cu substantivul determinat are **valoare adjectivală** *și funcția sintactică de* **atribut adjectival:** În Valea Prahovei, de departe se zăresc coșurile *fumegînde* ale rafinăriilor. — Geo Bogza, *Pagini contemporane.*

Exercițiu

Subliniază verbele la gerunziu și adjectivele provenite din gerunziu. Fă analiza lor sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cu tîmplele vîjîind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărîtat al cînelui. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) ...iată, daci adevărați, daci noi de peste două mii de ani, daci purtînd ca un trofeu graiul Romei spulberate.[59] — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

c) Vîntul jalnic bate-n geamuri.
Cu o mînă tremurîndă. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

d) Străjeri li-s brazii uriași
Cu fumegîndele lor scuturi. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

e) Un munte se-nalță stog în fața noastră. Bistrița se-ndoaie frumos..., încolăcindu-se în jurul lui ca un șarpe. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

f) — Apoi mai rămîneți sănătoși, zisei încălecînd și cîrmind calul spre drum.[60] — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

g) Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Împlîndu-și cofeile
Mi-o cîntă femeile.
— M. Eminescu, *Revedere*.

h) În adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!" — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

i) Și nimic nu mai rămase din acel păr, decît praf și cenușă; iară frate-său încremeni de mirare, neștiind ce sînt toate aceste.[61] — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Ortografia verbelor la modul gerunziu

I. Verbele **a fi** și **a ști** păstrează pe **-i** înaintea sufixului **-ind** al gerunziului, deci *gerunziul acestor verbe se scrie* **cu doi „i"**: *fiind, știind*.

Tot **cu doi „i"** *se scriu și verbele care au rădăcina terminată în* **-i precedat de consoană:** *a apropi/a — apropiind; a sfîși/a — sfîșiind; a scri/e — scriind* etc.

Exerciții

1. Scrie gerunziul verbelor: *a fi, a ști, a pustii, a scrie, a linia, a copia, a evidenția, a fotografia, a caligrafia, a aprecia*. Explică oral ortografia gerunziului.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: *a fi, a ști, a scrie, a pustii, a copia, a fotografia* și explică oral ortografia lor.

II. *Verbele cu rădăcina terminată în vocala* **-î precedată de consoanele -j- sau -ș-** *au la gerunziu formele: vîjîind, fîșîind, hîrșîind* etc. **Nu este corectă** *pronunțarea și scrierea* „vîjiind, fîșiind", pentru că rădăcina verbelor este *„vîjî-, fîșî-"*.

Exerciții

1. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.

a) .... vin săgeți de pretutindeni
Vîjîind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) Prea v-ați arătat arama sfîșiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară...
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Dar în unele nopți, pe bolta cerului apare, rece și albă — luna. Iradiind asupra lumii valuri neîntrerupte de poezie și mister, ea îi schimbă, fundamental, înfățișarea. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: *a vîjîi, a fîșîi* și *a tîrșîi*. Explică ortografia lor.

[59] — *Ce fel de* daci? — *purtînd* (care poartă). — Funcția sintactică: atribut verbal.
[60] — *Cînd* zisei? — *încălecînd* și *cîrmind* calul (în timp ce încălecai și cîrmii calul). — Funcția sintactică: complemente circumstanțiale de timp.

III. *Ca și participiul, gerunziul poate primi prefixul* **ne-** *sau prefixul* **ne-** *urmat de adverbul* **mai**. *Prefixul, adverbul și verbul la gerunziu se scriu într-un singur cuvînt:* **nevăzînd, nemaivăzînd.**

Exerciții

1. Scrie gerunziul verbelor de mai jos cu prefixul **ne-**, apoi cu adverbul **mai**, intercalat între prefix și verb: *a avea, a fi, a ști, a scrie, a lua, a înapoia, a împrăștia*.

2. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.

a) Moromete se uită în jur zăpăcit și, nemaiștiind ce să facă, se apucă de strînse lucrurile copilului. — M. Preda, *Moromeții*.

b) Și fiul craiului, nemaiputînd struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă înapoi rușinat la tată-său. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte
M-or troieni cu drag.
— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a ști, a fi, a scrie* cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

IV. **Fii atent** *la scrierea verbului la gerunziu cînd este însoțit de pronumele* **-i**. *Să nu confunzi grupul* **verb + pronumele -i** *cu formele personale ale verbelor la perfectul simplu*, terminate în **-ui: făcui, văzui.** Observă terminația gerunziului urmat de pronume neaccentuat: **-îndu, -indu.** *Atenția la terminația gerunziului te ferește și de greșeala de a despărți prin liniuță pe „i" din terminația perfectului simplu.* **Pentru evitarea acestei greșeli,** ține seama de faptul că **formele verbale terminate în vocala „-u", după care poate urma pronumele „-i", sînt: gerunziul,** care a primit la sfîrșit vocala -u *(văzîndu-i)*, și **imperativul verbului** „a duce" *(du-i)* și al verbelor derivate de la „a duce" *(adu-i, condu-i, redu-i* etc.).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu formele verbale indicate.

	Perfectul simplu, pers. I sing.	Gerunziul + pron. *-i*
a trece	....	....
a pricepe	....	....
a ține	....	....
a face	....	....
a petrece	....	....

2. Construiește propoziții sau fraze în care verbele *a preface, a reține, a străbate* să fie folosite la persoana I singular a perfectului simplu și la gerunziu, urmate de pronumele *-i*.

V. *Să nu confunzi construcțiile alcătuite din* **verb la gerunziu** *și* **pronumele reflexiv -și** *sau* **-se** *cu formele verbale personale terminate în „-uși" sau „-use":* perfectul simplu — *(tu) făcuși, pricepuși, văzuși* etc.; perfectul simplu sau mai mult ca perfectul — *(el) aduse, (el) spuse; pricepuse, făcuse, văzuse* etc.

[61] — *Din ce cauză* încremeni? — *neștiind* (pentru că nu știa) ce sînt toate aceste. — Funcția sintactică: complement circumstanțial de cauză.

Observă: *sufixul gerunziului, sensul pronumelui reflexiv și faptul că „și" sau „se" din ceea ce se pronunță ca un singur cuvînt — „aducînduși", „văzînduse" — apare clar ca pronume punînd verbul la o formă simplă a indicativului: își aduse* sau *și-aduse, se văzu.*

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a vedea*, completează coloanele libere cu formele verbale indicate. Subliniază sufixul gerunziului și pronumele reflexive legate prin liniuță.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. a II-a sing.	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-și*
a vedea	tu văzuși	văz*îndu-și*
a face	....	....
a începe	....	....
a umple	....	....
a pricepe	....	....
a trece	....	....

Infinitivul	Mai mult ca perfectul, pers. a III-a singular	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-se*
a vedea	el văzuse	văz*îndu-se*
a preface	....	....
a cere	....	....
a obține	....	....
a petrece	....	....
a reface	....	....

2. Completează locurile libere cu gerunziul verbelor indicate urmat de pronumele reflexiv *-se* sau *-și*, după cum cere înțelesul fiecărui text.

[1]) *a ridica;* [2]) *a aduna.*

a) Ceața [1]) .... ca o oaste cuprinsă de panică, se mișcă într-o parte și-n alta, [2]) .... deasupra Bahluiului. — Al. Ivan Ghilia, *Cîntece de drumeție.*

[1]) *a îmbulzi;* [2]) *a strivi;* [3]) *a zvîrcoli;* [4]) *a văita.*

b) Țăranii fugeau mîncînd pămîntul, [1]) ...., [2]) ...., urlînd. Pe cîmp rămîneau doar cîteva zeci de trupuri, unele [3]) .... și [4]) ...., altele înțepenite cum le-a găsit moartea. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

a ridica.

c) Ceahlăul .... falnic fruntea printre grinduri, ne privește încă din negurile depărtării. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

[1]) *a face;* [2]) *a opri.*

d) Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, [1]) .... vînt cu pălăria și [2]) .... din cînd în cînd ca să admire florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Un om.*

B. Verbe active pronominale sau reflexive *

Verbele active pronominale (reflexive) se împart în *două categorii, după cum* **pronumele reflexive** *care însoțesc verbul* **au** *sau* **nu au funcția** *de* **complement obiect direct** — *a* **se** *îmbrăca, a* **se** *împodobi* **(pe sine)** — *sau de* **complement obiect indirect:** *a-***și** *aduce, a-***și** *aminti* **(sieși).**

I. a. *Verbele* **însoțite de pronumele reflexive cu funcțiile sintactice menționate** *se numesc* **verbe reflexive obiective**.** Acestea *se deosebesc de celelalte verbe reflexive* — **a se gîndi, a se mîndri, a-și închipui** etc. — *în privința conținutului și a analizei sintactice:* **la verbele reflexive obiective formele pronominale au sens lexical** *(pe mine, pe tine, pe sine* sau *pe el, pe ea* etc.; *mie, ție, sieși* sau *lui* ori *ei* etc.) *și, indicînd* **aceeași persoană ca și subiectul,** *ele arată că* **acțiunea** *exprimată de verb* **se răsfrînge** *direct sau indirect* **asupra subiectului;** *din punct de vedere* **sintactic,** *construcțiile cu* **verbe reflexive obiective** *cuprind* **doi termeni — verbul** *și* **complementul lui** *(obiect direct* sau *indirect) exprimat prin* **pronumele reflexiv** *care îl însoțește,* pe cînd **la celelalte verbe reflexive formele pronominale nu au sens lexical** (nu au sensurile *pe mine, pe tine* etc.; *mie, ție* etc.), deci **nici funcție sintactică proprie** și, ca urmare, **se iau împreună cu verbul pe care îl însoțesc,** *formînd cu acesta* **o singură unitate sintactică:**

P ↓‾‾‾‾‾↓ C

Se gîndește *la ai săi;* **Încearcă a te gîndi** *la altceva.*

În propozițiile cu verbe reflexive obiective *funcția sintactică a pronumelui reflexiv* **este** *deseori* **marcată** *prin* **pronumele accentuat corespunzător,** *la* **acuzativ** *cu prepoziția „pe" sau la* **dativ,** *urmat uneori,* în ambele cazuri, *de* **adjectivul pronominal de întărire:**

Cine *nu* **se** *pune* **pe sine** jertfă..., nu-i vrednic să ție în stăpînirea sa noroadele. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

...ajung **pe mine însumi** *a nu* **mă** mai *cunoaște.* — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*

Lelea Stana are doar *să-***și** *spună* **sieși** mai multe ca altora. — I. Agârbiceanu, *Mătușa Stana.*

Pronumele accentuat urmat de adjectivul pronominal de întărire exprimă cel mai bine sensul pronumelui neaccentuat: **mă** *îmbrac* **pe mine însumi; te** *îmbraci* **pe tine însuți; se** *îmbracă* **pe sine** (sau **pe el**) **însuși** etc.; **îmi** *aduc* **mie însumi; îți** *aduci* **ție însuți; își** *aduce* **sieși** (sau **lui**) **însuși** etc.

Cînd pronumele nu este repetat în text prin forma lui accentuată, **mijlocul de control** *pentru a stabili dacă pronumele are sau nu funcție sintactică este* **posibilitatea de a-l repeta prin forma lui accentuată.**

Model de conjugare a verbelor reflexive obiective *cu precizarea sensului pronumelui neaccentuat, prin* **pronumele accentuat, marcă a funcției sintactice** *de* **complement obiect direct** *sau de* **complement obiect indirect** *a pronumelui reflexiv:*

eu	**mă** *îmbrac*	**(pe mine)**	**îmi** *aduc*	**(mie)**	**mi-***aduc*	**(mie)**
tu	**te** *îmbraci*	**(pe tine)**	**îți** *aduci*	**(ție)**	**ți-***aduci*	**(ție)**
el	**se** *îmbracă*	**(pe sine, pe el)**	**își** *aduce*	**(sieși, lui)**	**și-***aduce*	**(sieși, lui)**
noi	**ne** *îmbrăcăm*	**(pe noi)**	**ne** *aducem*	**(nouă)**	**ne-***aducem*	**(nouă)**
voi	**vă** *îmbrăcați*	**(pe voi)**	**vă** *aduceți*	**(vouă)**	**v-***aduceți*	**(vouă)**
ei	**se** *îmbracă*	**(pe ei)**	**își** *aduc*	**(lor)**	**și-***aduc*	**(lor)**

* Vezi nota de la p. 7.

** Denumirea (reflexive) *obiective* se referă la faptul că pronumele reflexive din construcțiile de felul celor date au funcția de *complement* **obiect** *direct* sau *indirect.*

Pronumele reflexive ocupă față de modurile și timpurile verbului *aceleași locuri ca și pronumele personale neaccentuate.* Menționez cîteva situații care interesează **observarea celor doi termeni sintactici** *din construcțiile respective sau (și)* **ortografia lor.**

La modul imperativ *pronumele reflexive stau de obicei după verb:*

îmbracă-**te**, *îmbrăcați*-**vă**, *adu*-**ți**, *aduceți*-**vă.**

Pronumele pot sta și înaintea verbului, mai ales cînd acesta urmează după alt verb la imperativ:

Du-te / de **te** *îmbracă;* Duceți-vă / de **vă** *îmbrăcați;*
Du-te / de-**ți** *adu* o carte; Duceți-vă / de **vă** *aduceți* cîteva cărți.

La modul gerunziu *pronumele reflexive stau numai după verb:*

îmbrăcîndu-**mă**, *îmbrăcîndu*-**te**, *îmbrăcîndu*-**se**, *îmbrăcîndu*-**ne** etc.;
aducîndu-**mi**, *aducîndu*-**ți**, *aducîndu*-**și**, *aducîndu*-**ne** etc.

La modul infinitiv *pronumele reflexiv se intercalează între prepoziția* **a** *(marcă a infinitivului) și* **verb:**

a **mă** *îmbrăca, a* **te** *îmbrăca, a* **se** *îmbrăca* etc.;
a-mi *aduce, a*-**ți** *aduce, a*-**și** *aduce* etc.

La modul conjunctiv *și* **la viitorul format cu conjunctivul** *pronumele reflexiv se intercalează între* **să** *și* **verb:**

să **mă** *îmbrac, să* **te** *îmbraci, să* **se** *îmbrace* etc.;
să-**mi** *aduc, să*-**ți** *aduci, să*-**și** *aducă* etc.;
am (o) să **mă** *îmbrac* etc.; *am (o) să*-**mi** *aduc* etc.

La conjunctivul fără „să" *pronumele* **se** *stă totdeauna* **după verb:** *îmbrace*-**se** (= să se îmbrace), *hotărască*-**se** (= să se hotărască).

În foarte multe construcții *pronumele neaccentuat la* **dativ** *care însoțește verbul determină un* **substantiv** *și are* **sens posesiv.** În acest caz, pronumele are funcția de **atribut pronominal,** funcție ce poate fi precizată în text prin *adjectivul posesiv,* corespunzător persoanei și numărului pronumelui la dativ, așezat după substantivul determinat: **îmi** iau *cartea* **mea; îți** iei *cartea* **ta; își** ia *cartea* **sa** (sau: **lui, ei**) etc.

Conjugarea verbului însoțit de pronumele neaccentuate la **dativul posesiv** *la* **aceeași persoană** *și* **același număr ca și subiectul** *se aseamănă cu aceea a verbelor reflexive obiective cu pronumele în dativ, dar verbul nu este reflexiv, ci numai activ, deoarece pronumele neaccentuate care îl însoțesc nu au funcția de complement obiect indirect și nici nu alcătuiesc împreună cu verbul o unitate sintactică, ca în cazul verbelor „a-și închipui", „a-și reveni", ci au funcția de* **atribut pronominal,** *cu sensul lexical indicat de adjectivul posesiv:*

îmi iau *cartea* **mea; își** ia *cartea* **sa** etc.

Exerciții

1. Conjugă verbul *a pregăti* ca verb reflexiv obiectiv, cu pronumele neaccentuate în acuzativ, apoi în dativ, la perfectul simplu, perfectul compus, condițional-optativ prezent, imperativ, infinitiv prezent și gerunziu. Sensurile pronumelor neaccentuate să fie precizate, ca în modelul dat, prin pronumele accentuate.

2. Subliniază cu o linie verbele reflexive obiective și pe cele însoțite de un pronume la dativul posesiv și cu două linii pronumele neaccentuate care însoțesc verbele respective. Dacă pronumele neaccentuate sînt repetate în unele texte prin formele lor accentuate sau dacă sensul de dativ posesiv este precizat printr-un adjectiv posesiv sau prin

pronumele personal în genitiv, subliniază și aceste părți de vorbire care te ajută să stabilești funcția sintactică a pronumelor neaccentuate. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut și pronumele neaccentuate care le însoțesc.

Model de analiză

a) *Îmbracă*-**te** iute în pielea cea de urs...

b) După aceea începe *a*-**și** *arunca* țărnă după cap ca buhaiul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Și acolo **și**-*a legat* calul d-un stejar bătrîn. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*

	Analiza morfologică	Funcția sintactică	Verificarea funcției sintactice a pronumelui
îmbracă(-te)	verb: diateza activă, reflexiv obiectiv, conj. I, imperativ, pers. 2 sg.;	predicat verbal;	
-te	pron. personal neaccentuat cu valoare de pron. reflexiv, 2 sg;	compl. ob. direct;	îmbracă-*te pe tine:*
a(-și) arunca	verb: diateza activă, reflexiv obiectiv, conj. I., infinitiv;	compl. ob. direct;	
-și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D.;	compl. ob. indirect;	a-*și* arunca *sieși (lui):*
(și-)a legat	verb: diateza activă, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.;	predicat verbal;	
și-	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D. cu sens posesiv.	atribut pronominal.	*și*-a legat calul *său (lui).*

Textele de analizat

a) Unu-i Ochilă pe fața pămîntului,/ care vede toate și pe toți, altfel/ de cum vede lumea cealaltă,/ numai pe sine nu se vede/ cît e de frumușel./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Și totul se prăbuși./ Nu se mai văzu decît pe ea însăși în fundul bărcii, fără Condrat./ Se strigă pe sine./ Nu se vedea nimic,/ nu mai era nimic./ — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

c) Harap-Alb, văzîndu-se pus în încurcală, nu mai știa/ ce să facă,/ ca să nu greșească tocmai acum./[62] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Atunci voinicul luă fierul/ pentru care muncise un an/ și se puse a-și făuri o sabie și un buzdugan./[63] — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*

e) Mă-ntorc pe dealuri desculț, zgîriat, prăfuit, dar țanțoș, pășind soldățește, în tactul unui marș/ pe care mi-l trîmbițez singur./ Sînt fericit/ cît nu mă-ncape lumea./[64] — A. Vlahuță, *File rupte.*

f) Bine, dragul tatei,/ alege-ți un cal din herghelie,/ ie-ți bani,/ cît ți-or trebui.../ și mergi cu bine, fătul meu./[65] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Și tinerii, sub ochii satului, își ascultă cîntecele lor, venite de la străbunii/ care au trăit pe aici.../ și își joacă horele lor/ așa cum le-au jucat părinții, bunicii și străbunicii/ cînd pe fețele lor, atunci tinere, soarele, [care acum le luminează țărîna,] și-a aruncat strălucirea./[66] — Z. Stancu, *Desculț.*

h) — Se prea poate:/ da' eu [cînd eram ca dînsa,] mă învîrteam într-un călcîi.../ Fu de ajuns mamei Ianei./ Își iubea fata ca lumina ochilor./ Trase necăjit un vlăstar de dud.../ și, dregîndu-și glasul, zise cam înțepat:/

— De, cumetrița mea,/ fitecine își spală rufele în albia ei, / și [d-a fi fîcare, / d-a fi cărbune,] pe umerii lui își poartă cămașa./ — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

i) Se laudă dl. / că nu se teme de moarte. / De vrea / ca să-l credem, / omoare-se singur, / nime nu-l oprește. / ...Eu [care-mi închipui / cît e de întuneric în mormînt / și care iubesc lumina] nu voi(esc) / să mă lipsesc de ea. / — C. Negruzzi, *Negru pe alb. Scrisori la un prieten.*

j) Mormîntu-mi umbrească-l străbunul stejar/...
Și păsări clădească-și, [cînd vine Florar,]
Un cuib de iubire în ramu-i pletos./ — Artur Enășescu, *Stanțe.*

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv obiectiv însoțit de pronumele *se, ne, vă* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

4. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv obiectiv însoțit de pronumele *mi-, ți-, și-* cu funcția de complement obiect indirect. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

5. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb însoțit de pronumele *îmi, îți, își* cu funcția de atribut pronominal și al căror sens de dativ posesiv să fie precizat printr-un adjectiv posesiv.

b. *Unele verbe reflexive obiective* **folosite numai la plural** *se deosebesc de construcțiile de felul* „*noi* **ne** *apărăm* pe **noi**", „*voi* **vă** *aduceți* laude **vouă**" prin faptul că **subiectul** *noi (voi, ei, ele)* **nu este considerat ca un tot (ca un grup)** *asupra căruia se răsfrînge acțiunea îndeplinită de el însuși, ci* ca *reprezentînd* **două** *sau* **mai multe subiecte** *ori* **grupuri de subiecte** *care îndeplinesc acțiunea în același timp, dar* **independent unul de altul (unele de altele).** Construcțiile respective *arată că* **acțiunea îndeplinită de unul (unele) dintre subiecte se răsfrînge** *direct sau indirect* **asupra celuilalt (celorlalte) subiect(e).** Ele au deci *înțeles de* **acțiuni reciproce.** *Acest înțeles* **este marcat** *de obicei* **prin expresiile** *alcătuite din pronumele nehotărîte* **unul** *și* **altul** *cu formele arătate în exemplele de mai jos.*

Verbe cu **pronumele reflexive în acuzativ**

noi **ne** *apărăm* ⟩ *unul* **pe altul,** *unii* **pe alții;** *una* **pe alta,** *unele* **pe altele;**
voi **vă** *apărați* ⟩

ei **se** *apără*	*unul* **pe altul,**	*unii* **pe alții;**
ele **se** *apără*	*una* **pe alta,**	*unele* **pe altele.**

[62] — „văzîndu-*se*" *(pe sine).*
[63] — „a-*și* făuri" *(sieși).*
[64] — „*mi*-l trîmbițez" *(mie).*

Verbe cu **pronumele reflexive în dativ**

noi **ne** *amintim* ⟩ *unul* **altuia,** *unii* **altora;** *una* **alteia,** *unele* **altora;**
voi **vă** *amintiți* ⟩

ei **își** *amintesc*	*unul* **altuia,**	*unii* **altora;**
ele **își** *amintesc*	*una* **alteia,**	*unele* **altora.**

Verbele **reflexive obiective** *de acest fel se numesc* **verbe reflexive reciproce,** iar *pronumele reflexive* care le însoțesc au funcția de *complement obiect direct* (cînd sînt în acuzativ) sau de *complement obiect indirect* (cînd sînt în dativ).

În exemplele de mai sus am folosit numai construcții cu *subiectul* exprimat printr-*un pronume personal la plural.* **Subiectul** unui verb reflexiv reciproc se poate exprima însă și prin *substantive* sau *alte pronume la plural* ori printr-*un numeral* — **băieții (aceștia, amîndoi) se ajută** *unul pe altul* **(își povestesc** *unul altuia)* — sau propoziția poate avea *subiect multiplu:* **Ion, Mihai** *și* **prietenul** *lor* **se ajută** *unul pe altul* etc.

După cum se vede din construcțiile prezentate, *cele două funcții ale pronumelor reflexive* care însoțesc verbul nu mai sînt indicate prin pronumele accentuate corespunzătoare *(pe noi, pe voi, pe ei, pe ele* sau *nouă, vouă, lor),* dar *pot fi recunoscute după cazul celui de-al doilea termen (cazul pronumelui „altul") din construcțiile de tipul „unul* **pe altul**", „*unul* **altuia**". *Termenii respectivi* nu reprezintă însă un complement obiect direct în acuzativ cu prepoziția „pe" sau un complement obiect indirect în dativ, ci *alcătuiesc împreună cu pronumele „unul"* **o parte de propoziție dezvoltată** (un complement circumstanțial).

Uneori, **pentru a arăta valoarea de verb reflexiv reciproc** *este folosit* **un complement obiect indirect** *exprimat prin prepoziția* **„între" + pronumele personal la persoana și numărul pronumelui reflexiv:**

— **ne** *respectăm* **între noi; vă** *respectați* **între voi (între dumneavoastră); se** *respectă* **între ei (între dînșii, între dumnealor, între ele** etc.);

— **ne** *oferim* **(vă** *oferiți,* **își** *oferă)* daruri **între noi (între voi, între ei, între ele** etc.).

Dintre cele două modalități de precizare a sensului de verb reflexiv reciproc *mai obișnuită și totodată* **mai explicită pentru identificarea funcției** *de complement obiect direct sau indirect a* **pronumelui reflexiv din construcțiile cu sens reciproc** *este* **expresia** *alcătuită din pronumele* **unul** *și* **altul** *cu formele arătate mai sus, deoarece* **forma de acuzativ cu prepoziția „pe"** *sau* **de dativ a pronumelui „altul" atrage atenția asupra funcției sintactice a pronumelui reflexiv.** Afară de aceasta, **complementul** *de tipul* **„între + pron. personal" poate arăta sensul de reflexiv reciproc** *și al verbelor* **reflexive neobiective.** De exemplu, în textul „Ei *se vorbiră* (= se învoiră) *între ei* să petreacă vacanța la munte", *complementul* **între ei** *corespunde sensului de* **reflexiv reciproc** *al verbului* **se vorbiră,** *dar forma pronominală* **„se" nu are funcția de complement obiect direct;** ca dovadă, **în contextul dat** *complementul „între ei" nu poate fi înlocuit cu expresia „unul* **pe altul**" sau „*unii* **pe alții**", *ci cu expresia „unul* **cu altul**" („*unii* **cu alții**"). Compară cu „*Ei* **se vorbiră** *de rău* **între ei**", *unde* **între ei = unul pe altul** sau **unii pe alții.**

Complementul cu rolul de *marcă a valorii de verb reflexiv reciproc poate fi* **exprimat** *sau* **dedus din context.** *Cînd nu este exprimat,* **posibilitatea de a intro-**

[65] — „alege-*ți*" *(ție);* „ie-*ți*" *(ție).*
[66] — „soarele *și*-a aruncat strălucirea *(sa)*".

duce în propoziția respectivă expresia corespunzătoare de tipul „unul pe altul" *sau* „unul altuia" *constituie* mijlocul de control *pentru identificarea funcției de* complement obiect direct *sau* indirect *a pronumelor reflexive* ne, vă, se, își *care însoțesc verbul* la un mod personal, la infinitiv *ori la* gerunziu.

Cînd într-o propoziție *cu verbul însoțit de unul dintre pronumele reflexive* ne, vă, se, își *se află complementul* între noi (între voi, între ei etc.), *pentru a te asigura că pronumele neaccentuat are funcția de complement obiect direct sau indirect* este necesar să cercetezi *dacă în contextul dat* complementul cu prepoziția „între" *poate fi înlocuit* prin expresia cu pronumele altul (alții, alta, altele) la acuzativ cu prepoziția „pe" sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază verbele reflexive reciproce însoțite de pronume cu funcția de complement obiect direct sau de complement obiect indirect. Dacă în propoziție se află și un complement cu rolul de marcă a valorii de acțiune reciprocă, subliniază și acest complement. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor reflexive a căror subliniere s-a cerut și dovedește prin mijloacele de control recomandate funcția sintactică pe care i-ai atribuit-o fiecăruia.

a) ...îi venea din depărtare la auz... miorlăitul cucuvăilor care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) — ...Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: ...să ne iertăm unii pre alții. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) Acei care se regăseau, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți... și porneau cu viața înainte. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

d) Fagii și carpenii se îmbrățișau între ei și acopereau cu un lung frunzar poteca noastră. În luminișuri se iveau și mestecenii. — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

e) Gratie și Palamon erau prieteni. Și-au furat taina unul altuia și au ajuns să se urască și să se urmărească...

— Și ce s-a întîmplat, preacuvioase?...

... Tîrziu de tot, cînd era aproape să ne despărțim, Varsanufie... a isprăvit povestea. — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

f) Într-o seară..., am petrecut ceasuri întregi și plăcute cu amicul Vasile Alecsandri. Se apropia de ziuă cînd... ne-am despărțit..., zicîndu-ne: „De ce nu ne-am scrie unul altuia, sub formă de epistole intime, cele ce ne-am povestit într-astă seară?" — I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*.

g) ...am hotărît s-o întovărășesc (pe bătrînă) pînă la ospiciul unde nebunii își distribuie între ei... împărății inexistente. — Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*.

h) Un alt șurub ce găsise (Caragea) fîntînii de aur era porunca strașnică din vreme în vreme ca toți negustorii să se răfuiască* între dînșii, ca să nu fie datori unii altora. — I. Ghica, *Din vremea lui Caragea*.

2. Construiește două propoziții sau fraze în care să se afle un verb reflexiv reciproc cu pronumele reflexiv în acuzativ și două cu pronumele reflexiv în dativ. Pentru fiecare caz al pronumelui reflexiv, sensul de acțiune reciprocă să fie marcat în una dintre propoziții și nemarcat în cealaltă. Analizează oral verbul și pronumele reflexiv procedînd ca la exercițiul 1.

---

* Verbul *a se răfui* are aici sensul: *a se socoti (a-și lămuri socotelile) cu cineva.*

II. a. *Verbele la diateza activă care* se conjugă însoțite de pronume reflexive neaccentuate fără funcția de complement obiect direct *sau* indirect *se numesc* verbe reflexive neobiective. Neavînd funcțiile sintactice menționate, pronumele reflexive *care însoțesc aceste verbe* nu pot fi repetate prin formele lor accentuate:

eu	mă *gîndesc*	îmi	*închipui*	mi-*nchipui*
tu	te *gîndești*	îți	*închipui*	ți-*nchipui*
el	se *gîndește*	își	*închipuie*	și-*nchipuie*
noi	ne *gîndim*	ne	*închipuim*	ne-*nchipuim*
voi	vă *gîndiți*	vă	*închipuiți*	vă-*nchipuiți*
ei	se *gîndesc*	își	*închipuie*	și-*nchipuie*

Imposibilitatea de a repeta pronumele prin formele lor accentuate îți poate servi ca mijloc de control *pentru a deosebi verbele reflexive neobiective de cele reflexive obiective nereciproce.* Nu se poate spune: „eu mă gîndesc pe mine, tu te gîndești pe tine, el se gîndește pe sine" etc.

Verbele reflexive neobiective se deosebesc și de cele reflexive obiective care arată acțiunea ca reciprocă, prin faptul că verbele reflexive neobiective nu admit construcțiile de tipul „unul pe altul" *sau* „unul altuia".

În analiza gramaticală *a verbelor reflexive neobiective* pronumele reflexive se iau împreună cu verbul, *ele intrînd* în exprimarea predicatului sau în exprimarea altor părți de propoziție *cînd verbul este la mod nepersonal.*

Exerciții

1. Conjugă verbele reflexive neobiective *a se teme* și *a-și închipui* la perfectul compus, la condițional-optativul prezent și la imperativ.

2. Scrie gerunziul acelorași verbe urmat de pronumele reflexive la toate persoanele, la singular și plural.

3. Subliniază cu o linie verbele reflexive obiective și cu două linii verbele reflexive neobiective. Explică oral după ce te-ai condus pentru a face deosebirea dintre cele două feluri de verbe. Subliniază cu două linii pronumele neaccentuate, reflexive și nereflexive, care nu formează o parte de propoziție împreună cu verbul însoțit de fiecare. Arată oral cazul și funcția sintactică a pronumelui respectiv.

a) —Acu nu vă supărați, conașule,/ și iertați-ne,/ că noi sîntem proști/ și nu știm bine rînduielile./ Ne-om duce și la cuconița.../ și ne-om ruga,/ c-ar fi păcat/ să ne ia alții pămînturile/ pe care le muncim tot noi din moși-strămoși./ Că sîntem nevoiași/ de te miri/ cum mai răsuflăm/ dacă n-avem pămînt destul.../ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Ciutura se mai legăna, scîrțîind din lanțul ruginit și ros./ Și iar porneau urmele, pînă la o răscruce,/ unde s-au învălmășit cu altele.../ și eu îmi închipuiam cosașii pămîntii, mergînd tăcuți pe sub fulgerele coaselor, și copiii abia ținîndu-se de ei./ — E. Camilar, *La coasă*.

c) ...cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă,
Subțiindu-și gura mică și chemîndu-se pe nume
Și fiindu-și șie (= sieși) dragă/ cum nu-i este nime-n lume./
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

d) (Zînele) începură cu binele a se ruga de el/ ca să-și taie părul/ să li-l dea lor./ Atunci... se rugară/ ca încailea (cel puțin) să le arate părul,/ să se bucure și ele de vederea lui./ Atunci băiatul își răsfiră părul,/ încălecă/ și zbură cu bidiviul lui./

Zînele se uitară cu jind la dînsul/ și, nemaiavînd ce face, se întoarseră acasă./ — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

e) Răducanu şi Irina... unul pe altul se rugau/ să nu mai plîngă/... Bătrînele priveau.../ Se văzură una pe alta/ şi nu îndrăzniră/ să se mişte nici una, nici alta./ — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele.*

f) După un an, ...lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraş. / Acei [care se regăseau] se îmbrăţişau... / şi porneau cu viaţa înainte. / — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

b. *Verbele reflexive neobiective pot fi* **personale** sau **impersonale.**

1. Verbe reflexive neobiective cu forme personale

Cele mai multe **verbe reflexive neobiective cu forme personale** arată:

— *acţiuni ce se îndeplinesc cu mintea:* **a se gîndi, a se pricepe, a-şi închipui** etc.;

— *acţiuni care exprimă stări sufleteşti sau o anumită atitudine a subiectului:* **a se mira, a se căi, a se teme, a se făli, a se mîndri, a se ruga, a se căciuli** etc.

Unele verbe personale *sînt folosite* **numai ca verbe reflexive neobiective:** *a se bosumfla, a se codi, a se făli, a se mîndri, a se lăfăi, a se ploconi, a se strădui* etc.

Cele mai multe verbe reflexive **neobiective cu forme** personale *corespund verbelor active nereflexive,* dar *verbul reflexiv neobiectiv are* **alt sens decît cel nereflexiv** *corespunzător:* **a alege** *ceva* — **a se alege** cu ceva; **a apuca** *ceva* — **a se apuca** *de treabă (s-a apucat să spună...);* **a pricepe** *ceva* — **a se pricepe** *la ceva;* **a ruga** *pe cineva* — **a se ruga** *de cineva* sau *cuiva* etc.

Există şi verbe reflexive neobiective cu forme personale *cu acelaşi sens lexical ca şi verbul corespunzător nereflexiv sau cu sens apropiat:* **a se bucura, a se mira** *de ceva* — **a-l bucura, a-l mira** *ceva;* **a se gîndi** *la ceva* — **a gîndi** *(la) ceva* etc.

Verbe reflexive neobiective cu pronumele reflexiv **în dativ** sînt foarte puţine. Gramaticile menţionează de obicei verbele *a-şi închipui* şi *a-şi reveni.* Sînt însă multe **locuţiuni verbale** *şi* **expresii** *cu pronumele reflexiv în dativ sau în acuzativ:* **a-şi da (a-şi lua) seama, a-şi bate joc, a-şi veni în fire** *(în simţire* sau *simţiri)* etc.; **a se face bine** (= a se însănătoşi), **a se duce de rîpă** (= a se prăpădi, a se distruge), **a se ţine mare** etc.

Exerciţii

1. Subliniază în mod diferit verbele şi locuţiunile verbale reflexive neobiective, verbele reflexive obiective şi pe cele active nereflexive însoţite de pronumele personale neaccentuate care ar putea fi folosite şi ca reflexive — *mă, te, (î)mi, (î)ţi, ne, vă.* Dacă pronumele este repetat prin forma lui accentuată, subliniază şi pronumele accentuat. Analizează verbele şi locuţiunile verbale a căror subliniere s-a cerut. Arată oral situaţiile în care pronumele neaccentuate ce însoţesc verbele formează sau nu o unitate sintactică împreună cu verbul respectiv şi motivează analiza propusă.

a) Beleagă... vine la noi...: „Eu n-am copii, îi zice muierii, dă-mi mie fetiţa ta de suflet...". Muierea asta se cam codea. — Marin Preda, *În ceaţă.*

b) — ...Ştii că are haz şi asta! Voi să vă lăfăiţi şi să huzuriţi de căldură, iară eu să crăp de frig... Acuşi vă tîrîiesc prin casă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă...; ca un rob a muncit... şi cu ce s-a ales? — A. Vlahuţă, *Socoteala.*

d) — ...Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o preţuim. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Ai ţintit şi şoimul cade. Cu ce te-ai ales? Cu mîhnirea că l-ai ucis în deşert. Şi cadavrul lui frumos te dispreţuieşte...

Descoperirea unei familii de arici, care ies la plimbare nocturnă ... cu copiii lor, ... ne bucură ca o ispravă genială, în care n-avem nici un merit personal. — T. Arghezi, *Pagini din trecut.*

f) — De moarte nu mă speriieu dacă nu m-am speriat de viaţa pe care am îndurat-o...

Cantacuzin şi-a ieşit din fire. S-a apropiat. L-a împuşcat pe Uţupăr. Pe urmă, după ce omul s-a prăbuşit, a descărcat cîteva gloanţe în trupul lui, care încă era cald. — Z. Stancu, *Desculţ.*

g) — M-a luat repede să mă sperie. Asta m-a îndîrjit. Am poftit-o să stea jos. N-a vrut să stea. — Z. Stancu, *Desculţ.*

h) Ţine sculele curate şi rînduite, atelierul proaspăt... Mai ales, te rog să nu ţi se urască..., că atunci e semn rău: ţi-ai ales o meserie străină de tine. — T. Arghezi, *Ulciorul de lut.*

i) Dar cînd auzeam de legănat copilul, nu ştiu cum îmi venea... Însă ce era să faci, cînd te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu şi aşa de frumos şi de cald afară... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

j) — Stăpînu-tău, ca stăpînu-tău; ce ţ-a face el, asta-i deosebit de başca, zise împăratul, uitîndu-se chiorîş la dînşii... Însă pe mine căutaţi să nu mă smintiţi: fata şi ochii din cap, căci atîta vi-i leacul; v-aţi dus pe copcă, cu toată şmichiria voastră. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

k) Numai de unul singur ai de ce să te temi: de tine însuţi cînd te priveşti în faţă. — N. Iorga, *Cugetări.*

l) De-i trimiţi [pe peţitori] îi fac de-ocară,
Că-i arunc pe uşă-afară —
Scoată-mi nume
Cît-or vrea!
— G. Coşbuc, *Bradul.*

m) Aveţi doi inimici... — pe Mehmet Ali, şi pe grecii revoltaţi...; puneţi pe unul în contra altuia şi se vor slăbi şi se vor distruge unul pe altul. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

n) Toader aduse apă rece în pumni şi-i stropi fruntea; încet-încet, copila se linişti şi îşi veni în simţiri. — V. Alecsandri, *O primblare la munţi.*

o) David... căzu pe ţeava fierbinte a mitralierei. Îşi dădea seama că moare şi se bucura. De-acuma s-a sfîrşit orice datorie. — L. Rebreanu, *Catastrofa.*

2. Construieşte trei propoziţii cu predicatele exprimate prin verbe care se folosesc numai ca reflexive neobiective şi propoziţii cu verbele *a pricepe, a ruga, a alege, a aştepta* folosite: 1. ca verbe active nereflexive cu complement exprimat prin pronume neaccentuat la acuzativ; 2. ca verbe reflexive neobiective cu pronumele reflexiv la acuzativ. Fă sublinierile cerute la exerciţiul 1 şi analizează verbele.

2. Verbe reflexive neobiective impersonale*

1) **Verbele reflexive impersonale** *se construiesc numai cu pronumele reflexiv la acuzativ:* **se cuvine, se cade, se întîmplă, se pare, se poate, se înserează, se înnoptează, se zice, se spune, se aude, se vede, se ştie** etc.

---

* Pentru aceste verbe se foloseşte de obicei denumirea prescurtată: *verbe* **reflexive impersonale.**

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect, dar **subiectul nu este autorul acțiunii.** Subiectul acestor propoziții răspunde întotdeauna la întrebarea **ce?**:

Am ajuns într-o înfundătură de munți, / unde *se auzea*... **glasul** unui pîrăuaș. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	**Ce** *se auzea? — glasul.*
Multe *se ziceau* pe seama fetei împăratului Roș. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	**Ce** *se ziceau? — multe.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe reflexive neobiective cu forme personale și subiectele lor. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra predicatului. Subliniază cu două linii predicatele exprimate prin verbe reflexive impersonale și subiectele propozițiilor respective (dacă propozițiile au subiect).

a) Se scutură din salcîmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gîndește. La ce se gîndește? La nimic. Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

b) În oraș și prin împrejurimi, toamna se adîncea, se înrăia și se ticăloșea tot mai mult și mă așteptam ca tîrgul să cadă chiar în somnul de veci. Însă se întîmplă ceva cu totul neprevăzut. Într-o zi aflăm din ziarele din București că aproape în întreaga țară agitațiile politice se întețiseră. Multe se spuneau... Între altele, se vorbea și de o grevă a tuturor muncitorilor din București. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

c) Pantelimon își aduse aminte că, de dragul lui Petrică, a uitat de Domnica. Din urmă se auzea iar cîntecul lăutarilor, semn că hora reîncepuse. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) În vremea veche, de demult, demult... păduri negre umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de departe... — A. Russo, *Cîntarea României.*

2) **Fii atent** *la acordul verbelor reflexive impersonale, cînd subiectul este la persoana a III-a plural:*

Se aude *un strigăt.* **Se aud** *strigăte.*

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe reflexive impersonale: *a se auzi, a se povesti, a se vedea, a se zări.* Subiectele propozițiilor să fie exprimate prin substantive care denumesc lucruri, la numărul singular, apoi la plural.

Diateza pasivă

I. Specificul propozițiilor cu predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă constă în *modul de exprimare a predicatului* și în faptul că **subiectul** nu este autorul acțiunii, ci *obiectul care* **suferă acțiunea***, iar **autorul acțiunii** este exprimat printr-un *complement cu prepoziția „de" sau „de către"*, numit **complement de agent:**

Fratele meu **a fost crescut** *de bunica.*

↑ *subiectul*	↑ *compl. de agent* (autorul acțiunii)
(*cine* a fost crescut)	(*de cine* a fost crescut)

* Denumirea diatezei pasive vine de la adjectivul *pasiv* (care *nu acționează, inactiv*). Denumirea se referă la *subiect*, care nu face acțiunea, ci *este* **pasiv** (*inactiv*).

Construcțiile de acest fel *provin din propoziții cu predicatul exprimat prin verb la diateza activă.* Propoziția de mai sus a rezultat din propoziția cu același conținut: *Pe fratele meu l-***a crescut** *bunica. Transformările* pot fi observate cu ușurință: *înlocuirea verbului la diateza activă prin construcția pasivă „a fost crescut"; transformarea obiectului direct* **pe fratele** *în subiectul* **fratele** *și transformarea subiectului* **bunica** *în complement cu prepoziția „de"* (a fost crescut *de bunica*).

Complementul de agent poate fi *exprimat* (ca în propoziția dată) sau poate fi *subînțeles.* Complementul de agent al propoziției **Sinan-Pașa fu chemat** *la Constantinopol* (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)* este subînțeles: *de către sultan.*

Diateza pasivă se formează cu *verbul auxiliar* **a fi** *și* **participiul acordat** *în gen și număr cu subiectul. Modul, timpul, persoana și numărul verbului sînt indicate de formele verbului* **a fi:**

eu sînt lăudat(ă)	*noi sîntem lăudați (lăudate)*
tu ești lăudat(ă)	*voi sînteți lăudați (lăudate)*
el (ea) este lăudat(ă)	*ei (ele) sînt lăudați (lăudate)*

Exerciții

1. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la diateza activă nereflexive cu subiect și complement direct și transformă-le în propoziții cu predicatul la diateza pasivă. Subliniază în propozițiile obținute predicatul, subiectul și complementul de agent.

2. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă, subiectele și complementele de agent, unde sînt exprimate. Analizează verbele la diateza pasivă.

a) Drumurile sînt păzite de soldați/ și oamenii calcă ușor ca pisicile./ — Z. Stancu, *Desculț.*

b) În ziua hotărîtă [să i se ia capul,] Măria sa a fost adus pe podina cetățuii/ și s-a uitat la lume fără supărare și fără frică./

A strigat Măria sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză și iarbă:/

— Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Într-una din adunările noastre la Ștefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocație.../ care anevoie ar fi fost înțeleasă chiar de clasele cele culte./ Acea scriere o propunea ca proclamație și manifest al șefilor revoluțiunii./ Atunci i s-a spus/ că proclamația către popor era deja redactată de noi toți înainte de venirea sa între noi./ — I. Ghica, *Nicu Bălcescu.*

d) — Jupîn Hudici a fost lovit pe cale,/ cînd se întorcea acasă./ A fost furată jupînița Marușca./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

3. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă și cu două linii verbele la timpurile compuse ale diatezei active formate cu auxiliarul *a fi.* Fă analiza morfologică a verbelor.

a) Tătarul puse cornul la gură și dădu și el semn lui Pehlivan. După un sfert de ceas îl găsiră... Se bucură numaidecît că a fost găsit de stăpînul lui. Înștiințare că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn nu putu da. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

b) Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mîna unui brutar ca să învețe a plămădi pîini, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pensionul d-lui Cuénim ca să învăț tot ce se învăța pe atunci. — V. Alecsandri, *Porojan.*

c) Ce-i pasă bietei turme în veci nenorocită,
Să știe de ce mînă va fi măcelărită
Și dacă are unul sau mulți apăsători? — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

d) De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aș fi nimerit desigur și cîte un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jălea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

II. *Diateza pasivă poate fi exprimată și prin* **verbe cu formă activă construite cu pronumele reflexiv în acuzativ:**

S-au deschis porțile *(Au fost deschise* porțile).

Subiectul gramatical *porțile* suferă acțiunea exprimată de verbul *s-au deschis*. **Mijlocul de verificare** pentru diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ *este posibilitatea de a înlocui această construcție prin pasivul format cu verbul* **a fi: s-au deschis = au fost deschise.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ, apoi scoate-le din texte și fă verificarea diatezei pasive. Subliniază cu două linii verbele la diateza pasivă construită cu verbul *a fi*.

a) Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoarele, s-au deschis porți, căruța și călăreții au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar... făcliile și candelele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Unchieșul Petrea Gînj se mira de asemenea casă fermecată... Cînd, deodată, s-a deschis o ușă chiar lîngă tîmpla lui și stăpînul a ieșit ca o umbră. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Înainte chiar de luna lui martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamația revoluționară; și s-a ordonat îndată o adunare de mai mulți amici la Nicolae Golescu, unde s-a citit acea proclamațiune, astfel cum a apărut în București și la Izlaz în ziua izbucnirii revoluțiunii. — I. Ghica, *Nicu Bălcescu*.

c) Nici nu se încheia luna, și soarta domnului Moldovei fu hotărîtă (de turci) în ochii tuturora... Alexandru fu ales domn în locul lui Aron, dar... pînă la sărutarea hainei (sultanului), la primirea steagului..., mai trebuia timp, atîta anume, cît să se adune banii darurilor. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

2. Subliniază cu o linie verbele pasive construite cu pronumele reflexiv *se* și cu două linii verbele reflexive impersonale. Scoate din texte verbele la pasivul reflexiv împreună cu subiectele propozițiilor respective și înlocuiește pasivul reflexiv prin pasivul construit cu verbul *a fi*.

a) S-a făcut drum-de-fier...;/ s-au astupat ulițI/ [care erau,]/ s-au desfundat altele/ care nu erau...;/ s-au clădit case frumoase în stil modern...;/ școala (care era) s-a mărit,.../ și s-au înființat încă altele două./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

b) Acum se aud mii și mii de vești./ Se povestesc mii și mii de întîmplări una mai grozavă decît alta./ — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Vitoria se gîndea... / că numaidecît trebuie / ... să mai afle / ce vorbe s-au mai spus / și ce iscodiri s-au mai îndeplinit / ... Jignită a fost munteanca mai ales de faptul / că nici unul... n-a spus o vorbă creștinească pentru sufletul lui Nechifor./— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

3. Fă o narațiune în care să folosești diferite verbe la diateza pasivă construite cu pronumele *se* și următoarele verbe reflexive impersonale: *a se întîmpla, a se spune, a se auzi, a se zări, a se părea*.

III. Verbele la diateza pasivă (la moduri personale) *au funcția de* **predicat verbal,** *indiferent de felul în care este construit pasivul* (cu pronumele reflexiv *se* sau cu verbul *a fi). Să* **nu confunzi** *predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, construită cu auxiliarul „a fi", cu predicatul nominal format din verbul copulativ „a fi" și participiul cu valoare adjectivală.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă și cu două linii predicatele nominale exprimate printr-un participiu cu valoare adjectivală și verbul copulativ *a fi*.

a) Zăpada era bătută și ei alunecau strașnic. Uneori se țineau strînși unul de altul. Alteori răsucirea era așa de repezită, că șirul se rupea, și mai ales cei din coadă erau zvîrliți departe de-a berbeleacul în zăpadă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) Într-acele plaiuri, în care el găsise mai întîi mulțumirea, acum totul era ofilit. El cercă să ridice de la pămînt arcul și săgețile, ghioaga și praștia, dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedea tulbure la țintă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) La Gheboși, fu deșteptat de un spectacol feeric. În bătaia splendidă a lunii, întinderi mari de peisaj alcătuiau un smîrc ingenios. Smîrcul era compus dintr-o infinitate de mici bazinuri perfect circulare. Broaștele orăcăiau de aproape și de departe... și cîntecul lor fu înregistrat de Adam Celăreanu ca un concert delicios. — G. Călinescu, *Necunoscut*.

d) — Ești tu încredințat de asta, meștere Drăghici?
— Nu sînt încredințat, numai mă tem. Mai sînt și altele amestecate, de care grăiesc unii și alții. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Sultan-Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul palid și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui oștile. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

Verbe active nereflexive unipersonale și impersonale

I. **a.** *Verbele care arată fenomene ale naturii (a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge, a trăsni) sînt* **unipersonale,** *avînd numai persoana a III-a, și* **impersonale,** *pentru că acțiunea nu este făcută de o anumită persoană.*

Exercițiu

Subliniază verbele unipersonale și impersonale care arată fenomene ale naturii și fă analiza lor morfologică.

a) Colea pe la cină începu a ploua, de gîndeai că o să piară lumea; fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. — Vol. *Din folclorul nostru*.

b) Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiele. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) — Paștele prea e în vară...
— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?
— Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține? — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

d) Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe cîmpul înnegrit. — V. Alecsandri, *Serile la Mircești*.

b. Fii atent la ortografia verbului **a ploua,** *a cărui rădăcină este terminată în „-u": a plou/a.* La toate modurile și timpurile, trebuie observată scrierea corectă a rădăcinii verbului: *a ploua, plouă, ploua, a plouat, plouase, va ploua, să plouă, ar ploua, ar fi plouat, plouînd.* **Este greșit** *să scriem:* ploa, plooa, plooat, ploat, ploînd.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a ploua* la timpurile și modurile indicate înaintea fiecărui text.

indicativul prezent.

a) După zece zile de puhoi, lumea așteaptă zilele Dochiei, cînd ninge, ... și strălucește soarele de cîte nouă ori într-o zi. — M. Sadoveanu, *Nopțile de Sînziene.*

[1]) *participiu;* [2]) și [3]) *indicativul prezent.*

b) În faptul zilei, streșinile plîng.
Pădurea stă [1]) .... ca o curcă.
Natura calcă cu piciorul stîng:
Pe-aici cînd [2]) .... — [3]) .... nu se-ncurcă! — G. Topîrceanu, *Plouă...*

[1]) *indicativul prezent;* [2]) *condițional-optativul prezent, precedat de pronumele „i-".*

c) Bunica n-are corăbii, dar parcă i s-au înecat corăbiile, șlepurile, dubasurile. [1]) .... ori ninge în arie, în sat, în cîmp. Parcă i-ar ninge și [2]) .... bunicii în cerul gurii. — Z. Stancu, *Desculț.*

mai mult ca perfectul cu aspect negativ.

d) De douăzeci și una de zile .... în partea cîmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otava. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbul *a ploua* la infinitiv, perfectul compus, conjunctivul perfect, participiu și gerunziu.

c. Verbele **a fulgera, a tuna, a ninge, a ploua, a trăsni** pot fi folosite *cu sens figurat,* singure sau în diferite expresii, pentru a exprima *acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.* În acest caz ele *nu mai sînt impersonale, ci* **personale:**

— *a fulgera* — a luci, a scînteia, a sclipi (ca un fulger);

— *a tuna și a fulgera* — se spune despre o persoană furioasă, care face scandal, trîntește și răbufnește;

— *a trăsni* — a lovi pe cineva ca un trăsnet.

Expresia *parcă tot îi ninge și-i plouă* se referă la o persoană mereu nemulțumită și posomorîtă — verbele sînt impersonale.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele impersonale care arată fenomene ale naturii, folosite cu înțelesul lor propriu, și cu două linii, pe cele folosite cu sens figurat, ca verbe personale, singure sau în diferite expresii. Arată care este sensul verbelor sau al expresiilor respective.

a) Odată însă, ... iată că se ivește, pe neașteptate, un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera și a tuna de clocoteau munții. — Vol. *Din folclorul nostru.*

b) Tot fulgeră de dincolo de moarte,
Însîngerata spadă-a lui Mihai. — P. Cerna, *Către pace.*

c) C-un răcnet de mînie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca de fildeș și l-a fulgerat sub coasta stîngă a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) El duce regelui răspuns
Din tabără ....
....
Pe Fulger mort! Pe-un mai străin
L-a fulgerat un braț hain! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

e) ... cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

f) (El) astăzi aprobă influența morală în alegeri, influență în contra căreia a tunat și fulgerat cînd era practicată de alții. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

g) — Lasă dumneata asta; știu c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

h) Dar apa, cum năvăli,... smulse și dumică roata morii și morarul rămase și plouat și fiert, ca vai de el. — B. Șt. Delavrancea, *Moș-Crăciun.*

2. Fă o narațiune în care să folosești verbele *a tuna, a fulgera, a ninge, a ploua,* singure sau în diferite expresii, exprimînd acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.

II. **a.** *Verbul* **a trebui** *este* **unipersonal,** *avînd forme numai pentru persoana a III-a, și* **impersonal** *cu sensul* **e necesar, se cuvine, se cade.**

Verbul *a trebui* păstrează în conjugare, la toate modurile și timpurile, vocala „-i": *trebuie, trebuia, a trebuit* etc.

Exercițiu

Alcătuiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a trebui* la indicativ prezent și la imperfect.

b. *La indicativ prezent forma* **trebuie** *se folosește atît la singular, cît și la plural,* deci indiferent de numărul la care se află substantivul sau pronumele cu funcția de subiect:

Ne *trebuie* **un om** priceput; Ne *trebuie* **oameni** pricepuți; **El** *trebuie* să știe; **Ei** *trebuie* să știe.

Nu sînt recomandabile formele „trebuiește", „trebuiesc". Numai la *conjunctivul prezent* și la *viitorul format cu conjunctivul* se poate folosi forma *trebuiască;* **să trebuiască; o (are) să trebuiască.**

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a trebui* la indicativ și la conjunctiv prezent și cu subiectele exprimate prin substantivele: *flori, apă, unelte, muncitori.*

III. *Verbele* **a începe, a continua** *și* **a înceta** *sînt* **impersonale** *cînd se referă* **la un verb impersonal:**

A început (a continuat, a încetat) **a ploua, a ninge, a se înnora, a se vorbi** etc.

În propozițiile de acest fel **verbele impersonale** *a începe, a continua, a înceta au ca* **subiect verbul impersonal la infinitiv.**

Compară situația de **verbe impersonale** a verbelor *a începe*, *a continua*, *a înceta* din construcțiile de mai sus *cu aceea de* **verbe personale** *din propozițiile în care verbele respective* **sînt determinate de infinitivul** *cu funcția de* **complement obiect direct al unor verbe personale:**

Am (ai, a etc.) **început** *(continuat, încetat)* **a citi, a lucra** etc.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu verbele *a începe, a continua, a înceta*, folosite: 1. *ca verbe personale;* 2. *ca verbe impersonale.* Motivează oral cele două valori date verbelor respective.

Verbe active reflexive unipersonale și impersonale

Tot *unipersonale prin formă* și *impersonale prin conținut* sînt și următoarele verbe reflexive, care arată fenomene ale naturii: *se luminează* (de ziuă), *se înserează, se înnoptează, se înnegurează, se întunecă.*

Fii atent la ortografia verbelor „*se în**n**optează, se în**n**orează, se în**n**egurează*", care se scriu *cu doi „n":* primul face parte din prefixul **„în"**, iar al doilea reprezintă sunetul cu care încep substantivele **n***oapte*, **n***or*, **n***egură*, de la care s-au format verbele respective.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbele: *a se în**n**opta, a se în**n**ora, a se în**n**egura.*

2. Fă o compunere în care să folosești verbe impersonale active nereflexive și reflexive care arată fenomene ale naturii.

Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut

Expresiile verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut *sînt formate din verbul* **a fi** *și un adverb:* **e bine, e lesne, e așa (așa-i), e greu, e sigur, e posibil, e imposibil** etc.

Propozițiile cu predicate nominale exprimate prin expresii verbale unipersonale au (în cadrul lor) subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin: *E lesne* **a trece** rîul; *E lesne* **de trecut** rîul. Subiectele lor răspund la întrebarea **ce?: Ce** *e lesne?* — **a trece, de trecut.**

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin expresiile verbale *e bine, e greu, e imposibil* la indicativul prezent și la condițional-optativul prezent și cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și la supin.

2. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin expresii verbale unipersonale și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află expresii verbale unipersonale.

a) E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai a spune,
Înșirînd cuvinte goale
Ce din coadă au să sune. — M. Eminescu, *Criticilor mei.*

b) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini. — *Folclor.*

c) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste, dar la o împărăție... nu se mai bagă în seamă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) — Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.
— De murit e ușor. De trăit e mai greu..., dar trebuie să trăim. — Z. Stancu, *Desculț.*

Rolul stilistic al verbului

I. În narațiunile care evocă fapte din trecutul istoric sau din viața autorului ori a unui personaj, scriitorii folosesc de multe ori *prezentul în locul trecutului*, pentru ca narațiunea să prindă mai multă viață, să fie mai dinamică, mai impresionantă și pentru a-l face astfel pe cititor să vadă și să trăiască faptele ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor săi.

Prezentul folosit pentru povestirea faptelor din trecutul istoric sau folosit de povestitor în prezentarea faptelor din viața sa ori a unui personaj se numește **prezentul istoric** sau **prezentul dramatic.**

Exerciții

1. Analizează textele următoare astfel: observă dacă acțiunea se petrece în momentul cînd scriitorul povestește faptele sau în trecut; subliniază verbele la prezentul istoric (prezentul dramatic); înlocuiește-le (mintal) cu trecutul (perfectul compus) și arată ce ar fi pierdut narațiunea dacă în locul prezentului s-ar fi folosit trecutul.

a) El (Mihai Viteazul) hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale... Smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete de vrăjmași și, făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Cutreieră cîmpul tăind de pe cai —
El vine spre pașă: e groază și vai,
Că vine furtună. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

c) Cît pe ce să puie mîna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, pînă ce dăm cînepa toată palancă la pămînt... Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încîlcește prin cînepă, ori se împiedică și cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, fac vreo două sărituri mai potrivite, mă azvîrl peste gard de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducîndu-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt,
Lănci scînteie lungi în soare, arcuri se întind în vînt
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
Orizonu-ntunecîndu-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vîjîind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Caută în *Scrisoarea III* de M. Eminescu, în *Amintiri din copilărie* de I. Creangă sau în alte opere de înfățișare a trecutului patru fragmente cu prezentul istoric (prezentul dramatic).

3. Fă o compunere în care să povestești amintiri din viața ta folosind prezentul.

II. Prin folosirea **verbelor onomatopeice***, scriitorul urmărește să transmită cititorului o imagine artistică mai sugestivă a aspectului de viață prezentat și să-l facă nu numai să vadă, ci să și audă cele ce se petrec.

Exercițiu

Subliniază verbele onomatopeice din textele următoare și arată ce a realizat scriitorul prin folosirea lor:

a) Dar cînd ajung
La cotituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărîmă stînci.

Haiducii mei doinesc
Toți trei;
Și clocotesc
Și hohotesc
Păduri adînci. — St. O. Iosif, *Doina.*

b) Vînători și căruțași, mîrțoage și dulăi, culcați toți la pămînt, dorm ca dușî, la tîrlă!... „Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dînșii; ei aud cu urechea toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scîrțîind, fluierînd, șuierînd și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit". — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large uliți. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Porumbiștile, holdele de grîu și de ovăz, cînepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzeau, șușoteau, fîșîiau, înțelegîndu-se între ele și bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. — L. Rebreanu, *Ion.*

III. **Personificarea** se realizează de cele mai multe ori cu ajutorul verbului, atribuind unui lucru sau unui animal acțiuni pe care nu le pot face decît persoanele.

Se scuturau frunzele toamnei, și *semincerii* cei bătrîni de sute de ani **oftau** aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

---

* Cuvînt (cuvinte) *onomatopeic (onomatopeice)* — adjectiv derivat de la substantivul *onomatopee* = „Cuvînt care prin elementele lui sonore imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvînt imitativ." (DEX)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele cu ajutorul cărora se realizează o personificare și cu două linii substantivele care denumesc obiectele personificate.

a) De ce dar, n-ar plînge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tîngui cu glasuri de vînt? Și de ce, încă, n-ar geme rîurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atîta strălucire, pe pămînt atîta liniște sfîntă! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Dar ce zgomot se aude înaintea noastră?... Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ație calea... Voinicul, frumosul rîu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute... Și-n tăcerea adîncă a codrului, biruitorul doarme — o ațipire de-o clipă, sub grija bătăliilor viitoare.

Din cînd în cînd îi vin ajutoare; pîraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților și-l caută, îl strigă de departe și Jiul le aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l, îl străbate;
El, aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

Tremurînd cu unde-n spume,
Între trestie le farmă
Și visînd o-ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.
— M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*

2. Fă o descriere în care să folosești verbe onomatopeice și verbe cu ajutorul cărora să realizezi personificarea unor obiecte.

IV. **Repetiția verbului** poate fi folosită cu scop stilistic, scriitorul urmărind prin aceasta să-l facă pe cititor să-și imagineze timpul îndelungat al desfășurării acțiunii, intensitatea sau repeziciunea ei ori impresia puternică pe care o produce o anumită acțiune:

Se tot *duc, se duc* mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, *sună* greu.
— M. Eminescu, *Povestea teiului.*

(timpul îndelungat al desfășurării acțiunii)
(impresia puternică pe care o produce sunetul cornului)

Exerciții

1. Subliniază verbele care se repetă și arată în ce scop au folosit scriitorii respectivi repetiția verbului.

a) Să-l fi văzut Măria voastră...! Lac de apă. Și suie, suie pînă ce ajunse pe creastă. Acolo întinse ocheanul și cătă, cătă pîn'se opri. Făcu cu mîna. Scoase coiful... Veni și Roșu...

Împăratul căzu cu fruntea în țărînă. Irina îl ridică, cu mîinile ei, și plînseră, plînseră, amestecîndu-și lacrimile. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

b) — Da. Ș-a pornit înainte, către Sfînta-Duminică. Ș-a mers, ș-a mers... Ș-a mers înainte... Ș-a mers... — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean.*

c) Mircea însuşi mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Compune o naraţiune în care, prin repetiţia unor verbe, să redai durata, intensitatea, repeziciunea acţiunii sau să insişti asupra unei acţiuni care te-a impresionat.

*

* *

În afară de procedeele stilistice menţionate, verbul mai poate fi folosit şi pentru *realizarea* **prozei rimate.** Proza rimată este folosită mai ales în basme şi ea rezultă din juxtapunerea unui şir de propoziţii în care verbele, la acelaşi timp şi la aceeaşi persoană, sînt plasate de obicei la sfîrşitul propoziţiei. De exemplu:

— De asta şi eu *mă anin*/şi *mă închin* la cinstita faţa voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin şi cu unul de pelin, / zise Gerilă. / Şi hai / de-acum *să dormim*, / mai acuş *să ne trezim*, / într-un gînd *să ne unim*, / pe Harap-Alb *să-l slujim* / şi tot prieteni *să fim*, / căci cu vrajbă şi urgie raiul *n-o să dobîndim*. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Exerciţii

1. Subliniază în textele următoare verbele cu ajutorul cărora se realizează proza rimată. Dacă verbele respective au şi un anumit rol stilistic, analizează şi acest rol.

a) Pe cînd ea căta la dînsul/ şi zîmbea,/ lui i se nălucea/ ... că cîmpul înflorise/ şi cerul se luminase,/ iar [cînd ea deschise gura/ ca să-i vorbească,] pentru dînsul munţii răsunară,/ apele se turburară,/ brazii se scuturară,/ codrii se treziră,/ frunzele şoptiră,/ stelele sclipiră/ şi în loc se opriră./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Dar toată suflarea şi făptura de primprejur îi ţineau hangul:/ vîntul gemea ca un nebun,/ copacii din pădure se văicăreau,/ pietrele ţipau,/ vreascurile ţiuiau,/ şi chiar lemnele de pe foc pocneau de ger./ Iară veveriţele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii/ şi plîngeau în pumni, blăstămîndu-şi ceasul/ în care s-au născut./ Mă rog,/ foc de ger era,/ ce să vă spun mai mult./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti fraze cu proză rimată.

Verbul

(Schemă recapitulativă)

Categoriile gramaticale *ale verbului:* **diateza, modul, timpul, persoana, numărul.**

Conjugările şi caracteristicile lor
- I — **-a** *(a cînta)*
- II — **-ea** *(a tăcea)*
- III — **-e** *(a face)*
- IV — **-i** *(a citi)*, **-î** *(a hotărî)*

Diatezele

activă — *acţiune* **a subiectului.**

A. *verbe* **nereflexive** *(nepronominale):* eu *cînt*, tu *cînţi*, el *cîntă* etc.

B. *verbe* **reflexive** *(pronominale)*

— **obiective** *(cu pron. refl.* **c. ob. dir.** *sau* **c. ob. indir.):**

a. *cu funcţia pron. refl. marcată prin* **pron. accentuat:**

Ac. **mă** *apăr* **(pe mine)**, **te** *aperi* **(pe tine)**, **se** *apără* **(pe sine, pe el, pe ea)** etc.

D. **îmi** *aduc* **(mie)**, **îţi** *aduci* **(ţie)**, **îşi** *aduce* **(sieşi, lui, ei)** etc.

b. *reciproce — cu funcţia pron. refl. marcată prin* **forma** *pron.* **altul** *din expresiile de tipul* **unul pe altul, unul altuia:**

Ac. **ne** *apărăm*, **vă** *apăraţi*, **se** *apără* **unul pe altul (unii pe alţii, una pe alta, unele pe altele);**

D. **ne** *amintim*, **vă** *amintiţi*, **îşi** *amintesc* **unul altuia (unii altora, una alteia, unele altora).**

— **neobiective** *(cu pron. refl.* **fără funcţie sintactică)**

a. *personale*

Ac. *mă gîndesc, te gîndeşti, se gîndeşte* etc.

D. *îmi închipui, îţi închipui, îşi închipuie* etc.

b. *impersonale*

Ac. *se aude, se vede, se întîmplă, se întunecă* etc.

pasivă — *acţiune îndeplinită de altcineva şi* **suferită** de **subiect.**

exprimarea:
- *verbul* **a fi** + **participiul** *acordat cu subiectul:*
  sînt (eşti, este) **lăudat(ă);**
  sîntem (sînteţi, sînt) **lăudaţi (lăudate).**
- **pasivul reflexiv** *(reflexivul pasiv):* **se** + **verb** *cu formă activă:*
  se plantează (= *sînt plantaţi)* pomi;
  s-au plantat (= *au fost plantaţi)* pomi.

Modurile

- *personale* (predicative)
  - **indicativul:** cînt, am cîntat etc. — acțiune sigură.
  - acțiuni realizabile:
    - **imperativul:** *cîntă! cîntați!*
    - **conjunctivul:** *să cînt, să cînți, să cînte* etc.
    - **condițional-optativul:** *aș (ai, ar, am, ați, ar) cînta.*
- *nepersonale* (nepredicative)
  - **infinitivul:** *a cînta, a citi* etc. — numele acțiunii.
  - **participiul:** *cîntat, citit, scris* etc. — acțiune trecută.
  - **supinul:** *de (pentru* etc.) *cîntat, citit* — numele acțiunii.
  - **gerunziul:** *cîntînd, citind* — împrejurare a altei acțiuni: **citind,** *m-am lămurit;* felul altei acțiuni: *vine* **alergînd.**

Timpurile

- *indicativului*
  - **prezentul:** *cînt, cînți, cîntă* etc.
  - **trecutul**
    - **imperfectul:** *cîntam, cîntai, cînta* etc.
    - **perfectul compus:** *am cîntat, ai cîntat, a cîntat* etc.
    - **perfectul simplu:** *cîntai, cîntași, cîntă* etc.
    - **mai mult ca perfectul:** *cîntasem, cîntaseși, cîntase* etc.
  - **viitorul**
    - **viitorul I:** *voi (vei, va* etc.) *cînta.* *forme* **cu conjunctivul:** *am să cînt, ai să cînți, are să cînte* etc.; *o să cînt (să cînți, să cînte* etc.).
    - **viitorul II (anterior):** *voi (vei, va* etc.) *fi cîntat.*
- *conjunctivului*
  - **prezentul:** *să cînt, să cînți, să cînte* etc. *fără* **să** (pers. 3): *cînte, citească* (el).
  - **perfectul:** *să fi cîntat.*
- *cond.-optativului*
  - **prezentul:** *aș (ai, ar* etc.) *cînta.*
  - **perfectul:** *aș (ai, ar* etc.) *fi cîntat.*
- *infinitivului*
  - **prezentul:** *a cînta.*
  - **perfectul:** *a fi cîntat.*

Alcătuirea formelor compuse

- *cu infinitivul (a cînta, a citi)*
  - *viitorul I: voi cînta (citi).*
  - *cond.-optativul prezent: aș cînta (citi).*
  - *imperativul negativ: nu cînta (citi)!*
- *cu participiul (cîntat, citit, scris)*
  - *perfectul compus: am cîntat (citit, scris).*
  - *viitorul II (anterior): voi fi cîntat (citit, scris).*
  - *conjunctivul perfect: să fi cîntat (citit, scris).*
  - *cond.-optativul perfect: aș fi cîntat (citit, scris).*
  - *infinitivul perfect: a fi cîntat (citit, scris).*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Mihai-Vodă ieși din București cu opt mii de ostași și merse de înfipse tabără în drumul Giurgiului, la satul Măgureni... Acolo el adună lîngă sine pe capetele armatei și împreună cercară sfat cum să apere mai bine țara. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Greierul, cîntăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise istovit; veverița pusese frîu neobositei sale zburdălnicii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) Cincizeci de ani de cînd împăratul purta războí c-un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sînge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit... — împărat ce-n viața lui nu rîsese niciodată, care nu zîmbea nici la cîntecul nevinovat al copilului... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

d) — Faceți sat și închideți iaz. Și să fiți ai Moldovei, care vă dă pîne și milă. Aici sînt scrise hotarele în veci. Să meargă slujitorii mei să le însemne. Și eu însumi, la hotarul din fund, voi bate cu toiag pe coconul nostru ca să-și aducă aminte mai tîrziu de hotărîrea Domniei mele. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Păstorul care-și părăsește turma e mai rău ca acela care o conduce greșit, căci turma singură se risipește, pe cînd cu păstori, buni sau răi, tot nu se pierde. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Creangă fu declarat la „Junimea“ admirabil „scriitor poporal“, caracterizare ce-l urmărește toată viața, iar Maiorescu de la București va consfinți că scrierile lui „sînt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre.“ — G. Călinescu, *Ion Creangă.*

g) Ascultau în tăcere. Din cînd în cînd se auzeau pocnete de pușcă și glasul vînătorului strigînd: „apporte!“ Mai tîrziu căruța s-a depărtat înspre vînător pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele și strigătele s-au pierdut, s-au stins și, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decît cîntecul greierilor, iar cînd s-a înnoptat și răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemîndu-i din capul miriștii: „Pitpalac! Pitpalac!“ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

h) Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor, harapnicul lui Șerampei buzatul a prins a pocni din pistol în capul satului; cînii au început a lătra în toate părțile, cei patru cai negri încordați, cu stele-n frunte, veneau bulziș, mîncînd pămîntul și sunîndu-și clopotele de argint. — M. Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaș.*

i) Ce-a fost, ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă... Pînă în două săptămîni, ori mă adormi cu farmecele tale, ori mă arunc în Olt. Nu-mi mai da nici un sfat, nu te mai gîndi la nici o mîntuire, căci nu mai e nici una. Oleana se cunună de duminică într-o săptămînă. Sîmbătă, în ajun, să tragi peste mine un stînjen de pămînt...

— Mămucă, mămucă..., te-am văzut în rădvanul de nuntă, la picioarele Olenei, gătită de mireasă, cîntîndu-i din vioară, şi apoi pe tine şi pe ea, îmbrăţişaţi şi morţi în fundul Oltului, şi pe blestemata de mine m-am văzut cu un stol de corbi pe cap... — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

j) Mie mi-e drag românul şi ştiu a preţui bunătăţile cu care l-a înzestrat natura. Mi-e drag să-l ascult şi să-l privesc, căci e simplu şi frumos la înfăţişarea lui, vesel şi poetic în graiul său. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

k) — Tu eşti mare acum, băiatule... Tu trebuie să înţelegi că fac tot ce se poate face... Dar e greu... cînd eşti singură... şi creşti cinci copii şi cauţi să-i ţii în şcoli... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

l) — Măi, d-apoi cînd te-oi lua cu harapnicul, n-ai să-ţi aduci aminte de datoria ta?... Acum n-au să te prindă zece ogari!

— Bine, domnule, dacă-i cu supărare şi cu război, eu m-oi duce şi-oi aduce pe cine m-ai trimis. A veni cu stăpîna şi boierul de la Luncavăţ, pe care cred că-l cunoşti Domnia ta. — M. Sadoveanu, *Paştele blajinilor.*

m) Peste trei zile şi trei nopţi, feciorul de împărat iarăşi bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră şi grăi cu glas blînd:

— Ţi-am zis să mergi pe calea pe care ai venit; spini să-ţi crească în cale şi flori să-ţi rămînă pe urmă. — I. Slavici, *Ileana cea şireată.*

n) — ...Ştiu că umblaţi după patalamale care să vă mai uşureze viaţa. De altfel, chiar dacă n-o să străluciţi la lucrarea scrisă, o să mai stăm de vorbă şi la examenul oral... Începeţi şi nu vă grăbiţi. Pentru că se ştie că graba strică treaba. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

o) — Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele şi luna...

Se codea zmeul..., dară Greuceanu nu îi mai zise:

— Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, şi încă şi capul reteza-ţi-l-voi. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

p) Şi nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creştet
Doar toamna glas să dea
Frunzişului veşted.

Pe cînd cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna,
Alunece luna
Prin vîrfuri lungi de brad.

— M. Eminescu, *Mai am un singur dor.*

q) O, Golia tu! Pîndit-ai aşa de-amară vreme!
Dar toate ale ţării şi plîngeri, şi blesteme,
Ajungă-te de-a pururi şi n-ai mai fi trăit!
. . . .
Aşa sfîrşit să aibă în veci de veci trădarea!
Iar lupii fie-ţi preoţi şi gura lor mormînt! — G. Coşbuc, *Golia ticălosul.*

r) — I-auzi, măi leneşule, ce spune cucoana... Iaca peste ce noroc ai dat, bată-te întunericul să te bată, urîciunea oamenilor! — I. Creangă, *Povestea unui om leneş.*

s) Ce şi-au vorbit cei doi fraţi nu se poate spune, atît de încet ... şi-au şoptit...
Afară ploua mărunţel, ploaie rece de toamnă. — I. L. Caragiale, *În vreme de război.*

ş) — Dom' perceptor, vă rog eu, zîmbi de astă dată secretarul.

Perceptorul răspunse atunci prieteneşte..., ca între funcţionarii primăriei care îşi cunosc bine afacerile, se acoperă între ei şi se servesc unii pe alţii. —M. Preda, *Moromeţii.*

II. Părţile de vorbire neflexibile

Adverbul

I. Adverbul* este o *parte de vorbire neflexibilă:*

Aşa începură nopţile de pîndă... **Cîteodată** îl auzea (pe lup) **aievea,** urlînd, dar nu putea desluşi **bine** în care parte. — I. Agârbiceanu, *Lupul.*

Adverbul *însoţeşte un verb, un adjectiv* sau *un alt adverb* şi *exprimă:*

— *caracteristica unei acţiuni sau stări: Merge* **repede.** *Stă* **bine.**

— *caracteristica unei însuşiri:* Are o privire **destul** de *ageră.*

— *împrejurarea în care se petrece o acţiune: Va veni* **aici** **mîine.**

locul acţiunii — *timpul* acţiunii

Exerciţiu

Subliniază adverbele. Scoate-le din texte împreună cu verbul, adjectivul sau adverbul determinat şi arată ce exprimă adverbele.

a) Lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi, încruntînd puţin din sprîncene, dădea uşor tonul: laaa!... Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) El alergă ca ieşit din simţiri dincolo, la stejarul bătrîn, unde ştia c-a vărsat o parte din comoară...

Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredinţeze iute, iute, iute.

Deodată se opri...; era de necrezut, dar cazanul se afla aici: îl lăsase acolo şi acum îl găsi aici. — I. Slavici, *Comoara.*

c) Străinul veni şi el afară. Acum se văzu că în şerpar mai avea şi un fluier subţire, destul de mic. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) — Nu vă mişcaţi, le şopteşte prepeliţa şi se strecoară binişor mai departe. Cîinele păşeşte încet după ea. Se apropie şi vînătorul. Uite-l: piciorul lui e acum aşa de aproape de ei. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

e) „Tare-i ursuz astăzi", se gîndi Iţic, agitîndu-şi alene arma pe umăr. — L. Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor...*

Felurile adverbelor

Felurile adverbelor după formă

După forma lor, adverbele sînt:

a) **simple:** *abia, aşa, bine, destul, azi, mîine, aici, acolo* etc.;

b) **compuse:** *azi-noapte, mîine-seară, ieri-dimineaţă, astă-vară, după-masă* etc.

* Cuvîntul *adverb* vine din limba latină: *adverbium* (adverb), cuvînt format din prepoziţia *ad* (pe lîngă) şi *verbum* (verb). Deci *adverb* înseamnă partea de vorbire care stă *pe lîngă verb.* I s-a dat această denumire pentru că adverbul însoţeşte de cele mai multe ori un verb.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adverbele simple şi cu două linii adverbele compuse. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care domnu' ne dăruia de gustare cîte două la începutul fiecărei vacanţe. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ţi-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoţeşte,
mi-ai fugit şi mişeleşte. — *Toma Alimoş.*

c) — Ei, stăpîne, cred că n-ai ce mai zice. Ca mîne-poimîne mi se împlinesc anii şi rămîi făr' de mine. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

d) Mirosea tare a fîn copt, şi soarele ardea viu... Erau de azi-noapte pe cîmp şi nădăjduiau să ajungă la stîna ştiută de moş Gună. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle adverbele compuse *azi-dimineaţă, ieri-noapte, mîine-seară, astă-iarnă, după-amiază.* (Observă liniuţa dintre elementele componente.)

Felurile adverbelor după înţeles

I. După înţelesul lor, adverbele pot fi:

— **adverbe de loc:** *aici, acolo, departe, aproape, împrejur, unde* etc.;

— **adverbe de timp:** *acum, atunci, astăzi, ieri, tîrziu, devreme, odată, totdeauna, cînd* etc.;

— **adverbe de mod:** *abia, aşa, alene, bine, cruciş, cum, degrabă, româneşte, vitejeşte* etc.

Exerciţii

1. Subliniază adverbele, indică prin săgeată cuvîntul determinat şi analizează-le arătînd felul lor după înţeles.

a) Sus bat tobele,
Jos cad negurile. — Ghicitoare *(Ploaia).*

b) În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri şi alaltăieri face şi azi, va face şi mîine, şi poimîne, pînă ce vor afla-o odată, în vreun ungher, că nu mai suflă. — I. Agârbiceanu, *Bunica.*

c) Dar domnu' nu s-a dus nicăieri: a rămas acolo pe pămîntul nostru; şi în pămîntul nostru l-au şi îngropat. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

d) Oh! pădure tînără!... Unde sînt moşii voştri? Presăraţi... la Orbic, la Chilia, la Baia... Unde sînt părinţii voştri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia. — B. Şt. Delavrancea, *Apus de soare.*

e) La stînă nu vrea să rămîie; se uită aşa, chiorîş, la păcurari. Se teme de ei... L-am luat cu mine... Unu-i nepotul moşului! — I. Agârbiceanu, *Mistreţul.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle următoarele adverbe: *departe, devreme, degrabă, totdeauna, numaidecît, oriunde, oricînd.* Indică prin săgeată cuvintele determinate şi analizează adverbele arătînd felul lor după înţeles.

II. *Adverbele de mod au sensuri foarte variate, putînd exprima:*

— **modul propriu-zis** al acţiunii, stării sau însuşirii: *încet, repede, bine, astfel, aşa* etc.;

— **cantitatea:** *atît, cam, mult, destul, prea, cît* etc.;

— **comparaţia:** *ca, cît, decît, cum, precum, asemenea* etc.;

— **afirmaţia:** *da, desigur, fireşte* etc.;

— **negaţia:** *nu, ba, nici, nicidecum* etc.;

— **probabilitatea:** *poate, pesemne, probabil* etc.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod propriu-zis şi cu două linii celelalte adverbe de mod. Arată ce exprimă ele.

a) — Ei, oameni buni, cred că acum aţi priceput!
— Priceput, cucoane, cît se poate de bine, răspunseră mai toţi...
— Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moş Ion Roată. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

b) Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cît îmi aduc aminte, şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Răducanu veni şi el la mama Iana. Iana se uită cruciş la dînsul, se posomorî şi-i zise:
— Măăă! da' straşnică alviţă! Ne scoatem măselele într-însa...
Ce e drept, alviţa era cam sfărîmată, cam negricioasă şi nu prea se vedea să aibă nucă. — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele.*

d) Şi s-a mîngîiat moş Bodringă, gîndindu-se că precum tunau nourii cerului, aşa tuna şi gura fără măsele a babei lui, odată. — M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle adverbele de mod: *aşa, abia, degrabă, degeaba, alene.* (Fii atent la ortografia lor.)

Adverbe provenite din alte părţi de vorbire

I. Aşa cum s-a arătat la adjectiv şi la modul participiu, *adjectivele şi verbele la participiu pot fi folosite ca adverbe:*

Adjective şi participii adjectivale	*Adverbe*
cîntec **frumos** (sau **urît**);	*cîntă* **frumos** (sau **urît**);
răspuns **desluşit**;	*răspunse* **desluşit**;
răspuns **nedesluşit.**	*răspunse* **nedesluşit** (din participiu negativ — cu prefixul „*ne-*“).

Exerciţii

1. Scoate pe două coloane părţile de vorbire subliniate din textele următoare: 1) *adverbele împreună cu verbele determinate;* 2) *adjectivele sau participiile cu valoare adjectivală împreună cu substantivele determinate.*

a) Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mînă,
Iar în urma ei se-ntinde *falnic* armia română.
.................; fulger *lung încremenit*
Mărginește munții negri în întregul asfințit...
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

b) Și deodată peste codrii de argint
vine în zbor zmeul *falnic...*
— M. Eminescu, *Călin-Nebunul.*

c) — Te privesc *lung*, Doamne, că ai încărunțit.
Mircea-Voievod a zîmbit *amar*. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Atunci vă veți întoarce la vremile-*aurite*...
Plăcerile *egale egal* vor fi-mpărțite. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

e) Și trenul se apropie mîncînd pămîntul...
Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintîi și urlă *hodorogit:*
— Năsăud... o minutăăă! — L. Rebreanu, *Proștii.*

f) — Care-i? a întrebat un glas rău, *hodorogit*, și atunci l-am văzut în toată mînia pe moșul Iovu. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

g) O ploaie rece și subțire cădea *neîntrerupt* și-n văi și pe dealuri plutea o ceață lăptoasă. — M. Sadoveanu, *Luarea Griviței.*

h) — Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român *verde!* — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

i) — Și dacă mai aveți ceva de zis, nu vă sfiiți, spuneți *verde, moldovenește*, ca la niște frați ce vă sîntem. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

2. Construiește cîte două propoziții în care cuvintele *greu, tare, amar* să fie folosite ca adverbe și ca adjective. Subliniază-le și indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate.

II. *Substantivele care denumesc anotimpurile, zilele sau părți ale zilei* (dimineața, seara, noaptea), *la forma articulată, se folosesc ca adverbe. Numele zilelor apar ca adverbe și la forma nearticulată.* Tot la forma nearticulată se folosesc ca adverbe și substantivele: *zile, săptămîni, luni, ani, secole.* Deosebirea dintre aceste adverbe și substantivele din care provin constă numai în faptul că atunci *cînd au rol de adverb determină un verb* și răspund la întrebarea *cînd?:*

Substantive	*Adverbe*
Toamna este un anotimp frumos.	**Toamna** *se numără* bobocii.
Lunea (luni) este prima zi a săptămînii.	**Lunea (luni)** *reîncepem* munca.
Dimineața a fost răcoroasă.	**Dimineața** *se lasă* ceață.

Exerciții

1. Scoate cuvintele subliniate pe două coloane: 1) *adverbele de timp provenite din substantive împreună cu verbele determinate;* 2) *substantivele care denumesc anotimpuri, zile, părți ale zilei sau alte unități de timp (zile, săptămîni* etc.).

a) Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fîn, în care pluteau *vara* și copilăria.[67] — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) În nopțile de *toamnă*, cu ploi repezi și pătrunzătoare, în nopțile de *iarnă*, cu vifornițe năprasnice, el nu stătea în cușca lui. — Em. Gârleanu, *Grivei.*

c) Toată *ziua*-n drum mă uit
Și-aștept *ziua* ca să uit.
Va veni ori nu mai vine?[68] — T. Arghezi, *Așteptare.*

d) Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneșă pasăre: dormea *ziua* și *noaptea.* — Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe...*

e) Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii... cai, porci, oi...; ștergare de burangic alese și alte lucruri, ce le duceau *lunea* în tîrg de vînzare sau *joia* pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mînă tîrgul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) — Lasă, măi Ștefane și Smărănducă,... *marți*... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Privea în sus și nu-și credea ochilor: *zile, săptămîni, luni* avea de umblat.[69] — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*

2. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *lunea (luni), miercurea (miercuri), vinerea (vineri), duminica (duminică), primăvara, dimineața* să aibă valoare de adverb. Indică prin săgeată verbele determinate.

III. Cuvîntul „*ce*" *are valoare de adverb cînd determină un verb, un adjectiv sau un adverb. Adverbul* **ce** *are sensul* **cît.** Să nu confunzi acest adverb cu pronumele sau adjectivul pronominal relativ ori interogativ *ce.*

— Zmeoaica suflă **ce** *suflă...* — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*	*adverb* = suflă *cît* suflă;
— **Ce** *vesel* ți-a ieșit poporu-n cale!	*adverb* = *cît* de vesel;
Și **ce** *credință* trist-o să-i rămînă. — A. Vlahuță, *1907.*	*adjectiv pronominal;*
— **Ce** *repede* trece vremea!	*adverb* = *cît* de repede.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvîntul *ce* cu valoare adverbială și cu două linii pronumele sau adjectivele pronominale relative ori interogative. Indică prin săgeată cuvintele determinate de *ce* adverbial și de adjectivele pronominale relative sau interogative.

a) Ce pictor ar fi fost Delavrancea — îmi spunea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă ce expresiv e în desen, cum prinde mișcarea, caracterul și ce vie și colorată e linia la el?[70] — A. Vlahuță despre B. Șt. Delavrancea.

b) Cu cîtă strălucire, ce adînc și albastru se dezvelea cerul! Și ce minune!... Și ce întunecime... sub frunzișoara lui. Ce căutase dînsul acolo? — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*

c) — Poruncește mai degrabă, împărate, căci poate să se supere împăratul ce m-a trimis, de atîta zăbavă. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

d) Suirăm ce suirăm, și împăratul... zise: „Stai!" și noi stăturăm.[71] — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle cuvîntul *ce* cu valoare adverbială și o propoziție în care să se afle adjectivul pronominal relativ sau interogativ *ce*. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

Ortografia unor adverbe

I. *Adverbele de mod formate din substantive sau verbe și sufixul* **-iș** *se scriu fără* **-i** *la sfîrșit:* ***cruciș, pieptiș, tîrîș*** (din *tîrî* + sufixul *-iș*) etc., spre deosebire de adverbele ***iarăși*** și ***totuși***, care se scriu cu **-i** la sfîrșit pentru că sînt formate din *iară* + **și**, *tot*(u) + **și**.

Exerciții

1. Subliniază adverbele terminate în *-iș* sau *-și*. Scoate-le din texte și arată din ce sînt formate. Subliniază și celelalte adverbe și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) În sfîrșit începu a mătăhăi prin casă cruciș și curmeziș*, ținîndu-se cu mîinile de fălci și suflînd din greu. — L. Rebreanu, *Dintele*.

b) Țiganul se sculă de gios plin de sînge și se puse pieptiș dinaintea boierului nemilostiv... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

c) De pe Curmătura Arșiței se deschide iarăși priveliștea largă spre munți. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Atunci a ieșit ca matroz pe coverta vaporului... la priveliștea malurilor Dunării. Totuși, ce iluzie să crezi că viața de matroz se petrece molcom, dulce... — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

2. Construiește cîte o propoziție sau frază în care să se afle adverbele: ***fățiș, chioriș, tîriș, iarăși, totuși***. Explică ortografia lor.

II. **Fii atent** la ortografia adverbului *numai* (un singur cuvînt) și a adverbelor *nu mai* (două cuvinte). Pentru a nu greși, folosește următoarele **mijloace de control:**

— *Adverbele* **nu** *și* **mai** *se află deseori înaintea unui verb la mod personal cu aspect negativ, iar adverbul* **mai** *se intercalează între adverbul de negație* **nu** *și verb: „nu* **mai** *merge"*. Fiind un cuvînt de sine stătător, adverbul *mai* din astfel de construcții poate fi scos: *nu merge*.

— Adverbul **numai** poate sta înaintea oricărei părți de vorbire, avînd de obicei sensul adverbului *doar* sau un sens foarte apropiat de al acestui adverb: au venit *numai* (doar) *trei*, *numai (cu) copiii* etc.

Rareori adverbul *numai* se află înaintea unui verb la mod personal, dar cu aspect pozitiv, avînd, și în acest caz, sensul adverbului *doar:* Nu face nici o treabă, *numai* (doar) vorbește întruna.

---

[67] — „pluteau *vara* și *copilăria*." — *Vara* — substantiv cu funcția sintactică de subiect, ca și substantivul *copilăria*.

[68] — „și-aștept *ziua* ca să uit." — Substantiv cu funcția de complement obiect direct (*ce* aștept?).

[69] — „*zile, săptămîni, luni*." — Adverbe provenite din substantive; determină verbul la supin *de umblat* (cît timp avea de umblat?).

[70] — „*ce* expresiv; *ce* vie și colorată." — *Ce* are valoare de adverb (= *cît* de expresiv; *cît* de vie și colorată).

[71] „suirăm *ce* suirăm." — *Ce* are valoare de adverb (= suirăm *cît* suirăm).

* Format probabil din verbul *(a) curma* + suf. *-iș*, sub influența adv. *pieziș* (DEX, 1984).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adverbul *numai* sau cu adverbele *nu mai*. Explică ortografia lor.

a) Mi-au lăsat .... un ciot de viață (...). Tița, noaptea nu pot dormi, fac .... socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani. Aș vrea să mai trăiesc .... alți zece și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug cîmpul înțelenit de mărăciniș. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) — Cîntă-le de acum, Ioane: „Cei fără prihană, aliluia!" Și .... ținți atîta după dînșii.

— Ia .... clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduh. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) — Acuș s-or aduce și bucatele, și vinul, și .... de-ați avea pîntece unde să le puneți. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) .... temnițe ne-au zidit,
.... lanțuri au gătit,
.... cuie-au făurit,
Cruci de schingiuire;

Dar pe moși și pe nepoți,
Și pe iad, pe dracii toți,
.... vrem să fim iloți,
Nu vrem umilire. — G. Coșbuc, *In opressores**.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle adverbul *numai* și trei propoziții în care să se afle adverbul de negație *nu*, urmat de adverbul *mai*.

III. Adverbele de loc **încotro, dincotro, oriîncotro, oridincotro** se scriu într-un singur cuvînt. Este **greșit** *să legăm pe o prin liniuță*, pentru că el nu este articol nehotărît, ci face parte din corpul cuvîntului. Nu este același lucru cu *într-o* (casă), unde avem *prepoziția* **întru** + *articolul nehotărît o*.

Exercițiu

Compune un dialog cu propoziții interogative urmate de răspunsul la întrebare, folosind adverbele de loc *încotro* și *dincotro* în propozițiile interogative, iar în cele care dau răspunsul la întrebare, folosește, potrivit întrebării, pe fiecare dintre cele patru adverbe.

IV. Următoarele adverbe *se scriu într-un singur cuvînt:* **dinăuntru, dincoace, dincolo, dinainte, dinapoi, dindărăt, dinadins.**

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle adverbele: *dinainte, dinapoi, dinăuntru* și *dinadins*.

V. Tot într-un singur cuvînt se scriu și adverbele: **deasupra, dedesubt, degeaba, degrabă, deloc** (n-aude *deloc*), **desigur, deopotrivă, devreme.**

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle adverbele: *dedesubt, degrabă, devreme, deopotrivă, desigur*.

---

* In opressores = Împotriva asupritorilor.

VI. *Adverbele următoare, în componența cărora intră substantivul* **dată**, *se scriu într-un singur cuvînt:* **odată** (odinioară, cîndva), **altădată** (odinioară), **cîteodată** (uneori), **deodată**, **îndată**, **totodată** (în același timp), **niciodată** (nicicînd).

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești adverbele în componența cărora intră substantivul *dată*.

VII. *Adverbele în componența cărora intră elementul* **ori** *(la început sau la sfîrșit) se scriu într-un singur cuvînt:* **oricum, orișicum, oricît, orișicît, oricînd, orișicînd, oriunde, orișiunde, oriîncotro, oridincotro; uneori, alteori, deseori, rareori.** *Nu intră în această regulă locuțiunile adverbiale* **de cîte ori, ori de cîte ori,** *ale căror elemente componente se simt bine separate în vorbire prin pauzele dintre ele.*

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să se afle adverbele: *oriunde, orișiunde, oricînd, orișicînd, oricît, oriîncotro, oridincotro, alteori, deseori, rareori, uneori.*

Locuțiuni adverbiale

Caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri ori împrejurarea în care se desfășoară acțiunea se exprimă și prin grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul unui adverb, numite locuțiuni adverbiale.

Locuțiunile adverbiale pot fi formate:

— *dintr-un substantiv, adjectiv substantivat, participiu* (de obicei negativ), *numeral* sau *adverb cu una sau mai multe prepoziții:* **de dimineață, de obicei, în silă, în grabă, în veci, cu de-a sila, din nou, pe de rost, de-a pururea, pe negîndite, pe neașteptate** etc.;

— *dintr-un substantiv, pronume* sau *adverb repetat cu una sau două prepoziții:* **zi cu zi, clipă cu clipă, rînd pe rînd, din ce în ce, din cînd în cînd** etc.;

— *din părți de vorbire de același fel:* **calea-valea, vrînd-nevrînd, ici-colo** etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie locuțiunile adverbiale și cu două linii adverbele. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Priveliști fermecătoare... se deschid de pretutindeni — și fug, alunecă fantastic... De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesaț frumusețile acestea care curg și nu se mai sfîrșesc.[72] — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Și cît de drag îi era bunicii rîulețul ăsta! Pe malul lui înflorit venea la praznice în sat, cîntînd cu el alăturea, oprindu-se din vreme în vreme să-și mai tocmească în oglinda lui năframa. — I. Agârbiceanu, *Bunica.*

c) Asta era patima lui Cuhulea: să privească, să se uite cu de-amănuntul și îndelung la cîte ceva — patima omului care trăiește singur și are răgaz să vadă și să gîndească. — Em. Gârleanu, *Furnica.*

d) Și-au ațintit urechile cu luare-aminte...

Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de seamă spre foc. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Valea oftează cu durere, se razimă de speteaza scaunului, se apleacă tare peste masă... Prin perdelele albe se cerne o ușoară și deasă pulbere de lumină; în odaie e liniște, numai în chilia vecină se aude din cînd în cînd zgomot mai mare.[73] — I. Agârbiceanu, *Dragoste veche.*

f) Dumnezeu era cu obrazul întunecat din pricina nelegiuirilor din zi în zi mai mari ale oamenilor... Diavolul era dîrz și înțepat, zîmbind cu răutate, căci trebile lui mergeau mai bine.[74] — A. Russo, *Piatra Teiului.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din substantivele *silă, tăcere, șoaptă, noroc, pace, bucurie,* precedate de o prepoziție. Subliniază locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată verbele determinate.

Ortografia unor locuțiuni adverbiale

I. Locuțiunile adverbiale **într-adevăr, într-adins, într-un rînd** etc. se scriu cu liniuță de unire pentru că primul element al locuțiunii este prepoziția *întru*, care a pierdut vocala *-u* înaintea unui cuvînt ce începe cu o vocală.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale în componența cărora intră prepoziția *într*(u) și explică ortografia lor.

a) Va veni ziua izbîndirii, ziua cînd vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și, într-adevăr zic vouă, acea zi s-a apropiat.. — A. Russo, *Cîntarea României.*

b) Vîntul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din cuvintele: *un timp, o clipă, un răstimp, un veac, o dimineață* precedate de prepoziția *întru.* Explică ortografia lor.

II. Prepoziția compusă *de-a* din locuțiunile adverbiale se scrie cu liniuță de unire: **de-a** *curmezișul,* **de-a** *dreptul,* **de-a** *surda* etc.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale și explică oral ortografia celor construite cu prepoziții legate prin liniuță.

a) Strecurați prin plumbi și săbii, dorobanții drum deschid.
Inimoși s-azvîrl prin șanțuri și de-a valma sar pe zid. — G. Coșbuc, *Dorobanțul.*

b) — Du-i răspuns, Ivane, că poruncesc să moară de acum înainte, trei ani de zile, de-a rîndul, numai oameni tineri... — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

c) De-a pururea aproape vei fi de sînul meu...
Mereu va plînge apa, noi vom dormi mereu. — M. Eminescu, *O, mamă...*

2. Construiește cinci propoziții în care să se afle locuțiuni adverbiale formate cu prepoziția compusă *de-a.*

---

[72] — *„din goană, cu nesaț".* — Locuțiuni adverbiale formate din substantiv cu prepoziție; (beau) *repede (fugitiv), nesățios.*

Gradele de comparaţie ale adverbelor

I. *Adverbele de mod propriu-zis, precum şi unele adverbe de loc şi de timp au grade de comparaţie, care se exprimă prin aceleaşi construcţii tipice prin care se exprimă şi gradele de comparaţie ale adjectivului:*

adverb de mod: **bine; mai bine; mai puţin bine; la fel, tot aşa (atît) de bine; cel mai bine; foarte bine;**
adverb de loc: **aproape; mai aproape; mai puţin aproape** etc.;
adverb de timp: **tîrziu; mai tîrziu; mai puţin tîrziu** etc.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie adverbele care pot avea grade de comparaţie şi analizează-le arătînd felul lor şi gradul de comparaţie. Subliniază cu două linii adverbele care nu pot avea grade de comparaţie.

a) Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos şi legă mai mult decît altă dată. — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

b) Începu deci din nou şi mai băbeşte să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejească. Ba a adus şi pe domnul Iuga în mijlocul lor, tocmai ca să se ajungă mai repede şi mai sigur la o pace frumoasă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Zăpada sfărîmicioasă stăpînea tot cuprinsul... Cerul era însă mohorît şi nepăsător şi se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pămîntul. În văzduh rătăcea o tristeţe grea care pătrundea în suflete mai adînc decît frigul atotstăpînitor. — L. Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor...*

d) Îngînat de glas de ape
Cîte-un corn cu-nduioşare
Tot mai tare şi mai tare,
Mai aproape, mai aproape. — M. Eminescu, *Povestea teiului.*

e) — Demult, m-asculţi, scatiule? începe măcăleandrul, demult tare, la-nceput, pe cînd oamenii erau puţini de tot, şi poamele şi mai puţine, veveriţa a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce şi gustos. — Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*

II. *Superlativul absolut al adverbelor poate fi redat prin unele mijloace mai expresive.* Mijloacele sînt aceleaşi ca şi pentru gradul superlativ al adjectivelor. (Vezi *Gradele de comparaţie ale adjectivului, Superlativul absolut*, punctul II, pag. 113).

Exerciţii

1. Subliniază adverbele şi locuţiunile adverbiale al căror superlativ absolut este redat prin diferite mijloace expresive. Explică ce mijloace s-au folosit în acest scop.

a) Fagi şi paltini cît lumea de bătrîni, cu trunchiurile albe şi goale, îşi împreunau sus de tot frunzişurile lor şi alcătuiau o boltă de umbră şi verdeaţă. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

---

[73] — *„cu durere".* — Locuţiune adverbială formată din substantiv cu prepoziţie; (oftează) *dureros.*
[74] — *„cu răutate".* — Locuţiune adverbială formată din substantiv cu prepoziţie; (zîmbind) *răutăcios.*

b) Dar vezi că părintele Vartolomeu a trăit ca un chip al blîndeţelor, mai ales de cînd murise preoteasa Salvina. Şi-i mult de-atunci, Doamne, muultu-i! — I. Agârbiceanu, *Suferinţe.*

c) Dar cum o apucă, îndată o şi lăsă la loc: fărămitura era udă de sîngele păsării. „Brrr! vasăzică asta e omul!" gîndi furnica; şi repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos. — Em. Gârleanu, *Călătoare.*

d) Aici la han, în drum, la răspîntie trebuie un băiat iute spirt. Să umble ca sfîrleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi şade bine cu drumul. — I.Al. Brătescu-Voineşti, *Călătorului îi şade bine cu drumul.*

2. Fă o naraţiune sau o descriere în care să foloseşti adverbe la gradul superlativ absolut redat prin cît mai variate mijloace expresive.

Schimbarea valorii gramaticale a adverbului

I. *Unele adverbe de mod sînt folosite şi ca adjective:*

Curge **repede.**	*adverb*
Este o *apă* **repede.** Sînt *ape* **repezi.**	*adjectiv*

Exerciţiu

Subliniază cu o linie adverbele şi cu două linii adjectivele provenite din adverbe. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mînie repede...

Pregătiţi căruţa! strigă el...; aşezaţi blană moale să nu mă zdruncine tare... Trecem Nistrul cît om putea mai repede, ş-acolo pun eu mîna pe hoţ. — M. Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor.*

b) Căta la noi aşa de blînd,
Senină şi tăcută. — St. O. Iosif, *Bunica.*

c) De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii şi irozii... — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Bunica ştie cuvintele, dar n-o mai ajută glasul... Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ţi se pare că... glasul vine adus de un vînt încet şi slab. — I. Agârbiceanu, *Bunica Iova.*

II. Adverbele **bine, rău, greu** devin **substantive** cînd sînt articulate enclitic sau însoţite de articolul nehotărît, de o prepoziţie, de un adjectiv ori de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv: *bine***le**, *rău***l**, *greu***l**, **un** *bine*, **un** *rău*, a venit **la** *bine*, **marele** *bine*, **acest** *bine* etc.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie adverbele *bine, rău, greu* şi cu două linii substantivele provenite din aceste adverbe.

a) Numai iaca îşi ia inima în dinţi,... şi se hotărăşte să ia un copil de suflet. El socoti cu mintea lui că aşa ar fi mai bine. — P. Ispirescu, *Copilul cel isteţ.*

b) Pentru nota „rău" nu dădeai nimic; pentru „binişor", pîine, brînză, măsline; pentru „bine" făceai... plăcinta pe din două;... pentru „foarte bine", ceva gologani. — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

c) Şi-acum ar vrea un neam călău
S-arunce jug în gîtul tău!
E rău destul că ne-am născut,
Mai vrem şi-al doilea rău?
— G. Coşbuc, *Decebal către popor.*

d) Şi, sîmbătă sara, pînă găteşte cina, baba se gîndeşte... cît i-a fi de greu moşneagului, după ce va muri ea. — I. Agârbiceanu, *O patimă.*

e) Ea lupte-se cum biet o şti,
C-aşa ne dete soartea,
Că şi noi ne-am luptat pe-aci
Cu greul şi cu moartea.
— G. Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selc.*

f) Ce bine-mi poţi tu da?
Dă paşa semn. — „Să-l dezbrăcaţi
Şi binele în vergi i-l daţi!"
— G. Coşbuc, *El-Zorab.*

Funcţia sintactică a adverbului

I. Cea mai obişnuită funcţie sintactică a adverbului este aceea de **complement circumstanţial de loc, de timp** sau **de mod**, după înţelesul pe care îl are adverbul, raportat la cuvîntul determinat:

Îndată Jder *dădu drumul* lui Pehlivan,	*compl. circumstanţial de timp;*
care-şi *scurmă* drum **pe dedesubt.**	*compl. circumstanţial de loc;*
Veneau **cu anevoie** şi ceilalţi după el. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*	*compl. circumstanţial de mod.*

Exerciţii

1. Subliniază adverbele şi locuţiunile adverbiale. Indică prin săgeată cuvintele determinate şi analizează funcţia sintactică a adverbelor şi a locuţiunilor adverbiale.

a) De acolo se vedea luminiş de drum la stînga. Însă Onofrei coti spre dreapta şi începu a sui pieptiş...
Undeva foarte departe, sub rîpa dreaptă a muntelui, scînteia o pînză de apă în cădere. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

b) Dar tu să ştii că eu dorm iepureşte; şi pe lîngă işti doi ochi, mai am unul la ceafă, care şade pururea deschis şi cu care văd şi noaptea, şi ziua tot ce se face prin casă. — I. Creangă, *Soacra cu trei nurori.*

c) Şi l-a bătut vodă cu mîna pe umeri, zicîndu-i: „Moşule, să ştii că de azi înainte eşti omul meu şi la domnie ţi-i deschisă uşa orişicînd". — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Cum ieşi din văgăuna Arşiţenilor şi mai merse puţin încolo, pămîntul parcă se schimba: încetul cu încetul, cîmpul se îmbrăca, imaşurile începeau să-şi desfacă lăvicerele pînă departe, încolo, spre Cotruţi. Şi mergînd aşa, gîndurile bătrînului se adunau şi se risipeau, parcă se luptau între ele. — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac.*

e) Natura de jur împrejur,
Pe sus e o boltă de-azur,
Pe jos e un verde covor
Ţesut cu mii tinere flori. — M. Eminescu, *Frumoasă-i.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle următoarele adverbe şi locuţiuni adverbiale: *degrabă, devreme, dinainte, de-a curmezişul, de-a rostogolul* şi *întruna.* Analizează felul lor după înţeles şi funcţia sintactică.

II. Adverbele şi locuţiunile adverbiale pot avea şi funcţia sintactică de **atribut adverbial.** Adverbul cu funcţia de atribut se leagă de obicei de substantivul (pronumele) determinat printr-o prepoziţie:

Cine se loveşte cu capul de pragul **de** *sus*, vede şi pe cel **de** *jos*. — *Proverb.*

Exerciţiu

Subliniază adverbele şi locuţiunile adverbiale şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează felul adverbelor după înţeles şi funcţia lor sintactică.

a) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mîine. — *Proverb.*

b) Seamănă porumbi din vreme şi de foame nu te teme. — *Proverb.*

c) În odaia de-alături doarme ostenit biruitorul, temutul Ştefan, gloria Moldovei. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

d) De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda. — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

e) Cînd Eminescu a plecat la Bucureşti, Creangă rămase trist şi desperecheat, cu singura mîngîiere a întoarcerilor din cînd în cînd ale lui Eminescu. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.*

f) În răstimpuri se porneşte o boare domoală, care trece în grabă, după ce-a înfiorat frunzele perilor din grădină. Dealurile înalte îşi lasă încet-încet vălul uşor de umbră, care lunecă tot mai mult la vale. — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă.*

III. *Adverbele de mod din expresiile verbale impersonale formate cu verbul „a fi" — exprimat sau nu — au funcţia de* **nume predicativ:** *(e)* **bine,** *(e)* **rău,** *(e)* **drept,** *(e)* **sigur,** *(e)* **probabil, aşa** *e* etc.

Alte adverbe de mod, care nu admit verbul copulativ „a fi", îndeplinesc singure funcţia de predicat, de aceea se numesc **adverbe predicative.**

Cele mai obişnuite adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative sînt: **fireşte, negreşit, pesemne, poate, desigur, cu siguranţă, de bună seamă.** Adverbele predicative sînt urmate de obicei de o propoziţie subordonată introdusă prin conjuncţia **că: Desigur** / *că* a ştiut. **Fireşte** / *că* a ştiut.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adverbele cu funcţie de nume predicativ şi cu două linii adverbele predicative. Desparte în propoziţii frazele în care se află adverbele respective.

a) Drept e iar(aşi) că e greu să vezi pe un om scotocind mereu hîrtii vechi, buchisind toate pietrele de la biserici şi luînd copii de pe ele... — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Neamul Udreştilor.*

b) — Aşa e ţăranul pretutindeni, mă rog. Şi la noi, în Transilvania, tot după pămînt se zbate... Şi e bine că e aşa. Cît timp ţăranul va iubi cu atîta patimă pămîntul, e sigur că nimeni nu i-l va putea smulge... — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) — Aşa-i, zise dascălul, mîngîindu-se cu speranţa că într-un an Huţu tot n-are să înveţe ungureşte... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strînge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice:

— Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!... — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

e) Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vînător. — T. Arghezi, *Pagini din trecut.*

f) Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-o expresie verbală impersonală, formată dintr-un adverb și verbul copulativ *a fi*, și alte trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-un adverb (locuțiune adverbială) predicativ(ă). Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

IV. *Unele adverbe de loc, de timp și de mod* (unde, încotro, cînd, cum etc.) *sînt folosite ca* **adverbe relative.** În acest caz, asemenea conjuncțiilor, ele fac legătura între propozițiile subordonate și regentele acestora:

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană / **unde** baciul aduna fînul cosit de pe culmi. — G. Galaction, *La vulturi!...*

N-auzi nici trîmbițele-n văi, /
Nu vezi / **cum** sar grăbiți ai tăi. / — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

În general, adverbele relative își păstrează și funcția de complement circumstanțial în propozițiile pe care le introduc. Funcția lor sintactică apare clar cînd propozițiile introduse prin adverbele *unde, încotro, cînd, cum* etc. sînt provenite din propoziții interogative sau cînd adverbul se referă la un substantiv din propoziția regentă:

Spune-mi / **de unde** *vii* / și **încotro** *te duci.* / Mă mir / **cum** *a ajuns* pînă aici. /

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană / **unde** (în poiană) baciul *aduna* fînul./

În unele fraze *adverbele* **cînd, cum, unde** *pierd sensul lexical, deci și funcția sintactică,* căpătînd sens de *conjuncții (locuțiuni conjuncționale):*

O strigare de la poartă / să s-urnească mai degrabă, /
Cînd *(= dar)* în locu-i cine vine? / — M. Eminescu, *Călin-Nebunul.*

Cum *(= pentru că)* vremea e frumoasă, / vom merge în parc. /

Iovită îi zise (scorpiei) / să vină mai încet..., / că, [**de unde** *(= dacă)* nu*,] tocmai în inimă o săgetează. / — P. Ispirescu, *Iovită-Făt-Frumos.*

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază adverbele relative. Analizează-le arătînd felul lor și ce funcție sintactică au în propozițiile pe care le introduc; indică prin săgeată verbele determinate.

a) — Drept să-ți spun, moșule, aș putea să-ți spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să știi dumneata. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Dincolo de codru, la Siret, se aflau niște fînațuri fericite, în băteliștea soarelui, de unde s-ar putea rădica pînă la trei sute de ocă de ceară verzie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

* În propozițiile de acest fel *predicatul negativ este redus la adverbul* **nu,** verbul fiind tot cel din propoziția de care depinde: *să vină...*, că, de unde (dacă) *nu (vine)...*

c) — ...iacă ce ne-a zis boierul să ghicim: căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tălpile. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*

d) În răgazurile așteptării, ... ea își afla mîngîierea învățînd cu mare taină pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum să sădească, cum să crească și cum să îngrijească rodurile folositoare ale pămîntului. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

e) Cum nu mai erau decît vreo sută de metri pînă acasă, Grigore coborî... și continuă pe jos. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Turcii încep să se creadă biruitori, cînd deodată se trezesc izbiți în față de oastea înv ăpăiată a lui Mihai. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

g) Trecusem pe la hanul lui Mînjoală de atîtea ori încă de copil, de pe cînd trăia răposatul taică-meu. — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Mînjoală.*

Valoarea stilistică a adverbului

Unele adverbe de mod, cum sînt cele provenite din adjective (sună *dulce*), din participii (vorbește *așezat*), din substantive (merge *alene*), precum și unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părți de vorbire (vultur*ește*, șoim*ește*, amar*nic*, piept*iș* etc.), sînt folosite de obicei cu valoarea stilistică de **epitet al verbului.** Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii:

Muscelele abureau un fum ce *se-nălța* **alene,** clătinat de adiere. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

Cu ochii de sînge, cu barba vîlvoi,
El *zboară* **șoimește.** — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

În locul adverbelor *alene* și *șoimește*, s-ar fi putut folosi alte adverbe — se-nalță *încet;* zboară *foarte repede* —, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim nici încetineala cu care se înalță aburii, nici repeziciunea cu care fuge pașa Hassan. Epitetul *șoimește* are la bază o comparație: zboară *șoimește* = zboară *ca un șoim.* În textul citat adverbul *șoimește* realizează și o *hiperbolă.*

De multe ori *adverbul* sau *locuțiunea adverbială* cu valoare de *epitet al verbului* întărește ideea de **personificare** exprimată și de verb: **Și** din codri noaptea *vine* // **Pe furiș.** — G. Coșbuc, *Noapte de vară.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod cu valoare stilistică de epitet al verbului și arată la ce figuri de stil contribuie pe lîngă verbul determinat.

a) Pe lespezile calde, șopîrle aurii culcate la soare clipesc somnoros din ochi, ascultînd șuietul adormitor al apei... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Așa, cîteodată numai, cînd pădurile mari... murmurau tainic, în liniștea înserării, ofta fără să știe de ce... — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*

c) Scotea haine novăcești
De punea călugărești...
Și-ncăleca voinicește
Și purcedea vulturește.
— *Novac și corbul.*

d) Cucoşul se ridică în picioare... şi întinzîndu-şi gîtul.., trîmbiţă din guşă voiniceşte — Cu-cu-ri-guuu! — Em. Gârleanu, *Cucoşul.*

e) Într-o zi, cînd ningea mai vrăjmaş, Vasile Baciu ieşi din casă, hotărît să sfîrşească cu Ion. — L. Rebreanu, *Ion.*

f) Atunci au ieşit în ţară oameni răi, care ridicau în căngi şi-n furci pe săriman! Vai nouă!... Bătrînul oftă greu şi privi neguros spre oştean. — M. Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor.*

g) Şoseaua... merge şerpuind pe marginea Jiului, care-şi taie voiniceşte albie în piatră — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

2. Fă o descriere sau o naraţiune în care să foloseşti adverbe cu valoare stilistică de epitet al verbului. Adverbele să fie provenite din adjective şi participii sau formate de la substantive prin derivare cu ajutorul sufixelor *-eşte* şi *-nic.* Analizează-le ca la exerciţiul 1.

Adverbul

Texte pentru lecţiile de recapitulare

a) Departe, pe ţărm străin,
Departe, departe foarte,
Peste fruntea lui Bălcescu
Bat vifornițe de moarte. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

b) Deasupra se boltea un cer alburiu de singurătate. Mergeau încet pe un drum de ţărînă... Un stol de stănci şi grauri pluti alene pe vînt, apoi se lăsă într-o vîlcea.

— Hm! curtea-i la doi paşi... Azi e sîmbătă, boierul trebuie să fie acasă. Sîmbăta vine mai devreme de la cîmp. — M. Sadoveanu, *Bordeienii.*

c) Primăvara n-avea mai nici un farmec pentru el...

Dar vara, şi mai ales toamna..., cînd se coceau nucile şi strugurii, Costea era mai mult prin grădinile oamenilor şi prin vii, decît la vite. — I. Agârbiceanu, *Omul cu viaţă scurtă.*

d) Duţu se răpezi cel dintîi spre unul dintre vagoane, cînd trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea şi unde putea să-şi ascundă mai bine buzunarele pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de aproape; ...conductorul s-a uitat... foarte lung şi mirat. — I. Slavici, *Comoara.*

e) Am pregătit într-adins locuri adînci şi cuiburi. Am aşteptat mereu primăvara...

Singure vrăbiile, care zboară puţin, s-au vîrît printre grinzi şi ţigle... Le-am lăsat locuri şi lor, să intre de-a gata în dosul bîrnelor din acoperiş. N-au aşteptat să fie rugate, şi pretutindeni chenarele casei sînt pline de ele. — T. Arghezi, *Acasă, la noi.*

f) Acu, nu de multă vreme, îl întîlnesc într-una din zile în sala cea mare a Tribunalului.

Era îngrijat, cu căciula-n mînă. Privea... cam spăriat. Barba-i era nerasă de mult, pletele nepieptănate. Pornise în grabă de undeva de la munca cîmpului, după ce trecuse pe-acasă...

Mă apropiai de el.

— Ce mai faci, moş Ifrime?

Tresări şi se uită la mine pieziş. Apoi zîmbi blînd. Mă cunoscuse. — M. Sadoveanu, *Pe drumuri încurcate.*

g) Ieşirăm afară din vuietul morii. Omul îşi acoperi încet, cu grijă, pletele cărunte. Umbla cu greutate şi zîmbea necontenit. În faţa soarelui clipi de cîteva ori.

— Iaca şi sfîntul soare, zise el: sfîntul soare ni-i prietin, el totdeauna ne vrea binele... — M. Sadoveanu, *Ion Rusu Ungureanu.*

Interjecţia

I. Interjecţia este *o parte de vorbire neflexibilă cu intonaţie exclamativă:* **ah!, vai!** etc. Ea exprimă de obicei:

— *o stare sufletească*	**Ah,** mamă, tu! Ce slabă eşti! — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*
— *un îndemn*	— **Haide,** fată, la ogor! — Ba, mamă, ochii mă dor! — *Folclor.*
— *o adresare*	— **Ia** ascultaţi, **măi,** zise Gerilă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
sau *imită sunetele ori zgomotele*	**Ţac, ţac,** prin copac, **Fîş, fîş,** prin păiş. — Ghicitoare *(Coasa).*

Exerciţii

1. Subliniază interjecţiile din textele următoare şi arată ce exprimă ele.

a) Oh! libertate, nimic nu e mai scump ca tine. — B. Şt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

b) Pe lături ne-ntărim şiragul
Şi iat-un căpitan cu steagul
În fruntea noastră drum făcu:
Ura, băieţi, acu-i acu!
— G. Coşbuc, *Coloana de atac.*

— Uraaa!... Uraaa!... — D.R. Popescu, din vol. *Somnul pămîntului.*

c) Şi cît era de hotărît şi de vînjos drumeţul, nu-şi putu opri un oftat:
— Uf! că mult mai am de suit, Doamne!... Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*

d) Tîrziu cucoşul trîmbiţă prelung: cucurigu! şi găinile începură a ieşi în soare. — M. Sadoveanu, *Hultanul.*

e) ...surugiii plesneau din bice... şi roatele sfîrîiau din nou balanga-langa-langa-langa. — Al. Macedonski, *Pe drum de poştă.*

f) N-o să aluneci cu el, mă? a întrebat jupînul.
— De! jupîne; ştiu eu?...
— Haide! s-a răstit jupînul... Leneşule!
Dar cînd să apuce pe o ulicioară mai neumblată, tocmai trecea o birjă... Băiatul s-a ferit repede-n lături şi odată, bîldîbîc! şi zdronc! Cănuţă într-o parte cît colo şi sarcina din spinare într-alta. — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit.*

2. Fă o naraţiune cu părţi de dialog în care să foloseşti interjecţii cît mai variate prin ceea ce exprimă ele.
Arată ce exprimă fiecare interjecţie.

II. *Interjecţiile care reproduc diferite sunete, zgomote sau strigătul animalelor sînt* **cuvinte imitative** *sau* **onomatopee.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie interjecţiile exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee) şi cu două linii celelalte interjecţii. Explică ce imită interjecţiile onomatopee şi ce exprimă celelalte interjecţii.

a) Dang! Bing! Bang!
Bang! Dang! Bing!
Sună clopotul.

Sunetul aleargă, trece pe lîngă noi și peste noi. Se pierde în depărtare. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Și cum ospăta el, buf! cade fără de sine în groapa cu jăratic. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

c) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! chiau! clings!... iar cînd izbucnea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o apiauzi ca pe-o primadonă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*.

d) Să nu rîdeți de mine că mă pui jos în rîu și fac prin apă: coac, oacaca, coac. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*.

e) Cele patru viețuitoare se traseră mai la o parte, în sfat...
Și șu-șu-șu, șu-șu-șu, se sfătuiră! — Em. Gârleanu, *După asemănarea lor*!

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești interjecții exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee).

III. *Interjecțiile de adresare* **măi, mă, fă (fa), bre au în vorbire același rol ca și vocativul**, *adică sînt folosite pentru a striga pe cineva, spre a-l face atent la comunicarea pe care vrem să i-o facem. Ele se pot folosi singure sau însoțite de un substantiv la cazul vocativ:*

— **Măi**, nu cumva să vă împingă mititelul să intrați înaintea mea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Dan zice: „**Măi** *Ursane!* acolo e de noi!" — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

Sînt și interjecții de adresare care nu au rolul de a striga pe cineva, ci sînt folosite în scopul de a atrage atenția cuiva asupra unui lucru sau a unui fapt: **ia, iacă, iată, iacătă, ian**:

— **Ia!** parc-am auzit poarta scîrțiind.

— **Iată**, copii, școala. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— **Iaca** ce-mi scrie frate-meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

— **Iacătă**-o, măi, colo. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciții

Subliniază cu o linie interjecțiile de adresare și cu două linii celelalte interjecții. Arată care din interjecțiile de adresare au același rol ca și vocativul.

a) — Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?...
— Dar ești vrednic tu, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi? — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

b) Las'că prind pe-Osman, măi frate,
Și-am să-mbrac cămașa lui! — G. Coșbuc, *Cîntecul redutei*.

c) Catrino, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat aruncînd secerile. — M. Preda, *Moromeții*.

d) Salut, o miliarde
de inimi fîlfîinde ce răspundeți!
— Hei, frați ai noștri! Sîntem lîngă voi! — E. Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei*.

e) — Iaca și Dealul Băiaurului, jupîneșică! Ia aici a căzut odată un bălaur grozav de mare, care vărsa jăratic pe gură...
— Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor? — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

f) — Și cum mergea el, mulțămit în sine pentru această facere de bine, numai iaca i se înfățișază... crăiasa albinelor. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

IV. *Interjecțiile care exprimă* **un îndemn** *sau* **o poruncă** *adresată unei persoane sau unui animal* **au un sens apropiat de al imperativului.** Cele mai obișnuite interjecții din această categorie sînt: **hai!, haide!, na!, ho!, nani!, marș!, hăis!, cea!, hi!, bîr!**

Ca și verbele la imperativ, aceste interjecții *sînt însoțite de obicei de un substantiv la vocativ, care denumește persoana sau animalul căruia i se adresează îndemnul sau porunca, ori de o interjecție cu același rol ca și vocativul:*

— **Hai**, *Duțule*, hai la Buzău. — I. Slavici, *Comoara*.

— ...**Hi**, *căluții* tatei, să ne întoarcem cît mai degrabă acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— **Hai**, *măi*, mai repede!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile care au sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele de adresare care au același rol ca și vocativul.

a) — Suie-te-n căruță că se face prînzul!
— Hai, mă! Hai, mă! dii! strigă tatăl înfuriat, învîrtind biciul pe deasupra cailor. — M. Preda, *Moromeții*.

b) Nani, nani, puiul mamei,
Vino somn, de mi-l adoarme. — *Folclor*.

c) „Na, morișcă, na, na, na!"
Moara tot hodorogea
Și prin apă tot fugea.
Mînați, măi!
— Hăi, hăi! — *Plugușorul*.

d) — Hăis, Joiane, tată!
Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare; jugul îl frige...
— Hai, Dumane, hai! — Em. Gârleanu, *Tovarășii*.

e) — Ptru! ciii!... Sai binișor pe ici pe crucea căruței. Ho... pa! Ia acum te văd și eu că ești voinică... — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

Funcția sintactică a interjecției

I. *În mod obișnuit, interjecțiile nu au funcție de parte de propoziție. Sînt totuși construcții în care unele interjecții au funcție sintactică.*

A. *Cea mai obișnuită funcție sintactică a interjecției este aceea de* **predicat: Hai** cu mine! (*Mergi* cu mine!).

Funcția de predicat a interjecțiilor este strîns legată de sensul lor. *Pot avea funcție de predicat:*

a) *interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă*, adică acele interjecții al căror sens se apropie de al imperativului: **hai!, ho!, na!, nani!** etc.;

b) *interjecțiile de adresare* **iată, iacă** etc.: **Iată** un fluture! Aceste interjecții exprimă din partea vorbitorului îndemnul pe care îl adresează cuiva pentru a privi un obiect sau pentru a asculta o comunicare;

c) *interjecțiile — cuvinte onomatopee — care imită zgomotul făcut de o acțiune în timpul executării ei:* Și **zvrrr!** cu o piatră *(zvîrli)*; Și **tranc!** capacul *(trînti)* etc.;

d) *interjecțiile care redau repeziciunea unei acțiuni* (**haț!**, **țuști!** etc.): El atunci **țuști!** lîngă mine *(sări repede)*.

Interjecțiile menționate la punctele **c** și **d** pot fi urmate de un verb ce exprimă acțiunea la care se referă și interjecția: Și *tranc!* **trînti** capacul; El atunci *țuști!* **sări** lîngă mine. În acest caz *interjecția nu mai are funcție de predicat, ci servește numai pentru a imita zgomotul sau pentru a arăta repeziciunea acțiunii.*

Exercițiu

Subliniază interjecțiile cu funcție de predicat și scrie în dreptul fiecărui text cu ce verb ar putea fi înlocuită interjecția.

a) — Hai, călutul meu!
Atunci calul zboară lin ca vîntul, și cînd vîntul au aburit, iaca și ei la craiul în ogradă au sosit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) — Aho! car nebun, aho! Cînd te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară..., atunci să mergi așa.[75] — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

c) Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătase... — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii.*

d) — Ia mai strigă, Vasile, cînii..., zise boierul, întorcînd capul spre pădurar.
— Na, na, Frișca, naa! — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

e) Atunci mezinul se vîră iute în horn... Asemene cel mijlociu, țuști! iute sub un chersin... Însă cel mare se dă după ușă... În sfîrșit trage zăvorul... Cînd ia!... ce să vadă? Ș-apoi mai are cînd vedea?... Căci lupului... îi sfîrîia gîtlejul de flămînd ce era. Și nici una, nici două, haț pe ied de gît. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

f) Pupăza zbrr! pe o dugheană... Eu atunci haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Băgă cheia în broasca ușii și, întorcînd-o nițel, scîrț! ușa se deschise. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

B. *Interjecțiile cu funcție de predicat se comportă ca un verb, putînd avea diferite* **complemente**. *Unele interjecții au și* **subiect.**

— *Hai* **mai aproape!**	complement circumstanțial
— *Na*-ți **cartea!**	complement obiect direct
— Pupăza (S) *zbrr!* **pe o dugheană...**	complement circumstanțial

Prezența în propoziție a unui complement care determină o interjecție este o dovadă sigură că acea interjecție are funcția sintactică de predicat.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu funcție de predicat și cu două linii complementele care determină interjecțiile respective. Notează subiectul interjecției.

a) Și zvrrr! cu pravila cea mare după călugări. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) — Dacă-i așa, hai și tu cu noi — zise Harap-Alb — că doar n-am a te duce în spinare. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Eu, grăbit, țîști dincolo într-un picior... alunec și bîldîbîc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

d) Și cînd răcnește odată cît ce poate, eu zvrrr! chibriturile din mînă și țuști! la spatele lui Zaharia, și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de cînd. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) — Na-ți, mă, banii! zise dracul trimes; și să te cărăbănești de aici, că de nu, e rău de tine! — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

f) Neghiniță înțelese, și țîști în urechea stîngă, și iar, șopa, șopa. Împăratul rîse cu hohote. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*

2. Construiește patru propoziții în care predicatul exprimat printr-o interjecție să aibă subiect și unul sau mai multe complemente.

II. *Interjecțiile pot avea și alte funcții sintactice, în afară de aceea de predicat:*

De-abia *se* mai *aude* de departe: **Cioc! cioc! cioc!** — Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*	*subiect (ce* se aude?)
E **vai** de el!	*nume predicativ* (=e rău)
La a patra măsură, șeful strigă *chemarea:* **hăp-șa!** — M. Preda, *Moromeții.*	*atribut (care* chemare?)
Eu *auz* „**hi, hăi, hi, hăi**" și nu văz* pe nimeni. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*	*complement obiect direct (ce* auz?)
Și odată *pornesc* ei, **teleap, teleap, teleap.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	*complement circumstanțial de mod (cum* pornesc?)

În legătură cu aceste funcții ale interjecțiilor, observă următoarele:

— interjecțiile *cu funcția de subiect* apar în propoziții cu predicatul exprimat prin *verbul reflexiv impersonal* **a se auzi**, iar cele *cu funcție de complement obiect direct* determină un *verb la diateza activă, nereflexiv:* **a auzi, a zice** etc.;

— *cu funcția de nume predicativ se folosește de obicei interjecția* **vai**, *singură sau împreună cu cuvintele* **amar, groază** *(E* **vai** *și* **amar**; *E* **groază** *și* **vai**), construcțiile fiind mai expresive cînd verbul copulativ nu este exprimat: Atunci, **vai** *și* **amar** de voi!

Folosirea interjecțiilor cu funcție de părți de propoziție sau ca însoțitoare ale predicatului verbal are de obicei *valoare stilistică*. Interjecțiile sînt mult mai expresive decît alte părți de vorbire (verb sau substantiv) care ar putea fi folosite în locul interjecțiilor respective, după cum se poate vedea din comparația construcțiilor următoare: *Țuști!* lîngă pom; *Sări* lîngă pom; Se auzea *sfîrr, sfîrr;* Se auzea *sfîrîitul.*

[75] — *„Aho"!* — Interjecție cu funcția de predicat; se apropie ca sens de imperativ (stai! oprește-te!).

* Prin *forma populară „văz"*, autorul redă vorbirea personajului. *Forma literară* este: (eu) *văd.*

Exerciţii

1. Subliniază interjecţiile cu funcţie de părţi de propoziţie şi analizează aceste funcţii. Dacă interjecţiile au funcţia de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.

a) Sărim şi noi/ şi turcii sar/
Şi-i moarte-n şanţ,/ e vai şi-amar./ — G. Coşbuc, *Coloana de atac.*

b) Deocamdată îl lasă;/ dar au să vie în puţine zile cu spor de săbii de la Vadu Raşcului/ şi atuncea vai şi amar de stînă şi de vite,/ şi vai de sat,/ dacă n-or găsi/ ce caută./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Şi calul, ţîşti! sare de trei stînjeni./ Şi toată oastea strigă: uraaa!/ Şi dincolo s-aude uraaa,/ de se clătinau munţii./[76] — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...* .

d) Pitache scoate o rublă,/ o dă băiatului/ şi-l zoreşte/ să-i aducă restul,/ cînd se aude alături în livada de pruni: lip-lip! lip-lip!/ Vine Manolache Ciolănescu pe poteca de după pruni, cu papucii lipăind./[77] — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Călătorului îi şade bine cu drumul.*

e) S-a trezit ciocîrlia în chemarea prepeliţei: „Pit-palac!"/ — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

f) De cîte ori auzeam „jart",/ auzeam şi „aoleo!"/ — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

g) De inima căruţei atîrnau păcorniţa cu feleştiocul şi posteuca,/ care se izbeau una de alta/ şi făceau: tronca, tranca, tronca, tranca!/ — I. Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul.*

h) Pe urmă au venit păsările/ să se culee./ Întîi coţofenele s-au abătut pe vîrfurile copacilor, strigîndu-se: „caracara-ca! caracara-ca!"/ Mai tîrziu au fluierat mierlele./ Pe urmă altă pasăre a îngînat încet adormind: „Ţic! ţic! ţic!"/ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Patima.*

i) Se auziră strigătele, de astă dată răzleţite, hăp! hăp!/[78] — M. Preda, *Moromeţii.*

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle interjecţii cu funcţia de subiect, atribut, complement direct şi complement circumstanţial de mod. Pentru cele cu funcţia de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

Punctuaţia interjecţiei

I. Interjecţiile au o intonaţie exclamativă, care poate fi mai înaltă sau mai puţin înaltă, de aceea *după interjecţie se pune* **semnul exclamării** *sau* **virgulă,** potrivit cu intonaţia ei. *De obicei, se pune* **semnul exclamării** *după interjecţiile care exprimă stări sufleteşti puternice: entuziasmul, spaima, uimirea, o durere mare* etc.:

Ura! măreţ se-nalţă-n vînt
Stindardul României! — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul.*

Exerciţiu

Construieşte cinci propoziţii în care să se afle interjecţii ce exprimă stări sufleteşti. Explică de ce ai pus semnul exclamării sau virgulă după interjecţii.

II. **Interjecţiile de adresare** *care îndeplinesc acelaşi rol ca şi vocativul, dacă nu sînt însoţite de un substantiv la vocativ, se despart prin virgulă de cuvintele învecinate, ca şi substantivele la vocativ:*

— **Măi,** vino mai repede!
— Vino, **măi,** mai repede!
— Vino mai repede, **măi!**

Cînd sînt însoţite de un substantiv la vocativ, singur sau cu atributele lui, aceste interjecţii au aceeaşi intonaţie ca şi vocativul şi întregul grup de cuvinte urmează regula de punctuaţie a vocativului:

— **Măi fraţilor,** vedeţi-vă de treabă!
— Liniştiţi-vă, **măi oameni buni,** odată!
— Liniştiţi-vă odată, **măi oameni buni!**

Exerciţii

1. Subliniază interjecţiile de adresare care au acelaşi rol ca şi vocativul. Dacă sînt urmate de substantive la vocativ, subliniază-le împreună cu aceste substantive. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia ascultaţi măi! Da de cînd aţi pus voi stăpînire pe mine? — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) — Măi fraţilor spune care ai furat mă să nu ne omoare pe toţi fără vină!
Se jurară care de care că el nu. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) — Măi Zaharie nu mai ai tu vreo poştă de cele pe undeva?
— Nu bre răspunse Zaharia şi mai încet. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) — Ia şezi!... Dă-i un scaun măi babă nu te mai zăpăci degeaba, că n-a venit la peţit! — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) — Ură tu măi Chiriece — zic eu lui Goian — şi noi măi Zaharie să prufnim din gură; iar iştialalţi să strige: hăi, hăi! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Un zdrahon, nalt şi spătos, şi face semne spre noi cu o cofă mare parc-ar purta în mînă o ulcică.
— Staţi bre oameni buni! Staţi, că altfel mă supăr, şi-i bucluc! — M. Sadoveanu, *Din Moldova.*

g) Dimineaţa, cînd ieşea în cerdac, striga cam pe nas, dar destul de tare:
— Bălaaane mă; vin' la tata! — Em. Gârleanu, *Nadişanca.*

2. Compune un dialog în care să foloseşti cel puţin patru interjecţii de adresare cu acelaşi rol ca şi vocativul, însoţite şi neînsoţite de un substantiv la vocativ. Explică punctuaţia folosită.

III. *După interjecţiile care exprimă* **un îndemn** *sau* **o poruncă** *(cu sens apropiat de al imperativului) nu se pune nici un semn de punctuaţie dacă sînt urmate de un complement care le determină:*

— Hai *cu mine!* Na-ţi *cartea!*

În celelalte cazuri se despart prin virgulă sau prin semnul exclamării, în funcţie de intonaţia lor:

— **Hai!** porneşte odată!	*poruncă* (intonaţie mai înaltă);
— **Hai,** că ne apucă noaptea.	*îndemn* (intonaţie mai puţin înaltă).

[76] — „Şi calul, *ţîşti!* sare..." — Predicatul propoziţiei este exprimat prin verbul *sare,* deci interjecţia nu are funcţia de predicat. Rolul ei este numai de a sugera repeziciunea acţiunii *sare.*

[77] — *Ce* se aude? — *lip-lip! lip-lip!* — Funcţia sintactică a interjecţiei: subiect. Nu poate fi complement direct, deoarece *se aude* este un verb reflexiv impersonal.

[78] — *Care* strigăte? — *hăp! hăp!* — Funcţia sintactică a interjecţiei: atribut interjecţional.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie interjecţiile cu sens apropiat de al imperativului şi cu două linii pe cele care au acelaşi rol ca şi vocativul. Pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie.

a) Măi bădiţă Moldovene
Hai la maica de mă cere,
Că m-oi face mînioasă,
Dar veni-voi bucuroasă!
— *Strigătură.*

b) Mă uitai la dînsul, la pachet şi-i poruncii cu glasul năbuşit:
— Hai du-te!
Iar sergentul îl luă prieteneşte de umăr:
— Hai măi camarade; haide du-te acasă. — Em. Gârleanu, *Contrabandistul.*

c) — Haide luaţi-l de-l daţi norodului, şi-i spuneţi că acest fel plăteşte Alexandru-Vodă celor ce pradă ţara. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

d) — Plăteşti?
Doboş se lăsă bine pe umeri, înţepenindu-se în glezne:
— Atunci, na strigă Sorbu, şi cu vorba îi trimise celuilalt şi o palmă. — Em. Gârleanu, *Secretul.*

2. Construieşte trei propoziţii cu predicatele exprimate prin interjecţiile *hai* şi *na* urmate de un substantiv la cazul vocativ sau de o interjecţie de adresare şi trei propoziţii în care aceleaşi interjecţii să fie urmate de complemente. Explică punctuaţia folosită.

IV. *Interjecţia de adresare* **ia** *urmată imediat de un verb la imperativ sau la conjunctiv are aceeaşi intonaţie ca şi verbul, deci nu se desparte de acesta prin nici un semn de punctuaţie:* — **Ia** *citeşte* şi tu! — **Ia** *să văd* şi eu.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie interjecţiile şi cu două linii substantivele la cazul vocativ. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia să-mi facă Nică Oşlobanu încredinţarea, zise părintele Duhu. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Deodată auzim glas. Ne strigă cineva. Au mare nevoie de noi!
— Mă oameni buni măi! ia staţi oleacă!...
Ne oprim. Ptru stăi Rusca!
Un gospodar vine repede spre noi şi tot face semn cu mînă stîngă.
— Ia îngăduiţi oleacă oameni buni!
După ce află omul că ne ducem să puşcăm hulpea, ne întinde cofăelul.
— Ia luaţi de ici oameni buni oleacă de must nou... — M. Sadoveanu, *Din Moldova.*

V. *Cînd se repetă interjecţii de acelaşi fel, ele se despart prin virgulă sau prin liniuţă, iar după ultima interjecţie se pune semnul exclamării sau virgulă, în funcţie de intonaţia ei:*

He, he!; Ha-ha-ha!; He, he, aşa e.

Exerciţiu

Subliniază interjecţiile şi substantivele la cazul vocativ şi pune semnele de punctuaţie care lipsesc.

a) — Na na na Măria ta! parcă astă grijă am eu? Ia mai bine rugaţi-vă cu toată inima Sfîntului Hărasc Nicolai..., doar v-a ajuta să vă vedeţi popi odată! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Îşi făcuse fîntînă în curte numai să se poată spăla dimineaţa, ca la armată.
Se spălă tremurînd şi oftînd:
— Of of of mamă cine mă puse?! — D.R. Popescu, Din vol. *Somnul pămîntului.*

c) — Hei hei călătorule... ai să-ţi rupi ciochinele umblînd... Hai nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

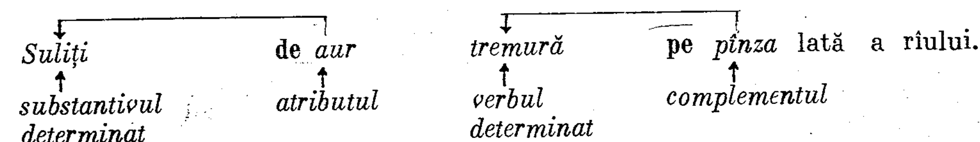
d) Doctorul Sivu nu-şi putu stăpîni exclamaţia de mulţumire:
— Ha ha haa — M. Sadoveanu, *Înşelări.*

Prepoziţia

I. Prepoziţia* este o *parte de vorbire neflexibilă.*

Suliţi **de** aur tremură **pe** pînza lată a rîului. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Prepoziţia nu are un înţeles de sine stătător, de aceea nu poate avea nici funcţie de parte de propoziţie. Ea *are rolul de* **cuvînt ajutător** *sau* **instrument gramatical** *întrebuinţat pentru a face legătura între un atribut sau un complement şi partea de vorbire pe care o determină:*

Deşi nu are un înţeles de sine stătător, prepoziţia are o mare importanţă în vorbire; ea face ca relaţia dintre aceleaşi cuvinte să exprime altceva, cînd se folosesc prepoziţii diferite: Am pus pachetul **pe** *masă;* Am pus pachetul **sub** *masă;* Am pus pachetul **lîngă** *masă.*

Substantivul, pronumele sau numeralul precedat de o prepoziţie este de obicei la cazul **acuzativ.**

Exerciţiu

Subliniază prepoziţiile împreună cu părţile de propoziţie pe care le introduc. Scoate din texte aceste părţi de propoziţie împreună cu cuvintele determinate şi indică funcţiile lor sintactice prin iniţialele: A (atribut), C (complement).

a) Lungi cărări de văpaie tremură pe trîmba de oţel a Bistriţei. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) ...un alai de nuntă îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuşi de porţelan... a apărut în rama arcadei. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii.*

c) ...mai se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. Calea-Robilor sclipea ca o pîrtie de zăpadă. — D. Zamfirescu, *Viaţa la ţară.*

d) Cîtva timp, cei doi rămaseră încremeniţi uitîndu-se la salcîmul doborît... Duţulache ieşise din gaura lui făcută sub şira de paie şi se uita peste grădină, parcă nedumerit şi el. — M. Preda, *Moromeţii.*

---

* Termenul gramatical *prepoziţie* vine din limba latină: *praepositio* (citeşte: prepoziţio) = *prepoziţie.* Cuvîntul *praepositio* este format din cuvintele **positio** = *punere, aşezare* şi **prae** = *înainte.* Prepoziţia a fost numită astfel, pentru că ea este *pusă (aşezată) înaintea* părţii de propoziţie pe care o introduce.

II. *Prepoziția poate sta chiar înaintea părții de propoziție pe care o introduce sau poate fi despărțită de aceasta prin alte părți de propoziție:* Am mers **pe** **potecă;** Am mers **pe** aceeași **potecă.**

Exercițiu

Subliniază prepozițiile și părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate-le din texte, procedînd ca la exercițiile de mai înainte.

a) Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe același drum ca și întîia oară, ieșiseră din regiunea de șes... și după ce făcuseră un popas la oborul din Pitești o luaseră pe șoseaua care ducea spre creierul munților. — Marin Preda, *Moromeții.*

b) Un perete lung de iederă se înfățișa ochiului, pierzîndu-se într-un șir de plopi... O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn. O îndoită alee de tei ducea la scară. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

c) S-a trezit în cîmpiile întinse, acoperite de ierburi dese, culcate de vînturi ale Ungariei... S-a ținut cîtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai. — Em. Gârleanu, *Calul.*

III. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta imediat după cuvîntul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte cuvinte:*

Sosind **la** *Șiria,* cetele trec de-a curmezișul **prin** *sat.* — I. Slavici, ***Pădureanca.***

Exerciții

1. Subliniază prepozițiile și atributele sau complementele pe care le introduc și scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate, procedînd ca la exercițiile anterioare.

a) Unde intră soarele pe fereastră, doctorul iese pe ușă.

b) Vîntul dinspre Dunăre a adus nori și norii au adus ploaie grasă de primăvară. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborît repede sub streașina turnului, semn că Mircea-Voievod a părăsit cetatea de scaun. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Turmele își dăngăneau clopotele pe coasta de la miazăzi; se apropiau de strungă. Cirezile veneau prin praful alb al drumului uscat, fript de secetă. — I. Agârbiceanu, *Nepotul.*

e) Și Irinuca avea o cocioabă veche de bîrne cu ferestile cît palma, acoperită cu scînduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stîng al Bistriței. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește patru propoziții în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție să fie despărțit de cuvîntul determinat prin alte cuvinte. Indică prin săgeată cuvîntul determinat.

IV. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:* Meșteșugul este brățară **de** *aur;* **După** *război* mulți viteji s-arată.

Exerciții

1. Scoate din texte părțile de propoziție introduse prin prepoziții împreună cu cuvintele determinate și indică funcția lor sintactică, procedînd ca la exercițiile anterioare.

a) Același refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrăștie în cercuri mari și apoi amuțește și nimeni nu știe ce spune.

Dar ele (clopotele) spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*

b) În odaie era călduț și bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă. — M. Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaș.*

c) Printre case mărunte și uliți întortocheate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspîntie se adăogeau alți privitori. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

d) Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară. — G. Coșbuc, *Mama.*

e) La moara cea neagră din ponor, așezată după modă străină pe căpătîie și zimți de fier, mă aștepta domnul Iohan pentru vînătoarea de noapte. — M. Sadoveanu, *Vidra.*

2. Construiește trei propoziții în care complementul introdus printr-o prepoziție să se afle înaintea cuvîntului determinat.

Felul prepozițiilor

Prepozițiile sînt de două feluri: **simple** — *a, către, contra, cu, de, fără;* **compuse** — *de la, de pe la, de lîngă, fără de* etc.

Unele prepoziții au elementele componente contopite într-un singur cuvînt: *despre, dinspre, înspre.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două linii prepozițiile compuse împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Notează deasupra acestora funcția sintactică prin inițialele A. (atribut) și C. (complement).

a) Mi s-a părut că ajung tîrziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munți; în lumina zăpezii, o căsuță abia se deslușea. Un lătrat iute începu să sune după o ușă; parcă era cățeaua din poveste, cu dinții de fier și cu măselele de oțel. Ochii căsuței se aprinseră și ieși în prag portarul cetății. — M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania.*

b) De mînecate ieșim din Turnu-Severin, pe șoseaua care o ia pe sub Munții Mehedinților, și ieșim la Tîrgu-Jiu. Valea răsună toată de zuruitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Trecu prin întuneric, pe lîngă țintirim. Căsuța singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale printr-un geam cît palma. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) Ghica Grigorie, care-și iubea țara, a luat sarcina de-a stîrpi jafurile boierilor și ale ciocoilor, care la Caragea ajunsese(ră) cam fără frîu. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

e) Vei privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.
Noaptea-ntreag-o să-și murmure
Apele povestea lor.
Și ieșind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor.
— G. Coșbuc, *Pace.*

2. Construiește cîte o propoziție în care prepozițiile compuse *de la, de pe, de pe la, de pe lîngă* să introducă atribute. Indică prin săgeată substantivele determinate.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile compuse: *de la*, *de pe*, *de printre*, *de pe la*, *de pe lîngă*.

4. Construiește trei propoziții în care să se afle atribute exprimate prin verbe la modul infinitiv precedate de prepoziția *de*.

5. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepozițiile: *fără*, *pentru*, *spre*. Între prepoziția infinitivului *(a)* și verb să se afle pronumele personal neaccentuat *-l* sau *-i*.

Prepoziții provenite din adverbe

Unele prepoziții sînt provenite din adverbe folosite cu formă articulată sau nearticulată: **deasupra** *pămîntului;* **împrejurul** *grădinii;* **împotriva** *lui (ei, lor);* **înaintea** *noastră.*

Cînd au *formă articulată*, aceste prepoziții se construiesc cu *substantive* sau *pronume la genitiv* ori cu *adjective posesive la acuzativ*, ca în exemplele de mai sus.

Cînd au *formă nearticulată*, ele se construiesc cu *pronume personale neaccentuate, la dativ:* **împotrivă**-*mi;* **înainte**-*ți*, **înainte**-*i*.

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate din textele următoare arătînd dacă au valoare de adverb sau de prepoziție. Dacă au valoare de prepoziție, subliniază părțile de propoziție pe care le introduc.

a) (Vulturul) a întins aripile ca o flamură, *deasupra* brazilor bătrîni. S-a înălțat mai întîi drept în sus, ca o săgeată; ... a plecat capul și a privit în jos ... Oamenii nu se zăreau; *deasupra*, *dedesubtul* lui, *primprejur* (nu era) nici o vietate... Se apropie, se lăsă tot mai jos, *deasupra* muntelui, *deasupra* pădurii de brazi... — Em. Gârleanu, *Vulturul*.

b) Sus, *deasupra* noastră, își tremură frunzulița cîțiva mesteceni subțiri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Astfel zise lin pădurea
Bolți *asupră*-mi clătinînd. — M. Eminescu, *O rămîi...*.

d) *Împrejur*, ulmii cîntau o doină duioasă. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

e) După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit *împrejurul* focului; și *deasupra* (era) ninsoare, *dedesubt* (era) udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci *înainte*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) El își opri calul *înaintea* cîrciumii...
Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stîlp *înaintea* ei. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

h) Căci Măria sa Ștefan de la Moldova lupta *împotriva* robiei și cotropirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile: *dinaintea*, *dedesubtul*, *împrejurul*, *deasupra*.

Locuțiuni prepoziționale

Legătura dintre atribut sau complement și cuvîntul determinat se face și prin *locuțiuni prepoziționale* (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de prepoziție):

Un munte învălit se-nalță stog **în fața** *noastră*. Bistrița se-ncovoaie frumos pe sub codru, încovrigîndu-se **în jurul** *lui* ca un șarpe ce vrea să-și muște coada. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Locuțiunile prepoziționale *în fața*, *în jurul* introduc complementele: *în fața* **noastră**, *în jurul* **lui**.

Locuțiunile prepoziționale **sînt formate din una sau două prepoziții și o altă parte de vorbire:**

— *un substantiv articulat sau nearticulat: în* **fața**, *în* **spatele**, *în* **urma**, *din* **pricina**, **față** *de*, *în* **loc** *de* și altele;

— *un adverb articulat sau nearticulat: în* **afara**, *pe* **dinaintea**, **alături** *de*, **afară** *de* și altele.

Locuțiunile prepoziționale în alcătuirea cărora intră un substantiv sau un adverb articulat se construiesc cu substantive ori pronume la genitiv sau cu adjective posesive la acuzativ: în fața **casei**, *în afara* **drumului**, *în urma* **lui**, *din pricina* **voastră**.

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate arătînd dacă sînt adverbe, locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Subliniază părțile de propoziție introduse prin locuțiuni prepoziționale.

a) Atunci *în față* se ridică deodată casa, locuința stăpînului grădinii...
Întîi zbură pe vîrful unei gherghine;... *pe urmă*, pe iedera *dimprejurul* balconului. — Em. Gârleanu, *Cît un fir de neghină*.

b) Zîmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea au retezat coamele pădurilor *din fața* Sarmisegetuzei! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut *alături* și armonizînd *împreună*. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Și *din pricina* lui Pepelea de moș Bodrîngă, Pavăl nu mai putea dovedi din cîrpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță jucînd *împreună cu* noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Bogdan-Voievod nu putea suferi nedreptatea. Știa că *dedesubtul* frumoaselor privelişti de toamnă, poporul moldovean gemea sub laba nemilostivă. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

f) Vine și se duce mereu pe același drum. S-a deprins: o ia mai întîi *de-a curmezișul* cîmpului, apoi *de-a lungul* unei prăpăstii grozav de adînci. — Em. Gârleanu, *Părăsită*.

g) Popa Gheorghe se mai opri o dată *deasupra* rîpii... și cînd înțelese că Găman ajunsese *aproape de* casă, sări și el pîrleazul și intră în grădină. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să folosești locuțiuni prepoziționale formate din următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *alături*, *afară*, *de-a curmeziș*, *pe dinainte*, *în jur*.

Folosirea unor prepoziţii

I. **Să nu confunzi** *prepoziţia compusă* **de pe** *cu prepoziţia simplă* **după.** Pentru a evita folosirea greşită a prepoziţiei **de pe,** în locul prepoziţiei **după,** sau invers, ţine seamă de următoarele:

Prepoziţia **după** *introduce:*

— *un complement circumstanţial de loc care răspunde la întrebarea* **unde?;**

S-a ascuns **după** *casă* (unde s-a ascuns? — **după** *casă);*

— *diferite alte complemente:* Se cunoaşte **după** *port;* A plecat **după** *cumpărături;*

— *un atribut care exprimă relaţia de rudenie:* Îi este văr **după** *mamă.*

Prepoziţia **de pe** *introduce:*

— *un complement circumstanţial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?:**

Le-am cules **de pe** *luncă* (de unde le-am cules? — **de pe** *luncă);*

— *un atribut care arată locul:* Am cules recolta **de pe** *luncă (care* recoltă? — *de pe luncă).*

Aceste două tipuri de construcţii în care se foloseşte prepoziţia compusă **de pe** *îţi pot servi ca* **mijloc de control.**

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu prepoziţia compusă *de pe* sau cu prepoziţia simplă *după.* Explică oral de ce ai folosit o prepoziţie sau alta.

a) Joiţa Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă .... lume, la roşeaţa amurgului. — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica.*

b) Nu da vrabia din mînă pe cioara .... gard. — *Folclor.*

c) — Doamne, cumnăţică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată luîndu-se .... gurile cele răle! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Slabă, galbenă, cu pielea .... faţă aşa de subţire, că-i număram vinele albăstrii urzite în curmezişul tîmplelor. — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica.*

e) Răposatul Măciucă era oltean ca şi mine şi puţintel cam rudă .... mamă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

f) Cînd intră cuconu Tache, se sculară toţi în sus, dar el luă pe cluceru de mînă şi-l trase în odaia d-alături .... vreo cinci minute auzii că mă cheamă, mă luai îndată .... glas şi intrai în iatacul boierului. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

2. Construieşte două propoziţii în care prepoziţia compusă *de pe* să introducă un complement şi alte două propoziţii în care să introducă un atribut.

II. *Prepoziţia compusă* **de după** *introduce:*

— *un complement circumstanţial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?:**

L-a adus **de după** *şură;*

— *un atribut care arată locul:* casa **de după** *colţ.*

Exerciţiu

Construieşte cîte trei propoziţii în care prepoziţia compusă *de după* să introducă complemente circumstanţiale de loc şi atribute care arată locul.

III. *Prepoziţia* **drept** *se foloseşte înaintea unui substantiv, pronume sau numeral la acuzativ:*

— Are numai două carboave la sufletul său; şi **drept** *cercare,* hai, fă-te tu cerşitor la capătul ist de pod, şi eu la celălalt, şi să vezi cum are să ne deie amîndouă carboavele de pomană, bietul om! — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

— L-a luat **drept** *martor.*

Prepoziţia *drept* corespunde ca sens adverbului *ca* folosit cu valoare de prepoziţie (**ca** *cercare,* **ca** *martor).* Ea ne ajută să evităm cacofonia*, atunci cînd cuvîntul următor începe cu sunetele **c** sau **ce, ci.** În prima construcţie, prin folosirea prepoziţiei *drept* (cercare), s-a evitat cacofonia.

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie în care prepoziţia *drept* să preceadă următoarele substantive: *caiet, coleg, colibă, cetăţean, cioban.*

Ortografia unor prepoziţii

I. *Prepoziţia* **cu** *pierde uneori vocala* **-u,** *cînd se află înaintea articolului nehotărît sau a numeralului* **un, o: c-***un* (nu: cu-n), **c-***o.*

Exerciţiu

Construieşte cîte trei propoziţii în care prepoziţia *cu,* redusă la „c-", să se afle înaintea cuvintelor *un, o.*

II. *Prepoziţia* **după** *se pronunţă şi se scrie corect cu* **-ă** (nu cu -e), *iar prepoziţiile* **de** *şi* **pe** *se pronunţă şi se scriu corect cu* **-e** (nu cu -ă).

Exerciţiu

Construieşte cîte patru propoziţii în care să se afle complemente introduse prin prepoziţiile *după* şi *pe* şi patru propoziţii în care să se afle atribute introduse prin prepoziţia *de.*

III. *Prepoziţiile* **despre, dinspre, înspre** *se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

Exerciţiu

Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle complemente sau atribute introduse prin prepoziţiile: *despre, dinspre, înspre.*

---

* *Cacofonie* înseamnă o întîlnire de sunete care impresionează neplăcut auzul. Cuvîntul vine din limba greacă: *kakos* = rău şi *phone* = sunet.

IV. *Prepozițiile* **dintru, întru, printru** *pierd vocala* **-u** *cînd se află înaintea articolului nehotărît* **un, o,** *înaintea pronumelor și adjectivelor demonstrative sau a altor cuvinte care încep cu vocala* **a-** *sau* **î-:**
dintr-*un*, **dintr-***o*, **într-***un*, **într-***o*, **printr-***un*, **printr-***o*, **dintr-***acest(a)*, **într-***acest(a)*, **printr-***acest(a)*, **dintr-***același*, **dintr-***însul*, **într-***adevăr* etc.

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate și explică ortografia lor.

a) *Într-acel* minut, Mihai alerga prin tabăra turcească, căutînd pe Sinan. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Din podeț încolo, și *într-o* parte și *într-alta*, coridorul era încununat cu grilaj și numai *printr-un* gîrlici puteai să intri în el. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

c) Atunci sîngele se aprinse *într-însul* și turbarea îi cuprinse sufletul. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

d) *Într-adevăr*, Dumbravă-Vornicul descălecă în fața șatrei domnești. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

2. Construiește cîte două propoziții în care prepozițiile *dintru, întru* și *printru* să preceadă articolul nehotărît *un, o.*

3. Construiește cîte o propoziție în care prepozițiile *dintru, întru* și *printru* să preceadă cuvintele: *acest(a), aceeași, același, alt* și *însul (însa), ai, ale.*

V. *Prepozițiile* **dintre, între** și **printre** *se scriu într-un singur cuvînt.* Este **greșit** să scriem pe *-e* legat cu liniuță, pentru că aceste prepoziții nu sînt formate din *dintru, întru, printru,* iar vocala *e* face parte din corpul cuvîntului. Dacă scriem „dintr-e (într-e, printr-e) pomi“, *-e nu are nici un sens, el nu reprezintă un cuvînt.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu articolul nehotărît *un, o* sau cu vocala *-e,* în care se termină prepozițiile *dintre, între, printre.* Explică oral ortografia.

a) După omături mari și înghețuri de cremene, deodată, într... zi, printr... împrejurare cu totul misterioasă, soarele a rămas stăpînitor în senin c-o lucire imensă. — M. Sadoveanu, *Evocări.*

b) Și ne încurcam printr... ciritei de brad și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Și din neguri, dintr... codri, tremurînd s-arată luna. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Stătui o vreme într... poieniță, unde într... rînd trecuse ea într... mine și soare, care tocmai asfințea. Îmi căutai un loc cunoscut, într... tufișuri și așteptai să asfințească soarele pe țancuri într... roș de sînge, după care rămase o pîclă trandafirie, apoi o umbră viorie. Într... liniște deplină, stam singur și mă impresura tăcerea adîncurilor, ca o mare! — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului.*

e) Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc într... popoare; al sufletului moldovenesc într... români; al sufletului țărănesc într... moldoveni; al sufletului omului de munte într... țăranii moldoveni. — G. Ibrăileanu, *Studii literare.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile *dintre, între, printre.*

VI. **Fii atent** *la ortografia prepoziției* **la.** Să nu o confunzi cu grupul de cuvinte *l-a.* Prepoziția *la* precedă de obicei un complement, iar grupul de cuvinte *l-a* reprezintă pronumele personal *l-* (pe el) și verbul auxiliar al perfectului compus, la persoana a treia singular: *l-***a văzut.**

Exercițiu

Completează locurile libere cu prepoziția *la* sau cu cuvintele *l-a.* Subliniază complementele introduse prin prepoziția *la* și verbele la perfectul compus precedate de pronumele *l-.*

a) Și cînd a fost ... București acum șase ani, gazda i-a spus că n-a mai văzut băiat așa silitor, iar profesorul că are mare îndemînare ... disecție. ...... ascultat băiatul și i-a priceput sfatul pe care i ...... dat întotdeauna: „ferește-te, fătul meu, de prieteni răi, că sindrofia rea strică firea bună“.
Asta se gîndește conu Nae; iar cînd ridică ochii, acolo, ... zece pași înaintea lui, vine încet cabrioleta urcînd ...... mal. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată.*

b) Cînd s-a văzut scăpat, fuga speriat ... prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea ...... luat, ... mîngîiat și i-a spus:
— Vezi ce va să zică să nu mă asculți? — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

c) Safta s-a rugat cu metanie boierului să-l ia de ... fierărie și să-l dea .... lăutărie. Boierul i-a făcut Saftei pe voie și ...... dat pe Mură starostelui lăutarilor. Aci era de Mură. În trei ani ...... întrecut pe staroste. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

Prepoziția

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Într-o parte, zidul îmbrăcat în codri se știrbea, ca să lase, printre lespezii zdrobiți și printre fagii cosiți la rădăcină, undele oțelite ale Iablanicioarei. Izvorul ei era în munte, sub o stîncă. Alte pîraie țîșneau mai jos de printre pietre și întreiau puterile pîrîului. Pe lîngă el, cobora, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă celor cîteva case de oameni, întemeiate în acest cuib de vulturi! — G. Galaction, *La vulturi!...*

b) Deasupra noastră Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlamizi de argint pe umerii stîncilor. Cărarea urcă în cotituri prin bezna de codru, brazi lungi doborîți de bătrînețe zac pe pat de cetină, acoperiți de mușchi. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) O beteală de aur aprins se bălăbănea sub albastrul lăptos al cerului. Fuioarele subțiri de căldură... alunecau ușor pe deasupra coperișelor țuguiate... Cîte-o gură de vîntișor... răscolea în răstimpuri pulberea... de pe șoseaua ce se întindea ca un brîu de argint. — L. Rebreanu, *Culcușul.*

d) Balta era oglindă lucie; dincolo de baltă, pe coastă, începea o pădure... Cerul deasupra era verde ca balta înghețată; pădurea fumurie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Un stol de turturele a întîrziat. Grăbite s-au strîns... Întîi o iau pe-aproape de pămînt, peste luncă, deasupra rariștilor... Apoi fac un ocol mare, de jur împrejurul păduricii, în vreme ce o rază de soare împunge pînza norilor și tivește pe cer o dungă de lumină. — Em. Gârleanu, *Nedespărțite!...*

f) Intrau ca o furtună, străpungeau ulița de la un capăt la altul și se făceau nevăzuți în largul cîmpului, spre malurile rîpoase ale Siretului. — Em. Gârleanu, *Trei vedenii.*

Conjuncția

Conjuncția*, ca și prepoziția, *este un* **cuvînt ajutător**, *un* **instrument gramatical**. *Ea face legătura:*

a) **între două părți de propoziție** de obicei de **același fel** *și care nu depind una de alta* (două subiecte, două nume predicative, două atribute sau două complemente):

subiecte

Paraschiv, *Nilă* **și** *Achim* nu erau de firea lor niște copii tăcuți,

atribute

moi **ori** *lipsiți* de veselie. — M. Preda, *Moromeții.*

b) **între două propoziții** *care nu depind una de alta* sau *între o propoziție secundară (subordonată) și propoziția pe care o determină:*

Deodată ridică ochii / **și** mă privi. / Apoi își coborî încet pleoapele... / **și** nu-mi răspunse. Voia totuși / **să**-mi arate... / **că**-mi era recunoscător. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Spre deosebire de celelalte conjuncții care fac legătura între două propoziții și care nu au decît acest rol de cuvinte de legătură, *conjuncția* **să** *are un rol dublu: este* **semn al modului conjunctiv** *și, în același timp,* **face și legătura între două propoziții.**

Conjuncțiile mai des folosite sînt: **și, nici, dar, iar, însă, ci, sau, ori, deci, că, să, ca să, dacă, de, căci, fiindcă, deoarece, deși, încît.**

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin pronume relative *(care, cine, ce, cît)* sau prin adverbe relative *(unde, cînd, cum* etc.) fără prepoziție sau cu prepoziție *(de unde, pînă unde, de cînd, pînă cînd* etc.).

Exerciții

1. Subliniază conjuncțiile din textele următoare. Notează deasupra părților de propoziție pe care le leagă felul lor: S (subiect); NP (nume predicativ); A (atribut); C (complement). Pentru conjuncțiile care leagă două părți secundare de propoziție, arată printr-o schemă raportul dintre părțile de propoziție legate prin conjuncție și cuvîntul determinat. De exemplu:

flori ↗ ↖ de vișin *și* de cireș

va veni ↗ ↖ la noapte *sau* mîine-dimineață

a) Doinele, poveștile, muzica și poezia sînt arhivele popoarelor. Cu ele se poate reconstitui oricînd trecutul îndepărtat. — A. Russo, *Poezia populară.*

b) Și trenul se prăvălea peste văi și cîmpuri ca o furtună. Orașele ori satele se făceau nevăzute cît clipea din ochi. — Al. Macedonski, *Nicu Dereanu.*

---

* Denumirea acestei părți de vorbire vine de la substantivul latin *conjunctio*, care înseamnă *legătură.*

c) De cîte ori, în mijlocul arborilor muți și neclintiți, nu ne-am simțit ca în tovărășia unor vechi și buni prieteni guralivi!... Din nenumăratele generațiuni de foi putrede și îngrămădite de vremuri..., cine n-a văzut cum își ridică fruntea, rar și sfios, o floare albastră sau roșie...? — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Potecile cu nisip mărunt șerpuiau printre chioșcuri și ronduri de flori, printre grupuri de copaci speciali și peluze tunse în fiece săptămînă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

2. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile care leagă două propoziții și cu două linii pe cele care leagă părți de propoziție. Pentru părțile secundare de propoziție legate prin conjuncții, procedează ca la exercițiul anterior.

a) Bătrînul a intervenit și băiatul nu l-a făcut de rușine, a fost elev strălucit și a luat diploma cu distincție. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

c) Muntele se învălui o lună întreagă în neguri și în ploi putrede; potecile se prefăcură în șuvoaie, iar din satele de pe vale nu se mai auzi nimic... Cerul se însănătoși și se scutură de înfășurările lui albe și cenușii; munții fumegară o vreme bună. — G. Galaction, *La vulturi!...*

d) Apoi rămase hotărît că e o pasăre; nu-i nici lup, nici balaur, nici vreo altă dihanie, hultanul e pasăre. Să se știe! — M. Sadoveanu, *Hultanul.*

e) Chiru îl înfășură în blană și-l legă cu frînghia pe deasupra. Apoi îl luară pe sus, să-l puie în sanie. Așteptînd, ei putură vedea cu toții, peste gard, că sătenii nu se risipiseră, ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi să-și aducă puștile. — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*

Locuțiuni conjuncționale

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin **locuțiuni conjuncționale** (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de conjuncție).

Între cuvintele din care este formată o locuțiune conjuncțională se află totdeauna o conjuncție sau o altă parte de vorbire care poate avea rol de conjuncție (un adverb relativ sau un pronume relativ).

Locuțiunile conjuncționale mai des folosite sînt: **și cu, ci și, cît și, dar și, precum și, pentru că, pentru ca să, fără (ca) să, pînă să, cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, de parcă, din cauză că, din pricină că, în loc să, în timp ce, în vreme ce,** *(ori)* **de cîte ori, după ce, pînă ce, îndată ce, ca și cînd, ca și cum.**

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie locuțiunile conjuncționale și cu două linii conjuncțiile. Analizează felul conjuncțiilor și al locuțiunilor conjuncționale după funcția lor (coordonatoare sau subordonatoare).

a) Alături trompetul își umfla mereu obrajii ca niște foi automate, legănînd ușor trîmbița, în vreme ce calul lui își rodea zăbalele cu clăbuci de spumă cenușie. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Satul Celei e foarte aproape de Corabia, așa încît Constantin putea să vie acasă ori de cîte ori voia. — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

c) După ce prînzii cam în silă, o pornii în sus pe marginea apei... Mă dusei departe pe marginea unui lan de orz, pînă ce pierdui din auz zgomotele lăutarilor de la birt. — D. Zamfirescu, *Spre mare.*

d) Cît îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cîrlani și să-mi deie ajutor la trebi, după cît îi ajută puterea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Cu strîmbătatea treci gîrla cîteodată, dar în rîu te îneci cu siguranță, pe cînd cu dreptatea treci și marea. Așa să știți, măi oameni! Și v-o spun și pentru că-s bătrîn, și pentru că am pățit multe în viață și m-am izbit de multe. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc,
Și care vin să te-ntrebe dacă e adevărat
Că în vremea veche cîinii au vorbit așa curat. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui Logofăt I. Văcărescu.*

g) Oamenii mergeau întins la deal, fără șovăire, aproape bucuroși că se sfîrșise truda așteptării pe loc... Cînd se apropiară de coasta dealului, se repeziră cu toții înainte, fără ordin, ca și cum un sentiment comun i-ar fi îndemnat să se arunce asupra apărărilor turcești. — D. Zamfirescu, *În război.*

h) Scopul politicii lor e să întărîte pe unguri și români ca să se măcelărească reciproc, pentru ca să-i slăbească atît pe unii, cît și pe alții. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*

2. Construiește cîte o frază cu propoziții legate prin locuțiunile conjuncționale: *pentru că, pentru ca să, îndată ce, după cum, ca și cînd, ori de cîte ori.* Observă ortografia lor.

3. Fă o narațiune în care să folosești cît mai variate conjuncții și locuțiuni conjuncționale. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale.

Clasificarea conjuncțiilor după forma lor

După forma lor, conjuncțiile sînt de două feluri:
— **simple:** *și, nici, dar, iar, însă, ci, ba, deci, că, să, fie, căci, de* etc.;
— **compuse:** *ca să, încît să, cum că* etc.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile simple și cu două linii conjuncțiile compuse. Notează cu inițiale părțile de propoziție legate prin conjuncții și arată legătura dintre ele astfel: Am găsit cărți rare *și* reviste...
(C ——— C)

a) Moromete n-a înțeles cum s-ar putea cîștiga o mie de lei într-un drum la munte, dar n-a avut nimic contra îngrășării cailor. Au vîndut porumb, au cumpărat ovăz și prin iarnă părul cailor strălucea ca mătasea. — M. Preda, *Moromeții.*

b) El își plecă puțin capul, făcînd în așa fel, încît să pară că se reculege înainte de o meditație religioasă. — G. Călinescu, *Scrinul negru.*

c) Într-o zi m-am dus la tipografie să-l iau, ca să mîncăm împreună. L-am găsit făcînd corecturi. Era palid și foarte obosit la față.

— Uf, nu mai pot, nu mai pot, aș vrea să mă duc undeva la țară, să mă odihnesc vreo două săptămîni. — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu.*

d) Cum că domnul Raton îndată s-a gătit
Să o ia la picior nu e de-ndoit. — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica.*

2. Construiește cîte două propoziții în care conjuncțiile simple *nici* și *dar* să facă legătura între două atribute. Fă schema raporturilor dintre atribute și dintre acestea și substantivele determinate.

3. Construiește cîte o frază în care să se afle propoziții legate prin următoarele conjuncții: *deci, căci, fiindcă, ca să, încît să.* Desparte frazele în propoziții și analizează conjuncțiile arătînd felul lor după formă.

Felurile conjuncțiilor după funcția lor

După funcția pe care o îndeplinesc, conjuncțiile sînt de două feluri:
a. **conjuncții coordonatoare;** b. **conjuncții subordonatoare.**

a. I. **Conjuncțiile coordonatoare** *fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții care stau pe același plan, adică nu depind una de alta.*

— În tăcerea nemărginită *a nopții* **și** *a munților,* un clinchet de talangă se aude uneori. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

în tăcerea

(a) nopții **și** *a munților*

Conjuncția *și* leagă două atribute aflate pe același plan, pentru că *ele determină același substantiv* (tăcerea).

— Multe știu, / **dar** nu știu toate. — G. Coșbuc, *La oglindă.*

Conjuncția *dar* leagă două propoziții care stau pe același plan: amîndouă sînt principale, deci nu depind una de alta.

— Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș,/ de unde știi / **și** cum îi ști tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

să aduci

de unde știi **și** *cum îi ști tu*

Conjuncția *și* leagă două propoziții secundare care stau pe același plan, pentru că *determină același verb* (să aduci); deci *ele nu depind una de alta.*

Raportul dintre două părți de propoziție sau două propoziții, exprimat prin conjuncții coordonatoare, se numește **raport de coordonare,** iar părțile de propoziție sau propozițiile sînt **coordonate.**

Două părți secundare de propoziție sau două propoziții sînt coordonate **numai dacă determină același cuvînt.**

Principalele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale coordonatoare sînt: **și, nici, și cu, ci și, cît și, dar și, precum și, sau, ori, fie, dar, iar, însă, ci, așadar, deci, prin urmare.**

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază conjuncţiile coordonatoare. Pentru părţile secundare de propoziţie şi pentru propoziţiile secundare legate prin conjuncţii coordonatoare, fă scheme de indicare a raporturilor, după modelul schemelor din explicaţiile de mai sus.

a) Vîntul nu mai sufla şi glasul răguşit al ierburilor aspre şi sălbatice amuţise. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Moş Dănilă era pe prispă ori în casă, veghea mulsul caprelor ori omătul, vorbea cu ciobanii ori cu ceaslovul bisericesc. — G. Galaction, *La vulturi!...*

c) Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă. — G. Coşbuc, *Paşa Hassan.*

d) Maiestuos îşi înalţă fruntea, în ziua aceasta primăvăratică şi îndulcită de soare, bătrînul cedru din Grădina Plantelor şi freamătă căutînd în zări neagra dungă a cocorilor ce vin din ţara lui. — D. Anghel, *Cedrul.*

e) El nu văzuse lupi, dar noaptea trecută auzise în partea asta de sat un urlet aspru, răguşit, sălbatec. — I. Agârbiceanu, *Lupul.*

f) Pînă atunci împăratul porunci să-i omenească pe amîndoi ca pe nişte musafiri mari şi să-i găzduiască în palaturile împărăteşti. — P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-Isteţ.*

g) Pe urmă învăţătorul, încălzindu-se, îi spuse că oamenii vor pămînt şi că nu mai pot trăi din ceea ce prisoseşte boierilor. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Aşa se explică telegramele succesive pe care le primeşte Steege la Londra, atît de la Bălănescu, cît şi de la Kogălniceanu. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*

II. **Fii atent** *la stabilirea raportului de coordonare dintre părţile de propoziţie, pentru că între acestea se pot intercala uneori alte cuvinte.* De exemplu:

Munţii din faţă **şi** toată *valea* sînt în ceaţă.

Hotărît este prietenul tău **şi** *neînduplecat.*

Exerciţii

1. După modelul de mai sus, subliniază conjuncţiile coordonatoare şi părţile de propoziţie coordonate şi indică legătura dintre părţile de propoziţie.

a) Valea răsună toată de zuruitul zurgălăilor şi de tropotul uscat al cailor. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) Vine-o babă-ncet pe stradă
În cojocul rupt al ei
Şi încins cu sfori de tei. — C. Coşbuc, *Iarna pe uliţă.*

c) Lung e drumul şi bătut
Din Siret şi pînă-n Prut. — *Cîntecul răzeşului.*

d) Gol a rămas turnul şi văduv de clopot în bisericuţa de pe dealul Tătăraşilor. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*

e) Nu numai în regiunile extracarpatice... se pot afla produse şi monede greceşti, ci şi în Transilvania. — H. Daicoviciu, *Dacii.*

2. Construieşte cinci propoziţii în care între părţile de propoziţie legate prin conjuncţii coordonatoare să fie intercalate alte cuvinte.

III. *Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare sînt de patru feluri:*

copulative: **şi, nici, şi cu, ci şi, cît şi, dar şi, precum şi**	Leagă două părţi de propoziţie sau două propoziţii: — prezentate de vorbitor ca *asociate:* *Brazi* **şi** *păltinaşi* I-am avut nuntaşi. — *Mioriţa.*
disjunctive: **sau, ori, fie**	— prezentate de vorbitor ca *opuse şi excluzîndu-se una pe alta:* **Ori** *e albă,* / **ori** *e neagră.*
adversative: **dar*, iar, însă, ci**	— prezentate de vorbitor ca *opuse una alteia, fără a se exclude:* *Are bunăvoinţă,* / **dar** *este nepriceput.*
conclusive: **deci, prin urmare, aşadar, în concluzie**	— *A doua propoziţie* din cele două coordonate *exprimă o urmare (o concluzie) care rezultă din acţiunea, starea sau însuşirea exprimată în prima propoziţie:* *Cunoaşte bine drumul,* / **deci** *nu se poate rătăci.*

Conjuncţia **fie** se foloseşte înaintea ambilor termeni coordonaţi: **fie** *iarnă,* **fie** *vară.*

Conjuncţiile **şi, nici, sau, ori** pot fi folosite numai între termenii coordonaţi sau înaintea ambilor termeni, deci cu un corelativ identic: *azi* **şi** *mîine;* **şi** *azi,* **şi** *mîine;* nu *azi,* **nici** *mîine;* **nici** *azi,* **nici** *mîine; azi* **sau** *mîine;* **sau** *azi,* **sau** *mîine; azi* **ori** *mîine;* **ori** *azi,* **ori** *mîine.*

Locuţiunile conjuncţionale **cît şi, ci şi, dar şi** se folosesc de obicei cu un **adverb corelativ** *diferit de elementele prin care se exprimă locuţiunea conjuncţională respectivă, pus înaintea primului termen al coordonării:*

— Am vizitat **atît** *muzeul,* **cît şi** *expoziţia.*
— Am vizitat **nu numai** *muzeul,* **ci şi (dar şi)** *expoziţia.*

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii şi numerotează propoziţiile. Subliniază conjuncţiile coordonatoare şi analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

Tuşa era o femeie de vreo cincizeci de ani[1]/ *şi* nu avea *nici* copii, *nici* bărbat[2]./ — M. Preda, *Moromeţii.*

Conjuncţiile	Ce leagă	Cum sînt prezentate părţile de propoziţie sau propoziţiile coordonate şi felul conjuncţiei
şi	prop. 1 şi 2;	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.
nici..., nici...	două complemente: *copii, bărbat.*	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.

Textele de analizat

a) Ba am fost cu acest soţ al meu la Roşcani şi la Cahul şi am văzut cu ochii toate cîte s-au petrecut. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

---

* Conjuncţia *dar* este folosită şi sub forma *da* (fără „r").

b) Noi nu mai sîntem nici prieteni, nici dușmani, nu ne mai declarăm război, nici nu ne mai împăcăm, ci sîntem doi oameni străini, pe care i-au despărțit vremile și întîmplările. — D. Anghel, *Revista nocturnă.*

c) Mai glumeau ei după aceea cîne-cîneşte, dar lui Mogorogea nu-i ieşea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Hassan, de mirare, e negru-pămînt;
Nu știe de-i vis ori aieve-i. — G. Coşbuc, *Paşa Hassan.*

e) O, vin'! odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

f) Strămoşii românilor n-au rătăcit în căutarea unei patrii, ci, din cele mai vechi timpuri, de la Dunăre, de la Marea Neagră și din Carpați au privit răsăritul soarelui. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

g) Iar pe Domnia sa Alexandru îl mai văzuse; Măria sa îi dăduse ş-un pitac; deci îl socotea prietin al său. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

h) Acolo, în spațiul acela mic, de dimineață și pînă seara, fie pe ploaie, fie pe viscol, e o neîncetată mişcare... — D. Anghel, *Cifre.*

i) Atît răzvrătirea românilor, cît și aceea a Ungariei constituie acte revoluționare, deşi nici una dintre părți nu se recunoaşte potrivnică legilor. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*

j) În Ioan Mincu face o pierdere ireparabilă nu numai arhitectura românească..., ci și mica societate idealistă din această lume pornită furios pe cîștig și căpătuială. — N. Iorga, *Ioan Mincu.*

IV. Cuvintele **şi, iar, nici, ba** pot avea *valoare de conjuncție* sau *de adverb:*

Valoare de conjuncție	Valoare de adverb
— Am adus *cărți* **şi** *reviste.*	— Cum m-a văzut, m-a **şí** întrebat *(imediat, îndată* m-a întrebat). — Pe aici urcușul e **şí** mai greu (e *mult* mai greu). — Se sperie **şí** de umbra lui *(chiar* de umbra lui).
— Unul coboară, / **iar** altul urcă.	— S-a oprit **iár** *(iarăşi, din nou).*
— Nu e **nici** drum, **nici** *potecă.*	— Nu știe **nici** atît. **Nici** nu m-a întrebat. *Nici* întăreşte negația exprimată prin adverbul *nu* sau poate avea sens apropiat de al adverbului *măcar*, pe care îl precedă de cele mai multe ori: Nu știe *măcar* atît; Nu știe *nici măcar* atît.
— Au vorbit **ba** *una*, **ba** *alta.*	— E adevărat? / — **Ba** (nu). — Nu e adevărat? / — **Ba** da. *Ba* are sensul *nu* cînd este folosit singur, iar cînd precedă adverbele *nu* sau *da* are rolul de a întări negația sau afirmația: *ba* **nu**; *ba* **da.**

În construcțiile din prima coloană, cuvintele **şi, iar, nici, ba** sînt *conjuncții*, pentru că fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții. Ele *nu au sens lexical de sine stătător.*

În construcțiile din coloana a doua, cuvintele **şi, iar, nici, ba** au *valoare de adverb* și — ca orice adverb — *au sens lexical de sine stătător.* În rostire ele se deosebesc uneori de conjuncțiile cu aceeaşi formă prin faptul că *sînt accentuate:* „m-a *şí* întrebat; s-a oprit *iár*" etc.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie cuvintele *şi, iar, nici, ba* cu valoare de conjuncție și cu două linii cuvintele cu aceeaşi formă, dar cu valoare de adverb. Pune accentul pe adverbe şi, după modelul din tabelul de mai sus, indică legătura dintre părțile de propoziție sau dintre propozițiile coordonate cu ajutorul conjuncțiilor *şi, iar, nici, ba.* Arată care este sensul adverbelor *şi, iar, nici, ba.*

a) Cîteva ochiuri negre de pămînt s-au și ivit în curtea lui, și mâscurul a și început să rîme, scormonind tina puțin înghețată. — I. Agârbiceanu, *Adieri.*

b) A descusut și galbenii de pe conci și i-a prefăcut în argint, în măruntă aramă. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Boii nu trag nici mai tare, nici mai încet. Păşesc liniştiți, înțelepțeşte, și în ochii lor cuminți şi negri parcă se răsfrînge şi mai tare fața neagră a pămîntului scormonit de plug. — Em. Gârleanu, *Tovarășii.*

d) — Iaca așa se poate înşela omul cînd nici n-a gîndit, dacă nu știe a judeca bine. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Ce te uiți așa șiret, moşule?... Nu vezi că (oamenii) nici nu se cunosc măcar? Nici nu se văd. — A. Vlahuță, *Clipe de liniște.*

f) Slăbite, de-atîta căldură,
Şi leneşe apele curg,
Iar pacea naturii te fură. — G. Coşbuc, *În miezul verii.*

g) Trece în casă de la vatră pe laviță, apoi merge iar la vatră. Mai strînge tăciunii de pe vatră. Ia chiar în palmă jarul împrăştiat... şi-l aruncă în sobă. — I. Agârbiceanu, *Bunica Iova.*

h) Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic. — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

i) — Auzi, măi leneşule: te prinzi să moi posmagii singur ori ba?
— Ba, răspunse leneşul. — I. Creangă, *Povestea unui om leneş.*

2. Fă o narațiune în care să foloseşti cuvintele *şi, iar, nici, ba* cu rol de conjuncție, apoi cu valoare de adverb. Desparte frazele în propoziții. Arată care sînt părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile respective şi ce sens au adverbele *şi, iar, nici, ba.*

b. **Conjuncțiile subordonatoare.** *Conjuncțiile şi locuțiunile conjuncționale subordonatoare fac legătura între două propoziții, dintre care una este dependentă de cealaltă, adică între o propoziție secundară (subordonată) şi propoziția pe care o determină.*

Propoziția subordonată poate sta după propoziția pe care o determină sau înaintea acesteia:

— Vede oricine / **că** *este un om priceput.*
— **Că** *este un om priceput,* / vede oricine.

Conjuncția subordonatoare *că* leagă propoziția subordonată *că este un om priceput* de propoziția pe care o determină: *Ce vede? — că este un om priceput.*

Indiferent de locul subordonatei față de cealaltă propoziție, *conjuncția subordonatoare însoțește propoziția subordonată*, pentru că rolul ei este de a introduce în frază o propoziție subordonată.

Cele mai obișnuite conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare sînt următoarele: **că, să, ca să (ca... să), dacă, de, căci, deoarece, fiindcă, pentru că, pentru ca să (pentru ca... să), fără să, după cum, deși, măcar că, măcar să, măcar de, încît.**

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile subordonatoare și cu două linii pe cele coordonatoare care fac legătura între două propoziții. După modelul dat în continuare, numerotează propozițiile fiecărei fraze și fă o schemă prin care să arăți ce raporturi de coordonare sau de subordonare stabilesc conjuncțiile.

Model de analiză

Plouase binișor azi-noapte,[1]/ dar în cursul zilei a fost puțin soare,[2]/ *încît* pămîntul s-a zbicit.[3]/ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

1 ——— 2 raport de coordonare
↑
3 raport de subordonare

Textele de analizat

a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpînului său acolo, numai din fulgi de păsări, de se cufunda în puf cînd se culca. — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan.*

b) Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era un om neobosit...
Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

c) A fost atîta chiu și cînt
Cum nu s-a pomenit cuvînt!
Și soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns și-acest noroc,
Să vadă el atîta joc
Pe-acest pămînt! — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

d) — Nu-l vezi că-i o tigoare de băiet, colbăit și leneș, de n-are păreche... Cum îl scoli, cere de mîncare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Pînă să înhame caii trecu un ceas. Conu Alecu se duse de vreo zece ori să mai vadă copilul. — D. Zamfirescu, *Conu Alecu Zăgănescu.*

f) Pe sub fagi se odihnea o turmă, iar un cioban sta drept în mijlocu-i. Și ai fi zis că-i spune cu dinadins, din cavalul ciobănesc, ... (o) poveste, agonisită din ziua aceea de pe plai. Dar această frumusețe ținu numai o clipă și se tulbură amar, căci cînii ciobănești, izbiți de neașteptata arătare a străinilor, se năpustiră în ei. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

Punctuația cerută de conjuncțiile (locuțiunile conjuncționale) coordonatoare

I. *Părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile* **și, sau, ori,** *folosite numai între elementele coordonate, nu se despart prin virgulă.*
— Am fost la pădure / și am cules *ghiocei* și *viorele.*
— Vom culege *ghiocei* sau (ori) *viorele.*

II. Părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncții coordonatoare *se despart prin* **virgulă** *în următoarele situații:*

a) cînd sînt legate prin conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale: *nici, dar, iar, însă, ci, ci și, dar și, precum și, deci, prin urmare, așadar, în concluzie;*

b) cînd sînt legate prin conjuncția *și*, repetată înaintea tuturor părților de propoziție coordonate dintr-o enumerare:
— Am cules (și) *ghiocei*, **și** *viorele*, **și** *brebenei*, **și** *toporași*.

c) cînd conjuncția se află atît între părțile de propoziție sau propozițiile coordonate, cît și înaintea primului element al coordonării (ca element corelativ) sau *are înaintea primului termen alt element* **corelativ adverbial:**

și *ghiocei*, **și** *viorele;*	**Și** *eu lucrez*, **și** *eu mă străduiesc.*
nici *tînăr*, **nici** *bătrîn;*	**Nici** *nu bea*, **nici** *nu mănîncă.*
sau *tu*, **sau** *el;*	**Sau** *știe*, **sau** *nu știe.*
ori *azi*, **ori** *mîine;*	**Ori** *pleci*, **ori** *rămîi.*
fie *vreme bună*, **fie** *vreme rea;*	**Fie** *că vine*, **fie** *că nu vine...*
ba *ici*, **ba** *colo;*	**Ba** *rîde*, **ba** *plînge.*
cînd *pregătit*, **cînd** *nepregătit.*	**Cînd** *plouă*, **cînd** *ninge.*
Vine **atît** *azi*, **cît și** *mîine.*	E atent **atît** *cînd scrie*, **cît și** *cînd citește.*
Vine **nu numai** *azi*, **ci și (dar și)** *mîine.*	**Nu numai** *eu mă pricep*, **ci și (dar și)** *el se pricepe.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile coordonatoare (locuțiunile conjuncționale), atît pe cele care leagă propoziții, cît și pe cele care leagă părți de propoziție. Pune virgulă acolo unde trebuie și explică de ce ai pus sau n-ai pus virgulă înaintea conjuncțiilor respective.

a) Dar cum să uit pe mama și pe tata? Cum să uit pe frații și surorile mele? Cum să uit neamurile noastre și megieșii noștri și satul? Cum să uit plopul și duzii și salcîmii și corcodușii? Cum să uit chipurile și faptele oamenilor? Nu. Nimic n-am uitat. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) ...dacă ajungeau și ei (țăranii) la vreo neînțelegere..., îi judeca conu Costache... și i se supuneau fără cricneală, că le era rușine și de el și de popa Iosif și de bătrînii satului. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor.*

c) Și-au pornit la drum și-au mers zi de vară prin arșița lui cuptor. — Em. Gârleanu, *Voinicul.*

d) Dar nici peștii nici stuful nu par să fie adevărații stăpîni ai Deltei ci păsările de apă, în număr de milioane. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

e) Pică o sămînță dintr-un pom ori dintr-o floare; singură încolțește, prinde rădăcini și trăiește. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

f) Însă cînd ajunge-acolo
Stă la gînduri și se miră:
Ori crescuse el pe cale
Ori ciobanii se chirciră!
— St. O. Iosif, *Pintea.*

g) Acum, pentru prima oară, ne aflăm în fața unei prăpăstii fără fund. Nu mai e vorba de distrugerea unui oraș sau a unei țări ci s-ar putea ca printr-un gest criminal să fie năruite cărămizile din care e zidită lumea. — Geo Bogza, *În fața atomului.*

h) Ciobanul, aiurit de zbieretele celor din vale, porni spre ei dar fără multă convingere și înjurîndu-și cînii mai mult așa din gură. Ba de ciomege ba de glasul stăpînului cînii se domoliră și... se traseră în deal la oi. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

i) Cînd punea mama laptele la prins, eu, fie post fie cîşlegi, de pe a doua zi şi începeam a linchi groşciorul de pe deasupra oalelor. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) Acolo, în spaţiul acela mic, ... fie pe ploaie fie pe viscol, pe orice anotimp, e o neîncetată mişcare, o neîntreruptă goană. — D. Anghel, *Cifre*.

k) Era o vreme de moină. Cînd ningea cînd curgeau ape. Cînd se îmbulzeau norii din miazăzi cînd se arăta soarele în senin puţine ceasuri în acele zile de dechemvrie. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

l) Hora zbura în cerc larg, se întindea ca un şarpe, atingea cu şfichiuiri alintătoare, cînd pe femeile de pe margine cînd pe bărbaţii din bătătura cîrciumii. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

m) Atît treburile cît şi glasul lui... erau foarte odihnitoare. — M. Preda, *Moromeţii*.

n) Nu numai din oraşele noastre ci şi de dincolo de hotar... s-a pornit negustorimea cea de aur iubitoare şi îndrăzneaţă. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoşmanei*.

o) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie, pretutindeni, nu numai în întreaga Moldovă dar şi în Ţara Românească şi în Transilvania. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*.

2. Construieşte: cîte două propoziţii sau fraze în care părţile de propoziţie sau propoziţiile coordonate să fie legate prin conjuncţiile: *dar, iar, însă, deci, ci, aşadar;* cîte o propoziţie în care să se afle părţi de propoziţie legate prin locuţiunile conjuncţionale: atît... *cît şi*...; nu numai... *ci şi*... Explică punctuaţia folosită.

3. Construieşte: cîte o propoziţie sau frază în care conjuncţiile coordonatoare *şi, sau, ori, nici, ba, fie* să se afle şi înaintea primului element din coordonare; cîte o propoziţie în care să se afle părţi de propoziţie legate prin locuţiunile conjuncţionale: atît ...*cît şi*...; nu numai ...*ci şi*... Explică punctuaţia folosită.

Ortografia unor conjuncţii

I. *Conjuncţiile* **aşadar, deoarece, deşi, fiindcă, încît, întrucît** *(=fiindcă) se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*
Conjuncţia *fiindcă* se scrie cu doi *-i*, pentru că este formată din gerunziul verbului „a fi" — *fiind*, căruia i s-a alăturat conjuncţia *că*.

Exerciţii

1. Construieşte cîte două fraze în care să se afle propoziţii legate prin conjuncţiile: *deoarece, întrucît, aşadar, deşi, încît*. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază conjuncţiile.

2. Construieşte trei fraze formate din cîte două propoziţii legate prin conjuncţia *fiindcă*.

II. **Să nu confunzi** *(în scris) conjuncţia* **sau** *cu grupul de cuvinte* **s-au,** *care reprezintă pronumele reflexiv* **se** *(redus la* **s-**) *urmat de verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a treia plural* (*s*-**au dus**). **Mijloacele de control** pentru evitarea greşelilor sînt următoarele:
— sensul conjuncţiei *sau* (ori);
— observarea cu atenţie a perfectului compus.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu conjuncţia *sau* ori cu grupul de cuvinte *s-au*. Subliniază verbele la perfectul compus pe care le vei folosi.
vesel ...... trist; cald ...... rece; fete ...... băieţi; dimineaţa ...... seara; uitat ...... părăsit; terminat ...... neterminat; Rezervele ...... terminat; cosit ...... secerat; Grînele ...... secerat; apropiat ...... depărtat; Acum ...... depărtat; veşted ...... ofilit; Florile ...... ofilit.

2. Scrie deasupra fiecărei conjuncţii subliniate conjuncţia cu care poate fi înlocuită.

a) *Ori* vorbeşte cum ţi-e portul, *ori* te poartă cum ţi-e vorba. — *Folclor*.

b) — Hai, dă răspuns cucoanei, *ori* aşa, *ori* aşa, că n-are vreme de stat la vorbă cu noi. — I. Creangă, *Povestea unui om leneş*.

c) De obicei, patruzeci-cincizeci de care, înjugate *ori* dejugate, îl înconjurau. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

d) Lăutarii, numai doi (îi plătea cîrciumarul, care făcea economie zicînd că *ori* doi, *ori* trei, acelaşi lucru, dar să cînte bine şi mereu) se frămîntau mai abitir ca jucătorii. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

3. Explică ortografia cuvintelor subliniate, prin analiză morfologică şi prin sensul conjuncţiei *sau*.

a) Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, *sau* la Cornăţele, în miezul lui, ca să găseşti cîte o mică dumbravă de vechi tufani. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Moşnegii *s-au* ciondănit cît *s-au* mai ciondănit şi... despre ziuă au adormit. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

III. *Pentru a nu confunda (în scris) conjuncţia* **iar** *cu grupul de cuvinte* **i-ar,** *ţine seama de următoarele:*
Grupul **i-ar,** alcătuit din pronumele **i-** şi **ar** (auxiliar al condiţional-optativului), *poate fi urmat imediat de* **verbul de bază** sau *poate fi despărţit de acesta prin unul dintre adverbele* **mai, tot, şi, cam, prea:** *i-***ar da,** *i-***ar** *mai* **da,** *i-***ar** *tot* **da** etc.

— Conjuncţia **iar** poate fi urmată de *orice parte de vorbire* cu care începe propoziţia pe care o introduce (..., *iar* **noi...;** ..., *iar* **acolo...;** ..., *iar* **codrul...** etc.), de *un verb la infinitiv cu prepoziţia* **a** *(Iar* **a tăcea** şi laşii ştiu! — G. Coşbuc, *Decebal către popor)* ori la *supin, deci tot un* **verb precedat de prepoziţie** (Întîi să terminăm, *iar* **de vorbit** vom vorbi mai pe urmă).

Exerciţiu

Construieşte trei fraze cu propoziţii legate prin conjuncţia *iar* şi trei propoziţii cu predicatul exprimat printr-un verb la modul condiţional-optativ, persoana a III-a singular sau plural, precedat de pronumele personal *i-*.

Conjuncţia

Texte pentru lecţiile de recapitulare

a) Şi munţii, şi norii îşi ţin respiraţia. Un minut trece şi cad primii stropi, grei, ca de plumb, ai ploii. Ei vin asupra munţilor şi peste piatra arsă de fulgere a stîncilor, cu o repeziciune egală. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

b) Feciorii de boieri şi de împăraţi se sculară tîrziu, se mai zbenguiră şi apoi plecară; îl ajunseră de pe urmă şi îl întrecură. — P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-Isteţ*.

c) Arar, soarele scăpătînd o înșela, aruncînd o rază de sînge pe un nufăr, dar raza pierea și nufărul se legăna galben la față ca și dînsa. — D. Anghel, *Jertfa.*

d) — Eu zic așa că-s bune rînduielile Domniilor voastre și întocmai la fel sînt ale noastre, ale moșnenilor din Țara Românească; deci să ne înfrățim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Intrînd cineva și într-acele locuri, ... nu va vedea nici biserică, nici gard împrejurul casei, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui. — Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele.*

f) De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

g) — Lasă, domnule: nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate. Rău era dacă cădeai pe brînci, că puteai nasul să ți-l frîngi. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

h) — Ori stăpînii Domniilor voastre, ori frații noștri craii ar putea spune... și mi se pare că au spus că ajutorul... folositor pentru creștinătatea întreagă ar fi în rîndul întîi folositor intereselor mele și de aceea îl cer. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

i) Iar instrucție, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curățenie, iar inspecție... Căprarul bate fără răutate, pe drept și pe nedrept, fiindcă-i căprar și se teme de pedeapsă... Toți se mișcă pentru ca să îndeplinească reglemente, ca să ia solda. — M. Sadoveanu, *Amintirile căprarului Gheorghiță.*

j) În orice caz, atît Sovietele, cît și Franța sînt dispuse să lase deschisă adeziunea ulterioară a Germaniei. — N. Titulescu, *Documente diplomatice.*

k) În centrele tribale geto-dacice nu numai făurăriile sau atelierele de olărie lucrau din plin, ci și stanțele de bătut monede. — H. Daicoviciu, *Dacii.*

Părțile de vorbire

(Schemă recapitulativă)

I. Clasificarea după posibilitatea de a-și schimba forma

a. *Părți de vorbire* **flexibile:**

substantivul, **articolul**, **adjectivul**, **numeralul**, **pronumele** — cu forme care arată: *genul, numărul, cazul* și *persoana* (pron. personal, reflexiv, de întărire, posesiv).

verbul — cu forme care arată: *diateza, modul, timpul, persoana, numărul.*

b. *Părți de vorbire* **neflexibile: adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.**

II. Schimbarea valorilor gramaticale

Cauzele schimbărilor

a. **Substantivarea** *oricărei părți de vorbire:*

— *prin* **articulare:** *înțeleptul*, **un** *înțelept*, **cel** *înțelept; treiul*, **un** *trei; binele*, **un** *bine* etc.;

— *prin* adăugarea unui adjectiv *de orice fel: marele* înțelept; *acest* bine; *acest* trei; *doi* și etc.;
— *prin folosirea* în funcțiile sintactice specifice substantivului (subiect *sau* complement obiect): Merg *este verb;* Și *este conjuncție; L-am șters* pe și.

b. Schimbarea relației obișnuite:

— *adjectivul* devine adverb de mod: *copil* frumos — *cîntă* frumos;
— *adverbul de mod* devine adjectiv: *curge* repede — *apă* repede, *ape* repezi;
— *pronumele de întărire, posesive, demonstrative, relative, interogative, nehotărîte, negative* devin adjective pronominale: *băiatul* însuși; *băiatul* meu; acest *băiat;* care *băiat;* alt *băiat*, nici un *băiat;*
— *substantivele care denumesc unități ale timpului* devin adverbe de timp: *a lucrat* ziua (noaptea, zile, nopți, vara etc.).

III. Rolul părților de vorbire în propoziție

a. *Părți de vorbire care* pot fi părți de propoziție: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, unele interjecții.

b. *Părți de vorbire care* nu pot fi părți de propoziție: articolul, prepoziția, conjuncția, unele interjecții.

c. *Părțile de vorbire cu rol de* instrumente gramaticale de relație:
— *pentru legătura dintre părțile de vorbire cu funcție de părți de propoziție și cuvîntul determinat:* articolul posesiv, articolul demonstrativ, prepoziția;
— *pentru legătura dintre părțile de vorbire cu aceeași funcție sintactică, determinante ale aceluiași cuvînt:* conjuncțiile coordonatoare;
— *pentru legătura dintre propoziții în frază:* conjuncțiile coordonatoare, conjuncțiile subordonatoare, pronumele și adjectivele relative, pronumele și adjectivele interogative-relative, adverbele relative.

d. *Părțile de vorbire cu rolul de* mărci gramaticale:
— *art. posesiv* (al, a, ai, ale) — marcă a subst. (pron.) la genitiv;
— *conjuncția* să — marcă a modului conjunctiv;
— *prepoziția* a — marcă a modului infinitiv;
— *pronumele* reflexiv *fără funcție de parte de propoziție* — marcă a verbelor reflexive neobiective (personale sau impersonale): se *gîndește*, își *închipuie;* se *cuvine*, se *întîmplă*, se *inserează* etc.;
— verbele auxiliare *din alcătuirea formelor verbale compuse.*

Părțile de vorbire

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

I. *Substantivul și alte părți de vorbire folosite cu valoare de substantiv. Pronumele. Articolul și prepoziția, instrumente gramaticale pentru exprimarea cazurilor. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) Biserica... nu înfățișează alt interes decît *al bogăției* icoanelor... și *al grijii* gospodărești... / În fund, un adaos pătrat strică armonia *liniilor* stranelor..., / nu mai vezi piatra de mormînt a lui Ștefan, fiul lui *Alexandru cel Bun.* / — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

* Textele date aici au fost grupate pe diferite probleme care se referă la legătura dintre anumite părți de vorbire în ceea ce privește schimbul de valori gramaticale, categoriile gramaticale comune unor părți de vorbire sau ortografia. Profesorul va găsi însă la unele puncte cazuri interesante pentru o problemă dată sub alt punct, cazuri asupra cărora este bine să se oprească, dar fără a pierde din vedere tema lecției de recapitulare.

b) Într-o vineri, trosc, pleosc, intră în curte opt *cai* cu doi *surugii*, precedați de un ceauș călare./ Cît te ștergi la ochi,/ înșirase *caii*, cîte doi-doi la trăsură:/ într-o clipă eram la capul *Podului de Afară*, *Bariera Moșilor* de astăzi:/ chiuiau și plesneau *surugiii* pe ulițele Bucureștiului,/ de ridicau lumea în picioare.../ — I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri.*

c) — Opriți-vă, oameni buni și patrioților!/ Asta e apa Ozanei./(Este) Ozana cea „limpede curgătoare" a lui Ion Creangă./ Dacă te-ai bucurat în viața ta o clipă de paginile acestui minunat artist,/ dacă „Amintirile din copilărie" ți-au înflorit sufletul,/atunci cotește la stînga în mahalaua cea nouă a tîrgului.../ și caută casa/ unde a trăit Smaranda Creangă.../ Această ageră fată de la Pipirig a făcut neamului și veacului cel mai uimitor dar, în ființa unui incomparabil artist./ — M. Sadoveanu, *Istorisiri de vînătoare.*

d) Lupta pentru apărarea vechilor lui *bucurii* se sfîrșea./ Din Moromete, cunoscut de ceilalți, rămîne doar capul lui de humă arsă, făcut de Din Vasilescu,/ și care acum privea neturburat de pe polița *fierăriei* lui Iocan./ — M. Preda, *Moromeții.*

e) *Într-o* seară, toamna tîrziu, seninul era presărat cu flori de argint.../ Din *Coasta Cornului*, [ca și cînd ar fi fost atinși de săgeată,] *uliii* se boceau jalnic: „Chiau, chiau, chiau!"/ — I. Agârbiceanu, *Hoțul.*

f) Tu, Razonte, n-ai de unde ști/ cine-s oamenii... Deseori, însă, cel rău rîde/ și cel bun plînge./ Rîsul a devenit avuție a răilor./ De mine s-au ținut relele acestui pămînt, ca scaiul de oaie./ — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

g) *Unii* dintre prizonieri se gîndiră poate la spăimîntătorul sfîrșit, acolo, în largul cîmpului.../

Apoi (Mănciuc) dădu porunca de plecare./ Dar prinșii se sculară anevoie,/ și doi rămaseră jos,/ ca și cum înghețaseră acolo./ — Em. Gârleanu, *Prizonierul.*

h) — Vreți voi pămînt,/ dar vreau și eu./ Și mai drept ar fi/ s-o cumpăr eu moșia,/ că a noastră a fost.../ Tu, Lupule, [trebuie] să-ți aduci aminte,/ că ai muncit în tinerețe la noi.../ Așa e cinstit, măi băieți!/ Boierul să cumpere de la voi,/ nu (să cumpărați) voi de la boieri!/ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

i) A doua zi,... izbiră fără veste turcii pe *ai noștri*.../ *Ferhat-Pașa* sosise acum în Rusciuc, pe la jumătatea lui iunie.../ Pricina *zăbovirii* lui în cale fu... greutatea / ce întîmpina întru strîngerea *munițiilor*./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

j) Copilul a necăjit-o,/ *i-a* întors pe dos căsuța, strîngînd *după* dînsul o liotă întreagă de alți nebunatici./ *L-a* ținut însă/ tocmai ca să arate/ că ei au nevoie de ea,/ nu (are nevoie) ea de ei./ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

k) Aici ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului,/ a cărui apă te taie la dinți,/ atîta-i de rece./ În fața noastră se deschide o adîncă spintecătură./— A. Vlahuță, *România pitorească.*

l) ...toți *ambițioșii* nesatisfăcuți, toți [*cei* ce sufăr după iluzia geniului/ ce li s-ar fi sălășluit în tigvă...,] toți fac lui Caragiale ... injuria supremă de *a-l* privi ca dintre *ai* lor, ca un simbol *al victimei* unei *organizații* stupide./ — N. Iorga, *Ce se iubea la Caragiale.*

m) Ca om de pe atunci el tîlcuia și vise,/ se-nțelege./ Dar metoda sa era precalculată/ și de aceea (era) nouă./ Tîlcuind oamenilor în vîrstă, spusele lui se compuneau din doi dacă,/ unul afirma dorința,/ altul o nega./ — M. Eminescu, *La curtea cuconului Vasile Creangă.*

n) Totdeauna... am spus/ că *surugiii* noștri merită a avea o *istorie* a lor/ și eu trag nădejde/ că va veni *ziua*/ cînd se va scrie „Fiziologia *surugiilor*"./ — A. Russo, *Soveja.*

o) Dară [cum mergea,] dă de niște *copii* chinuind un cățeluș./ Și i se făcu milă lui Pahon de cățeluș/ și zise *copiilor*:/

— Măi *copii*, nu chinuiți voi cățelușul acela,/ mai bine dați-mi-l mie.../

Și se învoiră *copiii*./ — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

p) Și [dacă le-a întrebat omul (pe femei),] ele răspunseră/ că sînt noroacele domnițelor ori ale curtenilor, ori ale altor *pierde-vară* și *linge-blide*,/ care trăiesc din belșug/ și se trîndăvesc cu somnul./ — D. Anghel, *Povestea celor necăjiți.*

q) Împăratul îi puse (copilului) numele Aleodor./ Cînd îl boteză,/ împăratul chemă *Răsărit* și *Apus*, *Miazăzi* și *Miazănoapte*./ — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat.*

r) Cum auzi fata cea mai mare astfel de cuvinte... din gura *surorii* sale...,/ începu/ să o dojenească./ — P. Ispirescu, *Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat.*

s) Dragii mei *supuși* ai Măriei sale Leului!/ Cu inima îndurerată, vă vestesc/ că stăpînul nostru e pe moarte./ — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită.*

ș) Hatmanului Nicoară nu-i place mîncarea asta dulce,/ iar Lubiș mănîncă și pentru prietenul său Nicoriță./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

II. *Adjective propriu-zise și alte părți de vorbire cu valoare de adjectiv: numerale, pronume, verbe la moduri nepersonale (participiu și gerunziu acordat). Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) Fulgi uriași deasupra țării cad,/
Pe bărăgane vînturile țipă./
Somn *neclintit* de iarbă și de brad
Învăluiește munții sub aripă./
În clinchete *zglobii* din dunga văii
Răsună zurgălăii *argintii*./
— N. Labiș, *Zurgălăul.*

b) În zadar le caut
Visurile mele,
Strălucită salbă,
Salbă de mărgele...
Minunată și pierdută salbă de mărgele./
— O. Goga, *Cîntece.*

c) Dimineața era măreață.../ Geana de foc a unui soare curat începuse a se aprinde după piscurile înalte ale munților rîpoși;/ neguri fumegînde pluteau în văzduhul adînc al văilor./Nicăieri, poate, mai mult decît aici, nu e dat cuiva/ să vadă aievea hotarele dintre viață și moarte./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) În fruntea lor mergeau călări... Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul:/ tatăl, om matur și vîrtos, avea scrise pe fața *sa* păroasă și posomorîtă și-n ochii *săi* arzoi și-ncruntați, străşnicia caracterului său.../

— Fătul meu!.../ Fă inimă vitează./ Mîna mea *s-a* muiat...,/ nu mai poate rădica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș...;/ ia-l acuma tu în mîinile tale/ și proașcă să faci cu dînsul în dușmanii *noștri*./ — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

e) Cînd a spus Samoilă vorba asta,/ Onofrei a și pălit pe *cel* dintăi călăreț.../ Din pălitură, l-a dat jos de pe cal./ Cînd a pălit și Samoilă,/ *s-a* întîmplat *același* lucru cu *al* doilea călăreț cazac./ Amîndoi frații au ridicat parii asupra celui de-al treilea./ Acesta a ocolit în lături, strigînd către soții *săi*./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) O babă și un moș au vîndut patru rațe, un rățoi și două gîște, de azi-dimineață,/ și de-atunci, șezînd pe două pietre, lîngă biserică, fac socoteala/ și tot nu le iese./ Baba zice/ că nu e plătită o gîscă,/ iar moșul (zice)/ că au dat în cinste și gîsca, și rățoiul.../

Și zăpada cade mereu.../ Și sînt ninși, albi amîndoi,/ de cînd tot stau acolo./ — I. Agârbiceanu, *Zi de tîrg.*

g) Priveliștea e monotonă./ *Aceeași* cîmpie, pleșuvă, pustie, cu pămîntul răscolit de brazde/ printre care firicelele de grîu de toamnă, abia răsărite, păreau niște plăpînzi fulgi verzui pe un trup înfrigurat./ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Ea nu-și alina setea decît cu apa căzută din cer;/ pentru *aceea* își zgîriase ea în o stîncă, cu *înseși* unghiile sale, o mică cisternă.../

Din fundul negru al acestei scobituri, străbătea o rază de lumină printr-un fel de răsuflătoare săpată de *însăși* mîna naturii, pentru premenirea aerului./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

III. *Adjectivul și adverbul. Gradele de comparație. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) „Minunat om!"/ șopteau unii altora./ „Meșter cîntăreț!"/ se mirau alții.../
Și au trecut ani, ani după ani,/ cum trece tinerețea, săraca!/ Meșterul cînta mai minunat,/ ...suia piscuri și mai înalte.../ — Em. Gârleanu, *Făgăduința.*

b) Pe lacul luciu din grădina cu florile *neclintite*..., pe lacul adormit [că pare o uriașă lespede de cristal/ ce acoperă o altă grădină fermecată,] lebăda trece ca o închipuire..., albă ca zăpada, cu aripile ca două scoici de argint, cu gîtul lăsat între ele, subțire, ondulat ca toarta unei amfore.../ Sus, în haosul albastru, luceafărul sclipește tainic, strălucitor, purtînd parcă în văpaia lui viața lumilor veșnic călătoare în necuprinsul firii.../ Iar pasărea se apropie de scînteia picurată din cer/ și plutește ușor împrejurul ei, mai întîi în cercuri largi, apoi în rotiri tot mai strînse, tot mai strînse.../ — Em. Gârleanu, *Singuratecii.*

c) Cu mers lin de șopîrlă..., (Grigoriță) se apropie smerit de divanul Preacuvioșiei sale.../
Stratonic bătu din palme.../ și băiețașul cel de doisprezece ani răsări ca din pămînt,/ așa de lin și de nesimțit deschisese el ușa/ și intrase înlăuntru./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) (Literatura populară) are un farmec *nemaiauzit* și un înțeles tot atît de adînc./ Ea este strigătul de durere... al celei mai de seamă părți dintre noi,/ în ea se oglindesc atîtea veacuri de suferință, precum și dorul de o viață mai bună și mai fericită./ — G. Ibrăileanu, *Geniu necunoscut.*

e) Acolo mi-am strîns grîul, fiind mai aproape de Prut și mai lesne de încărcat,/ îmi zise prietenul/ și apoi tăcu din nou./
Roșu, soarele acum se oprise pe marginea orizontului, conturînd tot mai bine hambarul/ spre care zoreau păsările./ Împurpurat de lumină, ca într-o apoteoză, ciudata clădire își preciza tot mai mult contururile./ — D. Anghel, *Vasul fantomă.*

f) — Spune,/ te rog,/ dacă, sub cerul de primăvară [care plutește peste fericitele văi ale Cașmirului dumitale asiatic,] ai văzut un răsărit de soare sau o priveliște mai măreață decît pe Valea Negrei Broștenilor noștri?.../ Și aurul idealizat al razelor de soare poleiește acolo mai fermecător decît aice creștetele lor neguroase?/ Oare e acolo mai molatic și mai cu măiestrie țăsut din ceață și lumină vălul străveziu și imens aruncat peste adîncuri?/ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

g) Cît vulturul ești falnic/ și cît albina (ești) harnic,/
Cît toamna *cea* mănoasă (ești) îmbelșugat și darnic!/ — V. Alecsandri, *Despot-Vodă.*

h) Spre porumb acum s-abate.../
Un scaiete zăpăcit
Îl întreabă:/ — Ce e, frate?/
— Sînt teribil de grăbit!.../ — G. Topîrceanu, *Un iepure.*

i) Acolo e cuibul zmeilor/ și sînt două fete de-mpărat într-un palat..., frumoase-frumoase, albe-albe... și ușoare-ușoare,/ de să le ducă vîntul./ — I. Agârbiceanu, *Căprarul.*

IV. *Verbul și pronumele neaccentuate. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) — D-apoi, eu *v-am auzit*/ cum vă plîngeți, oameni buni,/ și tare *m-am* mirat/ că *n-ați* știut treaba asta.../ Și pe la noi *s-au* tot străduit oamenii/ să cumpere pămînturi de la boieri.../ Uite.../ așa am umblat și noi.../ și *ne-am* zbătut/ și tot ca dumneavoastră am ieșit./ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Irinel *sfîrșise* pensionul./ La 20 iunie *își adusese* tot de la școală... ./

Cum o *văzui*,/ *sării* în sus./ Ea se *învîrti* repede într-un picior./ Rochia păru o imensă rochiță-a-rîndunicii./ După ce se *învîrti*, rîzînd și bătînd în palme,/ *îmi* făcu o reverență *întinzîndu-și* ușurel rochia de amîndouă laturile./ — B. Șt. Delavrancea, *Irinel.*

c) Băutura *l-a* prăpădit pe Pitache Cojescu.../ únde ajungea el pînă acuma,/ să-și fi văzut el de treburi cumsecade/ și să-și fi păstrat banii/ care *i-au* trecut prin mînă?.../ Că de noroc nu se poate plînge;/ pe *ce-a* pus mîna/ *i-a* mers./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul.*

d) Ei, ei!/ *Ce-i* de făcut, Ioane?/ Fetele de la ghilit... chicoteau pe socoteala mea...;/ și pîndind vreme [pe cînd șed ele plecate/ și dau pînza la ghilit,] fac țuști! din baltă,/ și o *iau* la sănătoasa. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) — *Apucați* înainte, Ghiță și tu, Alexa;/ *dați* pinteni cailor,/ *tăceți*,/ nu *întrebați*/ și *apucați* de-a dreptul/ pe unde *știți*./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Ea se opri dinaintea voinicului/ și, *arătîndu-i*... un bob mărunțel de mărgăritar alb..., îi grăi, rîzînd, așa:/

Da-ți-l-aș/ și *nu l-aș da*,/
că mă tem,/ îl vei uita/
cînd la vînat te tot plimbi!/

Ba *l-aș da*/ de vrei/ *să-l schimbi*
cu piatra zamfirului,
limpezimea cerului.../
— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

g) Leonte Orbișor era indignat/ și *răcni*:/
— Să-ți fie rușine/ să pui tu mîna pe boi,/ că doar tu ai/ și nu-ți fac trebuință,/ iar eu nu mi-am putut *agonisi* niciodată/ și n-am cu ce *munci*./ D-aia *fii* bun/ și lasă boii.../
Adică asta-i dreptate,/ să *ia*/ *ce-i* mai bun/ tot care are?/ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Și în minte nu mi-a venit decît cuțitul legat cu lanțug/ care face țic! și clap!/ Acela mi-ar fi trebuit mie/ ca să fiu fericit.../ Cuțitul acela putea/ să fie *al* meu din simpla dorință de *a-l* avea./ — M. Sadoveanu, *Primele amintiri.*

i) Eram obosiți și flămînzi./ Pîrăul din vale părea/ că ne întreabă/ dacă nu *ni-i* sete;/ noi însă am fi fost bucuroși/ să ne fi întrebat/ dacă nu *ni-i* foame./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

j) *Încetai*/ să mai vorbesc cu mine însumi.../ Primarul din Sorg o *coti* la dreapta./ O *cotii* și eu după el.../ În tăcerea de cimitir a cătunului auzirăm deodată venind dinspre geamie glasul din minaret *al* muezinului./ Tătarul[care-mi *devenise* stăpîn] se *opri* din mers.../ și căzu în genunchi./ Se *ghemui* tot ca un arici fricos.../ *Gîndii*/ că [în orice *aș* fi crezut,] viața avea un haz *nemaipomenit*./ Nu *rîsei* însă./ Nici măcar nu *zîmbii*./ *Spusei* simplu:/
— Știu, stăpîne,/ recunosc, stăpîne.../ Recunosc/ că nu este alt Dumnezeu decît Allah.../ — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

k) Mihail Sadoveanu, geniul *creat* din energia generațiilor, a atins o culme... poate multă vreme inaccesibilă./ Energia de bilioane de ani a Naturii *creează* din timp în timp minuni adevărate,/ piscuri de munți *iau* înfățișări de sfincși,/ rîușoare subpămîntene deschid guri de rai în cremene și piatră, *creînd* drumuri către tărîmuri cu stalactite, lucind ca-n basmele Himalaiei.../
A încerca [să *descrii*/ ceea ce a descris odată pana lui Sadoveanu] ar însemna, poate, război hărăzit pierderii.../
— Iată/ cît *vi-i* de frumos pămîntul!/ spune inima rapsodului./ *Iubiți-l*/ și *pliviți-l* necontenit, ca pe o grădină!/ — E. Camilar, *Zimbrul.*

l) Cînd răsare soarele/ avem să ne aducem aminte de ei,/ și avem *să-i* jelim de asemeni/ cînd soarele asfințește./ Și [cînd ne vom *trezi* la bătaia miezului nopții,] avem să-i simțim în jurul nostru/ și ne vom afla nemîngîiați de pieirea lor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

m) Şi-apoi, [de-*i* sătulă ţara de oblăduirea mea,]
Fie. Fac/ ce vreau;/ păstr*eze-şi* legea datinei,/ de vrea;/
Şi hrăn*ească-şi-o* cu fală,/ şi adap*e-şi-o* cu jale,/
Dar *s-o* ţină mai departe,/ şi să nu mi-o pună-n cale,/
C-o sfărîm./ — Al. Davila, *Vlaicu-Vodă.*

n) *S-au* adunat... oameni/ care mă cunoscuseră copil/ şi veneau/ *să-şi* arate amintirea pentru urmaşul foştilor stăpîni ai acestor locuri./ Se înghesuiau..., cercetîndu-mă/ dacă le mai cunosc numele,/ *înfăţişîndu-se* unul pe altul,/ cînd şovăiam/ să recunosc un obraz.../ — Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş.*

o) Subiectul discuţiei era cel de toate zilele.../ Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism...;/ ne făceam răspunzători de starea nenorocită şi umilită a ţării,/ aşa că la întoarcerea noastră la vale, la fîntînă jurasem/ să ne consacrăm patriei cu trupul şi cu sufletul,/ ne legasem.../ ca fiecare dintre noi trei să se supună, cu pericolul vieţii şi al averii, la hotărîrile celorlalţi doi./ — I. Ghica, *Nicu Bălcescu.*

V. *Analiza stilistică a textelor* **a, b, c, g** *de la punctul II,* **b** *şi* **f** *de la punctul III şi a textelor următoare:*

a) Paseri cîntau în livadă, vitele mugeau blînd în ogradă. Era o lumină mare în toate părţile şi prin văzduhul curat treceau paseri în zbor grăbit. Un corn se acoperi într-o zi cu flori de aur şi albine nenumărate îl cercetau cu zumzet dulce...

În livada întinsă intrase o pace adîncă şi arborii stăteau în soare ca într-un strai de spumă de argint. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea.*

b) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni.

Pe faţa apei sclipesc, ici, sfărîmături de oglinzi, colo, plăci de oţel; comori de galbeni între trestii. În nuferi, ca-n nişte potire plutitoare, curg raze de aur. Un colb de argint dă strălucire stufărişului. Peste tot linişte nesfîrşită de rai. — Em. Gârleanu, *Mărinimie.*

c) Sub cerul sur şi peticit de nouri adoarme satul în umbra tihnită ce s-aşterne pe vale. Ca nişte uriaşi, culcaţi pe brînci, stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfîrşite ce-şi lungesc coama netedă, ca un volan negru, pe cenuşiul spălăcit al bolţii fără lumini. În zarea asfinţitului străjuiesc codrii arămii, şi din văzduh se lasă o linişte grea, posomorîtă şi rece ca o pîclă de toamnă. — A. Vlahuţă, *Cassian.*

Sintaxa

Sintaxa propoziţiei

Propoziţia

Propoziţia *este* **cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o comunicare cu înţeles deplin.***

Propoziţia *are* **un singur predicat.**

Cele mai multe propoziţii au **predicatul exprimat.** Acestea pot fi alcătuite numai din *predicat,* din *predicat şi subiect,* din *predicat, subiect şi alte părţi de propoziţie:*

— Unde e nenea?

P P
— **Nu ştim,** / **a zburat.** /

....

P S S P
Şi **a trecut vara.** / ... / **prepeliţa s-a mutat** *cu puii într-un lan de porumb.* / — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

În unele propoziţii **predicatul** sau **verbul copulativ nu este exprimat,** dar ele au totuşi înţeles deplin:

S
— **Toamnă!** / ... Păsările vîslesc, / se şterg din zarea plaiurilor noastre. / Se duc! /

C
Încotro? / — Em. Gârleanu, *Nedespărţite.*

— Uriaş e al Daciei / sau e Mircea cel Bătrîn? /

NP NP
Mircea! / îmi răspunde dealul; / **Mircea!** / Oltul repetează. / — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

— Apoi (ciocîrlia) pîlpîi din aripi, / se înalţă / ...

Încă o bătaie din aripi. /

Mai sus! / — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

În propoziţiile cu predicatul sau verbul copulativ neexprimat, partea de propoziţie prin care este exprimată comunicarea sau una din părţile de propoziţie, dacă comunicarea este dezvoltată, are o *intonaţie deosebită,* numită **intonaţie predicativă,** pentru că ea *indică existenţa unui predicat neexprimat* sau a unui *verb copulativ neexprimat.*

O comunicare poate fi exprimată şi prin **unele cuvinte care nu reprezintă părţi ale unei propoziţii** *cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat.*

* În privinţa înţelesului deplin, definiţia aceasta se referă la propoziţiile independente. În frază pot fi şi propoziţii care nu au singure înţeles deplin, conţinutul lor fiind legat de al altei propoziţii.

În această situație apar (de obicei în dialog) **adverbul** *de afirmație* **da,** *asociat uneori cu adverbul „ba"* — **ba da** — sau *adverbul* **ba** *cu sensul „da" sau „nu"*; **interjecțiile** *care nu pot îndeplini funcția de predicat* — **ah!, ei! (?), of!, uf!** etc.; **vocativul** (de obicei, un substantiv) *care nu se încadrează într-o propoziție,* ci exprimă doar *o chemare* însoțită sau nu de o comunicare exprimată printr-o propoziție sau o frază:

— *Dumneavoastră ciocăneați așa?*
— **Da.** — I.L. Caragiale, *Petițiune.*
— *N-aveți listele oficiale?*
— **Ba da.** *Iată-le.* — I. L. Caragiale, *Două loturi.*
— *Nu ți-a dat pe zece farfurii... o jachetă cenușie?* /
— **Ba,** / *mi-a dat.* / — I.L. Caragiale, *Două loturi.*
— *...Dacă dumneata, cetățean [care te pretinzi]...*
— **Ba,** / *zic,* / *mă iartă,* / *nu mă pretind deloc.* / — I. L. Caragiale, *Atmosferă încărcată.*
— **Ei!** / *Tabacioc este?* / — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*
— **Uf!** / *zice amicul meu;* / *grozavă căldură (e) azi!* / — I.L. Caragiale, *Amicul X...*
— **Leibă!** */ *strigă Sura dinăuntru...* / — I.L. Caragiale, *O făclie de Paște.*

În situațiile de felul celor de mai sus, *cuvintele tipărite cu litere groase, deși nu presupun un predicat, au totuși rolul unor* **comunicări,** *numite* **propoziții neanalizabile** (în părți de propoziție).

Propozițiile pot apărea de sine stătătoare — ca propoziții independente — sau îmbinate în fraze:

Codrii **aburesc** *ca după ploaie.*/ — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*propoziție independentă*
Dascălul Chiosea **nu era om** *rău,* / *dar* **se necăjea** / *cînd* **vedea** / *că* **nu se silesc** *copiii la învățătură.* / — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*	*patru propoziții îmbinate într-o frază*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie *propozițiile analizabile cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat* și cu două linii *propozițiile neanalizabile.* La cele analizabile, procedează în privința notării funcțiilor sintactice ca în exemplele date și scrie după fiecare propoziție predicatul sau verbul copulativ neexprimat.

a) — Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?
— Da.
— E rece?
— Potrivită.
— Nu-i puneți gheață?
— Ba da. — I.L. Caragiale, *Petițiune.*

b) — N-ai fost tu... în Strada Pacienții... la madam Popescu?
— Ba, am fost. — I.L. Caragiale, *Două loturi.*

c) — Mulgem astă-seară, tată baciule?
— Ba...; mulgeți numai cît ne trebuie pentru cină. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

d) — Stăpîne..., apoi las că te fac eu cu grîu...
— De unde, măi Chirică? — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

* Cu privire la vocativul neîncadrat în propoziție, revezi la capitolul *Substantivul* (p. 70—71), punctul VIII de sub titlul „Cazul vocativ".

e) — Leftere!... Nu știi nimica?
— Ce?
— Ieri s-a tras lotăriile noastre!*
— Ei?
— Am cîștigat!
— Cît? — I.L. Caragiale, *Două loturi.*

f) — Numai unul singur te-ar putea călca...
— Cine? întrebă d-l Stavrache.
— Popa.
— Aș! nu mai poate călca săracul! — I.L. Caragiale, *În vreme de război.*

g) — Valeu! Și unde-i bălaurul, moș Nichifor?
— D-apoi mai știu eu, jupîneșică? — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul.*

2. Compune un text în care să se afle *trei propoziții independente* și *trei fraze.* Delimitează prin bare propozițiile din fraze.

Clasificarea propozițiilor

Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării

I. *După scopul comunicării,* propozițiile sînt de două feluri:

— **propoziții enunțiative,** prin care se comunică o constatare despre un obiect sau fenomen**:

Coborau pîlcurile ciobanilor la drumul mare. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)

— **propoziții interogative,** prin care se formulează o întrebare:

— *Ce poftești de la mine, Făt-Frumos?* (P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat*)

Propozițiile interogative au o intonație deosebită de a propozițiilor enunțiative. Această intonație se notează în scris prin *semnul întrebării* (?) singur sau urmat de puncte de suspensie (?...) cînd intonația interogativă este mai intensă:

Stoicea... holbă împrejuru-i niște ochi... de ieșit din minți:
— ...*Unde mă aflu eu?...* — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

Exerciții

1. Analizează propozițiile următoare arătînd felul lor după scopul comunicării:

a) Copoii săriră îndată chelălăind din cotlonul lor. Baba le aruncă două dăraburi de mămăligă rece. Încovrigați și cu cozile subpuse, Lipa și Cața începură a înfulica hulpav.
— Ce zici, măi Boghene? întreabă bătrînul.
Boghean, mărunt și sprinten, nu zicea nimic. Dar moș Calistru îl simțea bucuros grozav...
— O luăm de-a dreptul prin Valea Moișei, măi Dăvidel? — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu.*

b) — Darie, ce armă vei făuri tu pentru această bătălie?
— Nu știu... O să văd... — Z. Stancu, *Desculț.*

* Greșelile din construcția *„s-a tras lotăriile"* (în loc de *s-au tras loteriile*) redau modul de exprimare a personajului.
** Termenul *enunțiativă* vine de la adjectivul latin *enuntiativus (-a, -um)* cu sensul „care enunță, arată, indică" (ceva) (Dicționar latin-român, 1962). Unii lingviști folosesc, în loc de *enunțiativă,* termenul (propoziție) *declarativă.*

c) — Dar cum te tocmeşti tu?
— Eu mă tocmesc pe trei ani o dată...
— ...Şi ce mi-i cere tu pentru trei ani?
— ... Ia, să-mi dai de mîncare şi de purtat... — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

d) Asta vi-i chemarea sfîntă de profeţi şi de artişti?... — A. Vlahuţă, *Unde ni sînt visătorii?...*

2. Compune un dialog despre o carte citită, despre un film sau despre o expoziţie pe care ai vizitat-o. Scrie în dreptul fiecărei propoziţii felul ei (interogativă sau enunţiativă).

II. *După ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite, propoziţiile enunţiative pot fi:*

	Ce exprimă	Modurile cu care se construiesc
a) **enunţiative propriu-zise:** Oamenii *au ieşit (vor ieşi)* la muncă.	o acţiune sau o stare prezentată ca reală;	*indicativul;*
b) **enunţiative optative:** *Aş merge* şi eu cu tine. *Să fi avut* un frate!	dorinţa de a se realiza o acţiune sau o stare;	*optativul* sau *conjunctivul;*
c) **enunţiative imperative:** *Grăbeşte-te! Să te grăbeşti!*	o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte.	*imperativul* sau *conjunctivul* cu valoare de imperativ.

Exerciţii

1. Analizează propoziţiile enunţiative din textele următoare arătînd felul lor după ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite:

a) Păzeşte-te de cărbunele acoperit./ — *Folclor.*

b) Priveşte,/ de la miazăzi, la miazănoapte, popoarele îşi ridică capul.../ lumea veche se prăvăleşte,/ şi pe ale ei dărîmături slobozenia se înalţă!.../ Deşteaptă-te!/ — A. Russo, *Cîntarea României.*

c) — Dacă nu v-ar hi cu supărare,/ zise moşneagul... uitîndu-se ţintă la mine,/ v-aş întreba de ceva./ — C. Hogaş, *În Munţii Neamţului.*

d) De ce m-aţi dus de lîngă voi,/
De ce m-aţi dus de-acasă?/
Să fi rămas fecior de plug,/
Să fi rămas la coasă./ — O. Goga, *Bătrîni.*

e) Nu lăsa lucrul de azi pe mîine./ — *Folclor.*

f) Închinare-aş/ şi n-am cui!/
închinare-aş murgului,/
dar mi-i murgul cam nebun
şi de fugă numai bun./ — *Toma Alimoş.*

2. Construieşte cîte o propoziţie enunţiativă optativă cu verbul predicativ la modul optativ şi la conjunctivul perfect.

3. Construieşte cîte o propoziţie enunţiativă imperativă cu verbul predicativ la modul imperativ şi la conjunctivul prezent cu valoare de imperativ.

Propoziţii exclamative

Propoziţiile enunţiative şi cele interogative, pe lîngă scopul de a comunica o constatare sau de a cere o informaţie, *pot exprima şi o stare sufletească de admiraţie, mirare, plăcere, mulţumire sau nemulţumire, surprindere, indignare, regret, desperare sau o dorinţă, un îndemn* etc.

În acest caz propoziţiile au o intonaţie exclamativă şi se numesc **propoziţii exclamative.**

— *Ce vesel ţi-a ieşit poporu-n cale!* / — A. Vlahuţă, *1907.*	**enunţiativă exclamativă**
— *Ce e cu băiatul ăsta?!*/se miră tatăl... — M. Preda, *Moromeţii.*	**interogativă exclamativă**

Cele mai multe propoziţii *enunţiative exclamative* se construiesc cu *ce* sau *cît* cu valoare adjectivală sau adverbială ori cu adverbul *cum:*

Şi ce *cap* frumos răsare! / — G. Coşbuc, *La oglindă.*
Cîte *sieaguri* n-au fluturat pe aici! / — A. Vlahuţă, *România pitorească.*
Ce *mîndră* sărbătoare se-nfiripă! / — St. O. Iosif, *Haiducul.*
Cît *de frumoasă* te-ai gătit,
Naturo, tu! / — G. Coşbuc, *Vara.*
Cum *şuieră* cumplita vijelie! / — A. Vlahuţă, *1907.*

Propoziţiile enunţiative exclamative pot apărea însă şi sub forma construcţiilor obişnuite ale propoziţiilor enunţiative, deosebindu-se de acestea numai prin intonaţie, iar, în scris, prin semnul exclamării:

Vin copiii!/

În unele propoziţii exclamative predicatul sau verbul copulativ nu este exprimat:

Ce ochi verzi şi buclucaşi!/ Cît de mlădioasă şi de isteaţă! / — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

În prima propoziţie a fost omis predicatul *are*, iar în a doua, verbul copulativ *este.*

După propoziţia enunţiativă exclamativă se pune de obicei semnul exclamării şi, mai rar, puncte de suspensie (...):

Eram liber! / Ce fericit e omul liber... / — B. Şt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

După propoziţia interogativă exclamativă se pune semnul întrebării însoţit de semnul exclamării (?!).

Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un şobolan?! / — Fr. Munteanu, *O felie de pîine.*

Cînd intonaţia unei propoziţii exclamative (enunţiative sau interogative) *este mai intensă, după semnele* [*!*] *şi* [*?!*] *se pun puncte de suspensie:*

Ce ţară fericită!... /
— *Să trăiţi, d-le sublocotenent!*/ Sînt Constantin Fierăscu. /
— **Tu eşti, mă tragedianule!?...** / — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

După o propoziţie enunţiativă exclamativă se pun uneori **două sau mai multe semne de exclamare.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie propozițiile enunțiative exclamative și cu două linii propozițiile interogative exclamative. Motivează oral punctuația propozițiilor respective. Dacă în unele propoziții exclamative predicatul verbal sau verbul copulativ nu este exprimat, scrie-l deasupra textului în felul următor:

are
Ce ochi verzi și buclucași √ !

este
Cît de mlădioasă și de isteață √ !

a) Ce minunat e vîntul!
Îți mîngîie obrajii! Cîteodată parcă ți-i sărută... — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Frumos e cerul! Ochii mei plutesc
Pe liniștita-i pînză străvezie. — N. Labiș, *O zi*.

c) Sosit era bătrînul Grui
Cu Sanda și Rusanda lui.
. . . .
Și alții, Doamne! Drag alint
De trupuri prinse-n mărgărint!
Ce fete dragi! Dar ce comori
Pe rochii lungi țesute-n flori![79]
— G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

d) Mîndră și vitează erai în bătălie, o țară română... — A. Russo, *Cîntarea României*.

e) Mi-e dor, mi-e dor de clipa de-altădată!... — P. Cerna, *Pîrîul și floarea*.

f) — Acuma ce-ai rămas cu capul între urechi?! se miră Moromete, călcînd încet printre crăcile salcîmului. Desfă caii și bagă-i în grajd... — M. Preda, *Moromeții*.

g) Caii se smuciră în ham; căruța sălta pe șosea în galopul cailor.
— Pace! Pace! Se face pace! striga acum și omul cu butoi în căruță, pierind la o cotitură a șoselei. — Șt. Bănulescu, *Masa cu oglinzi*.

h) — Da ce vînt te-a adus și cum ai putut răzbate prin aceste locuri, femeie hăi?! — I. Creangă, *Povestea porcului*.

2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să se afle propoziții enunțiative și interogative exclamative și neexclamative.
Între propozițiile exclamative, să se afle și propoziții cu predicatul sau verbul copulativ neexprimat. Explică punctuația folosită.

Clasificarea propozițiilor după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului

I. După aspectul pozitiv (afirmativ) sau negativ al predicatului, propozițiile se împart în **propoziții pozitive*** sau **afirmative** și **propoziții negative****.

Semnul distinctiv al propoziției negative este adverbul **nu** *care precedă verbul predicativ sau verbul copulativ:*

De aici *se văd* munții.	propoziție pozitivă (afirmativă);
De aici **nu** *se văd* munții.	propoziție negativă;
Munții *sînt împăduriți*.	propoziție pozitivă (afirmativă);
Munții **nu** *sînt împăduriți*.	propoziție negativă.

* Denumirea „propoziție *pozitivă*" vine de la adjectivul latin *positivus* (care exprimă o afirmație).
** Denumirea „propoziție *negativă*" vine de la adjectivul latin *negativus*, care are la bază verbul *negare* (a spune *nu*).

În unele propoziții, *negația este întărită prin adverbul* **nici**, *așezat înaintea adverbului* **nu:**

Dacă n-ar fi, /**nici nu** *s-ar povesti*.

Adverbul *nu* care indică aspectul negativ al predicatului, precum și adverbul *nici* care întărește negația *se iau împreună cu predicatul.*

Exercițiu

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare și analizează felul propozițiilor după scopul comunicării și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

a) Pînă la optzeci de ani nu i s-a întîmplat nimic serios hagiului./ Nu l-a durut un dinte măcar./ I-au căzut toți de bătrînețe, pierzîndu-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pîine./ — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

b) — Mîncați,/ beți/ și vă veseliți,/ dar de fata împăratului Roș nici nu gîndiți!/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Aruncîndu-se porumbelul în văzduh, acesta ocoli pe deasupra lumii/ și veni/ de se puse drept pe capul băiatului celui mare./ Fiii de împărați și de boieri... începură a striga/ că nu se poate,/ e o greșeală,/ nu e bun de împărat...,/ și cerură/ ca să se facă o a doua încercare./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

d) Șofron, pădurean și el, știa/ să vorbească cu pădurenii,/ tocmai de aceea însă în curînd simți/ că anevoie se va înțelege cu dînșii./

Nici nu voiau pădurenii/ să steie* de vorbă cu dînsul./ Cei mai mulți ziceau/ că nu rămîn pe aici,/ că trec în Banat,/ unde ziua se plătește mai bine./ — I. Slavici, *Pădureanca*.

II. *Adverbul* **nu** *poate nega și alte părți de propoziție (subiectul, numele predicativ, un atribut sau un complement).*

De obicei, cînd se neagă o parte de propoziție (alta decît predicatul), în propoziția respectivă se află două părți de propoziție de același fel, dintre care se neagă una. Cele două părți de propoziție sînt legate, de cele mai multe ori, prin conjuncția **ci:**

	Partea de propoziție negată
Încăperea mirosea **nu a flori...**, *ci a fum* de luminare — E. Camilar, *Povestiri eroice*.	*complementul*

Subiectul negat apare frecvent tot într-o construcție cu conjuncția **ci**, iar conjuncția introduce propoziția în care se află subiectul ce se opune celui negat. Cele două propoziții au același predicat; de aceea deseori predicatul este exprimat numai într-una din propoziții, iar în cealaltă se subînțelege:

Nu eu (te *ajut*), /*ci* **puterea** milosteniei... te *ajută*, Harap-Alb. / — I. Creangă, *Harap-Alb*.

Propozițiile în care se neagă altă parte de propoziție decît predicatul **nu sînt negative.**

[79] „Și alții (erau sosiți); (Erau) drag alint; Ce fete dragi (erau); Dar ce comori (aveau)..." — Propoziții cu predicatul verbal sau verbul copulativ neexprimat.
* Forma *să steie* este regională. Forma literară (corectă) este: *să stea*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele propozițiilor în care se află adverbul *nu*. Scrie deasupra textului, lîngă subiect, predicatul neexprimat. Dacă adverbul *nu* neagă altă parte de propoziție decît predicatul, subliniază-l împreună cu partea de propoziție negată. Analizează propozițiile în care se află adverbul *nu*, arătînd felul lor după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului. Arată felul celorlalte părți de propoziție negate.

a) Nu vă lăudați știința;/ asta [nu pot] s-o ascult!/
Nu acela-i om cuminte/ care tot mereu vorbește
Despre-nțelepciunea-i multă.../
Nu filozofia-l face pe om înțelept sub soare,/
Ci mintea cea sănătoasă, cîștigată cu sudoare,/
De-aceea nicicînd plugarul nu-l luați în rîs de sus:/
În oala acoperită [nu știe nimeni] ce-i pus!/ — G. Coșbuc, *Filozofii și plugarii.*

b) Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,/
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele./ — O. Goga, *Rugăciune.*

c) Danțul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii.../
— M. Eminescu, *Povestea teiului.*

d) Nu între perne moi ședea [Ștefan] și nu în încăperi,/ci afară, în zloate și geruri aspre./[80] — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

2. Construiește două propoziții negative și două propoziții pozitive în care să fie negat subiectul sau un complement.

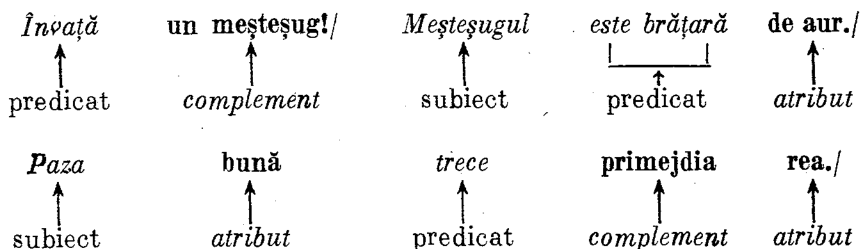
Clasificarea propozițiilor după structura (alcătuirea) lor

I. *După structura (alcătuirea) lor, propozițiile pot fi* **simple** *sau* **dezvoltate.**

Propoziția simplă *este alcătuită numai din părți principale (ambele părți principale sau numai una dintre ele):*

Propoziții simple	*Din ce sînt alcătuite*
— *Gheorghe vine?*	din **subiect** și **predicat;**
— *Vine.*	numai din **predicat** (subiectul subînțeles);
— *Cine a venit?*	din **subiect** *(cine)* și **predicat;**
— *Un prieten.*	numai din **subiect** (predicatul subînțeles);
Plouă.	numai din **predicat** (nu poate avea subiect).

Propoziția dezvoltată *este alcătuită din părți principale și una sau mai multe părți secundare (atribute sau complemente):*

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează-le cu *P* și *S*. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat, folosind semnul |/‾. Analizează felul propozițiilor după structura lor.

a) Ard grajdurile./ Ard vitele./ Arde casa boierului.../
Au pierit logofeții./ Au pierit pîndarii./ Parc-au intrat în pămînt.../ — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Mihnea încalecă,/ calul său tropotă,/
Fuge ca vîntul.../ — D. Bolintineanu, *Mihnea și baba.*

c) Luceau stele./ Porni o adiere de vînt./ Auzi în prăpastie un scîncet de dihanie./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) Ienupărul e tipul nevoiașului din lumea arborilor./ Muntele e de piatră/ și piatra e vitregă./ — I. Simionescu, *Flora României.*

e) La bătrînețe găitănăria nu mai mergea./ Desfăcu prăvălia./ Vîndu tot./ — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

f) Bag degetul arătător în gură./ Fluier.../ Răsună pustietatea./ Fuge iepurele./ Se ascunde./ Mă pîndește./ — Z. Stancu, *Desculț.*

2. Construiește cinci propoziții dezvoltate, alcătuite din predicat verbal și un complement.

3. Compune un dialog în care răspunsul la întrebări să fie exprimat prin propoziții simple alcătuite numai din predicat sau numai din subiect și prin propoziții dezvoltate alcătuite din subiect și un atribut sau predicat și un complement.

II. **Fii atent** *la următoarele tipuri de propoziții simple:*

a) **propoziții** *cu subiectul la persoana a II-a indicat prin forma verbului și în care se află un substantiv la vocativ fără funcție de parte de propoziție, însoțit sau nu de o interjecție, ori* **propoziții** *în care se află o interjecție fără funcție de parte de propoziție:*

Ai înțeles, **(măi) Ioane?** sau *Ai înțeles,* **măi?**

b) **propoziții** *care au subiect multiplu sau nume predicativ multiplu:*

Vîntul *și* **ploaia** *au încetat.* | *subiect multiplu;*
Bătălia a fost **lungă** *și* **grea.** | *nume predicativ multiplu.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Notează subiectele neexprimate.
Analizează felul propozițiilor după structura lor, după scopul comunicării, după intonația exclamativă sau neexclamativă și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

a) — ...să iertați dumneavoastră, cucoane,/ încă tot n-am înțeles,/ răspunse moș Roată./ — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

b) Mă gîndii eu,/ mă răzgîndii./ Îmi dam cu socoteala:/ Asta **nu** e adunare./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

c) N-auzi, mă?/ a strigat Simion, ațîțat./ — I. Lăncrănjan, *Cordovanii.*

d) — Sînt buni strugurii, bre?/ — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Și atunci s-a lăsat un ger, ș-o lapoviță și-un îngheț,/ de crăpau pietrele./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

f) — Ură tu, măi Chiriece,/ zic eu lui Goian.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

---

80 — *„Nu între perne... ședea* și *nu în încăperi".* Nu este negat predicatul, ci două complemente, deci propoziția nu este negativă.

g) — Împărăția și cetățile s-au risipit./ Acuma pe acolo-i pustie./ Nu-i nici apă, nici pom.../ Nu se mai cunoaște nimica./ — M. Sadoveanu, ***Făt-Frumos-Măzărean.***

h) Apa e lină, adîncă, tăcută./ — A. Vlahuță, ***România pitorească.***

i) — Sînteți leneși, măi, leneși și nepricepuți.../a rostit boier Gherasie Colarez./ — Z. Stancu, ***Desculț.***

j) Ian taci, măi femeie, / că biserica-i în inima omului. / — I. Creangă, ***Amintiri din copilărie.***

2. Construiește:

— trei propoziții simple în care să se afle cîte o interjecție fără funcție de parte de propoziție;

— trei propoziții simple cu subiect multiplu și trei cu nume predicativ multiplu. Subliniază predicatele și subiectele. Notează subiectele neexprimate.

Clasificarea propozițiilor

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Omul varsă un ștergar de mălai în copăița femeii./

— Scutură ștergarul!/

— L-am scuturat./ — B. Șt. Delavrancea, ***Norocul dracului.***

b) Petre Rădoi nu muncește./ Muncesc oamenii pentru el.../ Vite n-are./ Fetele îl îngrijesc./ — Z. Stancu, ***Desculț.***

c) — Stai, mă!/ nu te apuca de năzbîtii./ Iazul, lacul și pădurea sînt ale noastre./ — I. Creangă, ***Dănilă Prepeleac.***

d) Femeile tăbărîră pe mama fetei./

— Stana-i tînără și proastă,/ dar dumneata ești femeie cuminte./ Cum poți/ să-ți dai fata în gura lupului?/ — I. Agârbiceanu, ***Floarea-soarelui.***

e) — Ei, ei!/ De-acum drege-ți „voacea"/ și descurcă-te(...)/ dacă poți./ — I. Creangă, ***Amintiri din copilărie.***

f) — Da de unde ești tu, măi țică?/

— ...Ia,/ sînt și eu un băiet sărman.../ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

g) Vlad îl asculta.../ Andrei Spătar i se arătase aproape ca un alt om.../ L-ar fi luat de gît/ și i-ar fi plîns pe umăr.../ Aici la marginea trotuarului, s-a întors/ și l-a privit./

— De ce te-ai oprit?/ îl întrebă Spătar./ — Emanoil Bucuța, *Capra neagră.*

h) — Ascultă, Vărău!/ A sunat ceasul de judecată și hotărîre!/ Leana-Boculeana să treacă în partea/ cui i-i drag!/ Vrea acest lucru Leana-Boculeana/ sau nu vrea?/

— Leana-Boculeana nu vrea!/ a răspuns Vărău./ — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

Părțile de propoziție

Noțiuni generale

I. ***Părțile de vorbire îndeplinesc în propoziție diferite funcții:*** **subiect, predicat, atribut, complement.** Funcția pe care o îndeplinește un cuvînt în propoziție se numește **funcție sintactică.**

Cuvintele care îndeplinesc funcții sintactice sînt **părți de propoziție.**

După importanța pe care o au ***în organizarea propoziției,*** părțile de propoziție sînt de două feluri:

— **părți principale:** *subiectul* și *predicatul;*

— **părți secundare:** *atributul* și *complementul.*

Pot fi părți de propoziție numai cuvintele care au un înțeles de sine stătător: **substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul** *și* **unele interjecții.**

Celelalte cuvinte care nu au înțeles de sine stătător *(articolul, prepoziția, conjuncția)* servesc ca **instrumente gramaticale,** *pentru a face legătura între părțile de propoziție.*

După structură (modul ei de alcătuire), *partea de propoziție exprimată printr-un cuvînt cu sens lexical de sine stătător, singur sau însoțit de un cuvînt ajutător,* este o **parte de propoziție simplă.** *Cuvinte ajutătoare* pot fi: *articolul, prepoziția, auxiliarul unei forme verbale compuse, pronumele reflexiv neaccentuat fără funcție sintactică care însoțește un verb, adverbele de negație „nu" și „nici" care însoțesc predicatul sau altă parte de propoziție, cuvintele cu ajutorul cărora se exprimă gradele de comparație, verbul copulativ:*

Mila mamei și a *tatei* mi-ar fi *ucis* cel din urmă pic de *mîndrie.** — B.Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Nu *cunosc* cîntec mai *frumos.*

Mi-au *spus* mulți că de *acolo* înainte drumul se *îngustează,* dar nu de asta mă *tem.*

La *voi* nici nu se *gîndește.* Nu se *gîndește* nici la *voi.*

Eu sînt *moldovean.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie părțile de propoziție simple exprimate printr-un singur cuvînt și cu două linii pe cele exprimate cu diferite cuvinte ajutătoare.

a) ...detașamentul cel dintîi trebuia/ să aștepte acolo sosirea celui de-al doilea./ — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*

b) Un pîrău curgea pe sub un pod de piatră sfărîmînd soarele oglindit în el./ — M. Sadoveanu, *Ceas al tinereții.*

c) Cei doi împărați s-au hotărît/ să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin./ — I.L. Caragiale, *Poveste.*

d) Ionuț Jder era foarte lăudat pentru îmblînzirea sălbătăciunilor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrînul soare,/
De cînd pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare.../
— O. Goga, *Noi.*

f) Ce chinuri a îndurat Manlache/ pînă să ajungă la Tîrgul Ocnei,/ nici el n-ar fi știut/ să spună./ Rana nu se tămăduia/ și nici nu avea/ cum să se tămăduiască./ Doctoriile lui moș Petrache făceau destulă minune/ că o țineau pe loc./ — V.I. Popa, *Velerim și Veler Doamne.*

g) O carte nu-ți place:/ ea este rea/ sau tu ești rău./ — N. Iorga, *Cugetări.*

II. Uneori două sau mai multe cuvinte, deși au înțeles de sine stătător, se îmbină între ele formînd o **parte de propoziție dezvoltată.**

Părțile de propoziție dezvoltate pot fi exprimate prin:

- **cuvinte compuse prin alăturare:** *drum-de-fier, ciubotica-cucului, Strîmbă-Lemne, galben-portocaliu, social-politic* etc.;

---

* S-au tipărit cu litere cursive cuvintele care, împreună cu cele ajutătoare, tipărite cu litere aldine (groase), formează o parte de propoziție simplă.

— **cuvinte care exprimă al doilea termen al unei comparații, împreună cu adverbele de comparație care le precedă: ca (și)** *pe tine*, **cît** *un munte*, (mai mult) **decît** *ție* etc.;

— **locuțiuni substantivale, adjectivale, pronominale, verbale, adverbiale:** *aducere-aminte, părere de rău;* (om) *cu dare de mînă; Domnia ta, Măria sa* etc.; *a-și aduce aminte, a o lua la fugă; încetul cu încetul, din cînd în cînd* etc.;

— **cuvinte cu sens lexical care alcătuiesc diferite expresii:** (a se ajuta) *unul pe altul*, (a-și promite) *unul altuia*, (a veni) *unul spre altul* etc.; (a merge) *în vîrful degetelor (picioarelor)*, (a zbura) *ras cu pămîntul*, (înalt) *de-un stat de om* etc.;

— **cuvinte cu sens lexical împreună cu adverbe care exprimă restricția, precizarea, aproximația: numai** *acolo*, **numai** *copiii*, **doar** *pe cîmp*, **chiar** *acolo*, **tocmai** *atunci*, **cam (aproape)** *zece*, **cam** *pe aici* etc.

Mijlocul de control *pentru recunoașterea părților de propoziție dezvoltate* constă în faptul că suprimarea unui cuvînt are ca urmare fie pierderea sensului, fie schimbarea conținutului comunicării. Astfel, în propoziția „Am terminat școala **acum cîțiva ani**", din partea de propoziție subliniată nu putem înlătura nici unul din cele trei cuvinte. Nu putem spune: „Am terminat școala *acum ani*", „*acum cîțiva*" sau „*cîțiva ani*". De asemenea, dacă din părțile de propoziție dezvoltate în care intră adverbul *numai* sau *doar* scoatem adverbul, conținutul comunicării se schimbă: propoziția „Au venit *numai (doar)* **femeile**" spune altceva decît „Au venit *femeile*".

Exerciții

1. Subliniază părțile de propoziție dezvoltate. Dacă ele sînt părți secundare, indică prin săgeată cuvîntul determinat. Explică oral de ce le consideri părți de propoziție dezvoltate.

a) În văzduh, o rață sălbatică zboară, furișîndu-se, măcăind speriată, ca alungată de un glonț./ — Em. Gârleanu, *Tovarășii.*

b) Ce numiri potrivite le-a dat poporul!/ Pe una a botezat-o coada-vulpii./ Spicul din vîrf, des ca un pămătuf galben, e roșcat și cu lungi firișoare, întocmai ca o coadă mică de vulpe./ — I. Simionescu, *Flora României.*

c) De două sute de ani,... Tîrgoviștea era mereu scaunul țării./

De puțină vreme numai, creșterea Bucureștilor și importanța lui comercială făcuse pe domni a lua obicei a petrece o parte din iarnă în acest oraș/ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) Dar [cînd auzeam de legănat copilul,] nu știu/ cum îmi venea,/ căci tocmai pe mine căzuse păcatul/ să fiu mai mare între frați./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) După o clipă de socoteală, le-a poruncit/ să se pitulească jos, lipiți cu pămîntul,/ și cu nici un preț să nu se miște.../

...După cîteva clipe prepelița zboară ras cu pămîntul, la doi pași de botul cîinelui,/ care o urmărește:/ ...dar prepelița se preface atît de bine/ că e rănită,/ încît cîinele vrea cu orice preț/ s-o prindă./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

f) Nici de astă dată nu fu luat în seamă de cineva,/ nici măcar de Țugurlan./ — M. Preda, *Moromeții.*

g) Ce-o fi zis Irinuca în urma noastră,/ ce n-o fi zis,/ nu știu;/ dar știu atîta/ că eram cu gheața-n spate, de frică,/ pîn-am ajuns la Borca./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Poate-i vrun bătut de soartă,/
Care-aleargă pe cîmpie
Într-atîta lume moartă!/ — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

i) Mergeau cu băgare de seamă, călcînd numai în urmele înghețate și adînci ale vreunei patrule de ieri./ Mergeau suflînd din ce în ce mai greu./ — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

j) — Fraților!/ Precum v-a spus Măria sa, Leul,/ am trăit și eu... printre Domniile voastre./ — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită.*

k) Ceilalți ne uitam unul la altul, exprimînd mirare, admirație sau gelozie./ — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

2. Construiește cinci propoziții în care să se afle părți de propoziție dezvoltate, exprimate prin substantive sau adjective compuse, locuțiuni diferite și alte îmbinări de cuvinte. Subliniază părțile de propoziție dezvoltate și, dacă au funcția de atribut sau de complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle părți de propoziție exprimate: prin *substantive comune compuse* care arată *nume de animale, nume de plante*; prin substantivele *redactor-șef, prim-ministru, viceprim-ministru;* prin *substantive proprii compuse* care arată *nume de constelații* și *nume din basme sau povești.* Substantivele care au forme pentru ambele numere să fie folosite într-o propoziție la singular, iar în cealaltă, la plural. Arată oral felul părților de propoziție (simple sau dezvoltate).

Raporturile dintre părțile de propoziție

Între părțile de propoziție există două feluri de raporturi:

— *raportul de subordonare* sau *de determinare;*

— *raportul de coordonare.*

Raportul de subordonare (determinare)

Raportul de subordonare are de obicei *doi termeni:* **termenul determinat** sau **cuvîntul regent*** și **termenul determinant** sau **subordonat,** care poate fi un *atribut* sau un *complement.*

Părțile de vorbire care pot avea rolul de **cuvînt regent** *sînt:*

— pentru a t r i b u t: **substantivul** sau *înlocuitorul acestuia* — **pronumele,** mai ales pronumele *demonstrativ* și cel *nehotărît*, ori **numeralul** *cu valoare substantivală:* **casă** *înaltă, de cărămidă, de reparat* etc.; **aceea (alta)** *mare, de lemn* etc.; **trei** *mari, de lemn* etc.; **al doilea** *dintre voi, de sus* etc.;

— pentru c o m p l e m e n t: **verbul predicativ** (la mod personal sau nepersonal), **adjectivul, adverbul** și **interjecțiile predicative: aștept** *pe mama, acum, aici* etc.; (un pom) **mai înalt** *decît casa;* (vas) **plin** *cu apă;* (merge) **încet** *ca melcul* etc.; (broasca) **țiști!** *în baltă;* **iată (iacă, na)** *un fluture* etc. Ultimele trei interjecții *nu pot avea subiect.*

* „Regent" înseamnă *conducător*, iar termenul gramatical *cuvînt regent* înseamnă cuvînt căruia i se subordonează (care cere) anumite părți de propoziție: substantivul cere un atribut; verbul cere un complement.

Raportul de subordonare dintre atribut sau complement și cuvîntul regent se poate exprima:

— prin **juxtapunere*** sau **alăturare** (fără cuvinte de legătură): *elevul* **Georgescu**; *rîul* **Dîmbovița**; *merge* **repede** etc.;

— prin **formele cazurilor:** *copilul* **vecinei**; *îi povestește* **mamei**;

— prin **cuvinte cu rol de instrumente gramaticale** — *prepoziția, articolul demonstrativ, articolul posesiv: ramură* **de** *brad, trandafirul* **cel** *alb, un coleg* **al** *Mariei*.

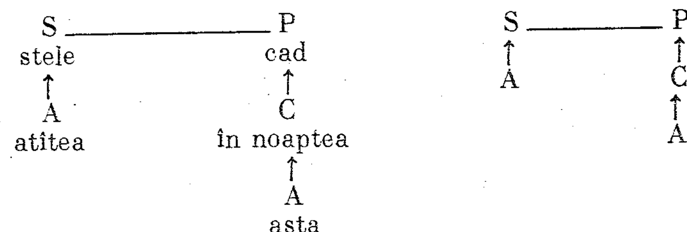
Cuvintele cu rol de instrumente gramaticale intră în alcătuirea părții de propoziție pe care o introduc, pentru că ele îi dau atributului sau complementului un anumit sens în propoziție — *sensul sintactic (care, al cui, pe cine, de la cine, unde, de unde* etc.).

Cuvîntul regent al unui atribut sau al unui complement poate avea funcția de parte principală sau de parte secundară a propoziției:

S ↓——| A P ↓——| C
Tăcere / apăsătoare / *stăpînea* / pămîntul./ — L. Blaga, *Pămîntul*.

A |——↓ S P ↓——| C ↓——| A
Atîtea / *stele* / *cad* / în noaptea / asta./ — L. Blaga, *Noi și pămîntul*.

Raporturile dintre părțile de propoziție se pot arăta printr-o schemă a propoziției, în care părțile principale se așază pe primul plan, orizontal, iar părțile subordonate, pe planurile următoare, sub cuvintele regente. Schema poate fi alcătuită prin reproducerea textului sau poate fi simplificată, redusă la indicarea funcțiilor sintactice și a înlănțuirii părților de propoziție, dacă s-au făcut notările pe text ori dacă s-au analizat părțile propoziției. De exemplu:

Exercițiu

Subliniază predicatele, subiectele, atributele și complementele și notează-le cu **P, S, A, C.** Indică prin săgeată cuvintele determinate de atribute și de complemente. După modelul de mai sus, alcătuiește schema raporturilor sintactice din fiecare propoziție.

a) Vorba dulce mult aduce./ — *Proverb*.

b) Vîntul clătina pîlcurile de arbori./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

c) Rîul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur./ — V. Alecsandri, *Malul Siretului*.

d) O rădăcină cioturoasă pîlpîia pe foc sub ceaun./ — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

* *Juxtapunere* înseamnă *punere alături (lîngă, imediat după)*. Cuvîntul vine de la verbul latin *ponere (a pune, a așeza)* și adverbul *juxta (lîngă, aproape, imediat după)*.

e) O horă de măguri dezvelite prind Bistrița la mijloc./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) Matei se uită pe bolta senină./ O adevărată ploaie de stele venea din cer./ — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

g) De pe coșurile caselor se ridicau suluri de fum ca niște copaci./ — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

h) Șuier aține, în plaiuri depărtate, poteca arnăuților cu fes roșu și cu iatagan adus./ — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

i) Albumul ei cu scoarțe violete
E plin de cărți poștale ilustrate./ — G. Topîrceanu, *Albumul*.

j) Tunetul cînta adînc ca un proroc al pierzării./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

k) Fata... pîș-pîș, în vîrful degetelor, pînă la ușă./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

l) Și într-o ramă, iată o canava uitată./ — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

Raportul de coordonare

Raportul de coordonare este cel existent **între părți de propoziție de obicei de același fel și care au același cuvînt regent.** În raport de coordonare pot fi: *subiectele; numele predicative; atributele; complementele.*

Prin *atribute* sau *complemente de același fel* înțelegem atribute sau complemente care răspund la aceeași întrebare și au de obicei același fel de exprimare: *flori* **de cais, de vișin** și **de cireș;** *trunchiuri* **ale stejarilor** și **ale fagilor;** *i-am chemat* **pe Ion** și **pe Gheorghe;** *lucrează* **repede** și **bine.**

Raportul de coordonare poate fi exprimat prin următoarele mijloace:

— prin **juxtapunere:**

S1 S2 S3 S4 S5 S6 S7 **Lupul, mielul, leul, mînzul, cîine, șoarece, pisoi** Stau în fabulă de sfadă, ca la teatru, cîte doi. — T. Arghezi, *Fabula fabulelor*.	*subiecte coordonate prin* **juxtapunere**

— prin **conjuncții coordonatoare** *(și, nici, dar, însă* etc.):

NP1 NP2 Drumul este **scurt,** *dar* **greu.**	*nume predicative coordonate prin conjuncția* **dar;**
C1 Răsare luna **liniștit** C2 *Și* **tremurînd** din apă. — M. Eminescu, *Luceafărul*.	*complemente coordonate prin conjuncția* **și.**

Părțile de propoziție de același fel, coordonate între ele, se numesc **părți de propoziție multiple:** *subiect multiplu, nume predicativ multiplu, complement obiect direct multiplu* etc.

În alcătuirea schemei propoziției *părțile de propoziție coordonate se așază pe aceeași linie orizontală*, iar între ele se pune conjuncția coordonatoare sau virgula, dacă în schemă se reproduce textul propoziției; în

schema simplificată părțile coordonate pot fi legate printr-o linie orizontală (C1 — C2 — C3) sau prin semnul + (C1 + C2 + C3).

S ________ P — luna ________ răsare; C1 + C2 — *liniştit* şi *tremurînd*

S ________ P — C1 + C2

Dacă propoziţia are subiecte coordonate, în schema propoziţiei ele vor fi puse între paranteze, pentru a arăta că toate sînt în relaţie cu acelaşi predicat. Tot între paranteze vor fi puse şi părţile din care este alcătuit predicatul nominal (cu unul sau cu mai multe nume predicative):

(S1 + S2 + S3) ______ P **S ______ PN (v. cop. — NP)**
S ______ PN (v. cop. — NP1 + NP2 + NP3)

Desfăşurarea părţilor din care este alcătuit predicatul nominal este necesară pentru că fiecare dintre ele poate avea o parte de propoziţie subordonată.

Raportul de coordonare poate fi: **copulativ, disjunctiv, adversativ, conclusiv.** Pentru specificul fiecărui raport de coordonare, vezi *Felurile conjuncţiilor după funcţia lor*, punctul III, pag. 387.

Părţile de propoziţie coordonate prin juxtapunere **se despart totdeauna prin virgulă.** *Cele coordonate prin conjuncţii se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuaţie date la conjuncţiile coordonatoare* (pag. 390—391).

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele şi subiectele, apoi atributele şi complementele coordonate. Fă schemele raporturilor sintactice, cuprinzînd în schemă: predicatul, subiectul (subiectele), atributele şi complementele coordonate. Explică oral felurile raporturilor de coordonare şi punctuaţia.

a) Arcul şi săgeţile, ghioaga şi praştia stau aruncate la pămînt./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Eminescu a ridicat cîntecul, basmul şi graiul popular la înălţimea scînteietoare a luceafărului./ — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului.*

c) Baba Mărgărinta nu era chiar o babă.../ Era o femeie tînără, încă voinică, rumănă şi sprîncenată./ — M. Sadoveanu, *La Mesteacănei.*

d) Apoi mai scoase dintr-un gherghir nişte straie vechi, un arc, nişte săgeţi, un paloş şi un buzdugan.../ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) — Şi nu-ţi aduci aminte nici de tată, nici de mamă, nici de fraţi?/ îl întrebă cucoana Catincuţa./ — M. Sadoveanu, *Neculai şi prietenul său.*

f) Hanurile poştelor erau pustii sau arse./ Diligenţele opreau la case ţărăneşti ori la focurile de sub streşinile codrilor./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

g) Calistrat Bogza şi tovarăşul său puteau fi găsiţi la casele lor ori în valea din dreapta, ori în valea din stînga./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

h) Zîmbetul îi era întristat, însă plăcut./ Nu părea/ să fie în întâia tinereţă,/ totuşi era subţire în boi şi mlădioasă ca o copilă./ — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

i) Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic./ — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

j) Mersesem trei ceasuri fără oprire/ şi atît eu, cît şi Pisicuţa simţeam nevoie de odihnă./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

Părţile principale ale propoziţiei

Predicatul

I. Predicatul este *partea principală* de care depinde existenţa unei propoziţii. *El îi atribuie subiectului* **o acţiune, o stare, o caracteristică** *sau* **o însuşire.**

Predicatul arată de obicei *ce face, ce este* sau *cum este* subiectul:

	Ce îi atribuie subiectului	Ce arată predicatul
Ea **mergea**/ căpşuni **s-adune,**/ Fragi **s-adune** —/	*o acţiune*	*ce face* subiectul;
Eu **şedeam** pe prag la noi./ — G. Coşbuc, *Subţirica din vecini.*	*o stare*	
Rada-i **nălucire** vie./ — G. Coşbuc, *Rada.*	*o caracteristică*	*ce este* subiectul;
Inima lui **era... generoasă.**/ — G. Galaction, *Viteazul Jap.*	*o însuşire*	*cum este* subiectul.

Analiza propoziţiei trebuie să înceapă **cu predicatul;** *apoi se pune întrebarea pentru găsirea subiectului.*

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele şi subiectele.

a) În cetăţuia ta de ape
Dorm cîntecele noastre toate/
Şi fierbe tăinuita jale
A visurilor sfărîmate./
Tu împleteşti în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre,/
Şi cel mai scump nisip tu-l duci
În vadul Dunării albastre./ — O. Goga, *Oltul.*

b) Repede-repede toată pajiştea e numai flori.../
Curcubeul e palid faţă de braţul de flori culese./
Pajiştile de munte sînt bogate mai ales în genţiane./
Corola tuturor este ca o cupă cu gura în sus./ — I. Simionescu, *Flora României.*

c) Tăria pentru faptele de mai tîrziu, Mircea-Voievod a avut-o şi în geniul de strateg.../ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) — (...) nu înţelegi?/ De cîte sute de ori vrei/ să-ţi spun?.../ — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

e) Bată-l focu(l) pe-mpăratul/
Că mi-a soldăţit bărbatul./ — M. Eminescu, *Literatură populară.*

II. Predicatul poate fi exprimat:

— *printr-un verb cu înţeles de sine stătător, la un mod personal:* **merge, să citească, ar vrea** etc.;

— *prin diferite părţi de vorbire (substantiv, adjectiv, pronume* etc.) *şi un verb care nu are înţeles de sine stătător:* **este frumos, este de argint, este a noastră** etc.

Predicatul exprimat printr-un verb cu înţeles de sine stătător se numeşte **predicat verbal.**

I. Predicatul verbal *îi atribuie subiectului* **o acțiune** *sau* **o stare** *și poate fi exprimat:*

— *printr-***un verb predicativ, la un mod personal:**

Bunicul **stă** pe prispă. / **Înnumără** florile / care **cad.**/ — B.Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

— *printr-***o locuțiune verbală:**

Numai **adu-ți aminte** de povețele mele./ — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

— *printr-***o interjecție** *cu sens apropiat de al imperativului* — **hai, na, nani** etc.; printr-*o interjecție care poate fi folosită în locul unui verb* — **zvîrr!** *(zvîrli)*, **haț!** *(înhăță)*, **țuști!** *(sări)* etc.; printr-*o interjecție de adresare* — **iacă, iată, iacătă.***

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale și subiectele. Arată prin ce sînt exprimate predicatele și la ce mod sînt verbele predicative.

a) Sinan, din malul Rusciucului, privea această chinuire a armatei sale fără a-i da nici un ajutor./ Garnizoana castelului începu a vărsa o ploaie de gloanțe și ghiulele asupra românilor./ Dar aceștia, fără a se spăimînta de această furtună, iuțiră și mai mult focurile lor...;/ ...îngrozitorul Mihai îmbărbăta pe ai săi.../ Prin artileria sa, el izbuti în sfîrșit a rupe podul prin mijloc în două./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Soarele aprinde curcubeie în norul de pulbere..., împrăștiind în aer o răcoare dulce,/ — pădurea răsună ca de o fanfară./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) S-ar întoarce el... de la poartă,/ dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea ca o darabană./ Rari, împrăștiați de vînt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii fulgi de zăpadă./ Tot satul parcă doarme./ — A. Vlahuță, *Socoteala.*

d) Chiparoșii au umbrit tăceri de morminte;/ în platani rîd turturele deasupra furcilor/ unde putrezeau, mîncate de viermi, căpățîni de osîndiți./ Marea freamătă delicat la poalele colinei...;/ dar în clădirile împăraților războiului nimeni n-a ascultat decît tăcerea./ — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

e) Scuturate din crengi,... muiate de ploi, foile își vor statornici covorul lor, mereu,/ precum mereu tot alte flori vor răsări/ ca să fie culese de alte mîini,/ pînă va intra recele și nepăsătorul fier al plugului în dumbravă./ — D. Anghel, *Flori albastre.*

2. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Analizează predicatele arătînd: felul lor, prin ce sînt exprimate (verbe, locuțiuni verbale sau interjecții) și modul la care se află verbele predicative. Pentru predicatele exprimate prin locuțiuni verbale sau prin interjecții, arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite.**

a) Și tot mergînd pe gînduri și tot plănuind, și-aduse aminte de știucă. Scoase solzul, se uită și se gîndi la stăpîna lui. — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat.*

b) Duduia Lizuca băgă de samă că toate jivinele, gîngăniile și paserile stăteau ca de marmoră în lumină, ascultînd. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

---

* Aceste trei interjecții predicative *nu au subiect;* ele apar cu (sau subînțeleg) un complement obiect direct. Pot avea însă și unele complemente circumstanțiale (mai ales circumstanțiale de loc și de timp).

** Fii atent la locuțiunile verbale, pentru că, uneori, între cuvintele din care sînt alcătuite apar alte părți de propoziție.

c) „Dragii mei, pilde bune v-am dat și eu, și mama voastră...", dar cuvîntarea i se topește în lacrimile ce-i dau năvală din ochi. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor.*

d) Într-o oală mare pune mama pe vatră boabe la fiert. Fierb încet boabele de porumb. De trei ori le schimbi apa pînă dau în floare.[81] — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Iată și popularul car cu boi, venind legănat și domol, cu siguranța că tot va ajunge odată și el, oricît de repede or merge ceilalți. — D. Anghel, *Alaiul vechiturilor.*

f) Pe drumul de drumeți sărac
Mai vezi fugind cîte-o vecină
Să ceară cu-mprumut jăratec;
Grăbit, dă roate, singuratec,
Tăcutul liliac. — G. Coșbuc, *Pastel.*

g) Porniserăm din văi adînci
Și ne tîram acum pe brînci
Să nu ne prind-Osman de veste
Că năzuim la deal spre creste.[82]
— G. Coșbuc, *Coloana de atac.*

h) Ploaia nu izbucni dintr-o dată. Întîi o auziră deasupra pădurii căzînd pe frunze, cu un tropot mărunt. Pe urmă se întinse deasupra cîmpului, pișînd iarba...

— Hai în pădure! strigară oamenii din față... — E. Barbu, *Pe ploaie.*

i) Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfîr, sfîr, pe la urechi, ca un bondar, ca acele cîntece din buruienile în care adormisem de atîtea ori. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*

j) Nani, nani, puiul mamei,
Vie somnul pruncului
De pe frunza nucului,
De la puiul cucului. — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui.*

k) — Na, voinice, calul meu
Să mi-l duci la tată-meu. — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

3. Compune o narațiune în care să folosești predicate exprimate prin locuțiuni verbale și prin cît mai felurite interjecții. Subliniază predicatele și subiectele propozițiilor.

II. *Predicatul verbal poate fi exprimat printr-***un verb la diateza activă sau pasivă:**

	Diateza
Vîntul **scormone** șindrilele acoperișului...	activă (verb nereflexiv)
Femeia **se gîndește.**	activă (verb reflexiv)
Orașul **a fost cuprins** pe neașteptate de cazaci. — Z. Stancu, *Desculț.*	pasivă
Se mai **aduseră** din nou străchini cu friptură de miel la masă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*	pasivul reflexiv (fură aduse)

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale și subiectele. Dacă subiectul este neexprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Analizează predicatele arătînd diateza și modul verbelor predicative. Dacă verbul la diateza activă este însoțit de un pronume neaccentuat la acuzativ sau la dativ care nu intră în exprimarea predicatului, motivează acest lucru.

a) — Ia lasă-i și tu, măi nevastă,/ că se bucură de venirea mea,/ zicea tata, dîndu-ne huța.../ Numai de-ar fi sănătoși,/ să mănînce/ și să se joace acum/ cît îs mititei.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) A strigat Măria sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză și iarbă:/

— Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Într-acest timp, văzurăm venind spre noi pe uscat și călare un ofițer turc în fuga mare a calului./ Acesta, ajungînd, ne spuse/ că este trimis de guvernatorul de la Ada-Kaleh/ ca să ne întoarcă pe toți la insulă, adăugînd/ că a venit ordin/ să ne elibereze./ — D. Bolintineanu, *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria.*

d) Pe toată Valea Motrului..., prin toate satele Olteniei, auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor",/ ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo.../ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

e) Bărbații să nu cuteze a umbla în altă parte decît la tabăra știută,/ care le-a fost poruncită de dregători ori de căpitanii răzășilor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) Cînepa se cultivă pentru fuior./ Tăiată de la rădăcină, se duce la topit, într-o apă limpede,/ în care stă patru-cinci zile.../ După ce se fac piramizi, răsfirate la bază/ ca să se usuce,/ cînepa este bătută întîi, spre a se despărți fuiorul de lemn,/ apoi este melițată, cu un cuțit lung de lemn,/ ce se vîră într-un șanț/ în care se pune planta, mereu mutată cu mîna stîngă,/ pe cînd cu cea dreaptă, gospodina ridică/ și lasă în jos cuțitul./ — I. Simionescu, *Flora României.*

g) Mormîntu-mi umbrească-l străbunul stejar/
Ce-ntinde vînjoasele-i brațe spre cer./ — Artur Enășescu, *Stanțe.*

2. Construiește două propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă, la modul conjunctiv prezent și la condițional-optativ prezent și alte două propoziții cu aceleași verbe, la diateza activă, modul conjunctiv perfect și condițional-optativ perfect. Subliniază predicatele și subiectele.

III. **Fii atent** *la pronumele neaccentuate care precedă verbul predicativ sau urmează imediat după el* (legate de acesta prin liniuță de unire): **mă** *gîndesc*, **te** *gîndești, gîndește-***te, își** *pregătește* etc.

Ține seama că pronumele neaccentuat se înglobează în predicat numai dacă verbul predicativ este reflexiv neobiectiv, adică atunci cînd pronumele nu are funcție sintactică proprie.

Pentru deosebirea dintre verbele reflexive neobiective și verbele reflexive obiective, repetă: *dativul posesiv* (p. 180—181) și *explicațiile de sub titlul „B. Verbe active pronominale sau reflexive"* (p. 325—334).

Exerciții

1. Subliniază predicatele verbale exprimate prin verbe reflexive neobiective și pe cele exprimate prin verbe reflexive obiective sau prin verbe însoțite de pronume la dativul posesiv.

Explică oral (motivînd cu mijloacele de control folosite) de ce în unele cazuri ai luat pronumele neaccentuat împreună cu predicatul, iar în altele, nu.

a) Tric se gudură pe lîngă mine,/ mă bate cu coada/ și mă întreabă cu o privire mai elocventă decît vorba:/ „mergem,/ nu e așa?/ mergem?"/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Bietul Tric.*

b) Dar timpul trecu./ Se uită la mine cu ochii holbați,/ rîse de tembelismul/ în care mă văzu/ și-și căută de rostul lui./ Pădurea chinuită și vrăjită de la marginea tîrgului se ofili,/ se îngălbeni./ Cîmpul învineți/ și se goli./ — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

c) Mă îmbrăcai;/ mă spălai cu apă rece;/ mă încălțai cu niște pantofi noi;/ și mama mă pieptănă/ și mă sărută pe frunte,/ așa că o pricepui.../ „să nu mă dai de rușine"./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

---

[81] — „dau în floare". — Locuțiune verbală (înfloresc).
[82] — „*Să nu* ne *prind*-Osman *de veste*". — Locuțiune verbală cu alte părți de propoziție intercalate între părțile ei componente.

d) Și odată se duce Ivan răpede.../ și se aruncă/ de-și face el singur o drăguță de raclă,/ să poată ședea și împăratul într-însa.../

Și așa, văzînd Ivan [că nu mai moare,] zise în sine:/ „Oare nu cumva de acum mi-oi da cu paru-n cap de răul vidmei?/ (...) Deie-și ea,/ dacă vrea."/[83] — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

e) Pe sine însuși nu se vedea Neacșu în fiică-sa;/ el își simțea sufletul trecut în trupul ei cel tînăr și plin de viață./[84] — I. Slavici, *Pădureanca.*

f) ...dar fericit și mîndru ca-n ziua aceea nu m-am simțit niciodată./ După ce-mi așezai cărțile și caietele-n bancă,/ înaintai binișor capul/ și-mi numărai supușii:/ erau opt./ Mă mai uitai o dată bine:/ (...) în celălalt capăt al băncii,... era chiar el — smolitul și micul Mogîldea./[85] — A. Vlahuță, *Mogîldea.*

g) — Mai mult decît viața n-ai/ ce să-mi iei.../ De moarte nu mă sperii eu,/ dacă nu m-am speriat de viața/ pe care am dus-o.../ — Z. Stancu, *Desculț.*

h) Bunica își uita tot mai mult de sine, cuprinsă de daraverile mici și cu grija nepoților./ — I. Agârbiceanu, *Bunica.*

i) Se simțea acuma ușurat și dornic de muncă.../ Singur se mira/ și se bucura.../
— Să-ți faci datoria,/ asta-i/ — își zise cu un zîmbet amar./ — L. Rebreanu, *Catastrofa.*

j) Împăratul duse fluierul la gură/ și începu/ să cînte./ Curtenii se puseră pe joc.../ și se îndemnau unul pe altul./ — V. Eftimiu, *Fluierul ciobănașului.*

k) Trei episcopi s-au întîlnit în București.../ Fiecare din ei e însoțit de un prieten, doctor în teologie.../ Se îmbrățișează cîteștrei/ și unii altora își sărută mîinile./ Doctorii în teologie... se salută de trei ori.../ Se fac două grupuri./ — T. Arghezi, *Pagini din trecut.*

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ruga* și *a speria* la diateza activă: 1. precedate de pronumele personale *te* și *vă;* 2. cîte o propoziție cu aceleași verbe la perfectul compus, persoana a II-a, la singular și plural, folosite ca reflexive neobiective. Subliniază predicatele și subiectele.

IV. *Singurele pronume personale care se înglobează în predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza activă sînt pronumele cu valoare neutră* **o** și **îi (i).** Aceste pronume sînt folosite în expresii sau în locuțiuni verbale:
— Hai *s-***o** *luăm* pe poteca aceasta. Și *am luat-***o** *la fugă.*
— Femeia **îi** *da cu vorba* înainte.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale care cuprind pronumele cu valoare neutră *o* sau *îi (i)* și cu o linie punctată, celelalte predicate verbale.

a) — Grăbiți-vă/ să nu vi se întîmple ceva.../

Dar Nicolae n-o mai auzi./ Ieșise repede din ogradă/ și o apucase cu pași voinicești pe ulița/ ce se întindea ca un brîu albineț printre casele pitite în noaptea de păcură./ — L. Rebreanu, *Proștii.*

b) După un mic sfat între noi doi, în răspîntii, [în loc s-o luăm la deal...,] ne-am hotărît/ să urmăm pe strada Brezoianu,/ să ieșim la Mihai-Vodă/ și d-acolo s-o apucăm spre Filaret./ Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism și de energie;/ ne făceam răspunzători de starea nenorocită și umilită a țării./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

c) — Zi-i ceva, baciule,/ rogu-te,/ zi-i ceva... d-al nostru..., ca la deal./

Și începu/ să cînte din caval./ Era o doină apăsătoare, cu tărăgănări pline de amar.../ Miai ghici/ că tovarășul îl ghicise bine.../ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) — ...pe urmă dă-i cu bere,/ dă-i cu vin,/ dă-i cu vin,/ dă-i cu bere.../ A făcut cinste d. Nae.../ — I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută.*

V. *Predicatul verbal care arată* **existența subiectului** *poate fi exprimat prin următoarele verbe:* **a exista, a se afla, a se găsi, a fi** (cu sensul *a exista* sau *a se afla, a se găsi*):

La mine în sat **există** teren de sport.

Acolo **se află** o cetate.

Acel Mustafa **se găsea** în Țarigrad. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

...mai **erau** (existau, se aflau) pe acasă și alte gospodine. — Gala Galaction, *La vulturi!...*

Observă că *în toate aceste propoziții se află un* **complement circumstanțial de loc** *care răspunde la întrebarea* **unde?: — în sat; acolo; în Țarigrad; pe acasă.** Chiar dacă în propoziție n-ar fi exprimat un astfel de complement, el ar putea fi introdus. De exemplu, în propoziția „**Sînt** destule *fructe*" este posibilă introducerea unui complement circumstanțial care răspunde la întrebarea *unde? (în pom, pe masă, aici* etc.). Deci **complementul circumstanțial de loc** *care răspunde la întrebarea* **unde?** *este* **contextul caracteristic al predicatului verbal care exprimă existența subiectului.** Acest lucru este explicabil, pentru că orice obiect, care există, *se află (este) într-un anumit loc.*

Contextul menționat te ajută în analiza gramaticală la deosebirea dintre predicatul verbal exprimat prin verbul *a fi* cu sensul de existență și verbul copulativ *a fi.* Trebuie **să fii atent** însă și la *sensul verbului în propoziția dată,* pentru că se poate ca și în unele propoziții cu predicat nominal construit cu verbul copulativ *a fi* să se afle un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea *unde?*: Iarba **este mai înaltă** *aici.* În această propoziție verbul *este* nu are sensul „există" (Iarba există mai înaltă aici). Aceasta, deoarece complementul circumstanțial de loc „aici" se referă la caracteristica subiectului, exprimată prin predicatul nominal: **este mai înaltă aici** (decît în altă parte). *Verbul* **a fi** *ar fi fost* **predicat verbal** *dacă ar fi arătat* **existența subiectului într-un anumit loc.**

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale care exprimă existența subiectului. Subliniază și notează subiectele. Dacă în propoziție se află și un complement circumstanțial care arată unde se află subiectul, subliniază și acest complement și indică prin săgeată verbul determinat. Dacă în propoziție nu se află un astfel de complement, introdu unul, scriindu-l deasupra textului, în dreptul predicatului. Explică oral la cine se referă complementele „înspre Izvorul Alb" și „dinspre schit", din textul e).

a) Satul e la horă./ Și hora e pe ulița din dos la Tudosia, văduva lui Maxim Oprea./ — L. Rebreanu, *Ion.*

[83] — „de-*și* face *(sieși); deie-și (sieși)*". — Verbe active pronominale: *-și* are funcția de complement indirect.

[84] — „*își* simțea sufletul *(său)*". — Verb activ nepronominal: *își* este la dativul posesiv și are funcția de atribut pronominal.

[85] — „după ce-*mi* așezai cărțile și caietele *(mele)*"; „și-*mi* numărai supușii *(mei)*." — Verbe active nepronominale, precedate de pronume la dativul posesiv cu funcția sintactică de atribut pronominal.

b) La noi sînt codri verzi de brad
Și cîmpuri de mătasă./ — O. Goga, *Noi.*

c) Cumnată-mea Candachia socoate/ că nu-i pe lumea asta viteaz mai falnic decît bădița Cristea.../ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

d) A fost odată,/ a fost,/ că [de n-ar fi] nici s-ar povesti.../
Dar oameni răi erau și pe acele vremuri,/ și de necazuri nici împărații nu sînt scutiți./ Ș-odată, ca niciodată, i-au furat soarele, luna și stelele./ — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

e) Undeva foarte departe, scînteia o pînză de apă în cădere:/ acolo era o duruitoare.../
— Acolo-i Izvorul Alb,/ dădu lămurire Onofrei Căliman./
Erau acolo niște singurătăți/ pe care, dintru începutul zidirii, oamenii nu le călcaseră./ Muntele își risipea necontenit rîpile,/ și costișele erau... lipsite de pășune./ Înspre Izvorul Alb locul era așa de prăpăstios.../ Dinspre schit locul era iarăși tare.../ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) În mijlocul crengilor este o floare singuratică./ Celelalte se află în vîrful rămurelelor./ Interesantă este și alcătuirea florii.../ Nectarul cu trei stigmate e scos afară/ și așteaptă/ să-i aducă insecta polenul de pe alte flori.../ Insectele mijlocitoare sînt musculițele./ — I. Simionescu, *Flora României.*

2. Construiește patru propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* cu sensul *a exista, a se afla.*

3. Subliniază și notează predicatele și subiectele propozițiilor următoare. Scrie propozițiile cu predicate care exprimă existența înlocuind aceste predicate cu verbul *a fi.* Arată ce fel de predicat ai obținut prin această înlocuire.

a) Pe vîrful unui deal nalt și plin de tihărăi, se află vestita Cetate a Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Vorba ceea:/ lac să fie,/ că broaște se află./ — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) Există într-adevăr și alte mărturii/ care atestă trecerea lui Dragoș prin Chișinău-Criș./ Amănuntul e important,/ deoarece explică anume îndoieli/ care se trezesc în sufletul său.../ La 2 mai era în Brad./ — Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*

d) — Doamne,*/ du-te/ și ne lasă,/ au zis./ Oșteni ca noi se mai găsesc;/ voievod ca Măria ta, ba./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

VI. *Verbul predicativ* **a fi** *poate avea și alte sensuri:* **a se duce, a trece** (cînd este vorba de trecerea timpului), **a se întîmpla** și altele.

Am fost *(pînă) la rîu.* (m-am dus)

Sînt zece ani *de atunci.* (au trecut)

De-o **fi** / să ajungi pînă acolo... (de s-o întîmpla)

Predicatele verbale exprimate prin verbul **a fi** *cu sensurile* **a se duce, a trece** *au, exprimat sau subînțeles, un complement circumstanțial:* verbul cu sensul *a se duce* are *complement circumstanțial de loc (unde?, pînă unde?);* verbul cu sensul *a trece* (un anumit interval de timp) are *complement circumstanțial de timp (de cînd?).* Vezi complementele din textele de mai sus. Verbul *a fi* cu sensul *a se întîmpla* poate avea sau nu un complement circumstanțial. Complementul poate fi circumstanțial de loc sau de timp: Ce-*o fi fost* **acolo?** (ce s-o fi întîmplat); De-**o fi** *vreodată* (de s-o întîmpla); Ce **este?** (ce s-a întîmplat). Pentru *a fi* cu sensurile *a se duce, a trece,* prezența în propoziție a complementelor menționate este o indicație sigură că *verbul este predicativ.*

* Separarea unui astfel de vocativ prin bară s-a făcut uneori pentru evitarea confuziei cu subiectul.

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* şi subiectele. Dacă în propoziţie se află un complement circumstanţial de loc sau de timp care ajută la identificarea funcţiei de predicat verbal, subliniază şi complementul şi indică prin săgeată verbul determinat.

a) Cîţi ani or fi de atunci?/ Stai!.../ Sînt zece ani.../ Ba nu,/ sînt paisprezece ani de atunci./ N-am mai schimbat cu ea o singură vorbă./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Sînt ani la mijloc/ şi încă mulţi vor trece
Din ceasul sfînt/ în care ne-ntîlnirăm./ — M. Eminescu, *Sonete*.

c) Sînt poate milioane de ani de-atunci/ — o, Soare!/
De cînd tu cel de astăzi urci bolţile de-azur;/
Erai de-abia o pată prin neguri călătoare.../ — D. Anghel, *Cîntecul greierului*.

d) Să fie un ceas de la plecare,/ cînd ajung la capul podului de peste Ialomiţa./ Aici e răspîntie de trei drumuri;/ şi la răspîntie, drept în faţa podului e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciolănescu./ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Călătorului îi şade bine cu drumul*.

e) Unul din cei trei copii..., auzind zgomot,... ridicase capul/ să vadă ce e/...
Satul se deştepta.../ Casele, arborii, dealurile, cerul, toate erau albe, scăldate într-o lumină lăptoasă./ — A. Vlahuţă, *De la ţară*.

f) Catrina sări în sus înfricoşată./ Era chiar Ilinca la căpătîiul ei/ şi în clipa următoare auzi ţipete undeva în noapte, parcă la spatele casei./
— Ce este?/
— Arde casa lui Bălosu./ — M. Preda, *Moromeţii*.

g) — Aţi fost/ de v-aţi plimbat, coconaşul maichii?/
— Da./
— Aţi fost departe?/
— Am fost pe la Braşov, pe la Sibiu/ şi ne-am întors pe Valea Oltului./ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *În lumea dreptăţii*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care verbul *a fi* cu funcţia de predicat verbal să aibă următoarele sensuri: *a exista* (a se afla), *a se întîmpla*, *a se duce*, *a trece* (un timp oarecare). Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Arată în dreptul fiecărei propoziţii care este sensul verbului *a fi*.

Predicatul verbal neexprimat sau exprimat parţial

În unele propoziţii predicatul verbal nu este exprimat. El se subînţelege cînd este cunoscut din propoziţia anterioară:

Grădinile *nu aveau* aşa minune; / codrii, nici ei (predicatul subînţeles — *nu aveau*). — D. Anghel, *Jertfa*.

Propoziţiile cu *predicatul subînţeles* apar de multe ori în dialog, cînd propoziţia prin care se dă răspuns la întrebare are acelaşi predicat ca şi propoziţia interogativă:

— Cu cine *ai venit?*

— Cu un prieten (predicatul subînţeles: *am venit* cu un prieten).

Alteori, predicatul poate fi dedus din ceea ce exprimă verbul precedent sau un adverb aflat în propoziţia respectivă:

— *Căutai*. Nimic (predicatul: *nu găsii* nimic).

— *Repede* la motoare! Predicatul poate fi dedus datorită prezenţei adverbului *repede*: *Alergaţi* repede la motoare.

Cînd propoziţia este negativă nu se poate omite decît verbul cu funcţia de predicat, iar adverbul **nu** *rămîne să exprime singur o propoziţie: — Ai înţeles?* — **Nu.**

Uneori, mai ales în dialog, *se omite* **auxiliarul perfectului compus** *din propoziţia prin care se răspunde la întrebare, dacă aceasta are acelaşi verb ca şi propoziţia interogativă: — Ai înţeles?* — **Înţeles** (= Am înţeles).

Exerciţii

1. Subliniază propoziţiile cu predicatul neexprimat şi scrie-le completate cu predicatul. Subliniază cu două linii predicatul din propoziţia anterioară sau celelalte părţi de vorbire care te-au ajutat să precizezi predicatul neexprimat.

a) — Dormi, Mură?/
— Ca Oltul şi ca stelele, mămucă./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

b) — Auzi tu, soro!/ Spun/ că a murit Iova lui Ariton./
— Vipera?/ — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

c) A treia zi [— nu se luminase de ziuă —] mă sculai./ Repede la platou./ Ascultai./ Nimic./ Oltul venise mare./ Ca un popor revoltat./ — B. Şt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

d) Întîi sta Luca Arbore./ Mai departe, El, cu altă mie/ şi în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi.../ Ne pomenirăm cu patru inşi c-un ştergar alb în vîrful suliţii./ — B. Şt. Delavrancea, *Apus de soare*.

e) Se coceau pe vatra sură două turte în cenuşă,/
Un papuc e sub o grindă,/ iară altul după uşă./
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

f) N-ai îmbătrînit.../ Ştiu/ că ai trecut de şaizeci,/ dar nu ştiu/ cu cît/.
— Nu cu mult,/ răspunse Moromete cu încîntare./ — M. Preda, *Moromeţii*.

g) Ei,/ (...) cred/ că acum aţi priceput!/
— Priceput, cucoane,/ cît se poate de bine,/ răspunseră mai toţi.../
Ba eu tot nu, cucoane,/ răspunse moş Ion Roată./ — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea*.

2. Compune o naraţiune cu părţi de dialog în care să foloseşti propoziţii cu predicat verbal subînţeles şi cu predicatul exprimat parţial. Subliniază aceste propoziţii şi analizează felul lor după scopul comunicării şi după structura propoziţiei.

Predicatul nominal

I. *Predicatul nominal exprimă* **o caracteristică a subiectului** *şi este alcătuit dintr-o parte de propoziţie, numită* **nume predicativ,** *şi dintr-***un verb copulativ** *la mod personal.*

Verbul copulativ cel mai obişnuit este **a fi.**

S	NP	S		NP
Floarea /	**este albă.** /	*Florile* /	acestea /	**sînt de salcîm.** /
	↑ verb copulativ			↑ verb copulativ

Numele predicativ *exprimă* **caracteristica subiectului. Verbul copulativ** *nu are un sens de sine stătător;* de aceea, *el nu poate alcătui numai cu subiectul o propoziţie cu înţeles deplin (Floarea este* sau *Florile sînt).* Verbul copulativ

are rolul **unui instrument gramatical** *care face legătura între numele predicativ și subiect.* El este însă important pentru existența predicatului, deci și pentru existența propoziției; fără verbul copulativ, partea de vorbire prin care se exprimă numele predicativ ar apărea ca un atribut: *floarea* **albă**; *florile* **de salcîm.**

Numele predicativ *se apropie foarte mult de atribut: el se exprimă prin aceleași părți de vorbire ca și atributul,* cu excepția verbului la gerunziu (care poate fi atribut, dar nu și nume predicativ), iar *prin conținutul lui, arată,* ca și atributul, *o caracteristică a obiectului indicat prin termenul cu care se află în relație,* termen exprimat printr-un substantiv sau înlocuitorul acestuia. Ca dovadă este faptul că, așa cum s-a arătat mai sus, prin înlăturarea verbului copulativ, **din numele predicativ se poate obține un atribut.** Am putea spune că numele predicativ este un atribut al subiectului, cu următoarele *particularități* care îl deosebesc de atributul propriu-zis: *este* **o parte principală (necesară) pentru înțelesul deplin al propoziției:** *este* **legat de subiect printr-un verb copulativ la mod personal.** În gramatica limbii franceze numelui predicativ i se spune chiar *atribut al subiectului.* Posibilitatea de a obține din numele predicativ un atribut îți poate servi ca **mijloc de control** în analiza propozițiilor în care numele predicativ are o exprimare mai deosebită sau se află la distanță mai mare de subiect.

În construcțiile cu numele predicativ așezat imediat după verbul copulativ recunoașterea numelui predicativ se face ușor, mai ales cînd este exprimat printr-un substantiv sau un adjectiv. De aceea există tendința de a lua ca nume predicativ orice substantiv sau adjectiv care urmează după verbul *a fi.* Găsirea numelui predicativ cere însă atenție, deoarece verbul *a fi* poate avea și funcția de predicat verbal, iar în propozițiile cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* subiectul este așezat de cele mai multe ori după predicat (Pe deal *este* **o cetate**), astfel încît graba ar putea duce la *greșeala* de a lua subiectul ca nume predicativ. În alte propoziții cu predicatul verbal exprimat prin verbul *a fi* subiectul (așezat după predicat) poate fi precedat de un atribut exprimat prin adjectiv, care, de asemenea, ar putea fi confundat cu numele predicativ *(Este* **mare** *grabă...).* De aceea, oricît de ușor ți s-ar părea textul de analizat, *nu te grăbi să subliniezi o dată cu verbul* **a fi** *și cuvîntul care urmează imediat după verb. Pentru a nu face greșeli, observă* **ordinea operațiilor de analiză,** indicată în cele ce urmează.

a) În valea aceea este un sat.

1) *Se subliniază numai verbul* **este,** pentru că deocamdată nu știm dacă este verb copulativ sau predicat verbal (există, se află); se notează verbul cu **P:**

P
În valea aceea *este* un sat.

2) *Se pune întrebarea pentru a afla subiectul:* **Cine este? — un sat;** se subliniază subiectul și se notează cu **S:**

P S
În valea aceea *este un sat.*

3) *Ce se spune despre subiectul* **un sat? — este** (se află). Dovada: **unde** *este* (se află)? — *în valea* (aceea). Concluzia: verbul *este* are funcția de **predicat verbal.**

b) Zidurile caselor sînt de piatră.

1) *Se subliniază numai verbul* **sînt** și se notează cu **P:**

P
Zidurile caselor *sînt* de piatră.

2) *Se pune întrebarea pentru a afla subiectul:* **Cine sînt? — zidurile.** Se subliniază și se notează subiectul:

S P
Zidurile caselor *sînt* de piatră.

3) *Ce se spune despre subiectul* **zidurile?** — Despre subiectul **zidurile** nu se spune că *există* (se află) *undeva,* ci că el **are o caracteristică** — (zidurile) *sînt* **de piatră.** Deci propoziția are **predicat nominal.** Verificare suplimentară: *zidurile* **de piatră** (prin suprimarea verbului *sînt* se poate obține din numele predicativ un atribut). *Abia acum putem sublinia numele predicativ, după ce ne-am convins că verbul* **sînt** *nu are sens de sine stătător și că rolul lui este de a face legătura între o parte de propoziție care exprimă o caracteristică a subiectului și subiect.* Se subliniază și se notează numele predicativ cu **NP,** verbul copulativ cu **V. cop.** și felul predicatului cu **PN:**

PN
S **V.cop.** **NP**
Zidurile caselor *sînt de piatră:*

Exerciții

1. Repetă de la *Predicatul verbal* explicațiile date la punctele V și VI (p. 422–423). Găsește predicatele nominale, predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și subiectele, folosind procedeul recomandat. Arată oral prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative și motivează de ce ai considerat că în unele propoziții verbul *a fi* are funcția de predicat verbal.

a) Lui Ștefan... locurile acestea îi erau bine cunoscute.../ Dușmanii veneau de la Bîrlad.../ și acum ei apucau spre Iași,/ unde erau curți domnești.../ Ștafetele spusese/ că turcii... sînt la cel din urmă popas./ — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

b) Tăcerea e de piatră;/ un molid
Și-a-ncremenit în luna plină ramul./ — I. Pillat, *Toamna.*

c) Mai curînd [decît credea,] Gheorghe fu dincolo în coridor/ și alergă la ușă./ Dar pace!/ ușa era închisă./ Încearcă,/ trage de ea,/ o smicește...;/ ușa era de fier/ și zidul (era) de piatră./ Să se cațere pe pereți/ și să iasă în curte (nu se putea);/ zidul era lins,/ iar coridorul (era) prea adînc./ — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

d) Luneca din cînd în cînd prin mîzgă;/ dar altfel calea era curată,/ căci pietrișul și năsipul sorbiseră zloata./... De partea cealaltă a bisericii mai era o căsuță, ca o ciupercă singură pe toloacă./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

e) — Mișule, fătul tatii,/ lasă cărțile alea/ că nu sînt bune/...
Sînt ani de-atunci./ Mișu s-a vindecat de amețitoarea zguduire sufletească,/ ce i-a pricinuit întîia călătorie în țara gîndurilor despre rostul lumii./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată.*

2. Construiește: trei propoziții dezvoltate cu predicate nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* și un nume predicativ exprimat prin adjectiv sau prin substantiv la acuzativ cu prepoziția *de;* trei propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbul *a fi.* Subliniază și notează predicatele și subiectele. Motivează funcția de predicat verbal a verbului *a fi.*

II. Numele predicativ *poate fi exprimat, ca și atributul, prin orice parte de vorbire cu înțeles de sine stătător.* Din numele predicativ se poate obține un atribut, dacă îl legăm direct de cuvîntul cu funcția de subiect.

	Nume predicative	*Atribute*
— *adjectiv*	Cerul *este* **senin.**	*cerul* **senin**
— *adjectiv din participiu*	Salcîmul *este* **înflorit.**	*salcîmul* **înflorit**
— *subst., pron., numeral la N.*	Prietena mea *este* **Ileana.**	*prietena* **Ileana**
	Prietena mea *este* **aceasta.**	*prietena* **aceasta**
	Banca lui *este* **a doua.**	*banca* **a doua**
	Noi *sîntem* **doi.**	*noi* **doi**
— *subst., pron., numeral la G.*	Cartea *este* **a Mariei (a ei).**	*cartea* **Mariei (ei)**
	Cărțile *sînt* **ale celor doi.**	*cărțile* **celor doi**
— *subst., pron. la Ac. cu prep.*	Zidul *este* **de cărămidă.**	*zidul* **de cărămidă**
	Darul *este* **pentru mama (pentru ea).**	*darul* **pentru mama** *darul* **pentru ea**
	Băiatul *este* **de la țară.**	*băiatul* **de la țară**
— *adv. de loc cu prep.*	Băiatul *este* **de acolo.**	*băiatul* **de acolo**
— *adv. de timp cu prep.*	Florile *sînt* **de ieri.**	*florile* **de ieri**
— *verb la infinitiv cu prep.* sau *la supin*	Datoria ta *este* **de a-l ajuta.**	*datoria* **de a ajuta**
	Fapta ta *este* **de lăudat.**	*fapta* **de lăudat**

Exprimarea numelui predicativ fiind atît de variată, întrebările la care ar putea răspunde sînt numeroase. Nu este nevoie însă de o listă a întrebărilor și de memorarea acestora, pentru că *numele predicativ nu se identifică prin întrebări, ci* **prin constatarea faptului că o anumită parte a propoziției arată o caracteristică a subiectului exprimată cu ajutorul unui verb copulativ.** În unele propoziții folosirea întrebărilor ar putea duce la confundarea numelui predicativ cu diferite complemente (vezi numele predicative *pentru mama, pentru ea, de la țară, de acolo, de ieri,* care răspund la întrebările: **pentru cine** *este?*, **de unde** *este?*, **de cînd** *sînt?)*. Singura cale pentru evitarea confuziilor este desfășurarea analizei în ordinea recomandată la punctul I, la care se poate adăuga ca mijloc suplimentar de control posibilitatea de a obține din numele predicativ un atribut.

În ceea ce privește *posibilitatea de a transforma numele predicativ într-un atribut,* observă că *din unele nume predicative se obține un* **atribut explicativ,** care se izolează prin pauză în vorbire, iar în scris, prin virgulă ori prin linie de pauză sau care poate primi înaintea lui adverbul explicativ *adică.* Astfel

de atribute rezultă de obicei din construcțiile în care subiectul sau numele predicativ la nominativ este exprimat printr-un substantiv propriu, printr-un pronume sau printr-un numeral cu valoare substantivală: **Ion (el, acesta, al doilea)** *este prietenul* meu — *Ion,* **prietenul** meu; *el,* **prietenul** meu; *al doilea,* **prietenul** meu; *El este* **Ion,** colegul meu — *El,* **Ion,** colegul meu; *El, adică* **Ion,** colegul meu.

Mai trebuie observat că atunci cînd *subiectul* este exprimat prin pronume nehotărîte ca *fiecare, oricare,* adică prin pronume care au la nominativ aceeași formă și cînd sînt folosite ca adjective pronominale — *fiecare* (om), *oricare* (om) —, în cazul suprimării verbului copulativ, *chiar numele predicativ exprimat prin* **adjectiv** *devine un* **atribut izolat:** *„Fiecare (oricare) este* **înțelept,** judecă bine lucrurile" > *„Fiecare (oricare),* **înțelept,** judecă bine lucrurile". Pentru observarea caracterului izolat (în construcțiile de acest fel) al atributului obținut din numele predicativ adjectival, compară-l cu același termen (neizolat) din construcția: *„Fiecare (oricare)* **înțelept** judecă bine lucrurile"; faptul că fostul nume predicativ adjectival n-a fost izolat conduce la interpretarea lui ca substantiv cu funcția de subiect și la interpretarea fostului pronume *fiecare (oricare)* ca atribut adjectival al substantivului *înțelept,* întrucît, după cum se știe, locul acestor adjective pronominale este, obligatoriu, înaintea substantivului determinat.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele nominale, predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și subiectele. Analizează predicatele nominale arătînd modul, timpul, persoana și numărul verbului copulativ și prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat, folosind semnul $\surd$.

a) Războiu-i pentru trîntori,/ iar lupta-i pentru noi./
Războiul te mînjește,/ dar lupta-i datorie./ — T. Arghezi, *Cîntare omului.*

b) El e poet!/ E cel dintîi/ care se minunează de frumusețile firii./ — Em. Gârleanu, *Cucoșul.*

c) Și dacă urechile îmi sînt lungi,/ alte animale au coade lungi, boturi lungi, coarne,/ și cu toate acestea, ele nu sînt așa de rîs ca mine./ — P. Ispirescu, *Lupul pîrcălab.*

d) Nu era joc,/ nu era clacă în sat/ la care să nu se ducă fata babei...;/ Ș-apoi [cînd venea moșneagul...,]/ gura babei umbla/ cum umblă melița:/ că fata lui n-o ascultă,/ că-i ușernică,/ că-i soi rău./ — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

e) Tu ești Ștefan, Domn cel Mare,/
Care-n lume seamăn n-are,/
Și eu sînt Șoiman Burcel,
Puișor de voinicel./
— V. Alecsandri, *Movila lui Burcel.*

f) Știința nu e zădărnicie ca toate zădărniciile.../ Știința e scopul/ pe care îl urmărește firea întreagă de la începutul începutului./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină.*

g) — Curajul e vederea peste propria ființă și peste orice primejdie a unui scop./
— Popoarele nobile sînt acelea/ care au lucrat pentru omenire/ și n-au prezentat contul niciodată./
— Cea mai bună filozofie e a acțiunii./ — N. Iorga, *Cugetări.*

h) Bănuţul a prins cocleală./ Tata îl ia/ şi îl freacă de nădragi./ Iese la iveală un cap rotund.../.

— E de la Traian împăratul Rîmului,/ care a trecut cîndva cu oştile lui pe aici./ Sînt aproape două mii de ani de atunci./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

i) Împrejurările erau favorabile pentru dezrobirea Greciei.../

Jurămîntul eteriştilor era (de) a sacrifica familie, avere şi viaţă pentru libertatea patriei.../ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

j) Şi drumul tot era covor
De flori de mai. — G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei*.

2. Subliniază şi notează predicatele nominale şi subiectele. Analizează predicatele nominale, arătînd modul şi timpul verbului copulativ şi prin ce părţi de vorbire sînt exprimate numele predicative. Pentru numele predicative exprimate prin adjective sau prin locuţiuni adjectivale, arată şi gradele de comparaţie.

a) S-avem în deal o casă,/
Să fiu cel mai cuminte-n sat/
Şi tu (să fii) cea mai frumoasă./
Să vie şi mama la noi,/
Că-i necăjită tare./
— O. Goga, *Dorinţa*.

b) Şi nu s-a putut spune nici o clipă/ că sabia sa a fost mai puţin harnică decît a feciorului său./ — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

c) Înaintea noastră, dunga vînătă a drumului merge una cu Jiul,/ ca şi cum ar vrea/ să-i arate/ că braţele omeneşti sînt tot atît de puternice ca şi undele lui nebiruite./ — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

d) Şi-şi aminteau liniştiţi... atîtea lucruri trecute,/ de pe cînd erau ei în floare./ — I. Agârbiceanu, *Cula Mereuţă*.

e) Ce te uiţi tu,/ că sînt goi?/
Aşa-i turcu-n vitejie,/
Zvîrle haina/ ca să fie
Sprinten-foc,/ cînd e-n război./
— G. Coşbuc, *Cîntecul redutei*.

f) — Du-te, omule,/ şi fii mai cu inimă,/ nu te mai lăsa/ să te îmbolmăjască cu vorba./ — A. Vlahuţă, *Socoteala*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care numele predicativ să fie exprimat prin: adjectiv la gradul comparativ de egalitate; substantiv sau pronume la acuzativ cu prepoziţiile *de la, pentru;* adverb de loc cu prepoziţia *de;* adverb de timp cu prepoziţia *de;* verb la infinitiv; verb la supin. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele.

III. *Predicatul nominal poate avea* **nume predicativ multiplu.**

S — NP1 — NP2 — NP3

Fetele lui Danciu *sînt* **înalte, blonde, străvezii.** — Z. Stancu, *Desculţ*.

Numele predicative coordonate între ele pot urma *unul după altul*, juxtapuse, ca în exemplul de mai sus, sau pot fi legate prin diferite conjuncţii (mai frecvent, prin *şi, nici, sau, ori*). Alteori însă, *între numele predicative coordonate se poate (se pot) intercala* **una** *sau* **mai multe părţi de propoziţie:**

...*boierii* ce şedeau la masă..., *erau* **frumoşi** *ca zilele tinereţii* şi **voioşi** *ca horele*. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

În cazurile de acest fel, *dacă numele predicative n-ar fi legate prin vreo conjuncţie, înaintea celui de-al doilea, de-al treilea* etc. *nume predicativ* **s-ar pune virgulă,** adică *s-ar despărţi prin virgulă grupurile al căror prim termen este un nume predicativ.*

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele nominale şi subiectele. Analizează predicatele nominale.

a) Fata babei era slută, leneşă, ţîfnoasă şi rea la inimă.../ Fata moşneagului era însă frumoasă, harnică, ascultătoare şi bună la inimă./ — I. Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*.

b) Înapoia mea răsare
acoperit de grîu şi de porumb
soarele./
Razele lui
sînt de grîu şi de porumb./
Le aud revărsîndu-se-napoia mea
pe cîmpia arată./
— N. Stănescu, *Al pămîntului*.

c) Eu sînt marea şi izvorul/ şi sînt bun./
Eu sînt marea şi izvorul/ şi sînt drept./ — L. Blaga, *Pustnicul*.

d) Lumea întreagă era atunci a noastră!/ Cerul era atît de limpede şi de albastru!/ — V. Alecsandri, *O primblare la munţi*.

e) Satu-i mare, împrăştiat pe vale, cu case bine închegate, cu acoperişuri de ţiglă ori de şindrilă./ Curţile sînt largi, cu grădini pline de pomi, cu straturi de legume şi de flori./ Românaşii de aici sînt oameni harnici, curaţi, rumeni la obraz./ — I. Agârbiceanu, *O floare sălbatică*.

f) Lucrurile-s ale mele./
Sînt stăpîn al lor şi domn./
Pierd o lume cînd adorm./ — L. Blaga, *Înainte de a adormi*.

2. Fă schema relaţiilor sintactice din propoziţiile cu nume predicativ multiplu, aflate în textele *b, c* şi *d*. (Pentru alcătuirea schemei, vezi modelul dat la Raportul de coordonare, p. 416.)

3. Fă o descriere în care să foloseşti propoziţii cu predicat nominal, cu un singur nume predicativ şi cu nume predicativ multiplu. În propoziţiile cu nume predicativ multiplu, unele nume predicative să urmeze unul după altul, legate sau nu printr-o conjuncţie, iar în alte propoziţii fiecare dintre numele predicative coordonate să fie urmat de una sau de mai multe părţi de propoziţie. Subliniază şi notează predicatele nominale şi subiectele.

IV. *Pentru a nu confunda predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă cu predicatul nominal alcătuit din verbul copulativ* **a fi** *şi un adjectiv provenit din participiu, observă următoarele:*

— *Adjectivul (provenit din participiu) cu funcţia de nume predicativ* îi atribuie subiectului o caracteristică: Coperta *este* **ruptă** (nu este în bună stare).

— *Verbul la diateza pasivă* exprimă o acţiune pe care o suferă subiectul: Coperta *a fost ruptă* dinadins. De cele mai multe ori, diateza pasivă a verbului poate fi recunoscută foarte uşor datorită prezenţei în text a complementului de agent care indică *cine este autorul acţiunii:* Coperta *a fost ruptă* **de mine.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale şi cu o linie întreruptă predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă. Explică oral după ce te-ai condus pentru a deosebi predicatele nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* şi un adjectiv provenit din participiu de predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă.

a) Alese o gherghină,/ dar era prea îngheţată şi fără de mireasmă./ — D. Anghel, *Jertfa*.

b) ...armele erau ruginite,/ puterile îi erau slăbite,/ ochiul vedea turbure la țintă./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Se bucură numaidecît/ că a fost găsit de stăpînul său./ Înștiințare [că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn] nu putu da.../

Bourul cel alb fusese văzut de toți vînătorii,/ însă acuma nimene nu mai știa nimic despre el./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

d) Și apoi pe vremile acele, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave,/ drumurile pe ape și pe uscat erau... foarte încurcate,/ și de aceea nu se putea călători așa de ușor... ca în ziua de azi./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Deocamdată brișca fu pregătită.../ Celăreanu și Nicu Elefterescu porniră spre moșia prințului Vlad Mircea Negrescu,/ care era înrudit cu cele mai însemnate familii boierești./ — G. Călinescu, *Necunoscut.*

2. Fă o descriere în care să se afle propoziții cu predicate nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* și nume predicative exprimate prin adjective provenite din participiu la diferite grade de comparație. Subliniază și notează predicatele și subiectele.

Locul numelui predicativ în propoziție

I. *Numele predicativ din propozițiile enunțiative neexclamative stă de obicei după verbul copulativ și imediat după acesta:*

Tot drumul *este* **un vîrtej** spăimîntător. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

Numele predicativ poate sta însă și înaintea verbului copulativ:

Harnică *ești* și tu.

De multe ori *între numele predicativ și verbul copulativ se intercalează alte părți de propoziție:*

Tot drumul *este* **un** înspăimîntător **vîrtej.**

Flori ale pămîntului *erau* țăranii... — Z. Stancu, *Desculț.*

Deci *numele predicativ nu trebuie căutat numai după verbul copulativ, ci și înaintea acestuia, și nu numai lîngă verbul copulativ.*

Oriunde s-ar afla așezat numele predicativ și orice părți de propoziție ar fi intercalate între el și verbul copulativ, găsirea lui se face fără greutate, dacă ții seama de ordinea operațiilor de analiză recomandate la pag. 426—427.

Exerciții

1. Află predicatul și subiectul propozițiilor de mai jos, prin analiza desfășurată în următoarele operații:

1. *Sublinierea verbului la mod personal:...*
2. *Aflarea subiectului:* Cine...?...
3. *Ce se spune despre subiectul...?...*
4. *Sublinierea numelui predicativ.*

Textele de analizat

a) Mai dulce-i rodul viilor,/
Verdeața e mai verde./ — V. Alecsandri, *Țara.*

b) Nu-s eu fată ca oricare./ — G. Coșbuc, *La oglindă.*

c) Urît mi-a fost urîtul./ — *Folclor.*

2. Subliniază și notează predicatele nominale și subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, notează-l deasupra textului, alături de predicat (*eu, tu, el* etc.).

a) Ți-aduci aminte, bradule și frate?/
Erai în munți o maiestate./ — T. Arghezi, *Moliftul.*

b) — Ba eu zic într-alt fel./ Să fie omul voios/ pînă trăiește.../ De aceea-mi place mie de rumân.../ De-aceea sînt înflorite fețele copiilor noștri/ și fetele sînt rumene./ — I. Agârbiceanu, *A patra.*

c) E aspră truda-ntoarcerii în grîu,/
Să fii tu însuți soarele/ ce-l crește.../
— H. Grămescu, *Pasărea de lut.*

d) Pămîntu-ntreg e numai lan de grîu
și cîntec de lăcuste./[86] — L. Blaga, *Vara.*

e) Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) De fete mari e lunca plină,/
Iar vîntul, răsfățat copil,
S-apropie tiptil-tiptil./ — G. Coșbuc, *Vîntul.*

g) Frunză verde de cireș,
Lung e drumul pîn' la Iești./
Lung e drumul și bătut
Din Siret și pînă-n Prut./[87] — *Cîntecul răzeșului.*

h) Și tot mai de rîs e povestea/ —
Iar iepuri, din verdea săcară,
Scot veseli urechile-afară,/
Șireții, fac haz./ — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

3. Construiește trei propoziții cu predicat nominal al cărui nume predicativ să fie așezat după verbul copulativ și alte trei propoziții cu numele predicativ așezat înaintea verbului copulativ. În toate propozițiile, între numele predicativ și verbul copulativ să fie intercalate alte părți de propoziție. Subliniază predicatele și subiectele.

II. *În propozițiile interogative, numele predicativ, exprimat de obicei prin pronume interogative sau adverbe interogative, stă înaintea verbului copulativ:*

Cine *este* omul acesta? **Al cui** *ești* tu?
Voi **cîți** *sînteți?* **Cum** *a fost* recolta?

Tot *înaintea verbului copulativ stau și numele predicative din propozițiile exclamative construite cu* **ce, cît (de):**

Ce (cît de) **frumoasă** *e* Valea Jiului! Ce **bogată** *a fost* recolta!

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale și indică subiectele. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative.

a) Cine este acela/ care a cutezat/ să calce hotarele mele?/ — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

b) — Cine au fost acești blagosloviți părinți?/ (Au fost) stareți, pustnici, făcători de minuni?/ — G. Galaction, *Gratie și Palamon.*

c) — Ale cui sînt aste turme, prietenilor?/
Ciobanii răspunseră:/
— Ei,/ (...) ale cui să fie?/ Ale lui Mătăhuz-Împărat sînt.../ — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan*.
d) — Mă rog,/ a cui a fost ideea.../ să nu mergem la balul de la palat?/ — A. Vlahuță, *O viață*.
e) Și ce doftor minunat e natura!/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.
f) Ești schilav tot!/ Un cerșetor
Te-ntorci acum acasă,/
Și ce fecior frumos erai!/ — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

2. Compune un dialog în care să se afle: propoziții interogative ale căror predicate nominale să aibă numele predicativ exprimat prin pronume interogative la nominativ și la genitiv și prin adverbul interogativ *cum;* propoziții exclamative construite cu adverbele *ce* și *cît (de)*. Subliniază predicatele și subiectele.

Alte verbe copulative

În afară de verbul copulativ **a fi,** *mai pot fi folosite cu funcție copulativă și alte verbe:* **a rămîne, a însemna, a deveni, a se face, a ajunge, a ieși, a părea** și altele.

Spre deosebire de verbul copulativ *a fi*, aceste verbe nu sînt cu totul lipsite de înțeles. Prin ceea ce exprimă, ele prezintă într-un anumit fel caracteristica subiectului.

— Verbul copulativ **a rămîne** este folosit mai ales pentru a arăta că subiectul a rămas sau va rămîne cu caracteristica pe care o are sau a avut-o mai înainte:

Ci tu **rămîi** *în floare* ca luna lui april. / — M. Eminescu, *Despărțire*.

Propoziția cu predicat nominal construit cu verbul copulativ *a rămîne* apare adesea după o propoziție cu predicat construit cu verbul copulativ *a fi*, ambele predicate avînd același nume predicativ:

Nechibzuit a fost / și nechibzuit a rămas./

— Verbul copulativ **a însemna** are de obicei sensul *e tot una cu...* sau *e același lucru cu...* Prin acest sens, verbul *a însemna* exprimă o echivalență între conținutul numelui predicativ și conținutul subiectului:

Asta **înseamnă** *nechibzuință*. / Asta *e tot una (același lucru) cu* nechibzuința.

Verificarea funcției copulative a verbului *a însemna* se poate face prin *înlocuirea lui cu verbul* **a fi:** Asta **este** *nechibzuință*.

— Verbele copulative **a deveni, a se face, a ajunge, a ieși** au sensul de devenire și prezintă caracteristica exprimată de numele predicativ ca rezultat al unei schimbări pe care a suferit-o sau o va suferi subiectul:

Au devenit *ruginii* cîmpurile. / — Z. Stancu, *Desculț*.

Predicatul nominal construit cu verbul copulativ **a deveni** este cel mai ușor de recunoscut, pentru că acest verb se folosește numai ca verb copulativ. Verbele **a se face, a ajunge, a ieși** pot avea funcția de predicat verbal sau de verb copulativ.

Verificarea funcției lor copulative *se face prin înlocuirea cu verbul* **a deveni:**

Acu magheranul... **s-a făcut** *frumos* **(a devenit** *frumos).* — I. Al. Brătescu-Voinești, *Magheranul*.

Acuma Ghioagă **a ajuns** *căprar* **(a devenit** *căprar).* — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

[86] — „*e numai lan și cîntec.*" — Predicat nominal.
[87] — „*Lung e drumul și bătut.*" — Predicat nominal. Adjectivul *bătut* (provenit din participiul lui *a bate*) are sensul *bătătorit.*

Dac-ar fi / **să iasă** toți *învățați*... **(să devină** *învățați).* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Verbul copulativ **a părea** exprimă impresia pe care i-o face vorbitorului caracteristica subiectului. Deci el *prezintă caracteristica subiectului ca aparentă:*

Acolo, lîngă izvoară, iarba **pare** *de omăt...* — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

Iarba nu este de omăt, ci **pare (face impresia)** *că este de omăt.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale alcătuite cu diferite verbe copulative, precum și predicatele verbale exprimate prin verbele *a fi, a se face, a ajunge, a ieși, a însemna, a rămîne*. Subliniază cu două linii subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului.

a) Baciul ne îndemna/ să rămînem în stînă./ Toate stăruințele lui însă rămaseră zadarnice./ Ne duse deci la o șandrama,/ din care nu mai rămăseseră decît vreo patru scînduri deasupra.../ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Turcul..., în vestita răsculare a ienicerilor contra lui Selim III, ajunsese tare și mare,/ devenise acel fioros vizir Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

c) Băiatul se făcea mai isteț și mai iscusit./ Nu mai trecu mult/ și iată/ că împăratul ajunse la marginea groapei./ Cînd fu la ceasul morții,/ el luă copilul pe genunchi/ și-i zise:/

— Sînt în clipa de a-mi da obștescul sfîrșit./ Eu văd/ că tu ai să ajungi om mare.../ — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat.*

d) Aud mereu:/ războiul se face cu bani./ Cu ai cui bani?/ Cu banii oamenilor:/ — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Un om fusese-o frunză/ și numai om cu om
Au izbutit/ să crească/ și să se facă pom./
— T. Arghezi, *Cîntare omului.*

f) Dumitru ieșise din școala militară printre cei dintîi/ și avu astfel dreptul/ să-și aleagă arma.../

Frate-său, [care ieșise ofițer cu vreo trei ani în urmă,] ceru să fie trecut în regimentul al X-lea de dorobanți./ — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*

g) Pare mai mare și mai luminoasă căsuța lui săracă./ Fața lui e rumenă și cu ochi scînteietori./ — A Vlahuță, *În vîltoare.*

h) Așa am fost de-a pururi/ și-același am rămas./ — D. Anghel, *Cîntecul greierului.*

i) A scrie o carte înseamnă a face actul social al frumuseții și înțelepciunii./ — N. Iorga, *Cugetări.*

j) Domnul Vucea împărțea comoara/ la care jinduiam cu toții./ Însemna/ ce da fiecăruia/ și trebuia/ să-i aducem banii./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

k) Inimă din inima poporului român, Eminescu va întineri mereu, cu fiecare clipă și cu fiecare om./ Va îmbătrîni timpul./ Prezentul va deveni trecut./ Trecutul va fi cîndva antichitate./ Dar Eminescu va fi mereu tînăr ca viitorul./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

2. Construiește propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a deveni, a se face, a ajunge, a ieși, a părea, a însemna, a rămîne* și cu predicate verbale exprimate prin verbele *a se face, a ajunge, a ieși, a însemna, a rămîne*. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu două linii predicatele verbale.

Predicatul nominal cu verbul copulativ sau cu numele predicativ neexprimat

(a) *În unele propoziții verbul copulativ* **a fi** *nu este exprimat, el putînd fi ușor dedus din text sau subînțeles, dacă a fost exprimat în propoziția anterioară:*

— Vorba lungă, *sărăcia* omului (**este** *sărăcia).*
— Ușa, *descuiată* (**era** *descuiată).*
— *Care* **sînt** averile unui voinic?... *Puterile* lui! (**sînt** *puterile* lui). — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

În propozițiile cu verbul copulativ neexprimat se pune de obicei virgulă înaintea numelui predicativ sau linie de pauză:

Vorba lungă, *sărăcia* omului. Ușa — *descuiată.*

În unele cazuri, cum este cel discutat în ultimul alineat de la II, p. 429, **izolarea** *prin virgulă sau prin linie de pauză a* **numelui predicativ** *este* **obligatorie,** *pentru că* (așa cum s-a arătat) *lipsa semnului de punctuație ar duce la schimbarea valorii gramaticale a termenului cu funcția de subiect și a celui cu funcția de nume predicativ, deci și la schimbarea raportului sintactic dintre cei doi termeni.*

(b) Cînd într-o frază se află *două sau mai multe propoziții succesive,* **cu predicate nominale care au același nume predicativ,** dacă predicatele urmează unul după altul sau nu sînt prea departe unul de altul, **numele predicativ se exprimă de obicei o singură dată,** *de preferință în propoziția cu ultimul verb copulativ:*

— *A fost,* / *este* / și *va fi* **un scriitor** mare.
— *A fost* / și *va rămîne* **un scriitor** mare.
— *A ajuns* în scurtă vreme / și *va rămîne* pentru totdeauna **un scriitor** mare.

Prin omiterea numelui predicativ comun se urmărește realizarea unei exprimări mai economice, iar repetarea în fiecare propoziție a aceluiași nume predicativ arată că autorul comunicării insistă asupra caracteristicii exprimate prin numele predicativ.

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale cu verbul copulativ neexprimat și încercuiește, în construcțiile de tipul **(a),** virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ. Scrie apoi propozițiile respective cu verbul copulativ exprimat. În textele e) și f) scrie după verbul copulativ numele predicativ neexprimat.

a) Din vorbă în vorbă, copiii se făcură stăpîni pe obrajii bunicului./
— Partea asta e a mea./
— Și partea asta, a mea./
— Mustața asta este a mea./
— Și asta, a mea!/ — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

b) — Preacuvioase, asta e Poiana lui Gratie?/... Și cealaltă mai din vale, Poiana lui Palamon?/ — G. Galaction, *Gratie și Palamon.*

c) ...urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună./ Ochii ei — două nopți turburi,/ gura ei — un hău căscat, / dinții ei — șiruri de pietre de mori./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

d) Vioara lui despica inima!/ aci horă, aci doină, aci zbeg de nuntă, aci arșiță și patimă, aci rugăciune, aci urgie./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

e) Nu sînt./ n-am fost/ și nu voi fi incorect./

f) ...toate încîntările sadoveniene... sînt/ și vor rămîne veacurilor călăuze pentru iubitorii Naturii./ — E. Camilar, *Zimbrul.*

2. Fă o descriere sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești predicate nominale cu verbul copulativ neexprimat și cu numele predicativ neexprimat, în construcțiile de tipul **(b).** Subliniază numele predicative și încercuiește virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ, în construcțiile de tipul **(a).**

Punctuația numelui predicativ

I. *Numele predicativ așezat lîngă verbul copulativ nu se desparte niciodată prin virgulă de verbul copulativ, deoarece amîndouă cuvintele formează o singură parte de propoziție:* „*Copacii* **sînt înalți**".

II. *Cînd între verbul copulativ și numele predicativ se intercalează unele adverbe sau locuțiuni adverbiale* **incidente** *(fără funcție sintactică în propoziția respectivă)* — **desigur, firește, bineînțeles, așadar, în concluzie, în realitate** etc. —, *aceste adverbe se pun între virgule sau între linii de pauză* (— ... —).

Virgulele sau liniile de pauză au rolul de a separa sau de a închide ca între paranteze cuvintele fără legătură sintactică în propoziția în care se află:

— La început apa *a fost,* **firește,** *mai limpede.* /
— Cărțile *sînt* — **bineînțeles** — *noi.* /

III. Pentru *punctuația în cazul omisiunii verbului copulativ,* vezi la *titlul anterior, cele de sub* **(a),** iar pentru *punctuația numelor predicative coordonate,* vezi la capitolul *Conjuncția,* cele de sub titlul „Punctuația cerută de conjuncțiile coordonatoare" (p. 390 — 391).

IV. *Cînd propoziția are două sau mai multe nume predicative, acestea pot fi juxtapuse și în acest caz se despart prin virgulă sau sînt coordonate cu diferite conjuncții, putînd fi despărțite sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație ale părților de propoziție coordonate:*

— Florile *sînt* **albe, proaspete, parfumate.**	— *juxtapuse;*
— Florile *sînt* **proaspete** și **parfumate.**	— *coordonate*
— Florile *sînt* **proaspete,** dar **neparfumate.**	*prin conjuncții.*

Dacă cuvîntul prin care este exprimat numele predicativ are un atribut sau un complement, virgula se pune după părțile secundare care determină numele predicativ:

Apa *este* **rece** ca gheața, **limpede** ca cristalul.

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale cu nume predicativ multiplu și pune virgulă acolo unde trebuie. Înainte de a face exercițiile, repetă regulile de punctuație de la pag. 390—391.

a) Domnu' nu era nici vesel nici trist nici bătrîn.../ — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) ...dacă n-a vrut/ să învețe carte.../ atunci ce-o să se facă el?/ S-ajungă vagabond ori pungaș?/ — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

c) Vidu a fost și un factor de unitate națională și un educator./— N. Iorga, *Ioan Vidu.*

d) Mult e mîndru sprintenel
Cel voinic, cel voinicel./

...Pentru poporul român, Codreanu nu e numai un voinic,/ ci un voinic iubit un voinic frumos un voinicel mîndru și sprintenel!/ — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

e) „Femeile-s mai viclene,/ cugetă el apucînd hățurile;/ ele-s mai iscusite la vorbă;/ iar bărbații îs mai proști însă mai tari de vîrtute".*/* — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

f) Înalț zmeul peste tot cu prietenul meu Marin Iepure,/ care e mai mărunt decît mine dar mai îndesat mai puternic mai vînjos mai vînos./ — Z. Stancu, *Desculț.*

g) La a zecea zi, unde se scutură odată calul,/ și se făcu frumos gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară./ — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

h) O personalitate marcantă... mi-a raportat/ că acesta (Bonar Law) ar fi nu numai convins de ineficacitatea ocupării Ruhrului dar și foarte îngrijorat de consecințe./— N. Titulescu, *Documente diplomatice.*

2. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative coordonate prin conjuncțiile *și, nici, sau, ori,* folosite numai între numele predicative, și alte propoziții în care conjuncția coordonatoare să se afle și înaintea primului nume predicativ. Explică punctuația folosită.

3. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative exprimate prin substantive și coordonate prin conjuncțiile *și, nici.* Substantivele cu funcția de nume predicativ să fie urmate de unul sau două atribute. Explică punctuația folosită.

Valoarea stilistică a numelui predicativ

Dintre părțile de vorbire prin care se exprimă numele predicativ, cele care *pot avea* **valori stilistice** sînt **substantivul** *și* **adjectivul** *(propriu-zis* sau *participial).*

Întrucît, sub titlul „Valoarea stilistică a substantivului" (la punctele I și II), *au fost cuprinse și valorile stilistice ale numelor predicative substantivale construite cu verbele copulative* **a fi** *și* **a părea,** *adaug* aici, în privința numelor predicative substantivale, *ceea ce ține de verbele copulative prezentate în plus, la capitolul „Numele predicativ".*

La locurile indicate mai sus s-a arătat, între altele, că *în cazul verbului copulativ* **a fi, numele predicativ** *exprimat prin* **substantiv în nominativ** *are valoare de* **metaforă explicită** și că *verbul* **a părea** *este singurul verb copulativ pe lîngă care* **comparația ca figură de stil** *poate fi exprimată nu numai prin* **substantiv în acuzativ** *precedat de* **ca** *sau* **cît,** *ci și prin* **substantiv în nominativ,** lucru explicabil prin sensul lexical al acestui verb, care exprimă ideea de asemănare.

Dintre celelalte verbe copulative, *verbele cu sens de devenire,* mai ales **a se face** și **a ajunge** (foarte rar, *a deveni), se comportă asemenea copulativului* **a fi,** în sensul că *suprimarea lui* **ca** *sau* **cît** *transformă* **comparația în metaforă explicită.** Între construcțiile (fluturele) *este (s-a făcut, a ajuns)* **ca o floare** *zburătoare* și (fluturele) *este (s-a făcut, a ajuns)* **o floare...** este o *deosebire de conținut* — în prima construcție *fluturele* **este comparat** *cu o floare,* iar în a doua construcție *raportul dintre cele două obiecte este de* **identitate** (de echiva-

lență) —, pe cînd în construcțiile (fluturele) *pare* **ca o floare** *zburătoare* și (fluturele) *pare* **o floare...,** *obiectele apar* **comparate** *și în lipsa lui* **ca.**

În ce privește *valoarea de* **epitet** *a numelui predicativ exprimat prin adjectiv* (propriu-zis sau participial), *condițiile de existență a valorii de epitet sînt cele arătate la „Valoarea stilistică a adjectivului"* (p. 116 — 117).

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit: *comparațiile* și *metaforele* exprimate prin *substantive* cu funcția de *nume predicativ* ori *construcțiile comparative* și *construcțiile metaforice* al căror *termen de bază* este un *substantiv* cu funcția de *nume predicativ; epitetele* exprimate prin *adjective* cu funcția de *nume predicativ.* În toate cazurile *notează numele predicative, verbul copulativ neexprimat* (unde e cazul) și *subiectele.* Analizează *comparațiile* și *metaforele* arătînd *felurile lor;* pentru *epitete,* arată *în ce constă contribuția stilistică a fiecăruia pe lîngă termenul cu funcția de subiect.* Pentru o bună rezolvare a exercițiului, *repetă* cele indicate în explicațiile de mai sus, cu privire la *funcția stilistică a substantivului* și la *funcția stilistică a adjectivului.*

a) Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme... Cerul e ca leșia. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

b) Voinicul, frumosul rîu (Jiul) se smulge din brațele monștrilor. Apa lui, limpede și potolită, pare o oglindă culcată-n ramă de verdeață.[88] — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Ale crinilor potire sînt ca urne de argint. — M. Eminescu, *Memento mori.*

d) Limba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată. — Al. Mateevici, *Limba noastră.*

e) Un cuptor e roșul soare
Și cărbune sub picioare
E nisipul. — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

f) Și cum, jos, lebăda sidefează fața apei, sus, luceafărul luminează întinsul tăriei. Numai ei doi sînt pîlpîirile nopții acesteia... Amîndoi rătăcesc singuri..., deopotrivă de reci, deși unul, bulgăre de gheață, celălalt, pară de foc.[89] — Em. Gârleanu, *Singuratecii.*

g) Destul că bordeiul lor era fericit. Și trecu multă vreme; cățelul se făcu ci(i)ne, pisoiul se făcu mîrtan... Pahon era fecior holtei, iar moșul, numai umbră și vis... — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*

h) Frunza cînd moare
Se face floare.
Ați fost niște trupuri
Și v-ați făcut fluturi.
Nucule, suflete scuturi.[90]
— T. Arghezi, *Frunză palidă, frunză galbenă.*

i) Și eu, și tu ajuns-am ca două frunze uscate
De-o pînză de paianjen în aer aninate. — V. Alecsandri, *Despot-Vodă.*

j) Ogrăzile de măslini, pe povîrnișul golfului, ca niște poteci de fum împrăștiate pe o pînză verde și înflorită. — B. Șt. Delavrancea, *Fanta-Cella.*

k) Tăcută e valea-nflorită
Și-un nor ca o pînz-aurită
Se duce spre-apus. — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

l) Furtuna se face și mai amarnică și se rotește și fîlfîie și craune pe deasupra pădurii... ca o scorpie dușmană. — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

m) Sălbatecul Vodă e-n zale și-n fier
....
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stînga ajunge la cer,
Și Vodă-i un munte.[91] — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

2. Fă în propozițiile din textele de la exercițiul 1, indicate mai jos, t r a n s f o r m ă r i l e c e r u t e, subliniază în fiecare propoziție noua figură stilistică obținută și analizează-le pe toate arătînd felul lor și, la nevoie, motivînd schimbarea de valoare stilistică rezultată.

a) În propoziția din textul b) — *Apa lui... pare o oglindă culcată-n ramă de verdeață* —, înlocuiește verbul *pare* cu verbele *este, s-a făcut, a ajuns:* 1. urmat fiecare de *substantivul* cu funcția de *nume predicativ* **precedat** de adverbul **ca;** 2. cu *substantivul* respectiv **neprecedat** *de* **ca.**

b) În propozițiile din textul f) — *unul, bulgăre de gheață, / celălalt, pară de foc* —, pune *în locul virgulei* care indică locul verbului copulativ omis: 1. *verbul* **pare;** 2. *verbul* **este** *precedat de adverbul* **parcă;** 3. *verbul* **este** *și* **înaintea numelui predicativ** *adverbul* **parcă.**

c) Scrie propozițiile de la textele c) și i) *fără adverbul* cu valoare de prepoziție **ca.**

d) Scrie, din textul m), propozițiile în care se află metaforele-hiperbole realizate prin numele predicative *tunet, ger, un munte,* transformate în comparații prin fiecare dintre posibilitățile de exprimare a comparației artistice în propozițiile cu nume predicativ prezentate la „Valoarea stilistică a substantivului".

3. Construiește patru propoziții cu *numele predicative* exprimate prin *adjective* cu valoare de *epitet.* În două propoziții epitetul *să realizeze personificarea obiectului denumit prin substantivul cu funcția de subiect,* iar în celelalte două *epitetul să sugereze comparații* (prin adjective derivate de la diferite substantive — nume de flori, de metale etc.).

4. Fă o descriere în care să predomine *predicatele nominale* construite: 1. cu verbele copulative *a fi, a se face, a ajunge, a părea* și cu *nume predicative substantivale* cu valoare stilistică de *comparație* sau de *metaforă,* în funcție de posibilitățile oferite de verbele respective și de utilizarea sau neutilizarea adverbelor de comparație; 2. cu verbele copulative *a fi* și *a se face* și cu *nume predicative adjectivale* cu valoare de *epitet.* Subliniază (în construcțiile cerute) cu o linie verbul copulativ și subiectul și cu două linii numele predicativ sau construcția cu valoare stilistică a cărei bază o constituie substantivul cu funcția de nume predicativ.

În cazul metaforelor și al epitetelor, arată care este realitatea sugerată de ele.

---

[88] — Comparație stilistică dezvoltată: (pare) „o oglindă culcată-n ramă de verdeață" (în a cărei dezvoltare intră și metafora „ramă de verdeață"), cu *substantivul NP (o oglindă) la nominativ,* comparație admisă de copulativul *a părea.*

[89] — „bulgăre de gheață" și „pară de foc" — metafore explicite dezvoltate: *prima,* alcătuită din *subst. (NP)* **bulgăre** + *atr.* **de** *gheață; a doua* corespunde unui *NP parte de propoziție dezvoltată* (expresia: *pară de foc).*

[90] — Și în „Frunza... se face floare", și în „v-ați făcut fluturi" numele predicative sînt *metafore.* Prima provine din comparația *se face galbenă* **ca o floare** (se referă deci la culoarea frunzei moarte), iar a doua, din comparația *v-ați făcut zburătoare* **ca niște fluturi,** metafora referindu-se la căderea, la zborul prin aer al frunzelor moarte.

Predicate exprimate prin adverbe predicative

Predicatul poate fi exprimat și prin **adverbe predicative** sau **locuțiuni adverbiale predicative*:** *poate, firește, pesemne, cu siguranță, de bună seamă* etc.; ele sînt *predicate verbale.*

Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative sînt urmate de cele mai multe ori de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția *că* sau *să:*

Firește / **că** se pricepe.
Poate / **să** fi fost pe la ora trei.

Unele adverbe ca **probabil** *și* **sigur** *nu sînt adverbe predicative, ci sînt* **nume predicative** *din expresii impersonale cu „a fi", copulativul fiind subînțeles:*

Probabil / că știe. / **E probabil** / că știe. /
Sigur / că a înțeles. / **E sigur** / că a înțeles. /

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, ...de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Să nu uit să vă spun că pe vremea aceea au venit și mulți negustori turci... Firește că nu lipseau nici sîrbii, nici bulgarii... — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

c) Un cîrd de puișori de rață au ieșit la plimbare. Cloșca nu se vede, dar probabil că stă pînditoare în desiș. — M. Sadoveanu, *Gîrla lui Ivan Maiorul.*

d) Desigur că trecutul e un frumos apus de soare... și... altă rază de lumină nu va mai veni să dea strălucire norilor posomorîți ai vieții!... — C. Hogaș, *În Munții Neamțului.*

e) Dacă aș fi trăit mai îndelung lîngă aspra-mi bunică de la Cîrloman, poate că aș fi văzut și în ochii ei mari și duri un sîmbure de lumină, poate că aș fi ajuns să aud, o clipă măcar, cum glasul ei devine catifelat. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) Negreșit că vor fi fost prețioase obiecte ale artei indigene acele vase și acel corn al unei fiare din codrii României... — Al. Odobescu, *Artele din România în periodul preistoric.*

Predicatul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea și exprimarea predicatului

a. **Predicatul verbal**
- *verbe* la diatezele: activă și pasivă
- *locuțiuni verbale*
- *interjecții predicative*
- *adverbe predicative: poate, firește, desigur* etc.

---

[91] — *Metaforele explicite simple* exprimate prin substantivele cu funcția de nume predicativ — *tunet, ger, un munte* — au și valoare de *hiperbolă,* exagerările respective (ca și celelalte din aceeași strofă) avînd rolul de a sublinia groaza ce-l făcea pe pașa Hassan să fugă din calea lui Mihai zburînd „șoimește".

* Revezi *Funcția sintactică a adverbului,* punctul III, p. 361.

b. Predicatul nominal

- **verbele copulative**
  - *Cum prezintă caracteristica subiectului*
    - **a fi** — existența caracteristicii;
    - *a rămîne* — păstrarea caracteristicii anterioare;
    - *a însemna* — echivalență între conținutul numelui predicativ și al subiectului;
    - *a deveni, a se face, a ajunge, a ieși* — ca rezultat al unei transformări suferite de subiect;
    - *a părea* — ca aparență.
- **numele predicativ**
  - *Exprimarea*
    - *părți de vorbire declinabile*, la N., G., Ac. cu prepoziție;
    - *verbe la infinitiv* sau *la supin;*
    - *adverbe de loc* sau *de timp* cu prep;
    - *adverbe de mod: cum* (interogativ sau relativ);
    - *adverbe din expresii impersonale (e bine, e rău, e sigur* etc.).

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) După excursiunea mea în Anglia..., am văzut/ cîtă dreptate avea răposatul meu bunic,/ care mă trimitea la „minge" și la „săniuș",/ și-mi zicea ridicînd arătătorul mînii drepte:/ „Fă-te tare, gîndăcelule,/ ca să te poți apăra de cîni.../ Fii înțelept și îndrăzneț ca fiarele codrului..."/ — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie.*

b) Acum nu se mai află picior de lup în ostrov./ Au fost în vechime./ Multe au fost în vechime,/ care nu mai sînt astăzi./ Dar albinele au rămas./ Scorburile sînt pline ochi cu faguri de miere./ Cînd era pace,/ spre toamnă treceau rumânii din Lacrima, călări pe butuci, pe furiș,/ și o adunau./ — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Sînt inimă-n inima neamului meu/
Și-i cînt și iubirea, și ura./
. . . .
Izvor ești și ținta a totul/ ce cînt./ — G. Coșbuc, *Poetul.*

d) Roșu, strop cu strop, se făcea trandafirul,/ petală cu petală se împurpura,/ și de ce se făcea el (grădinarul) mai galben la față,/ de ce mai purpuriu și mai frumos se făcea trandafirul./ Și [cînd n-a mai rămas o foaie albă în el,/ ci s-a făcut ca o rană deschisă,] el și-a legat rana lui de la deget/ și alergînd într-un suflet pe sub ramuri, merse/ și îngenunche lîngă colacul de piatră al havuzului,/ unde stătea fata privind mîhnită în fundul apelor.../ — D. Anghel, *Jertfa.*

e) Și Stoicea... se pierde cu ceata vînătorilor.../și ajunge pe înnoptate la curtea boierească.../ Și ajunge el, Stoicea, văcarul din Alăutești, sluga cea mai de aproape, omul de toată încrederea și vechilul peste toți vechilii moșiilor boierului Rovin, numai în cîțiva ani./ Dar norocul îi fuse mai prieten/ decît ar fi îndrăznit/ să viseze,/ căci domnița Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață și pe moarte./ — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

f) ...cînd ne-am făcut mari,/ am aflat/ cum a fost/ și ce a fost/ și ce a ajuns nenea Antonache.../ și multă vreme mă întrebam nedumerit/ pentru ce îi striga mama adeseori cu lacrimile în ochi:/ „Antonache! Antonache!/ dacă aș ști/ că ar fi/ să-ți semene vreun copil,/ l-aș omorî de-acum cu mîinile mele..."/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

g) Zările se îmbrăcară în munți de nouri./ Fulgerele trecătoare de lumină și de albastru sînt năprasnic bătute de vifor de zăpadă./ Un cocostîrc singuratic, sub cerul tulbure, pare o solie a depărtărilor în timp./ — M. Sadoveanu, *Primăvara nouă.*

h) Ziua următoare, deșteptîndu-se din somn, Ghiță era neliniștit./ Își aducea aminte cele petrecute peste noapte,/ dar și le gîndea,/ ca și cînd le-ar fi visat,/ iar [cînd își dădea seama/ că ele în adevăr s-au petrecut,] îi era rușine/ de cele ce făcuse/ și se temea/ că mai curînd ori mai tîrziu se va da de gol/ și nu numai va strica toată treaba,/ dar își va băga totodată și capul în primejdie./ — I. Slavici, *Moara cu Noroc.*

i) — Slovele acelea ziceau/ că: [cine va mînca capul găinii] va ajunge împărat./

— Eu împărat?!/ zise cel mare,/ care mîncase capul./

— Cel ce va mînca inima găinii,/ de cîte ori se va culca,/ se va pune la capul lui o pungă cu bănet,/ unde o va găsi/ cînd se va scula./

— Mie să mi se întîmple asta?/ întrebă cel mic,/ care mîncase inima./

— Ție,/ îi răspunse fratele cel mijlociu./ Iar [cel ce va mînca pipota] se va face năzdrăvan./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*

j) Cînd întîlnea vreun drumeț.../ dacă drumețul nu-l întreba,/ el îi spunea/ fără să fie întrebat:/

— Mă duc și eu la oraș,/ fiindcă am un fecior la școlile cele mari./ Are să iasă dascăl./ Eu sînt Budulea, cimpoieșul de la Cocorăști.../

Dară [după ce se întorcea acasă,] Budulea se făcea trist./ — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

k) — ...Poate ai primit poruncă/ să jupești piatra morii/ și să aduci pielea la împărăție?/

— Ba nu;/ alta și mai înfricoșată,/ zise Harap-Alb./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Subiectul

I. Subiectul este *o parte principală a propoziției. El arată*, de obicei, **cine face acțiunea** *exprimată de predicatul verbal* sau **cine are caracteristica** *exprimată de numele predicativ.*

Rîul *curgea* sub perdele de aburi. / — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*	**Cine** *face acțiunea* **curgea? — rîul.**
— Bunică, **harmasarul** *era alb.* / — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean.*	**Cine** *are caracteristica* **alb? — harmasarul.**

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele.

a) Fluieră mierlele./ Cucul își cîntă singur numele./ Adie vîntul/ și pădurea vuiește.../ — Z. Stancu, *Desculț.*

b) În liniștea livezii, în teiul din fața ferestrei, un grangur fluieră batjocoritor./ — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie.*

c) La Florii, mîțișorii sălciilor se deschiseră/ și în jurul lor începură a bîzîi albinele./ Grădinile erau încă întunecoase,/ numai sălciile revărsau în toate părțile plete verzi-gălbii./ — M. Sadoveanu, *Primăvara.*

d) O, scumpa mea patrie română!.../ Tu erai neînduplecată,/ pentru că noi eram neînduplecați./ — Z. Stancu, *Flacăra patriotismului.*

e) Căzuse toamna cu ploi puhave.../ Orașul mărunt și rar... cădea în adormire./ Zilele erau scurte, mohorîte, umede./ — Z. Stancu, *Desculț.*

II. *Găsirea subiectului cere multă atenție cînd predicatul este exprimat:*
— *prin* **verbul predicativ „a fi"**;
— *prin* **pasivul reflexiv** *sau printr-***un verb reflexiv impersonal.**

Subiectul propoziției cu predicatul verbal exprimat prin verbul „a fi"

În propozițiile cu predicatul exprimat prin verbul **a fi** *cu sensul* **a exista, a se afla,** *subiectul stă de cele mai multe ori după predicat; de aceea el poate fi ușor confundat cu numele predicativ:* În parc *este* **un lac.**

Verificarea funcției de predicat verbal *a verbului* **a fi** (cu sensurile arătate) *și deci* **de subiect a cuvîntului următor** se face prin înlocuirea verbului *a fi* cu verbul *a exista* sau *a se afla:* În parc *se află* **un lac,** și prin prezența în text a unui *complement circumstanțial de loc (unde) al verbului „a fi"* sau *prin posibilitatea lui „a fi" de a primi în* propoziția respectivă *un astfel de complement.* (Vezi „Predicatul verbal", V, p.422.)

În unele propoziții cu predicatul verbal exprimat prin verbul **a fi** *subiectul poate fi ușor recunoscut după ceea ce denumește substantivul prin care este exprimat:*

— *anotimpuri:* E **iarnă**; E **primăvară** etc.;
— *părți ale zilei:* E **dimineață**; E **seară** etc.;
— *fenomene atmosferice:* E **frig**; E **ger**; E **ceață** etc.;
— *senzații sau stări sufletești:* Mi-e **frig**; Mi-e **sete**; Mi-e **dor**; Mi-e **milă**; Mi-e **teamă**; Mi-e **rușine** etc.

În construcțiile de acest fel, deși verbul *a fi* arată existența unui anotimp, a unui fenomen atmosferic, a unei senzații sau a unei stări sufletești, totuși el *nu poate fi înlocuit cu verbele „a exista", „a se afla".*

Ultimul tip de propoziție se caracterizează prin aceea că verbul *a fi* este precedat de un pronume personal la dativ: **mi-***e* sete; **ți-***e* sete; **îi (i-)** *e* sete etc.

Substantivele cu funcția de subiect *din ultimul tip de construcții,* precum și *unele din penultimul tip (frig, ger* și altele) **pot fi însoțite de adverbele (locuțiunile adverbiale) prin care se exprimă gradele de comparație ale adjectivelor sau ale adverbelor:**

Mi-e **mai (tot așa de, foarte, extraordinar de** etc.) *sete, frig* etc.
E **mai (tot așa de, foarte** etc.) *frig (ger).*

În construcțiile de acest fel *substantivul* și *adverbul care-l însoțesc formează un tot sintactic,* **o singură parte de propoziție,** ca și adjectivele sau adverbele la diferite grade de comparație.

Cele două tipuri de construcții în discuție pot fi folosite ca *propoziții cu structurile minime arătate mai sus* sau *amplificate prin adăugarea altor părți de propoziție:*

Astăzi **e frig (ger)** *ca și ieri.*
Acum **mi-e o sete** *grozavă.* **Mi-era o foame** *de lup.*

În tipul de propoziții cu *complement obiect indirect la dativ,* dacă acesta este exprimat prin *pronumele neaccentuat de persoana a III-a, complementul poate fi* **dublat** *prin substantivul corespunzător la dativ:* **Copilului îi** *e sete.*

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi,* predicatele nominale și subiectele. Motivează funcția de predicat verbal a verbului *a fi.*

a) De-aici încolo nu mai e cărare.../ Cerul e senin/ și în tot cuprinsul e o tăcere ca-n vis./ ...ne uităm în sus la stanele albe de pe vîrful Ceahlăului;/ ele-s călăuza noastră./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) E primăvară în jurul nostru,/ și pe ramurile brazilor și ale fagilor se aprindea apa în lumini felurite./ — M. Sadoveanu, *Strop de rouă.*

c) Era o iarnă tare și bogată în zăpadă./ Pîrîul era înghețat și troienit./ — M. Sadoveanu, *Moș-Crăciun.*

d) Mi-e dor de munți... de Caraimanul
Pe veci acoperit de nor./
Mi-e dor de freamăt lin de brazi,
De murmur tainic de izvor.../ — St. O. Iosif, *Mi-e dor.*

e) ...și-mi era mai mare mila de dînsa,/ dar și de pîntecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă./ Vorba ceea:/ Milă mi-i de tine,/ dar de mine mi se rupe inima.../[92]. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Mă rog,/ foc de ger era,/ ce să vă spun mai mult?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) — Vere, ia să frigem în astă sară un purcel de cela,/ că tare mi-i dor./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) I-e rușine omenirii/ să vă zică vouă oameni!/ — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folosești propoziții simple și propoziții dezvoltate cu predicate verbale exprimate prin verbul *a fi* cu subiectele: *iarnă, dimineață, vînt, ger, frig, ceață.* Subliniază predicatele și subiectele.

3. Construiește cîte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbul *a fi,* precedat de pronumele personal la dativ, la diferite persoane, și cu subiectele: *dor, milă, teamă, groază, rușine, sete.* Trei dintre ele să fie însoțite de adverbul *mai* sau *foarte.* Subliniază predicatele și subiectele.

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal răspunde la întrebarea **ce?** *și stă de obicei după predicat:*

S-au deschis **porțile.**	**Ce** *s-au deschis?* — **porțile.**
Se văd **urme** *de pași.*	**Ce** *se văd?* — **urme.**
Se aude **murmurul** *izvorului.*	**Ce** *se aude?* — **murmurul.**

Dacă nu ești atent la construcția reflexivă, s-ar putea să confunzi subiectul cu complementul obiect direct care răspunde la întrebarea **ce?**

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele.
Scoate din texte predicatele exprimate prin pasivul reflexiv sau prin verbe reflexive impersonale, precum şi subiectele, în felul următor:

Predicatul	*Prin ce este exprimat*	*Întrebarea pentru a afla subiectul*	*Subiectul*
s-au deschis se văd	verb pasiv reflexiv verb reflexiv impersonal	*Ce* s-au deschis? *Ce* se văd?	— porţile — urme

a) În liniştea dimineţii se auzea ca-n vis vuietul înăbuşit şi slab al morilor./ — M. Sadoveanu, *Dimineţi de iulie.*

b) La răsărit se văd, peste şiruri de dealuri verzi, înălţimile Vulcanului.../ Din desişul ramurilor se cerne întuneric./ Treptat aerul se răcoreşte.../ Fulgere dese, orbitoare, spintecă cerul,/ şi tunete prelungi se aud bubuind în depărtare./ — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

c) În locul [unde se făcea podul,] era în mijlocul rîului un ostrov lat.../ Ostrovul fu ocupat mai întîi/ şi se aşezară acolo corturi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) Toată Ţara Românească pornise la drum,/ şi pe porţile caselor se auzeau plînsete şi bocete,/ şi copiii se înşfăcau de taţi şi fraţi./ Vuia profund codrul Deliorman/ cînd treceau călărimile în goană./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

e) O floare dacă naşte/ şi-ndată dacă moare,/
Se face în grădină un gol pentru o floare?/
O stea dacă luceşte stingîndu-se pe loc,/
Sînt stele mai puţine pe cerul plin de foc?/ — Al. Macedonski,
Noaptea de noiemvrie.

2. Construieşte trei propoziţii cu predicatele exprimate prin verbele *a auzi, a vedea, a simţi*, folosite ca reflexive impersonale, şi două propoziţii cu predicatele exprimate prin pasivul reflexiv al verbelor *a crea* şi *a înfiinţa*. Subliniază predicatele şi subiectele.

Părţile de vorbire prin care se exprimă subiectul

I. **(a)** *Cele mai multe propoziţii au subiectul exprimat printr-un* **substantiv** *sau un* **pronume** *la* **cazul nominativ.**

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce părţi de vorbire sînt exprimate şi la ce caz se află.

a) Dar vremea trecea cu amăgele/ şi eu creşteam pe nesimţite,/ şi tot alte gînduri îmi zburau prin cap,/ şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet,/ ...şi dorul meu era acum nemărginit.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Vin turcii!/ O,/ strigătul acesta a făcut/ să se înfioare fătul în pîntecele mamei/ şi să se cernească lumina soarelui, în multe din zilele părinţilor noştri./ Vin turcii!/ Această veste zbură ca pasărea.../ Codrii Teleormanului vuiră tainic./ — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

c) Zdrobită-n praf, murea arama,/
Şi codrul chiotea, viteazul;/
Iar tu, frăţîne, mare meşter,
Biruitor frîngeai zăgazul./ — O. Goga, *Oltul.*

[92] — Termenul (şi-mi era) **mai mare mila** are *înţeles de* **superlativ**:(îmi era) *foarte milă* (de ea); adjectivul „mai mare" are numai formă de comparativ; nu are un al doilea termen de comparaţie *(mai mare...* **decît...**). Deci, în textul dat, construcţia *mai mare mila* este o *parte de propoziţie dezvoltată.*

d) — Măi Huţule!/ ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară şi fluier./
După ce Huţu scrise cuvintele,/ Budulea privi lung la ele, lung şi nedumerit,/ pentru că cimpoiul nu semăna deloc a cimpoi.../ — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

2. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce sînt exprimate — substantive sau pronume, felul pronumelui şi cazul la care se află substantivul sau pronumele.

a) ...ţara-i mai tare decît oştile năimite./ Acestea se împrăştie ca pulberile;/ ţara rămîne statornică./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) — He, he!/ Să fie sănătos dumnealui.../ d-apoi chiteşti dumneata/ că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan a Petrei?/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) E un om mare acela/ care poate fi tot aşa cu oricine./ — N. Iorga, *Cugetări.*

d) Bogza... trecu femeii baltagul, prin latura mesei./
Femeia îşi chemă flăcăul.../
— Gheorghiţă,/ ia vezi şi tu./ Pare-mi-se/ că tot aşa-i ş-al tău./ Numai că al tău abia a ieşit din foc şi de sub ciocan./ Acestalalt e mai vechi/ şi ştie mai multe./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

e) .... Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată?/ — M. Eminescu, *Sara pe deal.*

f) Ce e greu peste bordei?/ —Ghicitoare *(Birul).*

g) Cîntă cineva în zori de zi
deodată cu zorile./ Cine o fi?/
Cîntă cineva în văzduh./ — L. Blaga, *Ciocîrlia.*

h) ...unii spuneau/ că împăratul Roş... nu se mai satură de a vărsa sînge omenesc;/ alţii spuneau/ că fata lui este o farmazoană cumplită/ şi că din pricina ei se fac atîtea jertfe./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

(b) În numeroase cazuri *subiectul se exprimă prin* **părţi de propoziţie dezvoltate:** *substantive, numerale* sau *pronume compuse* prin alăturarea cuvintelor componente, *locuţiuni substantivale, locuţiuni pronominale* etc. (Pentru diferitele categorii de *construcţii* care formează *părţi de propoziţie dezvoltate*, revezi punctul II de sub titlul „Părţile de propoziţie", p.411—412.)

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Pentru cazurile în care ai luat drept subiect un grup de cuvinte, arată oral de ce ai considerat acel grup parte de propoziţie dezvoltată.

a) Pe-aici şi-a întins pod peste Dunăre... nebiruitul Sinan-Paşa.../ Pentru fericirea neamului nostru, domn în Ţara Românească era Mihai Viteazul./ — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) El ştia/ că în tabăra lui Ştefan-Vodă se află Basarab cel Tînăr,/ care încercase/... să-i smulgă domnia./ — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

c) O adevărată ploaie de stele venea din cer./ Calea-Robilor sclipea ca o pîrtie de zăpadă./ — D. Zamfirescu, *Viaţa la ţară.*

d) — Oameni buni,/ ascultaţi acum chemarea cea mare/ pe care v-o face Adunarea Obştească a întregului norod, ridicat în frunte cu comandantul nostru cel mare, Tudor din Vladimireşti./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) — ...Şi să spui asta tocmai Măria ta,/ care ai acuma atîta deşteptăciune?.../
Pîn-a nu isprăvi Domniţa vorba, Făt-Frumos-cu-Moţ-în-Frunte s-a şi arătat dinaintea ei desăvîrşit din creştet pînă-n tălpi./ — I.L. Caragiale, *Făt-Frumos-cu-Moţ-în-Frunte.*

f) ...gloatele nebune se împingeau tot înainte,/și cei din urmă, grăbiți,... nu știau/ ce oprește pe cei dintîi./[93] — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

g) „Ce-ai cu mine, vîntule?" este o culegere de proze din „Bilete de papagal", scrise mai acum nouă ani./ — Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane.*

h) Din stînga, de sub Tarnița golașă, vine spumegînd Pîrîul Crucii,/ din dreapta, Bărnărelul — sclipitoare fășie de argint./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

i) — Socoți Domnia ta, diece,/ că acel cal... nu înțelege.../ ce se petrece...?/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

j) Luarea-aminte îmi fu atrasă de un om simpatic/ care... mi se părea nefericit în colțul lui de umbră./ — M. Sadoveanu, *Rază de soare.*

k) La geamul sufletului tău
Se-ngrămădesc părerile de rău./ — T. Arghezi, *Marile tăceri.*

l) Aducerile-aminte-s odăi fără zăvoare./ — D. Anghel, *Aducerile-aminte.*

2. Construiește cîte trei propoziții cu *subiectele exprimate:* prin *locuțiuni substantivale;* prin *substantive comune compuse;* prin *substantive proprii compuse.* Substantivele compuse să fie de tipuri diferite. Subliniază și notează predicatele și subiectele și fă oral analiza lor sintactică și morfologică.

II. Subiectul poate fi exprimat prin **orice cuvînt folosit cu valoare de substantiv:**

Leneșul mai mult aleargă.
Cel mic e mai înțelept.
Cei doi sînt nedespărțiți. **Al doilea** a reușit.
Departe este un adverb.

Aceste subiecte sînt provenite din atribute: omul *leneș;* copilul *cel mic; cei doi* prieteni; concurentul *al doilea;* cuvîntul *departe.* Propozițiile au fost simplificate și, prin înlăturarea subiectelor *omul, copilul, prieteni, concurentul, cuvîntul,* fostele atribute au rămas să îndeplinească ele funcția de subiect. Cuvintele respective au căpătat (în propozițiile date) valoare de substantiv.

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare. Simplifică apoi propozițiile înlăturînd substantivele cu funcția de subiect și punînd în funcția de subiect atributele subliniate. Arată prin ce sînt exprimate subiectele propozițiilor obținute în urma acestei simplificări.

a) Răzășul *cel cărunt...* s-a apropiat cuprinzînd mîna/ pe care i-o întindea Potcoavă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Omul *înțelept* își cumpără vara sanie,/și iarna car./ — *Folclor.*

c) *Patru* oameni stau la roata de la cîrmă;/ *amîndoi* comandanții sînt pe punte, în picioare, cu ochii ațintiți înainte./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) *Cei paisprezece* pescari aprinseră un foc mare în cinstea hatmanului./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Subliniază predicatele și subiectele propozițiilor următoare și arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate subiectele. Pentru subiectele exprimate prin diferite cuvinte folosite ca substantive, arată din ce părți de vorbire sînt provenite.

a) Slobozenia însuteşte puterea.../ numai cei mișei țin cu apăsătorii.../ — A. Russo, *Cîntarea României.*

b) În afară de uncheș și de Alexandru, fratele mezin, se mai aflau cinci tovarăși oșteni.../
Patru — doi cîte doi, veneau în urma lui Nicoară.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Porneau prisăcarii.../
Trimișii urcau la stînile platourilor./ Îi întîmpina marea alarmă a cornurilor./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Setilă se ie atunci după Harap-Alb/ și pornesc tuspatru înainte./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Așa trecu azi,/ așa trecu mîni (mîine),/ așa trecură mai mulți ani dupăolaltă.../[94] — Vol. *Din folclorul nostru.*

f) Da,/ ni-i tristă soarta/ și de nimeni plînsă./
Însă.../ Să trăiască salvatorul „însă"!/[95]
— G. Topîrceanu, *Răspunsul micilor funcționari.*

g) Eram de părere/ că vocativul se așază între două virgule/ și *îmi* nu se scrie *î-mi.*/[96] — M. Sadoveanu, *Evocări.*

h) Ghiță mai ales avea... „pitorescul mîncării".../ Un gogîlț înădușit și la răstimpuri deopotrivă de scurte era singura înștiințare/ că strîmtorile gîtului au fost biruite./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

3. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *voinic, mare, albastru, doi* și *al treilea* să aibă valoare de substantiv și funcția de subiect.

III. *Unele propoziții au subiectul exprimat printr-***un verb la infinitiv, la supin** sau **la gerunziu.** Infinitivul și supinul pot avea funcția de subiect, deoarece aceste moduri exprimă *numele acțiunii. Gerunziul* se folosește ca *subiect* al unor *verbe reflexive impersonale: a se auzi, a se vedea, a se simți* (ceva) etc.

Subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv, la supin sau la gerunziu răspunde la întrebarea **ce?:**

A străbate pînă acolo *e greu.*	Ce *e greu?* — **a străbate.**
E greu **de străbătut** pînă acolo.	Ce *e greu?* — **de străbătut.**
Se aude **sunînd.**	Ce *se aude?* — **sunînd.**

În propozițiile cu *predicat nominal,* mai ales în cele cu copulativul *a fi* sau *a însemna,* deseori *se exprimă prin* **infinitiv** *atît* **subiectul,** *cît și* **numele predicativ:**

— **A crea** *e* **a renaște** mereu. — D. Anghel, *Reflecțiile unui respins.*
— **A crea** *înseamnă* **a renaște** mereu.

Cînd *predicatul* este exprimat prin *verbul reflexiv impersonal* **a se putea,** *infinitivul* cu funcția de **subiect** *apare de obicei* **fără prepoziția „a"** (devenită marcă a infinitivului), *cu* **excepția** *cazurilor în care între „a" și verbul la infinitiv* **se intercalează** *unul sau mai multe cuvinte:*

— *Se poate* **urca** și pe aici.	Ce *se poate?* — **(a) urca.**
— *Nu se poate* **a-l** *(mai)* **urca** pe aici.	Ce *nu se poate?* — **a urca.**

În analiza gramaticală **atenție** *mai mare* cere **infinitivul fără „a".**

[93] — *„cei din urmă...* nu știau".— subiect exprimat printr-o locuțiune substantivală, provenită din locuțiunea adjectivală *cei din urmă* (= ultimii), cu care se încheie seria numeralelor ordinale.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate subiectele. Dacă sînt exprimate prin verbe la moduri nepersonale, arată modul verbului.

a) Copiii nu-nțeleg ce vor:/
A plînge-i cuminția lor./ — G. Coșbuc, *Lupta vieții.*

b) — Bine este a cunoaște scrisorile...,/ căci astfel s-a putut dovedi viclenia paharnicului, a vornicului și a stolnicului./ Bine este a purta cap.../ Iar limbile pămîntului bine este a le cunoaște./ — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

c) A scoate cărbuni din fundul pămîntului înseamnă a scoate cărămizile din pereții acestei case./ — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

d) Rămîne numai de văzut/ cine se duce/ să aducă un grăunte de foc./ — M. Sadoveanu, *Stigletele.*

e) — Degeaba batjocorești, don' primar,/ că astea nu sînt de batjocorit./ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) — ...moșule,/ pe unde s-ar putea merge la Tazlău?/ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

g) ...se auzea răsunînd glasul unui pîrăuaș/ ce venea ca și noi de la deal la vale./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Însă acesta era unicul subiect/ asupra căruia țăranii ar fi poftit/ să se audă vorbindu-se./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

2. Construiește cîte trei propoziții cu subiectul exprimat prin *verb:* la *infinitiv;* la *supin;* la *gerunziu.* Propozițiile cu *subiectul* exprimat prin *infinitiv* să aibă *predicate* diferite: 1. *expresie impersonală cu „a fi“* (a fi bine, a fi posibil etc.); 2. predicat nominal cu *numele predicativ* exprimat prin *infinitiv;* 3. prin verbul reflexiv impersonal *a se putea.* Subliniază și notează predicatele și subiectele.

Subiectul reluat

Reluarea subiectului **în cadrul aceleiași propoziții** este un fapt de limbă obișnuit în vorbirea familiară și populară. Situațiile sînt variate în ce privește părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul și aceea prin care este reluat, precum și în privința topicii lor. Dar modul de exprimare a subiectului reluat este ușor de recunoscut, întrucît cunoști toate posibilitățile de exprimare a subiectului, iar principalele situații de topică a „celor două subiecte“ se vor putea observa din sublinierile și din precizările făcute mai jos.

În majoritatea cazurilor subiectul care se reia este exprimat prin substantiv, iar reluarea se face prin pronume personal sau demonstrativ. Nu sînt

[94] — *Cine* trecu? — *azi; mîni.* — Subiecte exprimate prin adverbe folosite cu valoare de substantiv.
[95] — *Cine* să trăiască? — (salvatorul) *„însă“.* Subiectul este exprimat prin cuvîntul *însă* folosit cu valoare de substantiv.
[96] — *Cine* nu se scrie? — *îmi.* — Subiectul este exprimat prin cuvîntul *îmi* folosit cu valoare de substantiv.

rare nici cazurile de reluare prin substantiv sau prin alt pronume a subiectului exprimat printr-un pronume:

— Virtutea pentru dînșii ea *nu există.* Însă
V-o predică... — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

— Băiatul de lîngă fereastră, acela (el) *este șeful echipei.*

— Acela [care a adus cartea], el *m-a înștiințat.*

În aceste texte *reluarea subiectului s-a făcut* după o secvență *mai mică sau mai mare* ce desparte subiectul de predicat; în ultimul exemplu subiectul este separat de predicat chiar printr-o propoziție.

În unele cazuri reluarea subiectului *se face* după predicat, situație în care, de obicei, termenul de reluare a subiectului este precedat de adverbul *și* sau *chiar* ori de adverbul *nici* dacă propoziția este negativă:

— Oile *se opriră* și ele / și întoarseră capetele spre călăuzul lor. / — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

— Dar noaptea a sosit curînd / și Pădurea Cotoșmanei *n-a zăbovit* nici ea cu noaptea ei mult mai primejdioasă. / — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

Din exemplele prezentate se poate observa ușor că *reluarea subiectului după o anumită secvență se face cu* scopul *de a preciza subiectul* ori *de a insista asupra subiectului, de a atrage atenția asupra lui.*

În alte cazuri, mai ales atunci *cînd* reluarea *se face* imediat după subiect, *repetarea* (la care se adaugă și o anumită intonație) are caracter stilistic. Ea *poate exprima diferite atitudini ale autorului comunicării: amenințarea, siguranța, convingerea, mulțumirea, nemulțumirea* etc. Este nevoie însă *să se țină seama de contextul suficient.* De exemplu: construcția (deseori auzită) *Vine* el tatal poate exprima *amenințarea (Vine* el tatal *și ai s-o pățești.)* sau *speranța* ori *convingerea (Vine* el tata *și totul se va îndrepta.).*

Reține faptul că în situațiile de felul celor discutate mai sus nu *este vorba de* două subiecte *ale unei propoziții, ci de* o reluare, o dublă exprimare a subiectului.

Exerciții

1. Subliniază în propozițiile cu subiectul reluat cu o linie predicatul și cu două linii subiectul reluat (dublu exprimat). Analizează oral situațiile întîlnite, arătînd și scopul reluării subiectului.

a) Să vedeți voi/ cum vinde ea mama două pogoane ale mele/ și mă dă!/ (Subînțeles: *la școală.)* — M. Preda, *Moromeții.*

b) Animalele, în afară de cai, nu-mi plăceau nici ele,/ căci mugetele sau behăitul lor nu-mi spuneau/ decît că le e foame sau sete./ — M. Preda, *Viața ca o pradă.*

c) Printre degetele titanului [care toate joacă de colo pînă colo pe complexa claviatură,] mititelul își vîrî și el mîinile./ — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri.*

d) Toate științele au un fond lexical al lor, o terminologie proprie./ Critica literară are și ea un fond lexical specific,/ însă mult mai redus în raport cu celelalte științe./ — Din rev. *Limba română,* nr. 3, 1958.

e) — Stai, măi porcane,/ că te căptușește ea Mărioara acuși!/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Vine ea și turturica mai pe urmă,/ dar ce ți-e bună?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Și gîndesc eu/ că din cinci nespălați [cîți merg cu Harap-Alb,] i-a veni el vreunul de hac împăratului Roș./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește sau caută în opera lui I. Creangă sau într-o carte de basme ori povești *șase propoziții cu subiectul reluat*. Propozițiile să prezinte *situații variate* în ce privește părțile de vorbire prin care sînt exprimate subiectele, locul acestora și rolul (scopul) reluării subiectului. Pentru sublinieri și analiză, procedează ca la exercițiul 1.

Subiectul în alt caz decît nominativul

Subiectul este exprimat uneori prin **substantive** *sau* **pronume la cazul genitiv:**
Ai casei plecaseră.
Ai lor plecaseră.

Aceste subiecte sînt provenite din atribute ale unor substantive sau pronume cu funcția de subiect: *Locatarii* **casei** plecaseră; *Copiii* **lor** plecaseră. Propozițiile au fost simplificate prin înlăturarea subiectului, iar fostul atribut a preluat funcția de subiect, lucru posibil datorită formei de nominativ a articolului posesiv, introdus în urma înlăturării substantivului la nominativ.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate și în ce caz se află.

a) Vin oaspeți,/ și cînele latră;/
Le ies înainte grăbiți
Ai casei pe pragul de piatră./ — G. Coșbuc, *Crăciunul în tabără*.

b) M-am uitat și eu la el / cum îmi ia merticul / și trece la Miai. / Mă, ...al lui era bun./— M. Preda, *O adunare liniștită*.

c) Ai lui Ionici locuiau pe hotar, cale de-o poștă pînă acolo./[97] — I. Agârbiceanu, *Popa Vasile*.

2. Construiește cîte două propoziții cu subiectele exprimate prin substantive și pronume în cazul genitiv. Subliniază predicatele și subiectele.

Subiectul multiplu

O propoziție poate avea mai multe subiecte, adică **subiect multiplu.** Subiectele pot urma unul după altul sau pot fi despărțite prin alte părți de propoziție, de obicei prin atribute ale substantivelor prin care sînt exprimate subiectele:

S 1 S 2 S 3 S 4 P
Alunii, cornii, ulmii și **mestecenii** *înfloriseră...*/

S 1 S 2 S 3 S 4 P
Prin frunze vechi, **viorele** ca cerul și **toporași** violeți, și galbena **ciuboțică-a-cucului**, și **mierea-ursului** — *răzbătuseră*. / — M. Sadoveanu, *Primăvara*.

S 1 S 2
Dintr-o dată *au chefnit...* **Vidra** *și cu* cei patru **pui**./— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Fii atent la subiectul multiplu. Analizează subiectele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Alcătuiește schema raporturilor sintactice din propozițiile cu subiect multiplu. Schema să cuprindă numai subiectele și predicatul. (Pentru alcătuirea schemei, vezi *Raportul de coordonare*, p. 416.)

a) Văzduh și port, pescari și vameși
au ațipit în spațiul cald./ — L. Blaga, *Plajă*.

b) După un răstimp..., înaintau iar spre lună munți mișcători ori balauri și zgripțori cu mai multe capete și forme necontenit schimbătoare./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Bine-ai venit din nou la noi,
Surată primăvară,/
Să mai răsune prin zăvoi
Talanca turmelor de oi
Și cucul pierde-vară./
— D. Zamfirescu, *Primăvară*.

d) În dreapta mînăstirii se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuțe albe presărate prin dungile văilor./ — M. Eminescu, *Cezara*.

e) Ar trebui/ să se zguduie lumea din temelii,/ iar asta n-o doresc nici eu, nici nimeni.../ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) A doua zi de dimineață, Guica... porni spre casa fratelui ei/ să fie de față/ cînd Moromete și cu toți ai lui au să bage de seamă/ că Paraschiv și cu Nilă au fugit cu caii la București./ — M. Preda, *Moromeții*.

g) Nu le mai era acum nici foame, nici sete, nici alte(le),/ și tot neastîmpărul firii lor se potolea în jocul/ care făcea/ să le tremure bărbile lungi.../ — I. Slavici, *Petrea Prostul*.

h) Basarab cel Tînăr se afla și el pe lîngă Ștefan, cu cîțiva fugari./[98] — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

i) A înțelege oamenii, apoi a înțelege lucrurile, pe urmă a înțelege ideile, aceasta e, de sus în jos, scara înțelegerii./[99] — N. Iorga, *Cugetări*.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești și propoziții cu subiect multiplu. Subliniază predicatele și subiectele.

Propoziții cu subiectul neexprimat

În limba română propozițiile apar deseori cu subiectul neexprimat. Subiectul neexprimat poate fi **inclus** (cuprins) *în forma personală a verbului predicativ* sau poate fi **subînțeles** *dacă a fost exprimat în propozițiile de mai înainte.*

Subiectul inclus în forma personală a verbului

I. Formele verbelor la persoana I și a II-a singular și plural pot indica precis subiectul. În propozițiile **Plec** *la munte*, **Plecăm** *la munte*, **Pleci** *la munte*, **Plecați** *la munte*, știm din formele verbului că subiectul este **eu** sau **noi**, **tu** sau **voi**, de aceea nu se simte nevoia exprimării subiectului, el fiind **inclus** *în forma verbului*. Subiectul la persoana I sau a II-a se exprimă însă cînd vorbitorul vrea să-l scoată în evidență sau să pună în antiteză două subiecte: **Voi** credeați în scrisul vostru, / **noi** nu credem în nimic! — M. Eminescu, *Epigonii*.

[97] — „ai casei, al lui, ai lui Ionici". — Subiecte exprimate prin substantive și prin pronume personal cu formă de genitiv.

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Dacă subiectul la persoana I sau a II-a este inclus, scrie-l deasupra predicatului. Explică în ce scop au fost exprimate în unele propoziţii subiectele verbelor la persoana I sau a II-a.

a) Pe lîngă plopii fără soţ
    Adesea am trecut:/
Mă cunoşteau vecinii toţi —/
    Tu nu m-ai cunoscut./ — M. Eminescu, *Pe lîngă plopii fără soţ...*

b) M-am învălit bine în cojoc/ şi m-am întors pe spate./ L-am ascultat pe Oance, privind la stele şi depănînd de colo pînă colo, pe cuiele lor, firul poveştii lui./ — G. Galaction, *Copca Rădoanului.*

c) Şi de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?/
Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedec de-un moşneag? / — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Străin la vorbă şi la port
Luceşti fără de viaţă,/
Căci eu sînt vie,/ tu eşti mort,/
    Şi ochiul tău mă-ngheaţă./
    — M. Eminescu, *Luceafărul.*

e) Acolo dormi şi tu, arhanghel bătrîn,
Tu, Ştefane, sfînt voievoade,/
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sînge duşman de noroade./
    — O. Goga, *De la noi.*

f) În noi totul e spoială, / totu-i lustru fără bază;/
Voi credeaţi în scrisul vostru, / noi nu credem în nimic. / — M. Eminescu, *Epigonii.*

II. Fii atent *la propoziţiile enunţiative imperative şi la cele interogative cu subiectul inclus. De cele mai multe ori, în aceste propoziţii se află un substantiv la vocativ care denumeşte persoana chemată să îndeplinească acţiunea sau să răspundă la întrebare.* Să nu confunzi *aceste vocative cu subiectul propoziţiei:*

— Adu, *Mario*, cărţile.	Subiectul *inclus:* tu.
— Aţi auzit, *copii?*	Subiectul *inclus:* voi.

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Dacă subiectul este inclus, scrie-l deasupra, lîngă predicat.

a) — „Stai, paşă!/ Să piară azi unul din noi". / — G. Coşbuc, *Paşa Hassan.*

b) De ce-ţi ştergi ochii cu cămaşa —/
    Ori plîngi, vecine Niculaie?.../ — O. Goga, *Casa noastră.*

c) Zboară, murgule, prin ploaie,/
Nu te teme de vîltoare!/ — P. Cerna, *Floarea Oltului.*

d) — Îngăduiţi, oameni buni,/ ...să chem şi pe aceşti gospodari din Valea Moldovei/ să cinstească din ulciorul meu./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

[98] — În propoziţia „**Basarab cel Tînăr** *se afla* şi el pe lîngă Ştefan...", nu avem *subiect multiplu, ci* o **reluare a subiectului Basarab cel Tînăr** *prin pronumele* „el", *precedat de adverbul de întărire (de precizare)* „şi": acesta ar putea fi înlocuit prin adverbul *chiar* (el), deci *şi* nu este (în textul dat) conjuncţie coordonatoare, ci adverb.

[99] — Verbele la infinitiv *a înţelege* sînt *subiecte coordonate*, deci propoziţia are *subiect multiplu*, ele făcînd parte din construcţii juxtapuse, în care fiecare infinitiv are complementul (complementele) lui. Un caz de reluare a subiectului există în propoziţia dată: pronumele *aceasta* (demonstrativ cu sens neutru) *reia subiectele exprimate prin infinitivele anterioare*, rezumînd ceea ce s-a spus prin ele şi complementele lor.

2. Compune un dialog în care să foloseşti propoziţii interogative şi propoziţii imperative cu subiectul inclus. În propoziţii să se afle un substantiv la vocativ care se referă la subiectul inclus *(tu* sau *voi)*. Subliniază predicatele şi scrie deasupra lor subiectul inclus.

Subiectul subînţeles

Subiectul la persoana a III-a singular sau plural poate fi subînţeles, deci nu se mai exprimă *cînd este cunoscut din propoziţiile anterioare:*

În vaduri **ape** repezi curg / Şi vuiet *dau* în cale. / — G. Coşbuc, *Mama.*	Subiectul subînţeles: *ele* (apele).

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Dacă subiectul este subînţeles sau inclus, scrie-l deasupra, lîngă predicat. Explică oral care subiecte sînt subînţelese şi care sînt incluse.

a) Iar bătrîna, corogită, rezemîndu-se în coate, se tîra ca o rîmă prin lanul fierbinte,/ prindea mănunchiuri/ şi le tăia cu secera sclipitoare./ — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău.*

b) — Stăpîne,/ ştii/ că eu nu-ţi voiesc răul:/ ascultă-mă/ că n-ai să greşeşti./
Ipate, auzind aşa, se dă după Chirică/ şi se întoarnă ei sara acasă,/ tot cum s-au dus./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

c) În straturi florile-s trudite;/ un crin din cînd în cînd se-ndoaie/
Şi lung priveşte-n sus/ să vadă:/ nu se purcede-un nor de ploaie?/
    — D. Anghel, *Amiaza.*

d) Cucoşul s-a apropiat,/ s-a uitat cu un ochi la cărăbuş/ şi a trecut mîndru înainte./ „Am scăpat!"/ gîndi cu bucurie cărăbuşul,/ şi se întoarse/ să privească după cucoş./ — Em. Gârleanu, *Săracuţul.*

Propoziţii fără subiect

Există **propoziţii care nu pot avea subiect.** Aceste propoziţii *au predicatul exprimat prin verbe impersonale la diateza activă — nereflexive* sau *reflexive — care arată fenomene ale naturii*, deci *verbe care nu au un autor al acţiunii:* **plouă, ninge, tună, se înserează, se înnoptează** etc.*

De asemenea, *nu au subiect* propoziţiile cu predicate exprimate: *prin expresii impersonale* de felul: **E bine** *de noi*, **E rău** *de voi*, **E vai** *de el* (= *E rău* de el); prin *locuţiunile verbale* **a-i părea bine, a-i părea rău** *(de ceva* sau *de cineva)*; *prin expresiile* **a-i arde** *(de ceva — de glumă, de joc* etc.), **a i se urî** *(cu* sau *de ceva* ori *de cineva);* prin *interjecţiile* **iată, iacă** (ale căror complemente directe sînt confundate de obicei cu subiectul).

* Unele dintre verbele care arată fenomene ale naturii, mai ales *a ninge* şi *a fulgera*, pot apărea *cu subiect* cînd sînt folosite *cu sens figurat* (vezi la cap. „Verbul", p. 338, punctul *c*).

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele şi subiectele. Analizează predicatele propoziţiilor care nu pot avea subiect, arătînd felul predicatului şi prin ce este exprimat.

a) Plouă mărunt peste zăpada puţină, îngheţată./ Postalii mamei sînt grei,/ lunecă./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Înnoptează./ La licărirea unui opaiţ tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte.../ Vîntul duduie în horn./ Afară fulguieşte mereu./ — A. Vlahuţă, *Socoteala*.

c) Zăpada măruntă şi răsucită izbea în geamuri/ şi se prăbuşea pe coşuri ca nişte suluri./ Ziua, la amiaza mare, se întunecase./
Şi cînd vuietul mai conteni,/ se aşeză p-o ninsoare cît folcştina de mare.../
Se moinase/ şi zăpada cădea mai mare şi mai deasă/ şi creştea,/ creştea, mai sus de prispe, mai sus de laviţe./ — B. Şt. Delavrancea, *Moş-Crăciun*.

d) Cad bombele-n pămînt/ şi scurmă/
Şi altele mai vin pe urmă:/
Ca grindina şi plumbii cad,/
Se-ntunecă/ şi-i vai ca-n iad!/ — G. Coşbuc, *Coloana de atac*.

e) ...şi le zise (împăratul):/ pînă dimineaţa să mîncaţi aceste bucate,/ altfel nu-i bine de voi!/ — G. Cătană, *Poveşti poporale din Banat*.

f) — ...Numai una îţi zic,/ să nu spui muierii tale nimic de puterea acestei pene.../ De n-asculţi de mine,/ rău va fi de tine./ — G. Cătană, *Poveşti poporale din Banat*.

g) Mori, bădiţă,/ ori te scoală,/
Ori mai dă-mi şi mie boală,/
Că mie mi s-a urît
Perinele tot mutînd
Cînd la cap, cînd la picioare,
Cînd la umbră, cînd la soare./ — *Folclor*.

h) — Îmi pare rău/ că n-am luat măcar spînul cel de-al doilea cu mine./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

i) Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic şi de numele-i bătrîn!/ — Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*.

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folseşti propoziţii fără subiect, cu predicatele exprimate prin următoarele verbe, locuţiuni verbale, expresii verbale impersonale şi interjecţii: *a se întuneca, a se însera, a se înnopta, a ninge, a fulgui; a-i părea bine* (sau *rău*)*; e bine, e rău, e vai; a i se uri (de* sau *cu*)*..., a-i arde (de...); iată.* Subliniază predicatele propoziţiilor care nu pot avea subiect.

Locul subiectului în propoziţie

Subiectul stă de obicei înaintea predicatului. El poate sta însă şi după predicat:

De unde *vine* această **mireasmă** de fîn cosit?

Fii atent *la propoziţiile în care înaintea predicatului sau între predicat şi subiect exprimat prin substantiv se află un complement direct exprimat prin substantiv fără prepoziţia* **pe:**

Şindrila (↑ *compl. obiect direct*) o *zboară* (↑ predicat) mereu **vîntul.** (↑ *subiect*) / — Z. Stancu, *Desculţ*.

Aducea (↑ predicat) avere (↑ *compl. obiect direct*) mare **moara.** (↑ *subiect*) / — Z. Stancu, *Desculţ*.

Pentru a nu face **greşeala** de a lua complementul obiect direct drept subiect, *nu te grăbi să subliniezi subiectul pînă nu pui întrebarea:* **cine face acţiunea?**

Alte **situaţii de topică a subiectului** *care pot duce la* **confuzii** *între subiect şi alte părţi de propoziţie exprimate prin substantiv fără prepoziţie* le constituie:

— *subiectul verbelor reflexive pasive*, care, fiind provenit dintr-un complement obiect direct, *stă de multe ori după predicat*, adică *pe locul obişnuit al obiectului direct*, ceea ce duce deseori la **greşeala** *de a considera subiectul drept obiect direct;*

— *subiectul din propoziţiile cu predicat verbal exprimat prin verbul „a fi" cu sensul de existenţă*, construcţii în care *substantivul cu funcţia de subiect stă de obicei după predicat*, fapt care duce la **greşeala** *de a-i atribui subiectului funcţia de nume predicativ* (revezi exemplele şi explicaţiile de sub titlul „Predicatul verbal", punctul V, p. 422);

— *subiectul propoziţiilor cu nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ, aşezat înaintea copulativului*, deci *în locul obişnuit al subiectului*, ceea ce favorizează **greşeala** *de a lua numele predicativ drept subiect* (revezi explicaţiile şi textele date la exerciţiul 1, punctul I de sub titlul „Locul numelui predicativ în propoziţie", p. 432—433).

Subiectul stă totdeauna înaintea verbului copulativ cînd şi subiectul, şi numele predicativ sînt exprimate prin infinitiv, precum şi *cînd copulativul este „a însemna", indiferent de modul de exprimare a numelui predicativ.* Deci, în aceste cazuri, *funcţia de* **subiect** *este indicată de* **topică.**

Un caz aparte de topică a subiectului este *plasarea lui între verbul unei locuţiuni verbale şi celelalte cuvinte alcătuitoare ale locuţiunii: A băgat* **omul** (**el, acela** etc.) *de seamă.*

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele, apoi subliniază şi notează subiectele. Dacă subiectul este subînţeles sau inclus în forma personală a verbului, scrie-l deasupra textului lîngă predicat, folosind semnul $\sqrt{\ }$. Procedează în acelaşi fel acolo unde n-a fost exprimat predicatul verbal sau verbul copulativ ori auxiliarul *a fi* al diatezei pasive.

a) Mocneşte copacul./ Martie sună./
Albinele-n faguri adună/
şi-amestecă învierea,
ceara şi mierea./ — Lucian Blaga, *Trezire*.

b) Privighetorile vor amuţi/ şi vor începe/ să chiuie, ca nişte mici clopote de argint atîrnate sus, în văzduh, ciocîrliile./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

c) Neguri albe, strălucite
Naşte luna argintie./
Ea le scoate peste ape,/
Le întinde pe cîmpie./
....
Dîndu-şi trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,/
Trandafiri aruncă roşii
Peste unda fermecată./
— M. Eminescu, *Crăiasa din poveşti*.

d) Oblonitu-mi-a fereastra
Gerul cu-a(le) lui flori de gheaţă.../ — A. Vlahuţă, *La vatra rece*.

e) Aici sîntem în pragul Moldovei./ O dungă neagră aşterne Milcovul peste trecutul patriei noastre./ Numele lui recheamă atîtea amintiri dureroase.../ — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

f) Casa veche o locuieşte însă bunica familiei.../
„Casa Iancului", transformată în muzeu, păstrează încă, atîrnat în grindă, leagănul lui Avram, din nuiele de alun împletite./ — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

g) În timp ce Hamza-Pașa dormea în palat,/ în afara cetății se auzea o bătaie repede de maiuri și topoare.../

— Ce se aude așa?/ se întrebau oștenii turci./ Parcă se ascut pari./

— Se pregătesc în afara zidurilor mese de cspăț pentru Măriile voastre./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

h) O raclă mare-i lumea./ Stelele-s cuie
Bătute-n ea/ și soarele-i fereastra
La temnița vieții.../ — M. Eminescu, *Demonism.*

i) Norii sînt o spuză-n ceruri/ și prin ei, topite stele./ — M. Eminescu, *Memento mori.*

j) A crea... e a supraviețui zilei de ieri și a păși pe ziua de mîine./ — D. Anghel, *Reflecțiile unui învins.*

k) Zbor* gîndaci ca pietre scumpe,/ zboară fluturi ca și nave/...
Curcubeu sînt a(le) lor aripi și oglindă diamantină./ — M. Eminescu, *Memento mori.*

l) Astfel păți și cioara:/ în rîs ea fu luată/
Și cu un cuc nemernic de toate comparată./ — Gr. Alexandrescu, *Cucul.*

m) Soarele se ridicase de mult pe ceruri./ Mă uitai împrejur,/ moșneagul și flăcăuanii nicăieri.../ Cînd mă sculai,/ îi zării pe tustrei cosind în fundul de la deal al poienii,/ moșneagul în frunte/ și flăcăuanii după el./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Punctuația subiectului

I. *Subiectul singur sau însoțit de atributul (atributele) lui nu se desparte de predicat prin virgulă:*

Se ridicase **soarele...** / **Graurii** pestriți *treceau* în bande... spre apă. — D. Zamfirescu, *Subprefectul.*

II. *Dacă între subiect și predicat se intercalează unele adverbe sau locuțiuni adverbiale nelegate sintactic în propoziția în care se află* — **desigur, firește, bineînțeles, fără îndoială, prin urmare** etc. —, *acestea se pun între virgule sau între linii de pauză:*

Eu, *bineînțeles*, **voi îngriji** de flori.
Mama — *firește* — **era îngrijorată.**

III. *Subiectul multiplu, fiind format din părți de propoziție coordonate, urmează regulile de punctuație a părților de propoziție coordonate* (vezi prezentarea de la p. 390—391).

Exerciții

1. Construiește trei propoziții în care între subiect și predicat să se afle unul sau două atribute și alte trei propoziții cu adverbele *desigur, firește* și *bineînțeles* intercalate între subiect și predicat. Explică oral punctuația folosită.

* În limba literară actuală verbul *a zbura*, ca și celelalte verbe cu persoana a III-a singular a indicativului prezent terminată în *-ă*, are aceeași formă și la persoana a III-a plural: **el (ei)** *zboară*, ca **el (ei)** *cîntă, înoată* etc.

2. Subliniază și notează predicatele și subiectele. În propozițiile cu subiect multiplu, pune virgulă acolo unde trebuie.

a) Drumurile cărările casele copacii toate par mai vesele și mai frumoase, gătite ca de sărbătoare, în lumina dulce a acestei dimineți senine de vară./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Salcîmii și corcodușii sălciile și plopii au fost sfîrtecați și retezați de obuze./ — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Întinde brațul.../ Și din pălărie,
Ca prin minune-ncep acum/ să iasă
Un porumbel un iepure de casă
Cutii panglici o-ntreagă florărie./
— G. Topîrceanu, *Scamatorul.*

d) Nu pumnul ci ochii oamenilor mă sperie;/ prin ei, ca prin niște lunete, văd/ ce se petrece în adîncimea unei tăceri viclene./ — B. Șt. Delavrancea, *Irinel.*

e) Și marmura și piatra și aurul sînt supuse legilor risipirii./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

f) Iar în urmă, bărbați și femei au născocit tot felul de dansuri,/ în care intră și mlădierea plopului din cîmpie și clocotul apelor de munte./ — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

g) Nici Miron nici Neculce nici Ureche în cronicile lor nu pomenesc de comerțul venețienilor și al genovezilor cu țările noastre./ — A. Russo, *Poezia poporală.*

h) O rază de soare o suflare de vînt un clătinat de frunze o picătură de rouă un fir de iarbă mîngîiat de vînturi ușoare un fluture... au, în sufletul meu, un răsunet de poezie mai dulce, mai curată și mai nevinovată decît toată literatura poetică la un loc./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

i) De numele lui Iancu se leagă de acum atît apărarea munților cît și izbînda ideii de libertate națională/. — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

j) Decretul dionysopolitan aruncă o lumină nouă asupra împrejurărilor/ în care începe domnia lui Burebista./ Iată/ că nu numai el ci și tatăl său domnise peste daco-geți./ — H. Daicoviciu, *Dacii.*

3. Construiește cîte o propoziție cu subiect multiplu în care conjuncțiile *și, nici, ori, sau* să se afle atît între subiecte, cît și înaintea primului subiect. Explică oral punctuația folosită.

Subiectul

(Schemă recapitulativă)

Exprimarea

Subiectul
- *exprimat*
  - *părți de vorbire declinabile la nominativ:* — substantiv (locuțiune substantivală), **pronume** (locuțiune pronominală), **numeral cu valoare substantivală;**
  - *orice cuvînt folosit* **cu valoare de substantiv;**
  - *verbe* **la infinitiv, la supin, la gerunziu.**
- *neexprimat*
  - inclus (pron. pers. I și a II-a)
  - subînțeles (pron. pers. a III-a)

Propoziții cu subiectul reluat *(cu dubla exprimare a subiectului).*
Propoziții cu subiect multiplu *(cu subiecte coordonate).*
Propoziții fără subiect *(predicatul* exprimat prin *verbe* și *expresii impersonale).*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Răsunau dealurile și văile, și apele rîului/ pe unde trecea mîndra ceată de voinici./ Dar [cînd sosiră la înfurcătura Bîscei,/ acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopi,] feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc/ și în gura mare strigă către soții săi:/ „Măi frați!/ vedeți colo, drept în sus muchea naltă și pleșuvă a Penteleului:/ acolo am să mă duc tot în fuga calului..."/ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Unul din cei doi călăreți ostroveni era Dominte Gîrbovu,/ care fusese cîntăreț în biserică la Scheia./ Al doilea era un om posomorît și tăcut, unul Mitrea Bogza, fost cioban./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) — Hai și noi, măi băieți,/ să dăm ajutor la drum,/ să nu zică vodă,/ cînd a trece pe aici,/ că satul nostru e mai leneș decît alte sate./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Copitele murgului nu se mai aud,/ numai glasul de jale al stăpînului se învăluie, în noaptea adîncă, cu suspinele vîntului/ ce-adie coama calului./ Din cînd în cînd doina se potolește/ și se aude un nechezat prelung.../ Apoi răsună iarăși, cu putere, cu patimă:/
— De te-ai face, Murăș, vale,/
Să trecem apele tale.../ — I. Agârbiceanu, *Dan Jitarul.*

e) Iar Soliman-Beg s-a așezat pe covor cu picioarele sub dînsul.../ A poruncit și el:/ Să vie ciorbagiii și sacagiii ienicerilor!/ Au venit mai-marii ienicerilor./ Zice Soliman-Beg:/ Să mergem/ să batem Moldova!/ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) Cei din urmă, văzîndu-se împinși spre pod, o iau la fugă./ Sinan se repede/ să-i întoarcă.../ Românii lovesc orbește./ Piepturi și capete trosnesc sfărîmate sub copitele cailor./ Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea-n fugă./ Fricoșii tîrăsc pe eroi.../ Toți poruncesc/ și nimeni nu ascultă./ Unii mor striviți de îmbulzeală,/ alții s-azvîrle-n mocirlă./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

g) — Nu-i era frică/ să umble singur prin lume?/
— Nu-i era frică,/ îi răspunse cu hotărîre Niculăeș./ Măzărean era viteaz./ — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean.*

h) — Hai, mă,/ luați-vă bolnavii în spinare/ și dați-i jos de pe vas.../
...Era mai ușor de dat decît de îndeplinit o asemenea poruncă./ Un om mort e mai greu, [dacă îl iei la spinare,] decît unul viu./ Iar un bolnav e tot atît de greu ca un mort./ — Z. Stancu, *Desculț.*

i) Era toamnă de-a binelea,/ ruginiseră pădurile/ și burnița,/ dar în cîrciuma hanului... nu era nimeni./ (Miai) se temuse întotdeauna/ să fie singur, față-n față, cu amîndoi feciorii lui Nedelcu odată./ Erau de felul lor înceți, dar voinici ca niște boi./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

j) Încet-încet, s-așază amîndoi pe podmol.../
Aici, pe podmol, e bine,/ că-i răcoare,/ da-n curte soarele arde tot mai tare./ — I. Agârbiceanu, *Doi bătrîni.*

k) Al nostru e pămîntul / (...) ale noastre cîmpurile..., / ale noastre dealurile... / (...). Tu ești turma chinurilor... / (...) cei ce zic / că sînt aleșii tăi / cresc în măriri și avuții, / și ție-ți este frig, / și copiilor tăi le este foame. / — A. Russo, *Cîntarea României.*

l) De-acum cîmpia va fi foaia nouă/
Pe care sănii înseamnă stranii dungi./ — I. Pillat, *Iarna.*

m) Și atunci vîntul o să bată
Prin frunza de tei uscată,
Scuturînd-o, risipind-o,/
De ți s-o urî privind-o./[100] — M. Eminescu, *Doină.*

n) Și deodată-n codrul mîndru se aude de departe
Răsunînd un glas de fată.../ — M. Eminescu, *Călin-Nebunul.*

o) Nu se poate ști/ cine a tras manivela. — I.L. Caragiale, *D-l Goe.*

p) De-altul poate-ar fi mai bine,/
Dar e rău și-amar de tine!/ — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

q) Amu Harap-Alb și cu ai săi mai merg ei / cît merg / și într-o tîrzie vreme ajung la împărăție. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Acordul predicatului cu subiectul

Propoziții cu un singur subiect

I. *Predicatul verbal și verbul copulativ se acordă cu subiectul în persoană și număr.*

O clipă **rîul doarme.** / — A. Vlahuță, *România pitorească.*
Dorm și **florile-n** grădină. / — M. Eminescu, *Somnoroase păsărele.*
Verzi **sînt dealurile** tale. / — A. Russo, *Cîntarea României.*

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție cu predicat verbal exprimat prin verbele:
— *a ști, a descrie, a pregăti, a conduce, a culege, a propune, a lua, a crea,* la indicativul prezent, persoana a III-a plural;
— *a lua, a crea, a innoi,* la perfectul compus și la condițional-optativ prezent, persoana a III-a plural.

2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a fi, a deveni, a se face, a ajunge,* la indicativ prezent, persoana a III-a plural.

II. **Fii atent** *la acordul predicatului exprimat prin* **pasivul reflexiv** *sau prin* **verbe reflexive impersonale.**

Predicatul se acordă cu subiectul, deși acesta nu este autorul acțiunii:

*Se construi*esc **hidrocentrale.**	*S*-au *construit* **hidrocentrale.**
*Se zăr*esc **lumini.**	*S*-au *zărit* **lumini.**

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a se auzi, a se vedea, a se povesti, a se descrie* și *a se închide,* la indicativul prezent, imperfect și perfectul compus, persoana a III-a plural. Subliniază predicatele și subiectele.

III. *Propozițiile cu subiectul exprimat prin substantivele cu sens colectiv care au forme de singular și plural* — **regiment, stol, roi, turmă, herghelie, cireadă** etc. — *au predicatul la singular sau la plural, după cum substantivul cu funcția de subiect se află la singular sau la plural:*

Stolul a *zburat.*	**Stolurile au** *zburat.*
Stolul de vrăbii **a** *zburat.*	**Stolurile** de vrăbii **au** *zburat.*

[100] — „ți s-o urî privind-o" = *ți se va urî* (privind-o) — *propoziție* **fără subiect.** *Gerunziul* nu are funcția de subiect; el răspunde la întrebarea **de ce** *ți s-o urî?* — **privind-o** *(de a o privi).*

În propoziția „Stolul *de vrăbii a zburat*“ este greșit să punem predicatul la plural, pentru că acordul lui se face cu subiectul *stolul*, care este la numărul singular, nu cu atributul *(de) vrăbii*.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Explică de ce au fost puse verbele predicative la numărul singular, și nu la plural.

a) Un stol de ciori trecu, fîlfîind din aripi, pe deasupra noastră./ — A. Vlahuță, *Patimă*.

b) O cireadă de vite ieși la poalele colinei./ — M. Sadoveanu, *Toma*.

c) Un roi de albine zbura deasupra noastră./

d) Grupul de excursioniști va sosi mîine./

2. Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin următoarele substantive cu sens colectiv: *turmă, stol, roi, ceată, cîrd*. Subiectele să fie urmate de atributele: *de oi, de rîndunele, de albine, de copii, de gîște*. Subliniază predicatele și subiectele.

IV. Substantivele cu sens colectiv **mulțime, sumedenie, grămadă** etc. apar deseori urmate de un atribut exprimat printr-un substantiv la numărul plural, în acuzativ cu prepoziția *de*: Au *venit* o **mulțime (o sumedenie, o grămadă)** *de copii*. În acest caz substantivele menționate exprimă ideea de număr mare *(foarte mulți* copii); de aceea predicatul se pune la numărul plural *(au venit)*, deși subiectul *(o mulțime, o sumedenie, o grămadă)* este la numărul singular. *Acordul predicatului* se face deci *după înțelesul colectiv al substantivului cu funcția de subiect*. Folosirea formei de plural a verbului se explică și prin *atracția exercitată de substantivul la plural cu funcția de atribut*.

Substantivul colectiv *grămadă* poate fi privit de vorbitor și ca un tot care se referă la lucruri de același fel, distribuite în grămezi: „Cu cît *se vinde* o grămadă de mere?“ În acest caz predicatul se pune la singular, pentru că este vorba de o (una) *grămadă*, spre deosebire de predicatul din propoziția *S-au stricat* o grămadă *de mere* (= *foarte multe* mere).

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin substantivele *o mulțime, o grămadă, o sumedenie* cu sensul de număr mare, urmate de atribute exprimate prin substantive la numărul plural, în cazul acuzativ, precedate de prepoziția *de*.

Subliniază și notează predicatele și subiectele și explică acordul predicatului cu subiectul.

V. *Verbele* **a durea, a plăcea, a conveni, a se cuveni, a ajunge** (cu înțelesul **a fi de ajuns, a fi suficient**), *precedate de un pronume personal la acuzativ sau la dativ, au la persoana a III-a plural următoarele* **forme corect acordate cu subiectul**:

Mă **dor** *ochii*; Îmi **plac** *poeziile*; Îmi **convin** *propunerile* tale; Ție ți se **cuvin** *laudele* acestea; Îmi **ajung** *cărțile* acestea.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu subiectul exprimat printr-un substantiv la plural și cu predicatul exprimat prin verbele *a durea, a plăcea, a conveni, a se cuveni, a ajunge* (cu sensul *a fi de ajuns*) precedate de pronumele neaccentuat (la acuzativ sau la dativ) cerut de fiecare verb. Subliniază predicatele și subiectele.

VI. Propozițiile cu *subiectul* exprimat prin pronumele interogativ **cine**, prin pronumele nehotărît **fiecare** sau prin pronumele negative **nici unul, nimeni** *se construiesc* **corect** *cu predicatul exprimat prin verb* **la numărul singular**, *acordat cu forma de singular a pronumelui cu funcția de subiect:*

Cine **a înțeles (a fost atent)?** — *Fiecare* **a înțeles (a fost atent)**; *Nici unul (nimeni)* **n-a înțeles (n-a fost atent).**

De acest lucru **trebuie să ții seama** *și în propozițiile în care pronumele respective* **sînt urmate de un atribut** *exprimat printr-o* **formă de plural a pronumelui personal,** *printr-***un substantiv** *sau prin* **alt fel de pronume la plural** *precedat de prepoziția* **din(tre)**:

— **Cine** *dintre noi (voi, ei, ele)* **a înțeles?**

— **Fiecare** *dintre noi (dintre copii, dintre aceștia)* **a înțeles.**

— **Nici una (nimeni)** *dintre ele (dintre colege, dintre celelalte)* **n-a înțeles (n-a fost atentă).**

Fii atent *la acordul predicatului în propozițiile de acest fel*, fiindcă deseori, din cauza vecinătății pronumelui sau a substantivului la plural, *se face* **greșeala** *de a pune predicatul la plural.*

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu *subiectele* exprimate prin pronumele *cine, fiecare, nici unul, nici una, nimeni* (o propoziție să fie cu *predicat verbal* exprimat prin verb la *diateza activă* și alta cu *predicat nominal* cu *numele predicativ* exprimat prin *adjectiv* sau cu *predicat verbal* exprimat prin verb la *diateza pasivă*). În fiecare propoziție subiectul să fie urmat de un *atribut* cu prepoziția *dintre, exprimat prin pronume personal la plural* sau printr-*un substantiv* sau *alt pronume la plural*. Pronumele personale să fie la *persoane diferite*. Subliniază predicatele și subiectele și *motivează acordul predicatului cu subiectul*.

VII. Cînd **subiectul** este exprimat printr-*un cuvînt care arată o colectivitate — pronumele* **toți (toate)** sau *un numeral colectiv*, **amîndoi (amîndouă), tustrei (tustrele), cîteșitrei (cîteșitrele)** etc. — *predicatul verbal la diateza activă, auxiliarul diatezei pasive și verbul copulativ pot fi folosite* nu numai *la persoana a III-a plural — Toți (amîndoi)* **vor pleca** la mare **(au fost** *lăudați*, **sînt** *bucuroși)* —, *ci și* **la persoana I plural** *dacă vorbitorul se referă la un grup de persoane din care consideră că face parte și el sau* **la persoana a II-a plural** *cînd vorbitorul se referă numai la grupul de persoane cărora li se adresează:*

toți (toate)
amîndoi (amîndouă), tustrei etc.
{ **vom (veți) pleca** la mare; **am (ați) fost** *lăudați (lăudate)*; **sîntem (sînteți)** *veseli (vesele)*

Situația este aceeași, în privința predicatelor la persoanele I și a II-a plural, și atunci cînd *cuvintele cu sens colectiv menționate sînt atribute adjectivale:*

Toți (amîndoi) colegii **vom (veți) pleca** la mare [**am (ați) fost** *lăudați*; **sîntem (sînteți)** *veseli*].

Acordul în persoană (propozițiile cu predicatul la persoana I sau a II-a plural) se explică prin faptul că *termenii menționați*, avînd sens colectiv, *se pot referi nu numai la pronumele* **ei (ele)**, *ci și la persoane diferite indicate prin pronumele noi* (**eu** *și* **tu; eu** *și* **voi** etc.) ori *prin pronumele* **voi (tu** *și* **el** sau *și* **celălalt** etc.).

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin pronumele *toți (toate)* și prin numeralele colective *amîndoi, ambele, tustrele, tuspatru, cîteșipatru*, în situații în care pronumele (numeralul) respectiv se referă: la persoana I plural; la persoana a II-a plural; la persoana a III-a plural. Subliniază predicatele și subiectele și explică oral folosirea predicatului la persoana I sau a II-a plural.

VIII. Cînd **subiectul** este exprimat prin *pronumele de politețe* **dumneavoastră** *care se referă la* **o singură persoană**, *predicatul verbal, verbul copulativ* și *auxiliarul diatezei pasive* trebuie puse *la persoana a II-a plural*, iar **adjectivul** cu funcția de **nume predicativ** sau **participiul verbului la diateza pasivă** *trebuie pus* **la singular:**

— **Dumneavoastră**, *domnule director*, **cunoașteți** bine problema / și vă rog / *să fiți* **înțelegător.**

— *Dumneavoastră*, domnule director, *sînteți* **invitat** de elevi la ședința lor de comunicări științifice.

Construcțiile de acest fel *cer* **atenție** *la exprimarea prin* **singular a numelui predicativ adjectival** *și* **a participiului din alcătuirea diatezei pasive**, *termeni puși de unii*, **greșit, la plural.**

Ține seama că în situații de felul celor date **forma de plural a verbului** *este cerută de* **forma de plural a pronumelui „dumneavoastră"**, iar **forma de singular a cuvîntului** *cu funcția de* **nume predicativ** *sau* **a participiului pasiv** reprezintă un *acord după înțeles* (după înțelesul de singular al pronumelui *dumneavoastră* din propozițiile date), constituind, prin aceasta, **un indicator** *al faptului că pronumele „dumneavoastră" se referă la* **o singură persoană.** Situația este aceeași și cînd *numele predicativ* este exprimat printr-un *substantiv:* cînd ne adresăm unei singure persoane spunem **Dumneavoastră** *sînteți* **un om** înțelegător (nu: *Dumneavoastră sînteți „oameni"* înțelegători).

Exercițiu

Compune un dialog în care să folosești pronumele *dumneavoastră* cu referire la o singură persoană, în propoziții cu *predicat verbal* exprimat prin verb la *diateza activă*, la *diateza pasivă* și în propoziții cu *predicat nominal cu numele predicativ* exprimat prin *adjectiv*. Subliniază în propozițiile respective predicatul și subiectul și explică oral cum ai făcut acordul predicatului cu subiectul.

Propoziții cu subiect multiplu

I. În propozițiile cu *subiect multiplu*, cînd **subiectele** sînt exprimate prin **părți de vorbire la singular** (substantive, pronume de persoana a III-a sau alte feluri de pronume) și se află **în raport de coordonare copulativă** realizată *prin juxtapunere, prin conjuncția „și"* ori *prin locuțiunile conjuncționale „și cu", „precum și"*, (atît...), *„cît și"*, **predicatul** *verbal la diateza activă, auxiliarul „a fi" al diatezei pasive* și *verbul copulativ* se pun **la persoana a III-a plural**, întrucît ceea ce exprimă predicatul este atribuit mai multor subiecte:

Soarele și **luna mi-au** *ținut* cununa. / — *Miorița.*

Dragi îmi **erau tata** și **mama, frații** și **surorile,** și **băieții** satului. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Ea și **colega** sa **sînt** *lăudate* de toți.

El, fratele său, precum și **prietenul** acestuia **sînt** *mineri.*

Fac *excepție*, în privința acordului în număr al predicatului cu subiectul multiplu format din substantive la singular, *propozițiile cu* **predicatul verbal** *exprimat prin „a fi" și cu* **subiecte** *exprimate prin* **substantive** *care arată* **stări sufletești** *sau* **stări organice:**

Mi-**era milă** *și* **grijă** *de el; Ne* **era foame** *și* **sete.**

Este admisă și **folosirea predicatului la singular** (neacordat cu subiectul) *în construcțiile de tipul „A fost odată un moș și o babă".*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu predicatele verbale și cu verbele copulative indicate mai jos, acordîndu-le cu subiectul multiplu. Subliniază și notează subiectul multiplu.

a) *a scoate* — imperfect;
a așeza — imperfect;
a fi — imperfect;
b) *a trece* — perfectul compus;
c) *a avea* — imperfect;
d) *a aduce* — indicativ prezent;
e) *a se desprinde* — imperfect;
f) *a crește* — indicativ prezent;
g) *a trece* — perfectul compus.

a) Culai și Gheorghieș .... din trăistuțe bulzii de mămăligă cu brînză/ și-i .... la rînd/ ca să se prăjească în preajma gătejelor aprinse./ Ospățul era scurt./ Mai lungi .... poveștile și amintirile de la clăcile și șezătorile iernii trecute./ — M. Sadoveanu, *Doi vecini ai mei.*

b) Și cazarma, goarna, drapelul și toată soarta militară [care începeau de a doua zi,] .... prin cugetul lui (Constantin) ca un vifor de asalt spre culmile Griviței sau ale Plevnei. / — Gala Galaction, *Gloria Constantini.*

c) Soarele și vîntul de primăvară .... ceva arzător./ — M. Sadoveanu, *Primăvara.*

d) Admirația ori înduioșarea pentru suferințele altora .... omului lepădarea de sine, dezrobirea minții de cele prea pămîntești./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină.*

e) ...și tot mai rar .... din depărtări un lătrat de cî(i)ne, un sunet de talangă, un glas de bucium. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

f) Locuințele conțin unelte mai numeroase și mai variate./ .... numărul și varietatea topoarelor,/ apar tot mai des unelte de fierărie. / — H. Daicoviciu, *Dacii.*

g) Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Cătincăi, alt hojmalău, ... pe lîngă mine vorbind cu mare ciudă. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construieşte şase propoziţii cu subiect multiplu. Subiectele să fie exprimate prin substantive la numărul singular; unele să fie coordonate prin juxtapunere, iar altele prin conjuncţia *şi* ori prin locuţiunile conjuncţionale menţionate. Patru propoziţii să aibă *predicat verbal*, iar celelalte două, *predicat nominal*. Subliniază predicatele şi subiectele.

II. *Dacă termenii care formează un* **subiect multiplu** *au exprimarea arătată la punctul I, dar se află în raport de* **coordonare disjunctivă, predicatul verbal** *şi* **verbul „a fi", auxiliar al diatezei pasive** *sau* **copulativ,** *se pun* **la persoana a III-a singular;** tot *la* **singular** *trebuie puse* **participiul verbului pasiv** *şi* **numele predicativ. Forma de singular a predicatului** *verbal şi a celui nominal se explică prin faptul că*, **în cazul raportului disjunctiv, acţiunea** *sau* **caracteristica** *exprimată de predicat este atribuită* **numai unuia dintre subiecte:**

— *Mama* sau (ori) *tata* **va pleca** mîine la ţară.
— Pe şantier **va fi trimis** *Ion (el)* ori *prietenul* său.
— *Maria (ea)* sau *sora* ei **este mai harnică?**

Exerciţiu

Construieşte şase propoziţii cu *termenii subiectului multiplu în raport de coordonare disjunctivă*, exprimaţi prin părţi de vorbire corespunzătoare celor prin care s-a ilustrat regula de mai sus. *Două propoziţii* să fie *cu predicat verbal* exprimat prin *verb la diateza activă; două, cu predicat verbal* la *diateza pasivă; două, cu predicat nominal* cu *numele predicativ* exprimat prin *adjectiv*. Subliniază predicatele şi subiectele şi *motivează felul cum ai făcut acordul predicatului cu subiectul.*

Cazuri speciale de acord al predicatului cu subiectul multiplu

Acordul predicatului verbal şi al verbului copulativ

I. *Cînd unul dintre subiecte este la persoana I, predicatul verbal şi verbul copulativ se pun la persoana I plural:*

Eu şi *sora* mea **am venit** la timp.
Eu şi *tu* **gîndim** la fel.
Noi şi *voi* **gîndim** la fel.
Eu şi *Mihai* **sîntem** *prieteni* buni.

Reţine deci că în situaţii de felul celor date, *în privinţa acordului în persoană cu subiectul multiplu*, **pronumele de persoana I are întîietate** *faţă de celelalte persoane ale pronumelui.*

Exerciţii

1. Construieşte patru propoziţii cu predicate verbale şi cu subiect multiplu. Unul din subiecte să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roşu predicatul şi subiectul cu care se acordă în persoană.
2. Construieşte patru propoziţii cu predicate nominale şi cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roşu verbul copulativ şi subiectul cu care se acordă în persoană.

II. *Cînd subiectele sînt la persoana a II-a şi a III-a, predicatul verbal şi verbul copulativ se pun la persoana a II-a plural:*

Şi tu, şi *el* lucraţi la fel.
Şi voi, şi *ei* lucraţi la fel.
Şi tu, şi *el* îmi sînteţi *prieteni.*

Reţine că, în lipsa pronumelui de persoana I, *între persoanele a II-a şi a III-a*, **întîietatea o are persoana a II-a** *în ce priveşte acordul în persoană cu subiectul multiplu.*

Exerciţii

1. Construieşte patru propoziţii cu predicate verbale şi cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana a II-a singular sau plural, iar altul la persoana a III-a. Subliniază cu creion roşu predicatul şi subiectul cu care se acordă în persoană.
2. Construieşte patru propoziţii cu predicate nominale şi cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana a II-a singular, iar al doilea la persoana a III-a singular sau plural.
Subliniază cu creion roşu verbul copulativ şi subiectul cu care se acordă în persoană.

Acordul numelui predicativ cu subiectul multiplu

I. *Cînd subiectul multiplu este exprimat prin substantive care arată* nume de fiinţe de genuri diferite *sau prin* pronume de genuri diferite, *numele predicativ se pune la* **masculin** plural:

Gheorghe şi *Maria sînt* elevi.
El şi *Maria sînt* fraţi.
Şi mielul, şi *oaia sînt* albi.

Exerciţii

1. Construieşte patru propoziţii cu predicate nominale şi cu subiect multiplu exprimat prin substantive proprii, nume de persoane de genuri diferite. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se acordă în gen.
2. Construieşte patru propoziţii cu predicat nominal şi cu subiect multiplu exprimat prin substantive comune, nume de fiinţe de genuri diferite. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se face acordul în gen.

II. *Cînd subiectul multiplu este exprimat prin substantive* nume de lucruri de **genuri diferite,** *dintre care* **unul la masculin singular,** *numele predicativ se pune la* **feminin** plural:

Sacul şi traista *sînt* pline.
Sacul şi traistele *sînt* pline.
Sacul şi butoiul *sînt* pline.
Sacul şi butoaiele *sînt* pline.

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv şi cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *peretele* şi *poarta; peretele* şi *porţile; peretele* şi *balconul; peretele* şi *balcoanele; peretele* şi *prispa; muntele* şi *valea; muntele* şi *văile*. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se acordă în gen.

III. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-*un **substantiv masculin la plural** *şi* **un substantiv neutru la singular,** *numele predicativ se pune* **la masculin plural:**

Munţii şi *dealul sînt* **împăduriţi.**

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv şi cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *stîlpii* şi *gardul; pereţii* şi *gardul; pereţii* şi *acoperişul; pereţii* şi *balconul; munţii* şi *podişul*. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se acordă în gen.

IV. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-*un **substantiv masculin la plural** *şi* **un substantiv feminin la singular** *sau* **plural** *ori* **un substantiv neutru la plural,** *numele predicativ* **se acordă în gen cu subiectul cel mai apropiat:**

Sacii şi **traista (traistele)** *sînt* **pline.**
Traista (traistele) şi **sacii** *sînt* **plini.**
Munţii şi **dealurile** *sînt* **împădurite.**
Dealurile şi **munţii** *sînt* **împăduriţi.**

Exerciţii

1. Construieşte cîte o propoziţie cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv şi cu subiect multiplu exprimat prin substantive de genuri diferite, toate la numărul plural. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se acordă în gen.
2. Construieşte cîte o propoziţie cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv şi cu subiect multiplu, din care unul să fie exprimat printr-un substantiv masculin la plural, iar celălalt, printr-un substantiv feminin la singular, apoi la plural. Subliniază cu creion roşu numele predicativ şi subiectul cu care se acordă în gen.

Părţile secundare ale propoziţiei

Atributul

I. *Atributul determină un substantiv sau o locuţiune substantivală ori un înlocuitor al substantivului (un pronume* sau *un numeral):*

În *zilele* **calde,** ... *noi* **copiii** ne duceam la scăldat. / — M. Sadoveanu, *Orbul.*

Ne-am despărţit cu **multă** *părere de rău.*/

...erau trei „monitori generali": *doi* **de învăţătură** şi *unul* **de ordine.** / — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Atributul răspunde la una din întrebările: **care?, ce fel de?, al (a, ai, ale) cui?, cît (cîtă)?, cîţi (cîte)?** puse pe lîngă cuvîntul determinat:

În *zilele* **calde** ne duceam la scăldat. /	**Care** *zile? — calde.*
Peste apă era *un pod* **de lemn.** /	**Ce fel de** *pod? — de lemn.*
Apa **rîului** era caldă. /	**A cui** *apă? — a rîului.*
Acolo se întîlnesc **două** *rîuri.* /	**Cîte** *rîuri? — două.*

Exerciţiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii subiectele şi cu o linie întreruptă atributele. Notează atributele cu litera A şi numerotează-le începînd cu A1 în fiecare propoziţie. Scrie propoziţiile coborînd atributele sub cuvintele determinate.

Model de lucru

S A1 P A2
Fumuri a l b a s t r e *se despleteau* peste ramuri s i n g u r a t i c e. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Fumuri se despleteau peste ramuri
A1 ↑ A2 ↑
albastre *singuratice*

Textele de analizat

a) La chemarea cornurilor, pîlcuri noi veneau într-un pas hotărît. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) A doua zi, Boţoghină porni spre spitalul din Udup. Înainte de plecare el scoase din brîu un teanc de hîrtii, alese două de cîte o mie şi i le întinse femeii. — M. Preda, *Moromeţii.*

c) De tropotele jucătorilor se hurduca pămîntul. Zecile de perechi bat someşeana cu atîta pasiune, că potcoavele flăcăilor scapără scîntei... — L. Rebreanu, *Ion.*

d) Flăcăii ceilalţi pe dată s-au făcut nevăzuţi, iară noi copiii ne-am întors plîngînd pe la casele noastre. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) ...mai sus decît brazii cei mai înalţi, vulturii pluteau neobosit..., dînd fiorii morţii păsăretului de casă. — G. Galaction, *La vulturi!*

f) Din fundul ei (al apei) se întind... braţe de piatră gata s-apuce vasul... la cea mai mică nebăgare de seamă. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

II. *Substantivul cu funcţia de atribut poate fi determinat la rîndul lui de un atribut, aşa încît în unele propoziţii avem o înlănţuire de atribute:*

A1 — A2 — A3

Mireasma *pomilor din livezile satului* îmbălsămează aerul.

Mireasma îmbălsămează aerul.
↑ A1
pomilor
↑ A2
din livezile
↑ A3
satului

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele. Notează atributele cu litera A, numerotează-le şi fă schema raporturilor sintactice care privesc atributele.

a) În văzduh mocnea răsuflarea pămîntului reavăn şi mireasma de frunză tînără./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Marea de arbori fremătători s-a zărit într-o noapte, ca un zid de cetate neagră./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Apropiindu-se de lumina licuriciului, cunoscu/ că se află lîngă o scorbură de răchită bătrînă./ — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

d) Iată cîteva aduceri-aminte din tinereţe,/ în care vei găsi multe despre viaţa unora din oamenii generaţiei noastre./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

2. Construieşte trei propoziţii cu două sau mai multe atribute înlănţuite, ca în textele de la exerciţiul nr. 1.

III. *Un substantiv poate avea* două sau mai multe atribute, *aşezate toate după substantivul determinat sau unele după substantiv, iar altele înaintea acestuia:*

a) Căzuse peste ţară iarnă grea, aspră, crîncenă. — Z. Stancu, *Desculţ.*
(A1 grea, A2 aspră, A3 crîncenă)

Căzuse peste ţară iarnă
A1 *grea* + A2 *aspră* + A3 *crîncenă*

b) Albia pîrîului este o lungă scară de lespezi late şi netede.

Albia — A1 *pîrîului*
este
o scară — A2 *lungă*, A3 *de lespezi*
de lespezi — A4 *late* + A5 *netede*

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele. Notează şi numerotează atributele şi fă schema raporturilor sintactice coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.

a) Aduceau călăreţii... prin nămeţii înalţi, turci bărboşi, mustăcioşi, prăpădiţi, zgribuliţi./ — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) Din palele fînului cosit se înalţă către soare tămîia cîmpului./ — D. Zamfirescu, *Subprefectul.*

c) Urma vîntului tăia brazde adînci şi mişcătoare în iarba rară şi sălbatică./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

d) La vîrful ramurilor e o tipsie de flori trandafirii.../ Măciuca de flori e vizitată de numeroase insecte zburătoare./ — I. Simionescu, *Flora României.*

e) De la cele patru porţi ale cetăţii, un drum pornea pe Valea Dîmboviţei./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

f) S-a ridicat deodată din prăpastia întunecoasă, umedă, a munţilor falnici./ — Em. Gârleanu, *Vulturul.*

2. Construieşte trei propoziţii în care un substantiv să aibă un atribut aşezat înaintea substantivului şi două atribute aşezate după substantivul determinat.
Fă sublinierile şi notările obişnuite şi alcătuieşte schema raporturilor sintactice.

IV. *Un atribut poate determina două sau mai multe substantive:*

Grădinarul cercetează *caişii, vişinii* şi *cireşii* **altoiţi.** (A)

Grădinarul cercetează caişii, vişinii şi cireşii
↑ ↑ ↑ A
altoiţi

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele. Notează şi numerotează atributele şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Cum să uit chipurile şi faptele oamenilor?/ — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) Azi, după lupte şi suferinţe de veacuri, o altă Brăilă, liberă, mîndră şi strălucitoare se ridică pe vechile-i ruine./ — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

c) Cînd voiţi/ să ştiţi/ cum se rîde de ambiţioşii de rînd...,/ citiţi Satirele şi Fabulele lui Alexandrescu./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

d) Gîndiţi-vă/ că în cumpăna bărbăţiei voastre atîrnă destinele ţării, mîndria şi viitorul neamului nostru./ — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

2. Construieşte trei propoziţii în care unul şi acelaşi atribut să determine două sau mai multe substantive. Fă schema raporturilor sintactice.

Clasificarea atributului

După partea de vorbire prin care este exprimat, atributul poate fi: *adjectival*, *substantival*, *pronominal*, *verbal*, *adverbial*, *interjecțional*.

Atributul adjectival

Atributul adjectival se exprimă prin: **adjective propriu-zise** (casă *înaltă*), **adjective** *provenite din verbe la* **participiu** (pomi *înfloriți*) sau *la* **gerunziu** (coșuri *fumegînde*); **numerale** *cu valoare adjectivală* (*doi* copii; locul *al treilea*); **adjective pronominale** (casa *noastră*; *această* cîmpie; *celălalt* drum; *care (ce)* floare; *cîți* elevi; *fiecare* om; *tot* cîmpul; *toți* oamenii; *nici un* om etc.).

Atributul adjectival se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: **frumoasa** *cîmpie; al* **bătrînului** *copac.*

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele, subiectele și atributele.

Scoate din texte atributele adjectivale împreună cu substantivele determinate și analizează atributele arătînd *felul lor* și *prin ce sînt exprimate* (adjectiv propriu-zis sau provenit din participiu ori din gerunziu, numeral, adjectiv pronominal, genul, numărul și cazul). Scoate din textele care cuprind atribute adjectivale coordonate secvențele formate din substantivul regent și atributele lui și fă schema raporturilor sintactice, ca în exemplele cu săgeți de sub titlul anterior (p. 470).

a) Pe lespezile calde, șopîrle aurii, culcate la soare, clipesc somnoros din ochi, ascultînd șuietul adormitor al apei./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Și-n aceeași vreme, într-o scăpărare orbitoare, cele dintîi raze ale soarelui se topiră în ochii celor doi îndrăgostiți./ — Em. Gârleanu, *Cucoșul*.

c) Seca Lenca nu ne dădea luminare,/ ci trebuia/ să ne cumpărăm noi din banii noștri./ Pentru ca să nu fie nici o supărare,/ avea fiecare luminarea sa/ și [dacă astăzi învățam la luminarea mea,] mîine luam pe a ta.../ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Astăzi, el (Rucărul) are... o primărie foarte mare, un (h)otel [cum nu mai poate arăta alt sat din România,] o frumoasă și lungă plimbare pe lîngă rîulețul prins în maluri îndreptate și pietruite și foarte multe case de o gospodărie aleasă./ — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

e) Cînd citim în vechea carte a istoriei străbune
Virtuți mari, ilustre fapte ale nației române,/
Care inimă stă rece?/ Care suflet nemișcat?/
— Gr. Alexandrescu, *Unirea Principatelor*.

f) „Amintirile" și „Poveștile" lui Creangă sînt însăși limba vie a poporului ridicată la un înalt potențial artistic./ — M. Sadoveanu, *Despre marele povestitor Ion Creangă*.

g) Orice om cu minte strînge bani albi pentru zile negre./ — I. Agârbiceanu, *Lada*.

h) Dimineața era măreață,/ neguri fumegînde pluteau în văzduhul adînc al văilor./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

i) Era un vis misterios
Și blînd din cale-afară/
Și prea era de tot frumos/
De-a trebuit/ să piară./[101] —
M. Eminescu, *S-a dus amorul*.

j) Apoi ne coborîm în valea rîului Neamț, / care strecoară iute apele-i limpezi, verzi-argintii sub înălțimile împădurite. / — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

k) Cîteva stînci curioase își mai ridică... capetele pleșuve,/ ca și cînd ar vrea/ să mai privească o dată la potopul acesta călător./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

l) ...mult sînge s-a vărsat/ pînă să se hotărască biruința acelei zile./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

m) — Cîți domni a avut țara românească?/
— Mulți, domnule./ — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

n) Dă-mi tot amarul, toată truda
Atîtor doruri fără leacuri./ — O. Goga, *Rugăciune*.

o) Sub cerul nostru-nduioșat
E mai domoală hora,/
Căci cîntecele noastre plîng
În ochii tuturora./[102] — O. Goga, *Noi*.

2. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *argintiu* și *zglobiu* să determine substantive masculine, apoi substantive feminine, la numărul plural, în cazul nominativ sau acuzativ. În două propoziții atributele (și cele masculine, și cele feminine) să fie așezate după substantivul determinat, iar în alte două, înaintea substantivului.

3. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *albăstrie*, *fumurie* și *pustie* să determine substantive feminine la numărul singular, în cazul genitiv. Atributele să fie articulate și așezate înaintea substantivului determinat.

4. Construiește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjectivele pronominale *aceia*, *aceea*, *aceiași* și *aceeași* să determine substantive masculine sau feminine la nominativ sau acuzativ.

5. Construiește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjective pronominale de întărire să determine următoarele substantive și pronume: *mama; tata; Maria; eu* (Maria); *tu* (Maria); *noi* (Maria și Ileana); *ele; Mariei; mamei; vecinelor.* Subliniază partea componentă a adjectivului pronominal de întărire prin care are loc acordul atributului (în gen, număr și caz) cu substantivul sau pronumele determinat.

6. Construiește cîte două propoziții în care să se afle atribute exprimate prin adjectivele pronominale *săi, sa, sale, noștri* și *voștri*.

7. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele compuse *galben-portocaliu, alb-argintiu, social-politic, instructiv-educativ, nou-născut* și *nou-apărut* să determine substantive feminine la singular și plural. Subliniază elementul component al adjectivului prin care ai făcut acordul în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

Atributul substantival

Atributul substantival se exprimă prin **substantive** *la* **genitiv, acuzativ cu prepoziție, nominativ** și **vocativ.**

Atributul substantival este de trei feluri:
atribut genitival, atribut prepozițional, apoziție.

101 — *Construcția „blînd din cale-afară"* formează *o singură parte de propoziție:* un atribut adjectival exprimat prin adjectivul *blînd*, la gradul de comparație pe care urmează să-l arăți.

I. **Atributul substantival genitival** *poate fi precedat sau nu de articolul posesiv* **al, a, ai, ale** *sau de articolul hotărît* **lui:** o carte **a** *colegului* meu; cartea **lui** *Mihai;* un coleg **al lui** *Mihai.*

Locul obişnuit al atributului substantival genitival este după substantivul determinat. *El poate sta imediat după substantivul determinat sau poate fi despărţit de acesta prin alte atribute:*

— *crestele* **munţilor;** *creste* **ale munţilor;**

— pe aceste *creste* înalte **ale munţilor;**

— *prietenul* bun şi nepreţuit **al lui Mihai.**

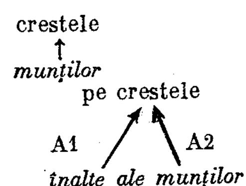
Uneori, în operele literare şi mai ales în poezie, atributul genitival apare înaintea substantivului determinat:

Şi-ale **valurilor** mîndre *generaţii* spumegate... — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

Atributul genitival răspunde la *întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?,** pusă pe lîngă substantivul determinat: **ale cui** *creste?* — **ale munţilor.**

Exerciţiu

Subliniază predicatele, subiectele, atributele adjectivale şi pe cele substantivale genitivale. Scoate atributele din texte împreună cu substantivele determinate şi analizează atributele astfel:

Felul atributelor	*Prin ce sînt exprimate*
substantival genitival;	subst. G., fără articol posesiv;
A1 adjectival;	adj. propriu-zis, f., pl., Ac.;
A2 substantival genitival.	subst. G., cu art. posesiv *ale.*

Textele de analizat

a) Aici soarbe Trotuşul, din dreapta undele Oituzului şi ale Caşinului, din stînga şivoiul zbuciumat al Tazlăului... — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

b) Mă gîndesc cîteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg şi ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului... şi parcă se deschid pagini măreţe în inima mea şi-n vreme. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

c) Luna trecuse de pe crestele Parîngului peste pădurile întunecate... Marile umbre ale munţilor se mişcau mereu alunecînd pe întinderea zăpezilor albe. Alte umbre mici, tremurătoare, efemere, arătau existenţa omului şi a dramei lui... Flăcările proiectau umbra lui Onisia pînă la brîu. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

d) În trecătoarea aceea printre ape şi prin lunca nestatornică a rîului, era partea cea mai primejdioasă a drumului. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

102 — *Termenul „mai domoală"* **nu este atribut** *al substantivului „hora",* ci *este un* **nume predicativ,** *plasat între verbul copulativ şi subiectul „hora".* Observă ordinea directă: *hora* **e mai domoală.**

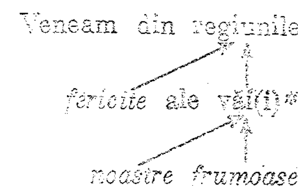
II. *Substantivul cu funcţie de atribut genitival poate fi determinat la rîndul lui de unul sau mai multe atribute genitivale, adjectivale sau de alt fel:*

Se vedeau desluşit focurile *taberii oştenilor.* — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

Veneam din regiunile fericite ale *frumoasei noastre* văi. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

Observă că în propoziţia a doua, atributele *frumoasei* şi *noastre* s-au intercalat între articolul posesiv *ale* şi atributul genitival *văi.* Avem deci un atribut genitival *ale văi(i)* şi două atribute adjectivale care determină substantivul la genitiv. *Să nu faci greşeala de a lua articolul ale cu adjectivul frumoasei, pentru că vei încurca toată analiza.*

Schema raporturilor sintactice este următoarea:

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele adjectivale şi pe cele substantivale genitivale. Notează atributele, numerotează-le şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Un pîlc de cavaleri cu zale şi coif au trecut în pas domol către acea tabără a coconului împărăţiei./ — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

b) Cînd s-a arătat din adîncul imensităţii cerului luna plină,/ firea a prins a cînta mai tare./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

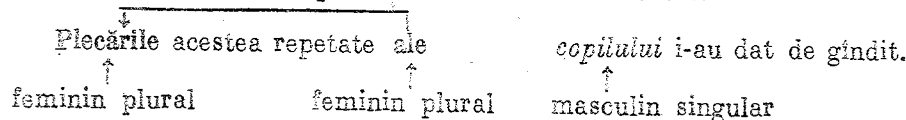
c) Şi dintr-o dată în tăcerea acelei curţi, a acelor cîmpuri şi livezi şi a soarelui copleşitor, s-a auzit o chemare./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Cine... n-a petrecut ceasuri de mulţămire auzind pîcîlirile lui Păcală şi Tîndală, poveştile lui Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne şi ale lui Statu-Palmă-Barba-Cot...?/ — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

2. Construieşte:
- — două propoziţii în care un substantiv cu funcţia de atribut genitival să fie determinat de două atribute genitivale;
- — două propoziţii în care un substantiv cu funcţia de atribut genitival să fie determinat de un atribut adjectival, aşezat între articolul posesiv şi substantivul la genitiv.

Subliniază atributele şi indică prin săgeată substantivele determinate.

III. *Articolul posesiv care precedă atributul genitival se acordă în gen şi număr cu substantivul pe care îl determină atributul:*

* În textul dat, *substantivul* văi, deşi are sens de obiect hotărît, *apare fără articolul -i,* deoarece acesta a fost adăugat adjectivului precedent: (regiunile) *frumoasei văi* = (regiunile) *văii frumoase.*

Exerciţiu

Construieşte:

— două propoziţii cu atribute genitivale exprimate prin substantive masculine la singular sau plural care să determine un substantiv feminin;

— două propoziţii cu atribute genitivale exprimate prin substantive feminine la singular sau plural care să determine un substantiv masculin.

În toate propoziţiile atributele genitivale să fie despărţite de substantivele determinate prin mai multe cuvinte.

Subliniază cu o linie atributele genitivale şi cu două linii articolul posesiv şi substantivul cu care l-ai acordat.

Atributul substantival prepoziţional

I. *Atributul substantival prepoziţional este exprimat de cele mai multe ori printr-***un substantiv la acuzativ precedat de diferite prepoziţii — de, către, spre, cu, fără (de), în, pentru** — *ori de adverbele de comparaţie* **ca** *sau* **cît** *cu valoare de prepoziţie:*

livadă **de** *pruni;* drumul **spre** *sat;* o apă **ca** *oglinda;* un om **cît** *un brad* etc.

Prepoziţia sau adverbul de comparaţie se ia împreună cu atributul substantival.

Fii atent *la cazurile în care între prepoziţie şi substantivul cu funcţia de atribut substantival prepoziţional sînt intercalate alte cuvinte:* lanurile **de** pe întinsele şi mănoasele **cîmpii.**

Exerciţii

1. Subliniază atributele adjectivale, substantivale genitivale şi pe cele substantivale prepoziţionale. Scoate-le din texte împreună cu substantivele pe care le determină. Analizează felul atributelor şi părţile de vorbire prin care sînt exprimate, folosind modelul de lucru dat la exerciţiul de la I, pagina 474 şi pe cel dat la exemplele de la II, p. 475.

a) I se desluşiră în urechi zvonuri de pîraie depărtate./ Tîrziu, prin lumina de lună, trecură pe deasupra brazilor păsări străine./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Şi drumul tot era covor
De flori de mai./ — G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

c) Sub şirul lung de mîndri tei
Şedeau doi tineri singuri./ — M. Eminescu, *Luceafărul.*

d) După ce trecu peste un grăunte de piatră cît un munte,/ se trezi la rădăcina crinului./ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul.*

e) — „O,/ rămîi,/ rămîi la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc."/
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

f) Ancheta ţinu vreo două ceasuri./ Între timp sosiră şi cei cincisprezece din Vaideei, escortaţi de doi jandarmi./ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

g) Iar pe brîiele de piatră se aştern dungi de flori ca şi florile de pe prichiciul cu oale cu flori/ ce se pun la ferestre./ — I. Simionescu, *Flora României.*

2. Alcătuieşte schema raporturilor sintactice din propoziţiile aflate în textele c), f) şi g) de la exerciţiul nr. 1, coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.

3. Construieşte trei propoziţii cu atribute substantivale prepoziţionale. Între prepoziţie şi substantivul prin care este exprimat atributul, să fie intercalate două-trei părţi de propoziţie. Subliniază atributele substantivale prepoziţionale şi indică prin săgeată termenul determinat de fiecare.

II. *Atributul substantival prepoziţional se poate exprima şi printr-***un substantiv la genitiv precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională:** o privire **asupra** *rezultatelor;* lupta **contra** *tiraniei;* lupta **împotriva** *nedreptăţii;* locul **din faţa (din jurul)** *casei.*

Aceste atribute prepoziţionale, exprimate prin substantive la cazul genitiv, se deosebesc de atributele substantivale genitivale prin faptul că **substantivele la genitiv sînt precedate de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională** şi răspund de obicei la întrebarea *care?:* **care** *loc?* — din faţa casei.

Exerciţii

1. Subliniază atributele substantivale prepoziţionale exprimate prin substantive la acuzativ sau la genitiv şi atributele substantivale genitivale. Analizează-le arătînd felul lor şi cazul la care se află substantivele prin care sînt exprimate (acuzativ sau genitiv cu prepoziţie ori genitiv fără prepoziţie).

a) Zîmbea Decebal către vitejii lui soldaţi, amintindu-şi/ cum într-o clipă grea a retezat coamele pădurilor din faţa Sarmisegetuzei./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Alăturea, în umbra depărtării, stătea nemişcată şi gînditoare, parcă, vestita Cetate a Neamţului, cetatea lui Ştefan, martoră nepieritoare a gloriei noastre trecute./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

c) Frunzişoarele din jurul florilor au un neastîmpăr ca şi oamenii./ Se mişcă necontenit,/ cît le permite strînsa legătură cu ramura.../Unele sînt tivite cu dungi de drojdie de vin roşu pe margini./ — I. Simionescu, *Flora României.*

d) Văzînd eu o vreme ca asta, am şparlit-o la baltă cu gînd rău asupra mamei.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Diacul Radu îşi isprăvea istorisirea despre întîlnirea de la hanul lui Goraşcu Haramin, cu acel bărbat ciudat şi spînatic.../ Slujitorul acela al mazîlului din Dăvideni ducea la Episcopia de Roman blestem împotriva Irimiei.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construieşte:

— cîte o propoziţie cu atribute substantivale prepoziţionale exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: *împotriva, contra, din faţa, din stînga, din dreptul, de deasupra;*

— două propoziţii cu atribute substantivale genitivale.

Subliniază atributele şi analizează felul lor.

III. *Uneori, cînd un substantiv are două sau mai multe atribute substantivale prepoziţionale,* **prepoziţia este pusă numai înaintea primului atribut, iar înaintea celorlalte atribute prepoziţionale** *ea se subînţelege:*

— stofă ţesută cu fire **de** *aur* şi *argint* (şi **de** *argint).*

Există însă şi *situaţii în care prepoziţia* **de** *aflată după „şi" copulativ nu poate fi înlăturată* fiindcă acest lucru *ar schimba conţinutul comunicării.* Compară construcţiile:

Cumpără *ceşti* **de cafea** *şi* **de ceai;** Cumpără **ceşti de cafea** *şi* **ceai.**

Nici *în cazul raportului de coordonare disjunctivă* nu trebuie înlăturată prepoziția „de" a atributului substantival aflat după conjuncția „sau" („ori"). Compară conținutul propozițiilor:

Cumpără *cești* de cafea *sau (ori)* de ceai; Cumpără **cești de cafea** *sau (ori)* ceai.

Din prima propoziție se înțelege că este vorba de *cumpărarea* unui fel *sau* a altui fel de cești, iar în propoziția a doua se cere *să se cumpere* anumite cești *sau* ceai.

Fii deci atent *ca* **omisiunea prepoziției dinaintea celui de-al doilea atribut** *dintr-un raport de coordonare* să nu schimbe sensul comunicării.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele.
   Notează atributele cu A și numerotează-le. Analizează felul atributelor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Textul Proclamației poartă în întregime pecetea gîndirii acestui luptător pentru libertatea și independența națiunii sale./ — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

b) Salută cu strigăte de entuziasm muntele cu plete și barbă de negură, cu mantie de aur și purpură./ — M. Sadoveanu, *Bulboana lui Vălinaș.*

c) Era un monah cu toiag alb, cu glugă și mantie sură, cu picioarele desculțe și sîngerate.../ — M. Sadoveanu, *Măria sa Puiul-Pădurii.*

d) Deodată se deschide ușa/ și văd intrînd un tînăr slab, palid, cu ochii vii și visători... cu părul negru, lung, cu fruntea înaltă și inteligentă./ — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

2. Construiește:
   — două propoziții cu atribute substantivale cu prepoziția *de* coordonate prin conjuncția copulativă *și*; în una dintre propoziții să fie posibilă omiterea prepoziției *de* dinaintea celui de-al doilea atribut, iar în a doua propoziție să nu fie posibil acest lucru;
   — două propoziții cu atribute substantivale cu prepoziția *de* coordonate prin conjuncția disjunctivă *sau (ori)*.
   Explică oral posibilitatea sau imposibilitatea de a înlătura prepoziția *de* dinaintea celui de-al doilea atribut.

Apoziția

I. *Apoziția este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul cuvîntului determinat, sau în același caz cu acesta:*

Ion Bughea, **ciobanul**, venea nepăsător...
(Ion Bughea — nominativ; ciobanul — nominativ)

...aducea un caș *pentru cumătru*-său, **popa Eftimie.**
(cumătru — acuzativ; popa — nominativ; Eftimie — nominativ)
— Em. Gârleanu, *Bolnavii.*

...un grec ce ținea pe fata *unui* fost *domn*, **Alexandru Bogdan...**
(domn — genitiv; Alexandru — nominativ)
— N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

Ca orice atribut, apoziția *determină un substantiv*, ca în exemplele de mai sus, *un pronume* sau *altă parte de vorbire cu valoare de substantiv:*

Îl cunoșteam bine *pe el*, **pe Iacob Onisia.** — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

Frați... am avut *trei:* **Dimitrie, Vasile** și **Andrei...** — M. Sadoveanu, *Evocări.*

Uneori apoziția este precedată de un adverb explicativ — **adică** *sau* **anume:** Fratele lui, **adică** *Ion;* fratele lui, **anume** *Ion.*

Prin *conținutul ei, apoziția exprimă o identitate a obiectului denumit prin apoziție* ***cu*** *acela indicat prin cuvîntul determinat.* De exemplu:

Iacob Onisia și el, Ion și fratele se referă la una și aceeași persoană.

Apoziția poate fi exprimată și prin *substantiv în cazul vocativ* (singur sau urmat de determinări), *cînd vocativul determină un substantiv la vocativ, un pronume* sau *o locuțiune pronominală de persoana a II-a (tu, voi, dumneata, dumneavoastră, Domnia ta* etc.).

— Apoi dă, *bade* **Ipate,** unde-i vorbă, nu-i mînie. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

O, *tu*, **umbră pieritoare,...**
Dulci îs ochii umbrei tale... — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

Exercițiu

Subliniază apozițiile din textele următoare și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor cu funcția de apoziție și deasupra cuvintelor determinate cazurile la care se află (N, Ac, G, D, V).

a) De pe alte dealuri se înălța în sus șfară, adică fumegare, dîndu-se prin asta anumită veste/ la cel ce se uită aici din altă zare de deal./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

b) — Sîntem de la domnie, noi, boieri ai țării, / și venim / să ne închinăm noului domn ales de obște, lui Mihnea-Vodă. / — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

c) Descălecai la flăcăraia trosnitoare a brazilor/ și domnul Sterie arendașul ne ieși înainte cu plin./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Era pentru noi, corăbierii, ca o zi de sărbătoare,/ cînd puteam/ să gustăm un prînz liniștit, întinși la umbră, pe iarba verde./ — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

e) A fost de văzut o dată și de neuitat toată viața, scena mesei de familie,/ la care au plîns toți,/ cînd, după îndemnul lui Ioniță feciorul,... Paraschiva lăutarul a început/ să cînte...;/ a plîns și el, Pană Trăsnea, strîngînd în mîinile lui slabe și lungi mîna Elizei./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

f) Pînă atunci, noi pădurarii,... împresurăm locurile.../ Îl rugăm și pe logofătul Iorgu/ să ne deie atunci pe Vidra Domniei sale cu cei patru./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) — Apoi dar mai rămîi sănătoasă, mătușă Mărioară./— I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) ...tu, Măria ta, ca domn, fii bun,/ fii blînd./ — M. Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Al. Ioan Cuza.*

II. *Apoziția este de două feluri:* **simplă** și **dezvoltată.**

Apoziția simplă *se exprimă printr-un substantiv propriu sau comun* (simplu sau compus):

Coana **Luța**... ieși de două ori / să scuture lăvicerele. / — M. Sadoveanu, *O zi ca altele.*

Tata era pescar, în veci sărac, / noi, **copiii,** eram mulți. / — G. Galaction, *Soleima.*

— ...aflatu-vei / că s-a pristăvit fericitul domn..., **Radu-Vodă.**/— Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

Apoziția dezvoltată *este o construcție (o îmbinare de cuvinte) formată dintr-un* **substantiv** *(ca termen de bază)* **și alți termeni sintactici** — *atribute sau (și) complemente:*

— *Philippide,* **colegul meu de tinerețe,** era plecat la studii. / — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor.*

— Îndată apoi porunci... / să prindă... *pe Radu,* **feciorul vornicului Socol...**/ — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

— Tot pe Lotru..., e *Voineasa,* **sat mare și bogat, tăinuit... într-un luminiș adăpostit...**/ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

În analiza sintactică a propoziției întreaga îmbinare de cuvinte care formează o apoziție dezvoltată se consideră ca **un tot,** *ca o unitate sintactică:* **apoziție dezvoltată.** Termenii care intră în alcătuirea ei sînt însă *analizabili.* (Vezi săgețile care arată raporturile sintactice dintre cuvintele care alcătuiesc apozițiile dezvoltate din exemplele de mai sus.)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvintele determinate și cu două linii apozițiile. Analizează apozițiile arătînd felul lor (simple sau dezvoltate). Indică prin săgeți raporturile dintre termenii apozițiilor dezvoltate.

a) Cel mai mare de ani, Pătru,... înainta cu greu sprijinindu-se într-o cîrjă./ Fratele său Alexandru îl însoțea./ — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

b) Cînd deodată un erete,
Polițai din naștere,
Peste baltă și boschete
Vine-n recunoaștere./ — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

c) ...nesfîrșitul cîmp al Bărăganului a văzut... și pe Mircea cel Mare, biruitorul de la Rovine, alungînd de pe hotarele României oastea sfărîmată a trufașului sultan Baiazid-Fulgerul./ De aici pornește marele braț al Dunării — Canalul Borcea —/ care trece prin fața orașului Călărași./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) „Huțule, dragul taichii, și Huțule, dragul maichii", tocmai așa să scrii./ „Eu, taică-tău, și eu, maică-ta, îți scriem/ să vii acasă,/ fiindcă n-avem alt copil/ și sîntem oameni bătrîni..."/[103] — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

e) Ca unda ta strivită gemem
Și noi, tovarășii tăi buni,/
Dar [de ne-om prăpădi cu toții,]
Tu, Oltule, să ne răzbuni./ — O. Goga, *Oltul.*

f) — Dumneavoastră, domnule subprefect, veți face / cum veți crede / că-i mai bine ;/ numai să-mi dați voie / să-mi îngrop omul. / — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Un țigan, gîdele obișnuit al locului, veni cu o sabie/ și tăie capul lui Alexandru Kendi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

h) Cum ieși din Rîmnic..., vezi în stînga „Cetățuia", un schituleț înfipt în vîrful unui deal înalt și lunguieț.../ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

2. Compune o narațiune în care să folosești apoziții simple și apoziții dezvoltate. Fă sublinierile obișnuite și indică prin săgeată cuvîntul determinat de fiecare apoziție, precum și relațiile de subordonare din cadrul apozițiilor dezvoltate.

III. *Un substantiv, pronume sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv poate avea* **două sau mai multe apoziții** *simple sau dezvoltate* — **apoziții coordonate (multiple)** —, *juxtapuse,* deci separate între ele prin *virgulă,* sau legate printr-o *conjuncție coordonatoare,* de obicei prin *și,* iar, în cazul unei **enumerări de apoziții,** *se folosește în mod obișnuit semnul „două puncte"*:*

— D-apoi cu *moș Chiorpec* **ciubotarul, megieșul nostru,** ce năcaz aveam! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

— Au venit odată... doi *colaboratori* intermitenți ai *Vieții (românești):* **Ion Marin Sadoveanu** *și* **Tudor Vianu.** — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor.* (Vezi și la I, p. 479, textul din *Evocări* de M. Sadoveanu.)

Semnul [:] este folosit uneori și *înaintea unei singure apoziții (simple sau dezvoltate),* ceea ce arată *intenția autorului de a pune în evidență pe cel denumit prin substantivul respectiv:*

— Și iată / că la intrarea peșterii se ivi *o ființă* măreață: **omul.** — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită.*

În propozițiile negative, cînd termenul la care se referă apozițiile coordonate este un *pronume negativ,* apozițiile sînt legate prin *conjuncția „nici":*

— N-a venit *nici unul (nimeni): nici* **Ion,** *nici* **frații** *lui, nici...*

Dar nu toate apozițiile care urmează una după alta sînt coordonate între ele. Unele formează *o înlănțuire de apoziții (simple sau dezvoltate) în care următoarea determină termenul dinaintea ei:*

— Mai presus de domnii profesori era *domnul* **profesor Ibrăileanu.** — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor.*

— Turcu, în vestita răscoală a ienicerilor..., devenise acel fioros *vizir* **Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor.**—I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvintele determinate de apoziții și cu două linii apozițiile. Notează apozițiile cu litera A; numerotează-le pe cele multiple (coordonate) și separat pe cele care formează un lanț de apoziții necoordonate. Indică prin săgeți relațiile sintactice și explică punctuația folosită în cazurile de felul celor prezentate la III.

* Uneori, înaintea unei enumerări de apoziții, întîlnim linia de pauză sau (mai rar) virgula.

a) Înăuntru colibei erau o mulţime de lucruri de-ale casei: ceaune, căuşuri, tivgi cu sare,/ care toate aveau un aer de jucărie./ — D. Zamfirescu, *Spre Coteşti.*

b) Şi cu această rînduială am rămas noi acum numai trei la Pavăl ciubotarul: eu, Gîtlan, văru-meu Ioan... şi moş Bodrîngă pe deasupra./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) În altă zi ne trezim/ că vine iar părintele la şcoală cu moş Fotea, cojocarul satului,/ care ne aduce dar de şcoală nouă un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos.../
Bădiţa Vasile a zîmbit atunci,/ iar noi şcolarii am rămas cu ochii holbaţi unii la alţii./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Pentru dînsul, toate zburătoarele, mîndri păunaşi, sălbăticoşi cocori, bufniţi cobitoare, şoimi dîrji, găinuşe moţate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupeze cu creste bălţate, grauri pestriţi, sitari..., picau ca fermecate/ cînd ieşea el la vînătoare./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.../ — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

f) Nu numai între cele două părţi constitutive ale gramaticii există legături,/ ci şi între gramatică şi celelalte părţi constitutive ale limbii: vocabularul, formarea cuvintelor şi fonetica./ — *Gramatica Academiei.*

g) În decursul întregii sale vieţi, Kogălniceanu a urmărit o singură idee: înălţarea neamului său./ — A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu.*

h) Nu se simţise nimic/ şi nu se ivise nimeni, nici păgîni, nici de-ai noştri./— G. Galaction, *Zile şi necazuri din zaveră.*

i) Gheorghe Lazăr, ctitorul şcolii superioare româneşti în limba naţională, iniţiatorul învăţămîntului nostru ştiinţific, era fiul unui ţăran iobag./ — Emil Boldan, *Gheorghe Lazăr.*

2. Construieşte cîte trei propoziţii sau fraze în care să se afle: 1. *apoziţii* substantivale simple sau dezvoltate ori simple şi dezvoltate, *coordonate* prin juxtapunere sau prin conjuncţie; 2. *o înlănţuire de apoziţii necoordonate între ele.* Fă obişnuitele sublinieri şi indicarea prin săgeţi a raporturilor sintactice. Motivează oral punctuaţia folosită.

IV. *Apoziţia poate exprima ceva* **necesar** *pentru identificarea* (pentru cunoaşterea) *obiectului denumit de substantivul determinat, ea arătînd despre* **care obiect** *este vorba, sau poate exprima ceva* **suplimentar,** *ca* **o explicaţie** *pe care vorbitorul consideră că e bine să o dea.* După această deosebire de conţinut, **apoziţia** *poate fi* **de identificare** *sau* **explicativă.** Compară, în această privinţă, următoarele **apoziţii simple:**

...iar aceşti trei ofiţeri sînt *hatmanii* **Iablonovski** şi **Potoţki,** iar cel din mijlocul lor însuşi Sobieski.

...*El,* **Sobieski,** fala leşilor...

Apoziţiile *Iablonovski* şi *Potoţki* sînt necesare pentru identificarea persoanelor la care se referă substantivul *hatmanii,* deoarece despre persoanele respective nu s-a vorbit mai înainte, pe cînd apoziţia *Sobieski* apare numai ca o explicaţie ce ar putea lipsi.

[103] — În „Huţule, *dragul taichii*" şi *„dragul maichii"*, termenul *dragul* este *substantiv în vocativ* (cu formă de nominativ) provenit din adjectivul *drag. O dovadă a valorii de substantiv* este faptul că *termenul „dragul" are un* **atribut** *— al cui* drag? — **(al) taichii (maichii),** împreună cu care formează o apoziţie dezvoltată.

În vorbire apoziţiile simple care apar ca o explicaţie suplimentară **se izolează** *de restul propoziţiei printr-o* **pauză** *bine simţită, care, în scris, se notează prin* **virgulă** cînd apoziţia se află la sfîrşitul propoziţiei sau prin *virgule* cînd apoziţia se află între alte părţi ale propoziţiei.

Tot **izolate** *prin pauză de restul propoziţiei sînt şi* **apoziţiile dezvoltate explicative** *care se despart totdeauna prin* **virgulă** *(virgule):*

El, Sobieski, **fala leşilor, eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienei,** să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.

Apoziţia explicativă este introdusă uneori printr-un *adverb explicativ* — **adică** *sau* **anume** (singur sau precedat de „şi"). Ţinînd seama de cele discutate cu privire la rolul explicativ al apoziţiei „El, *Sobieski...*", putem spune: El, *adică Sobieski...*

Observă *că în ce priveşte* **punctuaţia,** *în cazul folosirii unui adverb explicativ,* **virgula** *trebuie pusă* **înaintea adverbului.**

Uneori, în locul virgulelor care izolează apoziţia explicativă se folosesc linii de pauză:

De aici porneşte marele *braţ* al Dunării — **Canalul Borcea** — care trece prin faţa oraşului Călăraşi. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Virgulele sau cele două linii de pauză îndeplinesc rolul unor paranteze; e ca şi cum am pune între paranteze unele cuvinte pe care le-am dat ca o explicaţie suplimentară.

Apoziţia simplă sau dezvoltată cu caracter explicativ (suplimentar) urmează aceeaşi regulă de punctuaţie ca şi vocativul aşezat în interiorul propoziţiei sau la sfîrşitul ei, adică se desparte prin virgulă (virgule) de restul propoziţiei.

Apoziţiile care urmează **după nume proprii** *sau* **după pronume personale** *sînt de obicei* **izolate,** *pentru că atunci cînd se foloseşte numele propriu sau pronumele personal ascultătorul ştie despre cine este vorba.*

Exerciţiu

Construieşte: cîte o propoziţie în care o apoziţie simplă să determine următoarele substantive sau pronume: *oraşul, fluviul, Gheorghe, el, noi;* cîte două propoziţii cu apoziţii dezvoltate explicative: 1. cu construcţia apozitivă plasată între substantivul determinat şi alt termen al propoziţiei; 2. cu construcţia apozitivă la sfîrşitul propoziţiei. Fă obişnuitele sublinieri şi indicarea prin săgeţi a raporturilor sintactice. Motivează oral punctuaţia folosită.

Atributul pronominal

Atributul pronominal se exprimă prin **pronume personale, reflexive, posesive, demonstrative, relative, interogative, nehotărîte** şi **negative.**

După mijloacele de exprimare, atributul pronominal poate fi:

— atribut pronominal genitival: casa **lui;** casa **acestuia;** copiii **dumneavoastră;** părerea **fiecăruia;** părerea **alor tăi** etc.;

— atribut pronominal cu prepoziţie (prepoziţional) — *în acuzativ:* flori **pentru tine;** dorul **de ea;** lauda **de sine;** oameni **ca noi;** oameni **de-ai noştri;** — *în genitiv:* lupta **împotriva alor noştri;** locul **din faţa lor** etc.;

— **atribut pronominal în dativ**, exprimat de obicei prin *dativul posesiv*: *mîna*-**mi** (-**ți**, -**i**); *frumosu*-**mi** (-**ți**, -**i**) *cal; adapă*-**mi** (-**ți**, -**i**, -**ne**, -**le**) *calul; adăpîndu*-**mi** (-**ți**, -**și**) *calul;* **îmi** *adăp* (**îți** *adăpi*, **își** *adapă*) *calul;*

— **apoziție pronominală** (sau *atribut pronominal apozitiv*), care, ca și apoziția substantivală, poate fi *în nominativ* sau *acordată în caz cu cuvîntul determinat*, poate fi *simplă* sau *dezvoltată, de identificare* sau *explicativă* etc.: *noi* **toți**; *voi*, **(adică) aceștia de aici,...**; Copiii mei sînt aici. *Ceilalți*, **(adică) ai tăi** și **ai ei**, au plecat.

Atributul pronominal genitival și *cel prepozițional stau de obicei după cuvîntul determinat. Uneori, în operele literare, îndeosebi în poezie, întîlnim și atribute pronominale, mai ales atribute genitivale, așezate înaintea cuvîntului determinat:*

Iar colo bătrînul dascăl cu-a **lui** *haină* roasă-n coate... — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

Atributul pronominal la **dativul posesiv** *poate apărea*, ca în exemplele de mai sus, **legat** *de substantivul determinat sau de alt cuvînt terminat în vocală sau care începe cu vocală, ori* **nelegat** *de alt cuvînt:* El **îmi (îți, îi, ne, vă, le)** cunoaște *obiceiurile*. Atributul la dativul posesiv *este deseori* **confundat** *cu complementul obiect indirect. Pentru evitarea greșelilor,* **revezi explicațiile** *date la „Pronumele personal — Cazurile dativ și genitiv“* (III, p. 143) *și pe cele de la „Pronumele reflexiv“* (III, p. 180 — 181).

Exerciții

1. Subliniază cu două linii atributele pronominale și cu o linie atributele adjectivale exprimate prin adjective pronominale. Indică prin săgeată cuvîntul determinat.

Analizează atributele pronominale arătînd: *felul atributului după modul de exprimare; felul apoziției (simplă* sau *dezvoltată, de identificare* sau *explicativă); felul și cazul pronumelor prin care sînt exprimate atributele pronominale.* Pentru apoziții, explică oral punctuația folosită.

a) Și inima lui crește,/ și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale./[104]
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

b) Lauda de sine nu miroase a bine./ — *Proverb.*

c) Oșteni ca noi se mai găsesc;/ voievod ca Măria ta, ba./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Alteori (Ghiuțu) își uita de necazurile sale / și își aducea aminte de vremurile de demult... / — I. Agârbiceanu, *Ghiuțu.*

e) — Iată/ se întorc la mai-marele nostru cei doi tovarăși ai noștri/ care au făcut la chilia Domniei sale strajă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Nu te mai necăji, maiorule,/ că sînt frați de-ai noștri,/ sînt români,/ nu sînt nici turci, nici tătari./[105] — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

g) ... oprindu-ne noi a bate cetatea, îl vom sili (pe Sinan)... a veni într-ajutorul alor săi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

h) Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag? / [106] — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

i) Mîndru e ciulinul,/ mai ales cînd se găsește în tovărășia altora, făcînd adevărate păduri spinoase, ca lîngă gara Ciulnița./ — I. Simionescu, *Flora României.*

j) Schimbîndu-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi/ să nu mai ai nici o părere despre tine însuți./ — N. Iorga, *Cugetări.*

k) — Dumneavoastră, cinstiți oaspeți,... nu vă pricepeți/ al cui fapt e acesta./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

l) ...sîntem în schela cealaltă, Rucărul,/ ale cărui turnuri... se ivesc îndată./ — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

m) Cînd a murit așa de tînăr...,/ P. Cerna era un doctor în filozofie,/ a cărui lucrare fusese primită cu o considerație deosebită de către profesorii săi germani./ — N. Iorga, *Cerna.*

n) Mă duceam/ și stam de vorbă... cu Gheorghe Cucu,/ lîngă căsuța căruia se afla un brad strîmb/ în care șușuia vîntul./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

o) Patria-mi își desfășoară
Cîmpii veșnic roditori./ — Al. Macedonski, *Reîntoarcerea.*

p) Ochii-ți ard/ și-ți arde fața,
Ca garoafa dimineața./ — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

q) Nu-ți compara purtarea cu felul/ cum alții își fac datoria,/ ci (compar-o) cu întregimea datoriei tale./ — N. Iorga, *Cugetări.*

r) Lîngă pat, zîmbind stă mama,
Adormindu-și copilașii. / — O. Goga, *Pace.*

s) O să vie o zi.../ cînd o să fiți în locul meu,/ dar nu nevinovat,/ și voi depune mărturie împotriva dumneavoastră./ — M. Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni.*

ș) — Ei!/spuneți acuma, boieri Domnia voastră,/ nu-i așa/ că avuțiile-s amăgitoare?/ — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

t) Toți băieții ceilalți dormeau./ Își luă într-o basma lucrușoarele lui, mai nimic,/ și ieși./ — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

ț) Tuturor..., la tot norodul, mie și dumneavoastră, ne place (cîntecul)...;/ numai dumnealui nu-i place!/ Toți, și eu, și dumneavoastră, sîntem niște proști;/ numai dumnealui, procopsitul! (e) mai cu moț./ — I. L. Caragiale, *Ion.*

2. Completează locurile libere cu atributele pronominale *lui, ei, lor.* Acolo unde poate fi folosit în locul acestor atribute pronominale atributul adjectival *sale*, scrie-l între paranteze, după atributul pronominal. (Revezi explicațiile de sub titlul „Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive“, punctele III și IV, p. 197 — 198.)

a) Scriitorul a înfățișat în operele .... figuri de eroi.

b) Fetița pune în jocurile .... multă imaginație.

c) Fratele meu mi-a povestit ceva din isprăvile ....

d) Scriitorii au înfățișat în operele .... figuri de eroi.

e) Fetițele pun în jocurile .... multă imaginație.

[104] — „ochii-i“. — Atribut pronominal exprimat prin pronume personal la dativul posesiv, folosit în locul pronumelui la genitiv: *(ochii)* **lui.**

[105] — „sînt frați *de-ai noștri*“. — Atribut pronominal exprimat prin pronume posesiv precedat de prepoziția *de.*

f) Ion și Maria mi-au povestit ceva din isprăvile ....

Verifică tema observînd al cui loc îl țin pronumele folosite sau adjectivul posesiv *sale*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle atribute pronominale exprimate prin următoarele pronume demonstrative la genitiv singular: *acela, aceea, celălalt, cealaltă*. Substantivele determinate să fie de genul feminin, în cazul nominativ sau acuzativ.

Atributul verbal

Atributul verbal se exprimă prin:

— **verb la infinitiv:** *dorința* **de a citi**; *încercarea* **de a-l apăra**;

— **verb la supin:** *problema* **de rezolvat**;

— **verb la gerunziu** (neacordat cu substantivul determinat): *corbii* **croncănind**; *aripile* **fîlfîind.**

Atributul verbal exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin este precedat de prepoziția *de* și, mai rar, de prepoziția *pentru*. *În coordonarea atributelor verbale la infinitiv uneori prepoziția „de" („pentru") se exprimă numai înaintea primului atribut.*

Exerciții

1. Subliniază atributele verbale și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează atributele verbale arătînd prin ce moduri sînt exprimate.

a) Studiase... la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței... de a ști și de a admira./ — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

b) Fîntîna era adîncă/ și nu avea nici roată, nici cumpănă,/ ci numai o scară de coborît pînă la apă./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Cînd văzu argintarul cloșca cloncănind și puii piuind, cu totul și cu totul de aur.../ înțelese/ că trebuie/ să fie lucru măiestru./ — P. Ispirescu, *Prîslea-cel-Voinic...*

d) Haina-i măturînd pămîntul
Și-o tîrăște-abia, abia./ — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

e) De-oi mai scăpa și din asta cu viață,/ apoi tot mai am zile de trăit./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

f) I-am amintit/ că între alte datorii frumoase de îndeplinit ar fi și aceea de a lupta în contra acelor „găgăuți", „șarlatani"..., de a-i demasca și a-i denunța oamenilor cinstiți,.../ să se poată feri de ei./ — A. Vlahuță, *File rupte.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, supin și gerunziu.

3. Construiește patru propoziții cu atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, avînd intercalate între verb și prepoziția *a* a infinitivului unul din pronumele personale *-l, -i, -ți*. Subliniază atributele verbale.

[106] — „crunta-*mi* vijelie". — Atribut pronominal exprimat prin pronume personal la dativul posesiv.

Atributul adverbial

Atributul adverbial se exprimă prin **adverbe** *precedate de obicei de prepoziția* **de** *sau* **din** *ori prin* **locuțiuni adverbiale:**

Deodată mitralierele **de sus** au pornit toate./

Boierii călări au alergat la sania **din față...**/ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Exerciții

1. Subliniază atributele adverbiale și indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Din mesteacănul de-afară
Flori îngălbenite curg./ — O. Goga, *Amurg.*

b) Așa erau, Darie, nepoate, iernile de odinioară./ — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Numai așa vom prețui victoria zilei de mîine asupra zilei de ieri, a luminii asupra beznelor.../ — Cezar Petrescu, *Oameni de cultură înaintați...*

d) În anii de pe atunci primăvara nu venea decît pentru copilul din mine... — adică o primăvară cu izbucniri în afară, în faptele copilăriei. / — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor.*

e) Într-o seară ca cea de astăzi, el șezu/ să se odihnească pe unul din pietroaiele măcinate de pe Dealul Ulmușorului.../ Acolo se adăposteau odinioară, în vremea de demult, fiarele cele aripate./[107] — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

2. Compune o narațiune în care să folosești atribute adverbiale. Subliniază-le și arată prin ce sînt exprimate (adverbe sau locuțiuni adverbiale).

Atributul interjecțional

Atributul interjecțional *determină un substantiv și se exprimă de obicei prin interjecții care imită sunete sau zgomote ori redau diferite strigăte:*

Auzeam... strigăte de chemare: **„hăp-hăăp! hăp-hăăp!"** — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

Exerciții

1. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.

a) ...nu se auzea decît cîntecul greierilor: fiiiir-fiiiir, fiiiir-fiiiir, aceleași două note lungi și tremurate, ici, colo, pretutindeni.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină.*

b) În ceasurile dintîi se-ncruntă în vis,/ dă ordin.../ și-i scapă năbușit cîte un geamăt „uiu-iuuuu!"/ Apoi doarme dus.../ — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

c) M-au trezit glasurile scutarilor din fundul depărtat al pădurii: „hăă-ăp! ...hăăp! ...ăp.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

d) ...rumânii rămîn drepți, cu săcurea pe umăr / și întru tîrziu, auzim strigăte: „Ura! Trăiască!"... / Și numa(i) iată / că s-apropie de noi, călare pe un cal mic de munte, Doamna Catalina. / — I. Agârbiceanu, *Doamna Catalina.*

2. Construiește patru propoziții în care să se afle atribute interjecționale, despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.

Punctuația atributului

I. *Atributele așezate lîngă substantivul determinat nu se despart de acesta prin virgulă dacă ele sînt* **necesare pentru a identifica sau pentru a califica obiectul denumit prin substantivul determinat:**

Și seara cade grabnic, ca în *luna* **lui noiembrie,** din *cerul* **de oțel...** peste *Dunărea* **întărîtată.** / — G. Galaction, *De la noi la Cladova.*

Atributul *lui noiembrie* **identifică obiectul** (care *lună?*), iar atributele *de oțel* și *întărîtată* **califică obiecte** denumite prin substantivele *cerul* și *Dunărea.* Aceste atribute apar ca *necesare.* Fără ele, textul n-ar avea sens (Și seara cade grabnic, ca în luna din cerul peste Dunărea...). În vorbire nu se face pauză între atribute și substantivele determinate, **iar în scris sînt neizolate prin virgulă.**

Tot **necesare** *sînt și atributele care arată* **cantitatea obiectelor** *denumite de substantivul determinat: (cei)* **doi** *oameni,* **mulți (cîțiva)** *elevi.*

Uneori atributul, singur sau urmat de determinările lui, apare ca un adaos, ca un **atribut** *sau o* **construcție atributivă explicativ(ă),** *care ar putea fi lăsat(ă) la o parte:*

Tăcută, *nevasta* lui se trezi la celălalt capăt al prispei.../ — M. Preda, *Moromeții.*

În vara aceasta, am stat multe zile la munte./ *Trei,* **cele din urmă,** au fost ploioase./

Ne-am urcat pe o scară de *lespezi,* **întretăiate** *de răzoare,* printre oleandri în floare./ — G. Galaction, *Soleima.*

Unele dintre atributele (construcțiile atributive) **explicative,** cum sînt cele din primul și din al treilea exemplu, *au rolul de a descrie obiectul (obiectele) denumit(e) de substantivul determinat;* de aceea au fost numite **atribute descriptive.**

În vorbire atributele de felul celor din exemplele de mai sus sînt **izolate** prin pauza care se face atît între atribut și cuvîntul determinat, cît și între atribut și cuvîntul următor, iar **în scris se izolează prin virgulă (virgule)** *sau* **prin linie (linii) de pauză.** Punctuația lor este aceeași cu a apozițiilor explicative (vezi IV, p. 482—483).

Atributele care determină *un substantiv propriu* sau *un pronume personal* sînt de obicei *izolate: Ana,* **sora mea,...;** *noi,* **copiii,...;** *noi,* **cei sosiți de ieri,...**

---

[107] — Secvența *„Într-o seară* **ca cea de astăzi"** cuprinde două atribute: *atr. pronominal prepozițional* **ca cea** exprimat prin pronumele demonstrativ cu formă scurtă (= *ca* **aceea**), înlocuitor al substantivului *seara,* și *atributul adverbial* **de astăzi.** „Într-o *seară* ca *cea* de astăzi" = Într-o *seară* ca *seara* de astăzi.

Exercițiu

Construiește trei propoziții în care să se afle atribute *neizolate* (necesare pentru a identifica sau a califica obiectul denumit prin substantivul determinat) și trei propoziții cu atribute *izolate;* în două propoziții atributele izolate să fie descriptive, exprimate prin adjective propriu-zise sau provenite din verbe la participiu urmate de un complement al lor. Explică punctuația folosită.

II. *Două sau mai multe atribute de același fel care determină același substantiv se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor generale de punctuație a părților de propoziție coordonate.* (Vezi la capitolul „Conjuncția", p. 390—391.)

Exercițiu

Construiește:

— cîte o propoziție în care un substantiv să aibă două sau mai multe atribute de același fel, juxtapuse;

— cîte o propoziție în care un substantiv, un pronume personal sau un numeral cu valoare substantivală să aibă două sau mai multe atribute de același fel, legate prin următoarele conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *dar, însă, ci; și ... și; nici ... nici; ori ... ori; precum și;* (nu numai) ... *ci și.*

Explică oral punctuația folosită.

III. *Două sau mai multe atribute ale aceluiași substantiv, dacă nu sînt de același fel, nu se despart prin virgulă:*

— *o poartă* **înaltă de stejar;** *culmile* **împădurite ale munților.**

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care un substantiv să aibă:

— un atribut adjectival și unul substantival genitival;

— un atribut genitival și unul prepozițional;

— un atribut pronominal în genitiv și un atribut verbal exprimat prin infinitiv.

Valoarea stilistică a atributului

I. Atributul adjectival exprimat printr-un adjectiv propriu-zis sau prin participiu cu valoare adjectivală poate fi folosit numai cu scopul de a face mai bine cunoscut obiectul denumit de substantivul determinat:

Trupul acesta **mărunt...** d-abia purta *capul* său **mare, pleșuv** și **cărunt,** *cu obrajii* **spîni** și **slabi.** / — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

Alteori atributul adjectival are sens figurat, el exprimînd o anumită apreciere a vorbitorului:

...avea *un glas* **profund, muzical, umbrit** într-*o surdină* **dulce, misterioasă...** / — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu.*

Aceste atribute adjectivale au *valoare stilistică de* **epitet.**

II. *Atributele substantivale prepoziționale precedate de adverbele de comparație* **ca** *sau* **cît** *au de cele mai multe ori valoare stilistică de* **comparație:**

Iarnă./Noapte lucie pe *o lume* **ca din povești.**/— Em. Gârleanu, *Fricosul.*

Din fundul acestei văi s-aude... *un vuiet,* **ca un ropot de ploaie,** / — e Lotrul, vijeliosul Lotru. / — A. Vlahuță, *România pitorească.*

III. **Atributul substantival** *poate avea și valoare de* **metaforă.** Această funcție stilistică se întîlnește mai ales *la apozițiile dezvoltate* și *la atributele substantivale cu prepoziția* **de:**

Flori, **juvaeruri în aer,** sclipesc tainice în soare./— M. Eminescu, *Egipetul.*

Soarele aprinde tot mai tare văzduhul/și căldura joacă în *unde* **de argint.**/ — I. Agârbiceanu, *Căprarul.*

Există, însă mai rar, și *metafore* exprimate prin *atribute substantivale cu alte prepoziții decît „de".*

Exerciții

1. Subliniază atributele adjectivale și pe cele substantivale cu valoare stilistică. Notează deasupra fiecăruia valoarea stilistică folosind inițialele *E* (epitet), *C* (comparație), *M* (metaforă).

a) Care-i? a întrebat un glas rău, hodorogit, și atunci l-am văzut în toată mînia pe moșul Iovu, înalt, cu plete lungi, albe, revărsîndu-i-se pe sub pălăria ca hribul. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

b) Viorele și toporași, lacrimi de senin și frînturi de azur, vor înveseli și la anul, desigur, veștedul înveliș ce se va strînge împrejurul tulpinilor stejarilor bătrîni. — D. Anghel, *Flori albastre.*

c) Pe sub păretele din dreapta, un izvor lunecă încet, cu sclipiri argintii, răsfrîngîndu-și apa limpede ca o pînză de lumină pe lespezi netede de alabastru. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

e) Mi-ai dăruit, frumoasă doamnă, o călimară de argint
Cu două guri întunecate, ca două porți de labirint. — G. Topîrceanu, *Călimara.*

2. Fă o descriere de natură în care să folosești atribute adjectivale și atribute substantivale cu valorile stilistice prezentate în explicațiile de mai sus. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

Atributul

(Schemă recapitulativă)

Cuvîntul regent
- substantiv — copii *voioși*
- pronume — noi, *copiii;* acesta (altul) *mai mare*
- numeral *cu valoare substantivală* — doi *mai mici*

Clasificarea atributului
- **atribut adjectival**
  - *adjectiv propriu-zis*
  - *adjectiv* provenit din *participiu* sau din *gerunziu*
  - *numeral cu valoare adjectivală*
  - *adjective pronominale*
- **atribut substantival**
  - *prepozițional* (subst. la Ac. și la G. cu prep. sau loc. prep.)
  - *genitival* (subst. la G. fără prep.)
  - *apoziție* (subst. la N. sau la cazul cuvîntului regent)
- **atribut pronominal**
  - *prepozițional* (pron. la Ac. și la G. cu prep. sau loc. prep.)
  - *genitival* (pron. la G. fără prep.)
  - *apoziție* (pron. la N. sau la cazul cuvîntului regent)
- **atribut verbal**
  - *verb la infinitiv*
  - *verb la supin*
  - *verb la gerunziu* (neacordat)
- **atribut adverbial** — *adverb (cu prep.)* sau *loc. adverbială*
- **atribut interjecțional** — *interjecție*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Soarele lunii lui Cuptor a anului 1578 era în toiul arșiței, pe o vreme de secetă,/ cînd începe în Moldova secerișul holdelor./

La hanul lui Gorașcu Haramin, răspîntene de drumuri spre Suceava, Iași, Piatra și Roman, se adunaseră cîțiva călători de departe, căutînd ocrotire de zăduf sub umbra nucilor./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Ochii rotunzi și mari îi erau plini de o totală uimire,/ dar în același timp, luceau în ei două scîntei de inteligență provocatoare./ Țîșneau pe galerii ca două veverițe negre, bucuroase de alunele/ pe care le-au găsit/ să le ronțăie!/

Deasupra capetelor obosite și moțăinde ale celor doi mineri se auzea un bîzîit neîntrerupt./ — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

c) O suflare de vînt răzleață și molatică, furișîndu-se din ascunzătoarea-i răcoroasă de frunziș întunecos, se abătu fără de veste peste întinderea înflorită din fața mea:/ iar sub mîngîierea-i ușoară și trecătoare, florile își plecară spre pămînt fruntea lor drăgălașă./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Domnița sta între bătrînei:/ și cei patru cu bărbi cărunte îndărăt./ Își ridicară odată cu toții capetele/ și priviră țintă la fetiță, cu ochii lucind ca niște nestimate./ — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

e) Şi acum, după atîţia ani, văzînd pe tînărul acesta [că-şi răsfoieşte întîiul lu volum,] parcă mă văd pe mine/ şi-mi aduc aminte/ cîtă bucurie şi cîte speranţe pusesem în cele cîteva foi legate la un loc./ — D. Anghel, *Întîiul volum.*

f) L-au însoţit pe Nicoară Potcoavă, în această călătorie scurtă, şi tovarăşii de odinioară, mai împuţinaţi şi mai întristaţi decît în anul '76./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Toţi [cîţi trecuseră pe aici,]... îşi zgîriaseră numele lor în scoarţa netedă a fagilor./ Cu drept sau fără drept, găseam vinovaţi, în gîndul meu, pe toţi aceşti zgîrietori de copaci,/ care avuseseră deşertăciunea... de a-şi eterniza numele în pustiu./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

h) Boierul n-avea decît o fată, pe domniţa Olena, frumoasă ca seara şi mai frumoasă decît ea,/ căci seara are numai un luceafăr,/ pe cînd ochii Olenei erau ca doi luceferi./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

i) ...deodată ni se deschide înainte minunata privelişte a Ceahlăului./ Singur şi posomorît, trufaş stăpînitor peste un popor de munţi..., mîndrul uriaş farmecă rîul, cu puterea măreţiei lui./[108] — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

j) L-am înţeles în mîndria lui bărbătească de a fi răpus pe duşman şi de a fi smuls acel Ardeal/ pe care îl credea legat pentru veci de steagul său biruitor./ — N. Iorga, *Ziua lui Mihai Viteazul în 1916.*

k) Spre paguba atît a unora, cît şi a celorlalţi, românii şi maghiarii n-au reuşit în anii 1848 şi 1849,/ să lupte pe un front comun împotriva despotismului asupritor./ — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

Complementul

Complementul este *o parte secundară a propoziţiei.* El determină **un verb** (la mod personal sau nepersonal), **un adjectiv, un adverb** sau **o interjecţie** cu funcţia de predicat.

Complementul care determină un verb

	Modul verbului
Să sărim **în luntrea** mică,	personal (conjunctiv)
Îngînaţi **de glas** de ape.../ — M. Eminescu, *Lacul.*	nepersonal (participiu)
Apoi, *sărutînd* **mîna** tatălui său, se despărţiră./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*	nepersonal (gerunziu)
...şi încep *a cărăbăni* **la cireşe** în sîn./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	nepersonal (infinitiv)
Paraschiv terminase *de rînit* **în grajdul** cailor. / — M. Preda, *Moromeţii.*	nepersonal (supin)

Complementul care determină un adjectiv

Cele mai multe complemente care determină un adjectiv *sînt precedate de o prepoziţie sau de un adverb de comparaţie* **(cît, ca, decît):**

Aşa era mama... *plină* **de minunăţii.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Înalt **cît casa,** *verde* **ca mătasa.**

O căciulă *mai voinică* **decît el...**

Complementul care determină un adverb

Complementul adverbului *se exprimă de obicei prin* **adverbele aşa, cam, destul** *(de)*, **prea** sau prin **substantive** ori **pronume precedate de un adverb de comparaţie** *(cît, ca, decît):*

Vine **destul de** *rar* pe la noi. /

Merge **prea** *repede.* /

Zboară *mai repede* **decît (ca) gîndul.** /

Complementul care determină o interjecţie

Hai şi noi **la craiul,** dragă... / — M. Eminescu, *Povestea codrului.*

Na-ţi **salba** cu florile... / — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

Pupăza *zbrr!* **pe o dugheană...** / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Cînd faci analiza sintactică a unei propoziţii, cercetează cu atenţie fiecare verb, adjectiv, adverb sau interjecţie, pentru a vedea dacă au vreun complement.

Exerciţii

1. Subliniază complementele şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele împreună cu cuvintele determinate şi analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *prin ce este exprimat cuvîntul determinat;* 2) *prin ce este exprimat complementul.* Pentru verbele determinate, vei arăta numai modul, iar pentru cuvîntul prin care este exprimat complementul, vei arăta felul părţii de vorbire şi dacă este precedată de o prepoziţie sau de un adverb de comparaţie.

a) Cînd au ieşit la cîmpie,/ Nicoară a ascultat zvonul zărilor,/ a privit cu ochii pierduţi în depărtare năgara/ care-şi înflorea spicul de mătasă albă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Tuţuienii, veniţi din Ardeal, ...sînt vestiţi pentru teascurile de făcut oloi./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

---

[108] — Cuvîntul *stăpînitor* are valoare de *substantiv*, lucru dovedit în special prin adjectivul *trufaş*, care nu este despărţit prin virgulă de termenul „stăpînitor". Deci termenul *peste un popor* are funcţia sintactică de *atribut* al substantivului *stăpînitor.*

c) Hai în codrul cu verdeață,/
Und-izvoare plîng în vale./ — M. Eminescu, *Floare albastră.*

d) George-cel-Voinic sări de acolo.../ și, mai iute decît gîndul, fu lîngă vînătorul cel nenorocit./— P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*

e) Cînd fu destul de mare,/ puse/ să-i facă un buzdugan de fier,/ îl aruncă în sus/ de despică bolta cerului,/ îl prinse pe degetul cel mic/ și buzduganul se rupse în două./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

f) — ...Să nu cumva să faceți pozna/ să deschideți,/ că-i vai de noi!/ Asta nu-i mămuca./ Eu o cunosc după glas:/ glasul ei nu-i așa de gros și răgușit,/ ci-i mai subțire și mai frumos!/

Auzind acestea, lupul se duse la un fierar/ și puse/ să-i ascută limba și dinții pentru a-și subția glasul.../ — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

g) Na-ți calul cu armele/
Și-mi lasă tu zilele./ — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente care să determine: *un verb la mod personal; un verb la mod nepersonal; un adjectiv; un adverb; o interjecție cu funcție de predicat.* Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

Felurile complementelor

Complementele se împart în două grupe mari:

— **complemente circumstanțiale***, care arată de obicei *împrejurările în care se petrece acțiunea exprimată prin verbul determinat:*

Se ducea cu tată-său **în munte...** / și *lucra* **toată săptămîna.** / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.* *Împrejurare* care arată *locul.* — *Împrejurare* care arată *timpul.*

— **complemente necircumstanțiale,** care arată *obiectul asupra căruia se exercită acțiunea sau obiectul căruia i se atribuie ceva:*

A oferit **florile** **mamei** sale.
Obiectul asupra căruia se exercită acțiunea verbului *a oferit.* — *Obiectul* căruia i se atribuie ceva (florile) prin acțiunea verbului *a oferit.*

Complementele necircumstanțiale

Complementul obiect direct

I. Complementul obiect direct *determină un* **verb** *sau o* **interjecție** *cu funcția de predicat. El arată* **obiectul** *asupra căruia se exercită* **direct** *acțiunea exprimată de cuvîntul determinat.* De aceea, i se spune *complement* **obiect direct.**

* Denumirea „complement *circumstanțial*" vine de la cuvîntul *circumstanță,* care înseamnă *împrejurare.*

Pentru denumirea acestui complement se folosesc termenii *complement obiect direct, obiect direct* sau *complement direct.*

...**îl** *cunoșteam* bine **pe domnul** Vucea./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	**Pe cine** *cunoșteam?* — **pe domnul, îl** (pe el).
În sfîrșit (iedul) *trage* **zăvorul...**/	**Ce** *trage?* — **zăvorul.**
Și... (lupul) *haț!* **pe ied** de gît./ — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*	**Pe cine** *haț!* (înhață)? — **pe ied.**

Acțiunile *cunoșteam, trage, haț!* (înhață) se exercită direct asupra obiectelor *domnul, zăvorul, ied.*

Cele mai multe **verbe** *care au un complement obiect direct* exprimă **acțiuni.** Mai pot avea complement obiect direct verbele care exprimă **posesia** *(a avea, a poseda)* și verbul *a putea:*

Baba *avea* **o găină...** / — I. Creangă, *Punguța cu doi bani.*	**Ce** *avea?* — **o găină.**
Pot **vedea.**	**Ce** *pot?* — (a) **vedea.**

Interjecțiile *determinate de complementul obiect direct* pot avea sens de *acțiune reală (haț!* pe ied) sau de *acțiune realizabilă, sens apropiat de al verbului la imperativ.* Cele mai obișnuite interjecții cu sens apropiat de al imperativului și care pot avea complement obiect direct sînt: **iacă, iată, iacătă** (toate trei avînd de obicei sensul *privește!)* și **na!** (cu sensul *ține! primește!):*

Iată (iacă, iacătă) **o floare!** *Na*-ți **cartea!**

Cele mai multe complemente directe se exprimă prin **substantiv** *sau printr-un înlocuitor al substantivului* — **pronume** *sau* **numeral** *cu valoare de substantiv — la cazul* **acuzativ** *fără prepoziție sau cu prepoziția* **pe:**

Întreabă **pe băieți,** / vorbește și el; / *spune* **lucruri** / care și **pe el îl** *mișcă* / și-**l** *ajung* la inimă. / — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

Apoi... **îi** mai *sărută* de cîteva ori **pe amîndoi.** / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

În graiul popular întîlnim și *complemente directe exprimate printr-un substantiv cu prepoziția* **la.** Această prepoziție exprimă ideea de cantitate mare:

Și încep *a cărăbăni* **la cireșe** în sîn. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Construcțiile sintactice în care se află un complement obiect direct au următoarele **particularități:**

— **verbul determinat** este un **verb personal** la **diateza activă** și *exprimă (în majoritatea cazurilor) o* **acțiune;**

— construcția cuprinde **două părți de propoziție,** care reprezintă două obiecte *în relație cu același verb:* **subiectul** (obiectul autor al acțiunii) și **complementul obiect direct** (obiectul asupra căruia se exercită acțiunea făcută de subiect):

S		C
iedul →	*trage* →	**zăvorul**
obiectul *autor al acțiunii*	verb *personal, diateza activă*	obiectul *asupra căruia se exercită acțiunea*

Chiar dacă verbul determinat este la mod nepersonal, el are totuşi un autor al acţiunii; autorul acţiunii poate fi tot subiectul propoziţiei sau poate fi indicat de o altă parte de propoziţie. De exemplu:

Eu am reuşit *a rezolvă* **(eu)** *problema*. **El** a terminat *de scris* **(el)** *tema*.

Am văzut-o pe **Maria** *culegînd* **(Maria)** *flori*.

Exerciţii

1. Subliniază complementele directe şi indică prin săgeată verbele sau interjecţiile determinate. Scoate din primele două texte subiectul, verbul determinat de complementul obiect direct şi complementul şi, după modelul de mai sus, arată obiectul de la care porneşte acţiunea şi direcţia acţiunii.

a) Ţugulea... aduse buzduganul său/ şi lovi pe zmeu...,/ apoi îi tăie capul,/ îi luă armele.../ şi plecă înaintea zmeului celui mijlociu./ — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşii*.

b) Schimbul de cuvinte mai învioră pe Titu Herdelea. / Coti la stînga... / Îi venise în minte / să facă mai întîi o vizită învăţătorului. / ... Chiar în colţ văzu cîrciuma... cu uşa deschisă larg. / Văzînd pe Titu, cîrciumarul salută foarte respectuos. / — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) Mihai atunci se aşază... la capul podului spre a întîmpina pe Sinan,/ trimite pre căpitanul Cocea cu 200 de unguri.../ ca să ia pe vrăjmaş pe la spate,/ şi Albert Kiraly aşază cele două tunuri... într-o bună poziţie/ şi stă gata a trăsni pe duşman.../ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) — Bădică, bădică!/ zise iarăşi cel mic. / Ascultaţi-mă şi pe mine!/ — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

e) — Dacă e vorba de dreptate/ — zise judecătorul —/ apoi fă bine/ de înapoieşte un leu istuialalt,/ care spui/ c-a avut trei pîni./ — I. Creangă, *Cinci pîni*.

f) Discuţia se prelungea..., / în vreme ce tînărul Herdelea asculta cu un surîs..., vrînd [să aprobe în acelaşi timp pe amîndoi] şi chiar dînd dreptate în sinea lui amîndurora. / — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) Şi [cînd răcneşte odată/ cît ce poate,...] eu zvîrr! chibriturile din mînă,/ ţuşti! la spatele lui Zaharia.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Fratele cel mai mare vru/ să ia un strugure./ Ţugulea îl opri./ Apoi descălecă,/ scoase paloşul/ şi începu a tăia la viţe./ — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşii*.

i) — Mamă, / bate-mă, / spînzură-mă, / fă [ce vrei] cu mine, / dar dă-mi ceva de mîncare, / că mor de foame. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) — Iaca şi Codrul Grumăzeştilor, grija negustorilor şi spaima ciocoilor./ — I. Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul*.

k) Dar pînă atunci na-ţi o palmă,/ ca să ţii minte/ ce ţi-am spus./ Băgat-ai în cap vorbele mele?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

l) Şi-a umplut pipa,/ a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroşi, cît şi pe cei mînioşi/ şi s-a ploconit către adunare./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

m) Şi Nică începe/ să mă asculte;/ şi... unde nu s-apucă de însemnat la greşeli cu ghiotura./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle complemente directe care să determine: verbe la moduri nepersonale — verbe la infinitiv, la gerunziu, la supin — şi interjecţii cu funcţia de predicat. Subliniază complementele directe şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Complementul obiect direct exprimat prin* **substantiv la acuzativ fără prepoziţie** *poate fi uşor confundat cu subiectul*, deoarece substantivul la acuzativ are aceeaşi formă ca şi la nominativ. Confuzia se face mai ales în propoziţiile cu *subiectul neexprimat* şi în cele în care *substantivul prin care este exprimat complementul are articol hotărît enclitic, este la acelaşi număr ca şi substantivul cu funcţia de subiect şi se află aşezat la începutul propoziţiei sau înaintea verbului determinat, deci atunci cînd* **complementul ocupă locul obişnuit al subiectului.** În ambele tipuri de construcţii confuzia poate fi evitată respectînd ordinea operaţiilor de analiză: 1. *predicatul;* 2. *subiectul* (nu invers). Totuşi, **al doilea tip de construcţii cere mai multă atenţie,** pentru că la întrebarea *cine?* s-ar putea răspunde (din neatenţie) şi cu complementul, el fiind exprimat printr-un substantiv la acelaşi număr ca şi subiectul.

Gîrla *a trecut*-**o** *alaiul* pe gheaţă. / — Z. Stancu, *Desculţ*.
Nici *salcia* pe maluri **frunzişul** *nu* şi-**l** *plînge*. / — I. Pillat, *Balta*.
Cine *a trecut?* — *gîrla* sau *alaiul?*
Cine *nu plînge?* — *salcia* sau *frunzişul?*

Răspunsul ni-l dă **contextul:** *observă că în ambele construcţii substantivele cu funcţia de complement obiect direct* — **gîrla** *şi* **frunzişul** — *au această* **funcţie marcată** *prin* **pronumele personale neaccentuate la acuzativ (-o, -l)** *care înlocuiesc substantivele respective, deci* **dublează complementul,** *constituind prin acest mod de exprimare un* **indicator** *al funcţiei de complement direct a substantivului.*

Exerciţii

1. Subliniază şi notează predicatele, subiectele şi complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra, în dreptul predicatului *(eu, tu, el* etc.). Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe.

a) În oglinda sură a Siretului îşi plecau crestele sălcii vechi,/ în care huruiau, vara, turturele./ Şi sub poalele codrului umblau cîrduri de căprioare./ Se afla ş-o poiană veche.../ unde făceau obişnuit sobor vînătorii, toamna./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Oltule, Olteţule!/
Seca-ţi-ar pîraiele,/
Să crească dudaiele,/
Să trec cu picioarele./
— Schimbă-ţi,/ schimbă-ţi apele,/
Slăbeşte-ţi vîrtejele,/
Să-ţi văd pietricelele./
— V. Alecsandri, *Poezii populare*.

c) Se bucură tata./ Are de cîştigat un leu, un leu rotund de argint./ Înhamă caii la sanie.../ Auzim/ cum porneşte sania,/ clopoţeii îi auzim./[109] — Z. Stancu, *Desculţ*.

d) O fierbe ciuda pe urîta,/
Că-s mai frumoasă decît ea./ — G. Coşbuc, *Duşmancele*.

e) Codrule, bătrînule,/
Mişcă-ţi tu poienele,/
Şi-ţi ridică genele,/
De priveşte pînă-n zare./
. . . .
Codrule, bătrînule,/
Scutură-ţi tu pletele/
Să s-adune cetele:
Cetele haiducilor,
Spaimele răscrucilor./
— St.O. Iosif, *Cîntec vechi*.

f) Cerul acoperit de nori îl spală vîntul./ Dimineaţa o să fie luminoasă,/ ziua albastră./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

g) Prin iarnă, din cămara zăvorîtă
Se furişează cald miros de mere,
Readucînd în vremea viscolită
Iar toamna cu trecuta mîngîiere./ — I. Pillat, *Copil de odinioară*.

2. Construieşte patru propoziţii în care complementul obiect direct exprimat prin substantiv fără prepoziţie şi cu articol hotărît enclitic să fie aşezat la începutul propoziţiei. Subliniază şi notează predicatele, subiectele şi complementele directe.

III. **Atenţie** *cere şi identificarea complementului obiect direct construit cu prepoziţia* **pe**, *deoarece* **cu această prepoziţie se pot construi şi alte feluri de complemente.** *Un* **mijloc de control** *important este şi în acest caz tot* **contextul**, *pentru că, de obicei, complementul direct cu prepoziţia* **pe** *se repetă prin pronumele neaccentuat la acuzativ:*

L-*am văzut* **pe Gheorghe.** / **L**-*a văzut* **şi pe el.** /

N-am văzut-**o** de mult **pe Maria.** / **Pe ea o** *văd* mai rar. /

Pe al doilea îl *cunosc*./

Pe care îl (îi, o, le) *cunoşti?; omul* / **pe care îl** *vezi...*

Sînt foarte rare cazurile în care complementul direct cu prepoziţia *pe* să nu fie repetat prin pronumele neaccentuat. Dar, *dacă pronumele nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziţie*. De exemplu, în propoziţia „Aşteaptă *pe celălalt*“, se poate introduce pronumele neaccentuat la acuzativ — *Aşteaptă*-**l pe celălalt** —, pe cînd în propoziţia „Am pus pătura *pe el (pe cal)*“ *nu este posibilă introducerea pronumelui* **îl**, deci termenul **pe el (pe cal)** *nu este complement obiect direct.*

Exerciţiu

Subliniază cu două linii complementele directe construite cu prepoziţia *pe* şi pronumele neaccentuate care le repetă. Dacă pronumele nu este exprimat, dar poate fi introdus în propoziţie, scrie-l deasupra textului, în dreptul verbului determinat de complementul direct cu prepoziţia *pe*. Subliniază cu o linie celelalte complemente construite cu prepoziţia *pe*. Motivează, oral, de ce acestea din urmă nu sînt complemente directe.

a) Şi aşa încetul cu încetul,... a început/ să-l uite pe Dinu.../ Poate or fi muncit-o şi pe ea vreodată... gînduri mai luminoase./ — I. Agârbiceanu, *Fefeleaga*.

b) — Ţugurlane,.../ îmbracă-te,/ ia-ţi ceva de mîncare.../ şi hai/ să mergem!/ — M. Preda, *Moromeţii*.

c) (Ozun) ţinea pe Agripina, fata cea mică a unchiaşului.../
...Cînd (Agripina) isprăvea cu treburile casei /şi mai ales cînd sta/ şi-l lua la piept pe Păunaş,/ gîndul la bărbatu-său, grija, teama de soarta lui o împresurau/ şi o întristau./ Lua un cojoc pe ea/ şi... alerga la tată-său./

. . . .

[109] — „*clopoţeii îi* auzim“. — Compl. ob. direct: funcţia marcată prin repetarea complementului prin pronumele neaccentuat *(îi = pe ei)*.

Cînd ajunseră în poiană,/ Măriuca arătă cu degetul:/
— Uite căpiţa/ unde a ascuns mama pe Păunaş./
Fînul... era răvăşit de jur împrejur/ şi Păunaş nicăieri./ Ochii ciobanilor căzură pe nişte cîrpe înşirate pe poiană.../[110] — G. Galaction, *La vulturi!*

d) Dar nuvela [pe care o scriu] nu este decît un capitol al romanului/ pe care-l voi scrie./ — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

e) Copilul, încălecat pe băţul său, gîndeşte/ că se află călare pe un cal.../ pe care aleargă cu voie bună./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

IV. *Complementul obiect direct exprimat prin* **pronume reflexive** *sau prin* **pronume personale folosite ca reflexive** *(mă* îmbrac, *te* îmbraci, *se* îmbracă, *mă* întreb, *te* întrebi etc.) *arată că acţiunea făcută de subiect se răsfrînge tot asupra subiectului:* (eu) **mă** *îmbrac* (pe mine), (el) **se** *îmbracă* (pe sine) etc.

Verificarea funcţiei de complement obiect direct a pronumelor respective se poate face prin *posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată* cu prepoziţia *pe*, aşa cum s-a arătat mai înainte.

Exerciţii

1. Subliniază complementele directe exprimate prin pronume personale sau reflexive şi indică prin săgeată verbele determinate. Scoate din texte complementele directe exprimate prin pronume reflexive sau personale folosite ca reflexive şi verifică funcţia de complement obiect direct prin mijlocul de verificare dat.

a) — Nu-i adevărat, / strigă Persida. / ...Şi [dacă el a ridicat mîna asupra tatălui său,] mă omor cu zile, / mă-ngrop de vie. / ...
— Nu te înşela, fata mea, tu însăţi pe tine, / întîmpină călugăriţa./ Huber zace greu rănit la cap, / şi el n-a putut / să se rănească... pe sine. / — I. Slavici, *Mara*.

b) Acest iaz, [în care moara se privea de veacuri] nu era un iaz ca orişicare,/ pentru că pe faţa lui nu se izvodea niciodată nici o undă./ — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

c) Nu se auzeau împuşcături.../ Însă urmele luptelor se vedeau la tot pasul./ — Z. Stancu, *Desculţ*.

d) — Eu cunosc pe vinovaţi.../ Vinovat e un moşneag neînţelept/ care a crezut zvonuri şi veşti.../ Şi acel moşneag se blăstămase pe sine însuşi/ ca să n-aibă tihnă şi pace/ pînă n-a lua cu sabia ţeasta acelui cine vînzător./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Dotat cu un talent mare, el şi-a iubit ţara,/ s-a respectat pe sine/ şi a lăsat în memoria noastră operele spiritului şi ale inimii sale./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

f) Seara, [cînd domniţele intrară în cămara lor...,/ ca să se culce,] el se furişă binişor pe lîngă ele/ şi intrară împreună.../ El le văzu/ că [în loc să se dezbrace spre a merge la culcare] ele începură a se pieptăna, a se îmbrăca în haine scumpe şi a se găti de ducă./ El se miră/ de cele ce vedea/ şi hotărî/ ca să se ţie după dînsele,/ să vadă.../ unde au să se ducă./ — P. Ispirescu, *Cele douăsprezece fete de împărat...*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care pronumele *mă, te, se, ne, vă* cu funcţia de complement obiect direct să fie la aceeaşi persoană şi la acelaşi număr ca şi subiectul. Subliniază complementele, indică prin săgeată verbele determinate şi verifică funcţia de complement obiect direct, ca la exerciţiul anterior.

V. *Uneori între prepoziția* **pe** *și substantivul cu funcția de complement obiect direct se intercalează unul sau mai multe atribute adjectivale ale substantivului respectiv:*

A1 A2 C

Îl admira **pe** *harnicul* și *priceputul* **meșter.**

Ai grijă ca în astfel de construcții să nu iei prepoziția cu atributul care urmează după ea. *Prepoziția este a substantivului, nu a adjectivului.*

Exerciții

1. Subliniază complementele directe. Dacă între prepoziția *pe* și complement sînt intercalate atribute, notează-le cu litera *A*.

a) Și s-a pregătit meșterul/ să primească pe luminata cumpărătoare,/ și cuptoarele nu mai prididiră luna aceea/ să topească/ și să închege cel mai curat și luminos cleștar de oglindă/. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*

b) Ș-apoi să fi văzut pe neobositul părinte,/ care umbla prin sat din casă în casă.../ și sfătuia pe oameni/ să-și deie copiii la învățătură./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Cîteva zile dup-aceea, crudul Ieremia osîndi pe toți prinșii la moarte./[111] — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) Pe acest Roman-Barbă-Roșă, la o nevoie, îl răscumpărase de la pedeapsă Măria sa Nicoară./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește trei propoziții cu complemente directe exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu unul sau mai multe atribute adjectivale intercalate între prepoziție și substantivul cu funcția de complement obiect direct. Subliniază complementele.

VI. *Complementul obiect direct poate fi exprimat și prin* **părți de vorbire nedeclinabile:**

— printr-**un verb la mod nepersonal** *(infinitiv, supin și gerunziu):*

Și *încep* a **mînca** cu toții la pîne goală... / Și mănîncă ei... / pînă ce *gătesc* **de mîncat** toate cele cinci pîni. / — I. Creangă, *Cinci pîni.*

Cînd *am auzit* **strigînd,** / am alergat acolo. /

— printr-**o interjecție:**

De cîte ori *auzeam* **„jart“**,/ *auzeam* și **„aoleo“**./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Exercițiu

Subliniază complementele directe, indică prin săgeată verbele determinate și analizează complementele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Iarna, vara era cu ciobanii;/ la ei se deșteptă,/ pe ei începu a-i cunoaște,/ în munți se deprinse a umbla-n picioare, jucîndu-se cu mieii și cu iezii;/ de la mierlă învăță a cînta cu gura,/ fluier îi făcuse nenea Pahon,/ iar în frunză-l învăța a zice moș Gligor./— Vol. *Din folclorul nostru.*

[110] — „Lua un cojoc *pe ea*“. — Nu este compl. ob. direct: nu este posibilă repetarea complementului *pe ea* prin pronumele neaccentuat *o* (Lua un cojoc *pe ea o?!*).

b) Biata fata unchiașului torcea,/ țesea...,/ fără să zică nici pîs,/ dară baba... pîra la unchiaș pe fiica lui/ și o tot ocăra./ — P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte.*

c) Apoi Sfînta-Miercuri a strigat.../ și pe loc s-au adunat toate jivinile.../ și, întrebîndu-le despre Mănăstirea de Tămîie, au răspuns toate deodată/ că nici n-au auzit măcar pomenindu-se de numele ei./ — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Într-o iarnă, crivățul..., umflîndu-se în pene, zicea:/

— Vu, vu, vu!/ Păziți-vă,/ că vă îngheț./ — P. Ispirescu, *Crivățul și petecul de cojoc.*

e) — A venit nebunul?... / Trebuie / să fi venit, / că am auzit trîntind ușile... / Ce ți-a mai făcut?... / Iar ți-a mai zis ceva, / iar te-a ocărît... / Spune adevărul, / nu te ascunde de mine, / că eu văd toate, / parcă aș fi de față... / — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*

VII. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente directe coordonate,** *așezate unele după altele sau despărțite prin alte părți de propoziție:*

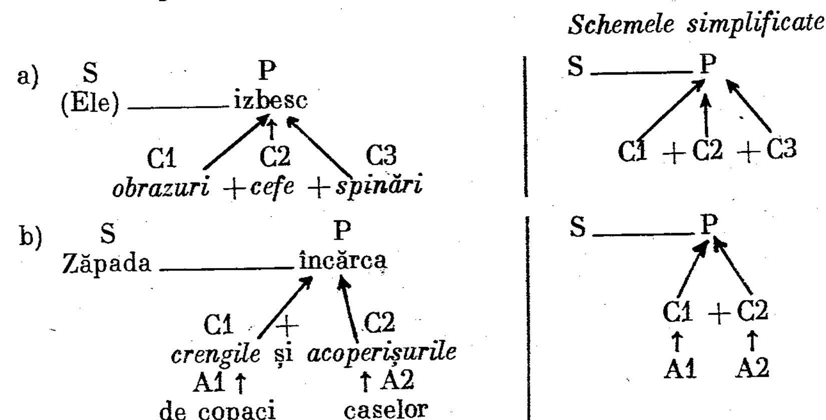
P C1 C2 C3

a) Cravașele șuieră. Izbesc **obrazuri, cefe, spinări.** — Z. Stancu, *Desculț.*

S P C1 A1 C2 A2

b) Zăpada încărca **crengile** de copaci și **acoperișurile** caselor. — M. Eminescu, *La aniversară.*

Schemele raporturilor sintactice se pot face astfel:

Exerciții

1. Subliniază părțile principale și părțile secundare din propozițiile următoare astfel: predicatul cu o linie; subiectul cu două linii; atributele cu o linie întreruptă și complementele cu o linie în zigzag. Notează predicatele cu *P*, subiectele cu *S*, apoi complementele directe cu *C* și atributele cu *A* și numerotează începînd cu 1 părțile de propoziție de același fel. Fă schema raporturilor sintactice coborînd complementele directe și atributele sub cuvintele determinate.

a) — Măi Huțule,/ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară și fluier./ — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) Nu voi mormînt bogat,
Cîntare și flamuri,/
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri./ — M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat.*

[111] — „osîndi *pe* toți *prinșii*“. — Compl. ob. direct exprimat prin substantiv provenit din participiu. Este posibilă dubla exprimare a ob. direct *(îi osîndi pe toți prinșii).*

c) Războiul cere carne și sînge/ și oamenii dau războiului carnea lor și sîngele lor./ — Z. Stancu, *Desculț*.

d) Primăvară, muma noastră,/
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă./ — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

e) În fiecare pîine, mîna omului plămădește tainele pămîntului, secretele soarelui și lacrimile cerului./ — Tudor Mușatescu, *10*.

f) În limba de azi întîlnim pe *și* și pe *cu* unite în forma *și cu*, de asemenea cu valoare de conjuncție.* — *Gramatica Academiei*.

g) — Spune-mi, zmeule spurcat,/ unde ai ascuns tu soarele și luna.../ Se codea zmeul îngînînd verzi și uscate./[112] — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

2. Construiește două propoziții cu mai multe complemente directe ale aceluiași verb, exprimate prin substantive, și alte două propoziții în care substantivele cu funcție de complement direct să fie determinate de unul sau mai multe atribute.
Fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului obiect direct

I. *Locul obișnuit al complementului direct este după verbul determinat. El poate sta însă și înaintea verbului determinat:*

Ba eu **oaste** *n-oi lua*, / Cine *aduce* **oaste**-n țară /
Că țara **m**-*a blăstema:* / Sub blăstemul țării piară! — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului. Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe. Analizează complementele directe arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Tu de asta nu uita:/
Vamă dreaptă să plătești,/
Armele să-ți oțelești,/
Hainele să-ți primenești./
— *Novac și Corbul*.

b) Hîrtia o adusese poșta, o dată cu ziarul./ Moromete nici măcar n-o citise,/ își aruncase doar ochii pe plic,/ văzuse titulatura băncii/ și-l lăsase pe Niculaie/ să-l deschidă./ El răsfoia ziarul./ — M. Preda, *Moromeții*.

c) Ba, și-n ciur le-adusei apa,/
Ca să fiu în rost,/
Lemne le-am tăiat cu sapa./ — G. Coșbuc, *Nunta în codru*.

* Cuvintele „și", „cu", „și cu" sînt tipărite în lucrarea citată cu litere cursive pentru a se arăta că sînt folosite ca *nume* ale cuvintelor respective, deci ca *substantive*.

d) Și pe cîți n-a ajutat dumnealui după puterile dumnealui, cu bani/ pe care nu i-a mai văzut./[113] — I. Al. Brătescu-Voinești, *„Un reghiment de antilerie"*.

e) Ce spun stelele cerului/ cînd clipesc din ochii lor rotunzi, noaptea?.../ — Z. Stancu, *Desculț*.

2. Construiește:

— două propoziții în care complementul obiect direct, exprimat printr-un substantiv fără prepoziție, să fie așezat la începutul propoziției;
— patru propoziții interogative în care complementul obiect direct să fie exprimat prin pronumele *care, cine, ce, cîți (cîte)*.
Subliniază complementele și indică prin săgeată verbele determinate.

II. Cînd verbul determinat este la *infinitiv* sau la *conjunctiv*, *complementul direct exprimat printr-un pronume personal neaccentuat se intercalează între prepoziția infinitivului sau conjuncția „să" și verb. Complementul exprimat prin pronumele „-l" sau „-i" se leagă de prepoziția „a" sau de conjuncția „să" prin liniuță:*

pentru *a*-**l** *lămuri;* pentru *a*-**i** *lămuri;* pentru *a* **vă** *lămuri; să*-**l** *lămurești; să*-**i** *lămurești; să* **vă** *lămurească.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la modul infinitiv sau conjunctiv și cu două linii complementele directe care le determină. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) Înainte de a-l lăsa singur pe Măria sa, slujitorul cel oacheș a scos cu grijă o straiță.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Oștenii vechi știu/ cum să-i hrănească pe drum,/ a răspuns bătrînul fără a-l privi./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Și aș ruga pe Luminarea sa,/ că, [dacă are de gînd a ne ospăta,] apoi să ne îndesească mai mult cu udeala./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Mihai nu putea a se înțelege cu creditorii, lipsindu-i mijloacele de a-i plăti./ Vru a pune stavilă la răpirile lor,/ dar nu izbuti decît a-i întărîta mai mult și a-i revolta asupră-i./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2. Construiește cîte două propoziții în care complementele directe, exprimate prin pronumele *-i, -l, ne, vă, le*, să determine un verb la infinitiv și alte propoziții în care aceleași complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele directe.

III. *Cînd complementul obiect direct exprimat printr-un* **pronume neaccentuat (personal sau reflexiv) determină un verb la infinitiv**, *așezat după verbul* **a putea**, *pronumele cu funcția de complement al infinitivului se așază înaintea verbului* **a putea:**

te pot *ajuta;* **o (îl)** pot *ajuta* etc.; **mă** pot *apăra*, **te** poți *apăra*, **se** poate *apăra* etc.

[112] — Secvența „verzi și uscate" nu reprezintă două complemente exprimate prin adjective substantivate, ci *un singur complement obiect direct, o parte de propoziție dezvoltată* exprimată printr-o expresie cu valoare substantivală, avînd sensul „lucruri inutile, nimicuri, minciuni" (DEX).

Sensul acestor construcții este: pot *a* **te** *ajuta;* pot *a* **o (-l)** *ajuta;* pot *a* **mă** *apăra;* poți *a* **te** *apăra;* poate *a* **se** *apăra* etc.

În construcțiile cu infinitivul fără prepoziția „a" de felul celor prezentate mai sus, precum și în construcțiile în care pronumele neaccentuat cu funcția de complement obiect direct al infinitivului este plasat după gerunziul verbului „a putea" sau după formele compuse ale acestuia — (ne)putîndu-**l** (**-i**, **-mă**, **-te**, **-se** etc.) *apăra;* am putut-**o** (voi putea-**o**, aș putea-**o**) *apăra* —, *se face în majoritatea cazurilor* **greșeala** *de a considera complementul infinitivului drept* **complement al verbului „a putea". Pentru evitarea greșelii** *ține seama de faptul că,* **în construcțiile de tipul „a putea + verb la infinitiv", oricare ar fi cuvintele din vecinătatea lui „a putea", complementul acestuia nu poate fi decît verbul la infinitiv.** Observă, de asemenea, și *echivalările cu construcțiile arhaice în care infinitivul aflat după „a putea" este precedat de prepoziția „a" și însoțit de complementele lui.*

Exercițiu

Subliniază complementele directe care determină un verb la infinitiv și verbele la infinitiv cu funcția de complement obiect direct al verbului *a putea.* Indică prin săgeată verbele determinate. Motivează oral că sînt complemente ale verbelor la infinitiv, nu ale verbului *a putea.*

a) Și-atîta e roua/ ce-o plînge
Cîmpia,/ că-n palme-o poți strînge
Ca-n cupă/ s-o bei./ — G. Coșbuc, *Faptul zilei.*

b) Cîte doruri m-au mîncat/
Eu pe toate le-am uitat;/
Înfocatul tău de dor
Nu-l pot uita/ pînă mor./
Bădiță, dragostea ta [pînă mor]
N-o pot uita./ — *Folclor.*

c) La joc mă poți oricînd vedea
Cu fetele de seama mea./ — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

d) Bade, dorul de la tine
Peste multe dealuri vine/
Și nu-l poate opri nime./ — *Folclor.*

e) Irina rămase locului./ O apuca cu călduri.../ și nemaiputîndu-se stăpîni, începu/ să plîngă./ — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

Punctuația complementului obiect direct

I. *Complementul obiect direct nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat:*

Am adus **cărțile.** / *Am adus* toate **cărțile.** / **Cărțile le-***am adus* eu. /

II. *Complementele directe coordonate se despart sau nu se despart între ele prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație prezentate la capitolul „Conjuncția", p. 390—391.*

p. 390—391.

[113] — „*pe cîți* n-a ajutat.../ *pe care* nu *i*-a mai văzut..." — Compl. ob. directe: *pe care* este dublat prin pronumele neaccentuat în acuzativ *i-* (= pe ei); compl. *pe cîți* poate fi dublat prin pronumele neaccentuat: *pe cîți* nu *i*-a ajutat.

Exercițiu

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești: complemente directe juxtapuse coordonate prin conjuncțiile *și, sau (ori), nici* folosite numai între complementele coordonate; complemente cu aceleași conjuncții folosite și înaintea primului termen al coordonării; complemente legate prin locuțiunile conjuncționale: (atît)... *cît și;* (nu numai)... *ci și.* Motivează oral punctuația folosită.

Complementul obiect indirect

I. Complementul obiect indirect *determină* **un verb, un adjectiv, un adverb** sau **o interjecție.** *El arată de obicei* **obiectul** *căruia i se atribuie* **acțiunea, însușirea** *sau* **caracteristica** *exprimată prin cuvîntul determinat ori* **obiectul** *căruia i se atribuie* **un obiect** *prin acțiunea exprimată de cuvîntul determinat.* Pentru acest complement se folosesc termenii: *complement obiect indirect, obiect indirect* sau *complement indirect:*

	Cuvîntul determinat	Ce i se atribuie obiectului
Ne uităm **la munții**	*verb;*	o acțiune;
îmbrăcați **în codri.** /	*participiu* cu valoare adjectivală;	o însușire;
Pomii sînt *plini* **de flori.** /	*adjectiv;*	o însușire;
Pădurea este *mai departe* **de sat.** /	*adverb;*	o caracteristică;
Vai **de zilele** noastre cele pustii! / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	*interjecție* cu funcția de nume predicativ: (e) *vai;*	
I-*am dus* **Mariei** flori./	*verb;*	un obiect (flori);
Poftim (na) și **ție** flori./	*interjecție* cu funcția de predicat.	un obiect (flori).

Foarte frecvente sînt construcțiile în care verbul determinat de complementul indirect are și un **complement direct. Acesta** *arată* în majoritatea cazurilor *un obiect* **atribuit** *celui indicat de complementul indirect sau un obiect* **luat** *de la obiectul indirect:*

I-*am adus* **băiețelului** o minge. /	— obiectul direct *o minge* a fost atribuit obiectului indirect — *băiețelului;*
Am luat **de la Ion** o minge. /	— obiectul direct *o minge* a fost luat de la obiectul indirect — *de la Ion.*

În alte construcții (tot foarte frecvente) **obiectul atribuit** *celui indicat de termenul cu funcția de complement obiect indirect este exprimat printr-un cuvînt cu funcția de* **subiect:**

S — Tabloul **îmi** *place;* S — Acesta **îmi** *convine;* **Mi-***e* sete (milă, teamă etc.). S

Complementul obiect indirect răspunde la diferite întrebări care depind de cazul substantivului, al pronumelui sau al numeralului prin care este exprimat:

	Cazul	Întrebările
I-*am adus* **băiețelului** o minge. /	dativ	**Cui** am adus? — *băiețelului.*
Ne uităm **la munți.** /	acuzativ	**La ce** ne uităm? — *la munți.*
Vorbeam **despre tine** **(despre cei doi).**/	acuzativ	**Despre cine** vorbeam? — *despre tine (despre cei doi).*

Observă că, atunci cînd complementul obiect indirect este exprimat printr-un substantiv sau alt cuvînt la acuzativ cu prepoziție, întrebarea începe cu prepoziția respectivă: **la** *ce?* **despre** *cine?*

Pentru a deosebi complementul obiect indirect cu prepoziție de complementul indirect exprimat prin cazul dativ, se folosește denumirea **complement (obiect) prepozițional.**

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate complementele indirecte din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le după modelul următor:

Model de analiză

	Prin ce este exprimat: complementul obiect indirect	Prin ce este exprimat: cuvîntul determinat	Întrebările
am dat *Mariei*	substantiv în dativ	verb	*Cui* am dat?
vorbește *cu el*	pronume personal în acuzativ cu prepoziția *cu*	verb	*Cu cine* vorbește?
e plină *de rod*	substantiv în acuzativ cu prepoziția *de*	adjectiv	*De ce* e plină?

Textele de analizat

a) Astfel, [ca să se îmbuneze cu creștinii dimprejurul său,] el (Ștefan)... trimise unui prieten ungur un steag ca dovadă a vitejiei sale./ — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

b) S-a sculat bietul Ali de pe jos,/ s-a scuturat de colb,/ apoi, uitîndu-se la binefăcătorul lui, i-a mulțumit îngînînd cuvinte de adîncă recunoștință./ Pe urmă, a mulțumit Ali și lui Mahomet./ — Em. Gârleanu, *Recunoștința.*

c) — Ascultă, prietine Agapie,/ deocamdată aud vorbe,/ și eu sînt deprins cu faptele./ Am înțeles de la căpitanul Petrea.../ că Vadul Lipșei nu-i departe de tîrgul Moghilăului./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită, plini de groază.../ și fugeau înainte speriindu-se de vîntul dimineții/ ce mătura uscăturile./ — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

e) — Harap-Alb, / fiindcă... ți-a fost milă de viața noastră..../ vre(a)u/ să-ți fac și eu un bine;/ na-ți aripa asta/ și [cînd vei avea vreodată nevoie de mine,] să dai foc aripei.../ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente indirecte care determină: *un verb; un adjectiv; un adverb; o interjecție.* Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cele mai multe complemente indirecte sînt exprimate prin* **substantive, pronume** *sau* **alte părți de vorbire cu valoare de substantiv,** *la cazul* **dativ** *fără prepoziție sau la* **acuzativ** *cu diferite prepoziții:* **cu, de, despre, între, la, de la, pentru** etc.:

Le-am dat **fratelui** tău.	*substantiv* la dativ;
Le-am dat **lui Ion.**	*substantiv* la dativ;
Vorbeam **despre excursie.**	*substantiv* la acuzativ cu prepoziție;
Le-am pregătit **pentru tine.**	*pronume* la acuzativ cu prepoziție;
Sătulul nu crede **celui flămînd.**	*substantiv* (adjectiv substantivat) la dativ;
M-am adresat **celor doi.**	*numeral cu valoare de substantiv,* la dativ.

Complementul obiect indirect se exprimă și prin *substantive, pronume* sau *numerale* **la genitiv** ori prin *adjective posesive* **la acuzativ** *cu prepozițiile* **asupra, contra, împotriva:**

A năvălit **asupra dușmanului** (sau **asupra lui, asupra alor tăi, asupra ta).**

A luptat **contra (împotriva) nedreptății** (sau **contra celor doi**).

Aceste complemente exprimă de obicei atitudinea subiectului față de obiectul indicat prin complementul indirect. Ele răspund la întrebările: **asupra cui?, contra (împotriva) cui?.**

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează complementele cu litera *C* și numerotează-le. Scoate din texte complementele indirecte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund; prin ce părți de vorbire sînt exprimate și cazul la care se află.*

a) Măria sa mai poruncește negustorilor/ să coboare obloanele/ și să-și scoată marfa./ Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Acolo, jos, ei erau cu picioarele pe pămînt/ și se puteau bate cu lupii./ De ei era bine.../ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

c) Mi-e dragă una/ și-i a mea./
Decît să mă dezbar de ea,/
Mai bine-aprind tot satul./ — G. Coșbuc, *Numai una.*

d) Și neștiind [ce să facă,] zise lui Ipate cu binișorul:/
— Om bun, na-ți banii.../ și lasă-mă în pace./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

e) — Avem nevoie de oșteni buni, cinstite comise Manole./
— Măria ta, [răspunse Jder bătrînul,] acești feciori ai noștri nu s-au născut pentru altceva./
— Ai rostit vorbe plăcute pentru urechile noastre, cinstite comise./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) Mai tîrziu, după întîmplarea cu Darius, s-a stropşit asupra Daciei alt cotropitor îngîmfat, Lisimachos al Macedoniei./[114] — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

g) — Îţi spun/ că erau doi.../ De ce-mi vorbeşti dumneata de trei?/— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

h) Clipa însă de reculegere trece ca o clipă/ şi maiorul... se repede asupra inamicului./ — I.L. Caragiale, *Vizită...*

i) Fulgerele adunat-au contra fulgerului/ care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt şi mare./ — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu complemente indirecte exprimate prin substantivele *copil, fiu* şi *fiică*, la numărul plural, în cazul dativ fără prepoziţie şi în cazul acuzativ cu prepoziţie. Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle un complement indirect exprimat prin substantivele *familie, civilizaţie, declaraţie*, la numărul singular, în cazul genitiv precedat de una dintre prepoziţiile *asupra, contra, împotriva*. Subliniază complementele indirecte.

III. *Complementul obiect indirect exprimat prin substantiv, pronume sau numeral cu valoare substantivală la cazul dativ* **se dublează de obicei prin pronumele neaccentuat la dativ.** Complementul exprimat prin pronumele neaccentuat poate sta înaintea complementului pe care îl dublează sau după acesta:

Îi *dă* zestre **Petruţii** şase boi. / — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

Vouă vă *pune* lege, / pedepse vă măsoară. / — M. Eminescu, *Împărat şi proletar*.

Dublarea complementului obiect indirect *prin pronumele neaccentuat în dativ se face şi* **cînd complementul este** *exprimat prin următoarele părţi de vorbire* **la acuzativ cu prepoziţia „la", dacă acest acuzativ are sens de dativ (cui?):**

— prin *numeral cu valoare substantivală:* **Le-***am dat* daruri **la doi (la** *amîndurora);*

— prin *alte cuvinte cu sens cantitativ:* **Le-***am dat* daruri **la cîţiva** *(= cîtorva)*, **la mulţi** *(= multora)*, **la toţi** *(= tuturora)* etc.;

— prin *substantiv precedat de un numeral cu valoare adjectivală* ori *de alt cuvînt cu sens cantitativ:* **Le-***am dat* daruri **la** *cinci* **(la** *cîţiva*, **la** *mulţi* etc.) **copii, la** *toţi* **copiii;**

— prin *substantiv fără numeral sau alt adjectiv cantitativ:* **Le-***am dat* daruri **la copii.**

Exerciţiu

Subliniază şi notează predicatele, subiectele şi complementele indirecte. Analizează complementele indirecte cu dublă exprimare, arătînd prin ce părţi de vorbire sînt exprimate şi la ce caz sînt.

a) Frumos şi-a dat căciula pe spate/ şi s-a uitat în sus,/ iar mie mi s-a părut/ că văd în el... toată mîndria neamului românesc./ — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

b) Străinilor voi nu le-aţi spus/
Că doine ca a noastre nu-s?/ — G. Coşbuc, *Vestitorii primăverii*.

c) Stînd de vorbă cu Iacob Filozof, am aflat/ că neguţătorii de la Crîm i-au adus lui ştiri/ care se potrivesc cu ale mele./ Eu le am de la mărginenii Buceagului, de la fugarii de la Oceacov./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) ...grozav îi plăcea lui popa Furtună... / să bată drumul şi cîmpurile. / ... nu prea îi şedea popii puşca, / dar [dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte / să-l oprească de la vînătoare,] ... el ar fi făcut ca nepotu-său Iorgovan. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

e) Simina simţi toată greutatea sacului/ şi se apropie cam cu frică de scară./
— Dă-te jos,/ că-mi vine rău,/ îi zise ea lui Şofron./ Mai bine te-ai duce/ să le ajuţi lor./ — I. Slavici, *Pădureanca*.

f) — Pe copii i-a omorît?/
— La trei le-a tăiat capul cu satîrul..., / celorlalţi le-a băgat pumnul pe beregată./ — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

g) Acolo gîndurile mamei se limpeziră,/ obrazul copilei înflori mai frumos,/ iar mintea îi se statornici la amîndouă./ — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.

IV. *Uneori între substantivul cu funcţia de complement obiect indirect şi prepoziţia care îl precedă se intercalează unul sau mai multe atribute.* **Fii atent** *să nu iei prepoziţia cu atributul care urmează după ea:*

A1 A2 C
Mă interesez **de** *această importantă* **lucrare.**

Mă interesez
↑ C
de lucrare(a)
A1 ↗ ↖ A2
aceasta importantă

Exerciţii

1. Subliniază în mod diferit complementele indirecte exprimate prin substantive în acuzativ cu prepoziţie şi atributele. Notează-le şi numerotează-le, apoi fă schema raporturilor sintactice numai pentru propoziţiile în care se află complemente indirecte.

a) Toţi zmeii din lume
Se-nchină l-al meu nume./ — V. Alecsandri, *Făt-Logofăt*.

b) Garoafele din glastră...
Vorbesc de-o fată blondă cu faţa diafană,/
Vorbesc de-o preafrumoasă şi mîndră castelană./[115] — D. Anghel, *Cîntec*.

c) Cînd sosi ziua mezatului,/ piaţa ocîrmuirii înfăţişa un tablou vrednic de cele mai cumplite vremi ale barbariei./ — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale*.

d) Ne luăm rămas-bun de la mîndreţile ţinutului Prahova/ şi cătăm spre răsărit... la munţii cei plini de comori./ — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

2. Construieşte trei propoziţii în care să se afle două sau mai multe atribute intercalate între substantivul cu funcţia de complement indirect şi prepoziţia care îl însoţeşte. Subliniază în mod diferit complementele indirecte şi atributele şi fă schema raporturilor sintactice.

V. *Complementul obiect indirect se exprimă şi printr-***un verb la un mod nepersonal:**

E dornic **de a citi.**	verb la *infinitiv;*
S-a săturat **de umblat** prin lume.	verb la *supin;*
S-a săturat **umblînd** prin lume.	verb la *gerunziu.*

[114] — *Asupra cui* s-a stropşit? — *asupra Daciei*. — Compl. ob. indirect exprimat prin substantivul în genitiv *Daciei* precedat de prepoziţia *asupra*.

Exerciţii

1. Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează complementele indirecte arătînd la ce întrebări răspund şi prin ce părţi de vorbire sînt exprimate.

a) Dar [cînd auzeam de legănat copilul,] nu ştiu/ cum îmi venea,/ căci tocmai pe mine căzuse păcatul/ să fiu mai mare între fraţi./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Băiatului îi era frică,/ dar îi era şi ruşine de a-i fi frică./ Aşa chemă pe cîine într-un gînd bun:/

— Azor!/

Acesta, foarte mulţumit de a-şi găsi stăpînul, deschise gura/ şi gîfîi mai departe, lăsîndu-se/ să-l netezească băiatul pe cap./

Relaţiile de prietenie dintre cîine şi băiat deveniră şi mai puternice/ cînd băiatul, aducîndu-şi aminte de curea, o legă de gîtul lui Azor./[116] — D. Zamfirescu, *Spre Coteşti*.

c) Un nou Eminescu apăru: minte setoasă de a şti, suflet doritor de a împărtăşi altora, inimă revărsîndu-se în bunătate./ — N. Iorga, *Eminescu şi generaţia de astăzi*.

d) — Ia să-l învăţ eu a-şi mai bate altă dată joc de om.../

Şi [cum dormea, sărmanul, cu faţa în sus,] îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicînd:/

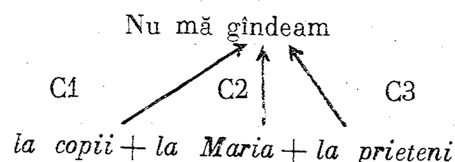
— Na!/ Satură-te de făcut şagă cu mine, cîrpaciule!/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Femeile în vîrstă nu se mai săturau privindu-şi mîndreţele./ — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica*.

2. Construieşte cîte două propoziţii cu complemente indirecte exprimate prin verbe la infinitiv, la supin şi la gerunziu. Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. *Un verb sau un adjectiv, un adverb, o interjecţie poate avea* **două sau mai multe complemente indirecte** coordonate:

C1 C2 C3
Nu mă mai gîndeam nici **la copii,** nici **la Maria,** nici **la prieteni.**

Uneori, cînd un verb are mai multe complemente indirecte coordonate, exprimate prin substantive cu prepoziţie, dacă ele cer aceeaşi prepoziţie, ea nu se mai repetă înaintea fiecărui complement:

C1 C2
— Oamenii au împodobit malurile Dunării... *cu sate* şi *oraşe* (şi *cu* oraşe). — Z. Stancu, *Desculţ*.

[115] — „Vorbesc *de-o* preafrumoasă şi mîndră *castelană*". — *De cine* vorbesc? — de-o castelană.

Exerciţii

1. Subliniază complementele indirecte, notează-le cu litera *C* şi numerotează-le. Scoate din texte complementele indirecte ale aceluiaşi verb împreună cu verbul determinat şi fă schema raporturilor sintactice după modelul de mai sus.

a) Pierderea productivităţii s-a calculat în fiecare caz atît pentru lemnul de lucru, cît şi pentru cel de foc./ — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

b) (Neacşu) numai ca din poveste-şi mai aducea aminte de părinţii şi de fraţii săi..., / dar [cum se uita acum la fiică-sa...,] morţii lui unul cîte unul înviau./ — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Aţi împletit atîta jale
În doina voastră / care plînge,/
Doar holdele cu spice grele
Răsar din lacrimi şi din sînge./ — O. Goga, *Graiul pînii*.

d) Duminică..., la 15 august,... soarta se îndeplini asupra lui şi asupra tuturor copiilor, Văcărescu precedîndu-i în moarte./ — N. Iorga, *Sfîrşitul lui Constantin Brîncoveanu*.

e) În acest sens a alcătuit el... un proiect de memoriu destinat atît Porţii, cît şi reprezentanţilor Puterilor Garante./ — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*.

f) Am uitat... de liceul cel de toate zilele, de foame, de prigoana medicală a bunicii, stînd mereu la fereastra zarzărului. / — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

2. Construieşte cîte două propoziţii cu mai multe complemente indirecte prepoziţionale ale aceluiaşi verb. Subliniază complementele indirecte şi fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului obiect indirect

I. *Locul obişnuit al complementului obiect indirect este după cuvîntul determinat, dar el poate sta şi înaintea acestuia:*

Unii îşi trăiesc viaţa, / alţii o *închină* **unui vis.** / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Dunării *fac* turcii vad. / — St. O. Iosif, *Gruia*.

Complementul obiect indirect poate sta chiar lîngă cuvîntul determinat, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi despărţit de acesta prin alte părţi de propoziţie:

Ne apropiem tot mai mult **de ţinta** călătoriei noastre./

De partea aceasta a grădinii *mă ocup* eu./

Exerciţii

1. Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Fă schema relaţiilor sintactice din propoziţiile cu complemente indirecte coordonate, cuprinzînd în schemă toate părţile de propoziţie studiate pînă acum.

a) Cu un ceas înaintea amiezii, domnul s-a ridicat din tron/ şi a zis către jupînii juzi surîzînd lînced:/

— Destul./ Ajunge fiecărei zile răutatea ei./[117] — M. Sadoveanu *Nicoară Potcoavă*.

[116] — „mulţumit *de a-şi găsi* stăpînul". — Compl. ob. indirect exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziţia *de*.

b) În urmă-mi popoarele cîntă
Cîntări de la mine-nvățate./ — G. Coșbuc, *Povestea cîntării.*

c) Spune-mi/ cum pot de rimă, de muză-a mă desface,/
Și eu, drept răsplătire, o satiră ți-oi face./
— Gr. Alexandrescu, *Epistolă — Domnului maior Voinescu II.*

d) Pentru dînsul nu exista lucru/ care să nu fie bun de nimic.../ Mă uitam la el/ cum clătina din cap/ și mormăia: „hm!... de!“/ la orice socotea el/ că e un act de risipă./[118] — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hîrleț.*

e) De lupi, urși, mistreți și căprioare erau plini codrii./ — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

f) Se desfăta în palaturile cele aurite...,/ se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit./[119] — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

g) Am apărat pe sărmanii lumii/ și am ridicat sabia împotriva nedrepților diregători ai țării acesteia./[120] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente indirecte așezate după cuvîntul determinat și înaintea acestuia, alături de cuvîntul determinat, apoi despărțite de acesta prin alte părți de propoziție.
Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cînd complementul obiect indirect exprimat printr-un pronume personal sau reflexiv la dativ determină un verb la infinitiv sau la conjunctiv, el se intercalează între prepoziția infinitivului sau conjuncția să și verb:*

pentru *a*-**mi** *aduce;* pentru *a*-**ți** *aduce;* pentru *a*-**i** *aduce;* pentru *a*-**și** *aduce* etc.; *să*-**mi** *aducă; să*-**i** *aducă; să*-**și** *aducă;* pentru *a* **ne** *aduce;* ca *să* **ne** *aducă* etc.

Exerciţiu

Construiește cîte o propoziție în care complementele indirecte exprimate prin pronumele *-mi, -ți, -i, -și* să determine un verb la infinitiv și alte propoziții în care aceleași complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele indirecte.

III. *Cînd* **complementul obiect indirect** *exprimat printr-un* **pronume neaccentuat în dativ** *determină un verb la* **infinitiv** *aflat* **după verbul „a putea“** (deci un infinitiv fără prepoziția „a“), *pronumele neaccentuat în dativ* (ca și cel în acuzativ) se **așază**, *în limba literară actuală,* **înaintea verbului „a putea“:**

— **îmi** poți *spune,* **îți** pot *spune,* **îi** poți *spune* etc.;

— **îmi** pot *aduce,* **îți** poți *aduce,* **își** poate *aduce* etc. (orice);

— **mi**-*am* (**ți**-ai, **și**-a etc.) putut *aduce* (orice).

Fac excepție construcțiile cu gerunziul verbului „a putea“, care, asemenea oricărui gerunziu, *primește pronumele neaccentuat la dreapta lui:* putîndu-**mi** (putîndu-**ți**, putîndu-**i**, putîndu-**și** etc.) *aduce* (orice).

[117] — „ajunge fiecărei *zile*“. — *Cui* ajunge? — *zilei.* Cazul dativ este indicat de forma adjectivului pronominal nehotărît *fiecărei*, acordat cu substantivul determinat.

Aceste construcții, ca și cele de același tip cu pronumele neaccentuat în acuzativ, *provin din construcțiile,* acum arhaice, *în care infinitivul aflat după „a putea“ era folosit ca după celelalte verbe: cu prepoziția „a“ și cu pronumele neaccentuate pe locul lor obișnuit* — poți *a*-**mi** *spune,* pot *a*-**ți** *spune,* poți *a*-**i** *spune,* pot *a*-**mi** *aduce,* poate *a*-**și** *aduce* etc.

Înaintea verbului „a putea“ trec și **grupurile de două pronume neaccentuate dependente de verbul la infinitiv: mi-l (mi-i)** pot *aduce,* **ți-l (ți-i)** poți *aduce,* **i-l (i-i)** poți *aduce* etc.

În construcțiile cu **dublă exprimare** *a complementului obiect indirect* **termenul dublat** *prin pronumele neaccentuat în dativ poate sta* **după infinitiv** *sau poate trece și el* **înaintea verbului „a putea“:**

îmi poți *spune* **mie** sau **mie îmi** poți *spune;* **îi** poți *spune* **lui Ion** sau **lui Ion îi** poți *spune* etc.

Deplasarea pronumelui reflexiv neaccentuat al verbului la infinitiv înaintea verbului „a putea“ prezintă interes și **pentru complementul indirect prepozițional,** în ce privește *stabilirea verbului regent, deoarece și la infinitivul verbelor reflexive* — a se bucura, a se gîndi, a se **mîndri** etc. — *pronumele reflexiv trece înaintea verbului „a putea“:* Părinții *se* pot *mîndri* **cu el** (=pot *a se mîndri* **cu el**); Nu *mă* pot *gîndi* **la nimic** (= nu pot *a mă gîndi* **la nimic**).

Transformarea construcțiilor discutate, cu infinitivul fără prepoziția „a“ plasat după verbul „a putea“, *în construcțiile din care au provenit te va ajuta la* **evitarea greșelilor** *ce se fac de obicei la analiza sintactică a termenilor din construcțiile respective:* **considerarea termenilor ce depind de infinitiv drept termeni dependenți de verbul „a putea“.**

Exerciții

1. Transformă *construcțiile infinitivale* în construcții de tipul celor folosite în limba literară actuală (cu infinitivul fără prepoziția „a“). Fă, în ambele tipuri de construcții, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice ca în exemplele date în explicațiile de mai sus.

a) Poți a-mi trimite cărțile? | ....
b) Pot a-ți promite ajutorul meu. | ....
c) Ar putea a-mi spune multe. | ....
d) A putut a-ți da un sfat bun. | ....
e) Nu poate a-și procura o carte. | ....

2. Subliniază cu o linie verbele la infinitiv determinate de complemente indirecte (în dativ sau prepoziționale) și cu două linii complementele respective. Verifică analiza făcută prin transformarea construcțiilor cu infinitivul fără prepoziția „a“ în construcțiile din care au provenit. În privința sublinierilor și a indicării relațiilor sintactice, procedează ca la exercițiul 1.

[118] — „să nu fie bun *de nimic*“. — *De ce* să nu fie bun? — *de nimic.* — Compl. ob. indirect exprimat prin pronume negativ.
[119] — *De ce* se bucura? — *de frumusețea* și *de dulceața...* și *(de) curățenia...* — Compl. ob. indirecte.
[120] — *Împotriva cui* am ridicat? — *împotriva diregători(lor).* — Compl. ob. indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv cu prepoziția *împotriva.* Articolul *-lor* apare la adjectivul care precedă substantivul (nedrepț*ilor*).

a) Cu aceeași minciună nu-ți poți pescui de două ori aceeași încredere./ — N. Iorga, *Cugetări.*

b) Nu-i putea ierta feciorului / că [de cînd se însurase] nu-i mai păsa de ea./ — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui.*

c) În sufletele noastre ai lăsat o icoană /pe care nimeni nu ne-o poate lua înapoi./ — N. Iorga, *Nicolae Grigorescu.*

d) Casa lui Vasile Secăreanu se putea mîndri cu șase fete care de care mai frumoasă./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

e) E ciudat/ cum se pot gîndi oamenii la moarte/ cînd este atît de făcut în viață./ — N. Iorga, *Cugetări.*

f) ...mă durea capul, /de credeam/ c-o să plesnească./ Stăteam/ și nu mă puteam gîndi la nimic./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera).*

Punctuația complementului obiect indirect

I. *Complementul obiect indirect nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat:*

Și, purtat de biruință, *să mă-mpiedec* **de-un moșneag?** / — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

II. *Complementele indirecte coordonate se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație a* ***părților de propoziție coordonate.***

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu mai multe complemente indirecte ale aceluiași verb:

— nelegate prin conjuncții;

— legate: prin conjuncțiile *și, sau, ori,* folosite numai între complemente; prin conjuncțiile *și, nici, sau, ori, fie,* folosite și înaintea primului complement; prin locuțiunile conjuncționale (atît)... *cît și,* (nu numai)... *ci și.* Explică oral punctuația folosită.

Complementul de agent

I. Complementul de agent* *determină* **un verb la diateza pasivă** (exprimată prin *a fi + participiu)* sau **la pasivul reflexiv** *și arată* **de cine este făcută acțiunea** *exprimată de verbul determinat.*

Această strîmtoare *fu aleasă* **de Mihai-Vodă...** / — N. Bălcescu, ***Românii*** *supt Mihai-Voievod Viteazul.*

Vlad VIII... *se orînduise* (= fusese orînduit) domn **de Înalta Poartă.** — Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie.*

* Denumirea „complement *de agent*" vine din limba latină: ***agens — agentis = care face, îndeplinește.***

Deseori complementul de agent *determină un* **participiu** (rareori, un **supin**) cu sens pasiv, rezultat, de obicei, din contragerea unei propoziții subordonate:

Eforturile *depuse* **de către prietenii** celor în pericol n-au mai avut nici un rezultat. (Participiul pasiv *depuse* a rezultat din predicatul propoziției *care* **au fost depuse.)** Rîu (care e) ușor *de trecut* (< *să fie trecut*) **de oricine.**

Complementul de agent răspunde la întrebarea **de cine? sau de către cine?:** *de cine* fu aleasă? — *de Mihai-Vodă; de cine* se orînduise (fusese orînduit)? — *de Înalta Poartă; de către cine* (au fost) *depuse?* — *de către prieteni.*

Complementul de agent *se exprimă printr-***un substantiv la acuzativ precedat de prepoziția** de sau de **către** (ca în exemplele de mai sus), printr-un **pronume** *sau prin* **orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv,** *precedat(ă) de una dintre prepozițiile menționate:*

Ruinele și pivnița se cutremurau de exploziile bombelor *trase* **de ai noștri.**/ — A. Mihale, *Casa de piatră.*

A fost lăudat **de amîndoi.** / *A fost lăudat* **de cei pricepuți.** /

Într-o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb la diateza pasivă, *subiectul gramatical* arată *cine suferă acțiunea,* iar **complementul de agent** arată *cine este* **autorul acțiunii.** De aceea, despre *complementul de agent* se spune că este și **subiect logic** (subiect al judecății).

Florile au fost culese **de Ileana.**

↑ *subiect gramatical* — ↑ *complement de agent și subiect logic*

Dacă trecem verbul de la diateza pasivă la diateza activă, *complementul de agent (subiectul logic) devine subiect gramatical:*

Ileana *a cules* florile.

Ca și subiectul, **complementul de agent** *poate fi* **subînțeles:** Furtuna a fost puternică. Unii pomi *au fost smulși* din pămînt (subînțeles: *de furtună).*

Pentru recunoașterea complementului de agent cu prepoziția „de", **fii atent** *la* **sensul pasiv al verbului determinat,** mai ales cînd acesta este la *participiu* sau este un *verb pasiv reflexiv,* fiindcă *prepoziția „de" poate duce la confuzii* ***cu complementul obiect indirect sau cu alte complemente*** construite cu această prepoziție.

Exerciții

1. Subliniază complementele de agent și indică prin săgeată verbele determinate. Scoate din texte complementele de agent împreună cu verbele determinate și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *diateza și modul verbului determinat;* 2) *prin ce părți de vorbire sînt exprimate complementele de agent.*

a) Cum stam așa,/ luarea-aminte îmi fu chemată de-o zarvă de strigăte/ ce se apropiau crescînd./ — M. Sadoveanu, *Puhoierii.*

b) Aseară, [după ce au adormit,] m-am dus cu Mărioara în odaia lor/ și le-am pus în ghetele, așezate de ei cu mare grijă pe fereastră, lucrurile trimise de dumneata./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

c) Aceste scrisori n-ajunseră pînă la Ali, fiind prinse de către ai noștri./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceții/ și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Pînă atunci se încheie de Radu un tratat lămurit cu „craiul" vecin./ — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*

f) Petrea Bacalu era pe atunci numele de modă al otelurilor din Moldova.../ Acest nume fusese ilustrat de bogatul Petre Bacalu din Iași.../ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

g) În primăvara lui 1923, s-a votat de către Parlament Constituția cea nouă./ — Const. C. Giurescu, *Amintiri.*

h) Baltazar... după o lungă luptă cu gîdea, fu sugrumat./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

i) Și a mai hotărît Domnul Ștefan-Voievod și alte ținuturi.../ După ce s-au hotărît ținuturile...,/ s-a purces la sus-numita selecție a vrednicilor./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

2. Subliniază cu o linie complementele de agent și cu două linii complementele indirecte construite cu prepoziția *de*. Indică prin săgeată verbele determinate. Acolo unde complementul de agent este subînțeles, indică-l procedînd ca la subiectul subînțeles.

a) Pe stînga, Ceahlăul se înălța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mîna fermecată a vreunui vrăjitor din povești./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Rătăcit de ceilalți, Miu s-a aruncat pe calul de cetlău, retezînd-o d-a curmezișul holdelor./[121] — B. Șt. Delavrancea, *Răsmirița.*

c) Bădicul Melentea are o casă de bîrne înnegrită de vreme și mîncată de cari, sus, la marginea pădurii./ — I. Agârbiceanu, *Melentea.*

d) Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire,/ cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu./
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

II. **Prepoziția compusă *de către* se folosește de obicei înaintea complementelor de agent exprimate prin substantive ce denumesc *persoane, instituții* sau *țări*:**

În Țara Românească primele cărți au fost tipărite (s-au tipărit) *de către (de) tipograful* Macarie.

Propunerile au fost făcute (s-au făcut) *de către (de) România.*

Există și **atribute cu prepoziția „de către".** *Ele provin din complemente de agent exprimate prin substantive de felul celor arătate mai sus,* iar *substantivele determinate sînt de origine verbală (alegerea, conducerea* etc.):

Alături de vechea exploatare patriarhală a sclavilor a apărut acum și *exploatarea* sărăcimii libere **de către bogătași.** — H. Daicoviciu, *Dacii.*

Să nu confunzi *aceste atribute cu complementul de agent.* Confuzia se face deseori din cauza prepoziției și a sensului de acțiune al substantivului determinat.

Exercițiu

Construiește: cîte două propoziții în care complementul de agent să fie exprimat prin substantive ce denumesc persoane, instituții, țări; două propoziții cu complemente de agent, nume de lucruri; două fraze cu complementul de agent subînțeles. (Indică-l ca pe subiectul subînțeles.)

III. Complementul de agent *poate sta lîngă verbul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de propoziție:*

Propunerea lui *fu primită* cu bucurie **de toți.**
Intercalarea *altei (altor) părți de propoziție se poate face și* **între auxiliarul „a fi" și participiu:**
Meritele lui **fură** după cîtva timp **recunoscute** *de către specialiști.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă sau la participiul cu sens pasiv și complementele de agent. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) A doua zi, Felix fu trezit din somn de grindina repede a unui pian/ care răsuna prin apropiere./ — G. Călinescu, *Enigma Otiliei.*

b) Sinan, văzînd aceasta, ia ofensiva/ și trece podul./ Dar deodată se vede oprit în fața de Mihai ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie înfocată de căpitanul Cocea./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

c) Fiul craiului cel mai mic... iese afară în grădină/ și începe a plînge în inima sa, lovit fiind în adîncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Eu am fost azi-dimineață pe la Valea Vacii/ și am văzut la marginea pădurii, într-un tufiș, lînă de oaie mîncată acum, proaspăt, de lupi./ — I. Agârbiceanu, *Cula Mereuț.*

e) El (Răzvan) fu din simplu soldat ridicat la cele mai înalte trepte ostășești de craiul Poloniei./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

2. Construiește trei propoziții în care complementul de agent să fie despărțit de verbul determinat prin alte părți de propoziție și trei propoziții în care intercalarea altor părți de propoziție să se afle între verbul auxiliar „a fi" și participiu. Subliniază complementele de agent și indică prin săgeată verbele determinate.

IV. *Verbul la diateza pasivă poate avea* **două sau mai multe complemente de agent** *coordonate:*

C1 C2 C3
Este apreciat **de profesori, de colegi și de prieteni.**

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă sau la participiul pasiv și complementele de agent. Notează complementele cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Mihai ... văzu / că și aripa dreaptă dă cu încetul înapoi. / Ea fu izbită deodată de călărimea lui Ragozzi, de pedestrimea ungurească... și de rămășița călărimii ardelene. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul.*

[121] — „Rătăcit de ceilalți". — Compl. ob. indirect (se rătăcise *de ceilalți*). Nu are sensul (fiind) *rătăcit* **de către ceilalți.**

b) Iar deasupra Condrenilor... se află vestita Cetate a Neamțului,... locuită vara de vitele fugărite de streche și străjuită de ceucele și vindereii/ care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa./[122] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Ajungînd acolo Floarea-Împărăteasa și cu Ler-Voievod, au fost întîmpinați de Albu-Împărat, de împărăteasa lui, de copii și de o ceată întreagă de fruntași./ — I.L. Caragiale, *Poveste*.

d) Tot în acele zile, alte trei mii de turci trec Dunărea,/ dar fură îndată întîmpinați de către locuitorii țărani adunați și de către păzitorii marginilor/ și fură învinși./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

Punctuația complementului de agent

Complementul de agent *nu se desparte prin virgulă de verbul determinat*. *Complementele de agent coordonate* se despart sau nu prin virgulă potrivit regulilor date la p. 390—391.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle mai multe complemente de agent ale aceluiași verb. Complementele să fie legate: prin conjuncțiile *și, sau, ori, fie*, folosite și înaintea primului complement; prin locuțiunile conjuncționale (nu numai)... *ci și*, (atît)... *cît și*. Subliniază complementele și explică punctuația lor.

Complementele necircumstanțiale

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Jap se năpusti orbește în comeseni./ Trînti pe unul,/ puse pe fugă pe al doilea/ și se încăieră temeinic cu al treilea./ Dar cei luați fără de veste își veniră în fire/ și săriră cu toții asupra lui Jap./ — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

b) Cu atîta gingășie se rugară copiii,/ încît bucătăresei i se făcu milă de dînșii;/ le dete cîte un codru de pîine,/ celui mare îi dete capul găinii,/ celui mijlociu pipota,/ și celui mai mic inima, socotind/ că acestea sînt lucruri de nimic./[123] — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

c) — ...Hai,/ nu mai sta la îndoială/ și dă-mi-le,/ căci atunci are să fie bine și de stăpînu-meu și de stăpînă-ta, și de mine, și de tine.../

Turturica parcă n-ar fi voit,/ dar calul... se răpede/ și-i ie apa și smicelele cu hapca,/ și apoi fuge cu dînsele la fata împăratului/ și i le dă.../ Atunci lui Harap-Alb i s-a umplut inima de bucurie./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Din zorii zilei pînă-n noapte, bătrînul... nu stă o clipă;/ ici are de plivit o buruiană,/ dincolo are de tuns o ramură,/ într-o altă parte de semănat ori de răsădit o floare/[124] — — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

e) Cine n-a auzit de acest războinic?.../ Încă din tinerețe și-a pus capul pentru frații săi, pentru noi toți.../ Fiind și frate al lui Ion-Vodă, domnia de astăzi a Moldovei se teme de el/ și ațîță pe turci împotriva lui./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Văzîndu-se astfel trădat de unii din boierii săi, părăsit de oștile ajutătoare, Mihai se temu d-a nu cădea în vreo cursă a vrăjmașului sau a fi zdrobit de puterile lui cele numeroase./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

g) Erau la mijloc bani,/ poate chiar foarte mulți bani,/ pe care putea/ să-i cîștige ușor,/ fără ca să-i facă vreo nedreptate cuiva în lumea aceasta./

Foarte mulți,/ foarte ușor!/ și acest „foarte“ creștea-n închipuirea ei.../ încît se vedea în cele din urmă scăpată de toate nevoile, putînd/ să dispună ea însăși de sine./ — I. Slavici, *Comoara*.

h) Memoriul trimis... de către Cuza lui Costache Negri... fusese arătat de acesta... ambasadorului Franței, ambasadorului Angliei și lui Ali-Pașa.../ Potrivit observațiilor făcute de cel dintîi, se introduc unele modificări în concluzii./ — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

i) Coșbuc avea... talentul de cronicar, acela de a prinde lucrurile [ce se strecoară sub unghiul cel mai interesant,] și de a spune despre dînsele așa,/ încît oricine să se poată lumina./ — N. Iorga, *Ideile politice ale lui Coșbuc*.

j) Studierea amănunțită de către Cipariu a tablelor cerate... l-a condus la corectarea unor date despre latina de la baza românei./ — Rev. *Limba română*, 1983, nr. 2.

k) Opera lui (a lui Eminescu) ne stă în față, mereu, carte pururi deschisă, arătîndu-ne tuturor/ cît de contopit a fost cu poporul.../ Nu ni-l putem închipui decît nespus de tînăr./ Și așa este,/ căci mereu își retrăiește... vîrsta de aur, cu toate generațiile./ — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului*.

Complementele circumstanțiale

Complementele circumstanțiale arată, în general, împrejurările în care se petrece o acțiune: **locul, timpul, modul, cauza, scopul, condiția** etc.

După împrejurările pe care le arată, complementele circumstanțiale sînt de mai multe feluri: *complemente circumstanțiale* **de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiționale, concesive, consecutive** și altele.

Complementul circumstanțial de loc

I. Complementul circumstanțial de loc *determină* **un verb** *sau* **o interjecție** *cu funcția de predicat. El arată* **locul** *unde se petrece acțiunea*, **punctul de plecare, direcția** *sau* **limita acțiunii.**

	Ce arată complementele	Întrebările la care răspund
Îmi *petrec* vacanța **la țară**./	locul unde se petrece acțiunea;	Unde petrec? — *la țară*.
Am *mers* **prin pădure**./		**Pe unde** am mers? — *prin pădure*.
Am *plecat* **din sat** în zori./	**punctul de plecare** al acțiunii;	**De unde** am plecat? — *din sat*.
Ne *ducem* **spre Brașov**./		**Încotro** ne ducem? — *spre Brașov*.
Hai **spre casă**. /	**direcția** acțiunii;	**Încotro** hai? — *spre casă*.
Am *sosit* **acasă**. /	**limita** acțiunii.	**Unde** am sosit? — *acasă*.

122 — *De cine* (era) străjuită? — *de ceucele* și *(de) vindereii*. — Complemente de agent (autorii acțiunii *străjuită*).

123 — *Cui* dete? — *celui mare, celui mijlociu, celui mai mic*. — Compl. ob. indirecte exprimate prin adjective substantivate. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles *(dete)*.

124 — „într-o altă parte (subînțeles — *are) de semănat* ori *de răsădit*“. — Compl. ob. directe.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc. Scoate-le din texte împreună cu verbele sau interjecțiile determinate și arată la ce întrebări răspund.

a) Ies din scorburi jderii și mîțele sălbatice/ și se călăuzesc pe cărările misterioase.../ Lupoaicele își scot din vetrele de mușchi puii.../ — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții.*

b) După ce s-au urcat în turnurile de strajă oșteni pietroși,/ Mircea s-a grăbit spre Argeș./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Stau acum pe-o buturugă/
Și mă uit prin văi./
Nu-i mai mult decît de-o fugă
Pînă-n deal:/ și parcă-i caste,/
Cum se văd în șir pe coaste
Sutele de clăi./ — G. Coșbuc, *Chindia.*

d) Și [cînd să pună mîna pe dînsa,] zbrr!... pe vîrful unui munte/ și se ascunde după o stîncă./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) — Hai în pădure!/ strigară oamenii din față, trei vecini, privind marginile cerului și munteie.../ — E Barbu, *Pe ploaie.*

f) Capra țiști! în dreapta,/ țiști! în stînga,/ se depărta mereu./ — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*

2. Fă o descriere în care să folosești complemente circumstanțiale de loc. Complementele să determine verbe sau interjecții și să arate *locul acțiunii, punctul de plecare, direcția* sau *limita acțiunii.* Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Complementele circumstanțiale de loc se exprimă:*

a) *prin* **substantive, pronume** *sau* **alte părți de vorbire cu valoare de substantiv** *ori prin* **adjective posesive** *precedate de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională:*

M-am așezat pe o piatră cu fața la oraș / și l-am privit / pînă *s-au aprins* deasupra lui stelele. / — Z. Stancu, *Desculț.*	*substantiv cu prepoziție;* *pronume cu prepoziție;*
Oamenii *s-au strîns* în jurul mașinilor./	*substantiv cu locuțiune prepozițională;*
Ajunserăm pînă la cei doi. /	*numeral cu valoare de substantiv* precedat de o prepoziție compusă;
Copiii *s-au adunat* împrejurul nostru./	*adjectiv posesiv în acuzativ cu prepoziție.*

b) *printr-*un **adverb** *cu prepoziție sau fără prepoziție ori printr-*o **locuțiune adverbială:**

Cînd *deschisei* ochii, / soarele *era* **sus.** / Soarele s-a înfipt în creștetul cerului / și de	*adverbe fără prepoziție;*
acolo *dogorește.* / — Em. Gârleanu, *Tovarășii.*	*adverb cu prepoziție;*
De jur împrejur *sînt* numai livezi. /	*locuțiune adverbială.*

c) *printr-*un **verb la supin:**

Ba și pe la **scăldat** *am tras o raită...* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

După cum se vede din exemplele de mai sus, *complementul circumstanțial de loc poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele circumstanțiale împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *la ce întrebări răspund* și *prin ce părți de vorbire sînt exprimate.*

a) Tresărind scîntele lacul/
Și se leagănă sub soare:/
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul/ să mă fure/
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul./ — M. Eminescu, *Freamăt de codru.*

b) Numai rareori își ridică ochii.../ și se uită împrejur nedumerit.../ În creieri îi vuiește un gînd chinuitor/ și neccntenit bolborcsește:/
— Am să mor în bătălie.../ — L. Rebreanu, *Hora morții.*

c) Stăteam într-un cotlon, foarte departe de lume.../ Doi sori luceau alături:/ unul deasupra noastră,/ altul în balta limpede./ Așteptam neclintiți lîngă adîncul iazului,/ fără să vorbim./[125] — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor.*

d) După vreo două ore de muncă, ajunseră în preajma Stănileștilor./
De departe se vedea satul, așezat pe povîrnișul unei coline./ — D. Zamfirescu, *În război.*

e) Vulpea stă lîngă vizuină / și nu se-ndură / să meargă la vînat.../ Iar iepurele a zbughit-o la jucat./ — Em. Gârleanu, *Fricosul.*

f) Satul se-ntindela poalele celui din urmă șir de dealuri,/ și mai sus acesta e acoperită cu tîrși,/ pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor,/ iar într-un vîrf ieșit înspre cîmpie, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche,/ de unde ochiul străbate toată cîmpia./ — I. Slavici, *Pădureanca.*

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile **dintre, între, printre, înspre** și **întru** (într-o, într-un). Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile **de pe** și **după***. Subliniază complementele, apoi scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și arată la ce întrebări răspund.

4. Fă descrierea interiorului unei case folosind complemente circumstanțiale de loc exprimate prin adverbe, prin locuțiuni adverbiale, prin substantive și prin adjective posesive cu locuțiunile prepoziționale **în fața, în spatele, de-a lungul, de jur împrejurul.** Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate.

III. *Să nu confunzi complementul circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv cu prepoziția* **pe** *cu complementul direct precedat de aceeași prepoziție:*

Crezînd [că deasupra apei e o floare,] *se lăsă* **pe rîtul** trandafiriu. / — Em. Gârleanu, *Musafirul.*	**Unde** se lăsă? — *pe rîtul.*
Greuceanu *strînse* o dată **pe zmeu...** / — P. Ispirescu, *Greuceanu.*	**Pe cine** strînse? — *pe zmeu.*

* Prepoziția **de pe** se folosește înaintea complementului circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea **de unde?**, iar prepoziția **după**, înaintea complementului care răspunde la întrebarea **unde?**

Complementul *pe rîtul* arată *locul* unde *se lăsă*, nu obiectul care suferă acțiunea, iar complementul direct *pe zmeu* arată *obiectul care suferă acțiunea.*

Ține minte: *complementul direct precedat de prepoziția* **pe** *nu răspunde niciodată la întrebarea* **pe ce?**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu două linii complementele directe precedate de aceeași prepoziție.

a) Pe tata și pe frate-meu Ion... i-au legat de prăjini/ și i-au dus la tîrg, la Turnu./ I-au suit pe șlepuri./ În mijlocul Dunării, pe apă, i-au ținut luni și luni./ — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Greuceanu, auzind, ieși pe pod/ și strigă:/
— Vino, zmeule viteaz,/ în săbii să ne tăiem.../
Aduse zmeul pe Greuceanu/ și-l băgă în pămînt pînă la genunchi./ Aduse și Greuceanu pe zmeu/ și-l băgă în pămînt pînă în gît./ — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

c) Albe lacrimi cad pe flori
Și pe frunze,/ cînd scobori
Plînsă către văi privirea./ — G. Coșbuc, *Seara.*

2. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția pe și trei propoziții cu complemente directe exprimate prin substantive precedate de aceeași prepoziție. Analizează complementele arătînd felul lor și întrebările la care răspund.

IV. *Unele atribute exprimate prin adverbe sau substantive cu prepoziții arată* **locul** *sau* **direcția** *obiectului denumit prin substantivul determinat: izvorul* **din pădure**; *drumul* **de aici**; *drumul* **spre sat.**

Cînd substantivul determinat de atribut este provenit dintr-un verb, atributul lui poate arăta **punctul de plecare, direcția** *sau* **limita** *acțiunii denumite de substantivul respectiv: plecarea* **din Iași**; *plecarea* **spre Iași**; *sosirea* **la Iași.**

Să nu confunzi *aceste atribute cu complementele circumstanțiale de loc.*

Exerciții

1. Scoate din textele următoare părțile de propoziție subliniate, împreună cu cuvintele pe care le determină, și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund* și *felul părților de propoziție.*

Model de analiză

	Întrebările	Felul părților de propoziție
izvorul *din pădure*	*Care* izvor?	atribut substantival prepozițional
plecarea *din Iași*	*Care* plecare?	atribut substantival prepozițional
am plecat *din Iași*	*De unde* am plecat?	complement circumstanțial de loc

[125] — „luceau *alături:* unul (lucea) *deasupra noastră*, altul (lucea) *în balta* limpede". — Complemente circ. de loc. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles. Compl. *deasupra noastră* este exprimat prin adj. posesiv în Ac. cu prepoziție.

Texte de analizat

a) Și iar porneam *înainte, spre asfințit,*/ și urmele *dinaintea noastră* erau tot mai depărtate unele de altele./ — E. Camilar, *La coasă.*

b) Omul *de sus, de pe sîrmă,* nu mai avea putere/ să înainteze.../

O pasăre trecu în zbor *peste linia* funicularului/ și poate/ că omul *de acolo* a mai văzut-o, zicîndu-și ultimul gînd: /„O,/dacă aș fi avut aripi!"/ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

c) Într-o seară l-au oprit străji cu coif, scuturi și lănci la pătrunderea *în codru...*/

Hotărîrea domnului s-a împrăștiat *în popor* ca lumina./ Și a început exodul *spre pustiu...*/ și *pretutindeni* era veselie și cîntare, ca-ntr-un drum *spre glia* făgăduinței./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) *Pe coastele* astea, [cît e frigul de mare,] tot nădușești!/ Și nu făcuse decît jumătate din drumul *pînă la Petroșani.*/ Pe urmă, *pînă la Petrila*, mai avea încă trei kilometri./ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

2. Construiește:

— cîte o propoziție în care cuvintele **de acolo, de la Sinaia, de pe culme** să aibă funcția de complement circumstanțial de loc;

— cîte o propoziție în care aceleași cuvinte să aibă funcția de atribut.

Subliniază complementele circumstanțiale și atributele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

V. *Un verb poate avea* **două** *sau* **mai multe complemente circumstanțiale de loc,** *coordonate sau necoordonate, așezate după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:*

C1 C2 C3
a) *Ninge* **în arie, în sat, în cîmp.**/— Z. Stancu, *Desculț.*

C1 C2 C3
b) **Undeva, în urmă, în zare,** *se vedeau* dealurile ondulate. / — Z. Stancu, *Desculț.*

C1 C2
c) **Pe stînga,** Ceahlăul *se înalță* **în aer** ca un fantastic castel. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

a) Ninge
C1 C2 C3
în arie + *în sat* + *în cîmp*

c) se înalță
C1 C2
pe stînga *în aer*

b) se vedeau
C1 C2 C3
undeva *în urmă* *în zare*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc din textele următoare, notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru verbele care au mai multe complemente.

a) Natanail sări pîrleazul grădinii/ ș-o apucă pe cărare la deal, spre Pocrov, printre flori/ care abia atunci se deschideau primei clipe de viață și morții apropiate./ — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții*.

b) În grădini, în cîmpi, pe dealuri, prin poiene și prin vii,
Ard movili buruienoase, scoțînd fumuri cenușii./
— V. Alecsandri, *Dimineața*.

c) Dar doctorul Pavel Ștefănescu nu poate ajunge pînă acolo./ El stă aici, în odăița asta,/ și ziua și-o petrece la capătul culoarului, în laborator, în fața microscopului./ — L. Demetrius, *Moartea fericitului*.

d) Sihla neagră se-nfioară./
Speriat, dintr-un hățiș,
Pui sfios de căprioară
A ieșit la luminiș./[126]
— G. Topîrceanu, *Balada munților*.

e) Spre răsărit, către Valea Siretului, zarea avea ceva trandafiriu./ Înspre apus, către munții cei mari, dincolo de păduri de fag și brad, înălbăstreau pîcle./ De undeva, din pădure, din Piatra Corbului se vedea în Pătru-Vodă și Ceahlău./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale de loc ale aceluiași verb, așezate unele după verbul determinat, iar altele înaintea acestuia. Subliniază complementele circumstanțiale, notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial de timp

I. Complementul circumstanțial de timp *determină* **un verb** *și arată* **timpul cînd se petrece acțiunea** sau **durata acțiunii.**

	Întrebările la care răspunde
Dînsa *puse* **în fiecare zi** o vorbă bună pentru Rănică... / — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul*.	**Cînd** puse? — *în fiecare zi.*
Cînta voios sub crengi un șipot,/ *cînta* **din zori** și **pînă-n seară.**/ — D. Anghel, *Șipotul*.	**De cînd** cînta? — *din zori.* **Pînă cînd** cînta? — *pînă-n seară.*
Doar n-am *a trăi* **cît lumea...** / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.	**Cît timp** a trăi? — *cît lumea.*

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de timp poate sta după verbul determinat sau înaintea acestuia:*

Au trecut **de-atunci** mulți ani. / **De atunci** *au trecut* mulți ani. /

Exercițiu

Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică prin săgeată verbele determinate.

a) El singur și-amintește acum duios/ și cîntă,/
Căci azi se simte tare/ și nu-l mai înspăimîntă
Cumplitele furtune/ ce-odat-îl cercetară./
— D. Anghel, *Stejarul și vîscul*.

b) ...dacă și acuma va glumi,/... dacă deci nici de astă dată Moromete nu va sta cinstit de vorbă,/ niciodată nu-i va mai da bună ziua,/ așa cum se întîmplase pînă acum/ și niciodată n-o să-i mai treacă cu vederea glumele...,/ care totdeauna l-au zgîndărit./ — M. Preda, *Moromeții*.

c) Fata, într-ascuns, îi făcu merinde,/ și-nspre sară,... își simți ca prin minune capul treaz./ Spre miezul nopții se-ntoarse acasă./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

d) Cînd mă deșteptai,/ soarele pășise de mult peste meridiană.../ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

II. *Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat:*

a) *printr-un* **substantiv** *cu sau fără prepoziție*, **singur sau însoțit de adjectiv ori de numeral:**

Au mers așa **luni** în șir. /	*substantiv fără prepoziție;*
Unsprezece luni *a stat* copilul la bunici./	*substantiv însoțit de numeral;*
Cine nu vrea / să plămădească / *cerne* **toată ziua.**/	*substantiv însoțit de un adjectiv pronominal;*
De copil, Alexandrescu *cunoștea* poeții greci...; / **la vîrsta de șaptesprezece ani,** *citise* pe toți clasicii francezi. / — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.	*substantiv cu prepoziție;* *două substantive și un numeral.*

b) *printr-un* **adverb** sau o **locuțiune adverbială:**

A fost **odată** un vînător... /	*adverb fără prepoziție;*
Și, Doamne, *frumos era* **pe atunci...** /	*adverb cu prepoziție;*
și copiii și copilele megieșilor *erau* **de-a pururea** în petrecere cu noi. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.	*locuțiune adverbială;*
Stau, săracii, ș-*ascultă* **noaptea** / cum le urlă lupii la ferestre. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.	*adverb provenit din substantiv.*

[126] — Complementele circumstanțiale de loc *dintr-un hățiș* și *la luminiș* determină același verb *(a ieși)*.

c) *prin verb la gerunziu sau la* **infinitiv** *precedat de prepoziția* **pînă** *sau de locuțiunea prepozițională* înainte de *sau* dinainte de:

Fiul craiului **încălecînd**, îl *netezește* pe coamă... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	*verb la gerunziu;*
A doua zi *plecăm* **pînă a nu răsări** soarele. / — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*verb la infinitiv* cu prepoziția *pînă;*
Dușmanii *poposesc* **înainte de a azvîrli** pod peste fluviu. / — E. Camilar, *Povestiri eroice.*	*verb la infinitiv* cu locuțiunea prepozițională *înainte de.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de timp. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund* și *prin ce sînt exprimate.*

a) — Lasă șaua,/ sai pe mine/
Și de coamă ține-te bine,/
Ca s-arăt la bătrînețe/
Ce-am putut la tinerețe./ — *Toma Alimoș.*

b) Și de acolo drumeața pornind chiar în acea zi, a mers iarăși un an de zile prin niște pustietăți și mai grozave./ — I. Creangă, *Povestea porcului.*

c) De ce trebuie/ să dormim ziua/ și să intrăm în Cetate la Suceava noaptea?/ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

d) Ichim șovăi îndelung, înainte de a spune/ ceea ce avea de gînd./ — Tată-său, Nedelcu, aruncase cîndva o vorbă...:/ „Mă, uite,/ un om ca Miai ne-ar trebui nouă.../ Că e iute spirt/ cînd vrea“./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) Grăind astfel unul, iar celălalt ascultînd, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor acelui cuprins soarele./[127] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Azi-dimineață, neavînd treabă, mă scobor la gîrlă. / Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș. / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea.*

g) Pe ulița pustie sună cînd și cînd, pe pietrișul colțurat al trotuarului, călcîile vreunui trecător grăbit. / — Em. Gârleanu, *Comoara.*

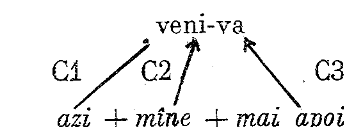
2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente circumstanțiale de timp exprimate:
— prin substantive cu valoare de adverb care denumesc anotimpurile, zilele săptămînii sau părți ale zilei;
— prin adverbele compuse *azi-dimineață, ieri-seară, astă-noapte, după-amiază, după-masă* și prin locuțiunile adverbiale *de-a pururi, de astă dată.*
Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică verbele determinate.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente circumstanțiale de timp exprimate prin verbe la infinitiv precedate de locuțiunea prepozițională *înainte de.* Între prepoziția infinitivului (a) și verb să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate **-l, -i, -ți.** Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și complementele intercalate.

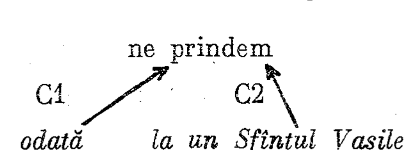
4. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de timp exprimate prin locuțiuni adverbiale alcătuite cu prepoziția compusă *de-a.* Subliniază complementele și indică verbele determinate.

III. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp** *coordonate sau necoordonate:*

a) Și sfîrșitul tău *veni-va*
C1 C2 C3
Azi ori **mîne,** ori **mai apoi!** /
— G. Coșbuc, *Pentru libertate.*

C1 C2
b) **Odată, la un Sfîntul Vasile,** *ne prindem* noi vreo cîțiva băieți / să ne ducem cu plugul. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și de loc. Notează-le cu litera *C* și numerotează-le în ordinea în care sînt, indiferent de felul lor. Analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care un verb are două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp sau de timp și de loc.

a) — Ia lasă-mă..., măi omule./ Că doar nu samăn eu grîu de ieri, de-alaltăieri,/ să nu fi mai avut a face cu secerătorі./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

b) Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă/ și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile,.../ să fur niște cireșe./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță, ne mutam la vie.../ Moș Niță, ...zece luni pe an, era la vie stăpîn./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hîrleț.*

d) Căci în clipa aceea, în fața lor, ...pentru întîia oară înțelegeam/ ce mare lucru e pentru cineva/ să aibă părinți cinstiți, buni și uniți./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor.*

e) Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa bine de zori, el era purces la vînătoare/ și mai adesea seara îl apuca prin păduri./[128] — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

2. Compune o narațiune în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale de timp și de loc ale aceluiași verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

[127] — *Grăind* (în timp ce grăia); *ascultînd* (în timp ce asculta). Complemente circ. de timp.

Complementul circumstanțial de mod

I. Complementul circumstanțial de mod *arată cum se desfășoară acțiunea exprimată de verbul determinat* sau *cum se înfățișează însușirea (caracteristica) exprimată de adjectivul sau adverbul determinat.*

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde complementul de mod
— Fată, *a vorbit* ea cu supărare.../ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*	verb	Cum a vorbit? — *cu supărare.*
Ai lucrat destul. /	verb	Cît ai lucrat? — *destul.*
Turculeț venea în urmă, cu pălăria lui *cea mare* cît o roată.../ — Em. Gârleanu, *Ochiul lui Turculeț.*	adjectiv	Cît de mare? — *cît o roată.*
Atunci calul zboară *lin* ca vîntul./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	adverb	Cît de lin? — *ca vîntul.*

Complementul circumstanțial de mod stă de obicei după cuvîntul determinat.

El poate sta însă și înaintea acestuia: Zboară lin. / Cît de lin *zboară!* /

Cînd complementul de mod stă înaintea adjectivului sau a adverbului determinat, el se leagă de acesta prin prepoziția de: ...cu pălăria *cît o roată* de mare. Zboară *ca vîntul* de lin.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; la ce întrebări răspund complementele circumstanțiale de mod.*

a) Grăind așa, pășea mărunt,/ și opincile-i nerase de porc fîșîiau prin bătătura uscată./ — M. Sadoveanu, *Bordeienii.*

b) Norii, atîrnați ca niște perdele de cer, își tîrau capetele pe pămînt, împrăștiindu-se... într-o bură de ploaie măruntă și deasă/ ce înghimpa ca peria./ — Em. Gârleanu, *Sentinela.*

c) Cotitura cea mare... din istoria Moldovei se săvîrșea în tăcere, sub fulguirea înceată. / Ștefan cel Mare sărise... ca-ntr-o cîmpie însorită, drept în inima pămîntenilor! / — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) — Mugește căpriorul în Rîpa Hoțului.../ îmi zise el încet/ și-mi zîmbi așa de blînd.../ — M. Sadoveanu, *Focul.*

e) Deși aceasta era pentru dînsa ziua cea mai grea...,/ se simțea destul de mulțămită./ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

f) Ei nu vor mai ieși cu drag/
Să-ntindă mîinile din prag,/
Să-i iau cu mine-n șa pe rînd!/ — G. Coșbuc, *El-Zorab.*

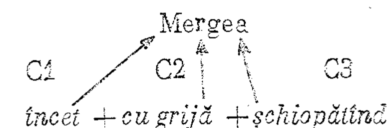
2. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un verb, un adjectiv, un adverb. Complementele să fie așezate după cuvîntul determinat.

[128] — *Cînd* era purces? — *„Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa* (bine) *de zori".* — Complemente circ. de timp dezvoltate.

3. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un adjectiv sau un adverb. Complementele să fie așezate înaintea cuvîntului determinat.

II. *Un verb, un adjectiv sau un adverb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de mod** *coordonate, așezate după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:*

Mergea **încet, cu grijă, șchiopătînd.** (C1, C2, C3)

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Notează-le, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care sînt mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Atunci se întoarce în cancelarie trîntind ușa.../ Și punînd mîna pe condei scrie bățos și apăsat: 12 862... idem.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia.*

b) Tot plouă,/ și la cina întinsă pe măsuța scundă cu trei picioare, — omul, mirosind a ploaie ș-a paie umede, le mărturisi îngrijorările lui./[129] — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

c) Și încet, încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scăunel,/ mîine o morișcă de speriat ciorile.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună.*

d) Prelung și rar, în depărtare
Un clopot miezul nopții bate./
Coboară vremea ca o apă
Nestăvilită-n lunga-i cale./
— G. Topîrceanu, *Noapte de mai.*

e) Lucrînd în grabă și cu luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului./[130] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanțiale de mod și de timp ale aceluiași verb. Analizează felul lor și prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

III. Complementul circumstanțial de mod este de două feluri:

— *complement* **circumstanțial de mod propriu-zis;**
— *complement* **circumstanțial de mod comparativ.**

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis arată *cum se desfășoară o acțiune* sau *cum se înfățișează o însușire (calitate), fără a face comparație cu alte acțiuni sau însușiri.*

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis se poate exprima:

a) *prin* **adverb** *sau* **locuțiune adverbială:**

Visul său se-nfiripează și *se-ntinde* **vulturește.** / — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

— La ghișeu lumea *se rărise* **de-a binelea.** / — L. Rebreanu, *Proștii.*

b) *prin* **numeral:**

Grupul *se împărți* **în două.** /

c) *prin* **substantiv cu prepoziție:**

...și-*au iscălit* probele **după socoteala** din ajun./— I.L. Caragiale, *Triumful talentului.*

d) *prin* **verb la infinitiv precedat de prepoziție** *sau* **la gerunziu:**

...*pășea*... **fără a se grăbi..., întinzînd** picior după picior, ca un compas bine reglat./— Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*

e) *prin* **interjecție:**

Și aud un glas *făcînd:* „**hm!**" / — I.Al. Brătescu-Voinești, *Taină.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod propriu-zis. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebarea la care răspund și prin ce părți de vorbire sînt exprimate.*

a) Ciobanul intră cu sfială./ Abia călca,/ ca să nu strice velințele./ Se puse binișor în pat,/ ca să nu mototolească albiturile./ — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț.*

b) Zîmbii,/ căci în juru-mi mirosea a primăvară,/ și îndemnai calul./ — M. Sadoveanu, *Strop de rouă.*

c) ...numai cînd trăgea bine cu urechea,/ îi venea din depărtare la auz chiotul ghionoaiei și miorlăitul cucuvăilor/ care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei;/ apoi îi trecea repede pe dinaintea ochilor cîte o umbră neagră de lăstun rătăcit.../ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) În dosul șurii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare.../ — L. Rebreanu, *Ion.*

e) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea.*

f) Harap-Alb se puse de strajă chiar la ușa ei,/ iară ceilalți se înșirară tot cîte unul-unul./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Iar el răspundea iute..., schimonosind cuvintele și îndrugîndu-le fără nici o noimă./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) —Ia auzi, mămico, / ce frumos cîntă privighetorile — și colo și colo./ Ai auzit/ cum a făcut aia?/ Clings! Clings!/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*

i) Cerul încărunți de nouri,/ vîntul începu a geme rece.../ Șerpi roșii rupeau trăsnind poala neagră a norilor...,/ tunetul cînta adînc ca un proroc al pierzării./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

j) Conu Dumitrache scoase din buzunar o pungulită roșie,/ de care atîrna un capăt de os,/ și începu/ să sune dintr-însa... pit-palac, pit-palac./ — D. Zamfirescu, *Spre Cotești.*

2. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin adverbe formate cu sufixul „-iș" și cîte o propoziție cu complementele exprimate prin adverbele și locuțiunile adverbiale: *degrabă, întruna, de-a valma, de-a fir-a-păr.*

---

[129] — *Cum* mirosind? — „*a ploaie ș-a paie*". — Complemente circ. de mod exprimate prin substantive precedate de prepoziția *a.*

[130] — „Lucrînd *în grabă* și *cu luare-aminte*". — Complemente circ. de mod exprimate prin locuțiuni adverbiale.

3. Construiește cîte o propoziție cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin infinitivul verbelor *a dezamăgi, a grăbi* și *a dezbina* precedat de prepoziția *fără.* Între prepoziția infinitivului *(a)* și verb să fie intercalat un complement direct exprimat prin pronumele neaccentuate -l și -i sau un atribut pronominal exprimat prin pronumele -ți, -și la dativul posesiv. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de mod și cu două linii complementele sau atributele intercalate; indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de acestea.

4. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin verbe la gerunziu și prin interjecții.

Complementul circumstanțial de mod comparativ

Complementul circumstanțial de mod comparativ se deosebește de complementul de mod propriu-zis prin ceea ce arată și prin felul cum se construiește.

Complementul de mod comparativ *arată cum se desfășoară o acțiune sau cum se înfățișează o însușire, în comparație cu o altă acțiune sau însușire:*

Lacul *strălucea* **ca oglinda.** /

Acțiunea *strălucea* atribuită obiectului *lacul* este comparată cu acțiunea obiectului *oglinda.* Se subînțelege: strălucea *cum strălucește* oglinda.

Pomul este *înalt* **cît casa.** /

Însușirea *înalt* atribuită obiectului *pomul* este comparată cu însușirea obiectului *casa.* Se subînțelege: este înalt cît *este de înaltă* casa.

— Complementul de mod comparativ se construiește cu adverbele de comparație **ca (și), cît (și), decît:** Strălucea **ca** *oglinda;* Era înalt **cît** *casa;* E mai înțelept **decît** *mine.*

Complementul de mod comparativ așezat înaintea adjectivului sau a adverbului determinat se leagă de acesta prin prepoziția **de:** Am să zbor *ca vîntul* de lin. / Era *cît casa* de înalt. /

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele de mod comparativ și cu două linii complementele de mod propriu-zis. Notează-le cu litera *C,* numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care se află mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Și mergînd mai departe, ...părul grijit de dînsa era încărcat de pere galbene ca ceara... și dulci ca mierea./ — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

b) Pe sus se desfac... rariști de mesteacăni albi ca făcliile.../

Stînci mari, fioroase își scot gîturile din întunericul codrilor/ și s-apleacă în jos, ca niște cămile/ ce vor să bea apă./ — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) ...paginile albe [pe care am încercat/ să scriu istoria voastră...,] mai triste mi s-au părut decît lespezile de morminte./ — D. Anghel, *Fantome.*

d) Convoiul porni încet, trăgănat, lungindu-se din ce în ce din pricina mersului tot mai îngreuiat al oamenilor./ — Em. Gârleanu, *Prizonierii.*

e) Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vîntul în tulburarea sa./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Încetul cu încetul îi veni inima la loc/ şi îndrăzni:/ deschise ochişorii mai mult, mai tare,/ îi deschise în sfîrşit bine-bine/ şi privi în sus./ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

2. Fă un portret sau o descriere a unui tablou de natură în care să foloseşti propoziţii cu complemente de mod comparativ. Subliniază complementele şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

IV. *Să nu confunzi numele predicativ care arată* **cum este subiectul** *cu complementul circumstanţial de mod. Fii atent în special la predicatele nominale construite cu verbele copulative* **a părea, a ajunge, a se face.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale, cu două linii subiectele şi cu o linie întreruptă complementele circumstanţiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determinate de complementele de mod şi analizează felul complementelor (de mod propriu-zis sau de mod comparativ).

a) Fetele împăratului... au zis spînului cu binişorul:/
— Vere,/nu faci bine/ ceea ce faci./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) S-a făcut ca ceara albă faţa roşă ca un măr.../[131]
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

c) Cu cît urca mai sus paserea în tremur,/ cu atît i se mlădia mai dulce cîntecul:/ zborul i se făcu subţire,/ pînă urcă drept în sus./[132] — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia*.

d) La a zecea zi, unde se scutură odată calul,/ şi se făcu frumos, gras ca un pepene şi sprinten ca o căprioară./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

e) Iscusinţa lui George ajunsese de poveste.../ El, într-o jumătate de an, lucra ca o calfă veche./[133] — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

f) Şi porni bidiviul mai iute ca vîntul./ În urma împăratului barba, despicată în două, îi fîlfîia ca două steaguri albe.../ Codrii îi păreau ca nişte ape turburi fugind la miazăzi./ — B. Şt. Delavrancea, *Poveste*.

2. Fă un portret folosind în descriere propoziţii cu complemente circumstanţiale de mod care răspund la întrebarea *cum?* şi cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a fi, a părea, a se face, a ajunge*. Numele predicative să arate *cum este* (*pare* etc.) *subiectul*. Subliniază predicatele, subiectele şi complementele circumstanţiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determinate de aceste complemente.

Valoarea stilistică a complementului circumstanţial de mod

I. *Complementul circumstanţial de mod propriu-zis poate avea valoare stilistică de* **epitet al verbului.**

Deosebirea dintre epitetul exprimat printr-un atribut şi cel exprimat printr-un complement circumstanţial de mod constă în faptul că *epitetul exprimat prin atribut* **califică obiectul denumit de un substantiv,** *pe cînd cel exprimat printr-un complement circumstanţial de mod* **califică acţiunea exprimată de verbul determinat:**

Iar la cap să-mi pui
Fluieraş de fag,
Mult *zice* **cu drag;**
Fluieraş de os,
Mult *zice* **duios;**
Fluieraş de soc,
Mult *zice* **cu foc.**
— *Mioriţa*.

II. *Complementul de mod comparativ are de cele mai multe ori valoare stilistică de* **comparaţie.**

Comparaţia cu valoare stilistică poate fi exprimată *numai prin complementul de mod sau prin complementul de mod şi atributele substantivului prin care este exprimat complementul:*

Un salcîm privi spre munte
Mîndru **ca o flamură.**
— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

Iese luna din brădet
Şi se-nalţă încet-încet,
Gînditoare **ca o frunte**
De poet.
— G. Coşbuc, *Noapte de vară*.

III. **Repetiţia** *complementului circumstanţial de mod este folosită deseori în scop stilistic.*

Se repetă de obicei complementele circumstanţiale exprimate prin adverbe. *Repetiţia poate exprima ideea de superlativ sau o gradare a felului cum se desfăşoară acţiunea:*

„Brrr! vasăzică ăsta e omul!" gîndi furnica: şi **repede-repede-repede** *o luă* pe cizmă în jos (superlativ — foarte repede). — Em. Gârleanu, *Călătoare!...*

Cele trei note *sunară* din nou, **încet,** tot **mai încet.** — D. Anghel, *Sonata lunii*.

În al doilea exemplu gradarea este realizată *prin repetarea adverbului la alt grad de comparaţie.*

Gradarea se poate exprima şi *prin diminutive ale adverbului:*

— Şi mă simţeam uşor, ca un fulg plutind pe o apă / care *curge* **încet, încetinel, încetişor.** — B.Şt. Delavrancea, *Bunica*.

Exerciţii

1. Subliniază complementele circumstanţiale de mod din textele următoare şi analizează-le arătînd *felul lor* (de mod propriu-zis sau de mod comparativ) şi *valoarea stilistică*. Acolo unde, prin repetiţia complementului de mod, se realizează o gradare a desfăşurării acţiunii, arată prin ce mijloace gramaticale s-a realizat gradarea.

a) Peste vîrfuri trece lună,
Codru-şi bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemîngîiet
Îndulcind cu dor de moarte.
— M. Eminescu, *Peste vîrfuri*.

b) De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte: cu barba în furculiţă şi favoriţe frumoase, cu pletele creţe şi negre ca pana corbului, cu fruntea lată şi senină, cu sprîncenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele şi scînteietori ca fulgerul; cu

[131] — *„S-a făcut* **ca ceara..."** — Predicat nominal *(a devenit* **ca ceara).**
[132] — „zborul i *se făcu* **subţire".** — Predicat nominal *(deveni* **subţire).**
[133] — *„ajunsese* **de poveste".** — Predicat nominal *(devenise* **de poveste).**

obrajii rumeni ca doi bujori, nalt de stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Doamna Neaga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care-l iubea ca lumina ochilor. Era drăgălaș — bată-l fericea — puiul de împărat! Mîndru ca strălucitul soarelui la amiazi, blînd ca razele line și mîngîioase ale lunii, sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineții și înțelept ca și întreaga tăria cerurilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca mușuroaie de cîrtițe uriașe, movilele. De la Movila Neacșului... pînă la Movila Vulturului..., ele stau semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și gîrbovite sub ale lor bătrîneți. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Ciripitu-i de strună subțirică tot venea însă pe pămînt ca o rouă de sunete fine.

Dar nu mult în urmă,... ciocîrlia venea domol spre pămînt, ca într-o beție. Se lăsa încet-încet; apoi deodată, brusc, își strînse aripile și căzu fulgerată la pămînt, ca o bucată de plumb. — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia*.

f) În soare spicele își țin la sîn grăunțele
ca niște prunci ce sug.
Iar timpul își întinde leneș clipele
și ațipește între flori de mac. — L. Blaga, *Vară*.

g) Iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite... erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul dintre ei, cu fruntea-ntr-un cerc de aur, bătut cu diamante,... era frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mîndru era Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să folosești complemente circumstanțiale de mod cu valoare stilistică de epitet și de comparație. Subliniază-le și analizează-le din punct de vedere gramatical și stilistic.

Complementul circumstanțial de cauză

I. Complementul circumstanțial de cauză *determină* **un verb** *sau* **un adjectiv** *și arată* **cauza unei acțiuni, a unei stări** *sau* **însușiri:**

	Ce exprimă complementul	Întrebarea la care răspunde
De ciudă *plîng* eu numai, mamă... / — G. Coșbuc, *Dușmancele*.	cauza unei acțiuni	**Din ce cauză** plîng? — *de ciudă*.
Din pricina amenințării turcești *era* în suflete uimire, trufie și îndîrjire. / — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.	cauza unei stări	**Din ce cauză** era? — *din pricina amenințării*.
Numai iaca se trezește înaintea lui cu o babă *gîrbovă* **de bătrînețe**./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.	cauza unei însușiri	**Din ce cauză** (era) gîrbovă? — *de bătrînețe*.

Complementul circumstanțial de cauză *arată un fapt care s-a petrecut sau se va petrece înaintea celui arătat prin cuvîntul determinat*. **Ordinea în care se petrec faptele** (indiferent de locul complementului circumstanțial în propoziție) este următoarea:

1. **cauza:** *amenințarea* (turcească); 2. **efectul:** *era* (în suflete uimire...);
1. **cauza:** *de bătrînețe;* 2. **efectul:** *gîrbovă*.

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de cauză poate fi așezat după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză și notează deasupra lor cu cifrele 1 și 2 ordinea în care se petrec faptele exprimate prin complementul circumstanțial și prin cuvîntul determinat. Scoate din texte complementele circumstanțiale de cauză împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *prin ce părți de vorbire sînt exprimate cuvintele determinate* și *la ce întrebare răspund complementele circumstanțiale de cauză*.

a) Și cînd ne-a văzut bunica,/ de bucurie a și tras un bocit./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Și-apoi ține-te, băiete, la glume,/ de să-ți cadă fălcile de rîs./ — I. Agârbiceanu, *Dan Jitaru*.

c) Freamătă codrii de vuietul apelor./ Vuiește valea de zgomotul morilor și al herăstraielor./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Hassan, de mirare, e negru-pămînt./ — G. Coșbuc, *Pașa-Hassan*.

e) Din pricina dogoarei, mlaștinile sînt uscate peste tot./ Și bietul viețuitor se topea;/ amețit de căldură, o luă într-un noroc înainte,/ încotro l-o duce soarta.../ Cînd a ajuns/ și-a dat de baltă,/ se repezi, nebun de bucurie, gonind păsările,/ care zburară înfricoșate./ — Em. Gârleanu, *Musafirul*.

f) Maiorul Tănăsescu nu mai auzea nimic,/ atît era de enervat... din pricina prefectului/ care... l-a pus și pe el în situația de a tolera... chiar loviturile țăranilor./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Construiește două propoziții în care complementele circumstanțiale de cauză să determine un verb și alte două propoziții în care să determine un adjectiv cu funcția de nume predicativ. Subliniază complementele de cauză și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Complementele circumstanțiale de cauză pot fi exprimate:

a) *prin* **substantive** *sau* **pronume** *în Ac. ori în G. sau prin* **adjective posesive** *în Ac. cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:*

Ochii ni *se măriseră* **de uimire**. / — Z. Stancu, *Desculț*.

Din pricina lui *am amînat* excursia. **Din pricina ta** *am întîrziat*.

b) *prin* **adjective propriu-zise** *(sau provenite din* **participii***) precedate de prepoziția* **de:**

Lupului îi scăpărau ochii / și-i *sfîrîia* gîtlejul **de flămînd...** / — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Cînd mama *nu* mai *putea* **de obosită**, / noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) *prin* verbe la gerunziu:

Fata împăratului *se mira*... **văzînd** frumuseţile cîmpului. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

Gerunziul verbelor copulative nu poate exprima singur un complement circumstanţial, deoarece verbul copulativ este numai un instrument gramatical:

Dar turturica, **fiind mai uşoară**, *ajunge* mai înainte. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciţiu

Subliniază complementele circumstanţiale de cauză. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate şi analizează-le arătînd prin ce părţi de vorbire sînt exprimate.

a) Cînta la umbră deasă de salcîm.../ Răsuna dealul de glasul ei limpede./— Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputînd închide ochii, din pricina cîntecului pitpalacilor.../ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Moartea lui Castor*.

c) Numai din pricina voastră am răcit casa,/ căci pentru mine era numai bună / cum era./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Moş Niţă cu un ochi plîngea de părere de rău/ că plecăm noi stăpînii,/ iar cu altul rîdea de mulţumire/ că pleacă slugile/ şi rămîne iar stăpîn, numai cu Duţa şi cu Leu, cîinii lui... /[134] — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Moş Niţă Hîrleţ*.

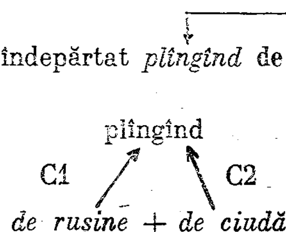
e) Ducem vitele pe luncă la păscut./ S-au uscat smîrcurile./ Sîngeră boturile vitelor căutînd rădăcini./[135] — Z. Stancu, *Desculţ*.

f) Iar Trăsnea, fiind mai chilos şi mai tare de cap, rabdă el/ cît rabdă.../[136] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

III. *Un verb sau un adjectiv poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanţiale de cauză** *coordonate:*

C1 C2

Unii dintre copii s-au îndepărtat *plîngînd* **de ruşine** şi **de ciudă**./

Exerciţii

1. Subliniază complementele circumstanţiale de cauză. Notează-le cu litera *C*, numerotează-le şi fă schema raporturilor sintactice numai pentru propoziţiile în care două sau mai multe complemente circumstanţiale de cauză determină acelaşi cuvînt.

a) Aşa mai păţi într-o noapte;/ şi a doua zi, de ciudă şi de mînie, se porni de pe Dealul Balaurului în jos.../ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) De frica zapciului
Şi de groaza birului,
Uitai drumul satului
Şi coarnele plugului./
— *Birul* (Folclor)

c) În vreme ce căpriorul se scutură/ şi fuge năuc de spaimă şi durere,/ pasărea cade moartă, cu ghearele strînse, cu ochii deschişi./ — Em. Gârleanu, *Vulturul*.

d) Auzind zmeul aceasta, se făcu foc şi pară de mînie,/ se turbură de necaz/ şi nu mai vedea înaintea ochilor./ Apoi, [după ce înţelese/ că are a face tocmai cu răpitorul iubitei sale,] îşi pierdu cumpătul de supărare şi amărăciune./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

e) Corbiţa înspăimîntată, nebună de groază şi de durere, se îndreptă spre stînca asta / şi ajunse curînd pe marginea ei. / Aicea ea se opri o clipă / şi cătă în urmă. / Tătarii se apropiau cu fuga. / — A. Russo, *Stînca Corbului*.

2. Compune o scrisoare în care să motivezi prin propoziţii cu complemente circumstanţiale de cauză de ce n-ai putut răspunde la o invitaţie ce ţi s-a făcut. Motivarea să fie exprimată prin mai multe complemente circumstanţiale de cauză care să determine acelaşi verb. Subliniază complementele circumstanţiale de cauză şi fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanţial de scop

I. Complementul circumstanţial de scop *determină* **un verb** *şi arată* **scopul acţiunii exprimate prin verbul determinat:**

	Întrebarea la care răspunde
...şi nu se dumirea / ce *să facă* **spre a scăpa** de ruşine. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.	Cu ce scop să facă? — *spre a scăpa*.
Voi căuta un alt făgaş **pentru a-mi împlini** rostul pe lume. / — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.	Cu ce scop voi căuta? — *pentru a împlini*.

Complementul circumstanţial de scop poate sta după verbul determinat (ca în exemplele de mai sus) *sau înaintea acestuia:*

Pentru a-mi împlini rostul, *voi căuta* un alt făgaş.

Exerciţiu

Subliniază complementele circumstanţiale de scop şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Oameni, femei, copii, bătrîni erau împinşi înainte ca nişte turme de vite proaste spre a fi vînduţi în tîrg./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Spre a merge la Almaş pe drumul mare, ar fi trebuit/ să suim Dealul Balaurului.../ De la o vreme cotirăm de la Dărmăneşti, la stînga spre Gîrcina, pentru a tăia peste dealuri, pe drumul de picior./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

[134] — *Din ce cauză* plîngea? — *„de părere de rău"*. — Compl. circ. de cauză exprimat printr-o locuţiune substantivală.

[135] — *Din ce cauză* sîngeră (boturile)? — *„căutînd"* *(rădăcini)*. — Complement circ. de cauză exprimat printr-un verb la gerunziu.

[136] — *Din ce cauză* rabdă? — *„fiind mai chilos* şi *mai tare de cap"*. — Compl. circ. de cauză exprimat prin gerunziul verbului copulativ *a fi* şi două nume predicative: un adjectiv *(mai chilos)* şi o locuţiune adjectivală *(mai tare de cap)*. Cei trei termeni formează o *parte de propoziţie dezvoltată, analizabilă* în felul arătat.

c) În inimile lor răutatea crescuse mereu;/ iar, spre a îmbuna pe zei, el închipuise un soi nou de înjunghieri și de sacrificii,/ care mohorîse pămîntul cu sînge./ — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

d) I-a dat poruncă/ ca să-i deschidă toate tronurile cu haine spre a-și alege fiul său pe acelea/ care îi vor plăcea./ — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

II. **Să nu confunzi** *complementul circumstanțial de scop cu complementul circumstanțial de cauză. Ține seama de următorul lucru: aceste complemente arată* **o motivare a acțiunii exprimate de verbul determinat,** *dar ordinea acțiunilor este diferită. Indiferent de locul complementului circumstanțial față de verbul determinat,* **acțiunile se petrec în ordinea următoare:**

1. **complementul circumstanțial de cauză;** 2. *cuvîntul determinat;*
1. *verbul determinat;* 2. **complementul circumstanțial de scop:**

De bucurie, *se zăpăcise.* (1 → 2)	compl. *circumstanțial de cauză*
Se zăpăcise **de bucurie.** (2 ← 1)	
Se *pregătește* **pentru a pleca la munte.** (1 → 2)	compl. *circumstanțial de scop*
Pentru a pleca la munte, se *pregătește.* (2 ← 1)	

Confuzia dintre aceste două complemente *se datorează* **și întrebării** *din vorbirea obișnuită,* **exprimată prin** *locuțiunea adverbială* **de ce?,** *întrebuințată pentru a afla fie* **cauza,** *fie* **scopul** *unei acțiuni.* **Deci nu folosi întrebarea „de ce?" în analiza gramaticală** *atunci cînd vezi că este vorba de* **motivarea unei acțiuni.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de scop și cu două linii complementele circumstanțiale de cauză. Indică prin săgeată cuvintele determinate. După modelul de mai sus, analizează felul complementelor circumstanțiale și arată ordinea în care se petrec acțiunile.

a) Ajungînd într-o cetate, porunci/ de-i făcu trei perechi de opinci de fier și un toiag de oțel,/ se găti de drum/ și porni în călătorie, spre a-și găsi bărbatul./[137] — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

b) Vorba ceea:/ Milă mi-e de tine,/ dar de mine mi se rupe inima de milă.../ Și, nemaiputînd suferi foamea, încep a mîrîi ugilit printre gard.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Orologiul sună de 12 ori în limba sa metalică, spre a da lumii... sama/ că se scursese și a 12-a oră a miezului nopții./ — M. Eminescu, *Geniu pustiu.*

d) Știi/ că are haz și asta!/ Voi să vă lăfăiți/ și să huzuriți de căldură,/ iar eu să crăp de frig./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Spre a fi sigur d-a nu fi izbit în spate de români, el trimise un grup de oaste/ de cuprinse cetatea Brăilei./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

f) La curte se făcuse mare pregătire pentru ospățul acesta./ — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

g) Sinan, temîndu-se de sosirea lor, fugise în grabă, lăsînd în București multe bagaje muniții, robi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

2. Construiește două propoziții cu complemente circumstanțiale de scop și două propoziții cu complemente circumstanțiale de cauză. Indică cuvintele determinate și ordinea acțiunilor.

III. Complementul circumstanțial de scop poate fi exprimat:

a) *prin* **substantiv** (sau **un înlocuitor** *al substantivului)* **cu prepoziție:**

La curte *se făcuse* mare pregătire **pentru ospățul** acesta. /

Datoria noastră este / să avem în vedere oricînd o invazie posibilă / și să ne *pregătim* **de rezistență.** / — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

Am consultat **pentru aceasta** toate dicționarele noastre./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) *prin* **verbe la infinitiv** *precedate de prepozițiile* **„pentru"** sau **„spre"** *ori* **la supin** *cu diferite prepoziții:*

Și, **spre a ajunge** înapoi la sălciile bătrîne, *muncea* o zi și o noapte, trăgînd barca împotriva apelor. / — E. Camilar, *Mitru.*

...lupul puse / *să-i ascută* limba și dinții **pentru a-și subția** glasul... / — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

Cînd *punea* mama laptele **la prins,** / eu... de pe a doua zi și începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Pe cînd eram matroz,/ se întîmpla adesea/ ca să călătorim pentru negoțul nostru prin țări foarte îndepărtate./ — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

b) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare,... după cules răchițică..., cine umbla?/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) ...adormise frumos, lăsîndu-mă pradă gîndurilor / pe care le sădiseră vorbele lui în sufletu-mi pregătit... pentru asemenea răsaduri./ — **I. Al. Brătescu-Voinești,** ***Întuneric și lumină.***

d) După cîteva mișcări comune tuturor animalelor [care se pregătesc pentru somn,] găsirăm echilibrul trebuitor pentru a dormi./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Tocmai atunci veneau după apă, voioase și cu ulcioarele pe creștet, fetele lui Keleu./[138] — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

[137] — *Cu ce scop* se găti? — *„de* (pentru) *drum".* — Compl. circ. de scop exprimat printr-un substantiv cu prepoziția *de.*

f) N-aveam dinții Zgripțoroaicei din poveste/ și, prin urmare, nu puteam sfredeli stînca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

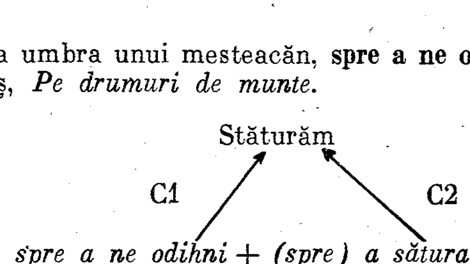
2. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de scop exprimate prin substantive precedate de prepoziții și prin verbe la supin. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește patru propoziții cu complemente circumstanțiale de scop exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziția infinitivului *(a)* și verbul la infinitiv să se afle intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate **-i, -l, -ți, -și.** Subliniază în mod deosebit complementele circumstanțiale de scop și pe cele directe sau indirecte și indică prin săgeată verbele determinate de fiecare complement.

IV. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop** *coordonate:*

C1 C2

Stăturăm deci la umbra unui mesteacăn, **spre a ne odihni** și a ne **sătura** ochii. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Vru/ să-l piarză cu orice chip/ și, neîndrăznind a-l prigoni pe față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București sau a-l ucide prin taină./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră,/ pe care aprindea din cînd în cînd cîte puțin foc spre a-și frige cîțiva bureți sau pentru a-și dezmorți trupul biciuit de vînturile iernii./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) De ce nu voi/ pentru nume, pentru glorie să scriu?/ — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

2. Construiește cîte o propoziție cu două complemente circumstanțiale de scop ale aceluiași verb, exprimate prin substantivele: *apărarea* și *dezrobirea; refacerea* și *îmbunătățirea; reînnoirea* și *înfrumusețarea.* Subliniază complementele circumstanțiale de scop și fă schema raporturilor sintactice.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop ale aceluiași verb exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziția infinitivului *(a)* și verbul la infinitiv să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate: **-i, -l, -ți, -și.** Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de scop și pe cele directe sau indirecte, apoi fă schema raporturilor sintactice.

---

138 — *Cu ce scop* veneau? — *„după apă" (ca să ia apă).* — Compl. circ. de scop exprimat printr-un substantiv cu prepoziție.

I. Complementul circumstanțial condițional *determină un verb sau un adjectiv și arată condiția de care depinde realizarea acțiunii sau a însușirii exprimate de verbul sau adjectivul determinat:*

În caz de nevoie *v-aș anunța.* / Eu, **în locul lui,** *aș fi mai prudent.* /	**Cu ce condiție** aș anunța? — în caz de nevoie. **Cu ce condiție** aș fi mai prudent? — (dacă aș fi) *în locul lui.*

Verbul determinat de complementul condițional se află la un mod sau timp care *arată o acțiune nerealizată,* acțiunea urmînd să se realizeze dacă se îndeplinește condiția exprimată prin complement. Verbul poate fi la *condițional, conjunctiv, imperativ, viitor, imperfectul indicativului* cu valoare de condițional perfect — *În caz de nevoie* vă **anunțam** (cu sensul *aș fi anunțat)* sau la *prezentul indicativului* cu valoare de viitor — *În caz de nevoie* vă **anunț** (cu sensul *voi anunța).*

Complementul condițional se exprimă:

a) prin *substantivele* **caz, condiție, ipoteză, eventualitate** *precedate de prepoziția* **în** sau prin *orice alt substantiv la acuzativ precedat de locuțiunea prepozițională* **în caz de:**

În cazul acesta *vom aștepta.* /

În ipoteza (eventualitatea) unui insucces *aș încerca* din nou./

În caz de nevoie *vom veni* și noi. /

Complementul condițional exprimat prin substantivul *condiție* se construiește cu prepoziția **în** sau **cu:**

În (sau **cu**) **condițiile** acestea *primesc.* /

Complementele condiționale exprimate prin substantivele **caz, condiție, ipoteză, eventualitate** *sînt urmate totdeauna de un atribut:* **în cazul** *acesta;* **în ipoteza** *unui insucces* etc.

b) prin **substantiv** sau **pronume** *la genitiv* ori printr-un **adjectiv posesiv** *la acuzativ cu locuțiunea prepozițională* **în locul:**

Eu, **în locul lui Mihai (în locul dumitale, în locul tău),** *aș primi.* /

Sensul construcțiilor de acest fel este: „dacă aș fi *în locul lui Mihai (în locul dumitale, în locul tău)*".

c) prin *adverbele* **altfel** și **altminteri**:

Ia-ți un ajutor. / **Altfel (altminteri)** *nu vei termina* la timp. /

Aceste adverbe exprimă *contrariul celor spuse în propoziția anterioară*, adică „dacă *nu*-ți *iei* un ajutor".

d) printr-un **verb la gerunziu**:

Stăruind îl *vei îndupleca* (dacă stărui). /

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale condiționale, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătînd prin ce sînt exprimate.

a) Deschisei plicul/ și citii:/ „Domnule, în caz de mobilizare, vă rugăm a vă prezenta în termen de 48 ore la biroul.../ unde sînteți repartizat./ — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

b) Mihai-Vodă se temu/ că neprimind alianța lui Sigismund l-ar putea sili pe acesta a se arunca în brațele turcilor.../ Alianța Transilvaniei, în acest caz, îi este dar (deci) neapărată./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Nu vreau/ să știu nimic!/ continuă Tănăsescu cu pumnii strînși./ Imediat să părăsești primăria,/ altfel te arestez./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

d) În locul spătarului Ghica, eu nu-ți trăgeam palme,/ cum a făcut el.../ Eu vîram sabia în dumneata.../ — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente condiționale exprimate prin substantivele *caz, condiție, ipoteză, eventualitate*, prin substantive cu locuțiunile prepoziționale *în caz de, în locul* și prin adjective posesive cu locuțiunea prepozițională *în locul*. Subliniază complementele condiționale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Un verb sau un adjectiv poate avea* **două sau mai multe complemente condiționale** *coordonate:*

C1 | C2

În caz de nevoie *sau* de urgență vă *vom ajuta* și noi.

C1 | C2

Ascultîndu-l *și* **înțelegîndu-l** *ai fi mai iertător*.

Există și construcții în care un complement condițional exprimă *condiția a două acțiuni*, deci *determină două verbe cu funcția de predicat:*

Eu, **în locul tău**, l-*aș fi sfătuit* / și l-*aș fi încurajat*. /

Exerciții

1. Subliniază complementele condiționale, analizează-le arătînd prin ce sînt exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu te-am știut/ că-mi ești de aceștia.../ Dar trăind și nemurind, te-oi sluji eu, măi badeo!/[139] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Altul, în locul lui, ar fi murit/ și ar fi înviat de bucurie./ Ungureanu a pus însă banii în desagă/ și și-a văzut de drum./[140] — Vol. *Din folclorul nostru*.

2. Construiește patru propoziții cu două sau mai multe complemente condiționale care să determine același verb. Subliniază complementele arătînd prin ce sînt exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial concesiv

I. Complementul circumstanțial concesiv *determină un verb sau un adjectiv și arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii exprimate de verbul determinat sau existența însușirii exprimate de adjectivul determinat:*

Cu toată osteneala, grierul le *cîntă* în cinstea lor un imn al dimineții. / — Em. Gârleanu, *Cîntărețul*.

În ciuda mîhnirii din sufletul lui, *părea vesel*. /

Osteneala ar fi putut împiedica realizarea acțiunii *cîntă*, dar **n-a împiedicat-o, ci i-a făcut o concesie, a permis realizarea ei**; *mîhnirea* ar fi putut împiedica existența însușirii *vesel*, dar **n-o împiedică, ci permite existența acestei însușiri.**

După cum se vede, *raportul concesiv se caracterizează printr-o* **opoziție între acțiunea sau însușirea exprimată de cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv**, *sensul de bază al construcțiilor fiind:* Era ostenit, *dar* le cîntă; / Era mîhnit, *dar* părea vesel.

Opoziția poate fi numai față de conținutul complementului concesiv, ca în exemplele de mai sus, sau față de ceea ce exprimă acest complement împreună cu atributul (atributele) lui — **Cu toată vremea** *nefavorabilă*, am urcat — sau împreună cu complementul (complementele) lui cînd complementul concesiv este exprimat printr-un adjectiv ori printr-un verb la mod nepersonal. (Exemple de acest fel sînt la II, e), f), g), p. 544.)

Complementul concesiv *stă de obicei înaintea cuvîntului determinat*, ca în exemplele de mai sus; el *poate sta însă și după cuvîntul determinat: Am urcat*, **cu toată vremea** nefavorabilă. /

Exercițiu

Subliniază complementele concesive și indică prin săgeată cuvintele determinate. Dacă opoziția celor spuse prin cuvîntul determinat se referă și la atributele substantivului cu funcția de complement concesiv, încercuiește atributele respective.

a) Plîngea / și în ciuda mîniei, ochii ei rămîneau mari și curați. / — M. Preda, *Moromeții*.

b) Dar, cu toate basmele lui Tocălie, somnul nu s-a lipit de capul flăcăului. / — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Într-acea noapte, armata noastră, cu toată osteneala bătăliei, nu se odihni deloc./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Bietul meu tovarăș!/ El niciodată nu și-a putut da seama/ ce căuta pe Hălăuca,/ eu însă, cu toată strășnicia împrejurărilor, făceam haz,/ în vreme ce el bombănea mereu./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

II. Complementul concesiv poate fi exprimat:

a) printr-un **substantiv la acuzativ** *precedat de locuțiunea prepozițională* **cu tot (cu toată, cu toți, cu toate)** *:

Cu toată osteneala, greierul le *cîntă*. /

Cu toate greutățile drumului, *a ajuns* la timp. /

[139] — *Cu ce condiție* te-oi sluji? — *„trăind și nemurind" (dacă voi trăi și nu voi muri)*. — Compl. circ. condiționale.

[140] — *Cu ce condiție* ar fi murit și ar fi înviat? — *(dacă ar fi fost) „în locul lui"*. — Compl. circ. condițional care determină două verbe cu funcția de predicat.

* Secvența *cu tot (toată, toți, toate)* este considerată în *Gramatica Academiei* locuțiune prepozițională. Unii cercetători interpretează pe *tot (toată, toți, toate)* ca avînd funcția de atribut adjectival în cadrul structurii complementului.

b) prin *locuțiunea adverbială* cu **toate acestea (astea)**, formată din pronumele demonstrativ cu sens neutru *acestea (astea)* și locuțiunea prepozițională *cu toate:*

Sînt obosit. / Cu toate acestea (astea), voi mai lucra cîteva ore. /

Specificul acestui complement concesiv constă în faptul că pronumele demonstrativ *acestea (astea)* se referă la cele spuse mai înainte; el rezumă propoziția anterioară: *cu toate acestea (cu toate că sînt obosit).* Același sens și același rol are și *complementul concesiv exprimat prin adverbul* **totuși:**

Sînt obosit. Totuși *(= cu toate acestea) voi* mai *lucra.*

c) printr-un **substantiv** *sau* **înlocuitorul acestuia la genitiv** *precedat de locuțiunile prepoziționale* **în ciuda, în pofida** *sau de prepozițiile* **împotriva, în contra (contra):**

În ciuda* (în pofida) lor, tot *voi pleca.* /

Împotriva (în contra) hotărîrii luate, *voi* mai *aștepta.* /

d) printr-un **substantiv** *sau* **înlocuitorul acestuia în acuzativ** *cu prepoziția* **fără** *precedată de adverbul* **chiar** *ori* **și** *(= chiar):*

Chiar (și) fără ajutorul *lor* (fără ei), *vom termina* la timp./

e) printr-un **adjectiv** *precedat de adverbul* **chiar** *sau* **și** *(= chiar):*

Chiar (și) obosită *peste măsură, a continuat* lucrul pînă tîrziu./

f) printr-un **verb la gerunziu** *singur sau precedat de adverbul* **chiar,** adverb care intră în componența complementului concesiv, el avînd rolul de a indica sensul concesiv al complementului:

Lucrînd (chiar lucrînd) *ziua și noaptea, n-aș termina* în timpul stabilit. /

g) printr-un **verb la infinitiv** *precedat de prepoziția* **fără:**

Fără a-l privi în ochi, i-*am ghicit* gîndurile. /

Verbele copulative la gerunziu sau la infinitiv **nu pot exprima singure complementul concesiv,** *deoarece ele nu sînt decît* **verbe de legătură:**

Chiar mai mare fiind, totuși *trebuie* / să-i porți de grijă. /

Fără a fi prea isteț, *se descurcă* destul de bine. /

Prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale cu care se construiește complementul concesiv au rolul de a preciza atît opoziția dintre ceea ce exprimă cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv, cît și concesia. Opoziția și concesia sînt uneori întărite și prin *adverbul corelativ* **totuși** sau tot (cu sensul *totuși*), care însoțește cuvîntul determinat: *Cu toată osteneala,* **totuși** (tot) le *cîntă* (sau: le *cîntă* **totuși**).

Complementele concesive construite cu locuțiunile prepoziționale *cu tot (cu toată, cu toți, cu toate), în ciuda, în pofida* sînt ușor de recunoscut după aceste **locuțiuni prepoziționale specifice complementului concesiv.** *Mai multă atenție cer complementele concesive construite cu prepozițiile* **împotriva** *și* **în contra,** *precum și cele exprimate prin verbe la* **gerunziu** *sau la* **infinitiv,** deoarece există și alte complemente cu aceleași mijloace de exprimare: A luptat *împotriva asupritorilor* (complement indirect); *Ascultînd* cu atenție, vei înțelege (complement condițional); Mă privi *fără a clipi* (complement de mod) etc.

---

* *Locuțiunea prepozițională* în ciuda nu trebuie confundată cu partea componentă din *locuțiunea verbală* a face în ciudă: *I-am făcut în ciudă* prietenului meu. Observă că în locuțiunea prepozițională *în ciuda* substantivul este articulat enclitic și că locuțiunea este urmată de un substantiv sau pronume la genitiv, pe cînd în locuțiunea verbală *a face în ciudă* substantivul este nearticulat, iar locuțiunea verbală este urmată de un substantiv sau pronume la dativ: cui *am făcut în ciudă? — prietenului (lui).*

Pentru a **evita confuzia** *observă* **opoziția** *dintre acțiunea sau însușirea exprimată de cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv.* Observă de asemenea că *uneori în textul cu complement concesiv așezat înaintea termenului determinat* **sensul concesiv** *este indicat prin* **adverbul corelativ „tot"** *sau* **„totuși"** (vezi primul exemplu de la c) cu *tot (= totuși)* și al doilea de la g) cu adverbul corelativ *totuși. Prezența în text a adverbului corelativ „totuși" sau a lui „tot" (= totuși) ori posibilitatea de a introduce un astfel de adverb în textul cu topica arătată a complementului îți poate servi ca* **mijloc de control** *atunci cînd modul de exprimare a complementului nu te poate ajuta la stabilirea felului său.*

Exerciții

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătînd prin ce sînt exprimate. Analizează și celelalte complemente exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepoziția *împotriva* și prin verbe la gerunziu și la infinitiv.

a) În ciuda supărării, văzînd pe țărani rîzînd, plutonierul răcni aproape vesel./ — Stai, Pantelimoane!.../ De ce fugi?/ — L. Rebreanu, ***Răscoala.***

b) Nică era sfădit cu mine din pricina Smărănditei popii,/ căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă,/ pentru că nu-mi da pace/ să prind muște./ — I. Creangă, ***Amintiri din copilărie.***

c) Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală/ și fiindcă, cu toate astea, el era Budulea Taichii,/ băieții rîdeau totdeauna/ cînd îl vedeau.../ — I. Slavici, ***Budulea Taichii.***

d) Pentru Ștefan... nebuniile copiilor sînt o petrecere./ Îi ia în brațe,/ îi sărută/ și le dă ghes, în pofida mamei,/ să-și facă de cap./ Acest fel de a face în ciudă nevestei... este și el o desfătare dată bărbatului./[141] — G. Călinescu, ***Ion Creangă (viața și opera).***

e) El o privește/ și i se pare/ că acest chip, fără a fi frumos, are un farmec deosebit.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, ***Două lacrimi.***

f) Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi./ — C. Negruzzi, ***Alexandru Lăpușneanul.***

g) Chiar presupunînd [că (tatăl lui Creangă) s-ar fi căsătorit la 30 de ani,] și totuși, [cînd murea] n-avea cu mult peste 50 de ani./ — G. Călinescu, ***Ion Creangă (viața și opera).***

h) Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească./ — C. Negruzzi, ***Alexandru Lăpușneanul.***

i) — Ai auzit ceva despre răscoală, părinte?.../ Cică rumânii din Moldova s-ar fi ridicat împotriva boierilor.../ — Z. Stancu, ***Desculț.***

j) Toată lumea e sceptică;/ totuși belgienii și italienii mi-au spus/ că păstrează încrederea./ — N. Titulescu, ***Documente diplomatice.***

k) Puterea hidrocentralelor, chiar considerabilă, nu este decît scînteia inițială pentru a declanșa marea, adînca, inepuizabila putere a poporului./ — Geo Bogza, ***Porțile măreției.***

2. Construiește patru propoziții în care să se afle cîte un complement concesiv exprimat printr-un substantiv precedat de prepozițiile *împotriva* și *în contra;* printr-un verb la gerunziu; printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără.*

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle: un complement obiect indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv cu prepozițiile *împotriva* și *în contra;* un complement condițional exprimat printr-un verb la gerunziu; un complement de mod exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără.* Subliniază complementele și analizează-le arătînd felul lor și prin ce sînt exprimate.

III. *Un verb sau un adjectiv poate avea* **două sau mai multe complemente concesive coordonate.** În acest caz prepoziția sau locuțiunea prepozițională cu care se construiește complementul concesiv poate fi folosită înaintea fiecărui complement sau numai înaintea primului complement, iar înaintea celorlalte se subînțelege:

C1 | C2 | ↓

Cu toată stăruința *și* **cu toate făgăduielile,** *nu* l-*am convins.*/

C1 | C2 | ↓

În ciuda ploii *și* **a greutăților** drumului, oamenii *erau veseli.*/

Exerciții

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele concesive arătînd prin ce sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

a) Cu tot ciomagul lui Iordache și cu tot ajutorul tovarășilor, cîinii îl înghesuiră lîngă leucă./ — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

b) Fetele atunci au luat altă vorbă,/ dar din inima lor nu se ștersese purtarea necuviincioasă a spînului, cu toate îndreptările și înrudirea lui./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Cu toată iarna grea și împotrivirea viscolului, oastea Moldovei a executat o mișcare demnă de cele mai vestite oști ale lumii./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Pînă azi-dimineață, în ciuda tuturor întîmplărilor și a zvonurilor, a fost convins în adîncul său/ că oamenii lui vor sta liniștiți.../ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) Cu tot dorul și nerăbdarea mea de a mă vedea acasă, trebuia/ să poposesc o noapte,/ că însera.../ — A. Vlahuță, *De la țară.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complemente concesive care să determine același verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial consecutiv

I. Complementul circumstanțial consecutiv *determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată consecința (urmarea) acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvîntul determinat, precum și măsura intensității acțiunii ori a însușirii respective:*

— Atunci (atît) mi *se clătinase* și mie cugetul, **neștiind** / să mai fac deosebirea răspicată între real și ireal. / — Cezar Petrescu, Din vol. *Aranca, știma lacurilor.*	**Cît** (mi) se clătinase? — *neștiind* (= încît nu știam).
— Avea o figură atît de *fioroasă*, **de speriat.**	**Cît** de fioroasă? — *de speriat* (= încît era de speriat).
— Apa înainta așa de (= atît de) *repede*, **de neînchipuit.**	**Cît** de repede? — *de neînchipuit* (= încît era de neînchipuit).

141 — „Acest fel *de a face în ciudă nevestei...*" — *Care* fel? — *„de a face în ciudă (nevestei")*. — Atribut verbal exprimat prin locuțiunea verbală *a face în ciudă* (a necăji), la modul infinitiv precedat de prepoziția *de*. — *Nevestei:* compl. ob. indirect *(cui* face în ciudă?).

Complementul *neștiind* arată **consecința acțiunii** din contextul „mi *se clătinase* cugetul" *și* **măsura intensității** *acestei acțiuni*, iar complementele *de speriat* și *de neînchipuit* arată fiecare **consecința** *și* **măsura intensității** *însușirii* exprimate de *adjectivul* sau de *adverbul* determinat: *(fioroasă) de speriat; (repede) de neînchipuit.*

Complementul consecutiv *se recunoaște mai ușor cînd cuvîntul determinat este însoțit de un* **adverb cantitativ** *cu rolul de* **corelativ** *al complementului consecutiv*, adică *un adverb strîns legat de conținutul acestui complement*, în sensul că **adverbul corelativ** *arată în mod* **nehotărît (neexplicit)** *măsura intensității acțiunii* sau *a însușirii*, iar **complementul consecutiv** *arată măsura intensității în mod* **explicit.** (Compară, în exemplele date, ceea ce poate spune despre măsura acțiunii sau a însușirii adverbul corelativ *atît (de)* sau *așa (de)* cu ceea ce spun complementele consecutive corespunzătoare.) Adverbul corelativ nu este exprimat totdeauna, dar *poate fi introdus în propoziție* (ca în primul exemplu) *ca* **mijloc de verificare a funcției de complement consecutiv,** *în condiția arătată.* **Condiția trebuie observată cu atenție,** *fiindcă adverbele menționate pot apărea și în propoziții cu complemente circumstanțiale de alte feluri, precum și pentru faptul că* **unele complemente consecutive,** între care și cele exprimate prin supin, **pot fi confundate cu complementele circumstanțiale de mod.**

Verificarea funcției de complement consecutiv *se poate face și prin* **posibilitatea de a-l transforma într-o propoziție subordonată consecutivă introdusă prin conjuncția „încît"** (specifică acestei subordonate), așa cum s-a procedat la exemplele date, prin propozițiile puse între paranteze. Transformarea recomandată se explică prin faptul că *în general complementele consecutive au rezultat din contragerea propozițiilor consecutive*, dusă uneori pînă la ultima posibilitate de exprimare a raportului consecutiv, după suprimarea conjuncției „încît".

Complementele circumstanțiale consecutive exprimate prin **gerunziu neînsoțit de determinări** (ca în exemplul dat) *se recunosc mult mai greu decît construcțiile gerunziale consecutive rezultate din propoziții consecutive dezvoltate.* Compară, în această privință, dificultatea de recunoaștere a complementului consecutiv *neștiind* (din primul exemplu) cu construcția gerunzială consecutivă din textul:

Atunci (atît) mi *se clătinase* și mie cugetul, **neștiind** *a mai face deosebirea răspicată între real și ireal.*

Oricare ar fi modul de exprimare a **complementului circumstanțial consecutiv,** *acesta* **stă totdeauna după termenul determinat** (imediat după el sau despărțit prin alte părți de propoziție). Locul obligatoriu după cuvîntul determinat *se explică prin faptul că circumstanțialul consecutiv arată* **urmarea** *celor exprimate prin termenul pe care îl determină.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbul, adjectivul sau adverbul determinat de un complement circumstanțial consecutiv și cu două linii complementele consecutive. Motivează funcția de complement consecutiv ținînd seama de analiza exemplelor și de explicațiile date la acest punct (I).

a) Scoțînd bolovanul din glugă, l-a fulgerat... în crucea unei ferestre cît masa de mare,/ de s-a zdruncinat pînă-ntr-atît, spărgînd geamurile toate./ — Simion Hârnea, *Locuri și legende vrîncene.*

b) Şi figura marelui om se înălţa covîrşitoare, întunecînd cu încetul pe ceilalţi, pe toate gloriile de o zi./ — D. Anghel, *Mihail Kogălniceanu.*

c) Atunci,... frunzele minerale încep/ să vibreze încet făcînd perceptibil auzului trecutul lor îndepărtat./ — G. Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.*

d) Şi eram mîndru de seminţia mea,/ căci... s-a zvîrcolit înspăimîntător, smulgîndu-şi vitejia din rădăcini spre a se zvîrli asupra Nebiruitului./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

e) Masele de apă izbindu-se de stînci încarcă aerul de uriaşa vibraţie a trecerii lor, răsunînd între munţi în superbe, triumfătoare cadenţe./ — G. Bogza, *Cartea Oltului.*

f) Tunurile din Licostromo au huit... asupra cutezătorului, nevoindu-l/ să facă cale întoarsă./ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

g) Cu furca-n brîu, cu gîndul dus, În portu-i de la ţară.../
Era frumoasă de nespus — St. O. Iosif, *Bunica.*

h) Din locul acestor năprasnice dezlănţuiri drumul Oltului devine de nerecunoscut: o albie haotică./[142] — G. Bogza, *Cartea Oltului.*

II. Complementul circumstanţial consecutiv se poate exprima:

a) *Prin* **verb la supin cu prepoziţia „de“,** *iar supinul poate avea* **aspect pozitiv** *sau* **aspect negativ** (vezi exemplele de la punctul I şi complementul consecutiv — *frumoasă* **de nespus** din textul g) de la exerciţiul de mai sus).

Complementele consecutive **cu aspect pozitiv** *au putut proveni* **din numele predicativ** *al unei propoziţii consecutive* — *(fioroasă)* **de speriat** < încît *era* **de speriat** — sau **din predicatul verbal** *al propoziţiei de bază* — *(A mîncat* atît de mult), **de speriat** < *de* (= încît) **ne-am speriat.** *Complementele exprimate prin supinul* **cu aspect negativ** *au putut proveni din* **predicatul** *exprimat prin verbul* **a putea** *şi* **complementul direct** *al acestuia exprimat prin* **infinitiv** — *(frumoasă)* **de nespus** < încît **nu pot spune.** Prin găsirea propoziţiei de bază *vei putea evita* **greşeala** *de a considera aceste complemente consecutive drept* **complemente circumstanţiale de mod.**

b) *Prin verb la* **gerunziu** *provenit* **din predicatul unei propoziţii consecutive** *exprimate numai prin predicat* (vezi la punctul I primul exemplu — *neştiind* < încît *nu ştiam)* sau **din predicatul unei propoziţii consecutive dezvoltate.** În acest caz *gerunziul împreună cu ceilalţi termeni sintactici ai propoziţiei de bază formează* **o construcţie gerunzială circumstanţială consecutivă,** dar analizabilă: **gerunziul** *constituie* **centrul** (termenul de bază al) **construcţiei** *şi are funcţia de* **complement consecutiv,** *iar* **ceilalţi termeni** *îşi păstrează* **funcţia sintactică avută în propoziţia consecutivă:**

C A
(fereastra) *s-a zdruncinat* pînă-ntr-atît, **spărgînd** *geamurile toate* <... *s-a*
P C A
zdruncinat..., / încît **a spart** *geamurile toate.*

Luarea în considerare a termenilor care se grupează în jurul gerunziului cu funcţia de complement circumstanţial consecutiv **te va ajuta la observarea ideii de consecinţă şi a celei de măsură a intensităţii acţiunii sau a însuşirii exprimate de cuvîntul determinat** *şi deci* **la recunoaşterea funcţiei de complement consecutiv a gerunziului.**

Am arătat mai sus (la I) că *atît la complementul consecutiv exprimat prin* **gerunziu,** *cît şi la cel exprimat prin* **supin** *cuvîntul determinat este însoţit uneori de* **un adverb corelativ cu sens cantitativ.** La cele două feluri de complemente consecutive *corelativele mai obişnuite sînt* **atît (de)** *sau* **aşa (de)** = **atît (de).**

Rareori sînt folosite şi *alte adverbe* sau *locuţiuni adverbiale cantitative:* **destul** *(de)*, **prea, în (aşa) mare măsură, în aşa grad:**

— A mers **destul de** *repede*, **întrecîndu-**mă *cu mult* (sau: **de neaşteptat).**

— S-a oprit din fugă **prea** *repede*, **poticnindu-se.**

— Apele *au crescut* **în aşa măsură, revărsîndu-se** (sau: **de neînchipuit).**

Corelativul poate fi şi un *adverb* sau o *locuţiune adverbială de mod* care răspunde la întrebarea *cum?* (deci fără sens cantitativ) — **astfel, în aşa fel:**

A procedat **astfel (în aşa fel), mulţumindu-**i *pe toţi.*

c) *Prin verb la* **infinitiv** *cu prepoziţiile „pentru“, „spre“* (= pentru), „pînă la“, „fără“.

Complementele consecutive exprimate prin infinitiv *au de obicei corelativul* **destul** *(de) sau un sinonim al acestui adverb* — **suficient** *(de)*, **de ajuns** *(de)* — *ori corelativul* **prea.**

1. *Complementele consecutive* **cu corelativul „destul“** *sau* **un sinonim al acestui adverb** *au înţeles pozitiv sau negativ corespunzător modului de exprimare:*

— Traian *era* **destul de** *puternic*, **pentru a porni** *îndată ofensiva împotriva lui Decebal.* / — H. Daicoviciu, *Dacii.*

— Dacă te socoţi **destul de** *tare* **spre a te lupta** *cu mine*, / luptă-te odată! / — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

— Un om violent, voluntar, ...*nu se umileşte* **pînă la a se ruga** *de alt om...* / să plece. /* — D. Zamfirescu, *Viaţa la ţară.*

— Kosuth îl *ţine* la distanţă (pe Varvari), **fără a-*i* da** *ocazie* / să se afirme în revoluţia biruitoare. / **

Toate aceste texte prezintă **construcţii infinitivale** *provenite din propoziţii circumstanţiale consecutive:* (destul de puternic) *pentru a porni...* < *încît să pornească...;* (destul de tare) *spre a te lupta...* < *încît să te lupţi...;* (nu se umileşte) *pînă la a se ruga...* < pînă acolo, / *încît să se roage...****; (îl ţine la distanţă), *fără a-i da ocazie...* = *nedîndu-i ocazie* < *încît nu-i dă ocazie.*

2. *Complementele consecutive exprimate prin* **infinitiv cu prepoziţia „pentru“** *sau* **„spre“** *şi* **cu corelativul „prea“** *au fie* **aspect pozitiv cu înţeles negativ,** *fie* **aspect negativ cu înţeles pozitiv:**

— Era **prea** *ironic*, **pentru a crede** *în el sau în alţii.* / — N. Iorga, *Alexandru Odobescu.* (Era prea ironic) *încît* **nu credea...**

[142] — *Supinul „de nerecunoscut“* nu este complement consecutiv, ci **nume predicativ** *al predicatului nominal „devine de nerecunoscut“*, fiindcă *a deveni* este totdeauna *verb copulativ*, deci nu poate fi el singur predicatul unei propoziţii.

* În acest text şi în următorul corelativul nu este exprimat; el poate fi *atît*, în primul text, iar în următorul, *destul* sau *atît.*

** *Fără*, ca prepoziţie sau ca element component al locuţiunii conjuncţionale *fără să*, îi dă construcţiei infinitivale sau propoziţiei pe care o introduce *sens negativ.*

*** *Pînă la* din construcţia infinitivală consecutivă provine din secvenţa *pînă acolo*, care, cînd are valoarea de *corelativ al unei propoziţii consecutive, are sens cantitativ* = „pînă într-atîta“.

— Articolul este **prea** *interesant*, **pentru a nu fi comentat** (= *încît* **va fi comentat**).

Din cauza modalităţilor de construcţie, *complementele circumstanţiale consecutive exprimate prin* **infinitiv** *pot fi confundate cu* **circumstanţialul de scop** (cele construite cu prepoziţia *pentru* sau *spre*), *cu* **circumstanţialul de loc** (cele construite cu prepoziţia *pînă la*), *cu* **circumstanţialul de mod** (cele construite cu prepoziţia *fără*).

Evitarea oricăreia dintre aceste greşeli se poate realiza **prin observarea conţinutului de idei** *al construcţiei respective:* **consecinţa** *şi* **măsura acţiunii** *sau* **a însuşirii precizate prin complementul consecutiv.**

d) *Prin* **substantive cu prepoziţiile „de", „pînă la", „fără".** *Cu foarte rare excepţii,* aceste complemente consecutive apar de obicei *fără corelativ*, ceea ce duce frecvent la *confundarea lor cu complementele de mod.* Ele provin de obicei *din numele predicative* sau *din unele complemente ale propoziţiilor consecutive,* mai precis *din acele părţi de propoziţie care pot da ideea de consecinţă şi pe aceea de măsură a intensităţii acţiunii sau a însuşirii exprimate de cuvîntul determinat:*

— Trii, patru ceasuri toată oastea l-au gonit (pe urs) / şi de-abia l-au ucis. / Şi era *pré mare*, **de mirare.** / — I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei.* (< încît *era* **de mirare.**)

— De cîţiva ani stupii *ieşiseră* **de minune.** / — I. Slavici, *Budulea Taichii.* (< încît *erau* **de minune.**)

— Mă simţeam *abătut* **pînă la deznădejde.** / — Matei I. Caragiale, *Craii de Curtea Veche.* (< încît *ajunsesem* **pînă la deznădejde.**)

— Avea o fată *harnică* **fără pereche.** (< încît **n-avea pereche.**)

Exerciţiu

Subliniază complementele circumstanţiale consecutive şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Motivează oral funcţia de complement consecutiv a termenilor pe care i-ai subliniat.

a) Pîraiele din acele locuri, umflate de puhoaiele năvalnice, cară bolovanii în cantităţi neaşteptate, închizînd trecătorile./ — M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei.*

b) — Doamne, Ioane, / cum te prăpădeşti tu aşa, văzînd cu ochii!... / Aşa-s ficiorii, mă?! / şi chiuia o dată Dan, rănind tăcerea grea pînă în depărtări mari. / — I. Agârbiceanu, *Dan jitarul.*

c) Creangă rîdea plin, hohotitor, cutremurînd pereţii./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viaţa şi opera).*

d) În ciuda lacunelor sale şi a faptului [că-i lipseşte sfîrşitul,] documentul e destul de clar..., dispensîndu-mă de comentarii./ — H. Daicoviciu, *Dacii.*

e) Şi iarăşi apăreau întrebările în rafală şi răspunsurile poticnite..., cu prea multe ramificaţii, părînd o himeră / să le dea cîndva de capăt. /[143] — Mihai Sin, *Ierarhii.*

f) A văzut în casă la Moldoveanu pe nepoata acestuia..., fată frumoasă de neînchipuit. / — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

g) Chiar dacă am reduce la jumătate această cifră, / ea ni se pare destul de mare pentru a apăsa conştiinţa autorului ei moral. / — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

h) Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atîta sumedenie de copii la un loc. / — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

i) În zilele aceiea Andronic Paleologul..., cunoscînd/ că va să moară...,/ au chemat pe Ioan Cantacozino, boier.../ pre carele l-au fost cinstit pînă la mare boierie./[144] — Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti.*

j) Păduri negre de brazi, de fag... acoperă ca nişte armii dese totul, făcînd ţinutul de nerecunoscut./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viaţa şi opera).*

k) Chelnerul aduse mîncare şi băutură./ Erau bune mîncările/ şi vinul luneca de minune./ — I. Slavici, *Comoara.*

l) Doi ani (Gheorghe) s-a făcut luntre şi punte pentru ea/ şi n-a avut astîmpăr/ pînă nu a văzut-o în vatră./ Că[de cînd s-a însurat,] e vrednic de poveste,/ nu zice nimeni nimica./[145] — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

III. *Un verb* sau *un adjectiv* ori *un adverb poate avea* **două** *sau* **mai multe complemente circumstanţiale consecutive coordonate** *între ele:*

— Lupii se reped la vale *nebuneşte*, **luînd** *vulpile la vale şi* **amestecîndu-le** *cu pămîntul.* / — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

— Priveliştea era (atît de) *frumoasă*, **de mirare** *şi* **de neuitat.**

— Împrejurarea era prea *neaşteptată*, **pentru a-l linişti** sau **pentru a-i da curaj.**

Exerciţiu

Construieşte cîte o propoziţie cu *complemente circumstanţiale consecutive coordonate* exprimate: prin *verbe la gerunziu;* prin *verbe la supin;* prin *verbe la infinitiv;* prin *substantive cu prepoziţie.* Subliniază complementele consecutive, indică prin săgeată cuvîntul determinat şi motivează oral funcţia de complement consecutiv.

Punctuaţia complementelor circumstanţiale

I. Complementele circumstanţiale *aşezate după cuvîntul determinat nu se despart de acesta prin virgulă:*

Dealurile *se ridicau* **ca nişte ziduri** întunecoase **în faţa lui.** / — I. Slavici, *Pădureanca.*

II. Complementele circumstanţiale, *singure sau împreună cu determinările lor, se pun între virgule cînd sînt aşezate între subiect* (însoţit sau nu de

[143] — „părînd o himeră" — *parte de propoziţie dezvoltată = construcţie gerunzială consecutivă* provenită *din predicatul nominal* al propoziţiei circumstanţiale consecutive: încît *părea* **o himeră...**

determinările lui) *și predicat, dar numai cînd subiectul se află înaintea predicatului:*

Pitică, **de frica ploii,** *se ascunse* sub o frunză. / — Vol. *Din folclorul nostru.*

↑ ↑ ↑
subiect compl. circ. predicat
de cauză

S P
Frații mei mai mari, **după-amiază,** *pleacă* la munte.

III. *Complementele circumstanțiale* **coordonate** *urmează regulile de punctuație prezentate la conjuncțiile coordonatoare.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele circumstanțiale așezate după cuvîntul determinat sau între subiect și predicat, precum și complementele circumstanțiale coordonate. Notează părțile de propoziție subliniate cu literele: *P* (predicat), *S* (subiect), *C* (complement circumstanțial). Explică oral punctuația complementelor circumstanțiale și arată felurile lor.

a) Rîul cel mare, în șes, curgea sub perdele de aburi. / — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

b) Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, / ies răpede / și nu mă mai încurc primprejurul școalei /, ci o ieu la sănătoasa spre casă... / Și pînă să mă ajungă ei, / eu, de frică, am izbutit / de m-am îngropat în țărînă la rădăcina unui păpușoi. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Cînele zvîcni înainte / și prepelița sări în aer / și porni fîlfîind în zbor la înălțimea omului./ Vînătorul înălță brațul, / și pasărea de pradă, fîlfîind repede și mărunt din aripi, pluti o clipă, / apoi porni ca o săgeată într-un zbor drept și șuierător. / Ajunse prepelița,/ o rupse din zbor cu căngile / și se întoarse lin la vînător. / — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

d) Cuza... decise concentrarea armatei muntene și moldovene într-o tabără, la Florești, între Ploiești și Cîmpina, / de unde ea se putea deplasa ușor atît spre linia Dunării, cît și spre Transilvania. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

e) Soneria parcă s-a dus hăt departe, ca o vorbă trecută din gură în gură, din strajă, în strajă... /
Apoi a nins mult și bine asupra nepotului... învechindu-i așteptarea, moșnegindu-l. / — Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor.*

f) Ele (sălciile) sînt cele dintîi / care și-au contemplat îndelung propria imagine, dîndu-și seama de splendoarea ei și hotărîndu-se / să trăiască întru splendoare. / — G. Bogza, *Sălciile.*

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții cu diferite complemente circumstanțiale, unele așezate după cuvîntul determinat, iar altele între subiect și predicat. Subliniază complementele circumstanțiale. Analizează felul lor și explică oral punctuația folosită.

---

[144] — „pînă la mare boierie“ — *complement circumstanțial consecutiv*, provenit din:... l-au fost cinstit *pînă acolo (= pînă într-atît)*, / încît l-au ridicat *la mare boierie.*

[145] — „e vrednic *de poveste*“ — compl. circ. consecutiv, provenit din numele predicativ al unei propoziții consecutive: (e *vrednic*) / încît *a ajuns* **de poveste.**

IV. *Complementele circumstanțiale așezate la începutul propoziției, singure sau împreună cu determinările lor, nu se despart prin virgulă dacă ele arată o împrejurare esențială (necesară) pentru înțelegerea comunicării. Dacă împrejurarea nu arată ceva esențial, complementele circumstanțiale se despart prin virgulă:*

Din sus de sat locurile sînt sădite cu vii, / și **mai sus** coasta e acoperită cu tîrși; / **pe culmea plaiului** se vede marginea pădurilor. / — I. Slavici, *Pădureanca.*

Pe mușchiul gros, ...căprioara stă jos, lîngă iedul ei. / — Em. Gârleanu, *Căprioara.*

Complementul concesiv, *singur sau împreună cu determinările lui,* **se desparte prin virgulă,** *indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziție,* deoarece între el și cuvîntul determinat este o diferență de intonație care subliniază opoziția și concesia și pentru că el nu exprimă o împrejurare esențială pentru înțelegerea comunicării:

Cu toată osteneala, grierul le *cîntă* un imn al dimineții. /

Armata noastră, **cu toată osteneala bătăliei,** *nu se odihni...* /

...și le *da ghes,* **în pofida mamei.** /

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale din textele următoare. Analizează-le arătînd felul lor și explică oral punctuația.

a) În vremi de restriște și jale
Străbunii vegheau pe ogor.
Pămîntul, din munți pînă-n vale,
E plin de mormintele lor. — O. Cazimir, *Cîntec pentru patrie.*

b) Cu toate astea, nu după mult timp, împăratul băgă de seamă că fata sa cea mai mică din ce în ce slăbea. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

c) Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Pe cerdacul lung din față, stăpîna casei nu mai trebăluia. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Cu tot scepticismul în privința trăiniciei noii slujbe, Eminescu se așază la lucru... — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

2. Construiește patru propoziții cu complemente circumstanțiale de loc și de timp așezate la începutul propoziției. În primele două propoziții complementele să exprime ceva necesar pentru înțelegerea comunicării, iar în celelalte două complementele circumstanțiale să arate o împrejurare care nu este absolut necesară pentru înțelegerea comunicării. Subliniază complementele circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

3. Construiește patru propoziții în care complementul concesiv să ocupe diferite locuri în propoziție. În două din aceste propoziții substantivul cu funcția de complement concesiv să aibă unul sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

4. Compune o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale ale aceluiași verb. În unele propoziții complementele circumstanțiale să fie coordonate prin juxtapunere, iar în altele prin conjuncțiile *și, sau, ori* folosite numai între complementele coordonate, precum și prin conjuncțiile *nici, fie, ba* aflate și înaintea primului complement. Explică punctuația folosită.

V. Unele construcții circumstanțiale așezate la începutul propoziției sînt exprimate prin *verbe la gerunziu* sau *la participiu*, în jurul cărora sînt grupate alte părți de propoziție cu care formează construcții, uneori destul de dezvoltate, numite **construcții gerunziale** sau **participiale**.

Construcțiile gerunziale și cele participiale așezate la începutul propoziției se despart prin virgulă:

Văzîndu-l acum intrat pe portiță, ea își curmă lucrul. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

Crescut la cîmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată / că sînt cu putință atîtea frumuseți îngrămădite la un loc. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

Exerciții

1. Subliniază construcțiile gerunziale sau participiale cu funcția de complemente circumstanțiale, analizează felul complementelor circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

a) Ascultîndu-l, mă gîndeam/că tot legenda asta mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi. / — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

c) În Mahalaua Tătărașilor toți îl cunoșteau pe Ion Cuhulea. / Născut și crescut acolo, trăind cincizeci de ani în șir numai pe locul acela, nici nu putea fi altfel. / — Em. Gârleanu, *Furnica*.

d) Și-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toți ciulinii pe cărare
Fug cuprinși de panică. / — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

2. Compune o narațiune în care să folosești construcții gerunziale și participiale așezate la începutul propozițiilor. Subliniază-le și explică oral punctuația folosită.

Complementul

(Schemă recapitulativă)

Cuvîntul regent
- **verb — vizităm (pentru a vizita, vizitînd)** *muzeul*
- **adjectiv** — (apă) **rece** *ca gheața*
- **adverb** — (zboară) **repede** *ca gîndul*
- **interjecție predicativă — hai** *în codru;* **iată** *o floare*

Clasificarea complementelor

complemente necircumstanțiale
- **compl. ob. direct — ce?** (subst., pron., numeral la Ac. fără prep.; verb: infinitiv, supin, gerunziu); **pe cine?** (subst., pron., numeral la Ac. cu prep. *pe)*
- **compl. ob. indirect — cui?** (subst., pron., numeral la D.); **de (cu, la etc.) cine (ce)?** (subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; verb: infinitiv, supin); **asupra (contra, împotriva) cui?** (subst., pron., numeral la G.)
- **compl. de agent — de (către) cine?** (subst., pron., numeral la Ac. cu prep.)

complemente circumstanțiale
- **circ. de loc — unde?, de unde?, pînă unde?, încotro?** (adverb; subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; G. cu prep.; verb la supin)
- **circ. de timp — cînd?, de cînd?, pînă cînd?** (adverb; subst. cu prep., verb: infinitiv, gerunziu)
- **circ. de mod: propriu-zis; comparativ — cum?, cît?** (adverb; subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; verb: infinitiv, gerunziu)
- **circ. de cauză — din ce cauză?** (subst., pron. la Ac. cu prep.; adj., participiu cu prep. *de;* gerunziu)
- **circ. de scop — cu (în) ce scop?** (verb: infinitiv cu prep. *pentru, spre;* supin; subst. la Ac. cu prep. *pentru, de* etc.)
- **circ. condițional — cu ce condiție?** (subst. la Ac. cu loc. prep. *în caz de;* subst. *caz, condiție, eventualitate, ipoteză* cu prep. *în; condiție* cu prep. *cu;* subst., pron. G. cu loc. prep. *în locul;* adverbe: *altfel, altminteri;* gerunziu)
- **circ. concesiv** — subst. la Ac. cu loc. prep. *cu tot (toată, toți, toate);* loc. adv. *cu toate acestea;* subst. (pron.) la G. cu loc. prep. *în ciuda, în pofida* etc.; verb: infinitiv, gerunziu
- **circ. consecutiv** — verb: *supin* cu prep. *de; gerunziu; infinitiv* cu prep. *pentru, spre* (=pentru), *pînă la, fără;* subst. cu prep. *de, pînă la, fără*

Ordinea operațiilor de analiză

1. *Sublinierea predicatului* și notarea lui cu litera *P*. În cazul predicatului nominal cu nume predicativ multiplu se vor nota cu literele *NP* toate numele predicative și se vor numerota. De exemplu:

NP1 NP2
Unul din ei *era cărunt, cam zbîrlit.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. *Găsirea subiectului, sublinierea* și notarea lui cu litera *S*. În cazul subiectului multiplu se va proceda ca și la numele predicativ multiplu. Dacă subiectul nu este exprimat, se va scrie deasupra textului, în dreptul predicatului.

3. *Sublinierea atributelor*, notarea lor cu litera *A* și numerotarea, în cadrul fiecărei propoziții.

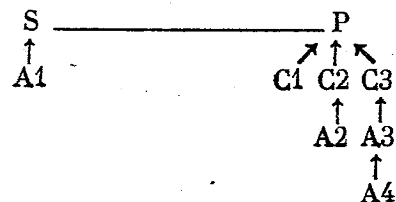
4. *Sublinierea complementelor*, notarea lor cu litera *C* și numerotarea ca și la atribut.

5. *Analiza felului părților de propoziție*, potrivit clasificării lor, și analiza părților de vorbire prin care sînt exprimate (dacă ți se cere și acest lucru).

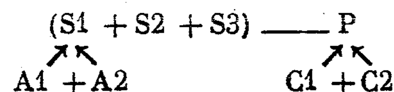
6. *Întocmirea schemei raporturilor sintactice.*

În întocmirea schemei, dacă propoziția este alcătuită din mai puține părți de propoziție, schema se poate face scriind atributele sau complementele sub cuvintele determinate. Dacă propoziția are un număr mai mare de părți de propoziție, schema se poate simplifica folosind numai literele și cifrele prin care au fost notate. De exemplu:

S A1 P C1 C2 A2 C3
Păianjeni *de smarald* **au țesut** *de pe o insulă pînă la malul opus un pod*
A3 A4
de pînză diamantică. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

Părțile de propoziție coordonate se leagă între ele astfel:

Textele de analizat

a) Din coșurile înalte ale fabricilor gîlgîie rotocoale negre de fum / și se risipesc molatic în zarea nesfîrșită. / Dunărea liniștită, largă, are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. / — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Un om înalt, subțire și drept, s-a ridicat din umbra unei sălcii. / Era îmbrăcat în niște straie vechi, dar destul de curate... / Avea o față cu trăsături fine / și ochii îi erau vii și inteligenți. / Părul și barba îi erau albe ca zăpada. / — M. Sadoveanu, *Pribegii.*

c) De peste crestele neclintite ale brîului de păduri..., luna plină a începutului de august își trimitea lumina slabă și piezișă a razelor sale... / Geamurile chiliilor..., poleite de lumina asta făr' de viață, căutau de prin unghere haotic spre mine cu priviri într-aiurea de ochi sticloși, încremeniți și morți. / — C. Hogaș, *La Pingărați.*

d) Între natură și poporul român este o străveche și legendară dragoste. / La adăpostul munților înalți, al văilor adînci și al perdelelor codrilor neguroși, s-a împotrivit cumplitelor năvăliri / și a dobîndit biruințele existenței noastre naționale... / Natură, haiduc, cavalerism și cîntec fioros din frunză de fag sînt noțiuni / care în trecutul nostru se leagă între ele ca belciugele unui lanț. / — B. Șt. Delavrancea, *Estetica poeziei populare.*

e) Bătrînul ofta de bucurie și de fericire. / „Iată / ce mari frumuseți sînt între oameni! / Între orice flori / ce cresc din pămînt în lumina și căldura soarelui", / medita pensionarul ceasuri întregi, în așternutul patului, seara. / — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui.*

f) Perechea s-a oprit în toate pridvoarele, / a examinat fiecare ungher / și locul ales a fost vizitat de mai multe ori, cîteva zile în șir, pe lumină, pe umbră, pe liniște și pe vînt. / Dimineața, la ora răsăritului se întorc / să se documenteze... /

Două zile nu s-a mai arătat nimic... / Prietenii plecaseră în căutarea altor materiale noi, / pe care le-au descoperit la mare depărtare. / Întoarcerile lor se făcură rare / și soții veneau / și plecau odată... / Pe fundul cuibului concav se așternuse o saltea de fire de păr de cal albe, întocmite împletit. / — T. Arghezi, *Buna-Vestire.*

g) Ce-ar fi / să fac și eu o încercare?... / Ce am / și ce-o să pierd? / Părinți nu; / rude nu: / Drag nu sînt nimănui. / — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

h) Miron Iuga le recomandă sînge rece și energie, / deși își dădea seama / că recomandația lui e vorbă în vînt. / Oamenii aceștia sînt morți de frică de acuma. / Îi convocase, în realitate, / ca să se controleze pe sine însuși. / El credea / că zvonurile despre intențiile de răzvrătire ale țăranilor lui sînt exagerări de ale celor fricoși. / — L. Rebreanu, *Răscoala.*

i) El nu se mai gîndise de mult nici la Virgil, nici la Dan. / Și iată / că Virgil Probotă, cu toate necazurile și sărăcia lui, de departe, dintr-un bordei de campanie, se arăta mai omenește îndurerat de soarta prietenului în pierzare. / — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

j) Mult mai bine ar fi făcut el / de alegea din oastea sa cei mai buni ostași... / și încredințînd-o lui Mihai-Vodă, l-ar fi trecut în Bulgaria. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

k) Altă casă mai mare și mai cuprinsă era casa lui Păun Ozun, unul din ginerii lui Dănilă. / Acesta era un român falnic, trup și suflet de viteaz. / Nu era nici el acasă, / ci numai nevasta și copiii, / fiindcă plecase de astă-iarnă, cu o scrisoare tainică de la socru-său Dănilă către Tudor Vladimirescu. / — G. Galaction, *La vulturi!...*

l) Acest tractat fu un act de răzbunare a aristocrației împotriva lui Mihai... / Boierii și călugării, spre a-și asigura și a-și întinde privileghiurile lor, spre a umili pe Mihai, trădară drepturile nației. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

m) Amurgul începuse a se ridica din adîncuri... / Și, încet-încet, se stingeau toate;/ și tot mai rar se desprindeau din depărtări un lătrat de cîne, un sunet de talangă, un glas de bucium... / Numai pîrăul, mînat cu grăbire în calea lui fatală de o putere nevăzută, mai însemna în amorțirea universală, eterna mișcare a vieții în vinele adormite ale lucrurilor. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

n) Cozia și Chetricica par două străji puse de pază orașului încă din copilăria lumii... / Poteca strîmtă a fost deseori teatrul unor tragice catastrofe. / — A. Russo, *Piatra Teiului.*

o) Și pisica toarce, / și fusul. / Numai că ea toarce lene, / și el, hărnicie. / — T. Mușatescu, *10* (din „Contemporanul").

p) Această camarilă a iritat nu numai pe civili, dar și pe militari, contribuind... la precipitarea deznodămîntului. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*

q) Tot de aceea, primirea atît a dublului firman de recunoaștere a alegerii, cît și a aceluia referitor la unirea deplină s-a făcut cu un minim de publicitate, într-un cadru discret. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată.*

r) În ciuda aparențelor, preluarea tîrzie de către geto-daci a tehnicii înaintate grecești e un fenomen explicabil./ — H. Daicoviciu, *Dacii.*

s) Am luat (țărmul Dalmației)... / de unde pornește cu atîta putere vîntul de miazănoapte, zguduind corăbiile... și dînd brînci trecătorilor, / care se prind uneori de copaci. / — N. Iorga, *Locuri străine.*

ș) Cît de năvalnic urcă în copaci (forțele primăverii), amețindu-i cu tăria lor, pocnindu-le unul după altul mugurii. / — G. Bogza, *Primăvara în Carpați.*

t) Era prea mare, pentru a se mulțumi cu ograda, / dar prea mic, pentru a se încumeta pe uliță. / — Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei.*

ț) Atacul susținut de două cete... clatină rîndurile lui Hatvani... / și îl constrîng / să caute adăpost între zidurile orașului, fără a mai putea / să întrebuințeze cele trei tunuri. / — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

u) Leiea Smaranda, mama povestitorului, este sinteza gospodinelor noastre, neînduplecate, energice, iubitoare pînă la sacrificiu./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

v) Principiile sale ostășești... se înrudesc de minune cu preceptele științei de astăzi./ — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*

Sintaxa frazei

Noțiuni generale

I. Fraza este *o unitate sintactică de sine stătătoare, alcătuită din îmbinarea a două sau mai multe propoziții.*

În cele mai multe fraze numărul propozițiilor este egal cu numărul predicatelor exprimate:

Fiecare vietate **pîndește** altă vietate,[1] / o **adulmecă,**[2] / o **prinde,**[3] / o **înghite.**[4] / — Z. Stancu, *Desculț.*

Hai și noi la craiul, dragă,[1] /
Și să **fim** din nou **copii.**[2] / — M. Eminescu, *Povestea codrului.*

În delimitarea propozițiilor unei fraze nu trebuie să ne conducem însă numai după numărul verbelor la mod personal și al interjecțiilor ori al adverbelor predicative exprimate, deoarece *în unele fraze pot fi și propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat.* De aceea *trebuie să observăm numărul comunicărilor dintr-o frază care apar ca o unitate sintactică corespunzătoare ca sens unei propoziții:*

Ne-*a întrebat*[1]/ cînd[2]/ și de unde *am venit.*[3]/ (cînd *am venit*).

Pomii *erau smulși,*[1]/ florile, *călcate* în picioare[2]/ (*erau* călcate).

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Dacă în unele fraze sînt propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat, scrie verbul predicativ sau verbul copulativ deasupra textului, la locul potrivit.

a) Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă.
— M. Eminescu, *Sara pe deal.*

b) Și de-ntrebați atuncea vouă ce vă rămîne?
Munca, din care dînșii se-mbată în plăceri.
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

c) Dar Stana n-o lua în seamă, își vedea de treburile ei, se învîrtea ușor ca o suveică, lucra, legăna copilul și cînta. — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui.*

d) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Răcnete, vuiet de arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru — Paris al lui mormînt.
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

f) Hainele... sînt vechi și ponosite, și armele ruginite, iară calul ai să-l poți alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jăratic.— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

II. *Propozițiile dintr-o frază pot fi* **principale** *sau* **secundare (subordonate).**

Propozițiile principale *sînt cele care nu depind de altă propoziție, spre deosebire de* **propozițiile secundare (subordonate),** *care depind de o altă propoziție:*

Și *se făcu* nuntă mîndră și frumoasă,[1] / cum *n-a fost* alta pe fața pămîntului.[2] / — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

Prima propoziție din această frază *este* **principală,** pentru că nu depinde de altă propoziție. Desprinsă din frază, poate exprima singură o comunicare.

A doua propoziție este **secundară (subordonată),** deoarece ea depinde de prima propoziție, în care se află cuvîntul pe care îl determină *(nuntă):* **ce fel de nuntă? — cum n-a fost alta pe fața pămîntului.** Această propoziție nu poate fi desprinsă din frază, pentru că este strîns legată de cuvîntul determinat, aflat în prima propoziție.

Între propoziția secundară și propoziția pe care o determină este un **raport de subordonare.**

Propoziția de care depinde o propoziție subordonată se numește **propoziție regentă,*** iar *cuvîntul determinat de propoziția subordonată este* **cuvîntul (termenul) regent.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii (în propozițiile regente) cuvintele determinate de propozițiile subordonate și notează deasupra textului felul propozițiilor: P (principală) și S (subordonată).

a) Fugeau cum fug razele lunii peste adîncile valuri ale mării, fugeau prin noaptea pustie și rece ca două visuri dragi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

b) Poți opri vîntul, apa și gurile oamenilor? De aceea le-am lăsat și eu pe fete să rîdă, pînă li s-a duce gura la urechi...— I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Capetele se întorceau pe rînd spre Petre Petre care se apropia zîmbind...

Petre nu biruia cu răspunsurile. Tot satul îl iubea, fiindcă era bun și liniștit și săritor la nevoie. Pantelimon îi luase lădița, să i-o aducă el pînă acasă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) Noi, copiii, ne jucam de-a valma la scare, însă în casele lipovenești era o umbră în care nu pătrundeam niciodată. — M. Sadoveanu, *Despre Dobrogea.*

* Denumirea *propoziție regentă* vine de la cuvîntul francez *régent,* care înseamnă *conducător.* Deci propoziția regentă are în frază rolul de conducător, deoarece de ea depind propozițiile subordonate.

III. *O propoziție secundară poate avea ca regentă o propoziție principală sau o propoziție secundară:*

Și acum *văd* eu[1] / că *avea* mare dreptate mătușa,[2] / căci pupăza *era ceasornicul* satului.[3] / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

1 propoziție principală, regentă a propoziției 2;
↑
2 propoziție subordonată — *are ca regentă o propoziție principală;*
↑
3 propoziție subordonată — *are ca regentă o propoziție subordonată.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Numerotează propozițiile, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor ca în modelul de mai înainte.

a) Vino mîine la mine, să mergem la plimbare,
Ca să-ți fac cunoștință cu o privighetoare.
— Gr. Alexandrescu, *Mierla și bufnița.*

b) Auzit-ați de-un oltean,
De-un oltean, de-un craiovean
Ce nu-i pasă de sultan?
Auzit-ați de-un viteaz
Care veșnic șade treaz
Cît e țara la necaz?
— V. Alecsandri, *Poezii populare.*

c) Leul, de multă vreme, ridicase oștire,
Să se bată cu craiul ce se numea Pardos.
— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

d) — Vrei dumneata să spui că nu-i adevărat ce-am spus? Nu-i adevărat c-ați luat un fecioraș crud la toate blăstămățiile cîte ați săvîrșit? — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

IV. *O frază poate avea una sau mai multe propoziții principale:*

Pe drum Dragoș *găsea* cîte o vorbă bună pentru fiecare om[1] / ce-l *întîlnea.*[2] / — L. Rebreanu, *Răscoala.*	1 *propoziție principală* ↑ 2 subordonată
Cîte ceva din sufletul lui *a rămas* în sufletul multora,[1] / dar el *nu* mai *este,*[2] / și-*a împlinit* cu adevărat o muncă grea[3] / de care *nu s-a plîns*[4] / ... — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*	1 + 2 + 3 *propoziții principale* ↑ 4 subordonată

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează-le, apoi fă schema raporturilor dintre propoziții și indică felul propozițiilor (principale sau subordonate).

a) Budulea cel bătrîn venea acum tot a doua săptămînă la oraș și le spunea drumeților că are un fecior, care e dascăl la doi copii de domn... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) În aceeași vreme o mîță pornește o obișnuită expediție în regiunile superioare și face să curgă printre rosturile bagdadiei sămînță de cînepă. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

c) Cugetătorul și organizatorul (revoluției) a fost națiunea, iar Tell și Magheru au fost brațul care a executat voința ei. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

d) ...atunci a rîs domnul profesor Wondraçek și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iară Budulea a răspuns că da.

— Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială.

Budulea-și netezi părul de pe frunte, își potrivi hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă... la locul unde stăteau băieții cînd își spuneau lecția. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

2. Construiește trei fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții principale și o propoziție subordonată. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor.

V. *Îmbinarea propozițiilor în frază se realizează prin* **raportul de coordonare** *sau prin* **raportul de subordonare.**

Raportul de coordonare *este cel existent de obicei între propoziții de același fel:*

a) *numai între* **propoziții principale:**

Am împresurat carele cu poveri ale căpitanului Scîrlat[1] / **și** le-*am îngrămădit* vîrîndu-le la vale pînă într-o bulboană nouă[2] / pe care o *cunoaștem* noi.[3] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.* — 1 + 2 ↑ 3

b) *numai între* **propoziții subordonate care determină același cuvînt din propoziția regentă:**

Mergi[1] / de *vezi*[2] / **și** de *învață.*[3] / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.* — 1 ↗↖ 2 + 3

Exercițiu

Construiește două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții principale și două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții subordonate. Subliniază cu roșu cuvîntul determinat de propozițiile subordonate în raport de coordonare. Fă schema raporturilor dintre propoziții.

Tipuri de fraze

După raporturile existente între propozițiile unei fraze, putem avea următoarele **tipuri de fraze:**

a) **frază formată numai prin coordonare:**

Ușa *se deschise*[1] / **și** drept în fața lui Dan *se ivi* un om înalt, ...cu fruntea mare,[2] / **iar** pe creștet *avea* un fes mic.[3] / — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.* — 1 + 2 + 3

b) **frază formată numai prin subordonare:**

Totuși Nicoară *hotărîse* în taina inimii lui[1] / *să nu ocolească* locul[2] / unde *trăise* biata sa mamă, Calomfira.[3] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.* — 1 ↑ 2 ↑ 3

c) **frază formată prin coordonare și prin subordonare:**

După aceea, Budulea *a venit* la mine[1] / **și** m-*a rugat*[2] / *să-i scriu* lui Huțu,[3] / pentru ca *să vie* acasă.[4] / — I. Slavici, *Budulea Taichii.* — 1 + 2 ↑ 3 ↑ 4

Acum degrabă *să-mi aduci* pe fata împăratului Roș[1] / de unde *știi*[2] / **și** cum *îi ști* tu.[3] / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.* — 1 ↗↖ 2 + 3

Am dejugat vitele[1] / **și** le-*am lăsat*[2] / *să pască* fire de mătase și fire de soare[3] / **și** *să bea* apă albastră din izvorul dintre stejari.[4] / — T. Arghezi, *Basmul.* — 1 + 2 ↗↖ 3 + 4

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor dintre propoziţii.

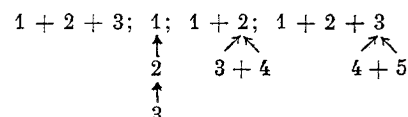
a) Glasul şi înfăţişarea învăţătorului dovedeau sinceritate fără umbră. Titu Herdelea, ascultîndu-l, se minuna cum se poate să se tolereze nişte stări atît de barbare. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) — Du-te chiar acum la stăpînul moşiei şi spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are sămănat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*.

c) Şi m-am apucat să cînt şi am cîntat din fluier pînă ce veni luceafărul colo, deasupra mea, spînzurat de-o frunză. — T. Arghezi, *Basmul*.

d) Au trecut de la meşterul de atunci vreo şase mii de ani şi bucuriile au rămas vii, în sunetul ulciorului pe care l-am dezgropat acum şi (pe care) l-am aşezat între cristale. Aceluia, meseria scumpă i-a fost, şi mîna lui mai trăieşte, colea, lîngă mîna mea care i-o atinge pe a lui... — T. Arghezi, *Ulciorul de lut*.

2. Construieşte cîte o frază cu următoarele raporturi între propoziţii:

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

Coordonarea

I. Raportul de coordonare între propoziţii poate fi realizat:

a) **prin juxtapunere (alăturare):**

Nourii *curg*,[1] / raze-a lor şiruri *despică*,[2] /
Streşine vechi casele-n lună *ridică*.[3] /
— M. Eminescu, *Sara pe deal*.

b) **prin conjuncţii:**

Fulguia domol peste Argeş[1] / **şi** *bătea* într-o dungă clopotul cel prevestitor de furtuni.[2] / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) **prin îmbinarea juxtapunerii cu coordonarea:**

Dar încă în acea zi Ghiţă *se duse* cu treabă la Arad,[1] / *cumpără* două pistoale[2] / **şi** îşi *luă* o a doua slugă, pe Marţi, un ungur înalt ca un brad.[3] / — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

Exerciţiu

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Fă schema raporturilor dintre propoziţii şi arată prin ce mijloace s-a realizat raportul de coordonare.

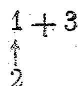
a) — Dar tu, Moţoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toţi domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut şi pre mine, vei vinde şi pre Tomşa. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*.

b) Toţi erau pentru oastea lui Tudor, dar fuseseră prea îngenuncheaţi în decurs de veacuri şi se ridicau greu în capul oaselor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Sus, paingul pe un fresin, urzind pînza-i diafană,
Cu-al său fir de-argint subţire face-o punte-aeriană,
Iar în leagăn de mătasă gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngîn-armonios. — V. Alecsandri, *Lunca din Mirceşti*.

II. *Propoziţiile coordonate* **pot urma una după alta**, *ca în exemplele de la punctul I, sau* **pot fi despărţite prin propoziţii subordonate:**

Oamenii *vedeau*[1] / că *se joacă* soarta lor,[2] / **dar** *şovăiau*.[3] / — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor dintre propoziţii.

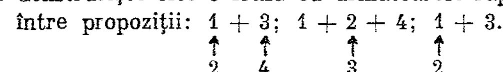
Explică oral prin ce mijloace s-a realizat coordonarea propoziţiilor.

a) Chiar acum aş putea să te omor în legea cea bună, dar mi-i milă de tinereţele tale... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Tunurile Ţării Româneşti erau gata să biruiască spre ele, dar înaintaşii suiţi în arbori au făcut semn tunarilor să mai rabde, pentru că la catargurile navelor flutură flamuri albe. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Şi a pornit, gîrbov, cîntăreţul, cu nădejdea slabă în suflet. Şi mergea cîţiva paşi, şi se oprea. Sufla din greu, gemea, şi degeaba încerca să cînte. Şi într-o bună zi, simţi cîntăreţul că trebuia să doarmă, dar să doarmă greu, cu tot dinadinsul. S-a oprit, şi-a pus capul pe-o piatră şi-a adormit... somnul pămîntului. — Em. Gârleanu, *Făgăduinţa*.

2. Construieşte cîte o frază cu următoarele raporturi de coordonare şi de subordonare între propoziţii:

Desparte frazele în propoziţii şi explică oral prin ce mijloace ai realizat coordonarea între propoziţii.

Felurile propoziţiilor coordonate

I. Propoziţiile coordonate pot fi:

Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare

a) **copulative,** *cînd prin conţinutul lor propoziţiile sînt* **prezentate ca asociate:**

şi; nici; precum şi; ci (dar, cît) şi; şi..., şi...; nici..., nici... .

Acum s-au scuturat frunzele fără brumă[1] / **şi** stau aşa, troiene, pe cărări.[2] / **Nici** le umflă vîntul,[1] / **nici** fug sunînd.[2] / — M. Sadoveanu, *Neagra Şarului*.

b) **disjunctive,** *cînd prin conţinutul lor propoziţiile* **se exclud una pe alta** *(realizarea uneia exclude realizarea celeilalte):*

sau; ori; sau..., sau...; ori..., ori... ; fie..., fie... .

...de-ar fi nins[1] / **ori** de-ar fi plouat,[2] / ei (vizitiii) încremeneau pe capră.[3] /
— D. Anghel, *De vorbă cu un afiş*.

Să plec[1] / **sau** să mai aştept?[2] /

c) **adversative,** *cînd prin conţinutul lor propoziţiile* **se opun una alteia,** *fără a se exclude:*

dar; iar; însă; ci.

Copacii nu erau groşi,[1] / **dar** erau deşi.[2] /
— Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

Mama împunge,[1] / **iar** eu trag...[2] / — *Folclor*.

A fost aici o cetate veche ca aceea de la Santarem...,[1] / **însă** teribilul cutremur de la 1775 o dărîmă cu desăvîrşire.[2] / — N. Iorga, *Locuri străine*.

Nu te uita la cojoc,[1] /
Ci te uită[2] / cum mai joc.[3] / — *Folclor*.

d) **conclusive,** *cînd propoziţia arată* **o urmare, o concluzie** *a acţiunii, stării sau însuşirii exprimate în prima propoziţie:*

deci; aşadar; prin urmare; de aceea; în concluzie şi altele.

Ne-am odihnit destul,[1] / **deci** putem pleca.[2] /

Exerciţiu

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Analizează felul propoziţiilor coordonate.

a) Dumbrăvi şi sihăstrii au cercetat, înşelătoare culori i-au chemat pretutindeni, dar zadarnice toate au fost, căci aşa floare nu se găsea nicăieri. — D. Anghel, *Jertfa.*

b) Mirosuri vechi se ridicară şi, deodată, în larma aceea un sunet cristalin căzu, şi zgomotul se potoli o clipă ca prin farmec, şi mîinile încremeniră, şi paşii stătură locului ca lipiţi de parchet. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii.*

c) Nici Dunărea nu e cel mai lung fluviu din lume, nici Carpaţii nu au piscuri care să rivalizeze cu ale Himalaiei, iar pe întinderea globului pămîntesc Marea Neagră abia poate fi băgată în seamă. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

d) Aşa-s gîrlele noastre pe aici... Mai tot anul le treci cu piciorul sau chiar seacă de tot, dar... cîteodată, cam primăvara, apoi se umflă din mal în mal. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) Seca Lenca nu ne dădea lumînare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noştri. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

f) Caii fluturau din cap, ciuleau urechile, schimbau trapul în galop ori îşi încetineau mersul pe nesimţite. — D. Anghel, *Vasul fantomă.*

g) Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul. — *Folclor.*

h) O luptă-i viaţa, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor.
— G. Coşbuc, *Lupta vieţii.*

II. Spre deosebire de celelalte conjuncţii coordonatoare, care sînt aşezate totdeauna între propoziţiile coordonate, *conjuncţia adversativă* **însă** *şi conjuncţiile conclusive* **deci, aşadar** *etc. apar deseori în interiorul propoziţiei coordonate:*

Într-un timp, se zărea,[1] / *acum* **însă** *nu-l mai văd.*[2] /

Am mers destul de repede,[1] / *vom ajunge* **deci** *la timp.*[2] /

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu două linii conjuncţia adversativă *însă* şi conjuncţiile conclusive.

a) Pînă l-adînci bătrîneţe pe români îmbărbătaşi,
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorinţă
Şi-al tău nume moştenire libertăţii să îl laşi.
— Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

b) ...Cînd vă vorbeam astfel, eram legat, supus,
Acum însă sînt slobod şi vă vorbesc de sus.
— Gr. Alexandrescu, *Uliul şi găinile.*

c) Ignat se apropia de patruzeci de ani, era deci cu vreo şaptesprezece ani mai mare ca Ion... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Jap asculta cu o obscură înduioşare şi se uita ţintă în ochii copilului. Dar acesta nu venea în fiecare duminică, ceasurile de auroră sufletească şi de voie bună erau prin urmare puţine pentru Jap. — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

2. Construieşte cîte o frază în care conjuncţiile *însă, deci, aşadar* şi locuţiunile conjuncţionale *prin urmare* şi *în concluzie* să se afle între propoziţiile coordonate şi alte fraze cu conjuncţiile în interiorul propoziţiei coordonate. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

III. *Conjuncţia coordonatoare* **şi** *are uneori* **valoare de conjuncţie adversativă,** *cu sensul* **dar** *sau* **iar:**

Am căutat cartea recomandată, / *şi* (dar) n-am găsit-o. / Tu să citeşti, / *şi* (iar) ei să asculte. /	Propoziţii *coordonate adversative;* prin conţinutul lor se opun una alteia.

Exerciţii

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor dintre propoziţii. Subliniază cu două linii conjuncţia *şi* cu valoare adversativă.

a) Stoicea dădu spre iaz... şi intră în scara putredă, ispitind-o cu luare-aminte din vîrful ciomagului şi dintr-al opincii. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

b) Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, şi totuşi sare omului ţifna din senin, din iarbă verde. — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele.*

c) —„ Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nţelegi tu oare
Cum că eu sînt nemuritor,
Şi tu eşti muritoare?" — M. Eminescu, *Luceafărul.*

d) Printre crengi scînteie stele,
Farmec dînd cărării strîmte,
Şi afară doar de ele
Nime-n lume nu ne simte. — M. Eminescu, *Lasă-ţi lumea...*

e) Femeia auzea vorbele, şi nu le pricepea rostul. — L. Rebreanu, *Ion.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii coordonate adversative legate prin conjuncţia *şi* (dar).

Punctuaţia propoziţiilor coordonate

I. *Se despart prin virgulă următoarele propoziţii coordonate:*

a) *coordonatele* **juxtapuse;**

b) *coordonatele* **copulative** *legate prin conjuncţia* **nici;**

c) *coordonatele* **copulative** *legate prin conjuncţia* **şi,** *dacă ea este folosită şi înaintea primei propoziţii* **(şi..., şi...),** *sau prin locuţiunile conjuncţionale* **precum şi;** (nu numai)..., **şi(dar) şi...;** (atît)..., **cît şi...;**

d) *coordonatele* **disjunctive,** *cînd conjuncţia este folosită şi înaintea primei propoziţii:* **sau..., sau...; ori..., ori...; fie..., fie...;**

e) *coordonatele* **adversative** *şi cele* **conclusive,** *indiferent de conjuncţiile prin care sînt legate.*

Exerciţii

1. Explică oral punctuaţia propoziţiilor coordonate din textele de la I, pagina 564 (textele a-h) şi textele de la III, exerciţiul 1.

2. Construieşte:

— cîte o frază cu propoziţii coordonate legate prin conjuncţiile: *nici; şi..., şi...; sau..., sau...; ori..., ori...;*

— cîte două fraze cu propoziţii coordonate adversative şi conclusive.

Subliniază conjuncţiile şi explică oral punctuaţia.

Propozițiile subordonate

Noțiuni generale

Propoziția subordonată determină un cuvînt din propoziția regentă și **îndeplinește, în formă de propoziție, funcția unei părți de propoziție a regentei:**

	Întrebarea	*Funcția*
Pe malul apei se-mpletesc cărări[1] / **Ce duc la moară.**[2] / — G. Coșbuc, *Mama.*	**Care** cărări? — *ce duc la moară.*	**atribut**
El vede[1] / **cum zboară flăcăii Sucevei.**[2] / — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*	**Ce** vede? — *cum zboară flăcăii Sucevei.*	**complement**

Cele mai multe propoziții subordonate corespund părților secundare ale propoziției (atribut, complement) și au denumiri corespunzătoare acestor părți de propoziție: **subordonate atributive, completive directe, completive indirecte, circumstanțiale de loc, de timp** etc.

În afară de aceste subordonate, *există și subordonate care corespund părților principale:* **subordonate subiective** și **subordonate predicative:**

	Întrebarea	*Funcția*
Cine seamănă vînt[1] / culege furtună.[2] / — *Proverb.*	**Cine** culege? —*cine seamănă vînt.*	**subiect**
Fata Chivului e[1] / **cum arar se mai află sub soare.**[2] / — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*	**Cum** e fata? — *cum arar se mai află sub soare.*	**nume predicativ**

Propozițiile subordonate se împart în două grupe mari:

— **subordonate circumstanțiale:** *de loc, de timp, de mod* etc.;

— **subordonate necircumstanțiale:** *atributive, completive directe, completive indirecte, completive de agent, subiective* și *predicative.*

Propozițiile necircumstanțiale

Propoziția atributivă

I. Propoziția atributivă *îndeplinește funcția de atribut al unui substantiv sau al înlocuitorului acestuia, aflat în propoziția regentă.*

	Cuvîntul determinat	*Întrebarea*
Turcii nu taie decît *capetele*[1]/ **care se pleacă.**[2] / — Camil Petrescu, *Bălcescu.*	*substantiv;*	**Care** *capete?* — *care se pleacă.*
—(...) am făcut *o greșeală*[1] / **care nu se mai întoarce.**[2]/ —P. Ispirescu, ***Făt-Frumos-cel-Rătăcit.***	*substantiv;*	**Cel fel de** *greșeală?* — *care nu se mai întoarce.*
Luați-o înainte *voi,*[1] / **care cunoașteți drumul.**[2] /	*pronume;*	**Care** *voi?* — *care cunoașteți drumul.*
În frunte mergeau *cei doi*[1] / **care cunoșteau drumul.**[2] /	*numeral* cu valoare substantivală.	**Care** *cei doi?* — *care cunoșteau drumul.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile atributive împreună cu cuvintele determinate (de exemplu: capetele/ care se pleacă) și arată prin ce sînt exprimate acestea și la ce întrebări răspund propozițiile atributive.

a) Șoseaua se încolăcește între Olt și dealurile care se ridică unele peste altele, pînă în înălțimi fumurii și albastre. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

b) Dar lumea izbucni într-o priveliște de basme, pe care nimeni n-ar fi putut s-o creadă aievea... Cît vedeai cu ochii pămîntul era o mare de jăratic care sclipea neîncetat. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

c) Căruța nu mai avea decît trei cai, adică doi înainte și unul la oiște, pe care el era călare. — V. Alecsandri, *Balta Albă.*

d) — Văd că am plăcerea să gust acru și sărat, ca unul care, dimineața și seara, m-am chinuit numai cu dulce. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) — Eu ziceam către domnu subprefect că trebuie să mai fi fost cineva de față, care a văzut banii, ș-acela-i făptașul. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

II. *Propoziția atributivă poate fi introdusă:*

a) **prin pronume relative:**

Prin glasul meu, tot poporul protestează din toată ființa lui împotriva *oștirii* turcești / **care** *ne-a cotropit pămîntul.* / — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

b) **prin adverbe relative:**

Feciorul de împărat căută a se urni din *scorbura* / **unde** *stătuse pitulat.* / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

La șase luni după *vînătoarea* din toamnă / **cînd** *huhurezii cu ochi de om chemaseră furtuna,* / au pornit dezghețurile *unei ierni* / **cum** *nu se mai pomenise din bătrîni.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) **prin conjuncții:**

Maria Moromete trăia cu *o nădejde* a ei veche: / **să** *dea acel loc lui Paraschiv sau Nilă...*/—M. Preda, *Moromeții.*

Aveam *avantajul* / **că** *știam precis* / ce trebuie / să fac. / — Const. C. Giurescu, *Amintiri.*

Exercițiu

Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată cuvintele determinate de propozițiile atributive. Arată prin ce părți de vorbire sînt introduse propozițiile atributive.

a) Frica îi sfîșia inima, dar în același timp îl sugruma și o furie mare împotriva comandantului care îl lăsa să fie măcelărit de banda răsculaților. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți cîți mai aveau o schinteie de bărbăție în piept: la viață și la arme! — G. Galaction, *La vulturi !...*

c) Găsește acolo căruța tocmită, în care avea să încapă în voie, alături de dînsa, și o bună prietină cum era cucoana Maria. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

d) Pînă una alta, își căutară culcuș unde să mîie peste noapte. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*

e) — Apoi, domnilor, era odată un ciubotar. Și ciubotarul acela a plănuit într-o zi să facă o pereche de ciubote cum n-au mai fost pe lume. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

f) Acu, nu de mult, tot pe aceeași cale și tot către acel locaș, mergea în tăcere și nebăgat în seamă dricul modest în care erau rămășițele pămîntești ale poetului Alexandrescu... Mi-am zis că pentru marele poet era momentul cînd răsărea ziua din care începea a trăi și a trăi etern în inima și în memoria romînilor. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

g) Bulgarii din sat n-au primit cu bucurie vestea că ne batem cu bulgarii de dincolo de graniță. — Z. Stancu, *Desculț.*

III. *Propoziția regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții atributive** *care determină același cuvînt (atributive coordonate). În acest caz pronumele relative, adverbele sau conjuncțiile introductive pot fi folosite înaintea fiecărei propoziții atributive coordonate sau numai înaintea primei atributive, pentru că înaintea celorlalte elementul introductiv poate fi subînțeles:*

Și tot acum treizeci-patruzeci de ani, s-au găsit și cîțiva cărturari,[1] / **care** *s-au dus în Celei*[2] / *și* (subînțeles: **care)** *au dat cu tîrnăcopul în masivul ruinelor...*[3] / — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Dacă cuvîntul care introduce prima atributivă nu este repetat și înaintea celorlalte atributive coordonate, scrie-l în paranteză deasupra textului, la locul potrivit. Fă schema raporturilor sintactice și indică felul raportului de coordonare (copulativ, adversativ etc.).

a) Voi, turcilor, aveți un proverb, pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...— V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

b) Moș Dănilă, fruntașul ciobanilor de pe Scripetele, era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune. — G. Galaction, *La vulturi!...*

c) Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ație calea. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Astfel sosi timpul cînd bruma cade și vîntul scutură frunzele copacilor și rărește pădurile. — I. Slavici, *Moara cu Noroc.*

e) Soarele, scăpătînd la apus, se uită îndărăt cu stăruință caldă la păduriștea de mesteacăni, unde atîtea păsări ale primăverii se cheamă, se întreabă și-și răspund, se-ngînă și se-ntrec în fel de fel de glasuri. — I. L. Caragiale, *La conac.*

f) El (Răzvan-Vodă) nu putuse veni de-a dreptul pe la săcui, de temerea tătarilor... În drumu-i, el se întîlnise cu o ceată de poloni ce năvălise în țară și ținteа a-l zăbovi în drum... Îndată sosi veste în tabără că hatmanul Poloniei Zamoisky... a intrat în Moldova fără știrea craiului său și a pus domn pe un Ieremia Movilă. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

2. Construiește cîte două fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții atributive coordonate, introduse prin pronumele relativ **care** la acuzativ și prin adverbele **unde** și **cum.** Într-una dintre fraze pronumele relativ sau adverbul să fie folosit înaintea fiecărei atributive coordonate, iar în cealaltă, numai înaintea primei propoziții. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziția atributivă poate sta* **după regentă** *sau poate fi* **intercalată** *în propoziția regentă:*

Se află *o priveliște...*[1] / **cum nu e alta pe lume.**[2] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Vîntul[1] [**pe care-l lăsa în urmă**[2]] îndoia stejarii, frîngîndu-i ca pe niște nuiele.[1] / — B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*

Observă *cum s-a făcut numerotarea propoziției regente întrerupte prin intercalarea atributivei și cum a fost încadrată între paranteze propoziția atributivă intercalată.*

Uneori se intercalează în propoziția regentă și două sau mai multe atributive care urmează una după alta, dacă sînt coordonate, sau, dacă nu sînt coordonate, fiecare atributivă vine după cuvîntul determinat:

Forța vitală a acestor *pămînturi*[1] [— **cărora localnicii le spun „Baltă“,**[2] / și **asupra cărora năvălesc țăranii cu plugurile** —[3]] e de cea mai pură esență cosmică.[1] / — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

Gîndul ca *vîntul* cel nevăzut[1] [**care nu cunoaște hotare, nici stavilă,**[2]] ca *sufletul* acesta viu și liber[1][**care rătăcește în voie...,**[3]] astfel rătăcea și el.[1]/ — D. Anghel, *Scrisorile.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Pentru pronumele relative care nu s-au mai repetat, procedează ca la exercițiile anterioare. Fă schema raporturilor dintre propoziții.

a) Un paltin uriaș care creștea din albia pîrîului înnegrea noaptea și mai adînc deasupra pribegilor. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

b) Pacea ce-mi propune este o sclavie
Pînă cînd românul să se bată știe! — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*

c) Frate-meu Ștefan nu cere păpuși, își face singur jucării. O nuia pe care încalecă, pentru el înseamnă un armăsar care aruncă foc pe nări. Bățul în vîrful căruia a legat o zdreanță culeasă din gunoi e steagul unui regiment. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Noaptea, prin curțile care rămîn deschise, Jap, cu ai lui ori singur, începea cercetările. Și i se întîmpla să găsească în cutia unde cad măturăturile bucătăriei indivizi cu o înfățișare jalnică. — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

e) Placa înfierbîntată de soare, ce o poartă pe trunchi, cu inscripția anului cînd a fost smuls din pămîntul țării lui și peste care se înclină curiozitatea trecătorilor, îl arde ca un stigmat... — D. Anghel, *Cedrul.*

f) Iar Iuri Botgrozna și feciorii Gîrbovului și unul Strămurare, pe care dumneavoastră nu-l cunoașteți, iar eu îl cunosc, și căpitanul Cozmuță, și vatamanul Agapie băteau în lăncieri cu săbiile și-i alungau. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește:

- două fraze cu cîte o propoziție atributivă intercalată în propoziția regentă;
- două fraze cu cîte două propoziții atributive intercalate în propoziția regentă și care să determine substantive diferite;
- două fraze cu cîte două propoziții atributive coordonate, intercalate în propoziția regentă.

Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile atributive și fă schema raporturilor dintre propoziții.

I. *În construirea propoziţiilor atributive introduse prin pronumele relativ* **care** *trebuie observată funcţia sintactică a pronumelui relativ în propoziţia pe care o introduce, deci* **folosirea corectă a formelor şi a construcţiilor prin care se exprimă cazurile acestui pronume.**

Pronumele care se foloseşte cu această formă şi **fără prepoziţie** *numai cînd are funcţia de* **subiect.** *Cînd are funcţia de* **complement obiect direct** *pronumele* **care** *se construieşte obligatoriu cu prepoziţia* **pe.** Această *funcţie* este totdeauna *precizată* prin *pronumele personal neaccentuat la acuzativ care ţine locul aceluiaşi substantiv ca şi pronumele* **pe care:**

Este *un om* / pe care îl *cunosc* de mult. /

Sînt *nişte oameni* / pe care îi *cunosc* de mult. /

Este *o carte* / pe care o *caut* de mult. /

Sînt *nişte cărţi* / pe care le *caut* de mult. /

Nu este corect *să spunem:* Este un om / „care" îl cunosc de mult; Este o carte / „care" o caut de mult etc. Observă că atunci cînd pronumele este folosit greşit, fără prepoziţia *pe*, pronumele personal neaccentuat este prezent în propoziţia atributivă. *Prezenţa acestui pronume în propoziţia atributivă îţi poate servi ca* **mijloc de control** *pentru construirea corectă a pronumelui* **care** *cu prepoziţia* **pe.**

Acelaşi **mijloc de control**, adică *prezenţa în propoziţia atributivă a unui pronume personal neaccentuat la acelaşi caz cu pronumele relativ* **care**, *te poate ajuta şi la* **folosirea corectă a formei de dativ a pronumelui relativ:**

Este *un om* / căruia îi *datorez* mult. /

Este *o colegă* / căreia îi *datorez* mult. /

Sînt *nişte oameni (nişte colege)* / cărora le *datorez* mult. /

Repetă şi explicaţiile de la *Pronumele şi adjectivul relativ*, p. 217 — 219.

Exerciţiu

Construieşte:

— trei fraze cu propoziţii atributive introduse prin *pronumele relativ* **care** *la acuzativ cu funcţia de complement obiect direct;*

— trei fraze cu propoziţii atributive introduse prin *pronumele relativ* **care** *la dativ.*

Subliniază pronumele relative şi pronumele personale neaccentuate din propoziţiile atributive după care te-ai orientat pentru folosirea corectă a formelor *pe care, căruia (căreia), cărora.*

II. *Construirea corectă a propoziţiilor atributive introduse prin pronumele* **care la genitiv** *cere atenţie în ceea ce priveşte* **acordul pronumelui relativ** *şi al* **articolului posesiv** *care precedă pronumele relativ aflat la începutul propoziţiei atributive.*

Pronumele relativ se acordă în gen şi număr cu substantivul din propoziţia regentă al cărui loc îl ţine, iar articolul posesiv se acordă în gen şi număr cu un alt substantiv aflat în propoziţia atributivă:

Tîra după el *un copac* / **ale** *cărui* **crăci** ridicau praf în urma lui.

masculin singular (copac) — **feminin plural** (ale) — *masculin singular* (cărui) — **feminin plural** (crăci)

— Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Revezi **modelul** *acestui acord*, dat la p. 219.

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

După modelul de mai sus, scoate din texte cuvintele din propoziţiile atributive şi din regentele lor, cuvinte cu care se face acordul pronumelui *care* la genitiv şi al articolului posesiv. Indică direcţiile acordului pronumelui relativ şi al articolului posesiv.

a) Sînt în ţara noastră, de o parte şi de alta a Carpaţilor, două văi al căror rol a fost hotărîtor în evoluţia societăţii omeneşti de pe aceste pămînturi. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

b) Lăudată fie memoria marelui poet a cărui pană a ştiut să învieze umbrele glorioase ale eroicului nostru trecut. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

c) Deasupra tuturor se ridică Bihorul şi sub comanda lui întorc spre lumea din afară feţe tăcute şi întunecate, asemenea unei falange ai cărei oşteni, spate în spate, ar face de jur împrejur un zid de platoşe şi de suliţi. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

d) În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine cîteva zile, de a căror plăcere îmi aduc ades aminte. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

e) Nicolae se avîntă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de ţărani. — L. Rebreanu, *Proştii.*

2. Construieşte patru fraze cu propoziţii atributive introduse prin pronumele relativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, urmărind pentru fiecare frază indicaţiile de mai jos:

Substantivul determinat de propoziţia atributivă	*Substantivul din propoziţia atributivă care urmează după pronumele relativ*
munte	culmi
casă	pridvor
flori	parfum
salcîmi	înălţime

Indică direcţiile acordului procedînd ca la exerciţiul nr. 1.

III. *Pronumele relativ* **care** *la genitiv poate fi precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională (deasupra, dedesubtul, în jurul etc.) ori de un substantiv ce ţine de propoziţia atributivă.*

Şi în aceste cazuri se cere atenţie la **acordul pronumelui relativ cu substantivul al cărui loc îl ţine:**

Din hotarul dobrogean îşi face Dunărea **pivotul** / *în jurul* **căruia** se întoarce ultima oară, pornind spre răsărit. / — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

O nouă **stîncă** se iveşte în drum / de pe creştetul **căreia** îşi dă iarăşi drumul în gol. / — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Indică prin săgeată cuvintele din propoziţiile regente cu care se acordă pronumele relativ în gen şi număr.

a) În aceste locuri, oriîncotro te întorci, te întîmpină singurătatea, la hotarele căreia viaţa se pare că expiră. Omul împrumută aici mutismul de la arborii în mijlocul cărora trăieşte.[146] — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Din loc în loc, în curtea minei se află cîte o sobă sub cerul liber: un cilindru metalic, plin cu cărbuni aprinşi, în jurul căruia stau grupuri de oameni din ale căror haine aburul se ridică în valuri. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.*

c) Dedesubt e prăpastia adîncă, în fundul căreia curge zglobie apa de munte limpede şi iute.[147] — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.*

2. Construieşte:

— două fraze cu propoziţii atributive introduse prin pronumele relativ **care** la genitiv precedat de prepoziţia **deasupra** şi de locuţiunea prepoziţională **în jurul.** Într-una din fraze substantivul determinat de propoziţia atributivă să fie de genul masculin, la numărul plural, iar în cealaltă frază, de genul feminin, la numărul singular;

— două fraze cu propoziţii atributive în care pronumele relativ **care** la genitiv să fie precedat de un substantiv ce ţine tot de propoziţia atributivă.

Indică prin săgeată cuvintele cu care se acordă pronumele relativ în gen şi număr.

IV. *Cînd în propoziţia regentă după cuvîntul determinat de o atributivă urmează alte substantive sau pronume ori altă propoziţie subordonată,* **este nevoie ca înaintea propoziţiei atributive să fie reluat (repetat) cuvîntul determinat,** *pentru a se preciza la care cuvînt se referă propoziţia atributivă.* În acest caz, **înainte de a se repeta cuvîntul determinat, se pune virgulă:**

Şi aşa, au trecut anii / şi de cîteva ori s-au ivit **frunzele** din nou în păduri, **frunzele** / *care ning toamna* / *şi îngroapă.* / — T. Arghezi, *Povestea prinţilor saşii.*

Era **poteca** căutată de ea, **poteca** / *pe care o pierduse.* /

Dacă nu se reia substantivul determinat, s-ar putea ca fraza să ducă la confuzii sau chiar la efecte comice. Iată, în această privinţă, o frază prin care I.L. Caragiale satirizează pe cei care nu ştiu să se exprime corect:

„...avem onoarea a vă repeta cu insistenţă rugăciunea ce v-am făcut în privinţa lemnelor necesare **Şcoalei** de Fete No. 1 din această **urbe, care** *se află în lipsă de căldură...*" — I.L. Caragiale, *Urgent.*

Cine se află în lipsă? *Şcoala* sau *urbea?*

Dacă s-ar fi reluat substantivul determinat *şcoala,* exprimarea ar fi fost clară: „...în privinţa lemnelor necesare **Şcoalei** de Fete No. 1 din această urbe, **şcoală** / *care se află...*"

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

Subliniază cu două linii substantivele determinate de propoziţiile atributive şi reluate înaintea subordonatei. Explică oral de ce a fost necesară reluarea substantivului determinat.

a) **Ţăranii trebuie să devină proprietarii pămînturilor pe care le lucrează, ai pămînturilor care depind de satul lor, adică ai loturilor din satul lor. — N. Titulescu,** ***Documente diplomatice.***

b) Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întîmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpetenie... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale.*

c) O tăcere drăgălaşă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cîtime de simţire în sînul monetelor, tăcere scumpă şi mult mai glăsuitoare decît însăşi vorba... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii atributive, fraze în care să fie necesară reluarea substantivului determinat.

V. *Este bine să evităm frazele cu prea multe propoziţii atributive introduse prin pronumele relativ* **care.** *Repetarea acestui pronume la intervale scurte poate deveni supărătoare:*

...am fost întîmpinat de doamna directoare Aglae Popescu împreună cu doamnele profesoare... /, *care* toate s-au plîns de starea de mizerie / *în care* a ajuns şcoala din cauza lipsei de combustibil, / *pe care* îl refuză onor. primăria locală, / *pe care* în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale, / *care* se văd la dosar, / iar *care* n-au avut pînă în prezent nici un rezultat. / — I.L. Caragiale, *Urgent.*

Autorul repetă intenţionat pronumele *care,* pentru a satiriza exprimarea neîngrijită în ceea ce priveşte folosirea pronumelui relativ *care.*

Pentru a evita această repetare a pronumelui **care,** putem *folosi pronumele* **ce:** „...**pe care** în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale /, **ce** se văd la dosar..."

Exerciţiu

Fă o descriere sau o naraţiune în care să foloseşti mai multe propoziţii atributive, din care unele să fie introduse prin pronumele *ce,* pentru a evita repetiţia supărătoare a pronumelui *care.*

Punctuaţia propoziţiei atributive

I. Propoziţia atributivă, indiferent dacă este aşezată după regentă sau este intercalată în propoziţia regentă, *nu se desparte prin virgulă cînd ea exprimă ceva* **necesar** *pentru identificarea sau calificarea obiectului denumit prin substantivul determinat:*

Aici, lîngă Iablanicioara, l-a ajuns într-o zi *vestea* / **că Alexandru Şuţu a murit.** / — G. Galaction, *La vulturi!*

[146] — *Care* singurătate? — *„la hotarele căreia..."* *(la ale cărei hotare...).*

[147] — *Care* prăpastie? — *„în fundul căreia..."* *(în al cărei fund).*

Fabula[1] [cu **care-ncepem**[2]] ține locul de prefață[1]./— T. Arghezi, *Fabula fabulelor*.

Se află *o priveliște*... / **cum nu e alta pe lume.** / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Propozițiile atributive din primele două texte aduc **o precizare necesară** pentru identificarea obiectelor denumite prin substantivele *vestea* și *fabula* (**care** anume *veste* sau *fabulă)*.

Propoziția atributivă din al treilea text are rolul de a califica obiectul denumit de substantivul *priveliște* (**ce fel de** *priveliște)*.

Propozițiile atributive **de identificare** *sau* **de calificare** se rostesc cu o intonație egală cu a propoziției regente, de aceea ele *nu se izolează de regentă prin pauză*, iar în scris **nu se despart prin virgulă.**

Propozițiile atributive care determină un substantiv articulat precedat de o prepoziție și-aflat chiar înaintea atributivei sau care sînt introduse prin conjuncții sau prin pronumele în dativ **cui** *au întotdeauna rolul de a identifica obiectul denumit prin substantivul determinat, deci* **nu se despart prin virgulă.** Propozițiile atributive de identificare pot fi introduse însă și prin alte pronume relative (care, ce, cîți, cîte) sau prin adverbe relative.

II. Propoziția atributivă *care exprimă ceva* **suplimentar** *(un adaos ori o explicație pe care vorbitorul ține să o dea) are în rostire o intonație mai joasă decît a propoziției regente, de aceea se izolează prin pauză, iar în scris* **se desparte prin virgulă.** *Dacă propoziția atributivă* **explicativă** *este intercalată în regentă, ea se pune între virgule sau între linii de pauză* (—...—):

Să trecem puțin la munții dinspre apus, / **a căror origine este vulcanică.** / — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

Vederea acestei lupte,[1] [**care i se păruse cumplit de crîncenă**,[2]] atît îl mișcase,[1] / încît a povestit-o și altora.[3] / — I.Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.

Propozițiile atributive din aceste texte aduc o informație suplimentară. Ele nu au rolul de a identifica obiectele *munții* sau *lupta*, deoarece *aceste obiecte sînt identificate prin atributele „dinspre apus“* și *„acestei“* (munții *dinspre apus; acestei* lupte).

Propoziții atributive izolate *sînt, în majoritatea cazurilor, și cele care determină* **un nume propriu** *sau* **un pronume (personal** ori **posesiv).**

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază în mod diferit propozițiile atributive izolate și pe cele neizolate prin virgulă sau prin linii de pauză. Explică punctuația acestor propoziții, precum și a propozițiilor atributive coordonate. Notează deasupra propozițiilor neizolate felul lor: I (de identificare), C (de calificare).

a) Apoi (Tănase Scatiu) se cotrobăi prin șubă... și scoase o hîrtie din buzunar, pe care o aruncă Tincuței...

Dînsa deschise foaia de hîrtie și prinse să citească. Era slova lui Nae de la Ciulnițel. Părea un fel de declarație din partea lui conu Dinu... că nu vrea și nu poate să se ducă la moșie, că nu încuviințează cererile țăranilor, că are toată încrederea în ginere-său etc. — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

b) Avea pe sub cojoacele de vulpe cu care era îmbrăcat niște albituri cum nu se făceau pe atunci la noi în țară. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Tot gîndindu-se își aduse aminte a fi văzut, în codrul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pămînt. — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

d) La răspîntia căilor singuratice, unde călătorul e minune și glasul omului(e)poveste, în fața unei cruci de iatagane ruginite, stă coliba Șuierenilor. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

e) Doi căluți roibi și slabi, care stau slobozi în adăpostul lor, au cercat în cîteva rînduri, în ziua în care cercetam cu privirea această împărăție, să iasă afară și și-au scos boturile negre în lumină.—M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

f) De multe ori, seara, Jap — pe care plimbarea la șosea îl întrista cu deosebire — sărea în fereastră și de acolo, de sus,... număra jos, în strada amurgită, pe frații vagabonzi. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

2. Fă rezumatul unei cărți citite folosind propoziții atributive care au rolul de a identifica sau de a califica obiectul denumit prin substantivul determinat; propoziții atributive izolate și propoziții atributive coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Subliniază propozițiile atributive și explică punctuația lor.

Propoziția completivă (obiectivă) directă

I. Propoziția completivă directă *determină* **un verb** *sau* **o interjecție** *cu funcția de predicat al propoziției regente* și **corespunde complementului direct.**

	Întrebările
Turcul *porunci*... / **să-i ție calul.** / — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*. **Pe cîți i-au găsit** / i-*au mînat* spre curtea primăriei. / — Z. Stancu, *Desculț*. Acesta îi ceru fata, *zicînd* / **că el este cel cu izbînda.** / — P. Ispirescu, *Greuceanu*. — *Iaca* / **ce-mi scrie frate-meu.** /—I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.	**Ce** *porunci? — să-i ție calul.* **Pe cine** *au mînat? — pe cîți i-au găsit.*

Interjecțiile determinate de obicei de o propoziție completivă directă sînt: **iată, iacă (iaca), iacătă.**

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu roșu propozițiile completive directe și verbele sau interjecțiile determinate.

a) Acolo se întîlni cu zmeul... rătăcind ca un bezmetic și neștiind cum să facă ca să aducă herghelia. Îi spuse că mă-sa crăpase de necaz, pentru că nu putuse să-i scape de la răpitor pe iubita lui. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

b) Și iată că într-o zi las din nevoie zgomotele nedeslușite ale orașului nostru..., dorind să știu ce fac prietenii mei cei buni. — A. Russo, *Piatra Teiului*.

c) Cînd veni vremea a merge la război, iată că se înfățișă la împărat și argatul, ginere-său, și ceru să-l ia și pe dînsul la război... Împăratul și ginerii cei mari îl înfruntară, zicînd să-i lase în pace. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

d) — David al meu are de gînd să mă bage de vie în mormînt cu apucăturile lui, cum văd eu. Iaca ce rană-i pe dînșii, sărmanii băieți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. **Verbul determinat** de propoziţia completivă directă **exprimă o acţiune** şi este **un verb personal** la diateza activă, nereflexiv sau reflexiv obiectiv. Acest lucru trebuie observat cu cea mai mare atenţie, deoarece *există şi alte propoziţii subordonate care răspund la întrebarea* **ce?**, dar care, spre deosebire de propoziţia completivă directă, *determină verbe reflexive impersonale, reflexive cu înţeles pasiv* sau *verbe active unipersonale (impersonale)*:

	Verbul determinat	Întrebarea	Felul propoziţiei
Harap-Alb **vede** el bine / *unde merge treaba...* /	*personal, diateza activă,* nereflexiv;	Ce vede?	*completivă directă:*
Se vede / *că mi s-a apropiat funia de par.* /	reflexiv impersonal;	Ce se vede?	alt fel de subordonată;
...şi-acum, vrînd-nevrînd, **trebuie** /*s-ascult*/... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	unipersonal.	Ce trebuie?	alt fel de subordonată.

Exerciţiu

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Scoate din texte propoziţiile completive directe şi toate celelalte subordonate care răspund la întrebarea *ce?*, împreună cu verbele determinate, şi analizează-le după modelul de mai sus.

a) Cînd vei ajunge şi tu odată mare şi tare,... vei crede celor asupriţi şi năcăjiţi, pentru că ştii acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) În gînd îşi zicea că nici o meserie nu-i mai frumoasă pe pămînt ca aceea de a desţeleni mintea tinerelor vlăstare omeneşti. — L. Rebreanu, *Ion.*

c) Dar a găsit nimica toată, căci furnicile parcă intraseră în pămînt; s-au mistuit, de nu se ştie ce s-au mai făcut. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Te-am ruga, mări, ruga,
Să-mi trimiţi prin cineva
Ce-i mai mîndru-n valea Ta. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

e) Dacă vede că-s o femeie sărmană şi c-o casă de copii, apoi trebuie să-şi bată joc de casa mea? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

f) În cele din urmă premiantul tuşi şi începu să spună o poezie, dar nu izbuti să recite decît două-trei versuri... — M. Preda, *Moromeţii.*

g) — Oameni buni! Se vede că omul cel din car e bolnav, sărmanul, şi-l duceţi la vreo doftoroaie undeva, să se caute. — I. Creangă, *Povestea unui om leneş.*

III. Propoziţia completivă directă poate fi introdusă:

a) prin *conjuncţiile* **că, să, ca ... să*, dacă, de:**

Acum cred / **că** *mă cunoşti şi de urît, şi de frumos...* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Deocamdată ar putea / **să** *intre maşinist la vreo moară.* / — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

* În limba mai veche şi astăzi *în vorbirea neîngrijită* întîlnim şi propoziţii completive directe cu conjuncţia *ca să* (fără nici o intercalare între *ca* şi *să*).

N-ai vrea / **ca** *nime-n uşa ta* **să** *bată.* / — M. Eminescu, *Sonete I.*
Te întreb / **dacă** *doreşti ceva.* /

Conjuncţia *să*, fiind marcă a modului conjunctiv, însoţeşte verbul predicativ, aşa încît ea poate apărea la începutul propoziţiei completive directe, ca în exemplul de mai înainte, sau în interiorul propoziţiei:

Eu aş vrea / pe tine **să** te *trimit.*/

b) printr-un *pronume sau adjectiv pronominal relativ* — **care, cine, ce, cît, cel (cei) ce, ceea (cele) ce** — *sau nehotărît* — **oricare, oricine, orice, oricît** — *folosit singur sau precedat de o prepoziţie:*

Rămîne-acum / să ştim / **cine** *este mai tare.* / — Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

— Alege / **ce**-*ai găsit tu mai frumos.* / — A. Vlahuţă, *Dan.*

Să blesteme / **pe-oricine** *de mine-o avea milă.* / — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*

Ia / **ce** (**orice**) *carte doreşti.*/

c) printr-un *adverb relativ, folosit singur sau precedat de o prepoziţie:*

Noi n-am ştiut / **cînd** *veniţi.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Ilderim-Fulgerul vedea / **cum** *îi piere floarea spahiilor.* / — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu două linii părţile de vorbire prin care sînt introduse propoziţiile completive directe şi indică prin săgeată verbele determinate.

a) N-auzisem pînă atunci legenda celor două poieni şi nu ştiam cine au fost Gratie şi Palamon. — G. Galaction, *Gratie şi Palamon.*

b) În bîrlogurile lor, mormăitorii urşi au încetat să-şi sugă unghiile. Ei ştiu că vine timpul florilor, al albinelor şi al mierii. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpaţi.*

c) Hagiul nu vrea să ştie de crapă pietrele la gerul Bobotezei... — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

d) Şi eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult şi parc-aştept
Ea din trestii să răsară... — M. Eminescu, *Lacul.*

e) Aş fi dorit ca bisericuţa din Răzoare să-mi iasă înainte mai curînd. — G. Galaction, *Bisericuţa din Răzoare.*

f) Mam-mare aşază frumuşel beretul lui Goe... îl întreabă dacă-l mai doare nasul. — I.L. Caragiale, *D-l Goe...*

g) Am jurat ca peste dînşii să trec falnic, fără păs. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

h) Ipate însă era mîhnit pentru pierderea lui Chirică... şi nu ştia unde l-ar găsi, ca să-i mulţumească pentru atîtea binefaceri. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

i) ...aude Ştefan-Sfîntul, lîngă spada lui culcat,
Cum cîntările slăvirii pînă-n cripta lui străbat. — A. Vlahuţă, *Dreptate.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii completive directe introduse prin conjuncţiile *să, ca...să;* prin adverbele relative *unde, cînd, cum;* prin pronumele relative *care, ce* şi *cel ce* precedate de o prepoziţie.
Desparte frazele în propoziţii şi subliniază cuvintele prin care sînt introduse propoziţiile completive directe.

IV. *Propozițiile completive directe nu se introduc niciodată prin conjuncția* „căci" și nici prin „că să". Este **greșit** *să spunem:* „Am înțeles / căci este vinovat"; „A zis / că să-l aștept". Construcțiile *corecte* **sînt**: Am înțeles / **că** este vinovat; A zis / **să**-l aștept.

Exercițiu

Construiește patru fraze: două cu propoziții completive directe introduse prin conjuncția *că* și două prin *să* (cu conjunctivul la începutul propoziției). Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile completive directe.

V. *Propoziția completivă directă stă de obicei* **după regenta ei.** *Ea poate sta însă și* **înaintea regentei** *atunci cînd vorbitorul vrea să insiste asupra ei, să o scoată în evidență:*

Spuneți-mi / **ce-i dreptatea?** / — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

Ce știi tu azi, / eu am știut de ieri. / — M. Eminescu, *Noi amîndoi avem același dascăl.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile completive directe. Indică prin săgeată verbele determinate de propozițiile completive directe.

   a) Vezi ce e omul... Ce nu crede întîi, crede mai pe urmă. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*

   b) Cît scrie doftorul pe hîrtie nu plătești cu viața toată! Sînt sănătos, voinic, mai bine ca oricînd!... — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

   c) „Românul vorbește românește" — zice Coșbuc — ceea ce are la inimă are și în gură și ce spune e limpede spus.
   Limba lui e frumoasă și ține la ea. Cînd vorbește rău românește în înțeles gramatical — românul zice că vorbește „păsărește".[148] — I. Slavici, *Amintiri.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții completive directe așezate înaintea regentei. Subliniază propozițiile completive directe și indică prin săgeată verbele determinate.

VI. *Propozițiile completive directe care determină un verb la mod nepersonal aflat înaintea predicatului regentei* **se intercalează** *în propoziția regentă:*

La ăst frumos cuvînt, Raton înduplecat,
Văzînd[1] [**că Dumnezeu de martor e luat**[2]],
Își ceru iertăciune...[1]/ — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Indică prin săgeată verbele sau locuțiunile verbale determinate de propozițiile completive directe și fă schema raporturilor sintactice.

   a) Și văzînd spînul cît e de frumoasă fata împăratului Roș, odată se răpede s-o ia în brațe de pe cal. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Cucul, pasăre proastă, dar plină de mîndrie,
Socotind c-al său nume
Este vestit în lume,
Hotărî să mai facă vreo călătorie. — Gr. Alexandrescu, *Cucul.*

c) Cum ajunse la împăratul, se miră și nu știa ce să creadă ochilor săi, băgînd de seamă că se schimbase. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

d) Cînd m-am dus să-l văd (pe Omer-Pașa)..., văzînd că-mi vorbește cu mare interes despre viitorul Principatelor, am crezut momentul favorabil (pentru) a-i zice că putea să ne facă mult bine dacă ar stărui pe lîngă Poartă să consimtă la cele patru punturi cerute de Divanurile ad-hoc. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

2. Construiește două fraze cu propoziții completive directe care să determine un verb la gerunziu așezat înaintea predicatului propoziției regente și alte două fraze în care propozițiile completive directe să determine un verb la infinitiv așezat după predicatul regentei. Desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată verbele determinate de propozițiile completive directe.

VII. *O propoziție regentă poate avea* **două sau mai multe subordonate completive directe** *care determină același verb, adică* **propoziții completive directe coordonate.** *Propozițiile pot fi coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții coordonatoare.*

Cînd propozițiile sînt legate prin conjuncții coordonatoare, **elementele introductive ale propozițiilor completive directe pot fi folosite înaintea tuturor propozițiilor sau numai înaintea primei propoziții.** *Înaintea celorlalte, elementul introductiv* **poate fi subînțeles:**

Într-o zi vru[1] / **să** *glumească cu împăratul,*[2] / **să** *mai facă vreo drăcie...*[3] / — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*	coordonate *prin juxtapunere;*	1 ↗↖ 2 + 3
Bătrînul învățat mai spunea[1] / **că** *pămîntul este grădina înflorită a universului*[2] / și **că** *în această minunată grădină omul este cea mai frumoasă floare.*[3] / — Z. Stancu, *Desculț.*	coordonate *prin conjuncția* „și";	1 ↗↖ 2 + 3
Mi-a spus[1] / **că** *a înțeles*[2] / și *nu mai are nevoie de altă explicație* (și *că* nu mai are nevoie...).[3] /	coordonate *prin conjuncția* „și".	1 ↗↖ 2 + 3

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii cuvintele introductive ale propozițiilor completive directe. Dacă elementele introductive nu sînt repetate înaintea tuturor propozițiilor completive directe coordonate, scrie-le între paranteze, deasupra textului, după conjuncția coordonatoare. Fă schema raporturilor dintre propoziții. Explică oral punctuația propozițiilor coordonate.

[148] — „*Ce spune* / e limpede *spus*". — Propoziția *ce spune* determină un verb la diateza pasivă, deci nu este completivă directă.

a) — Îți poruncesc, Rusten, să iei cu tine destui oșteni ai mei cu credință, să treci cu ei chiar astăzi Boazul și să n-ai hodină pînă la Amasia. — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

b) Pe vremea asta știi cînd pleci de acasă, dar nu știi niciodată cînd te întorci, nici dacă te mai întorci. Nouă ne-a spus primarul că o să ducem vitele astea pînă la Dunăre și că pe urmă o să ne întoarcem la casele noastre. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Văzînd el cum se stinge încetul cu încetul și cum nimic n-o mai poate abate din visarea ei, se ofilea și el, visînd cum ar putea să găsească floarea nevăzută... — D. Anghel, *Jertfa.*

d) O sărmane! Ții tu minte cîte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?
— M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

e) Stau cu fruntea răzimată-n mînă
Ș-ascult cum plînge doina cea bătrînă
Și cum se tînguiește și se-ngînă
Pe urmă-ncet... — St. O. Iosif, *Cîntec.*

f) Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dînsul preschimbată în fecioară.[149]
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Construiește cîte două fraze cu două sau mai multe propoziții completive directe coordonate prin juxtapunere; coordonate prin conjuncțiile *nici* și *dar* și cu elementele introductive ale completivelor directe exprimate înaintea fiecărei propoziții; coordonate prin conjuncția *și*, elementul introductiv fiind exprimat numai înaintea primei propoziții completive directe. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției completive directe

I. *Propoziția completivă directă așezată* **după regentă** *sau* **intercalată** *în propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de regentă sau de verbul determinat:*

Cunosc / **ce răutăți v-au făcut frații mei...** / — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica.*

Și văzînd spînul [**cît e de frumoasă fata împăratului Roș,**] odată se răpede.../ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

II. *Propoziția completivă directă așezată* **înaintea regentei** *se desparte de obicei prin virgulă:*

Ce știi tu azi, / eu am știut de ieri. /

Exercițiu

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții completive directe așezate după propoziția regentă; intercalate în regentă; așezate înaintea regentei; coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Subliniază propozițiile respective și explică punctuația folosită.

Propoziția completivă (obiectivă) indirectă

I. Propoziția completivă indirectă *determină* **un verb, un adjectiv** *sau o* **interjecție** *din propoziția regentă și* **corespunde complementului indirect.**

	Cuvîntul determinat	*Întrebarea*
Pe urmă, *povestește* / **cui are vreme** / să-l asculte... / — I.L. Caragiale, *Ion.*	verb	Cui *povestește?* — *cui are vreme.*
Odată *se trezește* / **că-i smulge cineva perna de sub cap...** /— I. Creangă, *Ivan Turbincă.*	verb	Cu ce *se trezește?* — *că-i smulge cineva perna...*
Sînt *mîndru* / **că ești copilul meu.** /	adjectiv	De ce *sînt mîndru?* — *că ești copilul meu.*
E *vai* / **de cine nu știe carte!** /	interjecție	De cine *e vai?* — *de cine nu știe carte.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile completive indirecte împreună cu cuvintele determinate și — după modelul dat — arată prin ce sînt exprimate cuvintele determinate și la ce întrebări răspund propozițiile completive indirecte.

a) Încălecai p-o coadă de vulpe
Și spusei cui vru s-asculte...
— Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul.*

b) Ca și alți oameni ai Deltei, bătrînul știa să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sînt sigur că n-ai uitat-o.[150] — M. Sadoveanu, *Miraj.*

c) Cine a întîlnit vreodată în calea sa un popă mergînd în pas rar, răspunzînd îndesat sluga dumitale cui nu-l trecea cu vederea? — I. Creangă, *Popa Duhu.*

d) Cînd nu găsești cuvîntul, să fii sigur că gîndul nu s-a limpezit. — N. Iorga, *Cugetări.*

e) Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, ca să se curme odată cu toate aceste.[151] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții completive indirecte care să determine un verb, un adjectiv, o interjecție și care să răspundă la întrebări diferite. Subliniază cuvintele determinate și propozițiile completive indirecte și arată la ce întrebări răspund.

II. Propoziția completivă indirectă poate fi introdusă:

a) printr-un **pronume sau adjectiv pronominal relativ sau nehotărît la cazul dativ sau la acuzativ precedat de o prepoziție:**

Povestea / **cui** *vrea* / să-l asculte. /
Povestea / **oricui** *vrea* / să-l asculte. /
Mă ocup / **cu ce** *îmi place mie.* /

---

[149] — „*Vede / cum din ceruri luna lunecă / și* (cum) *se coboară / și* (cum) *s-apropie...*" /— Verbul regent *(vede)* este la diateza activă, nereflexiv, deci propozițiile subordonate sînt completive directe (coordonate).

b) prin **conjuncțiile că, să, ca ... să, dacă, de:**

Nu mă mir / **că** *dincolo de hotar, spre răsărit, s-a ridicat norodul de jos.* / — Z. Stancu, *Desculț.*

Ne-ndoim / **dac**-*așa oameni întru adevăr au stat.* / — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

c) printr-un **adverb relativ:**

De pe podul înalt, așternut la gura Lotrului, ne uităm / **cum** *undele verzui ale acestui rîu învîrstează pînza lată a Oltului.* / — A. Vlahuță, *România pitorească.*

Mă mir / **pe unde** *le-o fi găsit.* /

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile completive indirecte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce sînt introduse și la ce întrebări răspund.

a) Amicul meu... prin munca sa și-a cîștigat o avere însemnată, de care se bucură făcînd bine cui poate. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

b) Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc și nimeni nu se mai gîndea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind moara și grîul din saci... — I. Slavici, *Pădureanca.*

c) Simina se uită în fața lui și se încredință că... nu se gîndea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața. — I. Slavici, *Pădureanca.*

d) Și găsim un mijloc cum nu se poate mai nimerit: noaptea, cînd vor dormi toți, să punem poște la talpe cui vom socoti noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) De jos se vede un zid gol de acoperiș, zimțuit... de lepra ucigașă a părăsirii; o fereastră îngustă, plină de albastru vesel, mai stă încrestată în ceea ce a fost odinioară un turn. — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

f) Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredințeze lumea cum că Nicoară ar fi fost îngropat la biserica moldovenească...[152] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Ajuns în apropierea pădurii, el așeză cazanul pe iarbă și se duse să se încredințeze dacă nu cumva e cineva în adăpostul copacilor. — I. Slavici, *Comoara.*

III. *Foarte multe propoziții completive indirecte determină verbe sau locuțiuni verbale reflexive, ca* **a-și bate joc, a se gîndi, a se interesa** etc., *sau verbe reflexive care exprimă stări sufletești:* **a se teme, a se bucura, a se rușina** etc. Întrebarea pusă pe lîngă verbele reflexive trebuie formulată cu o prepoziție înaintea pronumelui interogativ: **de ce** *se bucură?* **la ce** *se gîndește?* **de cine (ce)** *se teme?* etc.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile completive indirecte împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd întrebările la care răspund propozițiile respective.

a) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

---

[150] *De ce* sînt sigur? — „*că n-ai uitat-o*". — Propoziție compl. ob. indirectă; determină adjectivul *sigur.*

[151] *La ce* mă pricep? — *(la)* „*ce ar trebui...*".

b) Stau și mă mir într-o privință cum de-am mai găsit în mine puterea să rabd atîtea și să îndeplinesc toate. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Toată lumea era mulțumită de domnirea sa și oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să trăiască în zilele lui. — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat.*

d) Împăratul se veseli de frumusețea florilor și de mulțimea roadelor sale, dară, cînd se gîndea că nici în anul acesta n-o să aibă parte de merele lui cele aurite, se căia că l-a lăsat netăiat. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

e) Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vîrtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

IV. *Subordonata completivă indirectă stă de obicei* **după propoziția regentă.** *Ea poate sta însă și* **înaintea regentei,** *dacă vorbitorul vrea să scoată în evidență cele spuse prin conținutul ei:*

Nu scapi / **de ce ți-e frică.** /
De ce ți-e frică, / nu scapi. /

Uneori propoziția completivă indirectă, singură sau împreună cu subordonata ei, se **intercalează** *în propoziția regentă, pentru a fi cît mai aproape de verbul determinat:*

A dat[1] [**cui a vrut**[2]] partea sa.[1] /
A spus[1] [**cui a vrut**[2] / *să asculte*[3]] fel de fel de nimicuri.[1] /

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile completive indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Zîmbind, tu rănile-ți ascunde,
Și-n stele sufletu-ți avîntă;
Cui te lovește, nu-i răspunde...
Tu ești poet — deci cîntă. — A. Vlahuță, *Tu ești poet.*

b) Din ce cîștigă o generație pentru știință, ... se păstrează numai o parte. ...Vine o vreme cînd critica se oprește, mulțumită de ceea ce a putut isprăvi. — N. Iorga, *Două concepții istorice.*

c) Niculăiță și-a făcut drum spre casa învățătorului... Întîi s-a sfiit să-i spună la ce venise... Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întîrzie..., a îndrăznit să-l întrebe...

— Și mă gîndeam că poate ai dumneata vreo carte în care scrie că pisica face din gît ca vrăbiile... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună.*

d) A fost odată un vînător care povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întîmplări minunate... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

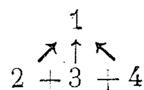
2. Construiește două fraze cu propoziții completive indirecte așezate înaintea regentei și două fraze în care propoziția completivă indirectă să fie intercalată în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile completive indirecte.

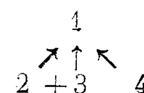
[152] — *De (despre) ce* să încredințeze? — „*cum că Nicoară ar fi fost îngropat...*" — Propoziție compl. ob. indirectă.

V. *O propoziție regentă poate avea* **două sau mai multe subordonate completive indirecte coordonate** *prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții coordonatoare:* **și, nici, sau, ori, dar** etc.

Nu se mai sătura[1] / *să privească,*[2] / *să admire*[3] / **și** *să laude frumusețea locurilor.*[4] /

Spuneam[1] / *cui mă întreba*[2] / **și** *chiar cui nu mă întreba*[3] / că eu mă fac învățător.[4] /

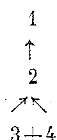
Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Model de analiză

— Eu *vreau*[1] / *să* mă *conving*[2] / că marfa îmi *convine,*[3] / că prețul *nu se* mai *poate* scădea.[4] / — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

1. propoziție principală;
2. prop. completivă directă, subordonată față de prop. 1;
3. prop. completivă indirectă, subordonată față de prop. 2;
4. prop. completivă indirectă, coordonată prin juxtapunere cu prop. 3 și subordonată față de prop. 2.

Textele de analizat

a) Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzășia, să samăn, să culeg? Nu-mi ajută oare un prietin ce-l am? [153] — M Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) ...din înfrîngeri și dureri, ca la mulți alții, a crescut energia ta... Ți-ai dat tu oare seama de timpuriu că totul se vinde pe lume, că voințele cele mai tari se încovoaie, că un picur de aur căzut pe conștiința cea mai liniștită întinde cercuri la infinit? — D. Anghel, *Tata.*

c) Tincuța se uită la el, gîndindu-se cum intră cineva din bun senin în intrigi, cum începe să mintă și să se prefacă, fără nici un gînd. — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*

d) Despre cine sîntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se afle nimic. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții completive indirecte coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Desparte frazele în propoziții și fă analiza lor după modelul dat la exercițiul 1. Explică punctuația propozițiilor coordonate.

Punctuația propozițiilor completive indirecte

I. *Propoziția completivă indirectă așezată* **după regenta** *ei nu se desparte prin virgulă:*

Nu scapi / **de ce ți-e frică.** /

II. *Propoziția completivă indirectă așezată* **înaintea regentei** *se desparte de obicei prin virgulă:*

De ce ți-e frică, / nu scapi. /

Exercițiu

Construiește:

— două fraze cu subordonate completive indirecte așezate înaintea propoziției regente;

— cîte o frază cu propoziții completive indirecte coordonate prin juxtapunere; prin locuțiunea conjuncțională *precum și;* prin conjuncțiile *și, sau, ori,* folosite numai între propozițiile coordonate; prin aceleași conjuncții, folosite și înaintea primei propoziții completive indirecte. Explică punctuația propozițiilor completive indirecte.

Propoziția subiectivă

I. *Subiectul unei propoziții poate fi exprimat* printr-o parte de vorbire *sau* **printr-o propoziție:**

	Subiectul exprimat prin:
Leneșul mai mult aleargă. / — *Proverb.*	*substantiv;*
Cine e leneș / mai mult aleargă. /	propoziție — cine *aleargă?* — cine e leneș.
E ușor **a scrie versuri...** / — M. Eminescu, *Criticilor mei.*	*verb la infinitiv;*
E ușor / **să scrii versuri.** /	propoziție — ce *e ușor?* — să scrii versuri.
Pentru niște sărăcuți ca noi e greu **de făcut** trebi de acestea. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	*verb la supin;*
Pentru niște sărăcuți ca noi e greu / **să facem trebi de acestea.** /	propoziție — ce *e greu?* — să facem trebi de acestea.

Exercițiu

Înlocuiește subiectele subliniate cu propoziții care să îndeplinească funcția de subiect, apoi desparte frazele în propoziții.

a) *Sătulul* nu crede celui flămînd. — *Proverb.*

b) Oare glorie să fie *a vorbi* într-un pustiu? — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*

c) Prin locurile iestea e cam greu *de călătorit...* — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

d) Cineva a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... e ușor *de constatat;* manivela semnalului nu se poate trage decît rupîndu-se ața înnodată și cu nodul plumbuit... Cine a tras manivela?... Nu se poate ști cine a tras manivela. — I.L. Caragiale, *D-l Goe...*

II. Propoziția care *îndeplinește funcția de subiect al altei propoziții se numește* **propoziție subiectivă.**

Propoziția subiectivă, deși corespunde unei părți principale a propoziției, totuși *este o propoziție subordonată,* deoarece se introduce în frază, ca și celelalte subordonate, prin pronume relative sau nehotărîte, prin adverbe relative sau prin conjuncții.

[153] — *La ce* ajută? — *„să lucrez* răzășia, *să samăn, să culeg".* — Propoziții compl. ob. indirecte, coordonate.

Exerciţii

1. Subliniază predicatele cu o linie şi subiectele cu două linii, indiferent dacă sînt exprimate printr-o parte de vorbire sau printr-o propoziţie. Desparte frazele în propoziţii.

a) Popor român, nu greşeşte cine crede în tine. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Cine întreabă nu greşeşte. — *Proverb.*

c) Cîţi sosesc pe rînd în stoluri, adunaţi în gura văii
Stau s-aştepte alte gloate... — G. Coşbuc, *Fragment epic.*

d) Nu e basm născocit ceea ce spune mătuşă-mea Uţupăr... Ce e drept e drept, şi nu pot să trec sub tăcere. Întîmplările adevărate mă atrag mai mult... De aceea nu e de mirare că mă omor să le laud. — Z. Stancu, *Costandina.*

e) Bine e să ştii, la moarte, că o dungă laşi — un nume,
C-ai săpat la zidul nopţii... — A. Vlahuţă, *Din prag...*

2. Construieşte patru fraze în care să se afle cîte o propoziţie subiectivă. În două fraze regenta să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază cu două linii propoziţiile subiective.

III. *După felul de exprimare a predicatului propoziţiei regente, subordonata subiectivă poate arăta* **obiectul care face acţiunea** *sau* **care are caracteristica exprimată de predicatul regentei** *ori* **un fapt oarecare:**

	Predicatul regentei	Ce arată propoziţia subiectivă
Cine seamănă vînt / **culege** furtună. / — *Proverb.*	verb personal;	*cine face acţiunea* **culege;**
Cine-i mare / **îi şi tare.** / — V. Alecsandri, *Iaşii în 1844.*	pred. nominal — arată caracteristica unui obiect;	*cine are caracteristica* **tare;**
Se vede / *că nu cunoşti locurile pe aici.* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	verb impersonal;	*un fapt constatat de vorbitor;*
Să treacă pe deasupra casei... / **e prea greu.** / — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*	expresie verbală impersonală;	*un fapt apreciat de vorbitor că* **e prea greu.**

A. *Propoziţiile subiective care arată* **cine face acţiunea** *sau* **cine are caracteristica** *exprimată de predicatul regentei se introduc prin* **pronume relative** *sau* **nehotărîte** *la nominativ sau dativ şi mai rar la acuzativ:*

Cine *ştie carte* / are patru ochi. / — *Proverb.*
Ce-a *fost verde* / s-a uscat. / — *Folclor.*
Cîţi *au auzit* / s-au mirat. /
Oricine *îl vede* / rămîne uimit. /
Cui (oricui) *i-am spus* / a fost de aceeaşi părere. /

Elementul esenţial *în aceste propoziţii subiective este* **pronumele prin care sînt introduse,** *deoarece ele* **ţin locul persoanei care face acţiunea** *sau care* **are caracteristica** *exprimată de predicatul regentei.*

Verificarea funcţiei de subiect a acestor propoziţii se poate face *prin înlocuirea lor cu un subiect exprimat printr-un substantiv sau prin pronumele demonstrativ* **acela (aceea):**

Mi-au spus mie / **cine l-au văzut** / că Ion a luat-o. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	Mi-au spus mie **oamenii.**
Cine nu vede primejdia ismailitenilor / nu-i nici domn, nici crai. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	**Acela** nu-i nici domn, nici crai.

Exerciţii

1. Subliniază predicatele şi subiectele. Notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi desparte frazele în propoziţii. Analizează predicatele regentelor şi propoziţiile subiective într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos.

	Predicatul regentei	Ce arată propoziţia subiectivă	Verificarea funcţiei de subiect
Cine tace / treabă **face.** /	verbal — verb personal;	cine *face acţiunea;*	**Acela** treabă face.
Cine-i mare / **îi şi tare.** /	nominal;	cine *are caracteristica.*	**Acela** îi şi tare.

Textele de analizat

a) Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge. — *Proverb.*

b) Care dintre voi se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare şi bogată ca aceea are voie din partea mea să se ducă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Nu-i frumos cine se ţine,
Ci-i frumos cui îi stă bine. — *Folclor.*

d) Oricine trece în timpul neastîmpăratului April dincolo de barierele oraşului vede cum berzele scriu cerul cu unghiurile stolurilor. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

e) Foaie verde siminoc,
Dragu mi-i cu cine joc,
Că miroase-a busuioc! — *Folclor.*

f) Dar cui i-e frică de război
E liber de-a pleca-napoi,
Iar cine-i vînzător vîndut
Să iasă dintre noi! — G. Coşbuc, *Decebal către popor.*

g) Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

2. Construiește cîte o frază cu propoziție subiectivă introdusă prin pronumele *cine* și *oricine* la cazurile nominativ și dativ. În două fraze regentele să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Subliniază predicatele regentelor și propozițiile subiective.

B. *Propozițiile subiective care arată* un fapt oarecare *se introduc prin conjuncțiile* că, să, ca... să, dacă, *și prin adverbele relative* **unde, cînd, cum;** *prin pronumele relative* ce, ceea ce *cu valoare neutră:*

Se vede / *că nu cunoști locurile pe aici.* /
Nu-i rău, măi Ștefane, / *să știe și băietul tău oleacă de carte.* /
Bine ar fi / *ca fetele bisericești să fie mai altfel.* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Ar fi rău / dacă (de) *ar fi așa.* /
Nu se știe / de unde *sare iepurele.* /
Se știe / cînd *au plecat.* /
E de mirare / cum *au răzbătut pînă acolo.* /
E important / ce (ceea ce) *propui.* /

Elementul esențial *al acestor propoziții subiective este* **predicatul lor,** *care arată faptul despre care este vorba.*

Predicatul regentei unei propoziții subiective care exprimă un fapt *poate fi verbal sau nominal,* dar, indiferent de felul lui, *predicatul este totdeauna* impersonal. El poate fi exprimat:

a) prin verbul a trebui, prin verbul a fi *folosit ca impersonal,* de obicei cu sensul a se întîmpla, și prin alte verbe folosite **ca impersonale** *și care apar uneori precedate de un pronume personal la dativ sau acuzativ:*

Trebuie / *să ducem lucrurile la bun sfîrșit.* /
Cînd este / *să dai peste păcat...* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
Ne rămîne / *să cercetăm cauzele.* /
Îți ajunge / *cît ai lucrat astăzi.* /
Ne doare / *c-a fost scris așa.* / — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

b) prin verbe reflexive impersonale: **se cuvine, se cade, se întîmplă, se poate,** se vede, se spune, se aude, se crede etc.:

Se cuvine / *să-i recunoaștem* [illegible] /
Se crede / *că aici s-a dat lupta.* /

c) prin verbe pasive folosite ca impersonale: **este scris, este dat, este** hotărît etc.:

Dar ți-a fost dat / *să plîngi tu plînsul tuturora.* / — A. Vlahuță, *Lui Eminescu.*

d) prin expresii verbale impersonale *alcătuite din verbul* a fi **și un adverb** sau o locuțiune adverbială: e bine, e rău, **e ușor, e greu, e drept, așa-i, e cu** putință, e posibil, e peste poate (= e imposibil), **e recomandabil** etc.:

E bine / *să-l ajuți și pe el.* /
Este drept / *că așa stau lucrurile.* /

Adverbele care intră în componența expresiilor verbale pot sta după verbul *a fi* sau înaintea acestuia și pot fi la diferite grade de comparație: *ar fi* bine, **mai bine** *ar fi, ar fi* tot așa de bine, *ar fi* foarte bine.

e) prin adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative care exprimă atitudinea vorbitorului (de siguranță, nesiguranță, presupunere etc.) față de cele spuse prin propoziția subiectivă: desigur, firește, cu siguranță, pesemne, **poate** etc.:

Desigur / *că este nevinovat.* /
Cu siguranță / *că este nevinovat.* /

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele, indiferent dacă sînt exprimate prin părți de vorbire sau prin propoziții subiective. Dacă în unele propoziții subiectul unui verb personal este subînțeles sau inclus, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Notează propozițiile subiective cu litera *S* și desparte frazele în propoziții.

Scoate din texte propozițiile subiective împreună cu predicatele propozițiilor regente și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *prin ce este exprimat predicatul regentei;* 2) *la ce întrebare răspunde propoziția subiectivă.*

a) Nu se cuvine... să comparăm după diferențele de astăzi popoarele de atunci ale Europei. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

b) Ar fi fost mai bine să mîie la Dăești, dar e tot atît de bine și în Pădurea Cotoșmanei. E adevărat că din amurg începeau să se ridice printre stele niște matahale negre, dar nu era nici un semn de ploaie. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

c) Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, arcul... și hainele ce le purta el cînd era flăcău... — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Nu este sigur că toți vom ajunge acolo unde sîntem trimiși... Nu se știe care dintre scîntei va aprinde țara... — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

e) N-a căutat un rost în viață, o funcție..., o vatră de familie, o iubire, nimic... Îi ajungea doar că al lui era cerul, cerul întreg. — N. Iorga, *Aurel Vlaicu.*

f) Vă mărturisesc că mi-a fost dat rar să văd expuse elementele unei probleme cu mai multă forță și mai multă claritate ca elementele problemei Dunării... Desigur că Conțescu nu trage o concluzie... — N. Titulescu, *Documente diplomatice.*

g) — Și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi, pentru că ție ți-a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

h) Desigur că-i treceau prin minte cuvintele pe care eu le auzeam deslușit. — B. Șt. Delavrancea, *Irinel.*

i) E de mirare s-o asculți cum spune întîmplările de demult. Și mai de mirare este cum poate pătrunde gîndul omului și sorții lui de viață. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

j) Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești... trebuia(u) să producă în Europa emoțiuni și uimire.[154] — I.L. Caragiale, *1907 — din primăvară pînă-n toamnă.*

k) Alţii, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mînă, deşi poate că-l bănuiau. — I. Slavici, *Moara cu Noroc.*

l) Fără îndoială că aş fi preferat truda, nesomnul şi nemulţămirea, ca să văd cu ochii mei poporul pe care prietinul meu mi-l arată... ca pe cel dintăi din lume; dar e înţelept să te mulţămeşti cu ceea ce se poate. — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie.*

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti propoziţii subiective ale căror regente să aibă predicatul exprimat prin verbe impersonale, prin expresii verbale impersonale şi prin adverbe predicative. Subliniază predicatele propoziţiilor regente şi propoziţiile subiective, apoi desparte frazele în propoziţii.

IV. *Pentru a nu confunda propoziţia subiectivă care răspunde la întrebarea* ce? *cu propoziţia completivă directă care răspunde la aceeaşi întrebare, este bine ca* **primele operaţii de analiză a unei fraze să se desfăşoare în ordinea următoare:**

1) sublinierea predicatelor; 2) găsirea, sublinierea, notarea cu litera *S* a subiectelor (exprimate prin părţi de vorbire sau prin propoziţii subiective) şi adăugarea subiectelor neexprimate ale verbelor personale deasupra textului, în dreptul predicatului *(eu, tu, el* etc.); 3) despărţirea frazei în propoziţii.

Procedînd în felul acesta, propoziţiile subiective vor fi găsite şi delimitate de la început şi se va înlătura astfel confuzia cu subordonata completivă directă. Este necesar, de asemenea, ca ori de cîte ori pui întrebarea *ce?,* pentru a stabili felul subordonatei, să observi cu atenţie prin ce este exprimat predicatul regentei (verb impersonal, expresie verbală impersonală sau verb tranzitiv).

Exerciţiu

Subliniază predicatele şi subiectele. Desparte frazele în propoziţii şi analizează felul tuturor propoziţiilor.

a) Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. — Vol. *Din folclorul nostru.*

b) Ce-a fost verde s-a uscat,
Ce-a-nflorit s-a scuturat,
Ce-am iubit eu n-am uitat! — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

c) Trebuie să ştiţi, feţii mei, că eu sînt fecior vestitului Strîmbă-Lemne, care lua stejarul (ori) cît de gros, îl îndoia cu mîinile şi-l făcea obadă de roată. — C. Negruzzi, *Scrisoarea XII.*

d) Gîndul ei era mereu la cartea care... numai ei îi spusese că o să i se întîmple ceea ce nu se mai auzise pînă atunci pe lume. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

e) Antonescu ştia ce o să ajungă copilul acesta: naturalist; ...e drept că avea un spirit de observaţie nemaipomenit. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *În lumea dreptăţii.*

---

154 — „*Fireşte* dar / că..." — Conjuncţia *dar* are aici sensul *deci* (Fireşte deci / că...).

V. *De multe ori, între propoziţia subiectivă şi regenta ei se intercalează una sau mai multe propoziţii subordonate:*

Cine nu vrea[1] [să asculte[2]] **să plece**[3]./
↑ *propoziţia subiectivă* — ↑ *regenta subiectivei*

3 → 1 → 2 (3 ↑ 1 ↑ 2)

Cine nu vrea[1] [să asculte[2]/ ce spun eu[3]] **să plece.**[4]/
↑ *propoziţia subiectivă* — ↑ *regenta subiectivei*

4 ↑ 1 ↑ 2 ↑ 3

Exerciţiu

Construieşte patru fraze în care propoziţia subiectivă, aşezată înaintea regentei, să fie despărţită de aceasta prin una sau două propoziţii subordonate.
Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

VI. *Cînd propoziţia regentă este coordonată cu o altă propoziţie sau este subordonată, propoziţia subiectivă se poate intercala între conjuncţia coordonatoare ori conjuncţia care introduce regenta şi propoziţia regentă:*

S-au spus multe, [1]/ *dar*[2] [**ceea ce era mai important**[3]] *a fost trecut cu vederea.*[2]/

1+2 ↑ 3

Şi ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei[1]/ *că*[2] [**cine se adună**[3]] *se aseamănă?*[2]/ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

1 ↑ 2 ↑ 3

Exerciţiu

Subliniază predicatele şi subiectele. Desparte frazele în propoziţii şi analizează felul propoziţiilor, apoi fă schema raporturilor sintactice.

a) Şi marmora, şi piatra, şi aurul sînt supuse legilor risipirii..., dar ceea ce nu are moarte e fapta; ea trece din generaţie în generaţie, pînă urcă la aura legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

b) Ce-a fost odată ca niciodată o fi fost ca şi astăzi, şi ce este astăzi va fi odată ca niciodată. — B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*

c) — Iiiii*, să ştii că ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche! — B. Şt. Delavrancea, *Neghiniţă.*

---

* Propoziţiile neanalizabile se separă, dar nu se numerotează cînd sînt izolate de comunicarea următoare.

VII. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții subiective coordonate.** *În acest caz cuvintele introductive ale propozițiilor subiective pot fi folosite înaintea fiecărei propoziții sau numai înaintea primei subiective, deoarece înaintea celorlalte se pot subînțelege:*

Să rămînă[1]/ cine *vrea*[2]/ și cine *poate*[3].

1
↗ ↖
2+3

Este bine[1]/ că *te străduiești*[2]/ și (subînțeles: că) *nu te temi de greutăți.*[3]/

1
↗ ↖
2+3

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Dacă elementul introductiv al unor propoziții subiective coordonate nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, după conjuncția coordonatoare care leagă propozițiile subiective. Fă schema raporturilor sintactice din frazele care au mai multe propoziții subiective.

a) Ce bine e să trăiești și să mori sătulă! — Em. Gârleanu, *Musculița.*

b) De-ar fi să aveți tot timpul vreme bună, să ajungeți la prima cabană înaintea noastră și să mai găsiți acolo grupul de colegi plecat azi-dimineață, vă rugăm să le spuneți să se oprească pentru o noapte la cabana Poiana Izvoarelor și în ziua următoare să aștepte acolo sosirea noastră.[155]

c) Se știe că marele și nemuritorul suflet popular n-a acceptat și nu acceptă pătrunderea oricui în cerul legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

d) Pesemne că dumneata ai luat biletul ăsta de mult și ai plecat din București. — I.L. Caragiale, *Două loturi.*

e) ...(Duțu) vedea că roaba se umple și trebuie să plece cu ea la fortul depărtat, vreo patru sute de pași.

Era peste putință ca el să plece, să se depărteze, să părăsească comoara lui acolo, în apropierea lui Dumitru...

Nu! Pînă la noapte, el nu mai putea să facă nimic. — I. Slavici, *Comoara.*

2. Construiește trei fraze cu două sau mai multe propoziții subiective coordonate prin: *nici..., nici...; sau..., sau...; și..., și...*; (nu numai)..., *ci și...*. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VIII. *O propoziție subiectivă poate avea* **două sau mai multe regente:**

Cine are bani[1]/ *bea*[2]/ și *mănîncă*[3]/...
— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
Cine *bea și* cine *mănîncă?* — Cine are bani.

2+3
↑
1

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice. Notează pe schemă, în dreptul fiecărei propoziții, felul ei.

a) Cine a fost cumpănit a agonisit și are cît îi trebuie, cine a lenevit și a fost bețiv n-are. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Cine-i vedea mersul, cine-i zărea chipul, cine-i auzea glasul nu putea să o privească și să nu o îndrăgească... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Cine nu lucrează cu lipsa vărează și cu ea iernează. — *Proverb.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții subiective care să aibă două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

IX. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei poate fi* **reluată** *în regentă* **printr-un pronume demonstrativ.**

Propozițiile subiective care arată **cine face acțiunea** *sau* **cine are caracteristica exprimată de predicatul regentei** *se reiau prin pronumele* **acela (aceea, aceia)**, *iar cele care arată* **un fapt** *se reiau prin pronumele cu sens neutru* **aceasta (asta).**

Propoziția subiectivă se reia prin pronumele demonstrativ, de obicei, atunci cînd propoziția este prea dezvoltată, dar, mai ales, cînd între subiectivă și regentă se intercalează o altă subordonată sau cînd fraza are mai multe propoziții subiective:

Și [**care dintre cai a veni la jăratic**/ să mănînce,] **acela** *are să te ducă la împărăție.*/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Că ai fost acolo / *sau* **că n-ai fost,** / **asta** *te privește pe tine.*/

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile subiective. Dacă propozițiile subiective sînt reluate printr-un pronume demonstrativ, subliniază-l și pe acesta cu două linii și explică de ce a fost nevoie să fie reluate propozițiile respective.

a) Cine ți-a vîrît în cap și una ca asta, acela încă-i unul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Trimise deci oameni prin toate țările și răvașe prin orașe, ca să dea în știre tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele și luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă și încă jumătate din împărăția lui, iară cine va umbla și nu va izbîndi nimic, acela să știe că i se va tăia capul.[156] — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

c) Să-și puie cineva obrazul pentru unul ca tine și să te hrănească ca pe un trîntor, mare minune-i și asta! — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții subiective așezate înaintea regentei și urmate de alte subordonate. Reia propozițiile subiective printr-un pronume demonstrativ. Subliniază cu două linii propozițiile subiective și pronumele demonstrative prin care au fost reluate.

Punctuația propoziției subiective

I. *Propoziția subiectivă așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Nu-i frumos / **cine se ține,**/
Ci-i frumos / **cui îi stă bine.**/ — *Folclor.*

II. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei se desparte totdeauna prin virgulă dacă este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ:*

Cine nu respectă pe alții, / **acela** *nu merită* / să fie respectat./

---

155 — *„De-ar fi* / să..." — verbul *a fi* este *impersonal:* de *s-ar întîmpla* / să...; deci cere propoziții subiective.

III. *Propoziţia subiectivă aşezată înaintea regentei, dacă nu este reluată în regentă prin pronume demonstrativ, nu se desparte prin virgulă:*

Cine întreabă / *nu greşeşte.* / — *Proverb.*

Care dintre voi se simte destoinic a împărăţi... / *are voie din partea mea*/ să se ducă.../ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Cine a fost cumpănit / *a agonisit...* / — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Exerciţiu

Construieşte cîte două fraze cu propoziţii subiective aşezate: *după regentă; înaintea regentei*, subiective nereluate prin pronume demonstrativ; *înaintea regentei* şi *reluate în regentă printr-un pronume demonstrativ.*

Subliniază propoziţiile subiective şi explică punctuaţia lor.

Propoziţia predicativă

I. *În propoziţie numele predicativ este exprimat printr-o parte de vorbire.* **În frază** *numele predicativ poate fi exprimat* **printr-o propoziţie:**

	Prin ce este exprimat numele predicativ
Casa *e* **neschimbată.** /	*participiu* cu valoare de adjectiv
Casa *e*/ **cum o ştii.** /	**propoziţie**
Era tare / şi totuşi trebuia / *să pară* **slabă.**/ — M. Sadoveanu, *Roxelana.*	*adjectiv*
Era tare / şi totuşi trebuia / *să pară* / **că este slabă.**/	**propoziţie**
Jupîn Rănică-Vulpoiul... *ajunse* **om** de frunte./ — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul.*	*substantiv*
Jupîn Rănică-Vulpoiul *ajunse* / **să fie om de frunte.**/	**propoziţie**
A avea la îndemînă picioarele unui cal *înseamnă* **a merge** şezînd.../ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*	*verb la infinitiv*
A avea la îndemînă picioarele unui cal *înseamnă*/ **să mergi şezînd.**	**propoziţie**
Cea mai mare plăcere pentru noi *era* **de a călca** pămîntul ţeapăn sub picioare. / — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*	*verb la infinitiv*
Cea mai mare plăcere pentru noi *era* / **să călcăm pămîntul ţeapăn sub picioare.**/	**propoziţie**

Observă că atunci cînd numele predicativ este exprimat printr-o propoziţie *verbul copulativ ţine de propoziţia regentă.*

---

156 — „... că [*oricine...*,] *acela*...; ... iară [*cine* va umbla...,] *acela* ..." — Propoziţii subiective reluate prin pronumele demonstrativ *acela.*

Exerciţiu

Transformă numele predicative subliniate în predicate ale unor propoziţii care să îndeplinească funcţia de nume predicativ, apoi desparte în propoziţii frazele pe care le-ai construit.

a) Acolo veghea un om sur, cu fruntea mîndră şi ochi adînci. Părul şi barba lui păreau *sculptate* de vînturile mării, ca ale corăbierilor... Straiele lui ostenite ca şi zidul casei păreau întotdeauna *vechi* şi *aceleaşi.* — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor.*

b) Negurile-n stîlpi se-ncheagă suind vîrful lor în soare —
Par *un codru* sur şi vecinic...
— M. Eminescu, *Memento mori.*

c) Pădurile în depărtare, cu tulpini fumurii, par *cercelate* cu flori de zarzări şi de corcoduşi. — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica.*

d) Dorinţa mea a fost totdeauna *de a vedea* pe acei care-şi iubesc ţara legaţi între dînşii printr-o comunitate de idei şi de principii. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

e) Cea mai scumpă recompensă pentru dumneata este *de a-ţi vedea* numele legat de comoara poveştilor din ţară... — V. Alecsandri, *Despre „Legende sau basmele românilor" de P. Ispirescu.*

II. *Propoziţia care îndeplineşte funcţia de nume predicativ al unei propoziţii regente se numeşte* **propoziţie predicativă.**

Propoziţia predicativă poate fi înlocuită printr-o parte de vorbire cu funcţia de nume predicativ. Această înlocuire poate fi folosită ca **mijloc de verificare** *pentru funcţia de nume predicativ a propoziţiei respective:*

Fata Chivului *e* / **cum arar se mai află sub soare.**/ — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica.*	*e* **foarte frumoasă;**
Cum sta (vulturul) nemişcat..., /*părea*/**că-i colţul ascuţit al stîncii încremenite acolo de veacuri.** / — Em. Gârleanu, *Vulturul.*	*părea* **colţul...;**
Obiceiul lui *era* / **că citea cu glas tare** / ce-i plăcea./ — I. Slavici, *Amintiri.*	*era* **de a citi...**

Frazele cu propoziţii predicative cer multă atenţie la despărţirea lor în propoziţii, deoarece verbele folosite cu funcţie copulativă pot fi şi predicate verbale, dacă au înţeles de sine stătător. **Pentru a nu face greşeli,** cînd analizezi o frază **ţine seama de următoarea ordine a operaţiilor de analiză:**

1. sublinierea numai a verbelor la moduri personale, chiar dacă presupui că unele dintre ele ar fi copulative;
2. întrebarea pentru a afla subiectul, sublinierea subiectului sau a propoziţiei subiective şi notarea cu litera *S*;
3. se cercetează dacă verbul presupus a fi copulativ spune singur ceva despre subiect sau este copulativ; în acest caz se caută şi se subliniază numele predicativ, iar, dacă acesta este exprimat printr-o propoziţie predicativă, propoziţia se delimitează imediat şi se notează deasupra cu litera *P*;
4. delimitarea celorlalte propoziţii din frază.

Exerciţii

1. Analizează frazele următoare ţinînd seama de recomandările făcute. Scoate din texte propoziţiile predicative împreună cu verbele copulative din propoziţiile regente şi verifică funcţia de propoziţie predicativă înlocuind aceste propoziţii printr-o parte de vorbire cu funcţia de nume predicativ.

a) Cînd îi omul în doi peri, să te fereşti de dînsul, c-atunci e cum îi mai rău. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Cum poţi vorbi cu păcat? Fericirea mea e să fii tu liber. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

c) Multe bunuri are omul,
Dar virtutea cea mai mare
E să nu se ţie mîndru
Cu virtuţile ce are. — G. Coşbuc, *Puntea lui Rumi.*

d) „...........obiceiul lui
Era să nu şadă ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place şi o să i-o spui".
„Ba să-ţi cauţi treabă, că mănînci trînteală.
S-a schimbat boierul, nu e cum îl ştii".
— Gr. Alexandrescu, *Boul şi viţelul.*

e) Codru-i verde şi-nfrunzit,
Mie-mi pare că-i cernit,
Fiindcă am îmbătrînit. — *Folclor.*

f) Acum cred că mă cunoşti... şi de slab, şi de puternic, de aceea mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) A fost odată..., pe vremea cînd chiar şi dobitoacele ajungeau să se facă domni şi boieri aci pe pămînt. — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul.*

h) Constantin avea gata o luntre ascunsă în richiţi... Gîndul lui era să se lase mai mult în voia apei şi pe mijlocul ei... — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţie predicativă. Predicatele propoziţiilor regente să fie exprimate prin verbele copulative: *a fi, a rămîne, a însemna, a părea, a deveni, a se face* (a deveni), *a ajunge* (a deveni). Desparte frazele în propoziţii şi notează propoziţiile predicative cu litera *P.*

III. **Fii atent** *la verbele* **a fi, a părea** şi **a rămîne,** *care pot fi folosite ca impersonale şi deci urmate de propoziţii subiective, precum şi la expresiile impersonale cu adverbul aşezat înaintea verbului* **a fi.** *Să nu confunzi propoziţiile subiective cu cele predicative:*

Aşa **a fost** / *să fie.* /
De-**o fi** /*să ajungi înaintea mea...* /
Se pare / *că e mulţumit.* /
Nouă nu ne **rămîne** / *decît să urmăm exemplul lor.* /
Bine ar fi / *să ajungem pînă-n seară.* /

În toate aceste fraze avem *propoziţii subiective* care răspund la întrebarea *ce?*

Greşeala de a considera propoziţiile din astfel de fraze ca propoziţii predicative poate fi evitată dacă *înainte de a despărţi fraza în propoziţii subliniezi nu numai predicatele, ci şi subiectele tuturor propoziţiilor.*

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale şi cu două linii subiectele sau propoziţiile subiective. Notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi pe cele predicative cu litera *P*, apoi desparte frazele în propoziţii. Analizează predicatele propoziţiilor regente ale subordonatelor predicative şi ale celor subiective, arătînd prin ce sînt exprimate (verb copulativ, expresie verbală impersonală, verbul *a fi* impersonal etc.).

a) Antonache, Antonache, dacă aş şti că ar fi să-ţi semene vreun copil, l-aş omorî de-acum cu mîinile mele...[157] — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Scrisorile lui Mişu Gerescu.*

b) Înţelegerea a fost să ne aştepte la drumul Păstrăvenilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Da, mult mai bine ar fi fost
Să fi rămas în sat la noi. — St. O. Iosif, *Adio.*

d) Dar mai cumplita lui vinovăţie
E c-a simţit în sînge o frăţie
Şi-o solidaritate cu rebelii. — T. Arghezi, *1907.*

e) Şi mergînd dus pe gînduri mi se păru că aud un glas argintiu.[158] — B. Şt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

f) Ridicînd ochii şi clipind, Vitoriei i se păru că brazii sînt mai negri decît de obicei — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Arătînd cu mîna-n
Sus, Bălcescu pare
Că e chiar răscoala
Neînduratoare. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

h) Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui om mititel, negricios, cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpînirii. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

i) Nouă nu ne-a rămas decît să ne salvăm. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii subiective ale căror regenţe să aibă predicatele exprimate prin verbele *a fi, a părea* şi *a rămîne,* folosite ca impersonale, şi alte fraze cu propoziţii predicative şi cu predicatele regentelor exprimate prin verbele copulative *a fi, a părea* şi *a rămîne.*

Subliniază şi notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi pe cele predicative cu litera *P*, apoi desparte frazele în propoziţii.

IV. Propoziţiile predicative pot fi introduse:

a) prin *pronume relative* — **care, cine, ce, cîţi, cel (cei) ce, ceea (cele) ce** — *sau nehotărîte* — **oricare, oricine, orice** etc.:

Întrebarea *este* / **cine (care)** *a fost mai bine pregătit.* /

Doar să te porţi de acum tare bine, / *să* mai *fiu* / **ceea ce** *am fost pentru tine.* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Banul din negoţ *este* / **al oricui** *ar voi* / să te înşele. / — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*

b) prin *adverbe comparative sau locuţiuni conjuncţionale comparative:* **cum, ca şi cum, după cum, cît** etc.:

Lumea-*i* / **cum** *este...* / şi ca dînsa sîntem noi. / — M. Eminescu, *Epigonii.*

c) prin *conjuncţiile* **că, să, ca... să, dacă, de:**

Aici era... frumuseţea de pe lume. / Nişte cărări sucite şi cotite, / de *păreau* / **că** *erau nişte covoare aşternute.* / — P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-Isteţ.*

... singura-ţi chemare sfîntă
E / **să** *mă-nveseleşti pe mine.* / — A. Vlahuţă, *Tu eşti poet.*

Slujba lui de căpetenie *fu* / **să** *facă în fiecare zi cîte douăsprezece mănunchiuleţe de flori.* / — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și arată prin ce sînt introduse propozițiile predicative.

a) — Doamne, fă ca acest izvor să fie ce-a fost mai înainte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

b) Așa-s în clipa asta toate, dar mîine albii cavaleri,
Despodobiți de-atîtea grații, ce le-mprumută luciul lunii,
Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii,
Banalii pomi din fața casei, ce-i știu de-atîtea primăveri.
— D. Anghel, *Balul pomilor.*

c) Și mai pe urmă, a adăugat uncheșul, uitîndu-se pe deasupra codrului, ...vremea fi-va cum va binevoi. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Înălțimea ta ești
Oricît de slab poftești.
— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

e) — Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cît se vede cu ochii. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Băiatul cu care ucenicise George ajunsese să fie mîna dreaptă a împăratului... — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*

g) Și au slujit așé din stăpîn în stăpîn, pînă au agiuns de era pașă. — I. Neculce, *O samă de cuvinte.*

V. *Propoziția predicativă stă de obicei* **după verbul copulativ din regentă.** *Ea poate fi așezată și* **înaintea regentei**, *dacă vorbitorul vrea să scoată în evidență cele spuse prin propoziția predicativă:*

Desișurile și ponoarele păreau / **că nu mai au sfîrșit.**/
Cum e acesta / *e* și celălalt. /

Exercițiu

Construiește două fraze cu propoziții predicative așezate după regentă și alte două fraze cu propoziții predicative așezate înaintea regentei.

VI. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții predicative coordonate** *prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

Convingerea noastră *este*[1] / **că a înțeles**[2] / **și că își va face datoria.**[3]/	1 ↗↖ 2+3
Și (motanul) cugetă: / „Fericirea *e*[1] / **să nu fii al nimănui**[2], / **nimeni să nu fie al tău,**[3]/ **să trăiești singur: tu și cerul deasupra."**[4]/ — Em. Gârleanu, *Filozoful.*	1 ↗↑↖ 2+3+4

[157] — „...că *ar fi*" — Verb impersonal *(s-ar intîmpla)*; deci cere propoziție subiectivă.
[158] — *Ce* (mi) *se păru?* — că aud... — Propoziție subiectivă cerută de *verbul impersonal „se păru"*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile predicative cu litera *P.* Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuația propozițiilor predicative coordonate.

a) Cea mai mare fericire a copilului era să-l ducă Antonescu la gimnaziu, la laborator și să-i spuie... la ce slujesc păsările..., la ce slujesc florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*

b) Întrebarea era ce caută el acolo și de ce-l privește pe furiș, în asemenea chip, acest boier bătrîn. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

c) Ș-apoi lumea toată nu este cum o vezi, ci cum o știi că este... Soarele și luna or fi cum le vedem? — B. Șt. Delavrancea, *Nu e „giaba" cafea.*

d) Domnița Chiajna... sta lîngă dînșii și-i suduia cu aspre cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune luptători..., și să vîndă cu al lor sînge cinstea tronului și a neamului lor. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

e) Porunca sultanului este că tu ești mazil și că trebuie să pleci cu toată casa ta, cu fiii și ginerii, la Constantinopol. — N. Iorga, *Din trecutul nostru.*

f) S-aude că boierii noștri și șleahticii s-au înțeles cu beii: ș-această înțelegere este ca șleahticii s-asculte, iar păgînii să poruncească. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții predicative coordonate prin conjuncțiile: *și..., și...; nici..., nici...; sau..., sau...; ori..., ori...* . În propozițiile regente să se afle următoarele verbe copulative: *a fi, a părea, a deveni* și *a se face* (a deveni).
Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VII. *Propoziția predicativă poate avea* **două sau mai multe regente:**

A fost[1]/ și *este*[2]/ **cum ai dorit tu.**[3]/	1 + 2 ↑ 3
A fost[1],/ *este*[2]/ și *va fi*[3]/ **cum am propus**[4]/ **și cum am stabilit.**[5]/	1 + 2 + 3 ↗↖ 4 + 5

Exercițiu

Construiește trei fraze în care să se afle propoziții predicative cu două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

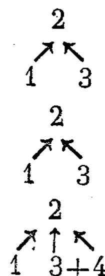
VIII. *Unele fraze sînt alcătuite dintr-o propoziție subiectivă, un verb copulativ și una sau mai multe propoziții predicative. În astfel de fraze* **verbul copulativ**

îndeplinește rolul de propoziție regentă *atît a propoziției subiective, cît și a propoziției predicative:*

Ceea ce este important[1]/ *este*[2]/ **că și-a făcut datoria.**[3]/
prop. subiectivă — **prop. regentă** — prop. predicativă

Dacă mergi spre dușman[1]/ *înseamnă*[2]/ **că mergi în patrulare.**[3]/
prop. subiectivă — **prop. regentă** — prop. predicativă

— L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*
Ceea ce este important[1]/ *este*[2]/ **că ne-am făcut datoria**[3]/ **și că avem conștiința împăcată.**[4]/

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Notează propozițiile subiective cu litera *S*, pe cele predicative cu litera *P* și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Dar ce era mai ciudat era că el nu începea desenul ca toți ceilalți: fruntea, nasul, gura, bărbia. Aș! el o lua de-a-ndoaselea: bărbia, nasul, fruntea... — Em. Gârleanu, *O convorbire.*

b) Am răspuns la toate acestea că nu cunosc nimic despre aceste fapte, dar că ce importă e că identitatea de interese a fost proclamată de șefii ambelor guverne, că nimeni nu poate face o vină... României de sforțările ce face pentru a menține Înțelegerea. Impresia mea e că nu s-a voit aci să se rupă România de Franța. — N. Titulescu, *Documente diplomatice.*

c) Ceea ce vreau numai să spun, ca o floare umilă pe care o arunc pe mormîntul tău încă deschis, e că ți-am iubit sufletul și opera de etern revoltat. — N.D. Cocea, *I.L. Caragiale.*

d) — Ce știu, tată, și mă făgăduiesc este că nu te-oi da de rușine.[159] — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

e) Dacă pe cartea chitanță lipește timbrul de 25 de bani din ziua aceea înseamnă că mașina nu ți-a prins degetele, că nu te-a tras dedesubt, că nu te-a omorît. — Geo Bogza, *Anii împotrivirii.*

IX. *Propoziția predicativă* **nu se desparte prin virgulă** *de regenta ei.*

Propoziția completivă de agent

I. Propoziția completivă de agent *determină* (ca și complementul de agent) **un verb la diateza pasivă construit cu auxiliarul „a fi"** *sau* **un verb pasiv reflexiv** *și arată* **de cine este făcută acțiunea** *exprimată de verbul determinat.* Ea se introduce printr-un **pronume relativ** *sau* **nehotărît** *cu prepoziția „de" sau „de către".*

Dintre *modurile nepersonale*, de obicei pot fi determinate de o propoziție completivă de agent *participiul* și *supinul cu prepoziția „de"*, ambele *cu înțeles pasiv.*

Propoziția completivă de agent *corespunde complementului de agent* din cadrul propoziției și răspunde, ca și acest complement, la *întrebarea* **de cine?** sau **de către cine?:**

— Ce visați acum /*va fi realizat (se va realiza)* /**de către cine (cei ce)** *va (vor) veni după voi.*/ — **De către cine** *va fi realizat (se va realiza)?*

— Priceperea și sîrguința întemeietorului *au fost lăudate* /**de oricine (de cîți)**/ *au vizitat acest muzeu.*

— Citește observațiile *făcute* /**de către cel ce** *a citit lucrarea.*/

— Lucrarea este ușor *de înțeles* /**de oricine** *are un minim de pregătire.*/

Exerciții

1. Caută în frazele următoare propozițiile completive de agent și verbul determinat de fiecare. În privința sublinierilor și a săgeților, procedează ca în exemplele date. Fii atent la verb și la sensul lui pasiv pentru a evita confuzia altor subordonate cu propoziția completivă de agent.

a) Această stîngăcie de intrus nu scăpă fetei... Ea căută în raft nu lipsită de un răsfăț interior... știut de cine ar fi avut ochi buni să vadă. — Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*

b) Pînă la moarte voi rămîne același, un visător nepocăit, pururi atras de ce e îndepărtat și tainic. — Matei I. Caragiale, *Craii de Curtea Veche.*

c) Acesta era un lucru ușor de făcut de oricine își cunoaște meseria.

d) Șubred și tremurător creștea fir cu fir; minuscula pădure de ieroglife verzi și neagra carte a pămîntului se ascundea treptat la fiecare pas făcut de cei ce împrăștiau sămînța. Luminați priveau ochii bătrînului și inima i se umplea de nespusă bucurie. — D. Anghel, *Sămănătorul.*

e) Și-oricît de amărîți să fim,
Nu-i bine să ne îndoim
De cel ce viețile ne-a dat.
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

2. Construiește patru fraze în care să se afle cîte o propoziție completivă de agent cu verbul regent exprimat prin: 1. diateza pasivă alcătuită din *a fi + participiul;* 2. pasivul reflexiv; 3. *participiul cu sens pasiv;* 4. *supinul cu sens pasiv.* Elementele introductive (pronume relative sau nehotărîte) cu prepoziția *de (către)* să fie variate.

II. La „Diateza pasivă" și la „Complementul de agent" s-a arătat că acest complement provine din subiectul unei propoziții cu verbul predicativ la diateza activă însoțit de un complement obiect direct și că în urma trecerii verbului la diateza pasivă **subiectul** *a devenit* **complement de agent,** iar **complementul obiect direct** *a devenit* **subiect.** La nivelul frazei se pot produce aceleași transformări: **o propoziție subiectivă** a unui verb tranzitiv *poate deveni* **propoziție completivă de agent,** *iar* **complementul obiect direct** *sau* **propoziția obiectivă directă** *a aceluiași verb devine* **subiect** *sau* **propoziție subiectivă** *în fraza respectivă:*

C D — **Cine fură azi un ou**/ mîine *va fura* **un bou.**/ — *Proverb.*	Prop. *subiectivă:* **cine** *va fura...?*
S — Mîine *va fi furat* **un bou** /**de (către) cine** *fură azi un ou.*/	Prop. *compl. de agent:* **de (către) cine** *va fi furat?*

[159] *„Ce știu, tată*[1],/ și *(ce) mă făgăduiesc*[2]/ este[3]/ *că nu te-oi da de rușine*[4]"/ — 1 și 2 — propoziții subiective; 3 — propoziție regentă a celor două subiective și a propoziției predicative 4.

Exerciţiu

Transformă propoziţia subiectivă din fiecare frază în propoziţie completivă de agent şi complementul obiect direct al aceluiaşi verb în subiect, folosind modelul din explicaţiile de mai sus.

a) Cine mi-a adus cartea mi-a cerut o scrisoare de confirmare a primirii.
b) Oricine a ascultat cu atenţie a înţeles importanţa acelor propuneri.
c) Cei ce vin pînă aici nu uită frumuseţea împrejurimilor.

III. Propoziţia completivă de agent *stă de obicei* **după regentă** (vezi exemplele de pînă aici). *Cînd se insistă asupra subordonatei ea este pusă înaintea regentei.* În această situaţie, uneori, tot pentru insistenţă, propoziţia completivă de agent *poate fi* **reluată** *în regentă* **prin pronumele demonstrativ de depărtare la acuzativ cu prepoziţia** *„de (către)“*, **pronumele** *avînd în regentă funcţia de* **complement de agent:**

De către cei ce vin după voi/ *va fi realizat (se va realiza)* /ce visaţi voi acum./

De către cei ce vin după voi,/ **de către aceia** *va fi realizat...*

Observă că *subordonata* **reluată** *prin pronumele demonstrativ* **se desparte** *de regenta ei prin* **virgulă.**

Exerciţiu

Construieşte cîte o frază cu o propoziţie completivă de agent aşezată:
1. după propoziţia regentă; 2. înaintea propoziţiei regente, cu subordonata nereluată prin pronume demonstrativ; înaintea propoziţiei regente şi reluată prin pronumele demonstrativ.

IV. *Un verb poate avea* **două sau mai multe propoziţii completive de agent coordonate** *prin juxtapunere sau prin conjuncţii:*

Tînărul *a fost felicitat*[1]/ **de către cei ce l-au examinat**[2]/ *şi* **de către cei ce au asistat la examen.**[3]/

1
↗↖
2+3

Concluziile *au fost formulate*[1] /**de cine lucrează alături de el,**[2]/ **de cine este specialist în problema discutată**[3]/ *şi* **de cine apreciază cinstit meritele oricui.**[4]/

1
↗↑↖
2+3+4

Exerciţii

1. Construieşte trei fraze în care să se afle propoziţii completive de agent coordonate. Desparte frazele în propoziţii, subliniază propoziţiile coordonate cerute şi fă schema raporturilor sintactice.

2. În fraza următoare se află propoziţii subiective coordonate şi propoziţii completive directe coordonate. *Transformă propoziţiile subiective* în propoziţii completive de agent *coordonate* şi arată cum ai procedat (care a fost prima schimbare necesară) pentru a putea obţine din propoziţiile subiective propoziţii completive de agent.

Cine-i vedea mersul, cine-i zărea chipul, cine-i auzea glasul nu putea să o privească şi să nu o îndrăgească. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

I. Propoziţia completivă de agent **se desparte prin virgulă** *de regenta ei* **numai atunci cînd, aflîndu-se înaintea regentei, este reluată prin pronumele demonstrativ** (vezi exemplul al doilea de la punctul III, p. 602).

II. *Propoziţiile completive de agent* **coordonate** *se despart sau nu prin virgulă potrivit regulilor cunoscute de la capitolul „Conjuncţia“* (p. 390—391).

Exerciţiu

Construieşte cîte două fraze cu propoziţii completive de agent aflate în următoarele situaţii: 1. subordonata aşezată *după regentă;* 2. subordonata aşezată *înaintea regentei şi nereluată prin pronume demonstrativ;* 3. subordonata aşezată *înaintea regentei şi reluată prin pronume demonstrativ;* 4. cu subordonatele *coordonate prin juxtapunere;* 5. legate *prin conjuncţii care nu cer virgulă;* 6. *prin conjuncţii fără corelativ în regentă care cer virgulă;* 7 *prin locuţiuni conjuncţionale cu corelativ în regentă* — (nu numai) ..., *ci şi* ...; (atît)..., *cît şi*.... Motivează oral punctuaţia propoziţiilor respective.

Propoziţiile circumstanţiale

Propoziţia circumstanţială de loc

I. *Propoziţia circumstanţială de loc arată locul unde se petrece acţiunea exprimată de un verb din regentă şi corespunde complementului circumstanţial de loc.*

Această propoziţie poate fi introdusă: *prin adverbele relative* **unde** (**de unde, pînă unde** etc.), **încotro, dincotro**; *prin compusele* cu **ori-** ale *adverbelor „unde“* şi *„încotro“ cu sau fără prepoziţie* — **oriunde, orideunde, orişiunde, oriîncotro, oridincotro** etc.; *prin pronume relative sau nehotărîte cu prepoziţia „către“ sau „spre“* — **către ce** (**cine, oricine** etc.), **spre ce** (**care, oricare** etc.):

Leagă calul / **unde** *zice stăpînul.* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Unde *pica nuca,* / pica şi din Talpa-Iadului bucăţica. / — I. Creangă, *Povestea porcului.*

Adînc străbate-n gloată fulgerătorul voievod, lăsînd dîră de morţi / pe **unde** *trece.* / — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

— Îi greu de tot, domnişorule, / **încotro** *te întorci.* / — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

Am rătăcit / şi urme nu-s / **oriîncotro** *m-aş duce.* / — St. O. Iosif, *Patriarhale.*

Du-te/ **către (spre) care (cine, oricine)** *vrei.*/

Întrebările la care răspund propozițiile circumstanțiale de loc se formulează cu ajutorul adverbelor *unde, de unde, pînă unde, încotro, dincotro*: **unde** *stă?*; **încotro** *merge?* etc.

După cum se vede din exemplele de mai sus, *propoziția circumstanțială de loc stă de obicei* **după regentă,** *dar ea poate sta și* **înaintea regentei** (fraza a doua).

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și desparte frazele în propoziții.
Scoate din fraze propozițiile circumstanțiale de loc împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd *prin ce părți de vorbire sînt introduse și la ce întrebări răspund.*

a) Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut, s-a dus unde i-a fost scris. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Sosesc de unde nu te-aștepți,
Se duc pe unde nu se știe,
Privesc cu milă către prunci
Și către prispa ta pustie. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

c) Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Du-mă, dus de dorul ce mă mînă
Pînă unde valul tău se bate, —
Du-mă-ncet cu mîinile la piept,
Adormit, oriunde vei socoate... — St. O. Iosif, *Cîntec.*

d) Mă sculai în picioare... și mă uitai spre unde-și îndrepta Pisicuța privirile. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Nu-i miros de floare, nici vrajă, ci-i dorul
Ce-l ia pretutindeni cu el călătorul.
Oriunde s-ar duce...
Sînt naltele ceruri, pe vastele ape. — D. Anghel, *Călătorii.*

f) Și pe unde trecea, lumea din toate părțile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea, de se părea că Harap-Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de loc așezate după regentă și înaintea regentei, introduse prin adverbe relative simple sau compuse, cu sau fără prepoziții, și prin pronume relative și nehotărîte cu prepoziția *către* sau *spre*. Subliniază propozițiile circumstanțiale de loc și indică prin săgeată verbele determinate.

II. *Ca și celelalte propoziții subordonate, propoziția circumstanțială de loc poate fi* **intercalată** *în propoziția regentă:*

Pe dealuri,[1] **[pe unde pămîntul nu dă rod,**[2]**]** *pe acolo au și rumânii ceva ogoare ale lor.*[1]/ — Z. Stancu, *Desculț.*	1 ↑ 2
Am urcat și eu destul,[1]/ *dar*[2] **[pînă unde a urcat el**[3]**]** *n-am putut ajunge.*[2]/	1+2 ↑ 3

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) De altfel, pe aici, oriîncotro te întorci, numai moșii boierești ai să vezi. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Pretutindeni, unde dînsa, fugind ușurică, tăia văzduhul cu aripile ei,... dușmana, crudă gaiță, o urmărea cu chiote mari prin aer. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Pe dealuri, unde te-ntorci,
cu ciocuri înfipte-n ogor sănătos
sînt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri. — L. Blaga, *Pluguri.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții circumstanțiale de loc intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

III. *Propozițiile circumstanțiale de loc introduse prin adverbul relativ* **unde** *au de multe ori în regentă adverbul corelativ* **acolo:**

Unde *este ața mai subțire,*[1]/ **acolo** se rupe.[2]/ Vin **de acolo**[1]/ **de unde** vii și tu.[2]/

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbul relativ care introduce o propoziție circumstanțială de loc și adverbul corelativ din regentă.

a) Află însă că nu se vorbește de foame acolo unde n-ai ce mînca. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) — M-am supărat, că văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Dar cînd poposiră la înfurcitura Bîscei, acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopi, de stejari și de fagi, feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Căci unde este poiana mai înflorită și cu frunzari acoperită, acolo e și cursa priponită. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de loc în ale căror regente să se afle adverbul corelativ *acolo*. În două fraze propoziția circumstanțială de loc să fie așezată înaintea regentei. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbele relative care introduc propozițiile circumstanțiale de loc și adverbele corelative din regente.

IV. **Fii atent** *la propozițiile introduse prin* **adverbe relative de loc,** *deoarece aceste adverbe* **pot introduce și propoziții necircumstanțiale,** *de obicei* **atributive, completive directe** *sau* **completive indirecte.** *Adverbele* **unde, de unde, încotro** *etc. au funcția de complement circumstanțial de loc. Deci nu trebuie să te conduci după funcția adverbului în propoziție, ci după funcția propoziției subordonate.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice pentru frazele în care se află propoziții subordonate introduse prin adverbe relative de loc.

a) Alergarăm degrabă la locul de unde venise zgomotul... Calul, de pe care căzuse ingînerul,... apucase vesel... drumul casei, lăsînd călătorului libera facultate sau de a rămîne unde căzuse, sau de a-și urma calea cu orice alt mijloc de locomoțiune.— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Mă duc unde mi-i voia... și întoarce-te repede de unde vii...

Grăbind spre han, Vitoria simțea cum o umplu gînduri și hotărîri nebiruite. Toate îi veneau, fără îndoială, de la locul unde îngenunchease și unde ceruse cu durere izbăvire. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Roțile nu știu că plînge
Dealul, pe-unde omul mînă;
Nu știu boii, că-n țărînă,
Pe-unde trec, e numai sînge.

Pe unde-a fost cumplire-odată
Doarme-acum întreaga fire,
Peste-un iad de zvîrcolire
Cade-o pace-ntunecată.[160]
— G. Coșbuc, *Pe dealul Plevnei*.

d) Numaidecît să le mărturisească unde-s cheile și unde-i tainița... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce și pe unde să meargă.[161] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Apoi iar se pierde-n codrii cu trunchi groși, cu frunza deasă,
Unde-n arborul din mijloc e vrăjita-mpărăteasă,
Unde-n sălcii mlădioase sînt copile de-mpărat.[162]
— M. Eminescu, *Memento mori*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de loc introduse prin adverbele relative *unde*, *de unde* și *încotro* și alte trei fraze cu propoziții atributive, completive directe sau indirecte introduse prin aceleași adverbe. Analizează felul propozițiilor.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții circumstanțiale de loc, coordonate** *prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

M-am întors[1] / **de unde am plecat**[2]/
și unde mă așteptau ai mei.[3]/

1
↗ ↖
2+3

Alteori o propoziție circumstanțială de loc poate avea **mai multe regente:**

Oriîncotro te-i uita[1] / *vezi colori felurite...*[2] / *și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea.*[3]/ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2+3
↑
1

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuația propozițiilor coordonate.

a) Unde n-a fost semănată sămînță de grîu, unde n-a fost semănată sămînță de mei ori de secară, ori de orz, ori de rapiță, a răsărit iarbă. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Pe unde crescuseră struguri, plugul a pătruns și a răsturnat brazdă lîngă brazdă. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Colo unde stau Carpații cu de stînci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înșir ca mîndră oaste;
Munții țeapăna lor frunte o suiau-n-albastre bolți.
— M. Eminescu, *Memento mori*.

d) Pe unde trece ea, fața pămîntului se usucă, satele se risipesc, tîrgurile cad năruite. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

e) Unde înflorește azi Celeiul, iar oile și boii beau apă din sarcofage romane, fu odinioară o cetate, care se numea Malva sau Sicibida. Dincolo, peste Dunăre, unde e Ghighiul bulgăresc, și drept în dreptul Celeiului, era cetatea romană Oescus. — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

f) Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci și rîde firea.
— A. Vlahuță, *1907*.

2. Construiește două fraze în care să se afle propoziții circumstanțiale de loc coordonate și alte două fraze în care o propoziție circumstanțială de loc să determine două sau mai multe regente. Fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de loc

I. *Propoziția circumstanțială de loc așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Leagă calul / **unde zice stăpînul.**/

II. *Propoziția circumstanțială de loc așezată înaintea regentei se desparte prin virgulă:*

a) *cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:*

Unde pica nuca, / pica și din Talpa-Iadului bucățica./

Dacă se insistă însă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin virgulă:

Unde mi-ai spus / te aștept (subînțeles: nu în altă parte).

b) *cînd propoziția circumstanțială este reluată în regentă prin adverbul corelativ* **acolo:**

Unde e ața mai subțire, / **acolo** se rupe. /

III. *Propoziția circumstanțială de loc intercalată în regentă și așezată înaintea predicatului regentei se pune de obicei între virgule:*

Pe dealuri, [**unde te-ntorci,**] *sînt pluguri...*/

Exercițiu

Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de loc cu topica variată, pentru a aplica regulile de punctuație de mai sus. Subliniază propozițiile circumstanțiale și explică de ce le-ai despărțit sau nu prin virgulă.

---

160 *Pe unde* plînge (dealul)? — *„pe unde omul mînă"*. — *Unde* e (numai sînge)? — *„pe unde trec"*. — Propoziții circ. de loc.

161 *La ce* nu se pricepe? — *„încotro să apuce/ și pe unde să meargă"*. Propoziții compl. ob. indirecte.

162 *Care* codri? — *„unde-n arborul...| unde-n sălcii..."* — Propoziții atributive: elementul introductiv *unde* poate fi înlocuit *cu pronumele relativ „în care"*.

Propoziția circumstanțială de timp sau temporală

I. Propoziția circumstanțială de timp sau temporală *arată timpul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă și corespunde complementului circumstanțial de timp.*

Această subordonată poate fi introdusă:

a) prin *adverbul relativ* **cînd**, *folosit singur sau cu prepoziții* — **cînd, de cînd, de pe cînd** etc. — *sau prin compuse ale adverbului* **cînd** — **oricînd, orișicînd** etc.:

Cînd *însuși glasul gîndurilor tace,* /
Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii. / — M. Eminescu, *Cînd însuși glasul...*

De cînd *era pe pămînt* / își ducea rostul singur. / — Em. Gârleanu, *Furnica.*

Îl poți vedea / **oricînd** *vrei.* /

b) prin *locuțiunile conjuncționale de timp:* **în timp ce, în vreme ce, pînă ce, pînă să, după ce, îndată ce, (mai) înainte ca să, de cîte ori, ori de cîte ori** etc.:

Petru Aron spumega, **în timp ce** *răscoala Leului bîntuia.* / — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Merse, / merse, / **pînă ce** *i se sparseră și opincile aceste.* / — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

...**după ce** *ne-a așezat bunicul în gazdă...,* / s-a întors. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Înainte ca *Sultana* **să** *se mărite,* / Miai începuse să ia din nou drumul satelor... / — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) prin *adverbele* **cum** (cu sensul *îndată ce*) și **cît** (cu sensul *cît timp*):

Cum *îl scoli* / cere de mîncare. / **Cît** *ti mic* / prinde muște cu ceaslovul.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

După cum se vede din exemplele date, *propoziția circumstanțială de timp poate sta* **după regentă** *sau* **înaintea acesteia.**

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile temporale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd *prin ce părți de vorbire sînt introduse și la ce întrebări răspund.*

a) Cînd cu gene ostenite sara suflu-n luminare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare. — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

b) Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău.
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

c) De cînd codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adîncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea...
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

d) Să se gîndească... Dar cum să se gîndească, în vreme ce erau necontenit plesniți cu gîrbaciul... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) Îndată ce soarele scăpătă după culme, luna, alungată de pe tărîmul celălalt, ieși în răsărit, la marginea dumbrăvii. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

f) După ce-l coborîră în locașul de vecinicie, îi înfipseră la căpătîi două iatagane legate cu sîrmă... — B. Șt. Delavrancea, *Șuier.*

g) Apusul pune zăbranic de ploaie cernit și numai cîteva ceasuri au mai rămas pînă ce fulgerul își va zvîrli săbiile țăndări, din negura tăriilor în rîpile trăsnite. — T. Arghezi, *Dați-vă jos încet.*

h) De cîte ori putea, se ascundea ca să-i vînture în palmă, să-i facă fișicuri... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

i) Și cum ospăta el, buf! cade fără sine în groapa cu jaratic, căci scăuieșul de ceară s-a topit... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

j) De cum a dat în fapt de zori
Veneau, cu fete și feciori,
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

k) Eu n-am fost de față, dar știu. Mi-a spus Lipan cît am stat cu dînsul în rîpă. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

2. Povestește în scris subiectul unei balade populare sau un fragment dintr-un basm, folosind propoziții circumstanțiale de timp introduse prin cît mai variate adverbe relative sau locuțiuni conjuncționale. Subliniază cu o linie propozițiile temporale și cu două linii adverbele sau locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse.

II. *De multe ori adverbul care introduce propoziția temporală are în regentă un* **adverb corelativ.**

Adverbul **cînd** are corelativul **atunci:**

Cînd *nu gîndești,* / **atunci** te trezești cu el. /

Adverbul relativ **cum** (cu sensul *îndată ce*) are corelative variate, dar toate au sensul **îndată:**

...**cum** *mă scol,* / **îndată** mă și trimite mama cu demîncare în țarină... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Cum *ne-a văzut,* / **pe loc** (îndată) ne-a sărit înainte.../—I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

...**cum** *ajunge acolo,* / Ipate se **și** (îndată) prinde în joc. / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

...**cum** *ajunge la fîntînă,* / **cum** (îndată) începe a bea lacom la apă. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Aceste adverbe corelative **au rolul de a arăta că acțiunea din regentă s-a petrecut imediat după aceea din temporală.** *În același timp, ele* **precizează sensul temporal al subordonatei.** *Această precizare făcută prin adverbele corelative îți poate servi ca* **mijloc de control** *pentru funcția temporală a propoziției introduse prin adverbul relativ* **cum.**

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de timp și adverbele corelative din regentele lor.

a) Cînd apoi a căzut, istovită de oboseală, pe-o frunză, atunci întîiași dată a cunoscut greul. — Em. Gârleanu, *Cît un fir de neghină.*

b) Și cum iese Sfînta-Duminică afară, odată și pornește desculță prin rouă, de culege o poală de somnoroasă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Și cum a venit împăratul de la vînătoare... Hîrca i-a și trimis laptele; și cum l-a băut împăratul, pe loc a adormit ca mort. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Îmbracă-te iute în pielea cea de urs, (pe) care o ai de la tată-tău, și, cum îi ajunge în răscrucile drumului, ai să și dai de grădina ursului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Cum a intrat în horă, cum a pus ochii pe Leana-Boculeana, cum pune ochiul uliul pe puicuţa cea mai frumoasă. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii circumstanţiale de timp în ale căror regente să se afle următoarele adverbe corelative: **atunci, îndată, odată, cum** (îndată), şi adverbial (îndată). Subliniază propoziţiile temporale şi adverbele corelative din regentele lor.

III. **Fii atent** *la propoziţiile introduse prin adverbul relativ* **cînd,** *pe care l-ai mai întîlnit şi la* **propoziţiile atributive, completive directe** *sau* **indirecte.** *Să nu confunzi aceste subordonate cu propoziţia temporală. Confuzia se face mai ales cu propoziţia atributivă introdusă prin* **cînd.** *Ţine seama că această atributivă determină de obicei substantive care arată* **timpul** *(vara, ziua, duminica* etc.), *cu condiţia ca aceste substantive* **să nu aibă valoare adverbială:**

L-am sădit *în seara* / **cînd** *ai venit tu.* /	*prop. atributivă;* **care** *seară?*
A plecat seara, / **cînd** *apunea soarele.* / ↑ **adverb**	*prop. temporală;* **cînd** *a plecat?*

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) — Ba nu, oameni buni, s-a trecut vremea aceea, pe cînd numai boierii făceau totul în ţara aceasta. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

b) Cît sînt încă duşmani, trebuie să le stai împotrivă, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) O clipă ţinu noaptea, cît ţin nopţile de vară, cînd întunericul e numai o strîngere de aripi a luminii[163]. — Em. Gârleanu, *Hoinar.*

d) Aci nu se vede nici un copac care să-şi arunce umbră peste smîrcurile care prind deasupra sfoiag verde, toamna, cînd nu mai contenesc ploile. — Z. Stancu, *Desculţ.*

e) Iubita mea, eşti frumoasă duminica, cînd te îmbraci în sculele găitănate cu fir... — B. Şt. Delavrancea, *Sentino.*

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii circumstanţiale de timp şi cu propoziţii atributive introduse prin adverbul relativ **cînd.** Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziţia circumstanţială de timp poate fi* **intercalată** *în regentă sau între regentă şi elementul introductiv al acesteia, dacă şi regenta este o propoziţie subordonată:*

Eu, fiind ascuns în cămară,[1] **[cum aud unele ca aceste,**[2]**]** *iute mă sui în pod.*[1] / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	1 ↑ 2
De cu toamnă îşi iau de la noi făină pentru toată iarna,[1] / *că,*[2] **[de cum se lasă zăpada,**[3]**]** *nu mai e chip de răzbătut.*[2] / — A. Vlahuţă, *România pitorească.*	1 ↑ 2 ↑ 3

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prindă de veste, trecuse Dunărea. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*

b) — Ia, ce să fac? Secer. Vai de capul meu. De dimineaţă, de cînd s-a zărit geană de ziuă, am venit. — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău.*

c) Pupăza zbrr! pe o dugheană şi, după ce se mai odihneşte puţin, îşi ie drumul în zbor spre Humuleşti. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Casa a clădit-o uncheşul Petrea, de pe cînd el, Nicoară, era încă tinerel... Şi le poartă gospodăria două schivnice văduve..., care, după ce şi-au bocit bărbaţii de-al doilea şi de-al treilea, s-au astîmpărat pe lîngă oşteanul cel vechi, subt aripa şi subt ascultarea lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii temporale intercalate în propoziţia regentă. Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii temporale coordonate:**

Aşa au petrecut ei mulţi ani,[1] / **pînă cînd domniţa a început a nu mai fi mică**[2] / *şi* (subînţeles: *pînă cînd)* **barba împăratului de pînă la brîu i-a trecut peste genunchi.**[3] / — B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*	1 ↗↖ 2+3

Dacă două sau mai multe acţiuni se petrec în acelaşi timp, propoziţia temporală poate avea **două sau mai multe regente:**

— **Cîtu-i ziulica de mare**[1] / *toarcem,*[2] / *coasem,*[3] / *citim.*[4] / — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*	2+3+4 ↑ 1

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Iar cînd alaiul s-a oprit
Şi Paltin-Crai a stărostit,
A prins să sune sunet viu
De treasc şi trîmbiţi şi de chiu[164].
— G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

b) În miezul nopţii, trec din munte spre baltă clopotele tîrlei. Cînd au adormit copiii de mult, şi plugarii, şi boii, şi, de somn, au uitat să cînte cocoşii, oile călătoresc.[165] — T. Arghezi, *Tîrla.*

c) E mult de atunci, Harietă, de cînd eram mici de tot şi ne spuneau moşnegii poveşti. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.*

---

[163] — *Care* nopţi? —„*cînd întunericul...*" — Propoziţie atributivă: *unde* poate fi înlocuit cu *în care.*

d) Cînd te luptai, la vîntul produs de spada ta,
Nimic nu sta-n picioare, nimic nu rezista.
— V. Alecsandri, *Odă statuii lui Mihai Viteazul.*

e) Măriuca și Vlad se îndemnau și se împingeau unul pe altul, pînă cînd intrau în roata pulverilor umede, ridicate din căderea șuvoiului, și, cînd se simțeau stropiți pe ochi, dădeau fuga înapoi, cu mare haz. — G. Galaction, *La vulturi!*

f) Cum îl văzu zmeul, îl cunoscu și păli. Se vede că știa el ce știa. —P. Ispirescu, *Ioviță-Făt-Frumos.*

g) Dar împăratul, cînd a venit în astă-sară de la vînat și cînd i s-a adus laptele, a zis la rîndul său: „Acest lapte nu se mai bea". — I. Creangă, *Povestea porcului.*

2. Construiește două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp coordonate prin conjuncțiile *și..., și...; sau..., sau...;* două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp care să aibă două sau mai multe regente.

Desparte frazele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de timp

I. *Propoziția circumstanțială de timp așezată după regentă se desparte prin virgulă numai dacă în regentă se află un complement circumstanțial:*

Frumoasă e dracila în floare; / mai frumoasă e *toamna,* / **cînd în locul florii spînzură fructele lunguiețe ca niște cerceluși de mărgean.** / — I. Simionescu, *Flora României.*

E ușor a scrie versuri / **Cînd nimic nu ai a spune.** / — M. Eminescu, *Criticilor mei.*	În regentă nu se află un complement circumstanțial.

II. *Propoziția circumstanțială de timp așezată înaintea regentei se desparte prin virgulă:*

a) *cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:*

Cînd a pășit la portiță, / a dat glas ascuțit cățelușa. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Dacă se insistă însă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin virgulă:

Cînd l-am chemat eu / a venit (subînțeles = nu cînd a vrut el).

b) *cînd propoziția temporală are în regentă un adverb corelativ:*

Cînd te-i sătura de umblat prin lume, / **atunci** *să vii* / să slujești și la poarta mea. / — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

Cum ajunge în grădină, / **odată** *începe a smulge la sălăți într-ales.* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Cum se culcă, / **cum (îndată)** *adoarme.* /

[164] — „Iar [*cînd alaiul s-a oprit/* și *(cînd) Paltin-Crai a stărostit*] a prins..." — Propoziții circumstanțiale de timp coordonate.

[165] — „*Cînd au adormit.../* și *(cînd), de somn, au uitat...*" — Propoziții circumstanțiale de timp coordonate.

III. *Propoziția temporală intercalată în regentă, dacă este așezată înaintea predicatului regentei, se pune între virgule:*

Tot neamul Basarabilor, [**pînă să nu prindă de veste,**] *trecuse Dunărea.*/

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile circumstanțiale de timp și explică de ce sînt sau nu sînt despărțite prin virgulă.

a) Popasul lor dura pînă ce straja zărea într-un punct cardinal o trîmbă de colb. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi,
Cît Dan veghea-n picioare la căpătîiul ei. — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

c) O vreme localnicii trăiseră întru dezmierdare, pînă ce au venit asupra lor necazuri fierbinți... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Cînd auzi calul, odată se scutură și el... — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

f) Fiul craiului i-o dă, și spînul, cum o pune la gură, pe loc o și ia oțerîndu-se și varsă toată apa dintr-însa. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Sărmana fată de împărat, cînd se văzu singură cuc, începu a plînge, de ți se rupea inima. —P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

2. Fă o narațiune în care să folosești propoziții temporale așezate înaintea regentei, fără adverb corelativ și cu adverb corelativ în regentă; așezate după regenta în care se află un complement circumstanțial; așezate după regenta în care nu se află un complement circumstanțial; intercalate în regentă și așezate înaintea predicatului regentei. Subliniază propozițiile temporale și explică punctuația folosită.

Propoziția circumstanțială de mod

I. Propoziția circumstanțială de mod *îndeplinește funcția de complement circumstanțial de mod al unui verb, adjectiv sau adverb din regentă.*

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde subord. circumstanțială de mod
Fuge / **cum fuge o rîndunică.** / — V. Alecsandri, *Andrii Popa.*	verb	**Cum** *fuge? — cum fuge o rîndunică.*
La trebi-s *hărnicuț* / **cît se poate.**/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	adjectiv	**Cît** *de hărnicuț? — cît se poate.*
Tu să-l porți și pe el *bine,* / **cum m-ai purtat și pe mine.** / — *Toma Alimoș.*	adverb	**Cît** *de bine? — cum m-ai purtat și pe mine.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele, apoi desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile circumstanțiale de mod împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd *ce părți de vorbire determină* și *la ce întrebări răspund*.

a) Pune-ți obrăzariul cum se pune, iar sabia să n-o slăbești din mînă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Pe cînd însă pe sub șure și la vatra bordeiului ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare-l taie capul, limbile se dezmorțesc. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Fata împăratului Roș nu se capătă așa lesne, cum crezi tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Caii aleargă cît le apucă picioarele; poștașii chiuiesc cît le ține gura, pocnind necontenit din harapnice... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Mama Iana era posomorîtă cum nu fusese de mult.

Avea ceva pe suflet... și mișca buzele parcă ar fi spus ceva în mintea ei. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

f) Așa are să-ți vie la îndemînă după asta, de are să ți se pară că ești ușor cum îi pana. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Și mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sîn, crude, coapte, cum se găseau. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Propoziția circumstanțială de mod poate fi:

a) *propoziție circumstanțială* **de mod propriu-zisă;**
b) *propoziție circumstanțială* **de mod comparativă.**

Propoziția de mod comparativă *se deosebește de propoziția de mod propriu-zisă prin faptul că ea arată felul cum se desfășoară acțiunea din regentă sau cum este însușirea ori caracteristica exprimată de adjectivul sau adverbul determinat, în comparație cu altă acțiune, însușire ori caracteristică:*

Cum îți vei așterne, / *așa vei dormi.* /	— propoziție *de mod propriu-zisă;*
Are să ți se pară / că *ești ușor* / cum îi pana. /	— propoziție *de mod comparativă.*

Cele mai multe propoziții circumstanțiale de mod, atît propriu-zise, cît și comparative, se introduc prin adverbele relative **cum, precum, cît** sau *prin locuțiunile conjuncționale:* **după cum, după cît.**

Gura babei *umbla* / **cum** *umblă melița.* / — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

Eu *am muncit* / **precum** *v-am arătat.* /

A lucrat / **cît** *a putut.* /

Lucrurile *s-au petrecut* / **după cum** *v-am spus.* /

Muncește / **după cît** *îl ajută puterile.*/

Unele adverbe sau locuțiuni conjuncționale introduc numai propoziții de mod propriu-zise [**fără (ca) să**], *iar altele numai propoziții de mod comparative* (**decît, ca și cum, ca și cînd, de parcă**):

Cădea întruna ninsoarea, / *cădea* / **fără să** *contenească.* / — Em. Gârleanu, *Cine a iubit-o*.

E mult *mai înalt* / **decît** *am crezut.* /

Anghel *fluieră* tare din țignal..., / **ca și cum** *ar fi voit* / să-i probeze (nepotului) / că-și bate joc de moarte. / — Panait Istrati, *Moș Anghel.*

Ca și cînd *ar fi zărit pe cineva,* / *întinse* brațele... / — Em. Gârleanu, *Patima.*

Furnicile *s-au mistuit,* / **de parcă** *n-ar fi fost* / de cînd lumea. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de mod propriu-zise și pe cele de mod comparative.

a) N-am să am hodină cum n-are pîrăul Tarcăului, pîn'ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Cum măsori ți se măsoară: este un proverb știut. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă — Domnului Alexandru Donici.*

c) Ne apropiarăm fără să ne simtă, iar cînd furăm lîngă el..., ne pufni pe amîndoi... un rîs nebun. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Calul se clatină încet la dreapta ori la stînga, după cum pune femeia piatra. — I. Agârbiceanu, *Fefeleaga.*

e) Fața lui e cruntă, aspră, de pămînt, e neagră cum e pămîntul. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) Omul e dator să lupte cît a putea cu valurile vieții. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poți să intri fără ca să fii băgat în seamă de stăpînul casei. — I. Slavici, *Pădureanca.*

h) În partea cealaltă a trenului e Jiul: întinderea lichidă de pe care aburii se ridică neîncetat, ca și cum apele ar fi fierbinți. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

i) Mulțimea izbuti să se urnească de la primărie în jos, spre curtea Iuga, sporovăind... parc-ar fi mers la nuntă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

j) — Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gînd să ne zugrăvească. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește: cîte o frază cu propoziții de mod propriu-zise și de mod comparative introduse prin adverbele *cum, precum* și *cît;* cîte o frază cu propoziții de mod comparative introduse prin locuțiunile conjuncționale *ca și cum, ca și cînd, de parcă.*

III. *Adverbul relativ care introduce o propoziție circumstanțială de mod are de multe ori în regentă adverbul corelativ* **așa** sau (mai rar) *corelativul* **(tot) astfel:**

Cum *îți vei așterne,* / **așa** vei dormi. / — *Proverb.*

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de mod și adverbele corelative din regente.

a) Cum măsori, așa ți se va măsura. — *Proverb.*

b) Cum nu se dă scos ursul din bîrlog..., așa nu mă dam eu dus din Humulești..., cînd veni vremea să plec la Socola. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c)... precum pe urma puhoiului de primăvară crește iarba verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tînăr o nouă sete de viață. — I. Slavici, *Pădureanca.*

IV. **Fii atent** *la propozițiile subordonate introduse prin adverbele relative* **cum** sau **cît,** *deoarece aceste adverbe nu introduc numai propoziții de mod, ci și propoziții* **subiective, predicative, atributive, completive directe** *sau* **indirecte, temporale.** *Atenție deosebită cer propozițiile predicative care, atunci cînd sînt introduse prin adverbul* **cum,** *răspund la întrebarea* **cum?**, *ca și propozițiile circumstanțiale de mod.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Notează cu litera *P* propozițiile predicative și cu litera *S* propozițiile subiective, apoi desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Dar și noi încă o pîndeam
Cum se pîndește-o fiară
Și tot chiteam și ne gîndeam
Cum să ne cadă-n gheară.[166] — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul.*

b) Într-o dimineață, plecînd la pădure..., văzu într-un copac un cuib de pasăre cum nu mai văzuse el pînă atunci. — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*

c) Cînd auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și cînd mai vedeam cum rămîn satele și locurile frumoase în urmă, supărarea noastră creștea la culme! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad.[167]
— M. Eminescu, *Cu mîne zilele-ți adaogi...*

e) Ș-apoi lumea asta nu este cum o vezi, ci cum o știi că este. Nu s-arată cum e? Soarele și luna or fi cum le vedem?... — B. Șt. Delavrancea, *Nu e „giaba" cafea.*

V. *Propoziția circumstanțială de mod poate fi* **intercalată** *în regentă:*

Ticăitul boier răcnea[1] [**cît putea**[2]] *vrînd*[1] /
să se împotrivească.[3] / — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și analizează felul propozițiilor circumstanțiale de mod (propriu-zise sau comparative).

a) De jur împrejur, ca și cum s-ar ține de mînă, stau munții cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plînge în inima sa... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Rîuri gemene fecioare,
Vă primim de la izvoare...
Limpezi, cum le-am cunoscut,
Șapte văi au străbătut.
— T. Arghezi, *Apele tăcute.*

d) Conu Alecu, înseninat la față, de parcă n-a fost de cînd lumea supărat, încalecă pe un scaun și povestește. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu.*

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise și de mod comparative, intercalate în regentele lor. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile de mod propriu-zise și pe cele de mod comparative.

VI. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții circumstanțiale de mod coordonate:**

Și s-așază toți la masă,[1]/**cum li-s anii,**[2] / **cum li-i rangul.**[3] / — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

1
↗↖
2 + 3

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Ș-acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viața rîsului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) — Să trăiți, copii! Să rămîneți sănătoși și să nu uitați a citi cartea cum e scrisă, cum v-am învățat eu.[168] — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Toți aveau de spus cîte ceva, ca și cînd ceilalți n-ar fi știut nimic sau nici n-ar fi fost de față, și toți spuneau același lucru și aproape cu aceleași cuvinte. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) Precum puhoiul surpă, dărîmă, ia, duce și nămolește, tot astfel și durerea mare curăță sufletul. — I. Slavici, *Pădureanca.*

2. Fă o scurtă descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise și comparative, coordonate juxtapuse și coordonate prin conjuncțiile: *și; nici..., nici...; sau..., sau...* . Desparte în propoziții numai frazele în care se află propoziții circumstanțiale de mod și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de mod

I. *Propoziția circumstanțială de mod așezată după regentă sau înaintea regentei se desparte prin virgulă cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:*

Și s-așază toți la masă, / **cum li-s anii,** / **cum li-i rangul.** /

Primarul înghiți o dată, / **ca și cînd i s-ar fi uscat gîtlejul.** / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac.*

Ca și cînd i s-ar fi uscat gîtlejul, / primarul înghiți o dată. /

Cînd se insistă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin virgulă:

Cum măsori/ ți se măsoară (subînțeles: nu în alt fel).

II. *Propoziția circumstanțială de mod așezată înaintea regentei se desparte totdeauna prin virgulă cînd în regentă se află adverbul corelativ* **așa** *sau* **(tot) astfel:**

Cum e bradul arătos, / **Așa**-*i badea de frumos.* / — *Folclor.*

---

166 — *La ce* ne gîndeam? — *„cum să ne cadă-n gheară"*. — Propoziție compl. ob. indirectă.
167 — *Ce* se pare? — *„cum că..."* — Propoziție subiectivă cerută de *verbul impersonal „se pare"*.

Exerciţiu

Construieşte:

— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod propriu-zise aşezate după propoziţia regentă;

— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod comparative aşezate după propoziţia regentă;

— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod introduse prin adverbul *cum*, aşezate înaintea regentei în care se află adverbul corelativ *aşa*.

Subliniază propoziţiile circumstanţiale de mod şi motivează punctuaţia folosită.

Valoarea stilistică a propoziţiei circumstanţiale de mod

Propoziţiile circumstanţiale de mod comparative pot arăta o comparaţie oarecare fără valoare stilistică sau o comparaţie cu valoare stilistică:

Am mers tot aşa de repede, / **cum a mers şi el.** /	*fără valoare stilistică;*
Fîntîna era plină pînă-n gură cu apă limpede / **cum îi lacrima.** / — I. Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului.*	*cu valoare stilistică de* **comparaţie.**

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile circumstanţiale de mod fără valoare stilistică sau cu valoare stilistică de comparaţie.

a) Gură fac ca roata morii;
Şi de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gîlcevesc
Vrăbii gureşe, cînd norii
Ploi vestesc. — G. Coşbuc, *Iarna pe uliţă.*

b) Minţiţi, şi mugurii au ieşit pe ramuri şi cotoare, deasupra stupilor rînduiţi între pomi, ca şi cum albinele din toată prisaca s-ar fi mutat din alee pe creangă. — T. Arghezi, *Cocori.*

c) El intră în casă... Fata Genarului plîngea. Dar cînd îl văzu, faţa ei se însenină, cum se-nsenină o undă de o rază. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

d) Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.
— M. Eminescu, *Luceafărul.*

e) Şi vesel Mugur-Împărat
Ca cel dintîi s-a ridicat
Şi, cu paharul plin în mîni,
Precum e felul din bătrîni
La orice chef între români,
El a-nchinat.
— G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

2. Fă o descriere în care să foloseşti propoziţii circumstanţiale de mod comparative cu valoare stilistică de comparaţie.

---

168 — *Cum* a citi (să citiţi)? — *„cum e scrisă, cum v-am învăţat eu"*. — Propoziţii circumstanţiale de mod.

Propoziţia circumstanţială de cauză sau cauzală

I. Propoziţia circumstanţială de cauză (cauzală) *arată cauza unei acţiuni sau a unei însuşiri din propoziţia regentă şi corespunde complementului circumstanţial de cauză.*

Dar turturica, **fiind mai uşoară,** *ajunge* mai înainte. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	complement circumstanţial de cauză	**Din ce cauză** *ajunge* (mai înainte)? — *fiind mai uşoară.*
— El *tace* / **pentru că-i e frică de cuvinte.** / — L. Blaga, *De mînă cu marele orb.*	*propoziţie cauzală*	**Din ce cauză** *tace?* — *pentru că-i e frică de cuvinte.*
— *Na*-ţi împrumutul înapoi, / **căci noi nu avem trebuinţă de bani.** / — — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*	*propoziţie cauzală*	**Din ce cauză** *na* (împrumutul)? — *căci noi nu avem trebuinţă...*
— Lasă, Martinică, / *nu fi fricoasă*, / **că „domnul" e bun...** / — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	*propoziţie cauzală*	**Din ce cauză** *nu fi fricoasă?* — *că domnul e bun.*

Acţiunea din propoziţia cauzală se realizează înaintea celei din regentă, indiferent de locul pe care îl are subordonata faţă de regentă, iar acţiunea din regentă este **efectul** *acţiunii din propoziţia cauzală:*

Fiindcă îl *cunosc* bine, / ţi-l-*recomand* cu toată căldura. /

1. **cauza** 2. **efectul**

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Scoate din texte propoziţiile cauzale împreună cu cuvintele determinate şi analizează: *prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; ordinea acţiunilor; la ce întrebare răspund propoziţiile cauzale.*

a) Copiii trebuie să ţină la părinţii lor şi la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) Scoase şi dete o pungă de bani grădinarului, pentru că-i făcuse o grădină de nu se mai găsea ca asta la nici un împărat. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*

c) Eminescu şi-a petrecut toate clipele vieţii lui lucrînd, fiindcă nu se socotea îndeajuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă. — I. Slavici, *Amintiri.*

d) Şi amîndoi bătrînii aceştia erau albi ca iarna şi posomorîţi ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

e) — Bucuroasă-s că ai venit. Întristată-s că pleci. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii cauzale care să determine: un verb; o interjecţie cu funcţia de predicat; un adjectiv. Subliniază propoziţiile cauzale şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Propoziţiile cauzale pot fi introduse prin următoarele conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale:* **căci, deoarece, fiindcă, întrucît, pentru că, din cauză că, din pricină că, de vreme ce, că** (cu sensul *pentru că*), **dacă** (cu sensul *pentru că*), **cum** (cu sensul *pentru că*):

Tare s-ar mai fi dus Leana-Boculeana după el, / **căci** *îl sorbea cu ochii de drag* / ce-i era. / — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

Cînd Budulea se uita la slovele încurcate, / îl cuprindea un fel de ameţeală, / **fiindcă** *era peste putinţă* / să le descurce. / — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

Îi zice lumea moş / de cînd era mic, / **pentru că** *vorbea în tîlcuri.* / — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Maică, mulţi te-au duşmănit /
Că *(pentru că) eşti neam blagoslovit.* / — T. Arghezi, *Mamă Ţară.*

Vaca se va îmbarca pentru Malta, / viţelul va rămîne pe loc în ţară, / **întrucît** *nu are permis de export.*/ — J. Bart, *Fără permis de export.*

Şi noi stăruim în această lume, / **deoarece** *avem de împlinit jurăminte.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

...amîndoi bătrînii aceştia erau... posomorîţi ca vremea cea rea, / **din pricină că** *n-aveau copii.*/ — I. Creangă, *Povestea porcului.*

Şi trebuie / să fie ceva neînţeles de mintea noastră, / **de vreme ce** *a făcut lucruri peste puterea omenească!* / — I. Creangă, *Povestea porcului.*

N-am încotro..., / trebuie / să te ieu cu mine, / **dacă** *(pentru că) zici* / că ştii bine locurile pe aici. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Cum *(pentru că) acasă nu se ocupa nimeni de mine,* / am rămas o vreme destul de îndelungată în sama monitorilor. / — M. Sadoveanu, *Începuturi.*

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază conjuncţiile sau locuţiunile conjuncţionale prin care sînt introduse propoziţiile cauzale.

a) — Lipseşti din faţa mea, spînule! Doar n-am venit pentru tine, ş-am venit pentru Harap-Alb, căci el este adevăratul nepot al împăratului Verde. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

b) Întrucît străbatem acum aceste locuri cu gîrle, cu prăpăstii şi cu sate risipite, trebuie să-ţi mărturisesc că ele îmi aduc aminte despre Moldova de altădată, descrisă în *Vremuri de bejenie.* — E. Camilar, *Zimbrul.*

c) Acu parcă înţelegea că este cu putinţă ca unul să citească ceea ce au scris alţii, fiindcă toţi cărturarii scriu într-un fel. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) Neologismele i se păreau vorbe de puţină valoare..., pentru că înţelesul lor e oarecum sec ca al tuturor termenilor tehnici... — I. Slavici, *Amintiri.*

e) — Aşa, să-i împroaşte cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri cîteva sute de mojici, de vreme ce-au pierit atîţia boieri. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii cauzale introduse prin următoarele conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: *fiindcă, deoarece, pentru că, întrucît**. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază cuvintele prin care sînt introduse propoziţiile cauzale.

---

* Observă ortografia acestor elemente introductive: părţile componente sînt contopite în conjuncţiile *fiindcă, deoarece* şi *întrucît*, pe cînd în locuţiunea conjuncţională *pentru că* elementele componente nu s-au contopit.

III. *Fii* **atent** *la conjuncţiile* **că, dacă, cum,** *care introduc atît propoziţii cauzale, cît şi alt fel de subordonate.* **Mijlocul de verificare** *pentru propoziţiile cauzale introduse prin conjuncţiile menţionate este posibilitatea de a le înlocui printr-o conjuncţie sau o locuţiune conjuncţională specifică propoziţiei cauzale:* **fiindcă, pentru că.**

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Dacă unele propoziţii cauzale sînt introduse prin conjuncţiile *că, dacă, cum,* scrie deasupra acestor conjuncţii locuţiunea conjuncţională cauzală *pentru că.*

Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Vom răbda, privind în faţa
Orişicui şi-a orice chin,
Că noi ştim că-i multă viaţa
Şi în noi, şi-n cei ce vin.
— G. Coşbuc, *Pentru libertate.*

b) — Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară, că nu-ţi este firea pentru aceasta. — I. Slavici, *Pădureanca.*

c) Mai ţin minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, şi că era băiat bun, căci nu s-a supărat... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) Fetele împăratului însă priveau la verişor cum priveşte cînele la mîţă şi li era drag ca sarea-n ochi, pentru că le spunea inima ce om fărădelege este spînul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

e) Şi cum luna se ascunsese într-un nor, rugă pe licurici să-i lumineze calea.[169] — Em. Gârleanu, *Cîntăreţul.*

f) Din partea mea dat să-ţi fie, dragul taţei; dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are fiinţă pe lume.[170] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

g) Preocuparea... a fost cum să se reia negocierile... Cum Tardieu avea clar sentimentul că Anglia, Germania şi Italia îi fac dificultăţi..., chestiunea urma să fie reluată după alegeri. — N. Titulescu, *Documente diplomatice.*

2. Construieşte: cîte o frază cu propoziţii cauzale introduse prin conjuncţiile *că, dacă, cum;* cîte o frază cu propoziţii completive directe introduse prin conjuncţiile *că, dacă* şi prin adverbul relativ *cum.*

Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziţia cauzală poate fi intercalată în regenta ei:*

Aşa-i[1] / *că*[2] [**dacă n-am ţinut samă de vorbele lui,**[3]] *am ajuns slugă la dîrloagă... ?*[2] / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

1
↑
2 subiectivă
↑
3 cauzală

Alteori, în propoziţia cauzală se intercalează o propoziţie subordonată faţă de cauzală:

Starea... e vrednică de jale,[1] /
Pentru că domnul lup, ministrul[2] [*ce ne-aţi dat*[3]]**..., de tot ne-a-mpuţinat.**[2]/— Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*

1
↑
2 cauzală
↑
3 atributivă

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Într-o primăvară, o prepeliță aproape moartă de oboseală — că venea de departe, tocmai din Africa — s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grîu, la marginea unui lăstar. — I.Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

b) În lipsa părintelui și a dascălului intram în țintirim, țineam ceaslovul deschis și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Și, Doamne! tare mai erau doriți să aibă măcar unul (un copil), căci cît era ziulica de mare ședeau singuri-singurei cuc... — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Această știre era destul de veche și Dănilă o spunea Agripinei încă o dată, la începutul lui mai, supărat și mîhnit în inimă-i că veștile cele mari pe care le aștepta nu mai veneau deloc. — G. Galaction, *La vulturi!*

e) Soldații se mișcă și ei; umbrele se confundă cu trunchiurile arborilor, dar tunicile foșnesc la fiecare mișcare aspru, fiindcă de patru zile, de cînd se înmoaie prin noroaie și iar se usucă pe dînșii, s-au întărit scoarță... — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

f) Calul, dacă simți că fata se pierde cu firea, îi aduse aminte ce o învățase să facă.[171] — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*

2. Construiește: două fraze în care propoziția cauzală să fie intercalată în regenta ei; două fraze în care o subordonată atributivă a propoziției cauzale să fie intercalată în propoziția cauzală. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții cauzale coordonate:**

Bună-i vestea noastră de azi,[1] / **căci mai-marele nostru s-a odihnit bine**[2] / și (subînțeles: *căci)* **s-a trezit cu ochii înseninați, zîmbind unei flori și unei copile.**[3] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	1 ↗ ↖ 2+3
Doamne,.../ia pe domnul Vucea,[1] / **că nu ne învață nimic,**[2] / (subînțeles: *că)* **ne bate**[3] / și (subînțeles: *că)* **ne trimite cu coșnița în piață!**[4] / — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	1 ↗ ↑ ↖ 2+3+4

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Cît de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu!...
Aș vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, ș-o să mă-ngrop și eu! — G. Coșbuc, *Vara.*

---

169 — *Din ce cauză* rugă? — „*cum* (pentru că) *luna se ascunsese într-un nor*". — Propoziție circ. de cauză.

170 — *Din ce cauză* mi-i de-a mirarea? — „*dacă* (= pentru că) *n-are ființă pe lume*". — Propoziție circ. de cauză.

b) După ce Huțu scrise cuvintele, Budulea privi la ele lung și nedumirit, pentru că cimpoiul nu semăna deloc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluierul. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

c) Dară cu dascălul n-ar fi îndrăznit niciodată (Budulea) să prinză vorbă, fiindcă se simțea prea jos spre a cuteza să supere pe un om atît de învățat cum era jupînul învățător... Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era un om neobosit, avea totdeauna de lucru și nu putea să-și piardă vremea cu oricine. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amîndouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la școală și plîngînd am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

e) Spre stratul unde știa că-s trandafirii merse, căci forma aceasta i se arăta în minte, forma aceasta i-ar fi trebuit, trandafirul ar fi mers cu haina ei. — D. Anghel, *Jertfa.*

2. Construiește două fraze cu propoziții cauzale care determină aceeași regentă, coordonate prin conjuncțiile: *și; sau; și..., și...* . Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VI. *O propoziție cauzală poate avea* **două sau mai multe regente** *dacă exprimă cauza a două sau mai multe acțiuni, stări sau însușiri:*

A terminat repede[1] / *și a făcut treabă bună,*[2] / **pentru că este harnic și priceput.**[3] /	1 + 2 └─┘ ↑ 3 cauzală

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu plîng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plîng eu numai, mamă.
Cuvintele ei nu le ieu
În samă,
Dar mi-e rușine și mi-e greu,
Că școală satu-n capul meu. — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

b) Oamenii se urăsc și se luptă între dînșii pentru că sînt nesățioși, și el (Eminescu) se simțea nenorocit pentru că era osîndit din fire să ieie parte la durerile și la bucuriile altora. — I. Slavici, *Amintiri.*

2. Construiește trei fraze cu două sau mai multe propoziții cauzale care să determine aceeași regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției cauzale

De obicei, propoziția cauzală se desparte de regentă prin virgulă, indiferent dacă este așezată după regentă sau înaintea regentei:

Stai, / **că mai ai și cu mine oleacă de treabă.** / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Fiindcă era un om blînd, / *toată lumea îl iubea.*/

---

171 — *Din ce cauză* îi aduse aminte? — „*dacă* (pentru că) *simți...*" — Propoziție cauzală. Acțiunea *simți* este realizată.

Dacă însă autorul ține să arate că subordonata exprimă singura cauză a acțiunii din regentă, ea nu se mai desparte prin virgulă (vezi p. 623, textul *b* de la exercițiul 1).

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești propoziții cauzale așezate după regentă și înaintea regentei. Subliniază propozițiile cauzale și explică punctuația lor.

Propoziția circumstanțială de scop sau finală*

I. Propoziția circumstanțială de scop sau finală *arată scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea exprimată de verbul determinat și corespunde complementului circumstanțial de scop.*

Mă *pregătesc* **pentru a pleca** la munte. /	complement circumstanțial de scop	**În ce scop** *(mă) pregătesc? —pentru a pleca.*
Mă *pregătesc* / **ca să plec la munte.** /	*propoziție circumstanțială de scop*	**În ce scop** *(mă) pregătesc? — ca să plec la munte.*

Propoziția circumstanțială de scop exprimă, ca și propoziția cauzală, o motivare a acțiunii din regentă. Deosebirea constă în faptul că *propoziția cauzală motivează regenta printr-o acțiune reală, petrecută înaintea celei din regentă*, pe cînd **propoziția finală motivează regenta printr-o acțiune realizabilă**, *ce urmează să se îndeplinească după realizarea acțiunii din regentă.*

Pentru a nu confunda propoziția finală cu cea cauzală, observă următoarele:

a) Dat fiind faptul că acțiunea din regentă se îndeplinește în scopul realizării acțiunii din subordonata finală, **ordinea acțiunilor** (indiferent de locul propoziției finale față de regentă) *este următoarea:*

1. *acțiunea din regentă;* — *Mă duc* /
2. **acțiunea din prop. finală.** — **să-mi văd** părinții. /

În fraza cu propoziție cauzală ordinea acțiunilor este:

1. **acțiunea din prop. cauzală;** — Pentru că **știu** drumul /
2. *acțiunea din regentă.* — vă *voi conduce* eu. /

b) **Subordonata finală** *se construiește cu moduri care exprimă o* **acțiune nerealizată,** *dar* **realizabilă — conjunctivul** *și* **imperativul:**

Se străduiește / **să-***i* **depășească** *pe toți.* /
— Măi vericule, ți-ai pierdut cuiul, / du-te / *de ți-l* **caută.** / — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

* Denumirea propoziție *finală* vine din limba franceză: adjectivul *final* înseamnă „care arată scopul" și el este format de la substantivul *la fin,* cu sensul „scopul".

În vorbirea populară și familiară, uneori *subordonata finală se construiește și cu* **indicativul,** *ea exprimînd în acest caz un* **scop care s-a realizat,** *dar acțiunea din finală urmează tot după aceea din regentă:*

Pentru mine numai două merțe de orz și două de ovăz *a dat* [1] tata / *de* am fost **primit** [2] *în Folticeni.* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

În ce scop *a dat? — ca să fiu primit* (și *am fost primit).*

Propoziția cauzală nu se construiește niciodată cu conjunctivul sau cu imperativul, *deoarece ea arată un fapt real.*

c) **Subordonata finală** *construită cu* **conjunctivul** *se introduce prin conjuncțiile* **să, ca să, ca ... să** *sau prin locuțiunea conjuncțională* **pentru ca să, pentru ca... să,** *în alcătuirea căreia intră conjuncția* **să,** *marcă a modului conjunctiv. Cînd este construită cu* **imperativul** *sau cînd arată* **un scop realizat,** *subordonata finală se introduce prin conjuncția* **de.**

Îmbărbător se-ntoarce Ștefan / **să-***și reînchege oastea-i sfărîmată.* / — A. Vlahuță, *România pitorească.*

De acolo plecai călare, / **ca să** *merg la Bisoca.* / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

Ca *dintr-un bob* **să** *odrăslească mia,* /
Cu sîngele tău cald stropește glia! / — A. Vlahuță, *Sămănătorul.*

Mama a trimis pe Barbură / **să** *aducă pe Huțu,* / **pentru ca să-***i dau cele două pere.* / — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

...ți-ai pierdut cuiul, / du-te / **de** *ți-l caută.* /
Cum au ajuns țăranii în Iași, / boierii au pus mînă de la mînă / **de** *i-au ferchezuit frumos...* / — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

Subordonata cauzală *nu se introduce niciodată prin conjuncția* **să** *sau prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale în alcătuirea cărora intră conjuncția* **să** *și nici prin conjuncția* **de.**

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile circumstanțiale de scop și pe cele cauzale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd: *ordinea acțiunilor din regente și din subordonate* (ordinea se va nota cu cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor); *modurile cu care sînt construite propozițiile finale și felul acțiunii; prin ce sînt introduse subordonatele finale și cele cauzale; felul subordonatelor.*

Model de analiză

	Modurile și felul acțiunii	Introduse prin	Felul subordonatelor
Plecai [1] /*ca să merg* [2] *la Bisoca.*/	conjunctiv; acțiune realizabilă	conjuncția *ca să*	circumstanțială de scop

Textele de analizat

a) Ai născocit și luntrea, să umbli pe ghicite,
Și-n marea cu talaze și valuri răzvrătite.
— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

b) Pentru ce salți, Dunăre bătrînă?... un biruitor îndrăzneț venit-a oare, ca în zilele strămoșilor, să calce cu amîndouă picioarele pe amîndouă malurile tale? — A. Russo, *Cîntarea României*.

c) Multe și de toate a încercat el în viața lui, ca să și-o poată cîrpi de azi pe mîine. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

d) Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

e) În împrejurări de acestea, românul e mai înțelept; el nu-și primejduiește zilele pînă nu vede cîtuși de puțin nădejde de izbîndă; atunci mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sări mai departe.

Așadar, ... Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpîni, cu fețele pălite, cu ochii sticliți, alergînd prin odăi, ridicînd avuțiile domnești în lăzi și în boccele ca să le încarce. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

f) El nu cînta, pentru că nu știa să cînte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească... Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca vîntul să nu le răstoarne... Și de cîte ori lua cîte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi rîdea de bucurie și, pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua cîte doi și trei snopi deodată. — I. Slavici, *Pădureanca*.

g) — Cînd te-am poftit aseară să cinezi cu mine, ți-am spus obiceiul meu... Mergi de-ți vezi și de treburile dumitale. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

h) Pentru ca să poată vorbi însă acestui popor, trebuia să-și dea silința de a-i cunoaște limba, felul de a gîndi și a simți, întreaga fire specială, ca să se potrivească cu ea... — I. Slavici, *Amintiri*.

i) La poarta țarinei stătură. Stăpînul său se coborî, deschise poarta, căci jitarul lipsea, nu mai încălecă, îi aruncă dîrlogii peste oblîncul șeii, de-i încordă gîtul, și porni pe jos.[172] — Em. Gârleanu, *Giza*.

II. *Locuțiunea conjuncțională* **pentru ca să** *introduce numai propoziții finale. Conjuncțiile* **să, ca să,** de pot introduce *și alt fel de subordonate. De aceea, trebuie* **să fii atent** *la stabilirea raportului de scop:* **acțiunea din regentă se îndeplinește în vederea realizării acțiunii din subordonata finală.**

Exerciții

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) — M-a trimes tătuca să le mai port!...
— Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?[173] — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

b) Un ceas ținu lupta. Calul o potrivea cum să vină tot cam la o parte, ca să-i reteze vreun cap...[174] — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

c) Nu putea Pupăză suferi ca oamenii să-i spună că nu i s-a făcut nedreptatea aceasta. În curînd... el se ridică și se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc. — I. Slavici, *Pădureanca*.

d) Englezul meu mă ascultă cu mare luare-aminte și făcu giurămînt să meargă la anul viitor în Asia și să se oprească la giumătate cale a Brusei, pentru ca să guste cafeaua vestită a lui Abdalah-Osman.[175] — V. Alecsandri, *Călătorie în Africa*.

e) Eu propun atunci ca să facă parte din comisie și optsprezece clăcași... , iar ceea ce se va hotărî în această comisie să devie proiect de lege pentru constituantă. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

f) Trebuie să știi, iubita mea, că nu este lighioaie pe pămînt mai crudă decît un vînător prost. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

III. *Propoziția circumstanțială de scop poate fi* **intercalată** *în propoziția regentă:*

În zadar,[1] **[ca s-o mai cate,**[2]**]** *tu trimiți în lume crainic.*[1] / — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

Exercițiu

Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de scop intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile circumstanțiale de scop.

IV. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții circumstanțiale de scop, coordonate** *prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

Omul acela turbat, mai ales acum, *era în stare*[1] / *să* le *facă* toate[2] / **ca s-o scoată din minți pe Persida...,**[3] / **s-o înșele**[4] / și **s-o prostească.**[5] / — I. Slavici, *Mara*.

1
↑
2 prop. indirectă
↗ ↑ ↖
3+4+5 prop. finale

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Și neamurile se dușmăniră și se pizmuiră între dînsele luptîndu-se mereu, ca să slăbească pe cele mai tari, ca să înghită pe cele mai slabe, spre folosul asupritorilor pămîntului. — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din cînd în cînd, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei, ce răsună departe sub bătaia pietrei. — I.Slavici, *Pădureanca*.

c) Să nu faceți gură cînd trecem pe lîngă moară, ca să nu iasă moșul în prag și să ne amenințe cu degetul lui lung cît o măciulie. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*.

d) Al doilea principiu stabilit de dînșii era că nu scriem pentru ca să ne dăm pe față cugetările, ci pentru ca să le reproducem în mintea acelora la care ne adresăm... — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale*.

[172] — *În ce scop îi aruncă?* — *„de-i încordă gîtul“*. — Scop realizat: *ca să-i încordeze gîtul (și i-l încordă)*.
[173] — *De ce ești vrednic?* — *„să porți un cîrd de oi“*. — Propoziție compl. ob. indirectă: are ca regent adjectivul *vrednic* (de ceva).
[174] — *Cum și în ce scop o potrivea?* — *„cum (și ca) să vină tot cam la o parte“*. — Propoziție circ. de mod cu nuanță de scop.

e) Averea să le aperi, mărirea ş-a lor bine,
Ei braţul tău înarmă ca să loveşti în tine.
— M. Eminescu, *Împărat şi proletar*.

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti fraze cu propoziţii circumstanţiale de scop coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncţii. Desparte în propoziţii frazele în care se află propoziţii circumstanţiale de scop şi fă schema raporturilor sintactice.

Punctuaţia propoziţiei circumstanţiale de scop

I. *Propoziţia circumstanţială de scop aşezată după regentă se desparte de aceasta prin virgulă numai cînd nu se insistă asupra ei:*

Multe şi de toate a încercat el în viaţa lui, / **ca să şi-o poată cîrpi de azi pe mîine.** / — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit*.

Compară cu:

Din cîmp, de-acasă, de la plug
Plecat-am astă-vară/
Ca să scăpăm de turci, de jug
Sărmana, scumpa ţară. / — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul*.

Propoziţia finală introdusă prin conjuncţia **de** *nu se desparte prin virgulă:*

...două merţe de orz şi două de ovăz a dat tata / **de am fost primit în Folticeni.** /

II. *Propoziţia circumstanţială de scop aşezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Ca să nu rămînă repetent şi anul acesta, / mam-mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tînărului Goe / să-l ducă în Bucureşti... / — I.L. Caragiale, *D-l Goe*.

Exerciţiu

Construieşte cîte trei fraze de tipul celor date pentru regulile de punctuaţie a propoziţiilor circumstanţiale de scop.

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază propoziţiile circumstanţiale de scop şi explică de ce le-ai despărţit sau nu prin virgulă.

Propoziţia circumstanţială condiţională

I. Propoziţia circumstanţială condiţională *arată o condiţie de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii sau a însuşirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului circumstanţial condiţional.*

Numai uitîndu-se cineva la capul lui cel cît baniţa, *ar fi îngheţat* de frică. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.	complement circumstanţial condiţional	**Cu ce condiţie** *ar fi îngheţat? — numai uitîndu-se.*
Numai dacă s-ar fi uitat cineva la capul lui..., / *ar fi îngheţat* de frică. /	*propoziţii circumstanţiale condiţionale*	**Cu ce condiţie** *ar fi îngheţat? — numai dacă s-ar fi uitat la capul lui...*
Aş fi bucuroasă / **dacă ai veni.** /		**Cu ce condiţie** *aş fi bucuroasă? — dacă ai veni.*

175 — *Ce fel de* giurămînt? — „*să meargă...*/ şi *să se oprească...*" — Propoziţii atributive.

Raportul condiţional prezintă următoarele **particularităţi:**

a) **acţiunile** *exprimate prin verbul din propoziţia condiţională şi prin cel din regentă sînt* **nerealizate,** *dar* **realizabile;**

b) *indiferent de locul propoziţiei condiţionale (după regentă sau înaintea regentei),* **ordinea acţiunilor** *este următoarea:*

1) **acţiunea din propoziţia condiţională** *(s-ar fi uitat);* 2) *acţiunea din regentă (ar fi îngheţat);*

c) *ordinea acţiunilor este legată de specificul raportului condiţional:* **acţiunea din regentă se va realiza numai dacă se realizează acţiunea din propoziţia condiţională.**

Cele mai multe propoziţii condiţionale *sînt introduse prin conjuncţiile* **dacă, de** (cu sensul **dacă**), **să** (cu sensul **dacă**) şi, *mai rar, prin locuţiunea conjuncţională* **în caz că:**

Şi piatra prinde muşchi, / **dacă** *şede mult într-un loc.* / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*.

De *(dacă) nu mi le-i da,* / stăpînul meu Harap-Alb este în primejdie. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Să *fi făcut eu şcoala lor,* / aş fi ajuns departe! / *(dacă aş fi făcut)*

În caz că *(dacă) plouă,* / amînăm excursia. /

Dacă acţiunea din propoziţia condiţională şi din regenta ei se realizează, propoziţia condiţională devine propoziţie cauzală, păstrînd chiar conjuncţia *dacă:* **Dacă** *(pentru că) m-am pregătit,* / am reuşit. /

Posibilitatea transformării propoziţiei condiţionale în propoziţie cauzală îţi poate servi ca **mijloc de verificare** *pentru funcţia condiţională a subordonatei, dacă ai uneori îndoieli cu privire la felul unei propoziţii.*

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază subordonatele circumstanţiale condiţionale şi cuvintele pe care le determină.

a) Fiii voştri vor ascunde a lor frunte în ţărînă,
Dacă voi acum veţi pierde marea cauză română.
— Gr. Alexandrescu, *Unirea Principatelor*.

b) Dar (revoluţia) poate fi primejduită, dacă nu ţinem ceea ce am făgăduit acestui popor. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

c) — Ia, să am eu o slugă aşa vrednică şi credincioasă ca Harap-Alb, aş pune-o la masă cu mine, că mult preţuieşte omul acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) De-ar şti omul ce-ar păţi,
Dinainte s-ar păzi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Moartea să aibă coasă de aur, el şi-ar înfige amîndouă mîinile în tăişul ei. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

f) Dacă auzi aşa împărăteasa, mult se mîhni în sufletul ei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

g) Dar n-a fost el!... Să-l văd venind,
Aş mai trăi o viaţă.
E dus şi voi muri dorind
Să-l văd o dată-n faţă. — G. Coşbuc, *Mama*.

h) Cu gura, mă-sa bate-o gloată,
Și-i de otravă Leana toată —
Mi-ar pune capul sub picior,
Să poată. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții condiționale, cauzale și completive directe introduse prin conjuncția *dacă*.

II. *Propoziția condițională poate fi introdusă și prin adverbul cu valoare de conjuncție* **cînd** (dacă). *Aceste propoziții condiționale au totdeauna și* **nuanță temporală:**

Cînd *m-aș potrivi eu babei la toate cele,* / apoi aș lua cîmpii. / — I. Creangă, *Povestea porcului*.

În unele propoziții introduse prin *dacă, cînd acțiunea din subordonata respectivă este reală, sensul condițional se îmbină cu cel* **cauzal:**

Nu vă fie frică, coniță, / **dacă** *sînteți cu mine!* — L. Rebreanu, *Răscoala*.	*Cu ce condiție* să nu vă fie frică? *Din ce cauză* să nu vă fie frică? — **dacă** (*și* **pentru că**) *sînteți cu mine*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și analizează propozițiile introduse prin *dacă, de, cînd*. Arată în care propoziții sensul condițional este asociat cu cel temporal sau cauzal.

a) Fata împăratului zări o cosiță de aur. Opri calul și-l întrebă dacă este bine să o ia... Calul îi răspunse: De o vei lua, te vei căi... — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

b) Cînd ați ști voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea..., i-ați plînge de milă.[176] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Viața asta-i bun pierdut
Cînd n-o trăiești cum ai fi vrut!
— G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

d) Sultănica e leită poleită răposatului... Cînd vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De se mînie, nu mai vede înaintea ochilor. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

e) Cînd aș ști că-mi vei fi de ajutor să sfîrșesc ce am pus de gînd, mai-mai că aș face așa precum zici tu. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

f) Și nu că mă laud, căci lauda-i fată: prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă... cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine...[177] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci![178] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Dacă aveți de oameni idee așa de proastă,
Las răspunderea toată asupra dumneavoastră.[179]
— Gr. Alexandrescu, *Corbii și barza*.

III. *Cînd propoziția regentă este coordonată cu altă propoziție sau este subordonată, propoziția condițională se așază de multe ori între regentă și conjuncția coordonatoare sau conjuncția care introduce regenta:*

Nu te teme,[1] /știu eu năzdrăvănii de ale spînului[2] / *și,*[3] [**să fi vrut,**[4]] *de mult i-aș fi făcut pe obraz*[3]/... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

A fost odată ca niciodată[1], /*că,*[2] [**de n-ar fi,**[3]] *nici nu s-ar povesti*[2]/.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Întoarce-te înapoi ori, dacă ai de dus înainte, ie-ți în ajutor pe cineva. Chiar și eu m-aș tocmi la dumneata, dacă ți-a fi cu plăcere. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Pîngărații începură a se zări pe sprînceana unui deal..., și, dacă turnurile bisericii nu și-ar fi ridicat în aer crucile lor scînteietoare, ai fi luat această mănăstire drept unul din acele castele medievale zidite... spre întîmpinarea restriștilor de tot soiul. — C. Hogaș, *La Pîngărați*.

c) Hagiul adoarme, mîhnit că, dacă iarna va ține tot așa, n-o mai duce fără lemne. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

d) Se certa și se aprindea tot mai tare ca un braț de spini uscați și bătrînul era sigur că, dacă vipera ar avea cu cine se certa, ar fi ars scrum. — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

e) — Sînt gata a-ți da fata, dacă îmi vei săvîrși cu bine slujbele cu care am să te însărcinez: iară de nu, unde îți stau picioarele, îți va sta și capul... Îți dau soroc pînă mîine să te gîndești dacă te încumeți... — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii*.

IV. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții condiționale coordonate:**

Buiestrașu-i bun... **Dacă-i dau grăunțe la han**[1]/ **și-l odihnesc un ceas,**[2] / *merge.*[3] / — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Mînjoală*.	3 ↗↖ 1 + 2

Propoziția condițională poate avea **două sau mai multe regente:**

Dacă mai întîrzii mult făptuind[1] / cîte făptuiesc în folosul fraților mei sărmanii obijduiți,[2] / *apoi mi se va atîrna țeasta în prăjină...*[3] / și *pe trupul meu se vor încăiera cînii.*[4] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.	3 + 4 ↑ 1 ↑ 2

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) S-ar fi dus și calul și șaua, dacă unchiul și orzarii n-ar fi suflat în lumînări și n-ar fi mers să se odihnească. — I.L. Caragiale, *La conac*.

b) Dar dacă ești aievea așa cum te visăm,
Și dacă, după veacuri, putem să te-ntrupăm
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plînge nici unul dintre noi.
— P. Cerna, *Către pace*.

---

[176] — *Cu ce condiție* și *cînd* i-ați plînge de milă? — „*cînd* (dacă) *ați ști voi...*“ Propoziție condițională cu nuanță temporală.

[177] — *Cu ce condiție* și *cînd* nu mai așteptam? — „*dacă* (și cînd) *mă sculam*“. — Propoziție condițională cu nuanță temporală.

[178] — *Cu ce condiție* și *din ce cauză* trebuie? — „*dacă* (și pentru că) *te-ai băgat în joc*“. — Propoziție condițională cu nuanță cauzală.

[179] — *Cu ce condiție* și *din ce cauză* las (răspunderea asupra dumneavoastră)? — „ *dacă* (și pentru că) *aveți de oameni idee așa de proastă*“.

c) E bună brazda îngustă și adîncă. Cîmpul dă mai mult rod dacă îl ari cu brazdă îngustă și adîncă. Dar asta n-o poți face decît dacă boii sînt voinici, dacă plugul e plug adevărat. Dacă plugul e de fier bleau, dacă boii sînt motoci, nu poți trage brazdă nici îngustă, nici adîncă. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Dacă vrei treaba să-ți iasă,
Nu grăi la lucru, nu grăi la masă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Punctuația propoziției condiționale

De obicei, propoziția condițională se desparte prin virgulă, indiferent dacă este așezată după regentă sau înaintea regentei:

Ne-am fi întors înapoi chiar atunci,/ **dacă nu eram dați în sama lui moș Luca.**/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Să-l văd venind,/
Aș mai trăi o viață! / — G. Coșbuc, *Mama.*

Dacă însă autorul ține să arate că subordonata exprimă singura condiție a celor spuse în regentă, ea nu se mai desparte prin virgulă.

Exercițiu

Fă o scrisoare sau un raport în care să folosești propoziții condiționale așezate *după regente* și *înaintea regentelor*. Motivează punctuația folosită.

Propoziția circumstanțială concesivă

I. Propoziția circumstanțială concesivă *arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii sau existența însușirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului concesiv.*

Cu toată stăruința noastră, *n-a primit* propunerea. /	*complement concesiv*
Cu toate că am stăruit, / *n-a primit* propunerea. /	*propoziție concesivă*
Cîmpul *este frumos*, / **deși n-a plouat de mult.** /	*propoziție concesivă*

Uneori, în propoziția concesivă, verbul *a fi* (predicativ, copulativ sau auxiliar al diatezei pasive) nu este exprimat:

Deși vară, / e încă răcoare. /
Deși mai mic, / este mai înțelept decît tine. /

Aceste construcții nu trebuie confundate cu complementul concesiv. Conjuncția subordonatoare *(deși)* arată că este vorba de o propoziție concesivă, nu de un complement concesiv.

Raportul dintre propoziția concesivă și regenta ei prezintă următoarele **particularități:**

a) *Împrejurarea exprimată prin propoziția concesivă ar fi putut împiedica realizarea acțiunii din regentă, dar nu o împiedică, ci îi face o* **concesie,** *permițînd realizarea acțiunii respective.* Faptul că *am stăruit* ar fi putut împiedica refuzul de a primi propunerea, dar nu l-a împiedicat.

b) *Propoziția regentă, exprimînd altă acțiune decît aceea la care ne-am fi așteptat, se află față de propoziția concesivă într-un* **raport asemănător cu cel adversativ exprimat cu ajutorul conjuncției „dar".** *Fraza se poate transforma într-o frază cu propoziții adversative în care fosta propoziție concesivă ocupă primul loc:* **Am stăruit,** / **dar n-a primit propunerea;** / **N-a plouat de mult,**/ **dar cîmpul este frumos.** /

c) **Ordinea firească a acțiunilor,** *indiferent de locul propoziției concesive față de regentă, este următoarea:*

1) **acțiunea din propoziția concesivă** *(am stăruit);* 2) **acțiunea din regentă** *(n-a primit).*

Exerciții

Desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile concesive și indică ordinea firească a acțiunilor din propozițiile concesive și regentele lor prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor. Verifică raportul concesiv dintre propoziții prin transformarea lui într-un raport de coordonare adversativă cu conjuncția „dar".

a) Cu toate că de cîteva zile se pornise o viforniță, oamenii stăteau pe picior de plecare. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Deși mulți au zis-o, eu tot o mai zic:
Slava strămoșească pe strămoși cinstește...
— Gr. Alexandrescu, *Pisica sălbatică și tigrul.*

c) El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul.
Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

d) Deși vorbise aproape în șoaptă, glasul lui răsună aspru și poruncitor, zdruncinînd liniștea pădurii ca o bătaie grea de aripă. — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

II. Propoziția circumstanțială concesivă poate fi introdusă:

a) prin *conjuncții sau locuțiuni conjuncționale specifice propoziției concesive:* **deși, cu toate că, măcar că, măcar de, măcar să, chiar dacă, chiar de, chiar să, și (chiar) dacă, și (chiar) de, și (chiar) să:**

Deși *știa* / despre ce este vorba, / domnu Toma se arătă mirat. / — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

Cu toate că *știa*, / se arătă mirat./

— Dar eu nu te mai țin minte, / **măcar că** *nu-i așa de mult de atunci.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

S-a dus la bunică-sa acasă / și i-a spus / că nu mai merge la școală,/ **măcar să-l** *taie.* / — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

— Fie, mărite împărate; / **chiar de-aș** *ști* / că voi pieri, / tot nu mă voi lăsa... / — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

Și dacă *(chiar dacă) n-am mai căutat pe frumoasa fată bălaie...,* / totuși ochii albaștri ai dulcii fantome visate i-am așteptat căutîndu-i de-atunci pretutindeni în lume. / — D. Anghel, *Fata din dafin.*

b) prin *conjuncțiile* **dacă, de, să;** prin *pronumele* și *adjectivele pronominale nehotărîte* **orice, oricare, oricîte** și prin *adverbele relative* **cît, oricît, oricum:**

Dacă *(deși) în multe privințe erau deosebiți unul de altul,* / în altele se asemănau, / ceea ce îi făcea prieteni buni. / — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale.*

Asta n-aș face-o eu, /**de-***ar mai fi ei* / pe cît este *(chiar dacă* ar mai fi...). / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Nu vrea să plece, / orice *i-aş făgădui (chiar dacă* i-aş făgădui orice). / — T. Arghezi, *Alba.*

Oricît *de multe şi de mari ar fi fost deosebirile dintre noi,* / erau cîteva lucruri / care ne legau pentru toată viaţa *(chiar dacă* deosebirile ar fi fost oricît de multe şi de mari). / — I. Slavici, *Eminescu-omul.*

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază elementele introductive ale propoziţiilor concesive şi verifică funcţia lor de propoziţii concesive prin transformarea concesivei şi a regentei în propoziţii coordonate adversative legate prin conjuncţia *dar.*

a) Adormitul strănută îndată şi miji din ochi; deşi nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, împodobită cu vase de aur. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Două săptămîni mi s-a scurs sudoarea în ochi, pînă am secerat... Dar pentru unul ca mine, ce-a fost asta, chiar dacă o ştie orişicine, nu orişicine o ştie pe spinarea lui. — M. Preda, *În ceaţă.*

c) Măcar că eram la jumătatea lui april, pădurea încă mărturisea suferinţa iernii. — M. Sadoveanu, *Veveriţa.*

d) Dacă ar fi avut deci bogăţii mari, Eminescu ar fi cheltuit tot puţin pentru sine însuşi...[180] — I. Slavici, *Eminescu şi Caragiale.*

e) Să aibă Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coşbuc, *Duşmancele.*

f) Văzînd eu o vreme ca asta, am şparlit-o la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îmi era ea de mamă şi de năcăjită. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Oricît de tînără era Ileana, înţelese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca-n cărţile lui. — I. L. Caragiale, *Păcat.*

III. *Propoziţiile concesive au de cele mai multe ori în regentă adverbul corelativ* **totuşi** *sau* **tot.** Adverbul corelativ are *rolul de a sublinia sensul concesiv al subordonatei:*

Oricît de tînără era Ileana, / înţelese **totuşi** / că taică-său citea în sufletul ei... /

Tot vom ajunge la timp, / **şi dacă vom pleca peste o oră.**/

În orice frază cu propoziţii concesive, chiar dacă adverbul corelativ **totuşi** **(tot)** *nu este exprimat, el poate fi introdus în regentă:*

Chiar dacă e ger, / ies la tăiatul copacilor. / — Z. Stancu, *Desculţ.*

Chiar dacă e ger, / **totuşi (tot)** ies la tăiatul copacilor. /

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază propoziţiile concesive şi adverbele corelative din regentele lor. Dacă în unele regente adverbul corelativ nu este exprimat, scrie frazele respective introducînd în propoziţiile regente adverbul corelativ *totuşi* sau *tot.*

a) De piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie, cînd auzeai uneori pe Mihai scripcariul din Humuleşti cîntînd. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Tot mai citesc măiastra-ţi carte,
Deşi ţi-o ştiu pe dinafară. — A. Vlahuţă, *Lui Eminescu.*

c) Deşi copilandru, puse ţara la cale ca şi un om matur. — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat.*

d) Măcar că e aşa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac de cele de năsip.— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii concesive care să aibă în regente adverbul corelativ *totuşi* sau *tot.* Subliniază propoziţiile concesive şi adverbele corelative.

IV. *Pentru a nu confunda propoziţiile concesive introduse prin conjuncţiile* **dacă** sau **de** *cu propoziţiile condiţionale, ţine seama de* **mijloacele de verificare a raportului concesiv:**

1) posibilitatea transformării raportului concesiv în raport de coordonare adversativă, realizat cu ajutorul conjuncţiei *dar;*

2) sensul concesiv al conjuncţiilor *dacă* sau *de (deşi* sau *chiar dacă);*

3) prezenţa în regentă a adverbului corelativ *totuşi (tot)* sau posibilitatea de a introduce în regentă adverbul corelativ menţionat.

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu o linie propoziţiile concesive şi cu două linii propoziţiile condiţionale introduse prin conjuncţiile *dacă* sau *de.* Pentru propoziţiile concesive introduse prin conjuncţiile *dacă* sau *de,* fă dovada funcţiei lor concesive folosind mijloacele de verificare menţionate.

a) — Muierea asta a înnebunit. Dacă nu tace şi dacă nu pleacă, am s-o omor...
— N-am să plec, zice Costandina... Dacă mă daţi afară din casă, rămîn în arie. Şi dacă mă daţi afară şi din arie, rămîn în uliţă. Pînă nu-mi daţi partea mea de pămînt, nu scăpaţi de mine.[181] — Z. Stancu, *Costandina.*

b) Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi şi voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră.[182] — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

c) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înţeles că jelea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui. — *M. Eminescu, Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

d) Poezia eminesciană e un univers plin de viaţă potopitoare. Oricît de istovit ar fi sufletul omenesc, tot tresare... dacă vine în atingere cu această vrajă a realităţii...

Prin legătura ei cu realitatea, deci cu adevărul, poezia eminesciană nu poate fi supusă niciodată uitării, chiar dacă uitarea ar fi mai puternică decît toate oştile. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

e) Cel puţin de mi-ar ieşi un urs înainte! L-aş mînca tot... sau, de m-ar mînca el pe mine, tot eu m-aş simţi cel sătul..., atîta eram de flămînd! — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

V. Deşi locuţiunea conjuncţională **măcar să** este specifică raportului concesiv, totuşi *nu te grăbi să consideri subordonată concesivă orice propoziţie în care cuvîntul* **măcar** *este urmat de conjuncţia* **să,** *pentru că aceste cuvinte nu reprezintă totdeauna o locuţiune conjuncţională concesivă.* Adverbul *măcar* poate avea sensul restrictiv „cel puţin" şi cu acest sens poate fi folosit în orice

[180] — „*Dacă* (chiar dacă) *ar fi avut bogăţii mari,*/ Eminescu..." — Propoziţie concesivă.

propoziție construită cu modul conjunctiv (propoziție subordonată sau propoziție principală):

Ar fi vrut / **măcar** (= cel puțin) *să-l vadă.* / — *subordonată* **completivă directă** (ce *ar fi vrut?*).

Măcar (=cel puțin) *să ne scrie* / dacă nu poate veni. / — *propoziție* **principală.**

Exerciţiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Arată felul propozițiilor în care se află locuțiunea conjuncțională **măcar să** și al propozițiilor construite cu modul conjunctiv și în care se află adverbul **măcar** cu sensul „cel puțin". Pentru subordonatele concesive introduse prin locuțiunea conjuncțională **măcar să,** motivează funcția concesivă prin mijloacele de verificare recomandate la punctul IV.

a) Nu căta că-s mic, dar trebile pe care ți le-oi face eu, nu le-a face altul, măcar să fie și cu stea în frunte. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

b) S-a oprit pe rînd să vadă boierii și cetele lor. Nimeni n-a cutezat nici măcar să surîdă în fața lui. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) O întoarse însă la șiretlic; rugă pe Greuceanu să facă o gaură în perete ca măcar să-l vadă în față. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

VI. *Ca și celelalte propoziții subordonate, propozițiile concesive pot fi* **intercalate** *în regentele lor sau pot fi* **coordonate:**

Pe coastele astea,[1] [**cît e frigul de mare,**[2]] *tot năduşeşti.*[1]/ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

Deși venise pe lumea aceasta într-un grajd boieresc[1]/ și **cu toate că sfărîma oase suculente,**[2] / *Jap era lipsit de veselie.*[3] / — G. Galaction, *Viteazul Jap.*	3 ↗↖ 1 + 2

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Stăpînitorul acesta, deși avea destui slujbași pricepuți și strașnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăția lui. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci cînd m-a luat cu binișorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Și cu toate că spre răsărit se-nroșea luna și creștea lumina peste pîcla ogoarelor, în pădure o umbră tainică și deasă se-ntindea izvorînd din văi și cotloane necunoscute. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

---

181 — „*Dacă* (chiar dacă) mă dați afară din casă,/ *(totuși)* rămîn în arie; *dacă* (chiar dacă) mă dați afară și din arie,/ *(totuși)* rămîn în uliță". — Propoziții concesive.

182 — „*Dacă* (chiar dacă) voi nu mă vreți,/ *(totuși)* eu vă vreu/ și *dacă* (chiar dacă) voi nu mă iubiți,/ *(totuși)* eu vă iubesc pre voi..." — Propoziții concesive.

d) — Cucule, cucuțule,
Vara vii, vara te duci,
Mă mir iarna ce mănînci.
— De-aș mînca iarna pămînt,
Tot vin vara să vă cînt;
De-aș mînca frunze de fag,
De-aș bea apă din sfîrlag,
Tot cînt codrului cu drag.
— M. Eminescu, *Literatură populară.*

e) — Și nu-mi pare rău, căci, deși el nu rîde, nici zîmbește, cu mine e bun și blînd. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

VII. *Propoziția concesivă poate sta* **lîngă regentă** *sau poate fi* **despărțită de regentă** *prin una sau mai multe subordonate:*

Chiar dacă aș fi vrut[1] / să-l îndrumez[2] / și să-l ajut,[3] / *n-aș fi avut timp.*[4] /	4 ↑ 1 prop. concesivă ↗↖ 2 + 3 compl. directe

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Oricît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iazma... prididea cu fuga... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Chiar dacă ar fi izbutit să învețe să scîrție la vioară, tot n-ar fi făcut nimic, fiindcă n-avea deloc glas. — M. Preda, *Moromeții.*

c) Dacă se întîmpla să nu nimerească păsările cu săgeata, ele tot nu scăpau de dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

2. Construiește trei fraze în care propoziția concesivă să fie despărțită de regentă prin două propoziții subordonate. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției concesive

Propoziția concesivă se desparte prin virgulă, indiferent de locul ei față de regentă (înainte sau după regentă ori *intercalată în regentă):*

Deși vorbești pe înțeles, /
Eu nu te pot pricepe. / — M. Eminescu, *Luceafărul.*

Dar eu nu te mai țin minte, / **măcar că nu-i așa de mult de atunci.** / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Pe coastele astea, [**cît e frigul de mare,**] tot năduşeşti. / — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

Exerciţiu

Fă portretul unei persoane sau caracterizarea unui personaj dintr-o operă literară folosind în această compunere fraze cu propoziții concesive așezate după regentă, înaintea regentei și intercalate în regentă. Prin frazele respective să arăți că persoana (personajul) și-a păstrat anumite însușiri fizice sau morale, cu toate încercările prin care a trecut.
Explică punctuația propozițiilor concesive.

Propoziția circumstanțială consecutivă

I. Propoziția circumstanțială consecutivă *determină un verb, un adjectiv* sau *un adverb* și *arată consecința (urmarea)*, precum *și măsura intensității acțiunii, a însușirii* ori *măsura cantității exprimate de cuvîntul determinat.*

	Ce arată propoziția consecutivă	Conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale
Noaptea era totuși *așa de oarbă*, / **încît la doi pași lucrurile dispăreau.** / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*	urmarea și măsura însușirii *(așa de) oarbă;*	**încît**
Va face ea *astfel*, / **încît ava să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre.** / — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*	urmarea și măsura acțiunii *va face (astfel);*	**încît**
Drumurile erau *nespus de grele*, / **așa încît caii începură a îngenunchea.** / — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*	urmarea și măsura însușirii *nespus de grele;*	**așa încît**
Prisăcile sînt *atît de multe*, / **că ai putea alcătui uriașe movili de faguri.** / — Z. Stancu, *Florile pămîntului.*	urmarea și măsura cantității *(atît de) multe;*	**că** (cu sensul *încît)*
Ei erau *săraci* / **de n-aveau după ce bea apă.**/ — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*	urmarea și măsura însușirii *săraci;*	**de** (cu sensul *încît)*
Doar nu-i *frate cu mama*, / **să-l pun în capul cinstei.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*	urmarea și măsura calității *frate cu mama.*	**să** *(încît să)*

Exprimînd o urmare a celor spuse în regentă, **subordonata consecutivă stă totdeauna după propoziția regentă.**

Conjuncția **încît** *și locuțiunile conjuncționale în componența cărora intră această conjuncție introduc numai propoziții consecutive. Conjuncția* **încît** *poate servi* ca **mijloc de verificare** *a sensului consecutiv al celorlalte conjuncții.* (Vezi ultima coloană din tabel.)

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile prin care sînt introduse propozițiile consecutive. Verifică, cu ajutorul conjuncției **încît**, sensul consecutiv al celorlalte conjuncții.

a) Era așa de mare tăcerea serii, încît, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătînd. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Dar în ziua aceea... era așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat ca găinile. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Aceste bătălii mărunte îmbărbătară, pînă la urmă, într-atît pe creștini, încît ei așteptau acum cu nerăbdare ocazia unei bătălii generale cu turcii. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

d) Și așa fugeam de tare pe prund, de săreau pietrele... cît mine de sus. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Aria popasului era înconjurată cu tufari, cu păducei și cu gheorghinari țesuți între ei, de n-ar fi putut nici vulpea să răzbească. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

f) Unde-o plesnește mama și unde crapă, zic eu în gîndul meu, că doar tot nu eram așa de prost pînă pe-acolo, să nu pricep atîta lucru.[183] — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

II. *De cele mai multe ori în regenta propoziției consecutive se află unul din adverbele corelative* **așa** *(de)*, **atît** *(de)*, **astfel, destul** *sau unele locuțiuni adverbiale ca* **în așa măsură, în așa fel,** *care arată că propoziția consecutivă este o* **urmare a unei acțiuni, însușiri** *sau* **cantități deosebite:**

Va face ea **astfel,** / *încît ava să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre.*/

Cînd voia, / **așa** se lățea **de** *tare*, / *de cuprindea pămîntul în brațe.* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Noaptea era **așa de** *oarbă*, / *încît la doi pași lucrurile dispăreau.* /

Prisăcile sînt **atît de** *multe*, / *că ai putea alcătui uriașe movili de faguri.* /

Alteori ideea de acțiune, însușire sau cantitate deosebită este exprimată în regentă prin alte mijloace: **un complement de mod, un atribut** etc.:

Pe loc cade jos / și adoarme **mort,** / *de puteai* / să tai lemne pe dînsul./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Măturam prin casă **ca o fată mare,** / *de n-avea mama grijă,* / cînd se ducea undeva. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Pămîntul apasă deasupra **cu mii de tone,** / *încît nu e de glumit.* / — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

Există însă și cazuri cînd în regenta propoziției consecutive nu se află nici adverb corelativ, nici alt mijloc de exprimare a ideii de acțiune, însușire sau cantitate deosebită:

Și moșneagul, scos din minți, răcni/ **de răsunau împrejurimile.** / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac.*

Ei erau săraci / **de n-aveau după ce bea apă.** /

Adverbul corelativ nu este exprimat, dar el se subînțelege și ar putea fi adăugat în regente: *Răcni* **așa (astfel),** / *de răsunau împrejurimile;* Ei erau **așa de** *săraci*, / *de n-aveau după ce bea apă.*

De obicei corelativul din regentă arată măsura acțiunii, a însușirii sau a cantității în mod vag (nedefinit), nu în mod concret, iar *conținutul subordonatei consecutive precizează, concretizează măsura respectivă.*

Uneori, în lipsa corelativului sau a unui complement care să sugereze măsura, *ideea de măsură a intensității este indicată oral prin intonația mai înaltă a cuvîntului regent*, ca în cazul adjectivului din textul *Ei erau* **săraci,** / *de n-aveau după ce bea apă.*

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu o linie conjuncţiile prin care sînt introduse propoziţiile consecutive. Subliniază cu două linii verbele sau adjectivele determinate, împreună cu adverbele corelative sau celelalte cuvinte care arată că este vorba de o acţiune, însuşire sau cantitate deosebită ce are ca rezultat acţiunea din consecutivă.

a) Aşa-i de cumplit întunericul minţilor, încît gradaţii trupelor trimise în sate schingiuiesc pînă la moarte pe fraţii lor. — M. Sadoveanu, *Nada Florilor*.

b) Oraşele şi satele erau ruinate şi prefăcute în cenuşă... Românii jertfiseră pentru dezrobirea independenţei şi a libertăţii lor, dar acesta era un bine atît de mare, încît cu nici o jertfă... nu e scump cumpărat. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) În sfîrşit, spînului îi mergea gura ca pupăza, de a ameţit pe împăratul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Atunci credinciosul împăratului dă foc casei celei de aramă pe dedesubt, cu 24 stînjini de lemne, de se face casa roşă cum e jăraticul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Gerilă trînteşte o brumă pe pereţi de trei palme de groasă, de au început a clănţăni şi ceilalţi de frig, de sărea cămeşa de pe dînşii. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Trecu deodată în altă încăpere şi-n faţa lui Paşalău răsări, ca din pămînt, un om scurt, burtos, chel ca-n palmă, încît capul lui părea... un alt glob de lampă, sub care ardea o lumină la fel cu cea din mijlocul odăii. — Em. Gârleanu, *Om milostiv*.

g) Au şi început a curge furnicile cu droaia, cîtă pulbere şi spuză, cîtă frunză şi iarbă, de nu se mai curmau viind. Şi apoi, în zori de ziuă, cînd e somnul mai dulce, de doarme şi pămîntul sub om, o mulţime de furnici de cele mărunţele au început a pişca din somn pe împăratul, de-l frigeau, nu altăceva.[184] — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

h) Primind să capituleze, românii vor fi destul de cuminţi să nu o facă cu paguba proprie a ţării. — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

2. Fă o descriere sau o naraţiune în care să foloseşti propoziţii consecutive ce arată o urmare a unei acţiuni sau însuşiri deosebite, exprimate în regentă prin verbe şi adjective însoţite de complemente de mod comparative.

III. *Dacă nu eşti atent la ceea ce exprimă propoziţia consecutivă, s-ar putea să confunzi această subordonată cu propoziţia atributivă sau cu circumstanţiala de mod. Confuzia se poate face uşor cînd în regentă nu se află un adverb corelativ.*

Şi făceam un tărăboi, / **de se strînsese lumea ca la comedie împrejurul nostru...** / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ei erau săraci / **de n-aveau după ce bea apă.** /

Propoziţia *de se strînsese lumea...* nu este atributivă, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că *făceam un (astfel de) tărăboi.*

Propoziţia *de n-aveau după ce bea apă*, deşi răspunde la întrebarea *cît de săraci erau?*, nu este circumstanţială de mod, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că *erau (aşa de) săraci.*

Pentru evitarea confuziei, pe lîngă observarea faptului că propoziţia consecutivă exprimă o urmare a celor spuse în regentă, foloseşte ca **mijloc de verificare** *posibilitatea de a înlocui conjuncţia introductivă prin conjuncţia* **încît** *şi de a introduce în regentă unul din adverbele corelative* **aşa, atît** sau **astfel (de).**

---

[183] — „... nu eram aşa de prost..., / (*încît*) *să* nu pricep atîta lucru". — Propoziţie consecutivă.

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii şi analizează felul propoziţiilor subliniate ţinînd seama de mijloacele de control pentru propoziţiile consecutive.

a) Şi deodată toată pădurea se puse în mişcare: urlau dobitoacele, *de ţi se făcea părul măciucă pe cap.* — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

b) Stoicea făcu vînt copilei în scorbura de var..., aşteptă dihania pînă se apropie bine şi o trăsni *de-i risipi creierii.* — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

c) Şi pe unde trecea, lumea din toate părţile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea *de se părea* că Harap-Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

IV. *De multe ori, cînd propoziţia consecutivă are o subordonată, aceasta se intercalează în propoziţia consecutivă, urmînd, de obicei, imediat după conjuncţia care introduce propoziţia consecutivă:*

Şi are pentru el atîta dragoste,[1] / **încît,**[2] [*dacă s-ar prăpădi Nicoară,*[3]] **ar cădea fulgerat şi el în aceeaşi clipă.**[2] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

1
↑
2
↑
3

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) — Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primeşti la masa şi în casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă, încît, unde s-o duce, să te pomenească. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Aşa îl urise(ră) ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de spîn... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Şi atîta s-a opintit, că, pînă cînd gratia de sub tavan s-a înecat de tot în întuneric, a biruit nodurile ştreangului. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii consecutive coordonate:**

Atîta spaimă vine de către ei,[1] / **încît creştinii fug cu părul zbîrlit**[2] / şi (subînţeles: *încît*) **dau cu capu-nainte în prăpastie.**[3] / — M. Sadoveanu, *Nunta domniţei Ruxanda.*

1
↗ ↖
2+3

Propoziţia consecutivă poate avea **două sau mai multe regente:**

Atîta a alergat[1] / *şi atîta s-a zbuciumat,*[2] / **încît a căzut frînt de oboseală.**[3] /

1+2
↑
3

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Întîmplarea asta mi-a pricinuit o bucurie aşa de mare, încît în fiecare zi pîndeam gîştele şi le aşteptam să vie la uşă, să ciocănească cu pliscurile şi să ceară intrare. — M. Sadoveanu, *La Mestecănei.*

---

[184] — „... au început a pişca (*aşa de tare*)..., / *de* (*încît*) *îl frigeau...*" — Propoziţie consecutivă.

b) Luna-i cădea drept în față, încît ochii ei albaștri străluceau mai tare și clipeau loviți ca de o rază de soare. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

c) Atît omăt s-a topit și atîta s-au umflat Suceava și Siretul împreunîndu-se în lunci, încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n-a mai fost într-un veac vechi și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește: două fraze cu propoziții consecutive coordonate cu ajutorul conjuncțiilor *iar, sau;* două fraze în care propoziția consecutivă să determine două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției consecutive

Propoziția consecutivă *se desparte în general prin virgulă de regentă; propoziția consecutivă cu adverb corelativ în regentă sau cu alt termen care arată intensitatea acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvîntul regent se desparte totdeauna prin virgulă:*

Încep a i se încurca cărările, / **încît** *nu se mai pricepe...* / încotro să apuce. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Așa *se lățea de tare,* / **de** *cuprindea pămîntul în brațe.* /

Pămîntul apasă deasupra **cu mii de tone,** / **încît** *nu e de glumit.* /

Propoziția consecutivă introdusă prin conjuncția **de** *nu se desparte prin virgulă cînd consecutiva urmează imediat după predicatul regentei:*

Și moșneagul... *răcni* / **de** *răsunau împrejurimile.* /

Exercițiu

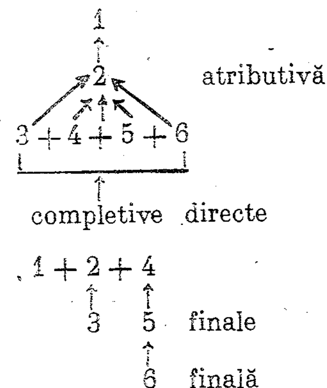
Fă o narațiune în care să se afle 4-5 propoziții consecutive. Subliniază propozițiile consecutive și explică punctuația lor.

Perioada

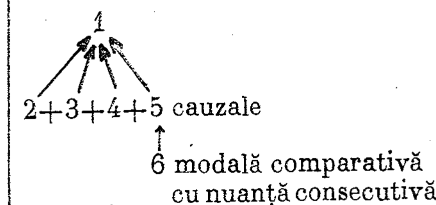
Perioada este o frază amplă și armonioasă, ale cărei propoziții sînt așezate simetric.

Dar ce vesele sînt acele întruniri de una sau două ore[1] / în care toți își povestesc[2] / cîte izbînzi au făcut,[3] / cum i-a amăgit pasărea vicleană,[4] / cum i-a purtat din loc în loc[5] / și cum, în sfîrșit, s-a făcut nevăzută în zboru-i prelungit.[6] / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

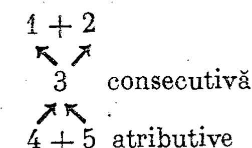
Văile și munții se uimeau auzindu-i cîntecele,[1] / apele-și ridicau valurile mai sus,[2] / ca să-l asculte,[3] / izvoarele își turburau adîncul,[4] / ca să-și azvîrle afară undele lor,[5] / pentru ca fiecare din unde să-l audă.[6] / — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

Și, Doamne, frumos era pe atunci,[1] / căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși,[2] / și casa ni era îndestulată,[3] / și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi[4] / și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare,[5] / de parcă toată lumea era a mea![6] / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Atît omăt s-a topit[1] / și atîta s-au umflat Suceava și Siretul împreunîndu-se în lunci,[2] / încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg[3] / cum n-a mai fost într-un veac vechi[4] / și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani.[5] / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Deosebirea dintre perioadă și fraza obișnuită este de natură stilistică și constă în ritmul și muzicalitatea pe care i-o dă perioadei așezarea simetrică a propozițiilor de același fel.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Arată dacă frazele analizate sînt fraze obișnuite sau perioade.

a) Am multă sperare în acest neam a cărui adîncă cuminție e tipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca înseși acele orientale...; a cărui inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospeției pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi; al cărui geniu, în sfîrșit, lucește atît de viu în poeziile sale, alcătuite în onorul faptelor mărețe. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

b) Valurile rîd și mînă întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată rîul, împiedicat de stînci și munți, s-adună între codri ca marea oglindă a mării și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

c) Cînd vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt și vreme rea, sau cînd țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo în vatra focului și-l buchisa cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Într-acele plaiuri în care el găsise mai întîi mulțumirea, vînînd și prinzînd cu nepăsare păsări de pre cer și fiare de pre pămînt, în acele dumbrăvi unde apoi își aflase fericirea la sînul drăgălașei fecioare, acum totul era veșted, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într-un giulgiu de ger și de întristare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Și s-au găsit feciori de crai care au luat armele și au încălecat, și au venit cu oșteni, să cuprindă pădurile și să găsească pe zînă. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

f) Cînd își încingea talia cu betelie de aur și pornea ușor ca o umbră, la toți ai curții li se făcea frică ca nu cumva vîntul să-i ofilească lumina feții ori ca mijlocul să se frîngă, sau ca piciorușele, în conduri de argint, să nu-i scape în crăpăturile pămîntului. — B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*

g) Și-apoi, munții Vărăticului sînt așa de înalți, pădurile atît de umbroase, văile atît de tăinuite și de adînci, rîurile atît de limpezi, fînețele atît de dese, de înalte și de înflorite, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiet de o

dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, cînd pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, cînd pe potirul rumăn al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, cînd pe unda care trece de ceea parte și-și urmează drumul înainte, scăldîndu-se în raze de soare. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să folosești atît fraze obișnuite, cît și perioade. Desparte perioadele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Propozițiile subordonate

(Schemă recapitulativă)

		Elementele introductive
a. *Propoziții* **necircumstanțiale**	**subiectivă** **predicativă** **atributivă** **completivă directă** **completivă indirectă**	pronume relative; adverbe relative; conjuncții: *că, să, ca...să, dacă, de;*
	completivă de agent	— pronume relative sau nehotărîte cu prep. *de (către).*
b. *Propoziții* **circumstanțiale**	**de loc**	— adverbe relative: *unde* (cu sau fără prep.), *încotro;* compuse cu *unde, încotro;* pronume relative sau nehotărîte cu prepoziția „către" sau „spre": *către (spre) cine (care, oricare* etc.);
	de timp	— adverbe relative: *cînd* (cu sau fără prep.); *cum* (îndată ce); loc. conjuncționale: *în timp (vreme) ce, îndată ce, pînă ce (să), după ce, (ori) de cîte ori* etc.;
	de mod	— adverbe relative: *cum, precum, cît;* adv. *decît;* loc. conjuncționale: *după cum, după cît, fără (ca) să, ca și cum, ca și cînd, de parcă;*
	de cauză	— conjuncții: *căci, că, fiindcă, deoarece, întrucît, dacă, cum;* loc. conjuncționale: *pentru că, din cauză (pricină) că, de vreme ce;*
	de scop	— conjuncții: *să, ca să, ca... să, de;* loc. conjuncțională *pentru ca să, pentru ca...să;*
	condițională	— conjuncții: *dacă, de, să;* loc. conjuncțională *în caz că; cînd* cu valoare de conjuncție *(dacă);*
	concesivă	— conjuncții: *deși, dacă, de, să;* pronume (adj.) nehotărîte: *orice, oricare, oricît (oricîtă, oricîți, oricîte);* adverbe relative: *cît, oricît, oricum;* loc. conjuncționale: *cu toate că, chiar dacă (de, să), măcar că (de, să), și dacă (de, să);*
	consecutivă	— conjuncții: *încît, că, de, să, încît să;* loc. conjuncționale: *așa încît (că), astfel încît.*

Îndrumări pentru analiza frazei

Pentru analiza frazei se recomandă următoarea **ordine a operațiilor de analiză:**

1. *Sublinierea la început numai a verbelor la moduri personale*, chiar dacă unele verbe ar putea fi copulative. Notarea cu **P** a verbelor respective.

2. *Identificarea, sublinierea și notarea cu* **S** *a subiectelor tuturor propozițiilor.* Dacă unele propoziții au subiectul exprimat printr-o *propoziție subiectivă*, aceasta *se va delimita imediat* și se va nota cu **S**.

3. *Se va cerceta dacă verbele care pot avea și funcție copulativă, și funcție predicativă au capacitatea de a spune singure ceva despre subiect.* Dacă verbul nu este suficient pentru a exprima predicatul propoziției, se va căuta numele predicativ, care se va sublinia și nota cu **NP.** Dacă numele predicativ este exprimat printr-o *propoziție predicativă*, propoziția *va fi delimitată și notată.*

4. *Căutarea conjuncțiilor care fac legătura între propoziții* și scoaterea lor în evidență prin încercuire sau în alt fel.

5. *Delimitarea celorlalte propoziții din frază și numerotarea lor în ordinea în care se află în text.*

6. *Analiza felului propozițiilor și indicarea raporturilor de coordonare și de subordonare dintre propoziții.*

7. *Alcătuirea schemei raporturilor sintactice.*

Identificarea felului propozițiilor *va începe cu propozițiile principale.* Dacă fraza cuprinde propoziții în raport de coordonare, este bine ca *înainte de a stabili care propoziții sînt principale să cercetezi propozițiile legate prin conjuncții coordonatoare sau despărțite prin virgulă și care urmează după o propoziție introdusă prin conjuncție subordonatoare, pronume (adjectiv) relativ sau prin adverb relativ, pentru a vedea dacă după conjuncția coordonatoare sau după virgulă se subînțelege elementul introductiv al subordonatei care precedă propozițiile supuse acestei cercetări.* Acest lucru este necesar pentru că deseori în coordonarea propozițiilor subordonate nu se repetă elementul introductiv înaintea fiecărei propoziții, astfel încît unele propoziții subordonate ar putea fi confundate cu propozițiile principale. Dacă elementul introductiv al subordonatei se subînțelege, el va fi notat deasupra textului, în dreptul locului unde ar fi trebuit să apară. În același fel se va nota și predicatul, verbul copulativ sau numele predicativ neexprimat. De exemplu:

...*cînd* ajunserăm în cerdac / și √(*cînd*) ne aruncarăm ochii spre poartă, / nu zărirăm decît o așchie de fier, / *care*, poleită de bătaia razelor soarelui, se învîrti o clipă scînteind, / √(*care*) se șterse repede de muchia albă a bolții de intrare / și √(*care*) dispăru sub dînsa fulgerînd. / — C. Hogaș, *La Pîngărați.*

La delimitarea propozițiilor, trebuie să ții seama de următoarele *situații pe care le poate prezenta înlănțuirea propozițiilor în raporturile de coordonare și de subordonare:*

1. *Unele fraze încep cu o conjuncție coordonatoare, urmată imediat de o conjuncție subordonatoare sau de alt element introductiv al propozițiilor subordonate (pronume relativ, pronume sau adjectiv pronominal nehotărît, adverb relativ).* Conjuncția coordonatoare cu care începe fraza arată că fraza res-

pectivă este coordonată cu fraza dinaintea ei. În același timp, ea anunță o propoziție principală care este întreruptă de una sau de mai multe propoziții subordonate. Deci elementul introductiv al propoziției subordonate trebuie despărțit de conjuncția coordonatoare. Despărțirea se va face printr-o paranteză ce se va închide după propoziția subordonată sau după șirul de propoziții care s-au intercalat în propoziția principală. De exemplu:

Dar[1] [*pe cînd* sta lîngă o cotigă[2] / *și* tremura din laba-i invalidă,[3]] **o chelălăială colectivă, specială, îi dădu de veste**[1] / *că* hingherii sînt aci[4] / *și că* frații o iau la sănătoasa.[5] / — G. Galaction. *Viteazul Jap.*

În toate cazurile de intercalare a propozițiilor subordonate în altă propoziție, paranteza deschisă înaintea primei subordonate se va închide după propoziția care nu mai este urmată de o conjuncție sau de alt element introductiv al subordonatelor, ca în exemplul de mai sus. Face excepție conjuncția *să*, înaintea căreia seria subordonatelor intercalate se încheie numai dacă verbul la modul conjunctiv este predicatul propoziției în care s-au intercalat subordonatele:

Dar[1] [*dacă* vei vedea[2] / *că* nu poate termina[3]] **să-i dai ajutor.**[1] /

2. *Intercalarea unei propoziții subordonate în altă subordonată se poate face imediat după elementul introductiv al primei subordonate, așa încît apar unul după altul două elemente introductive ale propozițiilor subordonate.* În acest caz ele trebuie despărțite, deoarece **o propoziție subordonată nu poate avea decît un singur element introductiv:**

A fost odată ca niciodată,[1] / **că,**[2] [**dacă** n-ar fi,[3]] nu s-ar povesti[2]./

3. Uneori *o propoziție poate fi întreruptă prin două sau mai multe intercalări de propoziții subordonate.* În astfel de fraze este bine ca după delimitarea propozițiilor să se sublinieze în mod deosebit propoziția în care s-au făcut mai multe intercalări, pentru a fi mai bine observată:

Deosebitele gînduri[1] [*ce* au întovărășit fiecare mișcare,[2]] **tăinuitele amintiri**[1] [*ce* s-au trezit la fiecare picătură albastră culeasă,[3]] **mutele fioruri**[1] [*ce* ne-au străbătut,[4]] **tremurătoarele mișcări**[1] [*ce* le-a resimțit mîna fiecăruia,[5]] **iată-le adunate la un loc, făcînd un singur buchet de umbră.**[1] / — D. Anghel, *Flori albastre.*

Model de analiză

Și de-amiază[1] [*cînd a veni* cerbul aici la izvor[2] / *să beie* apă[3] / și |/ (cînd) *s-a culca*[4] / ș |/ (cînd) *-a adormi* cu ochii deschiși,[5] / *cum* i-i feliușagul,[6]] **tu**[1], [îndată *ce* li-*i auzi* horăind,[7]] **să ieși încetișor**[1] / și *să potrivești* așa,[8] / *ca să-i zbori* capul dintr-o singură lovitură.[9] / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Felul propozițiilor

1 și 8 — propoziții principale, coordonate copulative;

2, 4 și 5 — propoziții temporale coordonate între ele și subordonate față de propoziția 1;

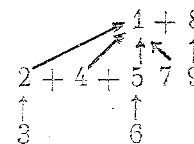
3 — propoziție finală, subordonată față de propoziția 2;

6 — propoziție circumstanțială de mod, subordonată față de propoziția 5;

7 — propoziție temporală, subordonată față de propoziția 1;

9 — propoziție consecutivă cu nuanță finală (arată și urmarea, și scopul acțiunii *să potrivești*), subordonată față de propoziția 8.

Schema raporturilor dintre propoziții:

Textele de analizat

1. Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și... ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul rîpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății Neamțului.[185] — A. Vlahuță, *România pitorească.*

2. O vreme vine cînd, cuprins de incertitudini, glasul, care niciodată nu i se stinge, se aude ca o lentă melodie de harfă, abia îndrăznind să murmure o afirmație și revenind numaidecît, să întrebe și să se nedumirească. Albia plină de stînci s-a sfîrșit, și de acum înainte cîmpia îi așterne doar straturi de nisip și humă, în lungul cărora cîntecul lui se schimbă. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

3. — Eu ți-oi răspunde Domniei tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acuma de acel dascăl vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă, avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie s-ajungem.[186] — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

4. Harap-Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și, cînd îi croiește odată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de la trup și apoi Harap-Alb se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise Sfînta-Duminică. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

5. Pe la începutul lui martie, cînd vremea se schimbă iar, veni vestea adusă de niște trăsuri boierești, care fugeau încărcate cu calabalîc spre București, că acest sluger a cuprins Craiova și că oamenii lui își împart averile boierilor. Pandurii primiseră învoire de la el să dobîndească însă doar averile „rău agonisite", dar acum era greu de lămurit care erau bine și care erau rău agonisite. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

6. Văzduhul, cînd pădurea de pe culmile cele mai nalte se-mbrăca în mantia ușoară a umbrei, era așa de curat, încît mă gîndeam de multe ori că, dacă ar fi o limbă de fier să se lovească de marginile unui clopot uriaș de argint, n-ar putea să răsune mai dulce și să se piardă mai lin cîntecele decît cum străbătea în tăcerea adîncă și se pierdea în șopotul lin al codrului vreun chiot sau cum se topea, tot mai încet, în pădurile coastelor depărtate, vreun muget de vacă.[187] — I. Agârbiceanu, *Hoțul.*

7. E atît de ușor să ne agățăm de diminutivele din poezia populară...! Mai greu e să pătrunzi în marea suflare a poporului, să-i pipăi durerile, să-i înțelegi aspirațiunile și să recunoști că noi — aceștia de astăzi — cu operele noastre, nu sîntem decît niște scîntei din focul ființei etnice și istorice ce stă de-o parte și de alta a muntelui. — B. Șt. Delavrancea, *Estetica poeziei populare.*

8. — Așa e lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea; nu poți s-o întorci cu umărul, măcar să te pui în ruptul capului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

9. Știau că, dacă s-ar fi dat tot orzul din sat, tot nu s-ar fi împlinit trei sute de chile. Nenorocirea era că nici la conac nu se putea găsi mai mult de cincizeci-șaizeci de chile de orz... Haraciul propriu-zis, pe care îl plăteau Principatele, Porții, deși destul de ridicat, era nimica toată pe lîngă îndatorirea de a aproviziona în vreme de război oștile turcești. Niciodată nu era de ajuns, niciodată nu se știa cît se cerea anume de către pașalele cele mari, nici cît se plătește. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

10. Și de-ar fi fost lăsat prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitului tău gînd!
. . . .
Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strîmte,
Și tu să-nduri toată durerea,
Pe care lumea n-o mai simte,

Să plîngi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte,
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...
—A. Vlahuță, *Lui Eminescu.*

11. Chiar dacă tu, Dunăre, te-ai face neagră cerneală, și eu, ca un vrăjitor dintr-o necrezută poveste, aș avea putere să string nesfîrșita pînză albastră a cerului și s-o schimb în fîșii de hîrtie și să mă așez aici, pe malul tău, și aș ști să scriu, și aș scrie întruna o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot n-aș izbuti să povestesc oamenilor ce am de povestit.[188] — Z. Stancu, *Desculț.*

12. Zile întregi sta nemișcat și crunt, cu botul pe laba frîntă. Să mai iasă ziua după ciolanul problematic însemna să meargă de-a dreptul la cutie... Singurul ceas, și acesta din zi, care mai putea să făgăduiască ceva unui schilod ca el, era ceasul cînd se mătura și se închidea hala, deci tocmai ceasul pe care îl pîndesc și hingherii[189]. — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

13. E drept că niciodată nu se arătase Jupuitul atît de categoric, dar poate că îl lua și pe el la rost perceptorul și (Moromete) înțelese că trebuia să se ducă iar pe la primărie și să facă ce-o face să amîne plata pînă la toamnă. — M. Preda, *Moromeții.*

14. Vrăjmașii lui Ștefan-Vodă, ai lui Bogdan-Vodă și ai lui Ștefăniță-Vodă sînt și vrăjmașii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm și să-l ascundem și, cînd va împlini zece ani, îl trimitem la Liov, dîndu-i dascăl bun și învățătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

15. — Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putea răzbate până acolo și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani, cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

16. Dar afară, în spațiul cu bufnițe și cucuvăi, care sînt și ele niște fluturi cu pene și cu ochii de gheață, nu se știe ce se întîmplă, și domnița Pulheria, regina de-o șchioapă a fluturilor, vrea să știe, cu auzul, cîți clopoței, la cîți fluturi, zboară-n lume, după ce mîna ei, deschizînd cuferele de sticlă, le dă drumul la fiece scăpătat. — T. Arghezi, *Greierișul.*

17. Înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău și cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce și apă vie, și apă moartă, de unde se bat munții în capete. Și, de-a

[185] — *Care* mal? — „*pe fruntea căruia* stă..." (= *pe a cărui frunte* stă...).

[186] — *Care* ceas? — „*cînd răsare în noaptea asta luna*" (= *ceasul/ în care* răsare... luna). — Propoziție atributivă.

[187] — „...să răsune mai dulce/ și să se piardă mai lin cîntecele/ *decît cum străbatea...*/ și (subînteles — *decît cum*) *se pierdea...*/ sau (subînteles — *decît*) *cum se topea...*" — Propoziții circumstanțiale de mod comparative, subordonate toate trei față de cele două propoziții dinaintea lor.

veni turturica mea înainte cu smicelele și apa, ie-ți nădejdea despre mine, căci nu merg... Iară, de-i avea noroc și-a veni calul tău mai întăi și mi-a aduce cele poroncite, să știi că merg cu tine oriunde mi-i duce. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

18. Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl... El veni dar (deci) la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunt cuvintele pe care-i le grăise Clăiță. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

19. Mă gîndeam la ce viață falsă trăiam noi, la ce dureroase mizerii se ascundeau sub aparențele acestea de belșug și de fericire, în care ne îmbrăcam pentru ochii lumii, și mă întrebam cînd și cum are să se isprăvească oare piesa asta searbădă și fără noimă, în care noi — actori nenorociți — eram siliți să rîdem și să ne batem joc de propriile noastre suferințe. — A. Vlahuță, *O viață.*

20. Cel mai fericit lucru este să te urci pe o scară destul de înaltă, să intri în subsuoara podului, să-i adulmeci fînul care nu minte niciodată și de acolo să sari în noapte cu o umbrelă, ca în vremea copilăriei, și să simți că ești mic și că n-ai vrea să mai devii niciodată mare și umbrela să șiroaie pînă jos de stele și cînd ai atins cu picioarele pămîntul să fii mic de tot și să chemi mama să te ajute să te ridici... — E. Jebeleanu, *Renaștere.*

21. Am văzut deunăzi, pe Podul Mogoșoaiei, un tînăr care numai urît n-ar fi fost de felul lui, dar atîta se pocise ca să se facă mai frumos și așa se bizuia, sărăcuțul, pe mustățile lui, care-i scoteau ochii și care... erau cît se poate de ridicole, ș-așa umbla parcă era luat din iele, că se uita lumea la dînsul ca la altă dihanie, pe cînd el trecea radios..., convins că-i irezistibil. — A. Vlahuță, *Sfaturi...*

22. O șopîrlă pe cărare, lîngă noi,
Speriată să foșnească dintre foi
Și să stea, să vă uitați o dată bine,
De departe, tu la ea, și ea la tine,
Tu de sus, și ea din pietrele fierbinți...
— G. Topîrceanu, *Sfîrșit de vară.*

23. Podvezile și mai ales corvezile fără sfîrșit pentru oștirile împărătești îl furau de la muncă și îi răpeau timpul cel mai potrivit al anului, dar mai greu încă era că gelepii Țarigradului îi cumpărau, cu ajutorul zapciului, la prețuri hotărîte silnic (care nici alea nu se plăteau), toată bruma de bucate, care era rodul trudei lui, de trebuia apoi să vîndă din vite, ca să împlinească ce era dator la sorocul dărilor. Trebuia să taie neapărat porci, ca să ducă mușchiul de Crăciun la cămara boierului și trebuia să aibă pui de Sîmpietru, căci asta era chiria bordeiului, chiar dacă nu fusese în stare să-și facă un bordei... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

24. În preajma ochilor mei și în oglinda închipuirii mele muncite de vedenii, gheburile crîmpeielor de putregaiuri acoperite cu ierburi sălbatice... se înfiripau și trăiau viața scurtă a unei năluciri „apocaliptice", care mi se părea că se mișcă încet, se tîrăște furiș, vine, ajunge și întinde spre mine o gheară flămîndă și ucigașă...

De la o vreme însă, băgai de seamă că, dacă eu mă gîndeam cu tot dinadinsul la fel de fel de dihănii, ele în schimb habar n-aveau de existența persoanei mele pe pămînt... — C. Hogaș, *Părintele Ghermănuță.*

[188] — „... și (*chiar dacă*) *eu... aș avea putere*/ ... și (*chiar dacă*) *aș ști*.../ și (*chiar dacă*) *aș scrie*...) tot (*totuși*) n-aș izbuti..." — Propoziții concesive, subordonate față de propoziția *tot n-aș izbuti.*

[189] — ... deci (subînteles — *era*) tocmai ceasul/ ... — Propoziție conclusivă coordonată cu propoziția *singurul ceas... era ceasul.*

25. Pînă şi buhna, cît era ea de greoaie, că nu-şi întinsese niciodată aripile la zbor, cu penele ei înfoiate ca şi cum i-ar sufla mereu un foi în coşul pieptului, cu capul ei buhos şi nedormit, cu ochii nepotrivit de mari, ca de împrumut, buhna, care pe vremea aceea era pasăre de zi, ca celelalte, şi-a dezmorţit aripile şi-a pornit-o la drum, să găsească un izvor, un pîrîu, să bea o picătură de apă măcar. Şi, cum nu era deloc deprinsă, îşi fîlfîi aripile, dintru-ntîi, de la un copac la altul, apoi de la o poiană la cealaltă, pînă ce a ajuns, în sfîrşit, într-o altă pădure.[190] — Em. Gârleanu, *Pasăre de noapte.*

26. Se ţinu un sfat de cei ce se credeau mai înţelepţi dacă trebuie să mai aşteptăm în sat sau să plecăm fără întîrziere. — Duiliu Zamfirescu, *Spre mare.*

[190] Prima frază din acest text are două propoziţii principale. Prima principală este întreruptă de patru subordonate, fapt care, după o lungă întrerupere, face necesară reluarea subiectului. Transcriu această propoziţie principală, indicînd prin trei puncte locurile de întrerupere de către subordonate: „Pînă şi *buhna*,... / ... / cu penele ei înfoiate /.../ cu capul ei buhos şi nedormit, cu ochii nepotrivit de mari, ca de împrumut, *buhna* /.../ şi-a dezmorţit aripile / ..."

Cuprins

Sintaxa

Plan editură : 33 014
Coli de tipar : 41
Bun de tipar : 3.III.1992

Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI"
București — ROMÂNIA